NORGES DØVEFORBUND
1918 - 2018

100 år

Norges Døveforbund
1918 - 2018

Norges Døveforbund

1918 - 2018

Utgiver:
Norges Døveforbund
Mars 2018

Papir:
130 g silk

Skrifttype:
Garamond 12 / 15 pkt

Forsidebildet:
3. november 2007 demonstrerte nesten 2 000 foran Stortinget
med krav om tegnspråklov.
Foto: Stian A. Giltvedt.

Layout:
Andata, Bergen

Grafisk produksjon:
Bokstav og Bilde as
Trykket i Baltikum

Oppdatert versjon i PDF 2023:
Feil som var påpekt, er korrigert i denne versjonen.

ISBN 978-82-7052-203-3

Innhold

Forord 06

Stiftelsen av Norges Døveforbund 08

Først kom døveskolene 14

Så kom døveforeningene 31

Og så kom døveprestene 37

Norges Døveforbunds historie 46

Kampen for språket 345

Hørsel - en fiende til tegnspråk? 401

TV er døves radio 415

Døves Kulturdager 441

Døves Trykkeri AS 449

Ål Folkehøyskole og kurssenter for døve 461

Døves Media 475

Døves Forlag AS 487

Teater Manu 495

Hverdagsliv 503

NDFs arbeidsprogram 542

NDFs vedtekter 544

Tilsluttede lokalforeninger i Norge 548

NDFs styrer 1918-2018 550

Oversikt over NDFs landsmøter siden stiftelsen 558

Referanser / Litteratur 559

Forord

Om 100 år er allting glemt, skrev Knut Hamsun, men også der tok han feil. De mange tillitsvalgte i Norges Døveforbund (NDF) har satt varige spor etter seg. Tusener av medlemmer har gjennom årene har vært og er NDF. Det er utfordrende å være en minoritetsgruppe når man kjemper for rettigheter i samfunnet, kunnskapen om døve og tegnspråk er liten. Som døv må man må være ambassadør for egen sak gjennom hele livet og likevel erfare at det er vanskelig for hørende å forstå døves situasjon fullt ut. De snakker gjerne om å integrere døve i skoler, arbeidsliv og fritid, og de mener det godt – men integrering skal alltid skje på deres premisser.

Døve er få, men sterke. Vi sier ofte at døve er en stor familie med et unikt språk. Det er kort vei fra den som steker vafler i døveforeningen og til den valgte forbundsleder. Mer enn de fleste andre forbund har NDF vært tett på sine medlemmer gjennom ulike arrangementer og møteplasser.

Det som har preget forbundsarbeidet, er høye krav til måloppnåelse. Kampen for et bedre liv, for en bedre tilgang til samfunnets goder har ført til ambisiøse handlingsplaner, som har skapt store forventninger. Det har vært en evig kamp, med små ressurser, for å få gjennomslag for utfordringene det er jobbet med.

Helt opp til 1970-tallet var arbeidet for å gjøre døve så normale som mulig det overordnede målet. Med normale menes å gjøre døve så *hørende* som mulig. Samfunnet så på døve utelukkende som en gruppe funksjonshemmede. Tegnspråk var tabu. Døve ble målt etter evnen til å kunne tale forståelig og munnavlese godt. Det ble utviklet komplekser mot eget språk og personlighet som det har tatt år å bli kvitt. Intet er sterkere knyttet til et menneske enn språket. Det er på den bakgrunn vi må forstå det sterke ønsket om at norsk tegnspråk skal innlemmes i en felles norsk språklov så døve kan bli sett på som en språklig gruppe, og få aksept for at samfunnsbarrierer i visse situasjoner gjør døve funksjonshemmet.

Det er med en stor porsjon ydmykhet jeg har gått løs på oppgaven med å skrive boken. Jeg har selv vært en liten del av historien de siste 40 årene både som ansatt og tillitsvalg i døveorganisasjonen. Jeg har etter beste evne skrevet så upartisk som mulig, men det jeg skriver, vil alltid være preget av hvem jeg er og hva jeg har opplevd.

NDF ønsket en så visuell bok som mulig. Vi ønsker å nå de som ikke så ofte leser bøker, men som vil ha glede av å tilegne seg mer kunnskap om døves historie i Norge. Derfor er det mange bilder fra den tiden av historien vi har bilder fra. I det arbeidet har Rune Anda vært en fantastisk medspiller som bilde- og layoutansvarlig.

Boken er delt inn i ti kapitler.

Først fortelles det om tiden før NDF ble stiftet. Vi kjenner døves historie i Norge fra 1825, da den første døveskolen ble opprettet i Trondheim. Senere kom voksne døve sammen og fikk i gang lokale foreninger der man turte

bruke tegnspråk fritt seg imellom. Foreningene så behovet for egne prester for døve. Kristen moral og etikk stod sterkt i samfunnet, og prester som kunne forkynne og ta seg av kirkelige handlinger også for døve, var viktig i likestillingskampen. Med prestene ble kimen til egne døvemenigheter og døvekirker sådd.

NDFs historie står selvsagt sentralt i boken. Jeg har valgt å presentere de viktigste handlingene år for år i en komprimert form, på en måte som kan nå så mange som mulig. Kampen for tegnspråk er skilt ut i eget kapittel. Det er den viktigste saken for forbundet gjennom alle år, uten tegnspråk er NDF ingenting. Tegnspråkstriden er ført både innad i organisasjonen og utad mot beslutningstakere i samfunnet.

At språkkampen følges opp med historien om cochleaimplantat, er naturlig, for når døve endelig hadde fått samfunnets aksept for eget språk, ble teknologien igjen brukt som en fiende. Der vi mente døve skulle få nyte det best av to goder, tegnspråk og så god hørsel som mulig, ble man tvunget til en debatt om for eller imot.

Også tilgangen til NRK og andre tv-kanaler er fortalt i eget kapittel. Det har vært en lang og tung prosess å komme frem til dagens tv-virkelighet med tekstede og tegnspråktolkede programmer. På veien demonstrerer mange hørende en uforstand og en holdning det burde være mulig å lære noe av.

NDF har opprettet fem selvstendige enheter: Døves Trykkeri, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Media, Døves Forlag og Teater Manu. De har sammen med forbundet jobbet for døves fremgang i samfunnet på ulike områder. Jeg har vektlagt selve opprettelsen av enhetene og forarbeidet, og så fortjener hver enhet sin egen historiebok senere.

I arbeidet med å skrive hundreårshistorie er det mange protokoller, referater, brev, blader og andre bøker som er lest. Jeg møter mange fortellinger som andre bør få kjennskap til. Derfor er det siste kapitlet om *hverdagsliv* tatt med. Noen vil kanskje si at det ikke er hverdagsmennesker vi møter i kapitlet, men det er det. Hver eneste døve har en unik historie å fortelle om sorger i møte med storsamfunnet og gleder i samvær med egne venner, derfor burde alles historier blitt fortalt. Det er hverdagsmenneskene som skaper døves historie.

Om døve er glemt om nye hundre år? Nei, det tror jeg ikke. Hørselsteknologien vil utvikles og bli bedre, tegnspråk vil bli påvirket av norsk og endres, og det vil trolig bli flere hørselshemmede enn døve. Men også kunnskapen og forståelsen i samfunnet blir større, flerspråkligheten vil stå enda sterkere i fremtiden og stadig flere vil se verdien og nytten av et visuelt språk.

Bergen, mars 2018
Helge Herland

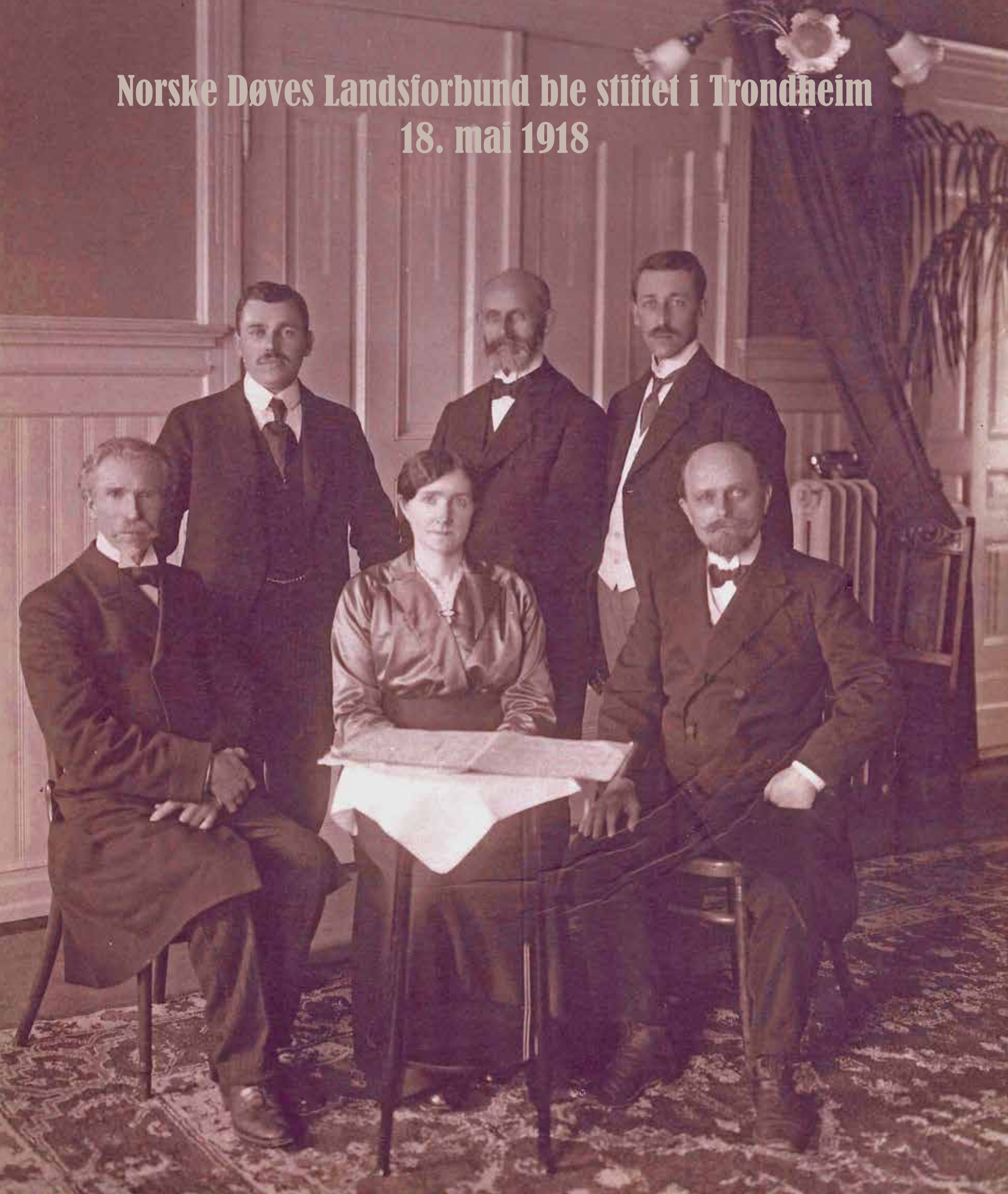
Norske Døves Landsforbund ble stiftet i Trondheim
18. mai 1918

Stiftelsen av Norske Døves Landsforbund

Lørdag 18. mai 1918 er det 11 grader og overskyet i Trondheim. Byen er fortsatt pyntet til fest etter feiringen av nasjonaldagen; selv om dagen ennå ikke er fridag for folk, feires den med prosesjon og festligheter. Etter arbeidstid lørdag reiser mange på landet, det er pinse og søndag og mandag er fridager. Lite vet trønderne at dagen skal bli begynnelsen på Norske Døves Landsforbunds historie.

Historiens sus preger de tre herrene som stiger av natt-toget fra Kristiania om morgenen. Lengst vei hadde skomaker Samson Hauge fra Stavanger by og amts kristelige forening for døve. Han reiste hjemmefra allerede torsdag kveld med dampskipet *Stavanger 1*, til Bergen. Skipet korresponderte med dagtoget videre til Kristiania. På toget østover fikk han selskap av skreddermester Anders Rendedal fra Bergens Døveforening. De to hadde ti timer til å utveksle nyheter fra sine foreninger, og så pratet de nok om den pågående krigen i Europa som man mente gikk mot slutten. Eller meldingene om influensaviruset *Spankesyken*, som herjet i Europa, og var varslet til Norge om bare noen uker. I løpet av ett år døde cirka 14 000 nordmenn av sykdommen, en av dem var døve Ingeborg Olsen Heimli; som sto i spissen for kvinneforeningen i De Døves Forening i Oslo.

Fredag kveld blir de to til tre idet gravør Ragnar Ziener fra De døves forening i Kristiania også har billett på toget til Trondheim. De tre døve er spente på hva morgendagen vil bringe. De er invitert til stiftelsen av en landssammenslutning av døveforeningene. I de første timene, før toget begynner på oppstigningen i Østerdalen, går praten livlig mellom karene slik den alltid gjør mellom døve som er samlet. Så gjelder det å få noen timers søvn slik at de er opplagt til møtet.

På dampskipet *Finnmarken* viser været seg heldigvis fra sin beste side på turen fra Tromsø der husmor Inga Dahl entrer landgangen. Åtte timer senere kommer skreddermester og hotelleier Martin Sivertsen om bord i Harstad. Begge representerer døveforeningene i sine byer og begge er de hørende, med begrensede kunnskaper i tegnspråk. Sterkt drevet av et kristent sinnelag er også de på vei til dannelsen av et forbund for døve. To døgn bruker de på turen sørover. Vi vet ikke hva de pratet om underveis, men temaene var nok ikke så forskjellige fra det de tre søringene snakket om. Trolig var grunnstøtingen og forliset til hurtigruta *Kong Halfdan* fire måneder tidligere et tema. Skipet gikk til bunns ved Lenangen i Troms, men heldigvis ble alle om bord reddet. Med havbris i håret stiger de i land i stiftsbyen Trondheim, der de er invitert av lederen i Trondhjems Døvstumforening, Johannes Berge. Han er lærer ved byens døveskole og hørende, men en som behersker tegnspråk godt.

Møtet finner sted på lærerværelset til døveskolen, i Rødbygget, der døvemuseet er i dag. De seks representantene hjelper hverandre i praten og med seg har de to av døveskolens lærere som sekretærer, Jenny Griff og Fredrikke Holtermann.

Johannes Berge har forberedt møtet godt, og paragraf for paragraf blir vedtatt på stiftelsesmøtet, der de raskt blir enige om navnet *Norske Døves Landsforbund.*

Også valg av det første styret går greit, alle valg er enstemmig. Johannes Berge velges som første forbundsleder, Ragnar Ziener nestleder, Anders Rendedal sekretær og Samson Hauge kasserer.

Hvem var de seks stifterne av forbundet?

Johannes Mathias Berge, Trondheim, 1870–1959

Johannes Berge, hørende, ble født i Selje i Nordfjord. Berge hadde sin utdanning fra lærerskolen i Tromsø. Han arbeidet først som lærer i syv år i hørende skole og senere i tre år som lærer for utviklingshemmede, før han 1. januar 1900 ble lærer ved Trondhjem offentlige skole for døve. Der ble han i bare ett år, før han gikk over til den andre døveskolen i Trondheim, Gløshaugen skole, hvor han hadde sitt daglige arbeid frem til skolen ble nedlagt i 1918. Da vendte han tilbake til Trondhjem offentlige skole for døve. Senere ble han bestyrer ved døveskolen i Holmestrand.

Berge var leder av Trondhjems Døvstumforening i åtte år og leder av Norske Døves Landsforbund fra 1918 og i hele 15 år. De årene var han også redaktør for medlemsbladet Tegn og Tale. I tillegg var han i flere år leder av Norges døvelærerforening og for landets spesiallærerlag. Han var en fremragende organisasjonsmann, en av de viktigste og dyktigste i døveorganisasjonens historie. Johannes Berge talte varmt for tegnspråk i undervisningen av døve. Han var opptatt av å skolere døve slik at de selv kunne styre sine foreninger og forbund – og at de selv kunne tale sin sak utad i samfunnet.

Ragnar Ziener, Oslo, 1854–1928

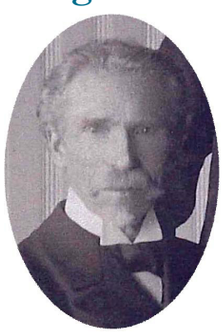

Ragnar Ziener ble født i Drammen. Han ble døv i toårsalderen, angivelig forårsaket av en fallulykke. Ti år gammel flyttet han til Kristiania. De første årene gikk han integrert i hørende skole, men da han var 13 år, ble han elev ved Christiania Døvstummeinstitut, eller Balchens døveskole som det ble kalt til daglig.

Ziener jobbet som gravør i hele 48 år ved Norges geografiske oppmåling. Yrket som gravør innebar at han arbeidet med å gravere i trykkplater som ble brukt til illustrasjoner i kart, bøker og blad. Han fikk kongens fortjenstmedalje i 1914, etter 40 års arbeid på samme plass – og ble behørig feiret da han noen år etter opprinnelig pensjonsalder sluttet sitt virke i den statlige institusjonen.

Ziener var leder av De døves forening i Kristiania fra 1913 og i ti år fremover. I hans ledertid kjøpte foreningen sitt eget hus, Sven Brunsgt. 7. Han var også svært aktiv i døves menighet og medlem av Kirkedepartementets rådgivende komite for døveprest-tjenesten. Han sto i spissen for at det ble egen kirke for døve i Kristiania.

Anders Rendedal, Bergen 1874–1925

Anders Rendedal ble født i Balestrand i Sogn. Han ble døv ni år gammel etter hjernehinnebetennelse. Han flyttet til Bergen for å være elev ved byens døveskole. Senere ble han aktiv i Bergens Døveforening, og i 1907 representerte han foreningen på den første nordiske døvekongressen i København. Der stilte han ut eget skredderarbeid, en diplomat-frakk. Han ble i København en tid etter kongressen for å ta etterutdanning.

Året etter åpnet han skredderforretning i Strandgaten. Bare to år senere hadde han ansatt en svenn og en lærling, begge hørende – mens kona i samme butikk drev en avdeling for damesøm med to ansatte, en hørende og en døv.

Anders Rendedal ble valgt som den første døve leder av Bergens Døveforening i 1918. Han omtales som en glad gutt med friske replikker.

Samson Hauge, Stavanger, 1857–1931

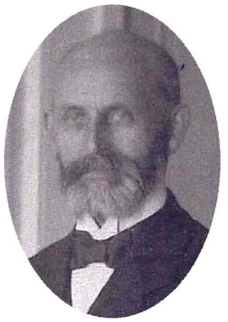

Samson Hauge ble født i Strandebarm, Hardanger, der familien drev småbruk. Senere flyttet de til Stavanger, der Samson ble døv ti år gammel etter hjernehinnebetennelse. Han begynte på døveskolen i Kristiansand, men ble konfirmert i Stavanger.

Etter skolen kom han i skomakerlære og fikk etter hvert eget verksted med flere ansatte. Hauge var dypt religiøs og var predikant på fritiden. Han holdt ofte andakter ved åpninger av møter i døveorganisasjonen.

Samson Hauge var i 1900 en av stifterne av Stavanger by og amts kristelige forening for døve og foreningens første styreleder.

Inga Dahl (Sparboe), Tromsø 1879–1951

Inga Dahl (senere gift Sparboe) var hørende – og en av stifterne av Tromsø og omegn kristelige forening for døve. Hun var leder av foreningen fra 1915 og frem til hun flyttet fra byen i 1928. Fra Tromsø flyttet hun til Narvik, der hun var med på å stifte en kombinert forening for døve og bevegelseshemmede.

Da hun flyttet fra Tromsø, fikk hun denne omtalen i byens avis.

Under fru Sparboes ledelse gikk foreningen frem både i åndelig og materiell henseende. Hvert år samlet foreningen døve i Troms til større møter. Foreningen betalte reiseutgifter og sørget dessuten for klær til fattige døve. Disse møtene så døve frem til som ett av få lyspunkter i en ellers ensom tilværelse. Hun var sterk og aktiv for de døves arbeid i hele Nord-Norge. Hun oppnådde både økonomisk og åndelig støtte til driften av foreningen fra befolkningen i Tromsø.

Inge Dahl Sparboe engasjerte seg i arbeidet for døve ut i fra et kristent medmenneske syn. Hun tilegnet seg etter hvert tegnspråk så godt at hun ved mange anledninger ble brukt som tegnspråktolk, spesielt i kirken. Blant døve i Nord-Norge ble hun kalt døves mor.

Hun har fått egen vei oppkalt etter seg i Tromsø; Inga Sparboes vei.

Martin Sivertsen, Harstad 1882–1960

Martin Sivertsen representerte Harstad Døves Forening. Han var hørende og lærte seg, ifølge eget utsagn, aldri tegnspråk. Han var utdannet skredder, drev hotell i Harstad og jobbet i en periode som kirketjener. Heller ikke han hadde døve i familien, men har trolig fått kontakt med døve gjennom sitt arbeid som skredder og hotelleier. På samme måte som Inga Dahl Sparboe ble Sivertsen inspirert til å arbeide for døve ut fra et medmenneskelig ønske om å bedre døves situasjon i samfunnet. Han stod i spissen for at det ble dannet et kristent fellesskap på tvers av døveforeningene i landsdelen, der et av målene var å samle inn nok penger til at en predikant kunne reise rundt og besøke døve i Nord-Norge.

Som godt voksen kjøpte han gårdsbruk i Levanger. Der ble han aktiv i Innherrad Døveforening. Både Sivertsen og Dahl Sparboe er typiske eksempler på hørende ressurspersoner som engasjerte seg i arbeidet til beste for døve i etableringsfasen av døveforeningene. Spesielt i mindre byer var det vanskelig å finne døve som hadde kunnskap og mot til å påta seg styreverv. Man var også avhengig av å få inn penger til driften, det måtte man klare gjennom loddsalg, innsamlinger og nettverk utad i samfunnet. Vi snakker om en tid lenge før det var mulig å søke penger fra kommunale og statlige instanser.

SE NESTE SIDE

Bildet på neste side:
Fest på Grand Hotel i Trondheim etter stiftelsesmøtet 18. mai 1918.

Foran fra venstre: Lunde Johansen, Trondheim, Alison Meisterlin, tegnelærer på døveskolen, Inga Dahl Sparboe, representant fra døveforeningen i Tromsø, Elisabeth Brinchmann, lærer på døveskolen, Kari Rendedal, Bergen, Anna Johansen, Trondheim, Gurine Ellevseth, Trondheim.

Midterste rekke fra venstre: Jenny Griff, lærer på døveskolen, sekretær for stiftelsesmøtet, Anders Rendedal, representant fra døveforeningen i Bergen og valgt til sekretær i forbundet, Samson Hauge, representant fra døveforeningen i Stavanger og valgt til kasserer, Ragnar Ziener, representant fra døveforeningen i Oslo og valgt til forbundets nestformann, Johannes Berge, representant fra døveforeningen i Trondheim og valgt til forbundsformann, Fredrikke Holtermann, lærer på døveskolen og sekretær for stiftelsesmøtet, Martin Sivertsen, representant fra døveforeningen i Harstad.

Bak: Albert Svendsen, Trondheim.

Fest på Grand Hotel
i Trondheim etter stiftelses-
møtet 18. mai 1918

Først kom døveskolene

For bedre å forstå stiftelsen av Norske Døves Landsforbund (NDL) er det hensiktsmessig å kjenne historien før 1918. I norsk døvehistorie kom døveskolene først. Elever fra skolene søkte som voksne sammen på fritiden og fikk ved hjelp av lærere og prester stiftet lokale døveforeninger.

Statue av Abbé de l'Épée utenfor døveskolen i Paris.

I Norge, som i resten av verden, har det alltid vært strid om bruk av tegnspråk i undervisningen av døve. Selv om noen for 100 år siden også talte om tegnspråk som et språk, var det langt frem til anerkjennelse av språket, og til at skolene begynte å vurdere en tospråklig tilnærming i undervisningen. Diskusjonen i dag er på mange måter den samme som den gang; skal det brukes talespråk, norsk tegnspråk eller kombinasjonen tegn til tale i undervisningen av døve og hørselshemmede?

Begynnelsen

Det vi vet om døves situasjon i Norge fra eldre tid, er stort sett fortellinger fra skolene. Den første skolen kom i gang i Trondheim i 1825, mens den første foreningen for voksne begynte 53 år senere med opprettelsen av *De norske døvstummes forening i Christiania.*

I europeiske land som Spania, Frankrike og Tyskland tok undervisningen av døve til allerede på 1500-tallet. Det var prester eller munker som drev privat opplæring av døve.

Pedro Ponce de León i Spania regnes som døveundervisningens far. Han var født omkring 1520. Historien forteller at han fikk kontakt med en døv mann, Gaspard Burgos, som ville bli munk i det klosteret han var tilknyttet. Fordi Gaspard var døv og ikke kunne tale – og dermed heller ikke kunne skrifte, var han utelukket fra å bli opptatt i klosterordenen. Ponce de León forbarmet seg over mannen og slik startet undervisningen. Senere fortsatte han som lærer for døve barn. Målet var å lære dem talespråket, og i undervisningen brukte han håndalfabet og skrift. Han motbeviste det filosofen Aristoteles sa allerede 350 år før Kristus, at fordi døvstumme ikke kunne oppfatte og bruke menneskelig tale, kunne de heller ikke lære å tenke fornuftig. Den døvstumme var et ufornuftig vesen uten utviklingsmuligheter. På gravsteinen til Pedro Ponce de León står derfor skrevet:

Pedro Ponce har undervist døvstumme,
på tross av at Aristoteles påstod at det var umulig.

Hans ideer og undervisningsmetoder ble videreført av flere lærere i de europeiske landene. De første skolene for døve ble etablert på slutten av 1700-tallet i Frankrike og Tyskland, men også i Skottland, Østerrike, Tsjekkia, Italia, Nederland og England ble det opprettet skoler før 1800.

Tegnmetoden kontra talemetoden

I Frankrike regnes Abbé de l'Épée (bildet) som grunnleggeren av den første skolen for døve i 1770. Skolen brukte tegnspråk i undervisningen.

Tyskland satset på talespråk i undervisningen, og den første og sterkeste mannen for den tyske skolen var Samuel Heinicke.

Striden mellom tegnmetoden og talemetoden har egget til strid gjennom alle år.

Danmark og Norge i union

Nordens første skole for døve kom i København i 1807 etter initiativ fra den norske legen Peter Atke Castberg. Danmark og Norge var den gang i union. For å få statlige penger til driften av døveskolen skrev Castberg blant annet i sin søknad til kongen:

De fleste døvstumme er født fattige, av uopplyste foreldre, og de blir behandlet av foreldrene som en plage. Barna blir sett på som en Guds straff, og foreldrene bare håper de skal få en rask død. I den tro at det ikke er mulig å lære dem et arbeid, blir det ikke en gang gjort forsøk på det. Fordi de døve blir overlatt til seg selv og sin ulykke, lever de også på det laveste moralske nivå, og de får ingen forståelse for at det finnes noe høyere. De står som tause betraktere av menneskenes handlinger, stengt ute fra det som binder menneskene sammen, et alminnelig språk.

Den norske eleven vi kjenner ved skolen er Andreas Christian Møller fra Trondheim. Det var ikke skoleplikt for døve barn, så familien eller kommunens fattigvesen måtte betale for reise og opphold for elevene til skolen i København. Byens fattigvesen betalte skolegangen til Møller. Han utmerket seg tidlig som en dyktig elev, og fikk derfor videreutdanning som lærer og ble ansatt ved skolen.

Norges første døveskole

Tilbake i Trondheim ble Andreas Christian Møller etter noen år, bestyrer for landets første skole for døve. Skolen tok til i Waisenhuset, like ved Nidarosdomen. Året var 1825, og skolen fikk navnet Døvstummeinstitutet i Trondhjem. Det var en femårig statlig internatskole som skulle ta inn elever mellom 8 og 14 år, men aldersgrensen måtte tøyes, for det var kø av eldre døve som ville ha undervisning. Da skolen åpnet, hadde den syv elever, alle fra Trøndelag. I løpet av året kom antall elever opp i 20, og tre år senere var elevtallet steget til 30.

I 1855 flyttet skolen noen hundre meter til Bispegaten 9B, det som kalles for Rødbygget og som i dag huser Norsk Døvehistorisk Museum. Skolen ble i 1897 utvidet med Gulbygget, et bygg som i dag er revet.

Det som skjedde i Trondheim den gang, var en dobbelt historisk hendelse. Den første døveskolen ble stiftet, og det med en døv bestyrer. For Møller, med sin utdanning fra København og som døv, var det naturlig at skolen satset på tegnmetoden i undervisningen. Vi vet ikke med sikkerhet hva tegnmetoden den gang inneholdt, trolig var det naturlige tegn som etter hvert ble supplert med konstruerte tegn, bruk av håndalfabet og skrift på tavle. Fagene var lesning, skrivning, tegning, regning, religion, historie og geografi. I tillegg kom praktiske fag.

I juli 1830 ble de syv første elevene fra skolen i Trondheim ført frem til konfirmasjon. Det skjedde i skolens lokaler i Waisenhuset. En av skolens lærere tegnspråktolket mellom biskopen og elevene. Det var fire gutter i alderen 19 til 27 år og tre jenter mellom 17 til 19 år. De hadde vært elever ved skolen i fem år og alderen illustrerer godt hvor mange eldre elever barneskolen hadde.

Peter Atke Castberg.

Andreas Christian Møller, 1796–1874

Andreas Christian Møller ble født i Trondheim. Han mistet hørselen to år gammel, trolig som en følge av flere sykdommer og muligens var hjernehinnebetennelse den avgjørende årsaken. Han ble dermed døv før han utviklet talespråk. Det fantes ennå ingen skoler for døve i Norden, derfor var det en ekstra stor tragedie å vokse opp som døv.

Vi vet ikke noe om hva Møller gjorde som barn, trolig var han med i skomakerverkstedet til faren. Familien lagde seg trolig noen egne tegn til hjelp i samtalen med sønnen. Etter hvert ble det kjent at det var startet en døveskole i København. Møller senior fikk hjelp av biskopen i Trondheim for å få sønnen inn på skolen. I 1810, 14 år gammel, var Andreas Christian Møller på plass sammen med 26 andre elever på skolen i kongens by.

I løpet av fem år utmerket han seg som en hardt arbeidende, dyktig og høflig elev – en av de beste gjennom skolens historie. Derfor fikk han det femte og siste året på skolen også ansvar for å hjelpe de andre elevene i klassen. Han fikk senere skolering som lærer ved skolen.

I 1815 ble Møller konfirmert i Trinitatus kirken i København. Da var han 19 år og reiste hjem til Trondheim, både med boklig kunnskap og med erfaring fra storbyens kultur. Ikke minst hadde han lært hvordan andre døve barns situasjon var. Han begynte derfor å gi privatundervisning til døve barn i hjembyen. To år senere ble han hentet tilbake til København som lærer ved skolen. Han ble ved skolen i nye fem år.

I 1822 vendte han hjem til Trondheim for godt. Arbeidet med å få i gang en egen skole for døve i byen tok til, og mens arbeidet pågikk, ga Møller privatundervisning. Det var fattigvesenet i byen som presset på for å få opprettet en skole, for det kostet dyrt å sende elever til København. Det tok tre år før politikere og byråkrater klarte å bli enige med seg selv, slik at skolen i Trondheim åpnet 1. april 1825 med Andreas Christian Møller som bestyrer.

På slutten av 1840-tallet gikk skolen etterhvert fra tegnmetoden til talemetoden, noe som gjorde det vanskelig for en døv bestyrer. Møllers rolle gikk derfor gradvis over fra å være en aktiv lærer og bestyrer til han ble degradert og gikk av med pensjon i 1855.

Andreas Christian Møller er grunnleggeren av døveundervisningen i Norge og har fått sitt fortjente minne gjennom at landets eldste døveskole i 1992 ble oppkalt etter ham: A. C. Møller skole, gjennom Trygve Skjølbergs bok om ham – og at det gjennom innsamlede penger i døvesamfunnet er reist en byste av Møller på skolen.

Opprettelse av flere skoler

Det var et stort behov for flere skoler for døve i Norge. Det kom derfor i gang skoler i de største byene rundt 1850-tallet, ikke bare fordi behovet var stort, men også som et resultat av at flere så med skepsis på undervisningen i Trondheim. Tegnmetoden var avleggs, mente mange. Skoler i Europa gikk inn for talemetoden. Argumentet var at tegnspråk i undervisningen ødela for innlæringen av tale- og skriftspråket.

Christiania Døvstumme institutt åpnet i 1848 med Fredrik Glad Balchen som bestyrer. Skolen ble den første skolen i Norden som brukte talemetoden i undervisningen. Balchen fikk stipend fra Stortinget til studiereiser, blant annet til Tyskland, der han ble overbevist om talemetodens overlegenhet. Han oppnådde gode resultater på skolen og ble svært populær blant sine elever. I 1878 var han aktiv i stiftelsen av *De norske døvstummes forening i Christiania*, og elevene kalte ham *døves far*. Han førte i 1871 de to døve elevene Lars A. Havstad og Halvard Aschehoug frem til eksamen artium – begge bestod eksamen med gode karakterer. Det ble regnet som en stor seier for talemetodens overlegenhet.

Lyngs taleskole for døve, 1888.

Gløshaugen offentlige døveskole, 1910.

Holmestrand off. skole for døve, senere Nedre Gausen skole.

Waisenhuset i Trondheim (slik det fremstår i dag, hvor Norges første døveskole holdt til i 1825–1855.

Øyer off. skole for døve, Årstall ukjent.

Skådalen off. skole for døve, postkort, årstall ukjent.

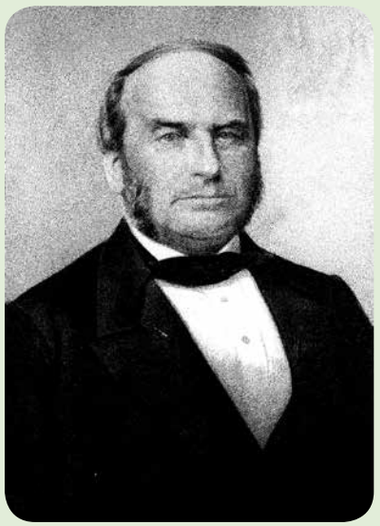

Fredrik Glad Balchen, 1815–1899

I rekken av flere skolestyrere som har hatt stor betydning for døves historie i Norge, er det naturlig å trekke frem Fredrik Glad Balchen. Han var født i Bergen. Faren var prest, men døde tidlig, og moren satt igjen med en stor barneflokk. Ved hjelp av farens venner fikk Fredrik plass ved byens latinskole. 21 år gammel flyttet han til Kristiania. Han fikk statsstipend til å lære mer om undervisningen av døve og hadde opphold både ved den statlige døveskolen i Trondheim og ved skoler i Tyskland. Han ble overbevist om at talemetoden var den beste måten å undervise døve på.

Da Christiania Døvstummeinstitutt åpnet, eller Balchens Døvstuminstitutt som det også ble kalt, hadde Skandinavia fått sin første døveskole som underviste etter talemetoden. Skolen begynte som en privatskole, men ble senere statlig og tok navnet Kristiania offentlige skole for døve, og enda senere ble den til Skådalen skole. De første årene bodde elevene i fosterhjem, før det ble opprettet internat, for Balchen erfarte at flere fosterhjem ikke behandlet barna så godt som de burde.

Balchen holdt god kontakt med voksne døve. Han deltok på sosiale treff med sine tidligere elever, ofte som samlinger med andakter. I 1878 blir han den første styreleder av døveforeningen i Kristiania. Han var altså ikke imot at voksne døve brukte tegnspråk, men han mente at barna nådde lengst gjennom en talespråklig undervisning. Han nådde bemerkelsesverdige resultater med mange elever. Balchen engasjerte seg også i at elevene fra skolen skulle gis arbeid, blant annet var han døråpner for at flere døve ble ansatt som gravører ved Den Geografiske Oppmåling.
Lærere utgått fra Balchens skole satte sitt preg på skolene som ble opprettet i Bergen, Kristiansand og Hamar og hans undervisningsmetoder fikk stor betydning for pedagogikken ved skolene – også at skolen i Trondheim etter hvert gikk over fra tegnmetoden til talemetoden.

Hedevig Sofie Rosing, 1827–1913

Hedevig Sofie Rosing var født i Horsens i Danmark. Hennes fars familie var fra Fredrikstad og de flyttet derfor tilbake til Norge, der hun 38 år gammel ble gift med sin fetter Hans Anton Rosing. Mannen døde bare to år senere, og Rosing brukte kreftene sine på lærerjobb og som kvinnesakskvinne, hun var feminist til sin siste dag.

De første årene underviste hun i folkeskolen i Kristiania, frem til hun ble hentet av Fredrik G. Balchen og begynte som lærer ved hans skole i 1872. Hun fant seg godt til rette blant barna og også blant voksne døve. Også hun var en av stifterne av døveforeningen i 1878.

Hun gjorde flere studieturer utenlands og var eneste norske representant på den legendariske døvelærerkongressen i Milano i 1880.

Rosings visjon var *den talende døve i et hørende samfunn*. Hun åpnet sin private skole i hovedstaden 15. januar 1881 med en beskjeden støtte fra staten. Som kvinne slet hun med å vinne aksept for å bestyre en skole, som Kirkekomiteen bemerker i sin innstilling til statsbudsjettet i 1882/1883:

Komiteen har i sin alminnelighet betenkeligheter ved å la en kvinne drive en større institusjon.

Hun søkte om kr 3500 i statstilskudd, departementet innstilte på kr 2000, men Kirkekomiteen med bare mannfolk vedtok at kr 1000 fikk være nok!

Selv med skoler både i Trondheim og Kristiania var ikke behovet dekket.

Skolene måtte ta igjen et stort etterslep av eldre elever som aldri hadde fått undervisning. Derfor ble det i 1850 opprettet nye private skoler både i Bergen og Kristiansand. I 1878 har skolen i Kristiania 100 elever, Trondheim 58, Bergen 60 og Kristiansand 70 elever.

Den femte skolen på listen kom i 1881, *Fru Rosings taleskole for døvstumme* stiftet i Kristiania. Skolen flyttet i 1899 til Holmestrand og ble til *Holmestrand offentlige skole for døve*. Fru Rosings skole var nok den eneste døveskolen som benyttet *den rene talemetoden*. I hennes klasserom skulle det ikke brukes et eneste tegn, og hun likte dårlig om barna brukte tegnspråk seg imellom i friminuttene. De andre skolene var mer romslige i synet på bruk av naturlige tegn og gester i undervisningen – og de lot barna fritt få bruke tegnspråk seg imellom på fritiden.

Johannes Lyng, en av lærerne ved døveskolen i Trondheim, var åpenbart misfornøyd med undervisningen på skolen og åpnet en ny, privat skole i Trondheim i 1882, *Lyngs taleskole for Døvstumme*. Senere ble skolen overtatt av staten og fikk navnet *Gløshaugen offentlige skole for døve*. Skolen ble nedlagt i 1918.

Skoleplikt for døve

I 1880 vedtar Stortinget *Abnormskoleloven*, men det tar tre år før loven gjennomføres i praksis. Begrepet abnorm betyr unormal – og dekker det begrepet vi i dag kaller funksjonshemmet. Det inkluderte gruppene blinde, døve og åndssvake.

Loven slo fast at det skulle være skoleplikt for alle døve. Målet med undervisningen var å fremme kristelig opplysning og gi kunnskaper i praktisk arbeid. For døve var det fortrinnsvis undervisning i de tre S-yrkene skredder, skomaker og snekker for gutter, mens jentene lærte husstell og håndarbeid. Paragraf fire i loven fastslo at lærerne ved døveskolene måtte legge frem en moralsk vandelsattest for å få arbeide med barna.

Abnormskoleloven utløste en debatt i døvesamfunnet om det beste var å satse på flere mindre, lokale skoler – eller på større og sentrale. Lars A. Havstad utga en bok som drøftet spørsmål knyttet til dette. Han gikk selv inn for mindre skoler, fordi han så en fare ved at de store døveskolene lett kunne føre til døveskolekolonier, med frykt for isolering og inngifte. Det var bedre for døve både moralsk og sosialt at de mest mulig ble inkludert i sitt lokale miljø, mente han.

Som en konsekvens av loven søkte betydelig flere elever plass på døveskolene. Derfor ble det opprettet skole også på Hamar. Fylkene ble pålagt å betale skolegangen for døve, og Mjøsa-distriktet, som tidligere hadde en avtale om å sende elever til Balchens skole, blir brukere av skolen på Hamar. Bestyreren på skolen, Elias Hansen Hofgard, blir senere kjent langt utenfor landets grenser for sine resultater med undervisningen av døvblinde Ragnhild Kåta. Undervisningsprinsippene blir et forbilde for opplæringen av verdensberømte Helen Keller i USA.

A, B og C skoler

På et møte for spesialskolelærere fra hele Norden, det såkalte *abnormskolemøtet* i 1894, enes man om å dele de døve elevene inn i grupper etter antatt kunnskapsnivå. De begavede barna som A-barn, middels begavede B-barn, de svakt begavede C-barn og utviklingshemmede barn kalt D-barn.

Departementet diskuterte gjennom flere år organiseringen av undervisningen for døve. De konkluderte med at syv døveskoler var for mange, og bestemte at to skoler måtte nedlegges: skolene i Bergen og Kristiansand.

På slutten av 1890-årene endres navnene på skolene. *Institutt* ble til *skole* og *døvstum* til *døv*.

Døves Vel på Hamar

I 1936 nedlegges døveskolen på Hamar, men byen har fortsatt institusjonen Døves Vel. En av lærerne ved døveskolen, Petra Heiberg, opprettet i 1922 en kvinneforening. Dette ble opptakten til en lang rekke liknende foreninger i distriktet, som alle tok opp arbeidet for døve. På det meste var det 28 lokale foreninger i Hedmark og Oppland, og alle fikk knyttet *døves vel* til navnet – for eksempel *Brumunddal forening til døves vel*. Lokalforeningene kom sammen en gang i året til generalforsamling, der de valgte et sentralt hovedstyre for alle foreningene, og der var Petra Heiberg den selvskrevne leder. Hun utgav også bladet De Døves Vel som et bindeledd mellom foreningene. Institusjonen bygget på et kristent grunnsyn, og andakter var sentrale innslag i den daglige driften.

Lars Aanonsen Havstad, 1851–1913

Lars Aanonsen Havstad ble døv fem år gammel etter skarlagensfeber. Da mistet han også synet på det ene øyet. Han hadde sine første barneår i Arendal og viste tidlig at han hadde evner utover det vanlige. Før han ble døv, hadde faren lært ham å lese. Det var selvsagt til stor hjelp i den videre opplæringen av gutten. Han leste tidlig med stor iver illustrerte blad og Norgeshistorien. Da han var ni år, flyttet familien til Kristiania, der Lars ble elev ved Balchens døveskole. Den gang var det bare fem–seks års skolegang for døve, men skolen mente at han hadde så store kunnskaper at de ville gi ham videre undervisning og studier. Det fikk han sammen med en annen dyktig elev, Halvard Aschehoug.

Havstad og Aschehoug ble de to første døve i Norge som bestod eksamen artium.

Lars A. Havstad ble først ansatt som lærer ved døveskolen i Kristiania, senere fikk han jobb i statsadministrasjonen. Han nådde så langt at han ble sekretær for stortingspresident Johan Sverdrup, som senere ble statsminister. I tillegg til dette arbeidet han som frilansjournalist, blant annet i VG og Dagbladet, før han i 1894 ble politisk redaktør for avisen Eidsvold, et organ for partiet Venstre.

Han fikk statsstipend for å besøke døveskoler i England, Frankrike, Belgia, Tyskland, Danmark og USA – der han blant annet hilste på oppfinneren av telefonen, Alexander Graham Bell og hans døve kone. Han traff også døvblinde Helen Keller. En av hans konklusjoner fra reisene var at det måtte innføres skoleplikt for døve fra femårsalderen, og ikke vente til de var syv år. Han var lite begeistret for de store internatskolene og argumenterte for at barna i størst mulig utstrekning måtte få bo hjemme hos foreldrene, som han sa:

Jeg er overbevist om, at dersom jeg ikke hadde hatt kjærlige foreldre som aldri vek fra den vane å tale til meg i det samme språk som de brukte til et normalt barn, så ville jeg ikke fullt ut nådd den smule språkferdighet som jeg råder over.

Havstad var altså tilhenger av talemetoden i undervisningen på skolene, men han var ingen motstander av tegnspråk på fritiden i det sosiale samvær med andre døve. Han var en av stifterne av døveforeningen i hovedstaden. I de første elleve årene av foreningens historie var han nestleder i styret, de neste seks år leder – men i praksis fungerte han som leder i alle årene. Den valgte lederen, skolebestyrer Balchen, hadde så mye annet arbeid at han delegerte det meste til sin tidligere elev.

Havstad døde 62 år gammel etter å ha blitt påkjørt av en trikk i Oslo. I avisen Morgenbladet leser vi i minneordet blant annet:

Hva ville han ikke kunne drevet det til, hvis de rike åndelige evner hadde hatt samme ytre betingelser for kunnskapstilegnelse som folk flest har. I spørsmål om døveundervisningen har han vært Kirkedepartementets konsulent. Han var en av arkitektene bak Abnormskoleloven. Hans beste arbeidsfelt var pressen og hans beste våpen var pennen. Han var sakkyndig i skattespørsmål, om fortidsminnemerkers bevaring, kommunikasjonsspørsmål, reguleringer, arkitektur og mye, mye, mer. Som en rød tråd i alt han skrev gikk en brennende kjærlighet til land og folk, og troen på et Norge som kunne plasseres sammen med andre kulturfolk. Hans evner spente over så store felter at han med like stor sakkyndighet kunne skrive om folketellingen i Norge i 1664–1666, trykt i Vitenskapsselskapets forhandlinger, og om Gladstone og Lordenes hus. Han var sakkyndig i skattespørsmål og ga verdifulle bidrag til diskusjonen om våre fortidsminnemerkers bevaring, han skrev om kommunikasjonsvesen, folkeopplysning, reguleringer og arkitektur og meget, meget mer. Morgenbladet skylder han takk for en rekke interessante artikler om mange ulike emner.

Foreningene samlet inn penger som skulle brukes til beste for døve, og 26. november 1928 kjøpte de eiendommen Strandheim på Storhamar, like ved Mjøsa. Et stort hus på tre etasjer med egen hage. I formålsparagrafen til Døves Vel står det at stiftelsen skal gi hjelp til selvhjelp for døve. Og i paragraf 2 fremgår det at det skal opprettes et lære- og arbeidshjem som driver salg av ferdige produkter. Hver elev skal lære et nyttig arbeid som kvalifiserer dem til jobb ute i samfunnet. Først og fremst var det et opplæringssted for døve kvinner. Frøken Heiberg kalte det en fortsettelsesskole i praktisk arbeid, men det var også et åpent samlingssted for distriktets døve hvor de kunne møtes til uformelt samvær, møter, fester og om sommeren til ferieopphold.

De første årene var opplæringen rettet mot maskinstrikking, vev, søm av sengetepper og hekling.

Da Petra Heiberg døde, overtok Sigrid Røssum som bestyrer. Etter hvert gav institusjonen fast boplass for noen kjente døvblinde kvinner, derfor er Døves Vel ofte knyttet til døvblinde personer som blant annet Ragnhild Kåta og Anna Leivestad.

I 1967 var det fortsatt 16 foreninger som drev innsamling av penger til driften, noe som var helt nødvendig, for tilskuddet fra staten dekket på langt nær nok. Det var installert ni vevstoler og elevene fikk opplæring fra september til juni. I tillegg til håndarbeidsfaget ble det gitt opplæring i matlagning og husstell.

En av de mest kjente elevene ved Døves Vel var Gunvor Ruud fra Hamar. Hun tok senere fatt på fire års utdanning ved Statens Kvinnelige Industriskole i Oslo. Det var utdanning i vev, billedvev, tekstiltegning og prydsøm. Våren 1952 tok den dyktige kvinnen eksamen med svært gode karakterer. Som andre døve på den tiden måtte hun følge undervisningen gjennom å munnavlese det lærerne fortalte, notere det som ble skrevet på tavlen, lese ekstra i bøkene og bruke flere ganger så mye krefter som de hørende studentene. Hun ble førstesidesoppslag i Hamar Arbeiderblad, med overskriften:

Vårt bysbarn Gunvor Ruud lager alterduken i Hamar Domkirke.

Flere kunstnere har konkurrert om å få være med i utsmykkingen av kirken, og Ruud fikk oppgaven med å sy alterduken. Avisen skrev:

Gunvor Ruud, nr. 2 fra høyre foran, fra konfirmasjon ved Skådalen off. skole for døve i 1939. Bildet: Beryl K. Ramvik.

Gunvor Ruud komponerer og syr alterduken, og etter den prøven vi så, vil denne delen av det dekorative utstyr gå smukt inn i helheten. Ruud har grundig utdannelse fra Industriskolen i Oslo, har studert i Italia, og et offentlig stipend har også satt henne i stand til å opphold seg i et kloster i Sveits for studienes skyld.

Om tiden i klosteret fortalte hun:

Da lærerne ved Industriskolen skjønte at jeg var spesielt interessert i kirketekstiler anbefalte de meg å reise til Sveits. En franciskansk nonneorden driver en skole som heter St.Klara. Det er en skole som er spesialister på kirketekstiler og jeg fikk være der i tre måneder sammen med åtte elever fra fem ulike land. Det var lange og harde skoledager, full timeplan fra klokken 7 til 21.30. Jeg lærte mye og fikk mange nye impulser med meg hjem.

Gunvor Ruud har levert en rekke arbeider til ulike kirker i Norge, også til flere av døvekirkene.

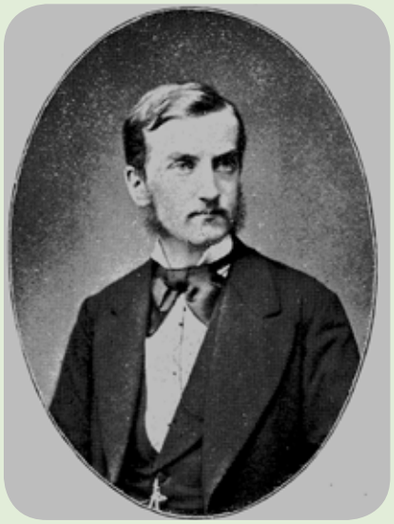

Halvard Aschehoug, 1851–1880

Halvard Aschehoug ble født døv og han hadde også en døv søster, Anne. Han hadde velstående foreldre og faren var professor. Familien betalte for at døveskolen i Oslo kunne engasjere ekstralærere til sønnen og til kameraten Lars A. Havstad. Skolebestyrer Balchen fant dyktige, unge lærere, uten kunnskap i tegnspråk, og guttene fikk undervisning etter samme plan som hørende elever i fagene religion, norsk, historie, geografi og regning – men også latin, gresk, fransk, tysk og matematikk. Resultatet ble så godt at begge elevene fikk glimrende karakterer til eksamen artium.

Aschehoug var med på opprettelsen av sykekassen for døve i Kristiania i 1873, og var fem år senere en av stifterne av De norske døvstummes forening i Christiania – der han også var aktiv i styret det første året, før han døde bare 29 år gammel.

I sitt korte liv var han med på å etablere bokhandelen H. Aschehoug & Co, som senere ble til et av landets største forlag.

Milanokongressen

Den internasjonale døvelærerkongressen i Milano i 1880 må nevnes. Den går inn i historien som noe av det som har påvirket undervisningen og mulighetene for døve helt frem til 1960-tallet, også i vårt land. På kongressen konkluderte flertallet med at talemetoden burde brukes i døveskolene.

Talemetoden er tegnmetoden langt overlegen, konkluderte de hørende døvelærerne som er samlet, for det var få døve lærere med på kongressen. Selv om det ikke ble et forbud mot tegnspråk som hver skole måtte følge, fikk det stor innflytelse på de valgene som skolene i Europa og Norge gjorde.

En franskspråklig bok på 326 sider fra Milanokongressen 1880 er scannet og tilgjengelig på hjemmesiden til Norsk Døvehistorisk Selskap: www.ndhs.no

Hedevig Rosing var eneste representant fra vårt land på kongressen. Ellers kom det henholdsvis 157 deltakere fra Italia, 67 fra Frankrike, 8 fra England, 6 fra Tyskland, samt en representant fra henholdsvis USA, Canada, Belgia, Russland og Sverige.

I debatten om tegnspråk kontra talespråk i undervisningen ble en kompromissløsning avvist med slik begrunnelse:

> *Bruk av tegn til tale samtidig er uhensiktsmessig og skader talen, avlesningen og den presise tekning. Derfor er den rene talemetode å foretrekke. Metoden bør mest mulig nærme seg undervisningen for vanlige barn.*

I kongressreferatet er Rosing sitert med et kort innlegg der hun nevnte et eksempel på talespråkets overlegenhet i Norge:

> *I Kristiania har døvstumme av velstående familie fått en spesiell utdanning. Elevene har med hjelp av sine lærere tatt seg frem til universitetsutdanning gjennom undervisning bare ved talespråk. To elever har fått krevende arbeid i Stortinget, den ene er født døv – og den andre ble døv fem år gammel.*

Rosing sikter til landets to første døve med eksamen artium: Lars A. Havstad og Halvard Aschehoug.

Alexander Graham Bell

Også i USA går debatten om tegn- kontra talemetoden. Den berømte vitenskapsmannen og oppfinneren Alexander Graham Bell hadde både døv mor og døv kone. Vi må anta at tegnspråk ble brukt i familien, men at han på samme måte som Lars A. Havstad mente at døve barn ikke var tjent med bruk av tegnspråk i undervisningen.

I 1893 var flere tusen døve samlet til internasjonal kongress i Chicago. President for kongressen er Georg F. Dougberty, med utdannelse fra verdens første og eneste universitet for døve, Gallaudet University. Fremdeles underviste de fleste skolene for døve i USA etter tegnmetoden. Alexander Graham Bell var sterk motstander av dette og hadde stor innflytelse i samfunnet. Han har endog startet foreningen med det, for mange døve, provoserende navnet *Foreningen til talespråkets fremme*. Dougberty går rett i strupen på Bell allerede i åpningstalen på kongressen, der han blant annet sier:

> *Vi ser med uro på hvor utrettelig Bell arbeider for at hans kjepphest, talespråkets enevelde innenfor undervisningen av døve, skal få tilslutning av myndigheten. Gud forby at det vil skje!*

Bell foreleser selv på kongressen, men det fremgår ikke av referatene at han svarte på kritikken som fremkom mot ham – men konklusjonen fra kongressen var tydelig nok:

> *Kongressen er enstemmig overbevist om at det kombinerte system, tegn til talen, er den beste og mest egnete metode for oppdragelse av døve. Kongressen håper systemet kan innføres i alle skoler for døve.*

Talespråk eller tegnspråk

Som et apropos til striden om tegn- kontra talemetoden tar vi med en replikk fra en stortingsdebatt. Stortingsrepresentant Christopher Knudsen, (H), Drammen, som senere ble kirkeminister, hadde vært tilstede på en diskusjon blant døvelærere der tema var tegn kontra tale i undervisningen. Møtet gjorde så sterkt inntrykk på ham at han i stortingsdebatten i 1899 om organiseringen av døveskolene uttalte:

> *Saken er den, at blant døvelærerne er det stor uenighet. Man er her i Stortinget vant til å høre at kirkekomiteen ofte er uenige, men de ærede medlemmer av denne forsamling skulle bare vite, hvor uenige døvelærerne er, og de folk som er sakkyndige på døveundervisningens område, så ville de innse at kirkekomiteen i sammenlikning er en svært fredelig institusjon.*

Taletrening på døveskolen.

Jordbruksskole

Det var fremdeles mange år til Norge fikk en videregående skole for døve, men en privat toårig jordbruksskole kom i gang i 1903 på Freiberg i Vestfold. Styreleder var døveprest Conrad Svendsen og bestyrer Eyvind Boyesen, som hadde erfaring som lærer fra de to døveskolene i hovedstaden. Svendsen talte varmt for at døve skulle bosette seg i distriktene og holde seg borte fra bymiljøene, der det kunne være vanskelig å få arbeid og lett å la seg lokke inn i dårlige miljøer. Derfor var utdanning innen jordbruksfagene et viktig område for ham.

I ti år samlet Boyesen inn penger for å få opprettet skolen. Etter de to første driftsårene avla 18 elever eksamen ved skolen, og 15 av disse fikk arbeid i jordbruket. To elever døde, og en elev har ført en noe omflakkende tilværelse. I tillegg til jordbrukslinjen opprettet skolen også en skomakerlinje. Skolen åpnet endog dørene for jenter, som fikk opplæring i fjøsstell, slakting, baking og veving.

Skomakerutdanningen ble svært populær blant elevene og skaffet inntekter til skolen, fordi elevene påtok seg ekstra arbeid både for større institusjoner og for nærmiljøet. Elevene på jordbrukslinjen hadde egne jordparseller hvor de dyrket grønnsaker for salg.

Driften av skolen gir likevel store økonomiske utfordringer, fordi de i flere år ikke får statstilskudd til driften. Elevene var avhengig av at fylkene de bodde i, ville betale for skoleplassen. Skolen eide 220 mål innmark og 230 mål utmark. Det var cirka 20 kyr – pluss hester, griser og høner på gården.

Ragnhild Kåta, 1873–1947

Ragnhild Kåta fra Slidre i Valdres kommunen ble rammet av skarlagensfeber i treårsalderen, og hun ble både døv og blind. Hun mistet også lukte- og smakssansen. Hun vokste opp på et småbruk sammen med seks søsken og bodde hjemme frem til hun fylte 14 år. Da kom hun til døveskolen på Hamar. Der lærte hun å forstå håndalfabetet, sette sammen ord og setninger, hun lærte punktskrift, tegnspråk og tale.

Hun ble undervist av lærerne Elias Hofgard og Petra Heiberg. De utviklet en metode der Ragnhild lærte å føle talen på andres stemmebånd og lepper. Metoden vekket internasjonal oppsikt og skolen fikk besøk av pedagoger fra mange land. I 1891 kom en lærer ved døveskolen i Boston, USA, på besøk. Læreren tok med seg kunnskap og inspirasjon tilbake til hjemlandet og til sin elev Helen Keller. I De Døves Blad, 1931, skriver skolestyrer Per Anderson blant annet om dette:

Helen Keller ble i fyr og flamme da hun fikk høre historien om Ragnhild i Norge og forlangte å få lære å snakke. Hun var da 10 år gammel.

Det fortelles en historie om da Kong Oscar 2. besøkte skolen på Hamar. Han gav Ragnhild 50 kroner, som var mye penger den gang. Da kongen spurte henne hva hun ville bruke pengene til, svarte Ragnhild at de skulle mor få til å kjøpe ku for.

I en omtale av henne i Tegn og Tale i 1950 beskriver Ragnvald Frøyshov møtet med henne slik:

Hun formelig sprudlet av godhet og godt humør. Hennes iakttagelsesevne og hukommelse synes å være skarpere enn hos andre. Det var ikke lett å lure henne. For eksempel kjente hun forskjell på 5- og 10-kronerssedler. Nervene i hendene hennes var følsomme som en seismograf og registrerte alt hun kom i berøring med, og hennes klisterhjerne visste å ta vare på inntrykkene. En person som bare en eneste gang hadde vært innom henne og kom tilbake ett år etter, ble straks gjenkjent ved at hun følte på ansiktet til vedkommende. Hennes intelligens var vel utviklet. Levende fulgte hun med i krigen og hendelsene ute i verden. En stund sammen med Ragnhild var en sann opplevelse, som en ikke kan glemme.

En av elevene ved skolen, Magnus Leivestad, skrev om skolen i et leserbrev i Tegn og Tale:

> *Jeg vil gi en oppfordring til døve som vil bli gårdbrukere eller gartnere. For å bli dette må man først ta utdanning, det vil man aldri angre på. Jeg kjenner mange døve som reiser fra sted til sted, da det ikke finnes nok ledige jobber – men disse døve har ikke lært noe fag. Jeg anbefaler ett års utdanning på landbruksskolen for døve.*

Skolen oppnådde etter hvert å få årlige statstilskudd på 4000–5000 kroner, men slet likevel økonomisk og drev med underskudd i flere år. I 1924 klarte ikke skolen lenger sine økonomiske forpliktelser, og eiendommen ble solgt.

Maktkamp i skolene

Kanskje ikke så merkelig at døvelærer Johannes Berge ikke nådde opp i konkurransen om å bli ny rektor ved døveskolen i Trondheim i 1927. Berge markerte seg som en uredd forbundsleder av Norske Døves Landsforbund, fra 1918 til 1933. Som forbundsleder krevde han tegnspråk innført i skolene, og talte de andre skolene, rektorene og departementet midt imot i synet på bruk av tegn og som motstander av talemetoden. Flere oppfattet det som en klar forbigåelse av ham da han ikke fikk rektorjobben i Trondheim. Det ble snakket om at det var en kampanje mot Berge fra sentrale folk i Oslo, uten at det er mulig å finne dokumentasjon for slikt. Senere ble Johannes Berge bestyrer for døveskolen i Holmestrand.

Lærerstillingene ved døveskolene var lite attraktive. Det meldte seg ingen søkere til to stillinger ved skolen i Trondheim, og Johannes Berge skriver i Tegn og Tale at dette skyldes dårlig lønnsnivå. Lærerne i døveskolene tjener mellom 1500 og 2000 kroner mindre enn lærerne i skolene for hørende, forklarer han.

Nedgang i antall elever

I 1929 gir bestyrer Per Anderson ved døveskolen i Oslo en oversikt over nedgangen i antall elever ved de statlige døveskolene:

1880: 450 elever.
1900: 300 elever.
1920: 270 elever.

Nedgangen skyldes ifølge Anderson bedre sosiale forhold, større opplysning og lettere adgang til legehjelp.

Året etter krevde deltakerne ved Norske Døves Landsforbunds landsmøte i Larvik at det blir åpnet døveskole i Bergen for hele Vestlandet. I 1931 kom svaret fra departementet: Det blir ikke skole i Bergen, situasjonen for døve elever må løses ved de skolene man har i Norge – altså de tre statlige døveskolene i Oslo, Trondheim og Holmestrand.

20 år senere sender et nytt landsmøte, 1950 i Bergen, en resolusjon til Kirke- og undervisningsdepartementet om at det må opprettes flere skoleplasser, for nå står cirka 100 døve barn i kø for å få skoleplass.

Borre offentlige skole for døve

Kort tid senere inngår staten en treårig leieavtale med Åsgården turisthotell i Åsgårdstrand, mellom Horten og Tønsberg, for å få plass til de mange døve elevene som ikke får den undervisning de etter loven har krav på. Borre offentlige skole for døve blir navnet, og i 1952 har skolen 48 elever. Allerede året etter er elevtallet økt til 80 elever. Elevene kommer fra Finnmark i nord til Agder i sør. At det ble plassert enda en døveskole på Østlandet, begrunnes med at det var vanskelig å finne passende skolebygg andre steder, ellers hadde det vært naturlig med skole på Vestlandet. I årene etter krigen var det byggerestriksjoner, mye skulle bygges opp etter krigens ødeleggelser og da var ikke nye skolebygg for døve først-prioritert. Det var ikke bare mangel på skolebygg, men også mangel på døvelærere. Staten setter derfor i gang strakskurs for å rekruttere flere lærere. Eierne av hotellet i Åsgårdstrand prøvde å selge bygningene til staten, men kom ikke til enighet med departementet.

Nermo offentlige skole for døve

I stedet flyttes skolen i 1955 til Øyer i Gudbrandsdalen, der Nermo turisthotell sto ledig. Plasseringen av skolen så langt ute i distriktet fikk kritikk i Dagbladet, ført i pennen av Allan Aarflot:

> *Valget av Nermo som døveskole er meget uheldig. Beliggenheten er isolert, og barna får ikke den daglige sosiale kontakt med en pulserende omverden som er så viktig nettopp for døve barn.*
>
> *Bestyreren av Borre ønsket ikke å søke stillingen som bestyrer av Øyer døveskole. Mange av lærerne var misfornøyd med flyttingen. Og jeg kan for min del ikke kritisere dem for det. De kan ikke være tilfredse med å vimse rundt med en skole som i den grad synes å være prisgitt tilfeldighetene som denne døveskolen. Det savnes en klar plan for hele døveskolearbeidet i vårt land.*

I 1979 er det bare seks elever igjen ved skolen, og Nermo offentlige skole for døve i Øyer nedlegges.

Alm skole

Inga Braae-Johannessen opprettet i privat regi et *Utdannelsesfond for unge døve*. Hun var selv hørselshemmet og så behovet for et teoretisk utdannelsestilbud til sin gruppe. Gjennom flere år samlet hun inn penger til skolen.

Norske Døves Landsforbund stilte seg først kritisk til skolen. Forbundet fryktet at det ville ødelegge arbeidet med å få til de statlige yrkesskolene. Forbundet fant det derfor hensiktsmessig å gi en uttalelse der de understreket at døve passer best til praktiske yrker, og der de gjentar kravet om statlige yrkesskoler. Men Inga Braae-Johannessen og hennes medhjelpere lot seg ikke stoppe.

Fondet har i 1948 en kapital på omlag kr 400 000 og kjøper Alm gård, ved Jevnaker, for kr 260 000. Institusjonen Hjelpestikker bidrar med over halvparten av kjøpesummen. Døvelærer Astri Puntervold Bjørnsen blir tilsatt som leder for skolen, hun har erfaring med undervisning av døve både fra Oslo og Trondheim.

Eiendommen har 100 mål innmark og 600 mål skog. Det er en internatskole med plass til 25 elever, både jenter og gutter.

Postkort som viser Alm off. framhaldsskole for døve og tunghørte.

Skolen tar opp elever som har avsluttet barneskolen, og gir dem en videregående teoretisk opplæring.

I 1948 var de statlige yrkesskolene for døve etablert i Bergen og Stavanger, så redaktør Finn Johansen i Tegn og Tale, organet for Norske Døves Landsforbund, kan trygt skrive i sin lederartikkel:

> *Denne skolen burde egentlig vært et statlig ansvar, men det ser ut som om myndighetene ikke er oppmerksomme på hvor meningsløs dårlig utdannelse døve får.*

Alm skole får tidlig økonomiske problemer. Styret er villig til å gi skolen til staten mot at de fortsetter driften av framhaldsskolen. Staten er villig til dette, men vil i tillegg bruke ledige elevplasser på skolen til de mange døve barna som fortsatt står uten skoleplass. Dette aksepteres ikke av eierne som kun vil ha voksen ungdom på skolen.

Norske Døves Landsforbund engasjerer seg i konflikten og oppfordrer Alm skole om å innfri departementets krav til beste både for døve ungdommer og barn. Det står nesten 80 døve barn i kø for å komme inn på de statlige døveskolene i Oslo, Trondheim og Holmestrand. Men eierne av Alm svarer blankt nei til å påta seg noe ansvar for disse, de vil ikke ha en sammenblanding av skolebarn og ungdommer, og der står saken.

Til avisen VG forklarer direktør for direktoratet for spesialskolene Marie Pedersen seg om mangelen på skoleplasser:

> *Trondheim, Skådalen og Holmestrand offentlige skoler for døve har til sammen kapasitet til 250 elever. Helt til for et par år siden var dette tilstrekkelig. Vi mener at den økte tilgangen av elever skyldes at mange foreldre holdt barna hjemme under de fem krigsårene og at flere tunghørte som tidligere ble plassert i vanlig skole nå blir søkt plassert i en døveskole.*

I striden blir Alm skole stengt skoleåret 1951/1952, men åpner igjen året etter, da staten inngår en leieavtale med skolen, og navnet på skolen blir Alm offentlige framhaldsskole

for døve og tunghørte. Skolen tar opp elever fra hele landet, og de deles i egne klasser for døve og andre for tunghørte. Skolen er ettårig.

I 1956 gir Utdannelsesfondet for unge døve og tunghørte skolen i gave til staten. Den eneste betingelsen er at det skal drives skole for unge døve og tunghørte på eiendommen, *så lenge det er bruk for en slik skole*. En samlet Storting aksepterer betingelsene.

I 1959 har avisen Folkets Framtid et intervju med bestyrer Per Bjørndal ved Alm. Hans uttalelser forteller noe om lærernes syn på døve og undervisningen av dem den gang:

> *De døves problemer ligger ikke på det praktiske plan. Det er språket som er den store bøygen. Trass i den gode skolen har døve et lite ordforråd og få abstrakte begreper. Slike ting som bøyninger av ord og andre grammatikalske problemer synes for dem å være uten logikk, likeledes når ordene skifter mening i relasjon til det de står til.*
>
> *Døve gjør seg likevel god nytte av det begrensete språk de tilegner seg og mange blir riktig flinke. Med en tilpasset opplæring og god innsats kan evnerike døve nå gode resultater også i boklige fag, og her er det Alm skole kommer inn. Den representerer vår høyeste teoretiske utdannelse spesielt beregnet på døve og tunghørte. Av de land vi naturlig kan sammenlikne oss med, er det ikke mange som har en skole som tilsvarende Alm, så Norge ligger ganske langt fremme i omsorgen for døve.*

I 1960 foreslår NDFs hedersmedaljekomite at Inga Braae-Johannessen bør få Norske Døves Landsforbunds hedersmedalje, men forbundsstyret avslår med denne begrunnelsen:

> *Styret mener at sin innsats har fru Braae-Johannessen gjort først og fremst i de tunghørtes organisasjoner, og ser ingen grunn til å tildele henne forbundets høyeste utmerkelse.*

Som en konsekvens av innføringen av ni års obligatorisk skole nedlegges Alm offentlige skole for døve og sterkt tunghørte i 1979. Skolen kom i gang som en framhaldsskole etter den tidens modell. Nå er ordningen barneskole, ungdomsskole og videregående skole.

Yrkesskolene

Allerede ved Norske Døves Landsforbund første landsmøtet i 1920 ble det sendt krav til myndighetene om at det måtte opprettes en fortsettelsesskole for døve, en yrkesskole. Forbundet mener det kan løses på to måter: enten opprettelse av to nye toårige skoler, en for gutter og en for jenter, eller at barneskolene for døve utvides med to års undervisning.

Siden var saken en gjenganger på hvert eneste landsmøte. Det sendes resolusjoner og brev til departementet, men intet skjer. Landsforbundets leder Johannes Berge peker i et brev i 1928 til departementet på den urettferdige situasjonen døve ungdommer har i forhold til andre grupper:

> *Sammenlikner vi på dette området med hørende eller blinde ungdommer, faller det tydelig i øynene hvor dårlig det er for de døve.*
> *De blinde har fått en utmerket fortsettelsesskole,*
> *de åndssvake har begynt med en arbeidsskole, men for de døve er alle dører stengt, de har ingen tilbud.*

Ved landsmøtet i Stavanger i 1936 krever representantene at departementet oppretter en komite som intensiverer arbeidet med å få til yrkesskoler for gutter og jenter. Kravet blir imøtekommet av departementet, som utnevner døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen som leder for komiteen, med skolestyrer Per Anderson og tilskjærer i skredderfaget Christian Richard Helgesen (døv) som medlemmer. Alle tre har erfaring som tillitsvalgte i De Døves Forening i Oslo, sistnevnte var også tegnspråklærer for døvelærerstudentene i Oslo. De leverer sin innstilling til departementet i 1938, der de blant annet argumenterer med nytteverdien slike skoler ville ha for å gjøre døve selvforsørget i samfunnet. De peker også på at industrialiseringen i større grad enn før krever fagutdanning, og at mange tidligere yrker som passet godt for døve, var rasjonalisert bort.

Ingenting har skjedd med yrkesskolen når et nytt landsmøtet samles i Larvik i 1939. Det faste kravet om yrkesskole blir derfor gjentatt, av det som på grunn av krigen blir det siste møtet på seks år.

I Tegn og Tale for september nevner forbundsleder Helmer Moe krigen i Europa og sin frykt for at dens økonomiske konsekvenser vil sette en stopper for planene om yrkesskole for døve, han skriver:

> *Det er en bitter skuffelse at vi fremdeles må vente tålmodig på Stortingets vedtak om en fortsettelsesskole for døve.*

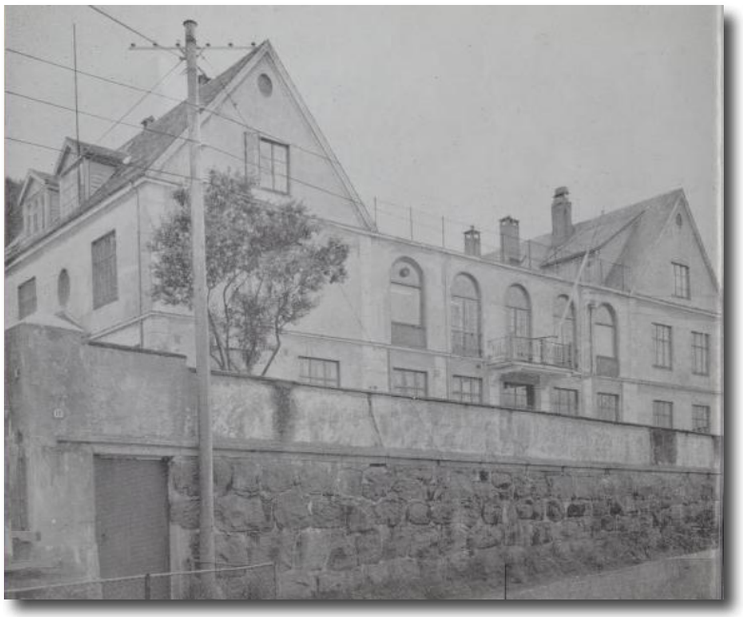

Yrkessskolen i Bergen

I 1942 under den tyske okkupasjonen i landet åpner endelig *Bergen offentlige skole for døve* dørene. Toralf Eng blir bestyrer, han kommer fra lærerstilling ved Holmestrand offentlige skole for døve.

Forbundsleder Helmer Moe uttrykker i Tegn og Tale glede over at skolen i Bergen endelig kommer i gang, men samtidig skuffelse over at landsforbundet ikke er nevnt blant de som får takk for skolens tilblivelse. I pressen går all rosen til døveprestene og døvelærerne, men ingen nevner at Norske Døves Landsforbund i 22 år har kjempet for å få skolen etablert. Moe konkluderer med å skrive:

> *Det er nokså nedslående at døves navn og innsats som vanlig holdes utenfor når det gjelder intervjuer med pressen, og lite tiltalende er det også når allmennheten får den oppfatning at det utelukkende er døveprester og lærere som skal høste æren av arbeidet for døvesakens fremme.*

Litt skuffende for mange var det nok at skolen satset på å gi utdanning innenfor de tradisjonelle S-yrkene. Først fra 1956 ble det gitt yrkesutdanning innenfor jern- og metall fagene.

Som eneste skole i landet bruker lærerne tegn til tale i undervisningen så godt de kan. Et skår i gleden over skolen er at det ikke også kommer i gang en yrkesskole for jenter. Den begynner først fire år senere i Stavanger. I mange år er det altså yrkesskole for gutter i Bergen og for jenter i Stavanger. Skolen i Bergen flytter i 1972 til nye lokaler på Nesttun og tar navnet Bjørkåsen videregående skole.

Yrkesskolen i Stavanger

10. november 1946 er festdagen i Stavanger. Da åpner det første årskurset for unge døve jenter. På samme måte som i Bergen er det staten som finansierer skoledriften, og også på samme måte som i Bergen får skolen lokaler i samme hus som byens døveforening. Kristine Haave ansettes som skolens første bestyrer. Døveprest Einar Stueland kommenterer begivenheten slik:

> *Det ser ut til å bli fullt belegg, 20 elever. Elevene kommer fra hele landet. Vi håper at dette er begynnelsen til den toårige fortsettelses- og yrkesskolen for døve jenter som komiteen for videregående utdannelse for døve i sin innstilling i 1938 gikk inn for.*

Stavanger offentlige skole gir opplæring i håndarbeid og husstell, og senere også i kontor- og handelsfag. I 1973 åpner skolen også for gutter, på samme måte som skolen i Bergen åpner for jenter. Skolen får navnet Kongstein videregående skole.

De to videregående skolene holder det gående i mange år, men innhentes av endringene i samfunnet. Departementet har et sterkt ønske om å integrere døve i skoler nærmere hjemstedet. I 2005 er det er ingen statlige videregående skoler, ansvaret er overført til fylkeskommunene.

Fylkeskommunale knutepunktskoler for videregående skoler opprettes i Oslo, Sandefjord, Stavanger, Bergen og Trondheim. Skolene kan ta imot døve og hørselshemmede elever også fra andre fylker. De tilbyr et bredt spekter av utdanningsprogram, ofte i samarbeid med andre videregående skoler i samme by. Knutepunktskolene skal tilby opplæring i og på norsk tegnspråk, etter Opplæringslovens paragraf 3-9.

Skolene mener de oppfyller loven om de gir undervisningen gjennom tegnspråktolk. Det er vel bare Nydalen videregående skole i Oslo som fortsatt gir undervisning på norsk tegnspråk i 2018?

I et intervju med Døves Tidsskrift sier Tone-Britt Handberg, som selv er døv og lektor ved Nydalen videregående skole følgende:

> *Jeg har notert meg hvor mange voksne som klager på tolkingen, eller som understreker hvor slitsomt det er å bruke tolk i mange timer – og da undrer det meg litt at barn skal bli pådyttet denne løsningen. Den beste undervisningen får en i direkte kontakt mellom lærer og elev.*

Integreringsloven

I boken forteller vi om døveskolenes opprettelse i Norge, men intensjonen er ikke å skrive døves skolehistorie. De fleste av skolene har selv utgitt fine bøker som forteller om dette.

Gjennom de siste femti årene kommer det en rekke stortingsmeldinger der målet er å nedlegge de statlige barneskolene for døve og hørselshemmede og overføre ansvaret til kommunene. Flere forslag fremmes på Stortinget om dette, enten i direkte eller kamuflert form, men like mange ganger blir det nedstemt av flertallet blant de folkevalgte.

En ny, felles grunnskolelov vedtas og får virkning fra 1976. Den kalles av mange for *integreringsloven*, men i praksis får den ikke så stor betydning for døveskolene på kort sikt. Fortsatt er elevtallet på skolene forholdsvis stabilt. Flere andre grupper funksjonshemmede lar seg tilsynelatende lettere integrere i bostedsskolene. Men både byråkrater og ledende skolepolitikere snakker engasjert om det de kaller *felles tilhørighet i en skole*, og der det endelige målet er å nedlegge alle spesialskolene. Argumentene for at døve skal gå integrert i bostedsskolene er ulike. Noen er sterkt imot at barn skal bo på internat, langt fra hjemmet. Andre mener kunnskapsnivået er høyere på hørende skoler. Flere fremholder at hørende barn vil få større forståelse og aksept av døve om de går i samme klasse. De største idealistene mener at alle hørende barn på skoler med døve skal ha tegnspråk som fag og dermed få til full inkludering ved at alle behersker norsk tegnspråk.

Samtidig fører samfunnsutviklingen til at de fleste foreldre til døve barn lærer tegnspråk, og de er lite villige til å sende barna på internatskoler. Det blir også ganske vanlig at lokale skoler med en døv elev skolerer en lærer i tegnspråk, men oftest er det nok at skolene bruker tegnspråktolk eller en rimelig lærerassistent med tegnspråkkompetanse i undervisningen.

Realistene, blant fagfolk og ikke minst blant voksne døve, maner til varsomhet. Kunnskap bygget opp gjennom 150 år bør ikke kastes vrak på uten at man er trygg på bedre løsninger, understreker de. Voksne døve argumenterer også med at de er en språklig og kulturell gruppe, ikke er gruppe for spesialpedagoger, og at elevene bør få en tospråklig undervisning med norsk tegnspråk og norsk.

På 1980-tallet øker integreringen av døve og hørselshemmede elever i bostedsskolene. Antall elever ved de statlige skolene reduseres gradvis. I 1984 begynner det ingen nye elever i 1. klasse ved skolene i Oslo, Trondheim og Holmestrand. Kommunale Ila skole i Oslo har syv nye elever, og den nye skolen i Bergen, Hunstad, har tre elever som begynner i 1. klasse. Det er nesten et paradoks at Hunstad skole blir opprettet som en statlig skole i Bergen på denne tiden, 89 år etter at byen mistet sin barneskole for døve.

Neste angrep på døveskolene skjer ved Stortingsmelding 61 (1984-85) *Om visse sider ved spesialundervisningen og den pedagogisk-psykologiske tjenesten*. Meldingen foreslår at spesialskolene skal endre funksjon til kompetansesentre, og fungere som ressurssentre for integrerte elever. Utdanningsdepartementet foreslår nedbygging av skoledelene ved kompetansesentrene og oppretter en prosjektgruppe, *Prosjekt S*, for *tilpassing og utvikling av statens skoler for spesialundervisning*. Det skaper ny harme blant de fleste fagfolk, og ikke minst blant foreldre og døve.

Norges Døveforbund står bak aksjonen *La Døveskolen leve!* Den kulminerte med en stor demonstrasjon i Oslo i november 1990. Nesten 1000 deltar i marsjen som avsluttes foran Stortinget. Der mottar lederen av Stortingets Kirke- og undervisningskomite protestene, som gjør inntrykk. Da meldingen behandles på Stortinget våren 1991, går flertallet imot regjeringens forslag. Det vedtas opprettelse av kompetansesentre for døve og hørselshemmede, men at sentrene fortsatt skal gi tilbud om helårig skoledrift. Dermed er de statlige døveskolene enda en gang reddet. Det blir opprettet seks kompetansesentre for hørselshemmede: Oslo, Holmestrand, Andebu, Vestlandet (Bergen/Stavanger), Trondheim og Tromsø.

Tospråklig undervisning

Midt i all uenighet om døveskolenes framtid skjer det en historisk hending i 1997. Da får norsk tegnspråk status som et fullverdig språk, gjennom Opplæringsloven som gir døve barn rett til undervisning i og på tegnspråk. *L97, Læreplanverket for den 10-årige grunnskole* la grunnlaget for en tospråklig opplæring av barna.

Samtidig får foreldrene et 40-ukers opplæringstilbud i tegnspråk, *Se mitt språk*, finansiert av folketrygden. Opplæringen er delt opp i kursuker i barnas 16 første år, med undervisning dels på Ål folkehøyskole- og kurssenter for døve, dels på kompetansesentrene. Opplæringen av foreldrene knytter dem mye sterkere til barna enn tidligere generasjoner. Samtidig tar stadig flere lærere opplæring i tegnspråk. Valget om å beholde barna i bostedsskolen blir for mange foreldre et reelt alternativ til de statlige døveskolene. Barna ved bostedsskolene blir ofte deltidselever ved en kompetansesenterskole opptil 12 uker i året.

En annen trussel mot både døveskolene og norsk tegnspråk er at nesten alle foreldre til døve barn velger å la barna få operert inn cochleaimplantat (CI). Spesielt av det medisinske teamet på Rikshospitalet, som foretar operasjonene, advares det mot å bruke tegnspråk til barna. Troen på at CI skal gi barna god nok hørsel, er stor. NDF går først ut og sier et klart nei til CI på barna, men etter flere år snur de og sier *ja takk, begge deler* – ja til både tegnspråk og CI. Teamet på Rikshospitalet kommer etter noen år døveforbundet delvis i møte ved å si at de ikke var imot tegnspråk, men de har heller aldri sagt at de var for tegnspråk.

Nedlegging

Ved skolestart i 2008 har Nedre Gausen skole i Holmestrand 10 helårselever og vel 30 deltidselever som følger undervisningen ved skolen fra to til åtte uker per år.

A.C. Møller skole i Trondheim har 23 helårselever og gir deltidsopplæring til 70 andre.

Skådalen har 30 helårselever og 24 deltidslever, mens Hunstad har 17 helårselever og 43 deltidselever.

På de største kommunale skolene har Vetland skole i Oslo 45 helårselever, Auglend skole i Stavanger har 35 helårselever og Fagereng skole i Tromsø har 14 helårslever.

I 2009 presenterer Midtlyngutvalget et forslag om at de statlige døveskolene skal nedlegges og ansvaret overføres til kommunene. Statped skal fungere som en utadrettet tjeneste overfor de kommunale skolene. Begrunnelsen er at antall elever er redusert de siste årene, men utvalget nevner ikke hvordan tilbudet til det økende antall deltidselever skal ivaretas. Til tross for nye motaksjoner fra døve, foreldre, lærere og andre vinner denne gang byråkratiet en kamp de har ført i mange år, flertallet på Stortinget vedtar at døveskolene skal nedlegges. I løpet av få år er vedtaket gjennomført. Den siste av de statlige døveskolene, A.C. Møller skole nedlegges i 2017.

I dag finnes det kommunale avdelinger for døve og hørselshemmede elever ved skolene Vetland, Oslo – Nattland, Bergen – Saupstad, Trondheim – Auglend, Stavanger – og mindre avdelinger i andre byer, blant annet i Tromsø.

Nedre Gausen skole i 2016.

Så kom døveforeningene

Elevene ved døveskolene knyttet sterke vennskapsbånd som varte livet ut. Det språklige fellesskapet bandt dem sammen etter konfirmasjonsalderen. Allerede i 1869 var 25 døve samlet i Kristiania der de diskuterte muligheten for å starte en forening. Med i gruppen var kjente navn som Lars A. Havstad og Halvard Aschehoug, de første døve med eksamen artium, og flere andre, blant annet unge Ragnar Ziener, som senere ble en av grunnleggerne av Norske Døves Landsforbund. Men det kan virke som om døve selv ikke hadde mot og trygghet nok til å stifte en døveforening.

Forløperen for døveforeningen i Kristiania var opprettelsen av den første sykekassen for døve i 1873:

> *Søndag 7. desember 1873 klokken 17 var ca. 30 døve samlet i Norbergs hotells kafè. Erik Strangestad holdt et foredrag på tegnspråk og håndalfabet om hvorfor det var nødvendig å opprette en sykekasse – og hvorfor det var hensiktsmessig for døve å organisere seg og leie egne lokaler for å komme sammen på fritiden til samtaler og for å lese.*

I løpet av de fem første årene innbetales det over kr 600 til kassen.

Vi vet at voksne døve i Kristiania gjennom 1870-årene kom sammen til sosialt samvær, og at de organiserer egne andakter hjemme hos hverandre, eller i lånte lokaler på døveskolen. Skolen i Kristiania kjente til 60 tidligere elever som bodde i byen og var opptatt av at det skulle gå dem godt i livet. Derfor ivret flere av de ansatte ved skolen for stiftelsen av en døveforening.

I 1877 kom styret for Sykekassen for døve sammen for å drøfte hvordan man kunne få i gang en døveforening. Startkapital var nødvendig, og de ble enige om å satse på en basar. De fikk med seg en gruppe velstående hørende som gikk ut med støtte til basaren og oppfordret andre til å gjøre likedan. Basaren blir en stor suksess, det kommer inn gevinster fra hele landet og døve selv bidrar med egne håndverksprodukter. Basaren varer en uke i februar med underholdning om kveldene, og publikum kom i et så stort antall at det nesten ikke var plass til alle i lokalet. Overskuddet viste det fantastiske beløp kr 14 834. Det økonomiske grunnlaget for å stifte en forening for døve var på plass.

De norske døvstummes forening i Kristiania ble stiftet i annen etasje i Kongens gate 8. (Foto: Oslo Døveforening.)

I 1878 bodde det 1,7 millioner mennesker i Norge, og det regnes med at 1600 av dem er døve. Det året blir *De **norske** døvstummes forening i Christiania* stiftet. Vi har uthevet ordet norske fordi det forteller at dette ikke bare var tenkt som en forening for døve i hovedstaden, men for hele landet.

Stiftelsesdatoen 17. november 1878 hadde foreningen 59 medlemmer, 44 døve og 15 hørende. Skolestyrer Fredrik Glad Balchen, ble valgt til foreningens første leder, Lars A. Havstad til nestleder – og døvelærer Rosing som sekretær, resten av styret bestod av døve og hørselshemmede. Selv om Balchen formelt er styreleder, er det Havstad som er den drivende kraften i det daglige arbeidet.

I foreningens formålsparagraf leser vi blant annet:

> *Foreningen skal arbeide for døves fremgang i åndelige og økonomiske forhold. Det vil derfor være et mål å gi medlemmene adgang til lesning, foredrag og liknende som gir kunnskap (…)*

Foreningen vil også være oppmerksom på selskapelige underholdning som vil være bra for sinnets forfriskelse (...)

Foreningen vil også prøve å skaffe medlemmene og andre døve arbeide (…)

Foreningen vil være rådgiver og hjelper for døve i livets forskjellige forhold (…)

Foreningen fikk raskt egen teatergruppe, kvinnegruppe, sjakklubb og det ble holdt regelmessige foredrag. Men pengene som ble samlet inn gjennom basaren, ble ikke rørt. Beløpet regnes som grunnkapital som skal forrentes gjennom sikre verdipapirer, og nødig røres. I mange år leiet derfor foreningen lokaler i ulike bygninger.

1885 ble navnet på foreningen endret til De døves forening, Kristiania, ordet norske var borte. I praksis satte både økonomi og reisemuligheter barrierer for at det kunne være en forening for hele landet.

Selv om Balchen var leder, hadde han så mye annet å styre med at det i praksis var Lars A Havstad som ledet foreningen. Da Balchen gikk av i 1891, ble Havstad formelt valgt som foreningsleder. Det er bemerkelsesverdig med en døv styreleder så tidlig. Etter ham overtar døveprest Conrad Svendsen styrelederververvet, og blir senere etterfulgt av en ny hørende autoritet, skolestyrer J. A. Fjørtoft.

Bare to år etter at foreningen i Kristiania er stiftet, kommer *Bergens Døvstummeforening* i gang. Også i Bergen er det personalet ved døveskolen som bidrar med hjelp de første årene. Bestyrer ved døveskolen Niels Christian Waage blir første styreleder i foreningen mellom de syv fjell. Blant de største pådriverne for å få i gang foreningen regnes de to døve skomakerne Lars M. Larsen og Christian A. Teige. De hadde i forkant brevkontakt med Havstad i Kristiania-foreningen.

Første utgave av bladet *Journal for døve* kom i 1890 på initiativ av tre døve menn i Oslo: Axel Fleischer, Carl Werner og Henning Dahl. Da åpnes muligheten for debatt, og gjennom døves historie er ingen sak blitt diskutert så engasjert som tegnspråk. Spørsmål som tegnspråk eller talespråk brukt i undervisningen på døveskolene? Et ensartet tegnspråk for hele landet og bort med dialekttegn? Bruk av håndalfabet? Tegnspråk med eller uten stemme? Krav om et pent tegnspråk og bort med stygge grimaser og gester som vekker oppsikt? Slike spørsmål ble diskutert allerede for 130 år siden, og noen av spørsmålene diskuteres fremdeles.

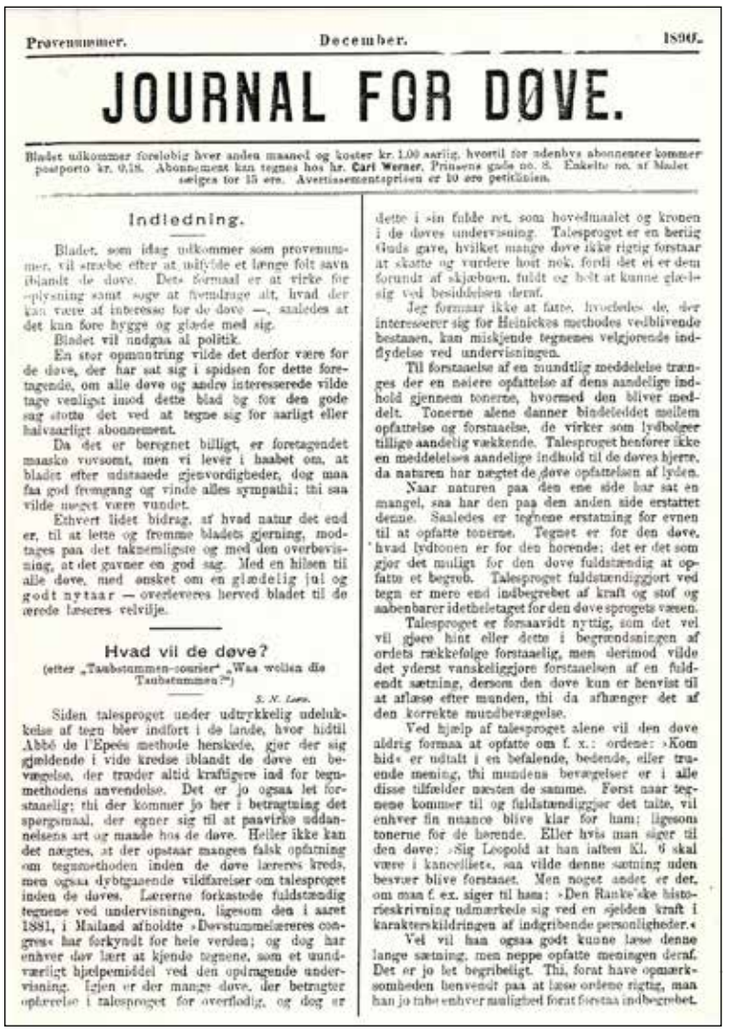

Prøvenummer. December. 1890.

JOURNAL FOR DØVE.

Bladet udkommer foreløbig hver anden maaned og koster kr. 1.00 aarlig, hvortil for udenbys abonnenter kommer postporto kr. 0,18. Abonnement kan tegnes hos hr. Carl Werner, Prinsens gade no. 8. Enkelte no. af bladet sælges for 15 øre. Avertissementspriser er 10 øre petitlinien.

Indledning.

Bladet, som idag udkommer som prøvenummer, vil stræbe efter at udfylde et længe følt savn blandt de døve. Dets formaal er at virke for oplysning samt søge at fremdrage alt, hvad der kan være af interesse for de døve —, saaledes at det kan føre hygge og glæde med sig.

Bladet vil undgaa al politik.

En stor opmuntring vilde det derfor være for de døve, der har sat sig i spidsen for dette foretagende, om alle døve og andre interesserede vilde tage venligst imod dette blad og for den gode sag støtte det ved at tegne sig for aarligt eller halvaarligt abonnement.

Da det er beregnet billigt, er foretagendet maaske vovsomt, men vi lever i haabet om, at bladet efter udstaaede gjenvordigheder, dog maa faa god fremgang og vinde alles sympathi; thi saa vilde meget være vundet.

Ethvert lidet bidrag, af hvad natur det end er, til at lette og fremme bladets gjerning, modtages paa det taknemligste og med den overbevisning, at det gavner en god sag. Med en hilsen til alle døve, med ønsket om en glædelig jul og godt nytaar — overleveres herved bladet til de ærede læseres velvilje.

Hvad vil de døve?

(efter „Taubstummen-courier" „Was wollen die Taubstummen?")

S. N. Lars.

Siden talesproget under udtrykkelig udelukkelse af tegn blev indført i de lande, hvor hidtil Abbé de l'Epées methode herskede, gjør der sig gjældende i vide kredse iblandt de døve en bevægelse, der tvæder altid kraftigere ind for tegnmethodens anvendelse. Det er jo ogsaa let forstaaelig; thi der kommer jo her i betragtning det spørgsmaal, der egner sig til at paavirke uddannelsens art og maade hos de døve. Heller ikke kan det nægtes, at der opstaar mangen falsk opfatning om tegnmethoden inden de døve læreres kreds, men ogsaa dybtgaaende vildfarelser om talesproget inden de døves. Lærerne forkastede fuldstændig tegnene ved undervisningen, ligesom den i aaret 1881, i Mailand afholdte »Døvstummelæreres congres« har forkyndt for hele verden; og dog har enhver døv lært at kjende tegnene, som et uundværligt hjælpemiddel ved den opfrugende undervisning. Igjen er der mange døve, der betragter opfærelse i talesproget for overflodig, og dog er dette i sin fulde ret, som hovedmaalet og kronen i de døves undervisning. Talesproget er en herlig Guds gave, hvilket mange døve ikke rigtig forstaar at skatte og vurdere høit nok, fordi det ei er dem forundt af skjæbnen, fuldt og helt at kunne glæde sig ved besiddelsen deraf.

Jeg formaar ikke at fatte, hvorledes de, der interesserer sig for Heinickes methodes vedblivende bestaaen, kan miskjende tegnenes velgjørende indflydelse ved undervisningen.

Til forstaaelse af en mundtlig meddelelse trænges der en nøiere opfattelse af dens aandelige indhold gjennem tonerne, hvormed den bliver meddelt. Tonerne alene danner bindeleddet mellem opfattelse og forstaaelse, de virker som lydbølger tillige aandelig vækkende. Talesproget henfører ikke en meddelelses aandelige indhold til de døves hjerne, da naturen har nægtet de døve opfattelsen af lyden.

Naar naturen paa den ene side har sat en mangel, saa har den paa den anden side erstattet denne. Saaledes er tegnene erstatning for evnen til at opfatte tonerne. Tegnet er for den døve, hvad tydtonen er for den hørende; det er det som gjør det muligt for den døve fuldstændig at opfatte et begreb. Talesproget fuldstændiggjort ved tegn er mere end indbegrebet af kraft og stof og aabenbarer idetheletaget for den døve sprogets væsen.

Talesproget er forsaavidt nyttig, som det vel vil gjøre hint eller dette i begrændsningen af ordets rækkefølge forstaaelig, men derimod vilde det yderst vanskeliggjøre forstaaelsen af en fuldendt sætning, dersom den døve kun er henvist til at aflæse efter munden, thi da afhænger det af den korrekte mundbevægelse.

Ved hjælp af talesproget alene vil den døve aldrig formaa at opfatte om f. x.: ordene: »Kom hid« er udtalt i en befalende, bedende, eller truende mening, thi mundens bevægelser er i alle disse tilfælder næsten de samme. Først naar tegnene kommer til og fuldstændiggjør det talte, vil enhver fin nuance blive klar for ham; ligesom tonerne for de hørende. Eller hvis man siger til den døve: »Sig Leopold at han iaften Kl. 6 skal være i kancelliet«, saa vilde denne sætning uden bestrider blive forstaaet. Men noget andet er det, om man f. ex. siger til ham: »Den Ranke'ske historieskrivning udmærkede sig ved en sjelden kraft i karakterskildringen af indgribende personligheder.«

Vel vil han ogsaa godt kunne læse denne lange sætning, men neppe opfatte meningen deraf. Det er jo let begribeligt. Thi, forat have opmærksomheden henvendt paa at læse ordene rigtig, maa han jo tabe enhver mulighed forat forstaa indbegrebet.

Prøvenummer av Journal for døve, utgitt desember 1890.

De tre ildsjelene klarte å holde liv i bladet i to år, men arbeidet på fritiden tok på kreftene, og ikke minst slet de med å få økonomien i balanse, for mange *glemte* å betale kontingenten. På slutten av 1892 overtok derfor døveprest Conrad Svendsen bladet, eller det er mer korrekt å si at han kjøpte bladet for kr. 50. Bladet får nytt navn: De Døves Blad. Presten står som redaktør og ansvarlig utgiver av bladet i hele 40 år.

Axel Fleischer forteller senere om hvorfor de tre pionerene sluttet med bladet etter bare to år:

Min far nektet meg å drive med annet enn jobben min som maler, som jeg nettopp hadde begynt i. Han overrasket meg klokken 05 om natten da jeg arbeidet med å redigere bladet. Han ville slutte å hjelpe

meg økonomisk om jeg fortsatt arbeidet med bladet. Derfor overtalte jeg Carl Werner til å gi bladet til presten Conrad Svendsen.

Arbeidstiden til Axel Fleischer var da, som for folk flest, fra klokken 06 til 20.

De Døves Blad var det eneste døvebladet i Norge, og gav informasjon om smått og stort om det som skjedde i døvesamfunnet, blant annet med årsberetningene fra de lokale døveforeningene. Derfor støttet foreningen i Oslo bladet økonomisk frem til 1912. Etter hvert fikk De Døves Blad statlig støtte til utgivelsene.

I Trondheim i 1898 blir *Døvstumforeningen i Trondhjem* stiftet, og skolebestyrer Lars Weidemann ved Gløshaugen skole blir foreningens første leder. Han fikk bare 44 av 63 stemmer, og det var døve styremedlemmer som fikk flere stemmer enn ham. Men styret konstituerer seg selv og finner det tryggest med en hørende leder.

Stavanger Døvstummeforenings stiftelsesdato er 9. desember 1900 og sensasjonelt nok med en døv leder, Samson Hauge. Så lenge det varte, for foreningen utarbeider senere vedtekter som bestemmer at en prest skal være leder av foreningen, og en døv skal være nestleder. Det står i § 9:

Styret konstituerer 1 prest som leder, 1 hørende kasserer som også er sekretær og revisor. Blant de 3 døve velges nestleder, nestkasserer og et styremedlem.

Den første presten som ledet foreningen, var Otto Jensen, som ble Kirke- og undervisningsminister i 1906–1907.

Vedtektenes bestemmelse om en prest som leder ble beholdt i 50 år i Stavanger. Foreningen byttet også de første årene navnet til *Kristelig forening for døve i Stavanger.*

Landsforbund?

I medlemsbladet til De døves forening i Kristiania, Freidig, er det et innlegg skrevet av signaturen M. H. med overskriften:

Vil en sammenslutning av de norske døve i en landsforening være hensiktsmessig og nødvendig?

Innsenderen ønsket å få i gang en diskusjon og mener selv at hvis døve ønsker å få innflytelse på spørsmål knyttet til egen situasjon, der staten i dag gjør sine vedtak, for eksempel knyttet til undervisningsspørsmål ved døveskolene, må man slå seg sammen for å stå sterkere.

Dette kommenteres av Henning Dahl. Han støtter tanken om et landsforbund, og forteller om hvor langt de er kommet i Finland etter at de stiftet sin landsorganisasjon for døve. Det finske døveforbundet har ansatt en konsulent som tar seg av den daglige driften, blant annet med brevkontakt mellom styremedlemmer og mellom de lokale døveforeningene. Han har også ansvar for det finske døvebladet. De har også ansatt en konsulent som reiser rundt i landet. I Helsingfors har de fått i gang egen barnehage for døve og egen butikk som selger produkter laget av døve. Forbundet har presset staten til å ansette to døveprester. Derfor skriver Dahl at et felles forbund for døve i Norge vil ha mye større slagkraft i interessepolitiske saker, og at en av de viktigste sakene må være å få til en videregående skole for døve. I dag er det bare døve barn av velstående foreldre som har mulighet til å få utdanning, barn som kommer fra fattige kår, har ingen muligheter.

Lars A. Havstad henger seg på i diskusjonen og skriver blant annet:

Når hittil intet skritt er tatt for å utvikle De døves forening i Kristiania til kjernen i en hel landsorganisasjon, er det av økonomiske grunner. Det synes innlysende at foreningen først må bli bygget på en solid økonomisk grunnmur, før vi kan gå videre. (…) Skal vi virkelig få til en arbeidende landsorganisasjon må vi ha menn og kvinner som kan ofre tid og krefter på forbundsarbeidet, og slike folk kan vi ikke i lengden regne med å beholde uten at vi lønner dem.

I 1905 kommer det brev til hovedstadsforeningen fra Finland, med forslag om at de nordiske landene stifter et nordisk døveforbund. Målet med forbundet er at det skal møtes hvert tredje år og diskutere spørsmål av felles interesse. Døveforeningen i Kristiania, som fremdeles blir oppfattet som representanter for alle døve i Norge, svarer positivt på spørsmålet, men de ønsker først en uttalelse fra døveforbundene i Finland, Sverige og Danmark.

Det opprettes foreninger både i Tromsø og Harstad. Diskusjonene om et landsforbund følges med spenning også i de nordligste foreningene. Alle døveforeningene som blir etablert i Nord-Norge, får fødselshjelp av døveprest Conrad Svendsen, og senere av døvepresten for Trøndelag og Nord-Norge, Olav Rustad – og ofte også hjulpet av den lokale presten. Dette forklarer igjen mye av de sterke båndene som alltid har vært mellom døvekirken og døveforbundet.

I de første lovene til Tromsø Døveforening får vi en forståelse for datidens moralsyn:

> *Som medlem av foreningen kan opptas enhver døv og hørende i Tromsø og omegn som er konfirmert, ikke misbruker alkohol og som vil leve et ordentlig liv og betaler sin kontingent (…) På møtene må det aldri drikkes alkohol. Kortspill og dans er forbudt (…) Styret skal bestå av fire hørende og to døve.*

Nordiske kongresser

I 1907 arrangeres den første nordiske døvekongressen i København. Foreningen i Kristiania organiserer den norske deltakelsen og sørger for at en fyldig norsk tropp reiser sørover. Det samme gjentar seg når kongressen avholdes i Stockholm fem år senere. Foreningen klarte å skaffe kr 1200 som de fordelte til stipender til de andre foreningene som hadde deltakere ved kongressen. Men behovet for et landsdekkende forbund til å samordne og leder arbeidet for alle døve i landet ble tydeliggjort.

De døves forening i Kristiansand organiserer seg i 1908, med døve Johan Reinert Gundersen som første styreleder. Det er sparsomt med opplysninger om foreningens første tiår, men i 1910 skiftet også de navn og blir *Kristiansands og Omegns Kristelige forening for døve* – med et styre bestående av fem skomakere, to skreddere og to kjøpmenn. Skomakermester Håland, hørende, overtar som styreleder og forandret navnet til *Kristiansand Kristelige Døveforening.*

Foreningene holder kontakt gjennom brevpost eller ved at tillitsvalgte reiser på besøk til hverandre. I 1908 sendte for eksempel døveforeningen i Bergen brev til foreningen i Kristiania om hva man skulle gjøre med de omreisende døve og de skadene de laget for døves omdømme. Svaret er at de vil ta saken opp med døvepresten og be ham ta kontakt med døveforeningenes styrer på sine reiser for å avklare hvordan man skal takle denne gruppen.

På den tiden jobbet de fleste døve som bokbindere, typografer, xylografer, kobberstikkere, kontorister – og selvsagt S-yrkene: skredder, skomaker, snekker, sypiker og salmaker – i tillegg til de mange døve som i distriktene arbeidet på gårder, og kvinner som arbeidet som hushjelper.

Døvstum eller døv

Så tidlig som i 1885 endret Foreningen for norske døvstumme, Kristiania navn; både *døvstum* og *de norske* ble tatt bort, slik at navnet blir *De døves forening, Kristiania.* At ordet *døvstum* tas bort, har sammenheng med utviklingen og diskusjonen som skjedde ikke bare i Norge, men i flere land i Europa. Argumentet er at når døve nå får taleundervisning på skolene, er de ikke lengre stumme, men bare døve. Det er selvsagt ulike meninger blant døve. Ragnar Ziener skriver det klarest i De Døves Blad:

> *At døvstum er et gammelt ord, kan og skal ingen bestride, og påstanden av at ordet døvstum er blitt for gammelt og ubrukelig er bare løs tale. Døvstum bør fortsatt brukes, hva skal vi ellers kalle dem som hverken kan høre eller tale forståelig? Det er mange døvstumme i den gruppen. Ordet døvstum brukes fortsatt overalt og vil fortsatt bli brukt så lenge jorden står.*

I Bergen er folk enige med Ziener, de endrer ikke på sitt foreningsnavn selv om storebror i Oslo gjorde det. Først i 1912 gjør årsmøtet endringer i navnet. 24 stemmer for å beholde navnet Bergen Døvstummeforening, men må gi tapt da 43 stemmer for det nye navnet: De Døves Forening i Bergen.

Trønderne er enda mer standhaftige, de holder på *døvstum* i navnet frem til 1923. Da tar trønderne, som den siste foreningen i Norge, bort *døvstum* og heter *De Døves Forening i Trondhjem.*

Norge er første land i Norden som går inn for bruken av *døv*, og tar bort ordet *døvstum.* I 1909 konkluderer en døvekongress i Århus med overveldende flertall å beholde *døvstum.* Et av argumentene minner litt om diskusjonen i dag, der mange ikke vil bli kalt *døv*, men *hørselshemmet.* Den danske møtelederen for 119 år siden sier det slik:

> *Det er ingen skam å bli kalt døvstum, det er bare forfengelighet som driver denne diskusjonen videre. Ordet «døv» passer best på gamle og sykelige folk, ikke på oss døvstumme. Jeg kan selv bruke talespråket, men synes døvstum er en fin betegnelse og det gjør det fleste andre også.*

I parentes kan vi nevne at Stortinget i 1913 vedtar at ordet døvstum ikke skal brukes i offentlige dokumenter. Dette blir fulgt opp i de største ordbøkene og Norges Døveforbund har informert om dette i alle år, men fremdeles støter vi på begrepet i media og blant folk flest.

Kristiania med egen døvekirke

I 1886 kjøper foreningen i Kristiania sitt eget hus, Nordahl Brunsgate 17. Men heller ikke nå bruker de av pengene fra basaren. Kjøpet koster kr 31 000 og blir finansiert av oppsparte penger og lån. Store deler av huset blir leid ut til andre og skaffer dermed inntekter til nedbetaling av lån. I 1893 blir huset solgt. Pengene fra salget investeres i et kirkebygg. Arbeidet for at døve skal få tilgang til guds ord og de kirkelige handlingene på lik linje med hørende, er en av de viktigste oppgavene for døveforeningene den gang. Derfor startet de også en underskriftsaksjon mot Kirkedepartementet for å få egen prest i full stilling. Dette får de gjennomslag for i 1895 og er kanskje den første store interessepolitiske seieren for døveorganisasjonen i Norge. Conrad Svendsen blir landets første døveprest og setter dype spor etter seg i døves historie.

Det er vanskelige tider i landet og stor utvandring til USA. Også døve drømmer om en bedre fremtid og søker seg til mulighetenes land i så stor grad at Conrad Svendsen i De Døves Blad finner det nødvendig med en advarsel:

> *Det er ved lov forbudt for døve å gå i land i Amerika hvis det ikke er en velstående mann som kan gi økonomiske garantier for oppholdet. Staten vil ikke ha utgifter ved nye innvandrere. Loven er blitt strengere og flere opplever nektet innreise og blir sendt tilbake til det landet de kom fra. Men heldigvis trenger ikke døve å reise. Norge har bruk for alle døve, og har nok arbeid til alle som vil leve ordentlig og arbeide flittig.*

I Nord-Norge blir det i 1912 stiftet en forening i Bodø som får navnet *Den kristelige forening for døve i Bodø og omegn*. Også i Vestfold kommer de i gang med egen døveforening. De har blant annet en fest første påskedag som samler 25 døve. For å slippe overnatting på dyre hoteller blir festen holdt helt til de første morgentogene begynner å gå. Klokken halv to om natten blir det servert nattmat.

Foreningen for døve i Kristiansund og omegn blir stiftet med døveprest Thormodsæter som fødselshjelper. Vedtektene for foreningen følger samme mønster som vedtektene til døveforeningen i Kristiania. Foreningen vil ha møter hver onsdag.

I Tromsø merker vi oss at Inga Dahl Sparboe er svært aktiv i døveforeningen, de døve kaller henne for *de døves trofaste venn*. Året etter velges hun som foreningens leder. Både foreningen i Tromsø og foreningen i Harstad klarer å få til en ordning der de betaler reise- og oppholdsutgifter til to møter årlig for døve som bor i distriktene. Begge foreningene engasjerer predikanter som forkynner guds ord i landsdelen. Foreningene dekker reise- og opphold for disse, og så utbetales det et honorar hvert år i desember, avpasset etter arbeidsmengde og foreningens økonomi. Foreningenes styrer består av halvparten hørende og halvparten døve. De hørende har et stort nettverk utad i samfunnet som gjør at lag og privatpersoner gir pengegaver til driften av foreningene. Mange av de hørende som engasjerer seg for døves situasjon, er aktive kristne og ser på oppgaven som et diakonalt arbeid.

De to foreningene fremmer også krav om egen døveprest for Nord-Norge, de tar direkte kontakt med landsdelens stortingsrepresentanter. De hevder også ønske om en døveskole for landsdelen i Tromsø.

Conrad Svendsen sender en henvendelse til Kirkedepartementet om at begrepet *abnorm* tas ut av det norske språket. Nå kalles skolene for døve, blinde og åndssvake for *abnormskoler*, han ønsker at det for døves del skal kalles for *døveskoler*. Han påpeker at døve får et stempel på seg som abnorme, et stempel som følger dem livet ut – men vi vet at døve kan gjøre en like god jobb i mange yrker som alle andre. Derfor er det urettferdig å kalle dem abnorme, argumenterer han.

I 1917 sender døveforeningen i Trondheim brev til de andre foreningene med forslag om å stifte et landsforbund for døve, seks foreninger svarer ja til innbydelsen.

Noen døveforeninger eier sine egne hus, andre leier. Her er seks kjente foreningshus.

Stavanger Døveforening holder til i Saudagt, et hus de tidligere delte både med døvekirken og den videregående skolen. Nå er huset bygget om med god plass til foreningens aktiviteter og med leiligheter i toppetasjen av huset.

Drammen Døveforening eier lokaler sentralt i en bygård i Rådhusgaten i Drammen. Tidligere hadde de eget hus, men ved å flytte inn i dagens lokaler slipper de alt utvendig vedlikeholdsarbeid.

Haugaland Døveforening har eget hus i Haugeveien i Haugesund. En del av huset leies ut til leietakere som gir foreningen inntekter til driften av huset.

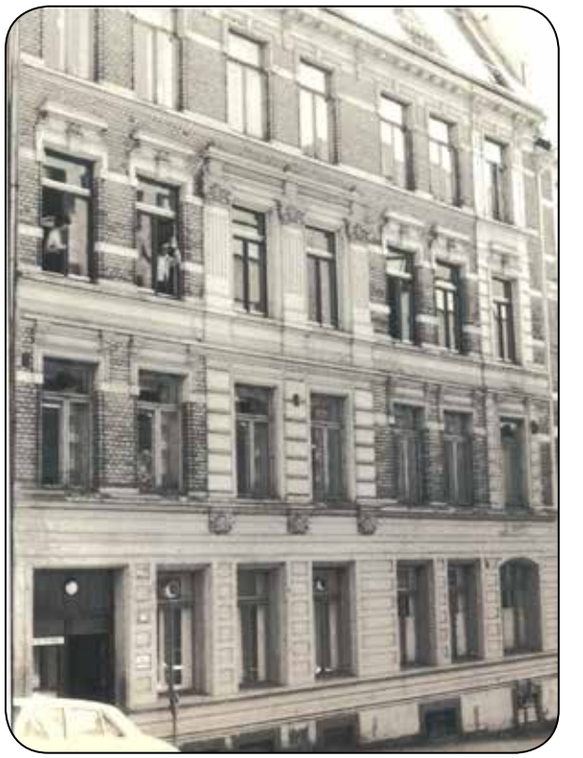

Oslo Døveforening eide i mange år det fem etasjers store huset i Sven Brunsgt. For noen år siden solgte de huset og har senere leiet lokaler i påvente av at finansieringen av et felles Døves Hus i Oslo kan realiseres.

Trondheim Døveforening leier også lokaler, etter at de i mange år holdt til i eget hus i Eirik Jarlsgate 7 som vi ser på bildet.

Bergen Døveforenings tidligere lokaler i Welhavensgate. For 33 år siden solgte de huset og flyttet til Kalfarveien, der de er nærmeste naboer med Døvekirken og Signo Konowssenter.

Så kom døveprestene

Allerede på 1860-tallet begynte døve i Kristiania å holde private gudstjenester og andakter hjemme hos hverandre. Det var døve selv som stod for dette, og ofte var det de første døve studentene Halvard Aschehoug og Lars A. Havstad, og den første døve døvelæreren i Kristiania, Erik Strangestad som formidlet guds ord til andre døve. Noen år senere fikk de komme inn i lokalene på Balchens skole med samlingene.

Conrad Svendsen blir som student, bare 21 år gammel, håndplukket som lærer til Balchens skole. Styret i De døves forening, Kristiania, var svært opptatt av å få i gang regelmessige og ordnede kirkelige tilbud til døve. De fikk i 1886 en ordning med Svendsen der han arbeidet i deltidsstilling som prest for døve med gudstjeneste annenhver søndag. Tre år senere blir ordningen utvidet slik at Svendsen kombinerer en stilling som prest og sosialsekretær i foreningen. Han har gudstjenester hver søndag, og en gang midt i uken holder foreningen møte der Svendsen informerer om aktuelle samfunnsspørsmål, gjerne tema knyttet til avholdssaken, som stod sterkt de årene.

Conrad Svendsens egne ord:

> *I 1884 var jeg student og jeg kjente ingen døve. Jeg fikk besøk av pastor Echhoff som spurte om jeg ville bli lærer ved Balchens døvstummeinstitutt. Jeg bare lo av det og svarte nei. Eckhoff bad meg tenke på det til neste dag. Det gjorde jeg og om natten kom det til meg at jeg burde svare ja.*

Nordens første døveprest

Foreningen i Kristiania så at behovet for prest i hovedstaden var stort, og startet en underskriftsaksjon for å få Conrad Svendsen ordinert som prest i full stilling, lønnet av staten.

26. april 1893 kl. 11 i Vår Frelsers Kirke blir Conrad Svendsen ordinert til prest av biskop Essendrop, selv om han ikke har den formelle teologiske utdanningen. Han skal arbeide for de døve i Kristiania og i tillegg en måned hver sommer reise til døve i andre landsdeler.

Svendsen endrer straks rutinene for konfirmasjonen av døve. Han sier at selve overhøringen av konfirmantene kan skje ved døveskolene, slik at de slipper det presset det er å stå foran en forsamling med mange hørende i en stor kirke og svare for seg. Selve konfirmasjonshøytideligheten skal selvsagt skje i kirken, forklarer han.

Døveforeningen eier kirken

I 1893 selger De døves forening, Kristiania, lokalene sine i Nordahl Brunsgate og kjøper bedehuset som eies av Jarlsbergske Frimenighet, med adresse Sofiesgate, i sentrum av hovedstaden. Dermed har Norge fått sin første døvekirke. Ifølge historien til døveforeningen betaler de kr 16 000 for kirkebygget. Det forteller mye om hvor viktig kirken og det åndelige liv var for døve på den tiden. For anseelsen i samfunnet var det avgjørende å bli konfirmert. Derfor ble undervisningen i kristendom ved døveskolene sterkt vektlagt, og det var selvsagt viktig å ha en prest som behersket tegnspråk.

Samtidig kjøpte foreningen den ledige tomten ved siden av bedehuset for kr 5000, med tanke på å bygge eget foreningshus vegg i vegg med kirken.

Døveforeningen i Oslo kjøpte dette bedehuset og bygget det om til døvekirke. (Foto: Oslo Døveforening.)

Conrad Svendsen, 1862–1943

Conrad Svendsen var den sterkeste personligheten i døvesamfunnet frem til Norske Døves Landsforbund ble stiftet i 1918. Han preget debatten om språk og spørsmål knyttet til moral og etikk blant døve i flere tiår.

I tillegg til sitt arbeid som prest, var han med i styret i døveforeningen i Kristiania i mange år – som styreleder fra 1900–1906. Han var stifteren av Hjemmet for Døve. Han hadde styreverv for jordbruksskolen for døve i Vestfold. Vi vet også at han var med i styret i døveforeningen i Bergen, der han ble utnevnt som æresmedlem i 1909. To år senere blir han tildelt den samme heder av døveforeningen i Kristiania. Han tildeles også St. Olavsorden.

Svendsen var redaktør for De Døves Blad fra 1892 til 1923, og hadde dermed stor makt til å påvirke holdningene til både døve, døvelærerne og samfunnets beslutningstakere. Bladet var frem til 1920 det eneste landsdekkende bladet i døvesamfunnet.

Conrad Svendsen var gift to ganger. I sitt første ekteskap fikk han to barn, en datter og en sønn. Sønnen ble far til senere døveprest Conrad Vogt-Svendsen. I sitt andre ekteskap med Hanne Bonnevie fikk Conrad Svendsen fire barn. En av sønnene fikk navnet Conrad Bonnevie-Svendsen, og også han ble døveprest. Vi har altså hatt tre døveprester fra dynastiet Svendsen. Vi tar likeledes med at oldebarnet Marit Vogt-Svendsen ble foregangskvinne for norsk tegnspråk, men det omtaler vi i kapitlet om tegnspråk.

De første prestene for døve hadde slitsomme arbeidsdager, de reiste Norge på kryss og tvers for å gjøre guds ord kjent for døve – og like mye hjelpe døve med smått og stort i det daglige liv. Alle reisene satte sitt preg på helsen når prestene ble eldre. Så også med Svendsen. Noen leger rådet ham til å slutte med alle reisene og få roligere dager, ellers ville han dø i løpet av to år, sa de. Fra et intervju i De Døves Blad siterer vi:

Det er flere år siden disse legene ga deg dette rådet, hva sier legene i dag?

Å, de er alle døde for lenge siden.

21. august 1932 avdukes et maleri av Conrad Svendsen i døvekirken, finansiert gjennom en innsamlingsaksjon.

En komite ble oppnevnt for å samle inn penger for å finansiere kirkekjøpet. Conrad Svendsen var selvsagt der, men enda viktigere var det nok at svigerfaren tok plass i komiteen. Hans navn var Jacob Bonnevie, stortingsrepresentant for Høyre fra 1880 til 1897, og Kirke- og undervisningsminister fra 1889 til 1891. Etter stortingsperioden var han skoledirektør i flere år. Han hadde et nettverk til de som styrte både de offentlige og private pengene. Således bidro både stat og kommune til finansieringen av kirkebygget, og da det fremdeles manglet penger, bevilget Brændevinssamlaget, som er forløperen til Vinmonopolet, de siste kr 5500. En annen viktig person i komiteen var Evald Rygh, også han en profilert Høyrepolitiker, blant annet med verv både som ordfører i Kristiania og som statsråd.

At De døves forening, Kristiania sto som eiere av kirken, var ikke Conrad Svendsen så begeistret for, men han lot seg overtale av foreningsleder Lars A. Havstad, som mente at et slikt eierforhold ville bety mye for foreningens omdømme. Han lovet et nært og godt samarbeid med presten til beste for døve og det kirkelige arbeidet.

Oppslutningen om gudstjenestene var stor, ikke bare i hovedstaden, men også i distriktene. I slutten av desember 1894 har Conrad Svendsen gudstjeneste i Vestre Fredrikstad kirke, og som det står i referatet i De Døves Blad:

Alle døve i Fredrikstad og omegn var tilstede.

Staten tar ansvaret for presten

I 1895 gikk flaggene til topps. Kirkedepartementet bevilget penger slik at Svendsen kunne jobbe på heltid som prest. Det ytes også et fast beløp som reisegodtgjøring. Det er interessant å lese at han må legge frem sine reiseplaner og rapportere fra reisene til styret i døveforeningen i Kristiania. På den måten får styret kunnskap om at det bor døve i avsidesliggende bygder på Østlandet, blant annet på Ål, der han fant flere voksne døve som aldri hadde fått skolegang.

Samme år opprettet departementet *Rådgivende komite for geistlig betjening av døve*. Komiteen overtok gradvis oppgavene som styret i døveforeningen hadde for døveprestens virke.

Det er uenighet på årsmøtet i De døves forening i Kristiania. Sterke døve medlemmer sto mot hverandre i lovforslaget som skulle gjøre slutt på at døvepresten fikk automatisk plass i styret i foreningen. Lars A. Havstad argumenterte for å fortsette ordningen, mens både Ragnar Ziener og skøytekongen Carl Werner var imot:

> *Presten bør velges på samme måte som andre, ellers gir det ham mindre myndighet enn de valgte styremedlemmene, mente Werner.*

Saken måtte til skriftlig avstemning, med resultat 26 for og 26 mot! Forslaget var uansett forkastet, fordi et lovforslag krevde 2/3 flertall. Presten hadde altså fortsatt automatisk styreplass.

Lars A. Havstad fikk nå så mange oppgaver utenfor døvesamfunnet, blant annet som redaktør for dagsavisen Eidsvoll. Derfor trakk han seg fra styret i døveforeningen etter 17 år som nestleder og leder. Døveprest Conrad Svendsen overtok vervet. Samtidig er han styremedlem i Bergens Døveforening, det virker underlig i en tid uten fly, tog og bil. Den vanligste reisemåten mellom landets to største byer var dampbåt rundt kysten. I fire år velges han av medlemmene inn i styret i Bergen, før et flertall på årsmøtet i 1900 foretrakk et styremedlem som bodde i byen.

I påsken holder De døves kirke i Kristiania som alltid flere gudstjenester. Først er det gudstjeneste for døve barn, og der talte Conrad Svendsen uten tegn. Svendsen forteller etterpå at han vil prøve å holde gudstjenestene for barn uten tegn, trolig påvirket av byens døveskoler som brukte talemetoden i undervisningen. Svendsen forsikrer at for de voksne i hovedstaden vil han fortsatt bruke tegn til tale, og andre steder

Norges første døveprest, Conrad Svendsen, underviser i kristendom på Hjemmet for Døve på Nordstrand, Oslo.

i landet vil han tilpasse kommunikasjonen og veksle mellom tegn til tale, tegnspråk eller håndalfabet.

Sommeren 1896 har døvepresten følgende reiseplan, på noen av stedene blir han i flere dager. Han startet 3. juni på Rjukan, så gikk ferden videre til Notodden, Odda, Ulvik, Voss, Bergen, Haugesund, Stavanger, tilbake til Bergen, Ålesund – før han avsluttet i Kristiansund 3. juli.

At besøkene til presten blir satt pris på, forteller et brev fra døveforeningen i Bergen;

> *Vi hadde i sommer noen dager vi aldri vil glemme. Da hadde vi besøk av døveprest Conrad Svendsen. Vi var samlet både til andakt og til gudstjeneste med nattverd. Ved gudstjenesten i Domkirken var det også en vielse. Det var en sjelden vakker og høytidelig stund i kirken. Vi lengter allerede til neste års besøk av presten.*

Et brev til Conrad Svendsen forteller litt om situasjonen den gang:

> *Her bor en døvstum mann som ikke har noen forstand. Han kan ikke lese og skrive, og heller ikke gjøre seg forstått med tegn (…) Han bor hos sin tante og er snart 80 år gammel. Han er flink til å hogge ved og bære vann.*

I De Døves Blad forteller Conrad Svendsen selv om et besøk i Stange ved Hamar, der han i 1894 treffer to døve brødre som aldri har fått undervisning. Ole (64 år) og Martinius Borgersen (62 år) er begge gift med hørende

kvinner og har hørende barn. De har arbeid på gårdsbruk. Språket dere består av enkle tegn. Svendsen forteller hvordan Ole forklarte at han ble gift i kirken:

Da han skulle fortelle om vielsen pekte han på ringen på fingeren, så viste han hvordan han holdt bruden under armen. Han fortalte at han var ung da, da viste han meg pannen uten rynker, før, og så viste han tegnet for krage, altså presten. Presten skrev, og tegnet for «skrev» var tydelig nok til kongen med spørsmål om vielsen. Men jeg forstod ikke tegnet for konge før han tok opp en mynt fra lommen og viste meg bildet av kongekronen. Så brukte han mange tegn for «å sove», altså det tok lang tid før svaret fra kongen kom. Men svaret var positivt og så ble han gift!

Hjemmet for døve

Man henvender seg herved til alle, som har hjerte for de døvstumme, men bønn om at de ved sine gaver, vil sette oss i stand til å gjennomføre vår plan snarest mulig. Flere enn 100 døvstumme over 60 år, den ene faller bort etter den andre. Og det er opp til oss om de skal fortsette å gå bort som hedninger, uten kjennskap til Gud og hans kjærlighet, uten håp, uten lys.

I 1898 fikk Conrad Svendsen Det Norske Lutherske Indremisjonsselskap til å opprette en institusjon for det som den gang ble kalt *forsømte døvstumme*. Gjennom en stor innsamlingsaksjon klarer det kristne selskapet å få inn nok penger til å kjøpe en eiendom på Nordstrand, som ved åpningen i oktober får navnet Hjemmet for døve, til daglig bare Hjemmet. Blant medspillerne til Svendsen for å få i gang institusjonen var blant annet presten Gustav Jensen. Da han så tomten på Nordstrand, uttalte han:

De døve hører så lite pent, så de bør i alle fall få se noe pent.

Da tenkte han selvsagt på den fantastiske utsikten over Oslofjorden.

Etter tre måneders kristendomsundervisning kunne de første åtte beboerne konfirmeres i Nordstrand kapell, den eldste var over 80 år gammel. I arbeidet med å få inn penger begrunner Svendsen behovet blant annet med at det er mer enn 100 døve over 60 år som ikke har fått noen undervisning, og som risikerer å dø som hedninger. Han mente at så mange som 300 døve i landet fortsatt var analfabeter. Fra Indremisjonsselskapet fikk de ingen direkte økonomisk støtte, men gjennom medlemmene i selskapet knyttet de bånd til mange trofaste bidragsytere.

Beboerne i Hjemmet for Døve tidlig på 1900-tallet.

I 1932 kjøpte stiftelsen Sukke gård i Andebu kommune i Vestfold. Gården var på 160 mål innmark og 500 mål skog. For hele eiendommen inkludert bygningene betalte stiftelsen kr 75 000. Målet var å gi opplæring til døve med nedsatt funksjonsevne – og samtidig få inntekter gjennom å drive med allsidige jordbruksaktiviteter som grønnsaksdyrking, gartneri, men også høns, bier, angorakaniner til ullproduksjon, oppdrett av rev og eget snekkerverksted.

Kjøpet tæret på stiftelsens oppsparte kapital, men de stolte på nye gaver fra venner i hele landet. Fremdeles får de ikke statstilskudd til driften, men de fleste kommuners fattigvesen betalte for opphold for sine døve. I årsmeldingen står det at det årlig er nødvendig å samle inn 25 000 kroner i gaver.

De døvblinde hjelper hverandre.
(Bildet er fra «Beretning om Hjemmet for Døve 1926/27».)

Ønske om flere prester

Harstad kristelige forening forteller at de vil engasjere en- eller to legmanns-predikanter som skal reise rundt i Nord-Norge og holde andakter.

De døves forening i Kristiania eier fremdeles kirkebygget i 1908. Da oppdages det at kirken har behov for en skikkelig oppussing; det trengs blant annet nytt tak, gulv og malingsarbeid. Slikt kostet penger, og det utløste en frisk debatt på årsmøte i foreningen. Med sterke talsmenn på møtet i Conrad Svendsen, Lars A. Havstad og Skollerud kom de andre medlemmene som var imot utgiftsbevilgningen i mindretall. Arbeidet koster flere tusen kroner, og selv med et ekstraordinært kommunalt tilskudd må foreningen bruke av fondsmidlene for å finansiere utgiftene. Det skapte selvsagt bølger blant medlemmene i foreningen, og bedre ble det ikke når medlemmene får vite at det også må brukes penger på orgelet, det låter falsk! Organisten plages, de hørende kirkegjengerne plages – men også de døve plages, for de blir forstyrret av organistens urolige sittestilling, står det i en omtale i De Døves Blad.

I 1909 bevilget endelig Stortinget penger til en hjelpeprest for døve, og Olaf Thormodsæther ansettes på det vilkår at syv måneder av året skal han være på reise til Tromsø, Trondheim, Bergen og Stavanger.

Døveforeningen i Stavanger innviet egen kirke i 1909 og knyttet til seg Anton Larsen som prest på frilans basis. Han jobbet ellers som inspektør ved byens folkeskole.

Trondheim har seks gudstjenester i løpet av året, tre ved Conrad Svendsen, en ved Thormodsæter og to ved sogneprest Sigvart Skavlan, som er tidligere bestyrer ved døveskolen i byen. Han bruker tegnspråk i gudstjenestene, mens de to andre bruker tegn til tale.

Presten Thormodsæter slutter. Han har fått ny jobb som sogneprest i Tysnes, sør for Bergen. Med barn i familien er det vanskelig å reise så mye som døvepreststillingene krever, er hans forklaring på bytte av arbeid. Han begynte i 1893 som husfar på Hjemmet for døve og ble hjelpeprest for døve i 1905. I løpet av årene er han blitt dyktig i tegnspråk. Når den nye presten for døve ansettes, Ole Ege, understreker Conrad Svendsen den utfordringen det er å lære seg tegnspråk for den nye presten. Svendsen håper han blir tatt godt imot og skriver:

For hvis en mann skal gjøre nytte som prest blant døve må han holde ut i mange år.

Men Ole Eger er mye plaget med sykdom og kommer aldri skikkelig i gang med arbeidet som prest.

Conrad Svendsen møter Stortingets kirkekomite, som er forståelsesfulle både til ønsket om flere døveprester og til at det bør opprettes stipender til prestestudenter som vil lære seg tegnspråk. Men fra en forståelsesfull kirkekomite og til endelige bevilgninger fra departementet er det et langt skritt.

I 1917 legger departementet frem et budsjett uten noen økning i tilskuddet til døvekirken. Departementet vil ikke gå inn for opprettelse av flere stillinger fordi det er så mange ledige prestestillinger i de vanlige kirkene. Conrad Svendsen reagerer som ventet sterkt på dette. De hørende kan gå i kirken nesten hver søndag, sier han – mens døve i distriktene i beste fall kan få en tegnspråklig gudstjeneste en gang i året. Han forlanger at Stortingets kirkekomite krever at departementet oppretter flere prestestillinger for døve, det er ikke nok bare med fine ord lenger.

I 1907 kom det spørsmål fra døveforeningene i Trondheim og Tromsø om døvepresten kan reise oftere nordpå – og om det ikke kan opprettes flere prestestillinger for døve. Kirkedepartementet ønsker uttalelse fra styret i De døves forening om saken. Foreningen svarer at de ikke kan gå inn for ønsket fra Nord-Norge fordi det kirkelige tilbudet til døve i hovedstaden da vil bli dårligere.

Kirken overføres til menigheten

Etter flere års diskusjoner overfører endelig De døves forening, Kristiania, i 1916 kirkebygningen til De døves menighet. Det blir også et tydeligere skille mellom foreningen og menigheten, ved at menigheten får sitt eget styre.

Hvem skal tale døves sak?

Ved stiftelsen av Norske Døves Landsforbund i 1918 var et av de første kravene fra forbundet at staten skulle opprette to nye stillinger som prest for døve. En prest bosatt i Trondheim med ansvar for Trøndelag og Nord-Norge, og en prest i Bergen med ansvar for Vestlandet.

I sitt krav til Kirkedepartementet skriver NDL – det var Johannes Berge som sørget for all korrespondanse den gang

– at de krever at de ansatte prestene har full utdannelse. Det var nok et stikk i siden til Conrad Svendsen, som ikke hadde dette. Vi gjengir litt av brevet:

> *NDL vil protestere mot den oppfattelsen som mener at en fullstendig teologisk utdanning er mindre nødvendig før en prest for døve enn for en prest for hørende. Hvis man prøver det eksperimentet å ansette prester for døve uten embetseksamen vil de ikke bli mottatt med tillit og velvilje.*

Kravene ble raskt akseptert av Kirkedepartementet og var den første interessepolitiske seieren til det nye forbundet. Samtidig ble det klart at døvesamfunnet og Conrad Svendsen hadde fått en ny sterk organisasjon og leder som de måtte forholde seg til.

Så skulle man tro at alle var glade, men nei. Det ble en konflikt mellom Den rådgivende geistlige betjeningen av døve og døveprest Conrad Svendsen og landsforbundet. I snart 20 år hadde Svendsen selv styrt arbeidet til beste for døve. Nå måtte han plutselig forholde seg til et landsforbund med en styreleder som mente døve selv skulle fremme sine saker for myndighetene. Johannes Berge var valgt av døve selv til å lede arbeidet. Han peker på et av forbundets formål:

> *Forbundet mål er for det første å støtte og hjelpe døve både i deres legemlige og åndelige arbeid og utvikling – og være døves talerør utad i samfunnet for å fremme deres spesielle interesser.*

Johannes Berge forventet derfor at myndigheten lyttet til landsforbundets ønsker og krav. I saken om den kirkelige betjening av døve har Kirkedepartementet lyttet til andre rådgivere i mange viktige spørsmål, hevdet han. På forbundets vegne krever han at det blir slutt på dette, og at NDL blir kontaktet i alle offentlige spørsmål knyttet til døve. Rådgivende komite bør nedlegges, og det bør opprettes menighetsråd i de tre prestedistriktene, understreker han.

Når det gjelder inndelingen av de tre arbeidsområdene for prestene, er det ikke stor uenighet mellom Rådgivende komite og NDL, men likevel bruker forbundet ganske krasse ord i sin henvendelse til Kirkedepartementet:

> *Man vil se at forslaget til inndeling av døveprest-distrikter er utarbeidet av folk som mangler den nødvendige kjennskap til de ønsker døve har.*

At prestene i Trondheim og Bergen blir underlagt presten i Oslo, skjer mot NDL vilje; forbundet krever at de tre prestestillingene skal være likestilte.

NDL stiller seg også undrende til at presten på Østlandet, altså Conrad Svendsen, skal ha en grunnlønn på kr 8500, mens de to andre prestestillingene skal lønnes med kr 6500. Johannes Berge skriver om dette i Tegn og Tale og mener at det helt naturlige måtte være at de tre prestestillingene ble lønnet likt.

Prest i Trondheim

Ole Ege slutter 1. februar 1918 etter lang tids sykemelding. Stillingen ble utlyst, men ingen søkte på stillingen. Som en midlertidig ordning fikk Vestlandet hjelp av tidligere døveprest Thormodsæter, mens Anton Larsen betjente døve i Stavanger, og predikant Johannes Sørensen tok hånd om Troms. Rådgivende komite vil at sønnen til Conrad Svendsen, Conrad Bonnevie-Svendsen – som studerer til prest – skal hjelpe på situasjonen i sine ferier.

Det er en gledens dag når Olav Rustad innsettes som døveprest i Trondheim, med arbeidsområde fra trøndelagsfylkene og hele Nord-Norge. Ved innsettelsesfesten kom det blant annet telegram fra Tromsø Døveforening som forteller at de nok helst hadde sett sin egen prest bosatt i landsdelen, de skriver på vers:

Til lykke med festen,
for de har jo festen -
mens vi her i nord,
må savne det levende ord.

Kirkebyggeren, døveprest Olav A. Rustad. (Bilde: Per Walles jubileumshefte Døvekirken i Trondheim 1927*)*

Rustad står også i spissen for innsamling av penger til en egen kirke for døve i Trondheim. At solidariteten mellom døveforeningene var god, vises blant annet ved at Døveforeningen i Kristiania bidrar med kr 100 til innsamlingen.

Svendsen mot Berge

I august kan også menigheten i Bergen juble. Da innsettes Alf Wig som prest i Bergen, men han blir i stillingen bare kort tid. For lønnen som Stortinget har avsatt til prest i Bergen, blir så Conrad Bonnevie-Svendsen ansatt som hjelpeprest, bosatt i Oslo, men med ansvar for å reise i hele landet. Far og sønn Svendsen skal på den måten dekke prestetjenestene for døve i hele Norge sør for Trondheim. Det medfører en ny skarp uttalelse fra NDL. Forbundsleder Johannes Berge skriver at det må bli slutt på den uheldige ordningen som Conrad Svendsen har fått til med hjelpeprest på bekostning av en prest som skal ha ansvaret for Vestlandet, slik NDL har krevd og slik Stortinget har bevilget penger til. Han trekker historien tilbake til 1895 og skriver blant annet:

> *At ingen klarte å få opprettet flere stillinger før NDL tok saken etter sin stiftelse i 1918 tyder på en evneløshet hos dem som skulle ivareta døves interesser på dette området.*

Conrad Svendsen beskyldes for taktisk spill når han bruker pengene som er øremerket til Vestlandet til en hjelpepreststilling, og endatil får ansatt sin egen sønn i stillingen, mener Berge. Er det behov for en fjerde døvepreststilling, må det først bevilges penger til den, man kan ikke ta pengene som skal brukes til presten på Vestlandet, tordner han i Tegn og Tale. Han nevner også at Conrad Svendsen har besøkt døveforeningen i Bergen og påvirket dem i spørsmålet om prest. Han stiller derfor et åpent spørsmål til Conrad Svendsen gjennom bladet:

> *Hvorfor er det så nødvendig for herr Svendsen å påvirke bergenserne hver gang det blir spørsmål om en prest for Vestlandet?*

Det har ikke vært mulig å finne noe svar fra Conrad Svendsen på spørsmålet, det får en som underskriver seg som *Vestlending* til å komme med denne ytringen i Tegn og Tale nr. 3-1924:

> *Det er ikke å vente at det kom svar fra presten på spørsmålet. Nei, slik skal hysjes ned, ties i hjel og glemmes bort.*

NDLs landsmøte i 1924 gjentar kravet om egen prest i Bergen for Vestlandet, og krever samtidig at døve i Nord-Norge får flere besøk årlig av døvepresten. Landsmøtet vedtar følgende resolusjon:

> *Landsmøtet i NDL uttaler sin beklagelse over at Stortingets vedtak i 1920 om opprettelse av et selvstendig prestestilling for døve på Vestlandet ennå ikke er gjennomført. Møtet krever at vedtaket gjennomføres snarest. I tillegg vil landsmøtet på det sterkeste støtte de krav fra Nord-Norge om at døvepresten for denne landsdel besøker sitt distrikt minst to ganger årlig.*

Savnet etter egen døveprest i Nord-Norge er så stort at foreningene i landsdelen med Martin Sivertsen i spissen etablerer *Nord-Norges Døvemisjon*. Året før hadde foreningen brevkontakt med 198 døve i de tre nordligste fylkene. Det viser et stort behov, sier Sivertsen, som håper at ordningen kan utvides til at en tegnspråkkyndig predikant kan reise rundt i landsdelen og forkynne guds ord.

Dette blir ordnet ved at Konrad Mikal Isaksen fra Harstad i flere år reiser som forkynner i Nord-Norge. Isaksen ble døv i 1876, 6 år gammel, etter hjernehinnebetennelse og var elev ved skolen i Trondheim. Han fikk godkjenning av Conrad Svendsen i sitt virke som predikant. Han forteller selv om sitt arbeid:

> *Jeg reiste på besøk til døve i landsdelen fra Tromsø til Rørvik i Helgeland. Besøkene skjedde om vinteren, i mørketiden og var ofte en hard påkjenning. Men så ble de døve så veldig glade når jeg besøkte dem i deres hjem og vi fikk snakke i fortrolighet om deres liv og hva Jesus evangelium kan hjelpe oss med.*

Svaret fra Kirkedepartementet på landsmøtets krav er lite oppmuntrende. Departementet har innhentet råd fra døveprest Conrad Svendsen og fra Den rådgivende komite for geistlig betjening av døve. I svaret kan vi lese:

> *Under de nåværende forhold og med den bevilgning til geistlig betjening for døve som man for tiden har, lar det seg ikke gjøre å ansette en egen døveprest for Vestlandet. Departementet kan heller ikke pålegge døvepresten for det Nordenfjelske å reise to ganger årlig nordover.*

Departementet gjør det samtidig klart at de fremover vil forholde seg til døvepresten i slik saker og ikke til NDL. Det svir nok ekstra hardt for forbundsleder Johannes Berge å få et slikt svar. Han kommenterer i Tegn og Tale:

Conrad Bonnevie-Svendsen, 1898-1983

Som sønn av døveprest Conrad Svendsen og døvelærer Hanne Bonnevie, vokste Conrad opp på Hjemmet for Døve og lærte seg tidlig tegnspråk. Han tok teologisk embetseksamen i 1920 og allerede året etter ble han ansatt som døveprest. I 1933 overtok han farens stilling som hovedprest for døve, en stilling han hadde frem til han gikk av med pensjon i 1968.

Conrad Bonnevie-Svendsen hadde en rekke tillitsverv i ulike organisasjoner. Han var en av stifterne av Kirkens Nødhjelp i 1947 og var styreleder i stiftelsen sammenhengene fra starten av og til 1979.

Bonnevie-Svendsen spilte en sentral rolle i det kirkelige motstandsarbeidet under krigen. Etter frigjøringen var han Kirke- og undervisningsministser i samlingsregjeringen fra juni til november 1945.

Pastor Svendsen og Den rådgivende komite bryr seg ikke om hva døve på Vestlandet og i Nord-Norge ønsker. De bryr seg heller ikke om et enstemmig vedtak på landsmøtet til NDL. Det er grunn til å minne om at vårt forbund fikk gjennomslag for statlige bevilgninger til døveprest for Trøndelag og Nord-Norge i 1919 – og til døveprest på Vestlandet i 1920. At Vestlandet har mistet bevilgningen til fordel for en hjelpepreststilling med bosted i Kristiania skjer mot NDLs vilje.

Striden mellom Johannes Berge og Conrad Svendsen om prestestillingen for Vestland går videre og i Tegn og Tale nr. 1-1925 ber presten NDL *holde fingrene fra fatet.*

Et nytt landsmøtet i NDL i 1928 sendte en ny henvendelse til departementet om mer penger til døvepreststillingene slik at de kunne besøke døve i nord oftere, med krav om egen døveprest bosatt i Tromsø. Det var en av forbundets stiftere, Martin Sivertsen, som holdt innledningsforedrag på landsmøtet om *Nord-Norges geistlige betjening og sjelepleie.*

Men det er ikke bare strid: Conrad Bonnevie-Svendsen takkes i Tegn og Tale for at han har vært med på stiftelsen av så mange lokale døveforeninger.

Ny hovedprest

Midt-Norge krets går inn for at arbeidsområdet til døveprest Rustad blir avgrenset til Trøndelag og Møre og Romsdal, og at han slipper å reise til fylkene i Nord-Norge – de bør få egen prest i landsdelen, mener de.

Det kan virke som om dette var et forsøk på å beholde den avholdte presten Rustad, men forgjeves, for året etter sluttet han som døveprest for å bli prest i Lademoens menighet. Hans begrunnelse for å slutte var nettopp de lange, slitsomme reisene i distriktet.

I arbeidsrapporten til Conrad Svendsen for 1932 står det at han har reist på besøk til døve fra Lindesnes i sør til Kirkenes i nord.

I 1933 går Conrad Svendsen av til fordel for sønnen Conrad Bonnevie-Svendsen, som overtar som ny hovedprest for døve. Men gamle-Svendsen fortsetter som hjelpeprest frem til 1938.

Conrad Vogt-Svendsen, 1914–1973

Conrad Vogt-Svendsen er tredje generasjon Svendsen i døveprest-dynastiet. Han er født i Oslo og var nevø av Conrad Bonnevie-Svendsen, som senere også ble hans svigerfar. Conrad jobbet som sjømannsprest ulike steder i flere år, før han ble hentet som leder for Hjemmet for Døve i 1968.

Også han arbeidet nært sammen med NDL, blant annet i forbindelse med den nordiske kongressen i 1952, for å bedre NRKs tilbud til døve da fjernsynet kom på 1960-tallet og han var aktiv i WFDs kommisjon for kirkelige spørsmål. Conrad Vogt-Svendsen er far til tegnspråkforskeren Marit Vogt-Svendsen.

Gjennombruddet for døvepreststillingen i Bergen skjer i 1934. Da blir Einar Stueland ansatt som prest på Vestlandet. Han blir i stillingen i hele 22 år og blir svært avholdt. I flere år er han styreleder i Bergens Døveforening. Han er mye nyttet som tegnspråktolk, og i mange år er han med i den nordiske tegnspråkkomiteen.

Lars Stokke ansettes som assisterende prest for Trøndelag og Nord-Norge. Stokke er også deltidsengasjert som forbundssekretær i NDL, det forteller igjen noe om de sterke båndene mellom forbundet og kirken.

Opptelling viser da at distriktet fra Trøndelag, Møre og Romsdal og Nord-Norge har to prester: Skollerud og Stokke. I Bergen og på Vestlandet regjerer Einar Stueland, med Sandvig som hjelpeprest. Og i Oslo er Conrad Bonnevie-Svendsen den nye hovedpresten for døve.

Vi avslutter prestekapitlet her. Døvekirken arbeider fortsatt tett sammen med NDF i mange interessepolitiske saker som angår døve og hørselshemmede. Det er egne døvekirkebygg i Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger, Sandefjord og Oslo. I tillegg låner de en fast kirke i Ålesund til kirkelige handlinger. Staben i døvekirkene består ikke lenger bare av prester, men også av konfirmantundervisere, administrativt ansatte og andre stillinger – på samme måte som i de hørende menighetene. Det som skiller døvekirken organisatorisk fra andre menigheter er at det økonomiske tilskuddet kommer fra staten, ingenting fra kommunene – og biskopen i Oslo er overordnet alle døveprestene.

Også døvekirken har sine egne historiebøker.

Norges Døveforbunds historie

1918

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Formål og arbeidsprogram

De seks stifterne av Norske Døves Landsforbund vedtar både lover og arbeidsprogram. Forslag er utarbeidet av Johannes Berge, med tilslutning fra Døvstummeforeningen i Trondhjem.

§ 1: Norske Døves Landsforbund (NDL) består av døveforeninger som slutter seg sammen i arbeidet for felles interesser.

§ 2 bestemmer hva forbundet skal arbeide med:
Forbundet skal arbeide for å fremme de kristelige og kirkelige interessene og på den måten styrke det religiøse liv blant døve.
Støtte og hjelpe medlemmene økonomisk slik at de kan bli selvhjulpne og selvstendige.
Drive et aktivt opplysningsarbeid med tilbud både sosialt og kulturelt.

For å nå disse målene er det konkretisert at forbundet de første årene skal arbeide med følgende saker:

- Opprettelse av flere prestestillinger.
- Opprettelse av yrkesskole.
- Søke offentlige økonomiske tilskudd til forbundets arbeid.
- Samarbeide med myndighetene om å skaffe arbeid til døve.
- Bidra med juridisk hjelp til døve om rettigheter i samfunnet.
- Få i gang foredragsvirksomhet og utlån av bøker i døveforeningene.
- Utgi medlemsblad med informasjon fra forbundet, men også med stoff som gir allmenn kunnskap og med underholdende innlegg.
- Organisere forbundets arbeid i regionale kretser som kan samarbeide om å løse spørsmål av lokal art til beste for døve.

Styret i forbundet skal bestå av en representant fra hver forening. Det holdes ikke styremøter de første årene, all kontakt mellom styremedlemmene skjer skriftlig som brevpost – og senere også gjennom medlemsbladet Tegn og Tale. Hver forening betaler forbundskontingent med kr 10 per år. Landsmøter skal avholdes hvert annet år.

Allerede på stiftelsesmøtet blir det diskutert om det skal gis mulighet til å være direkte medlemmer av forbundet, eller om alle medlemmene må være tilsluttet en lokal forening. Stifterne svarer nei til direkte medlemskap fordi de frykter konsekvenser med færre medlemmer i foreningene.

Det er representanter fra seks døveforeninger tilstede ved stiftelsesmøtet, men vi vet at det var flere døveforeninger den gang. I Kristiansand kom det i gang en forening allerede i 1908, så fulgte Salten Døveforening (Bodø) i 1912, og Vestfold Døveforening i 1914. Vi har ingen sikre kilder som forteller hvorfor disse foreningene ikke deltok på stiftelsesmøtet.

De Døves Blad, som har utkommet fra 1895, kommer nå så sjelden at abonnentene blir lovet gratis blad det neste året. Vi vet også at stifterne av Norske Døves Landsforbund fra første stund har et uttalt mål om å utgi eget medlemsblad. Forbundsleder Johannes Berge vet hvor viktig et medlemsblad er som bindeledd mellom døve, og som påvirknings kraft, noe som til da har vært døveprestens privilegium. Det går to år før forbundet klarer å utgi eget blad.

I stiftelsesåret sendes det søknad til Kirkedepartementet om to nye prestestillinger, en for distriktet Trøndelag og nordover og en på Vestlandet. Dette blir forbundets første interessepolitiske seier, for allerede året etter bevilges det penger til stillingene. Men Rådgivende komite for geistlig betjening av døve, med døveprest Conrad Svendsen som den styrende, utlyste stillingen bare for Trondheim og distriktene nordover.

Johannes Berge.

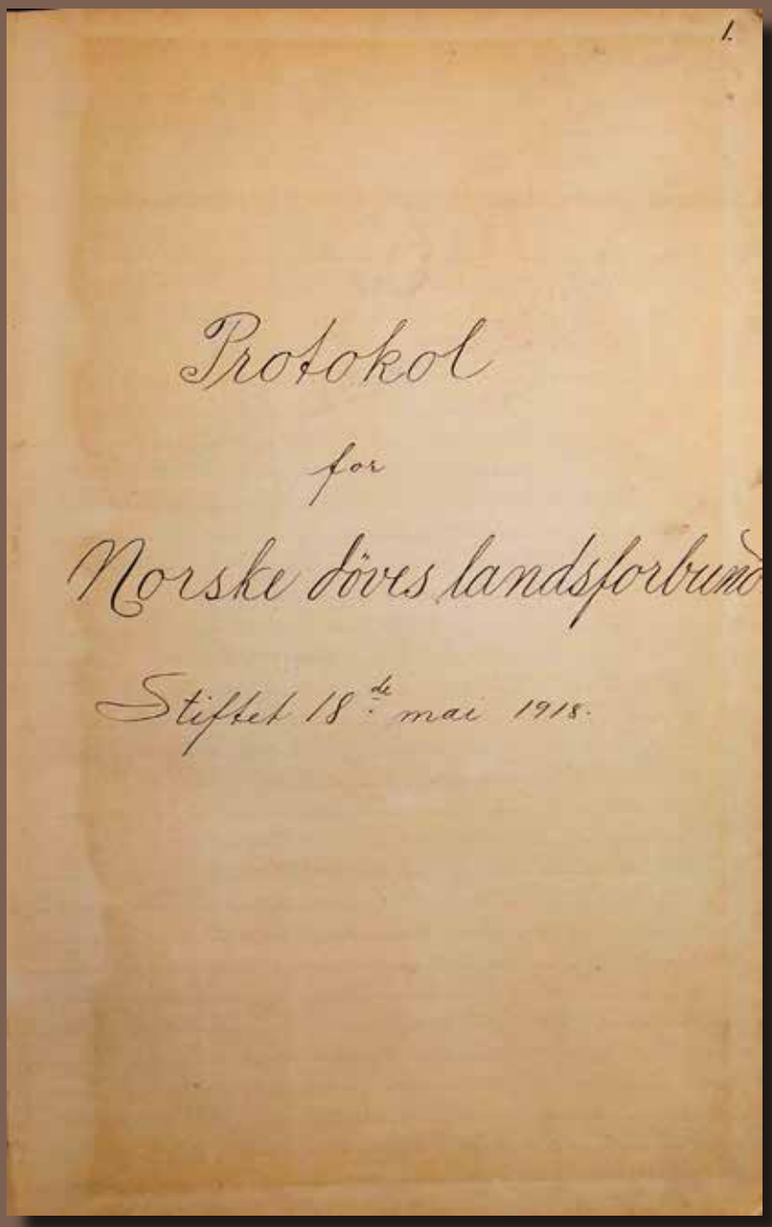

Faksimile av
Norske Døves Landsforbunds
første møteprotokoll

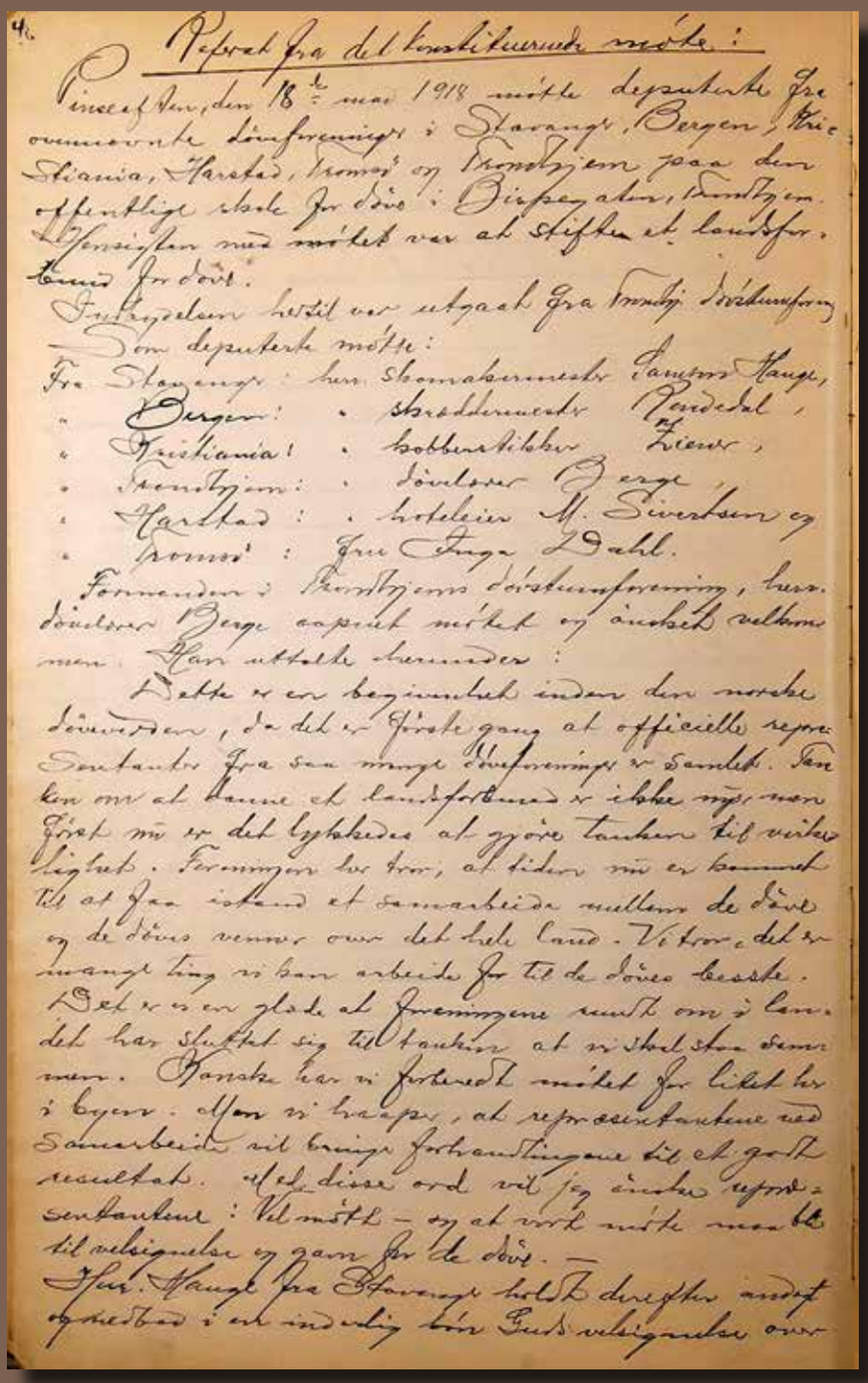
4.

Referat fra det konstituerende møte:

Pinseaften, den 18de mai 1918 møtte deputerte fra ovennævnte döveforeninger i Stavanger, Bergen, Kristiania, Harstad, Tromsø og Trondhjem paa den offentlige skole for döve i Birkegaten, Trondhjem. Hensigten med møtet var at stifte et landsforbund for döve.

Indbydelsen hertil var utgaat fra Trondhj. dövstumforening.

Som deputerte møtte:

Fra Stavanger: herr skomakermester Samson Hauge,
" Bergen: " skræddermester Rendedal,
" Kristiania: " kobberstikker Ziener,
" Trondhjem: " dövelærer Berge,
" Harstad: " hoteleier M. Sivertsen og
" Tromsø: fru Inga Dahl.

Formanden i Trondhjems dövstumforening, herr dövelærer Berge aapnet møtet og ønsket velkommen. Han uttalte herunder:

Dette er en begivenhet inden den norske döveverden, da det er første gang at officielle repræsentanter fra saa mange döveforeninger er samlet. Tanken om at danne et landsforbund er ikke nyt, men først nu er det lykkedes at gjøre tanken til virkelighet. Foreningen her tror, at tiden nu er kommet til at faa istand et samarbeide mellem de döve og de döves venner over det hele land. Vi tror, det er mange ting vi kan arbeide for til de döves bedste. Det er er en glæde at foreningene rundt om i landet har sluttet sig til tanken at vi skal staa sammen. Kanske har vi forberedt møtet for litet her i byen. Men vi haaper, at repræsentantene ved samarbeide vil bringe forhandlingene til et godt resultat. Med disse ord vil jeg ønske repræsentantene: Vel møtt – og at vort møte maa blie til velsignelse og gavn for de döve. –

Hr. Hauge fra Stavanger holdt derefter andagt og medbad i en inderlig bøn Guds velsignelse over

Landsforbundets styre 1922–1925, ført i protokoll 1922

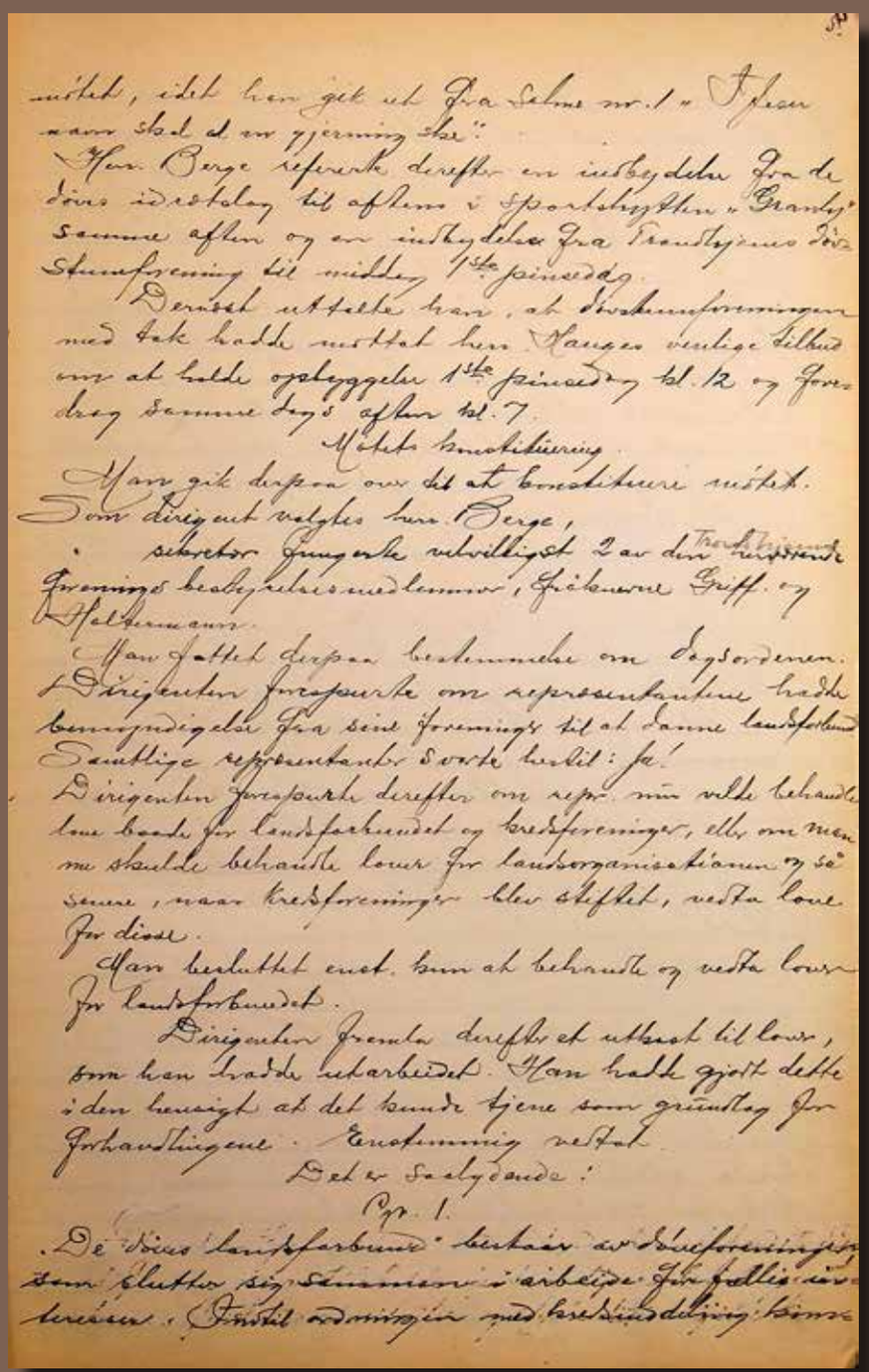

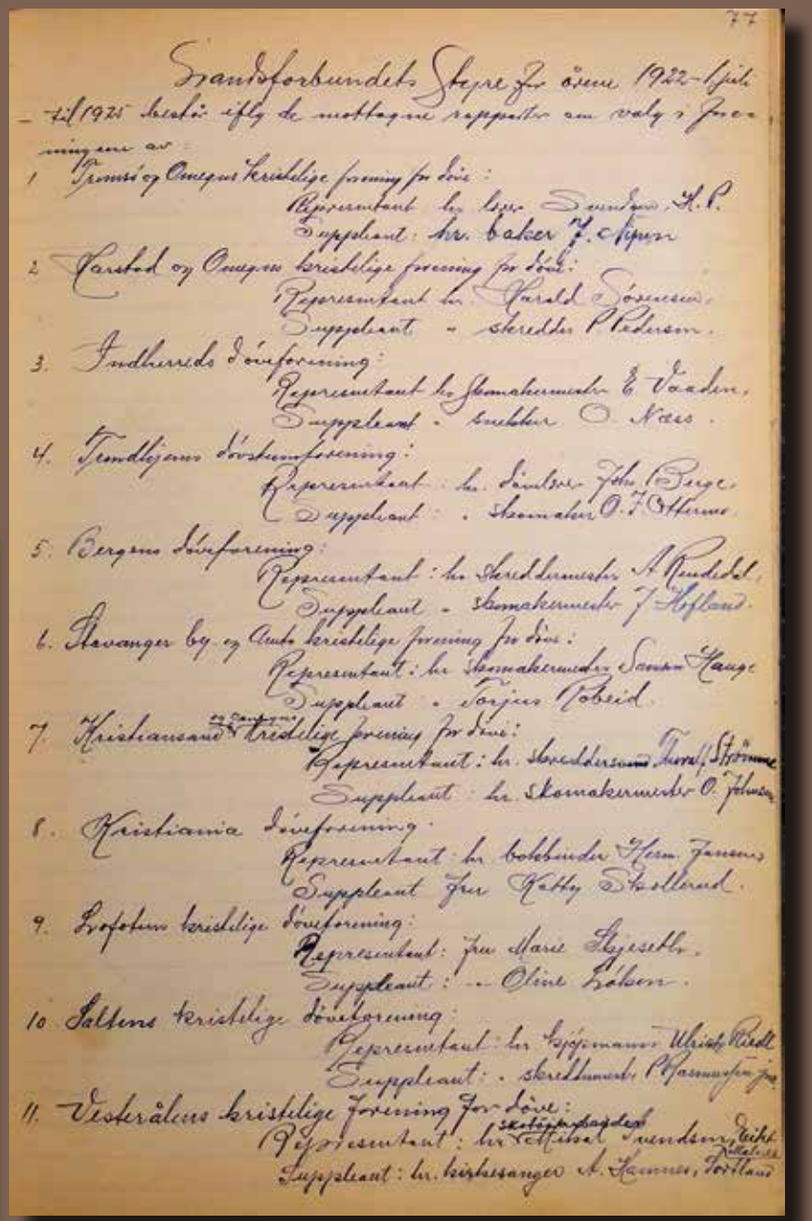

Protokollene finnes hos Riksarkivet.

1919

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Kristent engasjement

For å forstå forbundets sterke engasjement for å styrke døves kristelige og kirkelige interesser, og arbeidet med å få opprettet flere stillinger som døveprester, må man kjenne samfunnssituasjonen for hundre år siden.

Helt frem til 1912 var konfirmasjon en tvang for alle norske borgere. Det ble vedtatt med lov så langt tilbake som i 1736 at alle i løpet av sin ungdomstid skulle konfirmeres gjennom en offentlig eksamen i den kristne tro. Konfirmasjonen ble en juridisk nødvendighet for full deltakelse i det voksne samfunn, man kunne ikke inngå ekteskap, være fadder ved dåp eller vitne i retten uten konfirmasjonsattest. Det ble også vanskelig å få arbeid om man ikke var konfirmert. Loven var så streng at dersom man ikke hadde møtt til konfirmasjon før fylte 19 år, kunne man straffes med fengsel eller gapestokk. Hvis konfirmanten ikke besto den offentlige eksamen i kirken, måtte vedkommende prøve på nytt året etter.

Selv om konfirmasjonen ble gjort frivillig fra 1912, tok det mange år før den ble reell frivillig. Kirkelig konfirmasjon har vært en del av norsk felles kultur helt frem til vår tid, og har stått spesielt sterkt på døveskolene. Skolenes mål var å føre elevene frem til konfirmasjon. Det kommer tydelig til uttrykk gjennom planene som er beskrevet for undervisningen ved døveskolen i Kristiansand:

> *Hovedformålet er å gjøre de ulykkelige døvstumme kjent med den himmelske Far og lære dem religion og moral, og på den måten gjøre dem skikket til det praktiske liv, slik at de ikke blir samfunnet til byrde, men kan vandre den vei i livet som Gud vil.*

Konfirmasjonsdagen står sterkt i døves kultur, hvert tiende år feirer fremdeles mange tidligere kull av døve konfirmanter sine jubileer.

Det sier også seg selv at en enslig døveprest med bosted i Oslo umulig kunne gi et kirkelig tilbud til alle døve i vårt langstrakte land. Konfirmasjon var en sak, men også andre kirkelige handlinger som vielser og begravelser skulle presten rekke over. Helst skulle også tilbud om gudstjenester, andakter og sjelesorg nå den enkelte. Dette var i en tid lenge før dagens tolketjeneste var opprettet. Ved behov for tolk var det oftest døvelærerne som stilte opp for sine elever. Døveprest Conrad Svendsen var bekymret for at mange døve fortsatt levde og døde som hedninger.

Forbundet søker Kirkedepartementet om kr 2000 slik at de kan engasjere en predikant som kan reise rundt til døve som bor på mindre steder, spesielt i Nord-Norge. Departementet er positive og bevilger kr 1500. Men hvor blir pengene av? Forbundet reagerer på at de ikke mottar beløpet, men at de statlige pengene i stedet bevilges til døvepresten, uten at NDL har innflytelse på bruken av disse.

Uenighet om det døvekirkelige arbeidet

Gleden er stor da Olav Rustad blir innsatt som døveprest i Trondheim året etter. Dermed har forbundet på kort tid fått til noe som døvepresten og Rådgivende komite for geistlig betjening av døve i Oslo ikke har klart gjennom mange års arbeid. Samtidig purrer forbundet på opprettelsen av døvepreststillingen for Vestlandet, plassert i Bergen. Det innleder år der NDL og døvepresten Conrad Svendsen står mot hverandre i synet på organiseringen av den kirkelige betjeningen av døve i Norge. Svendsen liker dårlig at han må forholde seg til et landsforbund. Per Walle skriver i sin bok, Døvekirken i Trondheim:

Conrad Svendsen så ikke Norske Døves Landsforbund engasjement som et ekte kristent engasjement og forventet en nærmest underdanig linje.

Svendsens mening kan synes merkelig, for de seks stifterne av NDL er selv svært engasjert i det kristelige arbeidet, noe som også slås fast i forbundets formålsparagraf. Kan hende er det mer et utslag av privat rivalisering? Conrad Svendsen har vært den ubestridt sterkeste mann i døvesamfunnet de siste 20 årene. Nå kommer en like sterk personlighet på banen i organisasjonsmannen og døvelæreren Johannes Berge. Sammen med en tredje sterk personlighet, skolestyrer Per Anderson, preger de debatten i døvesamfunnet til langt ut på 1930-tallet. Alle tre er hørende, alle gjør en enorm innsats for døves situasjon i samfunnet, men de ser ulikt på flere saker.

Det nye landsforbundet fremmer sine krav i direkte kontakt med departementene. De går ikke om Den rådgivende komite for geistilig betjening av døve når de krevde prester i Trondheim og Bergen. De reiser flere krav overfor Kirkedepartementet, for eksempel at stillingene som døveprester skal annonseres på vanlig måte med ansettelse i statsråd, og at man ikke skal kreve lavere utdanning av prestene for døve enn av andre prester. Forbundet krever også opprettelse av lokale menighetsråd. De vil ha slutt på at Den rådgivende komite, i praksis Conrad Svendsen, med sete i hovedstaden, skal sentralstyre alt. Forbundet mener at døveprestene skal være likestilte, ikke med en opphøyet hovedprest.

Conrad Svendsen synes nok kritikken blir i meste laget og finner det nødvendig å peke på følgende i et brev til Kirkedepartementet:

Norske Døves Landsforbund er en sammenslutning av døve på et helt annet grunnlag og med andre formål enn døves kristelige og kirkelige betjening.

Det virker som et besynderlig utsagn, for flertallet av de lokale døveforeningene har med kristelig i foreningsnavnet sitt – og så godt som alle foreningene har en formålsparagraf som sier at de skal arbeide for å fremme døves åndelige liv.

En annen sak som tidlig opptar forbundet er at døve ikke har rett på ulykkesforsikring. Forsikringsselskapene mener at døve utsettes for mye større fare i samfunnet enn hørende. NDL begynner den årelange kampen mot forsikringsselskapene, som svarer med at døve kan få forsikring mot å betale en mye høyere premie enn hørende. Inntil videre dropper de fleste døve hele forsikringen.

1920

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Det første landsmøtet

Til forbundets første landsmøte i Bergen 9. og 10. juli deltar syv foreninger. Det er foreningene i Tromsø, Harstad, Trondheim. Bergen, Stavanger og Oslo, pluss Kristiansand og omegns kristelige forening for døve. Landsmøtet innledes med andakt av forbundets styremedlem Samson Hauge, slik alle landsmøter de neste årene blir.

Sakslisten for møtet:

1 Reisestipend til døve.
2 Eget blad for landsforbundet?
3 Kan døve bli håndverksmestre?
4 Døveforeningenes arbeidsform.
5 Felles tegnspråk for hele landet?
6 Døves sosiale situasjon.
7 Yrkesskoler for døve.
8 Emissær i forbundet.
9 Ordningen med bokutlån.
10 Kretsinndeling av foreningene.
11 Nordisk døvekongress i Norge.
12 Neste landsmøte, når og hvor?
13 Eventuelt.

Regnskapet som presenteres for de to første årene, viser beskjedne tall. På inntektssiden står det kr 250 og på utgiftssiden kr 103.

Landsmøtet vedtar å sende krav til departementet om opprettelse av yrkesskoler for døve gutter og jenter. For guttene blir det i første omgang foreslått undervisning i fagene til snekker, skomaker og skredder, men det understrekes at fagtilbudet senere bør utvides til andre yrker. For jentene mener landsmøtet at skolen bør undervises i husstell, søm, stell av kjøkkenhage, sykepleie, barnepleie og det de kaller *moderskapsundervisning*, hvordan man tar vare på egne babyer og barn.

Tegnspråk i skolene

Henning Dahl, De Døves Forening, Kristiania, presenterer et forslag med krav om at tegnspråk skal innføres i undervisningen i døveskolene. Han begrunner forslaget med at utviklingen av tegnspråk helt er overlatt til elevene selv, dermed oppstår det en del tegn og geberder som er alt annet enn vakre, argumenterer han. Et slikt språk vil holde fast ved folks negative oppfatning av tegnspråk og døve som døvstumme, og han legger til:

> *Det er bedre om man alt fra skoledagene la vekt på å utvikle barnas sans for plastikk og vakre bevegelser i språket og for å oppnå dette bør skolen gi spesiell undervisning i et ordnet tegnspråk. Tegnspråk vil være en hjelp til å utvikle talespråket, utvikle ordforrådet og inspirere til videre kunnskapstilegnelse.*

Skolestyrer Per Anderson, som også representerer døveforeningen i Kristiania på landsmøtet, oppfatter forslaget som en kritikk mot døveskolenes undervisning og er tydelig imot forslaget.

Anders Rendedal, Bergens Døveforening legger frem et kompromissforslag om at døveskolene åpner for bruk av tegnspråk for de to øverste klassene. Men respekten for hørende er stor, spesielt for skolestyrerne og døveprestenes autoritet. Andersons forslag vedtas enstemmig med slik formulering:

> *Landsmøtet vil at døveforeningene begynner arbeidet for at medlemmene bruker et vakkert og felles tegnspråk i hele landet.*

Det må vi si er et vedtak ganske langt fra forslaget.

Medlemsblad

Landsmøtet vedtar enstemmig å utgi bladet Tegn og Tale en gang i måneden. Det opprettes en bladkomite på tre perso-

ner som skal ha ansvar for økonomien. Forbundslederen er den selvskrevne redaktør. Medlemmene betaler egen bladkontingent, altså en delt ordning med bladkontingent og forbundskontingent som varer helt frem til landsmøtet i 1968 – da blir de to kontingentene slått sammen og medlemsbladet inkludert i en felles forbundskontingent.

Det var flere navn på forbundets medlemsblad, og forbundsleder Johannes Berge forteller i bladet at navnevalget måtte gjøres for å tilfredsstille begge parter i det store stridsspørsmålet: tegnmetoden eller talemetoden? Egentlig skulle navnet være Tale og Tegn, forklarer Berge, men det er tyngre å uttale enn Tegn og Tale.

Landsmøtet i Bergen har gjester både fra Sverige og Danmark, men også mange tilreisende fra alle kanter av landet brukte landsmøtet som en møteplass. En av deltakerne skriver i Tegn og Tale:

Til landsmøtet i Bergen kom det døve fra alle kanter av landet. Fra Hamar, Fredrikstad og hele kysten rundt helt opp til Trøndelag. Inne fra fjordene, ovenfra dalene og langt ute fra øyene kom vi til gamle Bjørgvin, alle med glede og forventning.

Her møttes venner og bekjente som ikke hadde sett hverandre på mange år. Og hvor de hadde forandret seg mange av dem. Her kom en værbitt, høyvoksen kar, bred over brystkassen og sterk. Da vi sist så ham var han både liten, blek og tynn. Der stod en rank og nydelig dame, som vi skiltes fra etter konfirmasjonen på skolen. Da var hun kantet og lite utviklet.

Flere unge. Lykkelige ektepar deltok, de så lyst og forhåpningsfullt på fremtiden. Også dem som sorgen hadde gjestet traff vi.

Det var morsomt å se hverandre igjen, å friske opp gamle minner og utveksle nytt. Husker du det og husker du det? Ja, hvem husket ikke de artige skøyerstrekene på skolen, for eksempel da han eller hun ble knepet og fikk sin skjennepreken eller noe små klaps på rumpen? Ja, man husket og praten gikk livlig i fire dager til ende. Mange nye bekjentskaper og vennskap ble stiftet, og over alt ble det sagt: «Vi møtes igjen ved landsmøtet i Trondheim om tre år».

I stedet for å skrive brev til alle foreningene bruker Johannes Berge bladet til å formidle informasjon. Tegn og Tale er også et sted hvor man kan diskutere ulike saker. Flere begynner å abonnere på bladet, som går med et lite overskudd selv etter at trykkeriet og posten har fått sitt. Om trykkeriet forteller Berge:

Jeg kjente mannen som drev Svorkmo Trykkeri i Orkdal, Elden var hans etternavn – og han kombinerte sitt lille hustrykkeri med jobben som lærer og småbruker. Jeg tok båt og tog for å komme frem til det første møtet med ham og var litt nervøs, for penger til å betale for trykkingen av bladet hadde vi ikke. Elden var forståelsesfull og jeg fikk til en avtale om at han skulle få lønn for arbeidet etter at bladet var sendt ut for da hadde vi fått inn bladkontingent fra leserne. Ellers ble vi enige om et blad hver måned og Elden påtok seg også jobben med å lese korrektur på bladet.

Johannes Berge understreker at alle forbund trenger et eget blad som kan fortelle om det arbeidet som gjøres. Forbundet må selv styre bladet, slik at det kan tjene forbundet på beste måte, sier han.

Bladet fortsetter å komme ut de neste årene. Prisen for abonnement er kr 4 per år. Innholdet er omtrent det samme: det er faste andakter og en god del religiøst stoff, nyheter fra forbund og foreninger – men også informasjonsstoff knyttet til helse- og samfunnsspørsmål. I tillegg er det stoff fra friidrett og skikonkurranser, som er idrettene for døve.

Reisestipend

Saken om reisestipend dreide seg om at døve skulle ha samme rett til å søke offentlige reisestipend som hørende. Krav om dette ble sendt til departementet og ganske raskt akseptert; en ny, liten seier for det interessepolitiske arbeidet i NDL. Stipendene skal fortrinnsvis deles ut til døve som bor i distriktene og som må reise til større byer for å få utdanning, eller til dem som vil perfeksjonere seg videre i faget og derfor er nødt til å dra utenlands. Flere skreddere og andre håndverkere drar til Danmark, Sverige og Tyskland for videreutdanning.

Sydame Berthe Pedersen, Harstad, er trolig den første døve som nyter godt av ordningen. Hun får stipend i 1921, uten at det er nevnt hvor hun skal reise.

Arbeidsplasser for døve

Forbundet oppfordrer døveforeningene til å engasjere seg sterkere i å hjelpe døve med å komme inn på arbeidsmarkedet. Det foreslås at styrene i foreningene kan arbeide med dette, eller delegere oppgaven til en komite eller en enkeltperson. Forbundsleder Johannes Berge skriver at man ikke bare må arbeide for de som bor i byene, men også for døve som bor i distriktene, men som ønsker seg til byene hvor det er tegnspråklige miljøer – de trenger også arbeid.

Norske Døves Landsforbunds første landsmøte, i Bergen 9.–10. juli 1920.

Bildet er tatt 11. juli 1920. Ca. 170 personer var med. Festmiddagen ble holdt i Bergens Haandværks- og industriforenings lokale i Domkirkegaten.

Det var samtidig 40-årsjubileum for Bergens Døveforening.

Prøvenummer

(Organ for Norske døves landsforbund).

Nr. 1. 1 aarg. | Torsdag den 24de juni 1920. | Utgiver: Lærer Berge.

Jesus vor ledestjerne.

Fortællingen om de vise mænd, som ledet av stjernen, gik ut for at søke efter Jesus, kan vi lære meget av.

Ogsaa vi bør søke efter Jesus og komme til ham, ti alene paa ham kan vi bygge vor lykke.

Jesus er den av Gud sendte frelser, som ene kan frelse os fra syndens magt og syndens straf. Vi har for vore synders skyld fortjent evig straf og evig fortapelse, men herfra frelser Jesus enhver, som tror paa ham. Forkaster mennesket derimot Jesus, saa faar han lide artaffen for sine synder, og saa blir han skilt fra Gud til evig tid.

Jesus frelser dog ikke alene fra den evige fordømmelse, men han frigjør os ogsaa fra syndens magt allerede i dette liv.

Syndens magt er stor. Vi tænker, taler og gjør meget, som er ondt, og dersom vi forkaster Jesus, saa kan vi aldrig bli herre over synden i os, men dersom vi holder fast ved Jesus og tror paa ham, saa vil det tilsisst ved Jesu hjælp lykkes os at overvinde det onde, som bor i os.

Vore hjerter søker efter en sand lykke og fred. Vi søker den ofte i verdens nydelser og fornøielser, men der finder vi den ikke. Verdens glæder er snart forbi, og naar vi dør, maa vi i alle tilfælde gi slip paa alt, hvad vi har holdt av her i livet, men den lykke, vi har fundet gjennem Jesus, den følger os over i det andet liv.

Det er derfor en vigtig sak at komme til Jesus og bli hans ven.

Men hvordan kommer vi til Jesus?

Jesus gaar ikke længere synlig omkring iblandt os, men hans venner kan vi godt bli enda.

De vise mænd fulgte stjernen og fandt ham.

Vi har ogsaa en saadan ledestjerne, dersom vi vil følge den. Stjernen er Guds ord, som vi finder i Bibien. Det skal vi følge som en lysende stjerne, og det vil sikkert lede os til Jesus.

Men vi skal læse det ofte, hver eneste dag, saa vil vi lære at forstaa, at Jesus er kommen for at frelse synderen og gjøre ham til sin ven.

Naar vi finder Jesus og tror paa ham, saa fødes der et nyt sind i os. Da faar vi trang til at tilbe Jesus og at ofre alt for ham og hans rikes sak. Vi faar ogsaa trang til at ære ham gjennem vort arbeide, vor tale og vort liv.

Vi vil da takke ham for hans naade og godhet imot os, og vi vil komme til at forstaa, at han er vor konge, og at vor eneste lykke er at leve og dø som hans tjenere.

Læs Guds ord. Lad os bede til Gud og takke ham, saa vil vi kunne leve vort liv til for frelsers ære.

(„Døvstummas ju.").

Lidt om „Norske døves landsforbund".

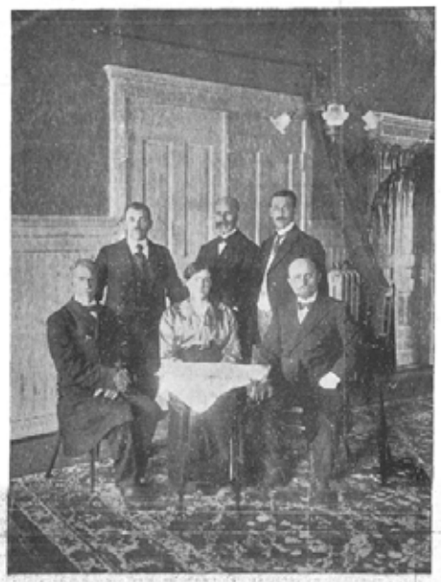

Staaende fra venstre: Herr Rendedal, herr Hauge, herr Sivertsen.
Sittende fra venstre: Herr Ziener, fru Dahl, herr Berge.

Den 18de mai iaar var det to aar siden «Norske døves landsforbund» blev stiftet i Trondhjem efter initiativ av formanden i «Døvstumforeningen» dersteds, hr. døvelærer Berge. At et saadant landsforbund omfattes med virkelig interesse beviser dette, at omtrent alle av landets døveforeninger har meldt sin tilslutning og valgt repræsentanter til det.

Da landsforbundet har til formaal at arbeide til gavn for landets døve, bør ogsaa mulige øvrige døveforeninger yde sin tilslutning, saaledes at alle døve her i landet staar sammen i landsforbundets arbeide for fremme av hvad der maa ansees som en nødvendighet.

Landsforbundet repræsenterer, saavidt vites, alle landets døveforeninger og dets første arbeide — et andragende til landets øverste magt, stortinget — blev kronet med held. Forbundets andragende gjaldt bevilgning til oprettelse av to helt selvstændige presteembeder — det ene for det nordlige og det andet for det vestlige Norge med bopæl for presterne henholdvis i Trondhjem og Bergen.

Kirkedepartementet foreslog oprettelse av embedet i Nord-Norge. Kirkekomite og storting bifaldt dette. Kirkekomiteen henstillet videre enstemmig til departementet at imøtekomme andragendet ved at opta forslag iaar om prest ogsaa for Vestlandet. Dette er skedd og forhaabentlig vil vi allerede til næste aar ha vor egen prest ogsaa i denne landsdel.

Foreløbig kan vel landsforbundet finde sig tilfreds med at denne dets første opgave nu er løst med 1 prest for hver av de 3 landsdeler.

Vort arbeidsprogram har opgaver nok til at samle sig om for alle døve og deres hørende venner, saaledes om fortsættelsesskoler, reisende foredragsholdere o. s. v.

Landsforbundet er saaledes til stor nytte for landets døve, men da maa det ha i spidsen en mand som maa være i besiddelse av ubøielig energi, varm interesse og fremfor alt kjærlighet til de døve, og en saadan mand har forbundet fundet i læreren ved Trondhjems offentlige skole for døve, hr. Johannes Berge. Alle landets døve skylder ham tak.

En døv.

Styremøte.

Landsforbundets styre indkaldes herved til styremøte i Bergen torsdag den 8. juli kl. 11.

Hvis nogen av repr. er forhindret fra at møte indkaldes de respektive varamænd.

Møtested vil bli meddelt av hr. Rendedal ved ankomsten til Bergen.

Johs. Berge,
landsforbundets formand.

Til Norske døves lannsforbunds

møte i Bergen 9.—10. juli er anmeldt fra de tilsluttede 7 foreninger følgende repræsentanter og varamænd:

Fra Tromsø: Lærer Svendsen, baker Nipen.

Suppleant fru Inga Dahl.

Fra Harstad: Hoteleier Sivertsen.

Suppleant skrædder Pedersen.

Fra Trondhjem: Lærer Berge, gjørtler Lunde-Johansen, smed Alb. Svendsen.

Suppleanter: skrædder O. Andersen, hr. Bernh. Tordenvik.

Fra Bergen: Skræddermester Rendedal, Snekker Sandal, smedemester J. Hofland.

Suppleant hr. Ansgar Breiting, fru. M. Teige, hr. Lars Johannessen.

Fra Stavanger: Skomakermester S. Hauge.

Fra Kristiansand S.: Skomakermester O. Johnsen.

Suppleant hr. Martin Hansen.

Fra Kristiania: Kobberstikker Ziener, skolebestyrer Anderson, fru Katty Skollerud, hr. Herman A. Jansen.

Suppleanter: Hr. Rik. Helgesen, frk. Karen Waldenstrøm, hr. Eilef Martinsen, hr. Thorbjørn Thorbjørnsen.

Døveprestenes embedsdistrikter.

I den kgl. proposition for indeværende aar er døveprestenes embedsdistrikter, efter forslag av presten i østenfjeldske distrikt, herr. Conrad Svendsen, foreslaat saaledes:

Presten i det nordenfjeldske: Haalogaland og Nidaros bispedømme til og med Nidaros by.

Presten for det vestenfjeldske Norge: fra og med Trondhjemsfjordens sydside til Rogaland.

Presten for det østenfjeldske Norge: fra Rogaland og hele den sydlige og østlige del av landet.

Dette forslag angives at være anbefalt av «den raadgivende komite og Oslo biskop.»

Det vil straks sees at dette forslag er utarbeidet og anbefalet av folk som mangler det fornødne kjendskap til stemninger og ønske blandt de døve i de distrikter hvor grænsene trækkes.

I Trøndelagen og paa Møre har det vakt en alt andet end smigrende opmerksomhet at et saadant forslag kunde fremkomme. Det er derfor til departementet og kirkekomite indsendt skrivelser som med styrke kræver en anden embedsgrænse for presterne.

Døvstumforeningen i Trondhjem hævder at hver prests embedsdistrikt skal omfatte 2 bispedømmer.

Presten i det nordenfjeldske faar da Haalogaland og Nidaros bispedømmer.

Presten i det vestenfjeldske faar Bjørgvins og Kristiansands bispedømmer.

Presten i det østenfjeldske faar Oslo og Hamar bispedømmer.

Det vil kunne indvendes mot dette forslag, at derved blir de vidtstrakte og besværlige distrikter for de 2 prester norden- og vestenfjelds endnu større end i propositionen foreslaat.

Dette er ganske vist saa. Men det er et andet forhold som her maa tas i betragtning.

I propositionen foreslaaes ogsaa 4000 kroner stillet til departementets raadighet til geistlig betjening utenom de faste presters, og hjælpepresten i Rogalands, virksomhet.

Men denne hjælpetjeneste bør organiseres saa at den kommer alle landsdele til gode. Tillægges nu hver prest 2 bispedømmer som embedsdistrikt vil de ha ret til og krav paa en del av den hjælpetjeneste som efter departementets bestemmelse hvert aar skal finde sted. Herved vil de døve ogsaa i det norden- vestenfjeldske faa nyte godt av hjælpegudstjenesten og de faar da mere prestelig betjening end om hrr. Svendsens og den raadgivende komites forslag vedtas.

Det er ogsaa en kjendt sak at de i Kristiansund N har protestert mot at ha sin prest i Bergen, naar de har en døvepræst boende saa nær som i Trondhjem. Og det er visselig uforstaaelig for de fleste utenfor herr pastor Svendsen og den raadgivende komite hvilke særlige grunde det er som anbefaler den ordning av sognegrænserne, som de har foreslaat.

Prøvenummeret

skulde ha indeholdt nyheter fra foreningerne landet rundt. Den henvendelse som blev sendt til styrets medlemmer om at sørge for dette har desværre baaret liten frugt. Bladet indeholder derfor mest fra Trondhjem denne gang. Men saa kan jo arbeidet i de andre foreninger og nyheter derfra bli saa meget fyldigere omtalt i senere nr.

Idrætslaget i Trondhjem har valgt som repræsentant til idrætsstevnet i Bergen:

Hr. Josef Ankile, hr. Bernh. Tordenvik.

Representantene på landsmøtet i 1920, sterke navn i døvehistorien:

Foran fra v.: **Per Anderson** *(hørende), f. 1874 i Strinda, døvelærer, bestyrer på døveskolen i Oslo, med i styret i døveforeningen i Oslo, død 1961.* **Ole Johnsen** *(døv), f. 1855 i Vennesla, skomakermester, nestformann i døveforeningen i Kristiansand fra 1910, død 1937.* **Inga Dahl Sparboe** *(hørende), født i Tromsø, pionér i døvearbeidet i Nord-Norge, død 1951.* **Johannes Berge** *(hørende), f. 1870 i Selje, Nordfjort, døvelærer, bestyrer på døveskolen i Holmestrand, formann i døveforeningen i Trondheim, formann i Norges Døveforbund 1918-33, formann i Norges Døvelærerlag, redaktør for «Tegn og Tale» 1920-30, død 1959.* **Anders Rendedal** *(døv), f. 1874 i Balestrand, skreddermester, første døve formann i døveforeningen i Bergen, død 1925.* **Samson Hauge** *(døv), født 1859 i Strandebarm, skomaktermester, nestformann i døveforeningen i Stavanger og klokker i døvekirken, død 1931. Bak fra v.:* **Lunde Johansen**, *f. 1886 i Brønnøysund, gjørtler, formann i døveforeningen i Trondheim og i Midt-Norges krets, mange år i forbundsstyret, død 1966.* **Albert Svendsen**, *f. 1862 i Trondheim, smedsvann, nestformann i døveforeningen i Trondheim, død 1949.* **Alfred R. Sandal**, *f. 1884 i Bergen, snekkersvenn, sekretær i døveforeningen i Bergen, død 1948.* **Johanne Kathrine (Katy) Skollerud** *(f. Heftye), f. 1873 i Oslo, sekretær i døveforeningen i Oslo og formann i Døves Kvinneforening (mor til døveprest Kaare Heftye Skollerud), død 1950.* **Jakob Hovland**, *f. 1878 i Eikefjord, skomakermester, nestformann i døveforeningen i Bergen, død 1958.* **Herman Alexander Jansen**, *f. 1875 i Oslo, bokbinder, formann i døveforeningen i Oslo, død 1960.* **Ragnar Ziener**, *f. 1854 i Drammen, kobberstikker/gravør, formann i døveforeningen i Oslo, medredaktær i Journal for Døve/De Døves Blad, død 1928. (Kilde: Thorbjørn J. Sander.)*

1921

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Tegn og Tale hver måned

Allerede året etter har Tegn og Tale 400 abonnenter fra Lindesnes i sør til Nordkapp i nord. De fleste som jobber ved døveskolene, abonnerer på bladet. Økonomien til bladet er god. I 1921 kommer også de første annonsene, det er blant annet butikker, kafeer, skredderverksteder og forsikringsselskap som annonserer. Bladet kommer ut hver måned, og på førstesiden er det en fast andakt skrevet av en av døveprestene.

Kristiania eller Trondheim

Det er livlig debatt i Tegn og Tale om hvor den nordiske døvekongressen i 1924 skal arrangeres. Kampen står mellom foreningene i Kristiania og Trondheim. Ved kongressen i Stockholm i 1912 ble det bestemt at Finland i 1917 skulle være vertskap for neste kongress, men første verdenskrig satte en stopper for det. I etterkrigsårene ser finnene seg ikke i stand til å påta seg et så stort arrangement. Derfor får Norge æren av å være vertskap.

De døves forening, Kristiania, mener det er naturlig med kongressen i landets hovedstad, som har 260 000 innbyggere. Døveforeningen er landets eldste, stiftet i 1878, og de argumenterer for at de fleste døve bor i Oslo og på Østlandet. Byen har mange severdigheter å by på for tilreisende turister, skryter de.

Trondheim har 55 000 innbyggere. Døvstumforeningen i Trondhjem er ikke like gammel som Kristiania-foreningen, men til gjengjeld kan de slå i bordet med landets første døveskole, grunnlagt i 1825. De mener også de er landets historiske hovedstad med Nidarosdomen og kongesigninger å vise til. Selv om forbundsleder Johannes Berge utad holder seg nøytral i lokaliseringsdebatten, er han leder av døveforeningen i Trondheim og lærer ved byens døveskole. Han begrunner en plassering av kongressen i Trondheim med at forbundet da kan kombinere det med sitt tredje landsmøtet, som allerede er bestemt lagt til trønderhovedstaden. Han fremholder at det er økonomisk gunstig først å gjennomføre landsmøtet og så forlenge oppholdet med den nordiske kongressen.

Det blir avstemning blant medlemmene i de tilsluttede foreningene. Trondheim står sterkest blant medlemmene av døveforeningene i Kristiansand, Stavanger, Harstad, Tromsø og hos sine egne medlemmer. I Bergen holder et knapt flertall av medlemmene på kongress i Oslo, og naturlig nok går medlemmene i hovedstaden selv inn for sin egen by.

Resultatet viser 260 stemmer for kongress i Trondheim, mens 190 vil ha den i Oslo. Dermed var debatten over, trodde de fleste.

Første døve med førerkort

I 1895 kom den første bilen på veien i Norge. 30 år senere var det omtrent 7000 biler på de dårlige veiene landet hadde. Den første døve som fikk førerkort, var Niels Erik Stang, det skjedde 6. oktober 1921. Han var fra Idd i Østfold og måtte ha dispensasjon fra regelen om at døve ikke kunne få førerkort. Først fikk også han nei fra alle instanser da han prøvde å få førerkort, men han ga seg ikke. Han engasjerte fylkets beste advokat som tok strake veien til Oslo og veidirektøren. Der talte advokaten så godt for Stang at han fikk gjennomslag. Stang ville få dispensasjon om han bestod førerprøven, og den klarte han selvsagt med glans. I årene fremover var det enkelte døve i ulike deler av landet som klarte å kjempe seg til førerkort, men de var avhengig av dyktige medspillere som kunne tale deres sak. Og selv da ble de aller fleste søknader avslått. Loven var klar, det var krav om god hørsel for å få førerkort til bil.

1922

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Omkamp om kongressen

Det blir ikke ro rundt valget av Trondheim som verter for den nordiske døvekongressen. Døveforeningen i Kristiania klager på måten avstemningen er gjennomført på. De mener at bare døve medlemmer av foreningene har stemmerett i en slik sak og peker på at foreningene fra Trondheim og nordover har mange hørende medlemmer. Hovedstadsforeningen understreker også at de fleste døve bor i Kristiania og på Østlandet, også de mange døve som ikke er medlemmer av noen forening – og at kongressen skal være åpen for alle døve uansett om de er medlem eller ikke. Det er få som har økonomi til å betale reise- og opphold til en kongress i Trondheim, derfor er Kristiania det rette stedet, argumenterer de.

Forbundsleder Johannes Berge er ikke enig og skriver i sitt svar blant annet:

> *At det i enkelte foreninger finnes en del hørende som av kjærlighet til de døve ofrer tid, meget arbeide og penger for de døves vel er en utmerket ting. At landsforbundet som takk for dette skulle nekte dem å benytte den stemmerett, som deres foreningslover gir dem rett til, er utenkelig.*

I den påfølgende debatten gir den nye foreningen i Innherred støtte til Trondheim og flertallet av medlemmene i Bergens Døveforening snur da spørsmålet tas opp på ny, nå gir de sin støtte til trønderne.

Kristiania-foreningen kommer med enda et utspill: De hevder at de nordiske lands døveforbund har gitt uttrykk for at de ønsker kongressen i Kristiania, for reisen blir da så mye enklere. Johannes Berge mener prinsipielt at det er vertslandet som bestemmer hvor i landet kongressen skal avholdes, men hvis det er slik at de nordiske land har motvilje mot Trondheim, er han villig til å bøye av.

Da kommer det raskt svar fra både Sverige og Danmark, som gjør det klart at Norske Døves Landsforbund selv bestemmer hvor kongressen skal gjennomføres, men at Kristiania er et godt sted med tanke på reiseavstander og muligheten for å samle mange deltakere til kongressen. Det blir nå ro om saken i Tegn og Tale. Tilsynelatende er Johannes Berge og landsforbundets styre innstilt på å legge kongressen til landets største by.

Oppfølging av arbeidsprogrammet

Landsforbundet jobber med å gjennomføre sakene som er bestemt i arbeidsprogrammet, blant annet at døve skal ha mulighet til å få juridisk bistand i spørsmål der dette kreves. Forbundsleder Berge har fått til avtale med en advokat i Trondheim som er villig til å jobbe med sakene, men før spørsmålene går videre til advokaten, ønsker Berge at de er behandlet i en *rettsnemnd*. Hans forslag er at tre personer i landsforbundet skal oppnevnes i *De døves rettsnemnd*, de skal forberede sakene før de sendes advokaten – og de skal selvsagt ha full taushetsplikt.

Årsmøte i Harstad og omegn kristelige forening for døve velger på årsmøte tre døve og tre hørende i styret. Slik styrefordeling er ganske typisk for døveforeningene, hørende er viktige hjelpere i arbeidet for døves ve og vel.

Stadig nye foreninger tilslutter seg landsforbundet. Lofotens kristelige døveforening blir stiftet under et sommerstevne for døve 16. juli. Dagen etter har døvepresten samling for døve i Vesterålen, der Vesterålens kristelige forening for døve stiftes – og noen dager senere er det tid for Salten kristelige døveforening som dekker Bodøområdet. Syv av foreninger har med kristelig i navnet.

1923

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Vanskelige tider

Da både døveprest Conrad Svendsen og Conrad Bonnevie-Svendsen er bortreist fra Oslo 7. januar, er det skolestyrer Per Anderson som holder nyttårstalen i De døves forening, Kristiania. Hans ord beskriver litt av situasjonen i samfunnet den gang, og hvordan kulturen i døveforeningen var preget av hørende skolestyrere og prestene og deres vektlegging av religionen i døveforeningsmiljøene

> *Det nye år vi går i møte, ser foreløpig ikke videre lyst ut, hverken her i landet eller ute i Europa. Her hjemme er det pengemangel og stor arbeidsledighet, og folk er uenige om alle mulige spørsmål og noen ønsker bent frem uroligheter og revolusjon. Og ser vi lenger ut i verden, så er tilstanden slik at mange frykter for at en ny stor krig kan bryte ut, før vi vet ordet av det. Vil vi lete etter den dypeste årsak til dette, da kommer vi til menneskenes onde natur, de harde hjerter, som ikke kjenner Guds kjærlighet, som den høyeste lov for alt liv på jorden. Uten Guds velsignelse blir det umulig å leve et lykkelig menneskeliv, og bare den som inderlig ønsker å leve etter Guds vilje og som ber om kraft til å kunne gjøre dette, får den forståelse av livet som Guds velsignelse gir. Denne sannhet forstår vi bedre. Jo flere erfaringer vi samler oss.*
>
> *Hvert nyttår bringer oss både skuffelser og gleder. Måtte vi lære å forstå at Guds vilje er god og at vårt liv blir lykkelig i samme grad som vi lærer å forene vår vilje med Guds vilje.*

Inga Dahl fra Tromsø, en av stifterne av NDL, deltar også på festen og sier i sin tale blant annet:

> *Jeg ble en gang overrasket over å lese i et blad der det stod en notis om arbeidet blant døve i Nord-Norge. Der ble jeg omtalt som døves mor. Jeg lo av navnet, men ved ettertanke synes jeg det passer, de døve kommer til meg som barn til sin mor med sine sorger, gleder og det de savner. De som ikke når meg personlig skriver til meg og ber om hjelp når det trengs. Og da er navnet riktig, det er nå kjent over alt og det gleder meg å bære navnet døves mor.*

Kongressen blir i Trondheim

Selv om det ble ro rundt spørsmålet om den nordiske døvekongressen, har Johannes Berge ikke ligget på latsiden. Det er viktig å huske at han er styreleder både i NDL og i Døvstumforeningen i Trondhjem. Det å få kongressen til sin egen by er nok viktigere enn han liker å gi inntrykk av.

15. februar kommer det brev fra Trondheim kommune med den overraskende og gledelige meldingen om at de bevilger kr 5000 til kongressen om den blir plassert i deres by. Det er veldig mye penger, til sammenlikning er årslønnen for døvepresten i Trondheim det året kr 6500. All debatt om plasseringen av kongressen stilner, selv årsmøtet i De døves forening, Kristiania, gjør enstemmig vedtak om å droppe kampen om å få kongressen.

Landsforbundet håper at Stortinget vil bevilge en tilsvarende sum til kongressen som Trondheim kommune, men der blir de skuffet. Det blir blankt avslag på søknaden om tilskudd i 1923. Det blir det også til de statlige søknadene om tilskudd til utgivelsen av Tegn og Tale, og til en planlagt foredragsvirksomhet i foreningene.

Organisasjonen blir enig om å avholde landsmøtet i Trondheim fredag 25. og lørdag 26. juli 1924, og så bruke de påfølgende fem dagene til den tredje nordiske døvekongressen – som også kombineres med et større nordisk friidrettsstevne. Selvsagt er Johannes Berge leder av hovedkomiteen for kongressen, men med seg har han flere dyktige døve tillitsvalgte, to kolleger fra byens døveskole og byens døveprest.
I tillegg er alle de lokale foreningene representert i det som vel kan kalles en styringsgruppe for kongressen.

To døveforeninger i Kristiania

Senere samme år blir enda en forening knyttet til forbundet, det er *Den nye Døves forening i Kristiania*, som ble opprettet tre år tidligere. En utbrytergruppe med 40 medlemmer gjør at byen får to konkurrerende foreninger som medlemmer av NDL.

Det var personlige motsetninger i et lite og lukket miljø som slo ut, kan vi lese i De Døves Forening i Oslos 100-års jubileumsbok.

Tegn og Tale med medarbeidere

Redaktør Johannes Berge ber om avlastning som redaktør for Tegn og Tale gjennom å knytte til seg to faste medarbeidere: døveprest Olav Rustad og gullsmedsvenn Helmer Moe, begge bosatt i Trondheim. Berge skriver etter dette merkbart mindre i bladet. Moe overtar mye av det interne stoffet fra døvemiljøet, mens døvepresten sørger for at det blir enda mer religiøst lesestoff. De fleste forstår at redaktøren har mange andre oppgaver, som Laura Müller skriver i et leserbrev i Tegn og Tale samme år:

> *Jeg synes herr Berge tar for meget arbeide på sine skuldre. Derfor må de intelligente døve prøve å hjelpe ham. Tenk dere, han er lærer ved døveskolen, leder av landsforbundet, redaktør for bladet, leder av døveforeningen – og kanskje har han enda flere tillitsverv.*

Stipend til skredder

Skredder Olaf Vollesfjord får kr. 400 i statsstipend for å ta tilleggsutdanning på Moesgård Tilskjærer-akademi i Kristiania.

Stiftelsen av NDL fant sted i Rødbygget i Trondheim 18. mai 1918. I dag holder Norsk Døvemuseum til i en del av bygget. Foto: Statped.

1924

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Vellykket nordisk kongress

14. mai heises flaggene i Trondheim. Da vedtar et enstemmig Storting å bevilge kr 5000 til den nordiske kongressen. Tilskuddet kommer fra Kirkedepartementets budsjett og er en stor fjær i hatten for Johannes Berge og hans utrettelige arbeid for å legge til rette for en vellykket nordisk kongress i hjembyen.

1500 kroner av beløpet øremerkes til reise- og oppholdsutgifter for døve som ikke har nok penger selv til å dra til kongressen. Når landsforbundet annonserer utdeling av pengene, blir det understreket at både medlemmer og ikke-medlemmer av forbundet kan søke om tilskudd. 51 døve får nyte godt av bevilgningen da NDL fordeler cirka kr 2000 i reisestipender.

Samtidig har arrangørene fått tak i rimelig overnatting på flere av byens skoler, for bare kr. 1 – en krone – kan man sove i gymnastikksal på en av byens barneskoler, eller på skolen for blinde og på skolen for døve. Forutsetningen er at man tar med seg egne håndklær, laken, putevar og såpe. De som har penger nok, kan bo på førsteklasses hotell til kr 5 per natt – eller på hotell av enklere standard til kr 3 per natt. Samtidig har de driftige arrangørene ordnet med 50 prosent rabatt på alle reiser med Hurtigruten og med tog i Norge.

Til sammen får kongressen inn 12 000 kroner; i tillegg til tilskuddene fra staten og kommunen har døveforeningene samlet inn penger.

Den tredje nordisk døve kongressen, som går over fem dager, samler 550 deltakere. Den åpnes med gudstjeneste i Nidarosdomen og festmiddag om kvelden. De andre dagene er det forelesninger og diskusjoner hver dag fra klokken 10 til 15. Foredragene tegnspråktolkes til svensk, dansk, finsk og norsk tegnspråk. Norske tolker er døveprestene Rustad og Bonnevie-Svendsen.

To ettermiddager, i strålende sommervær, er det friidrettsstevne for 33 av de beste nordiske atletene.

Det blir vedtatt en rekke felles nordiske resolusjoner, blant annet resolusjoner om å innføre tegnspråk i undervisningen i skolene, adgang for døve til å bli lærere ved skolene, at voksne døve blir utnevnt i tilsynsutvalgene ved skolene, og statlige midler til å utgi en informasjonsbrosjyre til foreldre som får døve barn.

Ved den avsluttende festmiddagen på Britannia hotell blir det servert treretters middag: Avkokt laks, kalvestek og is til dessert.

Med tanken på striden om lokalisering av kongressen i forkant gleder det arrangørene at kongressen blir en stor suksess som høster lovord både fra norske og nordiske deltakere. Særlig varmer det nok at døveforeningen i Kristiania sender rosende ord for en flott kongress som et åpent innlegg i Tegn og Tale. Døve i Norge kunne være uenige i sak, men var rause med rosen og stod samlet i det videre arbeidet til beste for døve.

Landsmøtet

Ved landsmøtet før kongressen deltar 19 representanter fra 15 døveforeninger: Det er to foreninger for døve i Oslo, og en døveforening fra stedene Vestfold, Skien, Arendal, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Innherred, Salten, Lofoten, Vesterålen, Harstad og Tromsø.

Det er blitt en tradisjon å åpne landsmøtet med andakt av Stavangers store sønn Samson Hauge. Deretter er det valg på møteleder, referent og protokollkomite og en saksliste som ikke har forandret seg så mye fra den vi har i dag, bortsett

fra på et område. Det blir fremdeles ikke valgt forbundsstyre på landsmøtene. Valg av styremedlemmer gjøres av foreningene gjennom brevpost. Hver forening utnevner et medlem til styret i landsforbundet. Disse styremedlemmene velger så leder, nestleder, kasserer og sekretær.

Driftsoverskudd

Regnskapene for de siste fire årene viser et driftsoverskudd på kr 750, mens regnskapet for de samme årene for Tegn og Tale viser et positivt resultat på kr 1463. Redaktør Johannes Berge får stående applaus for sitt arbeid.

Sakslisten

Sakslisten for landsmøtet ser slik ut:

- Ensartet tegnspråk for hele landet.
- Tegnordbok.
- Informasjonsvirksomhet overfor studenter.
- Tegnspråk ved siden av talespråk i skolen.
- Stipendfond for håndverkere.
- Reisebidrag.
- Forsikring.
- Prestesaken.
- Skolesaken.
- Muligheten for å utvise døve som skader døveforeningens navn.
- Likestilling for døve ved ansettelse på verksteder med maskiner.

Ensartet tegnspråk

I debatten om et ensartet tegnspråk for hele landet blir det nærmere klargjort hva som mentes med dette:

> *Vi er enige om at voldsomme geberder, samt mimikk som nærmer seg grimaser burde bannlyses som skjemmende for tegnspråk. Det anbefales også at munnstillingene følger tegnene jevnt og rolig. Da kommer både tegn og tale til sin rett, og man vil alltid oppnå å gjøre seg forstått overfor både døve og hørende.*

Nøkkelen til å utvikle et ensartet og pent tegnspråk mener landsmøtet ligger hos døveskolene. Derfor er saken om innføring av tegnspråk i skolene så viktig. Samtlige representanter går inn for dette, bare to er imot – to av de største personlighetene i døvesamfunnet: døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen, og skolebestyrer Per Anderson. Hvorfor de er imot, kan du lese om i kapitlet om tegnspråk.

Studentinformasjon

Saken om informasjon til studentene går konkret på et ønske om at alle studenter bør få foredrag om døves situasjon i samfunnet. Landsmøtet mener at blant studentene finner man morgendagens ledere i samfunnet, og at døve vil være tjent med om disse har kunnskap også om døve og tegnspråk.

Prestesaken

Prestesaken ruller videre, og landsmøtet vedtar denne resolusjonen til Kirkedepartementet:

> *Landsmøte i NDL uttaler sin beklagelse over at Stortingets beslutning i 1920 om opprettelse av et selvstendig presteembete på Vestlandet for døve enda ikke er gjennomført. Møtet krever at den nevnte stortingsbeslutning snarest gjennomføres.*

Landsmøtet legger til et krav om at døvepresten, bosatt i Trondheim, skal besøke døve i Nord-Norge minst to ganger årlig.

Men svaret fra departementet er nedslående. De forholder seg til de anbefalingene som kommer fra døveprest Conrad Svendsen og Den rådgivende komite for geistlig betjening av døve, som går imot begge kravene fra landsmøtet.

Utvise døve

I den spesielle saken om å utvise døve fra byen som er til skade for foreningen, er det selvsagt debatt – men konklusjonen blir som ventet at hvert spørsmål må løses lokalt, og noe hjemmel for å utvise folk fra byene har selv ikke NDL.

Sakene om ensartet tegnspråk og en norsk tegnordbok er gjengangere på de fleste landsmøter helt opp til 1970-tallet.

Nordisk Døvekongress og NDLs landsmøte i Trondheim 25.-26. juli 1924

Foto. Röske
Thjem

1925

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Roligere år

NDL går inn i noen rolige år etter landsmøte og vertskapsrollen for den nordiske kongressen. Det betyr også roligere dager for Johannes Berge, for han er i praksis NDL – og han gjorde et enormt forarbeid til de to store arrangementene i Trondheim. Fremdeles er det slik at styret i forbundet ikke velges på landsmøtet, men at hver forening velger sin representant til styret. Det er altså 15 personer, og de velger leder, nestleder, kasserer og sekretær. Det er hverken økonomi eller reisemuligheter til å møtes til styremøtene, all kontakt skjer gjennom brev. Ofte må forbundslederen purre både en og to ganger før han får svar fra alle foreningene.

Brevkontakt

Det er enda 43 år til at forbundet kan ansette folk til å arbeide med sakene, det finnes ikke telefon for døve og langt mindre dagens elektroniske muligheter. Det er tungt å drive et forbund bare via brevkontakt, men Berge jobber med å følge opp vedtak fra landsmøtene og skriver en rekke brev til offentlige instanser.

Døve som lærere

Samme år kommer det flere svar fra Kirke- og undervisningsdepartementet på NDLs landsmøteresolusjoner. Departementet svarer at døve kan søke som lærere på døveskolene på lik linje med andre. Når det gjelder forslag om døve representanter inn i tilsynsutvalgene ved skolene, svares det at disse utvalgene er nedlagt på grunn av økonomiske innstramninger. Men i det tredje svaret varsles det håp om lysere tider i undervisningen ved skolene: Departementet vil vurdere å endre loven som sier at en og samme skole ikke kan bruke både talespråk og tegnspråk i undervisningen. En slik lovendring vil formelt skje på Stortinget, svarer departementet.

Fred i Oslo

I døvesamfunnet skjer det gledelige saker: De to foreningene i Oslo sender ut følgende melding:

> *Mellom de to døveforeningene i Oslo er det i år ført forhandlinger om sammenslutning. I det avsluttende møte i oktober ble man enige om et forslag som på generalforsamling i Den nye døves forening i november ble vedtatt med stort flertall. Samtidig ble foreningen vedtatt oppløst og samtlige tilstedeværende medlemmer sendte innmelding til De døves forening, Oslo.*

Meldingen er underskrevet av Mathilde Moe, leder av Den nye Døves forening Kristiania – og av Axel Fleischer, leder i De døves forening, Oslo.

Idrettsforbund

Norges Døves Idrettsforbund stiftes, et forbund som gjennom årene får enorm positiv betydning for døves helse, trivsel og vennskap.

1926

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

15 døveforeninger

Følgende døveforeninger er medlemmer av NDL: Oslo, Vestfold, Skien, Aust-Agder, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Møre, Trondheim, Innherred, Salten, Vesterålen, Lofoten, Harstad og Tromsø.

Hamar og omegn kristelige døveforening er stiftet ved hjelp av døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen. Foreningen melder seg inn i NDL to år senere.

Ikke penger til videregående skoler

Forbundslederen uttrykker stor glede over at forbundets søknad til statens Pengelotteri om midler til å få i gang en videregående skole synes løst. Det statlige lotteriet deler hvert år ut cirka tre millioner kroner til ulike tiltak, blant annet til tiltak for funksjonshemmede. NDL hadde tidligere år søkt om penger fra departementet for å få i gang to videregående skoler (yrkesskoler) for døve, men Kirke- og undervisningsdepartementet svarte at de ikke hadde penger til å opprette slike skoler. Forbundet søkte om kr 100 000. Kirke- og undervisningsdepartementet anbefalte for Stortingets finanskomite at det ble bevilget kr 50 000 til skolene. Så skjer noe sjeldent; finanskomite sier nei til den foreslåtte bevilgningen fra fagdepartementet. Bare en representant i komiteen er for: Bondepartiets Gabriel Moseid fra Vennesla. I begrunnelsen for avslaget skriver komiteen:

> *Finanskomiteen mener at pengene skal brukes til store landsomfattende oppgaver som har verdi og betydning for hele samfunnet.*

Johannes Berge er forbitret og føler at NDL blir urettferdig behandlet. Han peker på at både blindeforbundet og handikappforbundet gjennom flere år har fått penger fra denne posten, blant annet til institusjoner og skoler. Det er dem vel unt, skriver han i Tegn og Tale, men hvorfor skal døve holdes utenfor. Han synes også det er merkelig at organisasjoner som Foreningen for fjæravl, Skolehageforbundet, Badeforbundet og Bokkasser for sjøfolk prioriteres foran en så viktig oppgave som en fortsettelsesskole for døve.

Et leserbrev i Tegn og Tale undertegnet av signaturen Anker A. formidler hva grasrota av døve føler:

> *Jeg var tilfeldigvis sammen med mange døve første dag regjeringens forslag stod i avisen, og jeg kan ikke glemme hvilken glede og begeistring det vakte, for vi tok det som fullt ut bevilget, men hvilken sorg og forbitrelse som fulgte da vi fikk vite at alt var strøket og nedstemt, kan visst enhver forstå.*

NDL fortsetter kampen for saken, men nå til fagdepartementet, om opprettelse av videregående skoler, en for gutter og en for jenter. I søknaden argumenteres det blant annet med:

> *Etter barneskolens slutt er det intet gjort for en alminnelig utdannelse av døve. Her er det en tydelig forskjell sammenliknet med hva som er gjort for hørende ungdom. Disse kan velge mellom mange forskjellige fortsettelsesskoler, som kveldsskoler, husholdningsskoler, middelskoler, handelsskoler og mange slags fagskoler.*

Forbundet peker på at unge døve blir tapere på arbeidsmarkedet fordi de ikke har samme utdanning som hørende ungdom. Bedriftene tar inn lærlinger som kommer fra fagskolene. Det understrekes at skolene lettere vil gi døve arbeid og gjøre dem selvforsørget i samfunnet.

Bilder i Tegn og Tale

Tegn og Tale kommer jevnt og trutt ut hver måned med fire sider, ofte med en andakt av døveprest Rustad på førstesiden og også annet religiøst innsendt stoff. Ellers med omtale om det som skjer i døveforeningene, mange referat fra årsmøter og fester – men også viktig informasjon fra forbundsleder Johannes Berge.

De første bildene gjør for alvor sitt inntog i medlemsbladet. Både de som skriver i bladet og styrer økonomien til bladet, blir presentert med tekst og bilder. Det gjør også hele landsstyret og alle lederne i de lokale døveforeningene. Med dette tar Tegn og Tale et langt skritt fremover for å bli et mer visuelt blad.

Nordisk samarbeid

Fra lederen i Døvstummerådet i København kommer det brev med forslag om å formalisere det nordiske samarbeidet, det er forslag til vedtekter med seks paragrafer.

> *§ 1: Nordisk Døvstummes Samarbeides formål er å fremme samarbeid mellom nordiske sentralorganisasjoner for døvstumme i Norden, blant annet ved å støtte hverandre ved gjennomførelsen av de oppgaver som har felles interesse.*

NDL reagerer på ordet *døvstumme* og vil ha det erstattet med *døv*. Forbundet reagerer også på at døvebladene i hvert land skal bli talerør for Nordisk Døvstummes Samarbeid, og understreker at Tegn og Tale fortsatt skal være talerør for NDL. Men ellers er forbundet positiv til utspillet fra Danmark, men det kommer ikke noe svar fra døveforbundene i Sverige og Finland, og forslaget til vedtekter blir utsatt.

Første norske tegnkor. Bildet er fra Møre kristelige døveforening i 1925. Fra venstre Peder Hårdgård, Ingeborg Sogge, Olaf Foss, Valborg Hansen, Nils Vikene og Hilda Sørensen. Sittende foran Fredrikke Brevig. Som vi ser viser de tegnene for første linjen i nasjonalsangen: JA – VI – ELSKER – DETTE – LANDET – SOM – DET STIGER FREM.

1927

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Rabatt på NSB-reiser

NDL får gjennomslag for at NSB gir døve fire reiser årlig med 50 prosent rabatt, og døveforeningen i Vestfold er blant de som hilser vedtaket velkommen med glede. Det er dyrt med tog fra Larvik til møtene i Tønsberg.

Døve som reiser med tog til gudstjenester som døvepresten holder, får enda flere turer med rabatt. De må ha med seg en attest fra døvepresten når de kjøper billett.

Oslo foreslår endringer

Landsmøtet som skulle vært avholdt i Oslo dette året, blir utsatt til neste år, slik at det kan kombineres med De døves forening i Oslo sitt 50-årsjubileum, men Axel Fleischer oppfordrer i Tegn og Tale til at det startes en debatt om styreordningen fungerer godt nok. Fremdeles er det slik at alle medlemsforeningene i forbundet selv velger sitt styremedlem, og at all kontakt i styret skjer gjennom korrespondanse. Fleischer skriver:

> *I de ni årene landsforbundet har bestått, viser det seg at forbundets representanter i grunnen har lagt alle avgjørelser i en manns hånd, og om det har kommet et motforslag fra et styremedlem, har dette kommet så sent at avgjørelsen allerede er falt.*

Fleischer støtter et forslag fra døveforeningen i Oslo om at landsmøtene bør velge et styre på syv personer, og at styret kommer sammen minst en gang årlig for å diskutere sakene over bordet. Forslaget fra landets største forening betyr et radikalt brudd med dagens valg av styret. De syv styremedlemmene skal velges fritt blant deltakerne på landsmøtet, uten å ta hensyn til hvor i landet de bor. De dyktigste skal velges, er argumentet. På samme måte foreslår De døves forening i Oslo at representasjonen på landsmøtet endres.

Foreninger med under 25 medlemmer skal ha en representant, og så økes antall foreningsrepresentanter for hvert 25. medlem. Altså får en forening med 100 medlemmer fire representanter på landsmøtet.

Foreningen foreslår også endringer i formålsparagrafen. De vil ha en religiøs nøytral paragraf med denne ordlyden:

> *Forbundet har til oppgave å virke til enhet og samhold mellom foreningene, å støtte de døve i strevet for å oppnå selvhjulpenhet og uavhengighet, samt for øvrig arbeide for alt som tjener til fremme av døves timelige og åndelige vel.*

Forbundsleder Johannes Berge har et mer beskjedent og demokratisk forslag. Han vil dele landet i seks kretser med egne styrer: Nord-Norge, Trøndelag og Møre, Vestlandet, Sørlandet, Oslo og Opplandske.

Støtte fra Oslo kommune

Til neste års landsmøte får døveforeningen i Oslo 1000 kroner i støtte fra Oslo kommune. I dagens pengeverdi tilsvarer dette 31 000 kroner.

12 blad i året

Tegn og Tale utkommer 12 ganger med fire sider i hvert blad og Johannes Berge er fortsatt redaktør.

1928

Forbundsleder: Johannes Berge, Trondheim

Landsmøteår

I august 1928 er det igjen nytt landsmøte.

I forkant av landsmøtet minner forbundslederen foreningen om at de må sette seg godt inn i forslagene til lovendringer og sende inn forslag til foredrag. Han forklarer at foredragsemner kan være knyttet til arbeid i forbund og foreninger – og det kan være innlegg som åpner for en diskusjon – eller et foredrag som ikke er beregnet til diskusjon.

Han oppfordrer tilreisende til landsmøtet om å kjøre sammen i biler, det er rimeligst – men da må det altså være en hørende sjåfør, for det er fremdeles mange år til døve får lov til å ta førerkort for bil.

Forbundets fjerde landsmøte

Fredag 3. august åpner landsmøtet i De døves forening, Oslo, sine flotte foreningslokaler. 13 foreninger er tilstede, tre foreninger har meldt forfall: Innherred, Salten og Lofoten. I tillegg til de valgte representantene og landsstyret er det et stort antall tilreisende medlemmer fra hele landet.

Ved åpningen holder forbundslederen minnetale, blant annet over to av forbundets stiftere: Anders Rendedal og Ragnar Ziener. Han ønsker gjestene fra de nordiske døveforbundene spesielt velkommen. Så er det andakt med døveprest Bonnevie-Svendsen.

Årsberetning og regnskaper for årene 1924 til 1928 går greit. Neste sak er forslag fra landsforbundets styre om å inndele forbundet i seks kretser, som etter en del debatt enstemmig vedtas. Deretter blir det bestemt å opprette en lovkomite på åtte personer som frem til neste landsmøte skal utarbeide et helt nytt lovforslag.

Så er det tid for foredrag. Stavangers Peder Gilsvik holder to: *Kristelig oppdragelse* og *Tegnsystemet som hjelp for døve ved siden av tale i det praktiske liv*. Oslos Axel Fleischer innleder med tema *Tegnspråkets innføring i barneskoler til hjelp ved undervisningen*. Denne diskusjonen engasjerer som alltid mange i forsamlingen, og følgende resolusjon vedtas enstemmig:

> *Deltakere på det fjerde landsmøtet i NDL anser det for heldig at det opprettes en komite av lærere og innsiktsfulle døve til å oppta til nærmere utredning spørsmålet om tegnspråk er påkrevet ved taleundervisningen av døve barn.*

Neste foredrag er også viet tegnspråk, ved foredragsholder Herman Jansen fra Oslo med tema *Håndbok i tegn*. De Døves Forening i Oslo får ros for sitt arbeid med tegnhåndboken og får landsmøtets støtte til å søke offentlige tilskudd til å videreføre arbeidet.

Fra Harstad holder Martin Sivertsen foredrag om *De døves geistlige betjening og sjelepleie i Nord-Norge*. Han informerer om at døvepresten bare besøker landsdelen en gang i året og da bare i de største byene. Den påfølgende debatten gjør at NDL sender resolusjon til Kirkedepartementet om at det opprettes et døvepreststilling med bosted i Tromsø.

Et annet foredrag av Herman Jansen fører til en oppfordring om at landsforbundets styre utarbeider en kortfattet veiledning om hvordan hørende skal snakke med døve, og at NDL sender en anmodning om at dette tas inn i Norges offisielle almanakk hvert år. Helt på slutten av landsmøtet behandler de en del mindre saker og bestemmer at det neste landsmøtet om to år skal skje i Bergen – og så kan endelig døvepresten holde avslutningsandakt før møtet heves.

Fest

Om kvelden er det en stilig avslutningsfest i Oslo handelsstands forening med tre hundre begeistrete deltakere og hyllest til forbundsleder Johannes Berge, som i ti år har ledet forbundsarbeidet. Takketalen ble fremført av Axel Fleischer, som blant annet sier:

> *For ti år siden var vi spredte her og der i landet – vi kjente ikke hverandre – vi visste ikke hva vi hadde, før den mann, vi har den ære å se iblant oss, herr Berge, plukket oss opp og bandt oss sammen ved forbundet. Vi kom da nærmere og nærmere hverandre, så vi i aften kan ta hverandre i hånden og si: I tro og enighet vi til Dovre faller!*

Tegnordbokkomite

Landsmøtet oppretter en tegnordbokkomite med Conrad Bonnevie-Svendsen, Egmont Nørregård og Axel Fleischer, alle fra Oslo.

Redaksjonskomite

På samme måte blir det, etter ønske fra Johannes Berge, opprettet en redaksjonskomite med ansvar for Tegn og Tale, bestående av Axel Fleischer og Herman Jansen – men fortsatt er Johannes Berge ansvarlig redaktør.

De to nykommerne, begge bosatt i Oslo, begge døve, klargjør hva som er målet med bladet:

- *Bladet skal overvåke alle spørsmål som angår døve.*
- *Det skal åpne for ulike meninger og fri debatt.*
- *Det skal være et bindeledd mellom forbundsstyret og foreningene.*
- *Gjengi referater fra møter og knytte bånd mellom døve i hele landet.*
- *Gi plass til stoff om døveidretten.*

Redaksjonen forteller at bladet har omlag 500 abonnenter, men at bare 30–40 av medlemmene i De Døves Forening i Oslo abonnerer på bladet. Det siste forklares med at mange i Oslo leser bladet i døveforeningens bibliotek, mens andre låner blad av andre. Bladet er dette året vanligvis på fire sider og utkommer hver måned. Det er nå slutt på det meste av religiøst stoff.

Representantene ved landsmøtet i Oslo 1928. Sittende fra venstre: Lunde Johansen, Trondheim, Axel Fleischer, Oslo, Petrus Steiro, Vesterålen, forbundsleder Johannes Berge, Trondheim, ukjent (hørende), C. Rickard Helgesen, Oslo. Bak fra venstre: Helmer Moe, Trondheim, ukjent, Martin Sivertsen, Harstad, Jakob Hovland, Bergen, B. R. Tønnesen, Kristiansand, Gunvor Skog Carlsen, Tønsberg, Nils Vikene, Kristiansund, Ansgar Breiteig, Bergen, Johan M. Dahl, Hamar og Herman A. Jansen, Oslo. - Kilde: Beryl K. Ramvik.

Landsmøte i Oslo 2.–4. august 1928

1929

Forbundsleder: Johannes Berge, Holmestrand

Nordisk døvekongress

8.–11. juli er det nordisk døvekongress i Helsingfors. NDL avsetter kr 2000 i stipender til norske deltakere ved kongressen, og 34 nordmenn drar østover. NDL sender en representant, det er Axel Fleicher. Ellers er døveprest Conrad Svendsen invitert som kongressens æresgjest. Selvsagt står de andre norske døveprestene også på deltakerlisten.

Egmont Nørregård, Oslo, innleder til en debatt om begrepene *døv* kontra *døvstum*. Bare Norge går for *døv*, de andre landene vil beholde *døvstum*.

Axel Fleischer holder foredrag, der han går inn for å avskaffe internatene ved døveskolene. Han ønsker at elevene skal bo privat. Men forslaget møter stor motstand, mange peker på at døve vanskelig vil finne seg venner blant hørende barn, at de blir holdt utenfor fellesskapet – og at internatlivet er med på å gi elevene disiplin, ordenssans, renslighet og bidra til aktivitet i lek og idrett.

Herman Jansen, Oslo, holder foredrag med tittelen: *Bør ikke døveskolene innby håndverksmestre og arbeidsgivere til å besøke skolene?*

Kongressen sender resolusjon til de nordiske myndighetene om at døve må gis muligheter som faglærere ved skolene. På samme måte henstilles det til myndighetene at det på sykehus der døve med mentale lidelser behandles, må ansettes tegnspråkkyndig personale. Øistein Ording ber om at det blir arbeidet for å inkludere døve på Island i de nordiske kongressene.

På kongressen brukes nasjonale tegnspråktolker, men ellers forstår døve hverandre greit seg imellom. De nordiske tegnspråkene er nær hverandre, unntatt finsk – men mange finner har lært svensk på skolen.

Et stort samtaleemne er nok også den loven som vedtas i Finland samme år, som sier at døvfødte må søke om spesiell tillatelse for å gifte seg med hverandre:

> *Døvstum må ikke uten dispensasjon fra landets president inngå ekteskap med annen døvstum, på annen måte enn i tilfelle der en av partenes døvhet ikke er arvelig.*

Loven blir først opphevet i 1969 da den blir funnet å være strid med alminnelige menneskerettigheter.

En annen interessant opplysning som fremkom på kongressen, er at det i Helsingfors er et eget trykkeri med navnet *Surdus* som gir opplæring til døve menn og kvinner i grafiske fag.

Internasjonal kommunikasjon

Større problemer med å forstå hverandre er det ved internasjonale kongresser uten nasjonale tegnspråktolker. Eugen Sutermeister, redaktør av døvebladet i Sveits, er en av deltakerne på den internasjonale døvekongressen i Praha. Han forteller om store språklige utfordringer og mener døve internasjonalt trenger et verdensspråk på tegnspråk, et tegnspråk-esperanto. Han forteller at det er vanskelig å oppfatte forelesningene fordi mange bruker nasjonale tegnspråk som er umulig å oppfatte. Derfor hevder han at de internasjonale kongressene for døve får mer form av gledes- og festdager. Han oppfordrer til en dannelse av et internasjonalt råd med representanter fra alle land. Først i 1951 blir Døves Verdensforbund opprettet.

Nordisk Døvekongress i Helsingfors 1929.

De tre store

Johannes Berge er ansatt som bestyrer ved døveskolen i Holmestrand. Men det er Conrad Bonnevie-Svendsen som får mest omtale i Tegn og Tale ved sine mange besøk i døveforeningene. En tredje markant person i miljøet skolestyrer Per Anderson, holder et åpent foredrag på Gjøvik om døves situasjon i samfunnet. Han sier blant annet at døve har lett for å isolere seg med sine egne, og at antall døve vil gå gradvis ned med årene om man unngår ondartede epidemier og får slutt på at nær beslektede gifter seg med hverandre. Foredraget blir omtalt i Aftenposten, og får blant annet Axel Fleischer til å reagere.

Herr Anderson må slutte å benytte uttrykket «isolering» om døve. Han må vite at han selv ikke forstår tegnspråk og heller ikke kan bruke tegnspråk. Derfor er det han som i samvær med døve er isolert.

Forbundets kretsinndeling

Forbundsleder Johannes Berge foreslo allerede ved stiftelsen av NDL i 1918 at arbeidet skulle organiseres i kretser, i tre nivåer: Landsforbundet, seks kretser og så alle de lokale foreningene. De andre stifterne var enige i prinsippet, men mente det var for tidlig å gå inn for det fordi det var for få døveforeninger. Nå argumenterer Berge i Tegn og Tale i forkant av neste års landsmøte i Bergen for å få gjennomført sin store plan.

Med den erfaring jeg i løpet av 12 år har vunnet i spissen for forbundets ledelse vil jeg si at vi hadde stått sterkere, resultatene av vårt arbeid hadde vært rikere, samfølelsen og samholdet større, om vi allerede fra først av hadde bygget vår organisasjon gjennom kretsinndelinger.

Han peker på at foreningene jobber hver for seg og med lite samarbeid. Han er uenig med de som sier at opprettelse av kretser vil føre til mye strid og uenighet innad. Berge mener det motsatte vil skje og nevner mange andre organisasjoner som er bygget opp på samme måte.

Tegn og Tale

I Tegn og Tale i juni informeres det om at det lange samarbeidet med Svorkmo trykkeri nå er avsluttet, bladet skal trykkes i Oslo. Leserne av Tegn og Tale merker en tydelig forandring i bladet. Det er ny layout, skriften er blitt større, linjeavstanden større slik at bladet er blitt mer lesevennlig. Redaksjonen lover også blad på mellom 8 og 12 sider, og det klarer de å oppfylle i de 14 utgivelsene som kommer i løpet av året. Bladet byr på flere reisebrev fra utlandet, skrevet av døve selv.

Bibliotek i Oslo

NDL vedtok ved stiftelsen å arbeide for å få bokkasser i døveforeningene. Det var en sak de ikke lyktes med, men i De Døves Forening i Oslo har de selv bygget opp et bibliotek som nå har 1150 bøker i samlingen. I tillegg har de dagsaviser og mange tidsskrifter til glede for medlemmene.

1930

Forbundsleder: Johannes Berge, Holmestrand

Nytt landsmøte i Bergen

Bergens Døveforening inviterer igjen til landsmøte 18.-19. juli. Foreningen kombinerer det med sitt 50-årsjubileum. Landsmøtet har gjester både fra Danmark, Sverige og Tyskland.

Døve bør overta all styring

Som et forspill til landsmøtet skriver forbundsleder Johannes Berge i Tegn og Tale at tiden nå må være inne for at døve selv styrer sin organisasjon og sitt blad. Han offentliggjør at han trekker seg som forbundsleder om noen år.

> *Arbeidet for døvesaken skal ledes av døve selv. Skal vi nå få se at døve føler seg kallet til å stå helt på egne ben? – å styre sine egne saker – å lede sitt eget landsforbund? – å utgi og redigere sitt eget blad? Landsmøtet i Bergen vil gi svaret (…)*
>
> *Eller vil døve fremdeles la seg lede av andre, uten selv å bestemme retningen og farten? – fremdeles være andres tjenere i eget navn? – fremdeles se på sin sak med andre øyne? Vi håper svaret er nei. Nå er vår tid kommet. Nå griper vi selv roret.*

Det er en tydelig melding om at han selv snart ville overlate forbundslederrollen til andre, og kan hende også et stikk til døveprester og skolebestyrere om å la være å mene så mye på vegne av døve?

Landsmøtene, en sosial møteplass

Landsmøtet åpnes og avsluttet tradisjonen tro med andakt, denne gang av døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen. Det er 14 stemmeberettigede representanter, 11 menn og 3 kvinner fra foreningene i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Vestfold, Telemark og Møre. Vi merker oss at Nord-Norge er helt uten representasjon, men bare turen med Hurtigruten ville tatt en uke en vei. I tillegg til de 14 har alle medlemmer av forbundet talerett på landsmøtet. For møtet samler mange andre døve fra alle kanter av landet, det er datidens store møteplass i døvesamfunnet.

Ta bort kristen formålsparagraf?

Landsmøtet behandler de vanlige sakene med årsberetninger og regnskaper. I tillegg blir vedtektene revidert, og da oppstår en diskusjon om man skal ta bort formuleringen i formålsparagrafen om *å arbeide for å fremme og vedlikeholde de kristelige og kirkelige interesser for å utvikle og styrke det religiøse liv blant døve.*

I debatten sies det blant annet:

Charles Leisner, De Døves Forening i Oslo:
Dette er en oppgave for døveprestene.

Conrad Bonnevie-Svendsen:
Jeg støtter forslaget om at dette tas bort fra loven, døveprestene og menighetsrådene kjenner best til hvordan dette arbeidet skal gjøres.

Axel Fleischer, De Døves Forening i Oslo:
Jeg mente først det var en oppgave for døveprestene, men etter mange års erfaring har jeg snudd i spørsmålet. Det er en forbunds oppgave å ivareta dette arbeidet, uten at vi skal blande oss direkte opp i prestenes jobb.

Forbundsleder Johannes Berge:
Menighetsrådene har så langt vært usynlige og husk at det var NDL som fikk opprettet døvepreststillingene. Vi bør fortsatt passe på at døve får et godt kirkelig og kristelig tilbud.

Carl R. Helgesen, De Døves Forening i Oslo:

Landsforbundet bør holde et våkent øye med det kirkelige arbeidet og passe på at det blir et mest mulig rettferdig tilbud til alle døve.

Døveprest Agnar Sandvik, Bergen:

Jeg er ikke enig med Bonnevie-Svendsen at det skal tas bort fra formålsparagrafen, men om dette blir vedtatt bør man sørge for at det blir valgt kristelige medlemmer inn i landsstyret.

Johannes Berge:

Det siste kan neppe være noe problem, for det er så mange kristelige døveforeninger i landet, at om ønskelig kan de overta hele styringen av forbundet.

Formålsparagrafen blir ikke endret, fortsatt skal det være en viktig oppgave for forbundet å arbeide for det kirkelige, kristelige og styrke det religiøse liv blant døve.

Ny organisering av forbundet

Johannes Berge har i alle år argumentert for at landsforbundet burde deles i fem–seks regionale kretser. Hans kongstanke er at de lokale døveforeningene i hver landsdel skal knyttes til kretsene, og at samarbeidet dem imellom vil styrke det interessepolitiske arbeidet. Kretsene skal så velge hver sin representant til landsstyret, slik er en sikret at hele landet blir representert i styret, styret blir mindre og mer effektivt, og ikke som den gamle ordningen med en representant fra hver lokalforening.

Noe overraskende tar Conrad Bonnevie-Svendsen ordet og stiller seg tvilende til om for eksempel døveforeningene i Stavanger og Bergen vil fungere i et slikt samarbeid. Han får svar på tiltale fra de to foreningene.

Samson Hauge, Stavanger:

Vi gleder oss til å samarbeide med Bergen.

Jacob Hovland, Bergen:

Et samarbeid er til felles beste for begge foreningene og frem til i dag har vi alltid hatt et godt og broderlig samarbeid.

Conrad Bonnevie-Svendsen:

Samarbeid gjennom fem kretser er umulig å gjennomføre i praksis med de lange reiseavstandene vi har i landet.

Axel Fleischer:

Kretsinndelingen er viktig for vi trenger en tettere kontakt mellom foreningene mellom landsmøtene.

Landsmøtet vedtar opprettelse av fem kretser: Nord, midt, vest, sør og øst. Det blir bestemt hvilken krets de enkelte foreningene tilhører og vedtatt at hver krets skal ha en representant i forbundsstyret. I tillegg skal forbundsleder og forbundssekretær velges spesielt, altså et styre på syv personer.

Bedrift for døve

Landsmøtet behandler ellers saker som ønsket om et felles nordisk håndalfabet, at døve håndverkere gis mulighet til ansettelse på døveskolenes avdelinger for håndverk og industri, og så gjengangerne: krav om innføring av tegnspråk i døveskolene, opprettelse av fortsettelsesskoler, at det er tegnspråkkyndige ansatte på sykehusene, og et spesielt forslag fra Bergens Døveforening. De viser til at Finland har etablert et trykkeri for døve, Surdus, som gir fagopplæring til kvinner og menn. Kanskje dette var den første spiren til det som 21 år senere ble Døves Trykkeri?

Tegnspråk i skolene

I debatten om innføring av tegnspråk i skolene får Helgesen fra De Døves Forening i Oslo kraftig og langvarig applaus for sitt innlegg. Han sier blant annet:

Jeg forstår ikke at det er så vanskelig for lærerne å lære seg tegnspråk. Vi ser at små barn av døve foreldre tilegner seg språket raskt. Lærerne må omgås døve mer om de virkelig vil lære seg tegnspråk. I tillegg må de ha positive holdninger til språket og ordentlig vilje til å lære det.

Conrad Bonnevie-Svendsen bemerker at han har undervist lærere i tegnspråk uten stort hell. Johannes Berge repliserer at han ønsker en døv tegnspråklærer til denne oppgaven, og at landsforbundet ville avsette penger til et slikt engasjement. Året etter kom undervisningen i gang, med selvsamme Helgesen som lærer for de blivende døvelærerne. To timer i uken er tegnspråk på timeplanen.

Representantene fra Bergen får forståelse for at de vil ha fortsettelsesskolen lokalisert i sin by, fordi både Oslo og Trondheim har grunnskoler for døve. Ester Pedersen får et enstemmig ja til at neste landsmøte blir i Vestfold i 1933.

Landsmøte i Bergen 18.-19. juli 1930 (foran Domkirken)

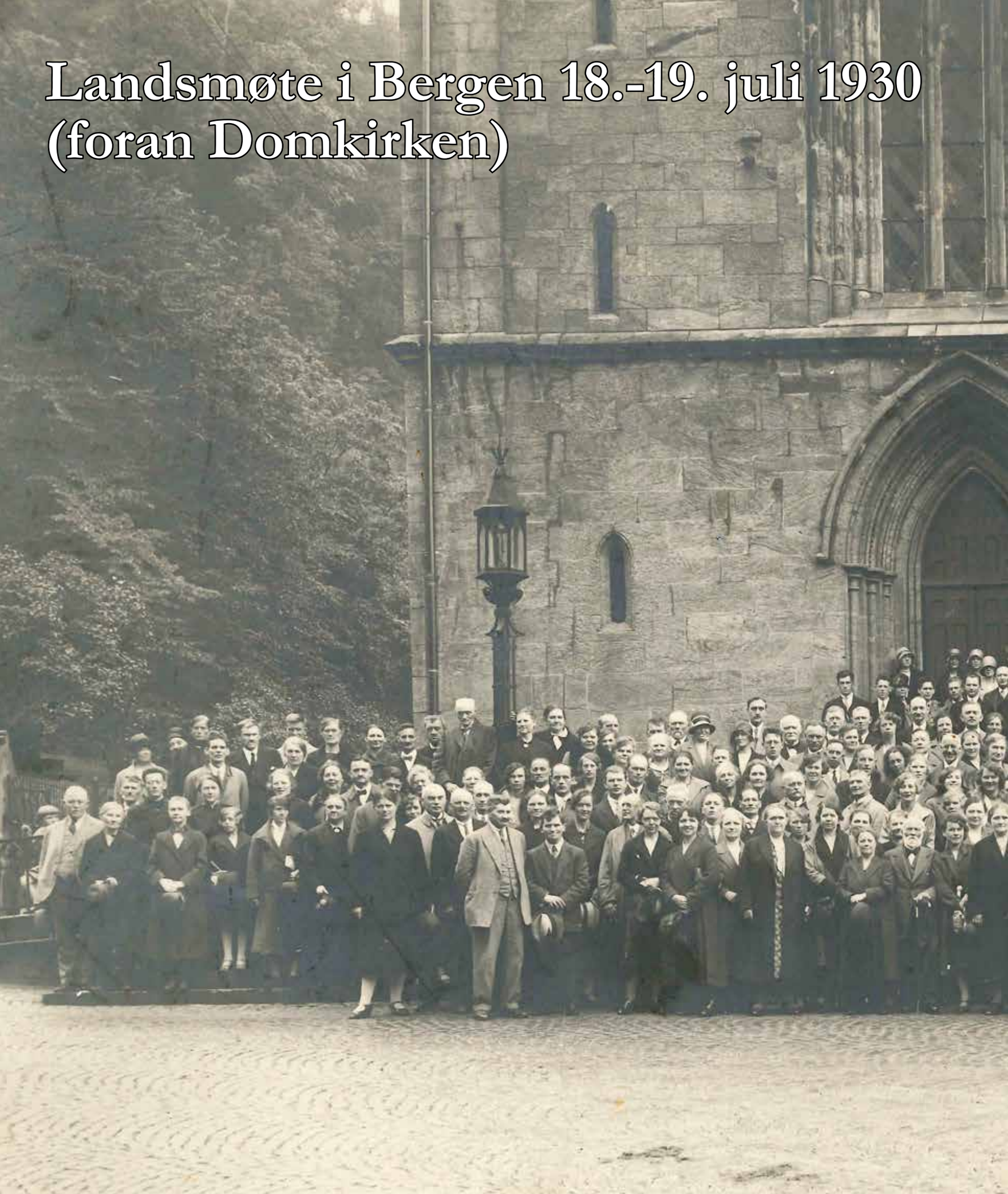

1931

Forbundsleder: Johannes Berge, Holmestrand

For stor respekt for presten

På årsmøte i Hamar og Omegn kristelige døveforening er det årsmøte, og er døveprest Conrad Vogt-Svendsen tilstede. Etter andakt og et måltid starter selve årsmøtet, da overrasker presten med å forlate møtet med den begrunnelsen at han har oppdaget at når han er tilstede på møtet, er det mange som ikke tør å si noe. Han ønsker at de døve skal få diskutere sakene fritt!

Ny redaktør i Tegn og Tale

Johannes Berge trekker seg som redaktør av Tegn og Tale etter ti års innsats, tiden strekker ikke lenger til, forklarer han. Axel Fleischer, 70 år gammel, engasjeres som ny redaktør. Han innfører lederartikler på førstesiden, og i sin første leder skriver han, selvfølgelig, om innføring av tegnspråk i skolene.

> *Hvor lenge skal det nåværende prinsipp med talemetoden fortsette i døveskolene? Hvorfor tas det ikke hensyn til hva som kreves, at tegnspråk ved siden av talen vil være et ypperlig hjelpemiddel til å fremme de døve elevenes utvikling?*

Fleischer er oppgitt over at taletrening er overordnet alt annet i skolene, for talen blir jo aldri god, som han skriver:

> *Som man vet kan ikke døve regulere eller modulere stemmen sin. Enten skrikes det eller det snakkes for lavt. Vanskelig er det også å uttale ordene med riktig tonefall. Eller man har en ubehagelig skurrende stemme.*

Fleischer argumenterer med at ute i virkelighetens verden er det viktigere at døve har kunnskaper og gode ferdigheter i å lese og skrive.

At forbundslederen ikke lenger er redaktør for bladet, merkes først og fremst ved at det er betraktelig mindre stoff fra forbudet, det som tidligere ble presentert under vignetten *Offisielt fra landsforbundet.*

Bladet har begynt å få en del betalte annonser. Det er annonser for tobakk, klær, høreapparat og salg av kull, koks og ved. De som abonnerer på bladet, må betale kr 3 per år.

Er det behov for videregående skoler?

Helmer Moe, Trondheim, reiser i Tegn og Tale spørsmål ved om det fortsatt er behov for å kjempe for videregående skoler for døve. Han skriver:

> *Når det gjelder praktisk fortsettelsesskoler er det ikke lenger en aktuell sak. Håndverksarbeidet blir i fremtiden overtatt av maskinene, så døve må komme seg inn som lærlinger i bedrifter og lære seg å håndtere maskinene for å bli konkurransedyktige maskinarbeidere. Vi døve må følge med tiden og innrette oss deretter.*

Moe og Døves Forening i Trondheim mener åtte års skolegang er nok for døve.

Redaktør Axel Fleischer gjengir fra en debatt i De Døves Forening i Oslo at de mener en fortsettelsesskole bør vektlegge teoretisk utdanning.

Bergens Døveforening støtter de samme tankene som foreningen i hovedstaden, de vil ikke anbefale en toårig praktisk fortsettelsesskole.

Alle tre foreningene understreker at det i den åtteårige grunnskolen må innføres tegnspråk i undervisningen.

Nesten 3000 døve

Folketellingen i Norge i 1930 viser at det er 2984 døve i Norge.

Innsamling til aldershjem

Trønderne har samlet inn penger gjennom 16 år til et aldershjem for døve. De har nå kr 134 450 i banken og kjøper tomt på Lade.

Lotteri utenfor forbundet

Major C.F.B. Schøyen, med erfaring som turninstruktør for døve i Oslo, starter et lotteri med navnet *Isis* til beste for døve, eldre og syke. 20 prosent av fortjenesten går til døveforeningene som selger loddene. Redaktør i Tegn og Tale Axel Fleischer oppfordrer til innsats for lotteriet, som kan gi kjærkomne kroner i foreningskassene.

Prest og bestyrer i styret

Årsmøtet i døveforeningen i Oslo gjenvelger både døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen og skolestyrer Per Anderson i styret, men foreningslederen er døve Egmont Nørregard.

Axel Fleischer, 1860–1952

Axel Fleischer har vært med som tillitsvalgt i idrettsklubb, døveforening og forbund i mange år. Han var blant annet leder av døveforeningen i Oslo i tre år. Han var blant de døve som utga bladet Journal for Døve så tidlig som i 1890.

Fleischer er født i Oslo og var elev ved Balchens skole. Han er utdannet malersvenn, jobbet to år i København, før han kom tilbake til Norge og drev sitt eget malerfirma i tolv år, senere ble han kontorsjef i farens malerfirma. Han er gjennom tidene en av de flittigste skribentene i medlemsbladet både før og etter han fikk redaktørvervet.

Helmer Moe, Trondheim, 1893–1966

Helmer Moe ble døv to år gammel etter skarlagensfeber. Han var elev ved døveskolen i Trondheim og tok senere utdanning ved Teknisk kveldsskole og ved Kunstakademiet i Oslo. Han ble utdannet gullmed og arbeidet i flere år ved sølvvarefabrikker på Østlandet før han kom tilbake til Trondheim. Der jobbet han i 37 år som steinhugger ved Nidarosdomen, og ble en av flere døve som fikk de beste skussmål for sitt arbeid der.

Han gikk den vanlige veien til topps i NDF, først med ulike tillitsverv i De Døves Forening i Trondheim, som ble avsluttet med 15 år som styreleder. Så som styremedlem i NDL, før han på landsmøtet i Larvik 1930 ble valgt som forbundsleder, den første døve styreleder i NDL.

Han var forbundsleder fra 1933 til han valgte å gå av i 1946, altså i en periode med de vanskelige 30-årene med stor arbeidsledighet og nød i samfunnet, etterfulgt av fem lange krigsår.

De siste 20 årene av sitt liv nedla han et stort arbeid for døves menighet i Trondheim. Han stod midt i arbeidet med å skaffe kirken orgel og det å få bygget egen bolig til døvepresten. Han var en av initiativtakerne til det årlige kirkemøtet som samler døveprestene og menighetsrådene til diskusjoner om felles utfordringer.

For sin innsats ble han hedret både med NDLs hedersmedalje og utnevnt som æresmedlem av De Døves Forening i Trondheim.

1932

Forbundsleder: Johannes Berge, Holmestrand

Tregt arbeid i kretsene

Forbundslederen purrer på foreningene i Nord-Norge og på Vestlandet, de har ennå ikke kommet i gang med kretsarbeidet. Det betyr at landsstyret ikke kommer i gang med arbeidet for fullt før kretsene har valgt sine styremedlemmer.

Misforståelse om videregående skoler

Johannes Berge må rydde opp i en del misforståelser rundt kravet om den toårige fagskolen for døve. Flere av de største døveforeningene har i det siste gått imot en slik skole. Berge skriver i Tegn og Tale:

Det skal ha vært uttalt at man nå ikke behøver fagutdannelse, men kortere kurs for å spesialisere seg på de forskjellige områder i arbeidslivet. De som har uttalt dette har nok ikke vært oppmerksom på at i industrien fastsettes forskjellige lønninger for faglærte og ikke faglærte arbeidere – de faglærte er alltid høyere lønnet.

Det nevnes også at fagskolen ikke tilfredsstiller de unges behov for utdannelse, men derimot de kortere kurs fordi man må lære å behandle dyre maskiner. Til dette er svaret at en fagskole selvfølgelig må være utstyrt med de nødvendige maskiner så elevene får full opplæring i bruk av disse. Skulle fagskolen få en linje hvor de påkrevde maskinene var så dyre at skolen ikke kunne skaffe seg disse, må det inngås avtale med en fabrikk så skolen får lov til å sende sine elever til denne for å få nødvendig øvelse med maskinene. Men dette er jo bare en liten del av den faglige opplæringen som skolen skal gi sine elever.

Det er også sagt at læretiden blir først to år på fagskolen og så fire år i lære hos mester. Dette er feil. Hvis læretiden i et fag er fire år, vil man ha to år på skolen og deretter to år hos mesteren.

Religiøst stoff i bladet

Redaktør Axel Fleischer finner det nødvendig å gå ut med en klargjøring i Tegn og Tale:

Til dem av Tegn og Tales lesere som har klaget over at bladet presenterer stoff av religiøs karakter vil vi understreke hva som står i forbundets formålsparagraf, punkt a:

Forbundet skal arbeide for å fremme og vedlikeholde de kristelige og kirkelige interesser for derved å utvikle det religiøse liv blant medlemmene.

Stoffet i bladet preges av mange referater fra foreningene, reisebrev og en god del kunststoff hentet fra utlandet. Etter alle års trykking på Svorkmo trykkerverk blir bladet nå trykket på Østlandet, blant annet på et trykkeri i Holmestrand og senere i Askim. Bladet utkommer 12 ganger i året med 8 sider i hvert blad.

Henning Dahl, Oslo 1872–1958

Henning Dahl, som samarbeider med Axel Fleicsher om utgivelsen av Tegn og Tale, vokste opp i Oslo. Han ble døv 13 år gammel etter kusma. Bare 17 år gammel begynte han å jobbe på tobakksfabrikken Conrad Langaard, der han etter hvert avanserte til hovedbokholder. En stilling med stort ansvar. Han skrev De Døves Forening i Oslos 50 årsskrift i 1928

1933

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

Landsmøtet i Larvik

Norske Døves Landsforbunds sjette landsmøte blir avholdt i Farris Bad i Larvik, 25.–27. august. Deltakerne innvilges som vanlig reiserabatter på båt og tog, og blir mottatt med denne vakre hilsen på versefot:

Nu samles de døve fra nær og fjern
til stevnet i Larviks by.
I Farris bad, blant blomster og tjern,
ved stevner søker de ly.
Gud give de riktig seg kose må,
og hyggelig samvær ha.
Så at de mange minner må få
om at alt var vel og bra.

Forandring i Tegn og Tale

I referatet fra møtet leser vi at landsmøtet ber det nye landsstyret ta de nødvendige skritt for å forandre forskjellige forhold ved bladet. Hva som bør endres, fremgår ikke, men året etter bytter forbundet redaktør.

Førerkort

Møtet har foredrag om arbeidssituasjonen for døve. Det blir igjen vedtatt henstillinger til myndighetene om døves rett til førerkort for bil, og om at det opprettes døveskole i Bergen.

Døveprest i nord

Helmer Moe, Døves Forening i Trondheim, innleder med foredrag om den mangelfulle døveprestbetjeningen i Nord-Norge og får døveprest Bonnevie-Svendsen til å være med på at departementet må gjøre tiltak for å styrke tilbudet i landsdelen.

Mer samarbeid

Et annet tema som diskuteres på landsmøtet, er ønske om et sterkere samarbeid mellom foreningene.

Vi noterer også at frøken Edstrøm takkes for sin innsats som tegnspråktolk under møtet.

Lederskifte

Forbundsleder Johannes Berge ønsker avløsning, han er blitt bestyrer ved Holmestrand Døveskole. Han etterfølges av Helmer Moe fra De Døves Forening i Trondheim. Han er den første døve forbundslederen. Han engasjerer Lars Stokke, som studerer til prest, som sekretær i deltidsstilling – også han bosatt i trønderhovedstaden.

Få abonnenter

Tegn og Tale har 300 abonnenter, og Axel Fleischers nyttårsønske er at tallet dobles.

Ledige plasser på Hjemmet for døve

Conrad Svendsen skriver at det er ledige plasser på Hjemmet for døve på Nordstrand etter at de åpnet egen opplæringsanstalt i Andebu. Han påpeker at det snart blir egne aldershjem for døve både i Stavanger, Bergen og Trondheim, og mener at behovet da er mer enn dekket.

Landsmøte i Larvik 25.–27. august 1933

1934

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

Thoralf Strømme.

Redaktørskifte

Landsforbundet skifter redaktør i Tegn og Tale. Alex Fleischer får ikke fortsette, i stedet engasjeres Thoralf Strømme. Han ble født i Kristiansand og gikk integrert i vanlig skole opp til tiårsalderen, men hørselen hans var så dårlig at han måtte over på døveskole. Han flyttet til Kristiania og tok senere utdanning som skredder. Strømme tar fatt på oppgaven som redaktør med friskt mot, 39 år gammel og med adresse i Oslo.

Det har ofte vært uro rundt byttene av redaktør for NDLs medlemsblad, slik følte Axel Fleischer det da han ble avløst som redaktør:

> *Jeg fikk et brev om at Thoralf Strømme skulle være redaktør. Jeg fikk altså sparken uten takk og heder.*

Den nye redaktøren minner om formålet med bladet: bindeledd mellom landets døve, forbundets talerør utad og informasjon om døves situasjon i andre land. Han lover å videreføre dette.

Bladet utkommer 10–12 ganger i året med stoff som sendes inn fra døveforeningene, rapporter om hva som skjer i foreningene, lederartikler, andakter, personalia, minneord, stoff som er hentet fra utlandet og av og til leserbrev. Nesten ingen bilder og hvert blad er ofte på 8 sider.

Bladet sliter økonomisk

Økonomien for bladet er så dårlig at det flere ganger vurderes å stanse utgivelsen. Bladkontingenten på 3 kroner per år er alt for lav til å dekke kostnadene. Det foreslås at Tegn og Tale reduseres fra 12 til 6 utgivelser. Bladet er blitt betydelig *snillere*. Det er slutt på stoff som kan provosere, i stedet er det mange referater fra arbeidet i foreningene og kretsene.

En artikkel som forteller om døve bilførere i USA, leses med stor interesse. 10 000 døve har allerede fått førerkort for bil. Statistikken viser at bare 0,2 prosent av de døve bilførerne kommer opp i bilulykker, mens det samme tallet for hørende er 1,6 prosent. Bladet har igjen skiftet trykkeri, nå er det H. Arnesen i Oslo som sørger for trykksverten.

Kongress i København

Til den nordiske døvekongressen i København innvilger NSB 50 prosent rabatt for alle deltakerne. På samme måte gir skipet *Dronning Maud* rabatt på reisen Oslo – København. Kongressen samler et rekordantall deltakere. Ved den avsluttende festmiddagen er det hele 900 rundt bordene.

Tradisjonen tro åpner kongressen med gudstjeneste.

Det er friidrettsstevne, der nordmenn ikke gjør det så bra, angivelig fordi de var sjøsyke etter overfarten fra Oslo.

Kongressen kombineres med en større utstilling som samler flere enn 10 000 tilskuere og byr på mange fine produkter i tre, søm, stein, malerier osv. Det er 30 utstillere fra Norge, blant annet deltar Josef Ankile med en kunstgjenstand i kleberstein; som kjent jobbet han som steinhugger ved Nidarosdomen. Astronomen Olaf Hassel viser en modell av stjernehimmelen som vekker stor interesse.

Norske forelesere er også på podiet: Per Anderson forteller om døveskolene i Norge, og Conrad Bonnevie-Svendsen om Hjemmet for døve sitt nye tilbud på Sukkegård i Andebu. Danskene engasjerer med en forelesning der de kaster frem tanken om å arbeide for en lovfesting om en bestemt prosentandel av funksjonshemmede i arbeidslivet. Det blir nevnt at blant annet Frankrike har en slik lov. Flere peker på at Staten bør gå foran som et godt eksempel ved å ansette flere døve.

Hovedbygget på Sukkegård i Andebu.

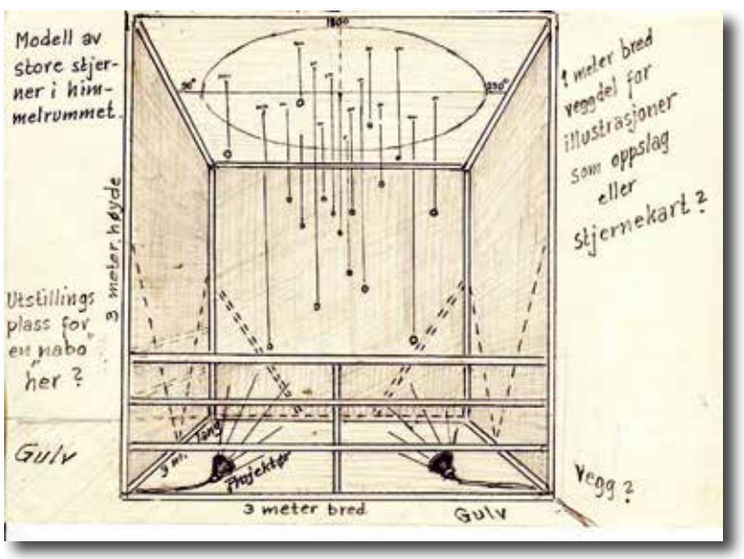

Olaf Hassels stjernehimmelmodell.

Den danske skolebestyreren Holm foreleser om muligheten for å innføre tegnspråk i undervisningen i døveskolene. Tegn og tale sammen vil gjøre at barna lærer mer, argumenterer han. En annen nordisk utfordring som diskuteres, er adgangen for døve til å få førerkort for bil, noe som blir nødvendig i stadig flere yrker. Danskene forteller også at de skal sette i gang organisasjonskurs for tillitsvalgte, og da kommer den gamle tanken om en felles nordisk folkehøyskole igjen på agendaen, uten at det blir annet enn prat.

Det er hilsener fra alle de nordiske lands statsoverhoder, det forteller litt om hvilken status kongressene har.

1935

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

De harde trettiårene

Forbundsleder Helmer Moe advarer i medlemsbladet om at den økonomiske situasjonen for forbundet er alvorlig, og oppfordrer flere døve til å melde seg inn – og at flere abonnerer på Tegn og Tale.

> *Vårt landsforbund har ikke vært omfattet med særlig stor oppmerksomhet og interesse av de døve, eller rettere kan det sies, at det for de fleste døve synes som om det ikke eksisterer noe Døves Landsforbund. Et annet beklagelig forhold er, at en del døveforeninger som tidligere har stått tilsluttet forbundet, mener av økonomiske grunner å kunne klare seg bedre uten forbundet. Om det er viljen og interessen som mangler, er ikke godt å vite – men det har hatt uheldige følger og lagt vanskeligheter i veien for forbundets arbeid og fremskritt.*

Han understreker spesielt det økonomiske alvoret for Tegn og Tale:

> *Landsforbundet har nettopp fått regnskapet for bladet som viser et nedslående resultat. Det er en katastrofal nedgang i kontingentinntekter. Stillingen er meget vanskelig og hvis det ikke skjer forandringer til det bedre, vil det ikke vare lenge før bladet må stoppe sine utgivelser på grunn av mangel på penger. Landsforbundet kan i lengden ikke forsvare at det må dekke bladets underskudd.*

Forbundets oppgaver

Redaktør Thoralf Strømme minner i Tegn og Tale om det som er forbundets viktigste oppgaver og oppfordrer døve til å slutte opp om arbeidet.

- *Arbeide for å fremme undervisningen av døve barn.*
- *Arbeide for en hensiktsmessig utdanning av døve.*
- *Motvirke den åndelige isolasjonen og fremme døves velferd.*
- *Skape bedre muligheter for døve på arbeidsmarkedet.*
- *Påvirke stat og kommune til å ansette flere døve.*
- *Bruke Tegn og Tale til å fremme døves situasjon.*
- *Samarbeide med andre organisasjoner for eksempel blinde, bevegelseshemmede og tunghørte*
- *Bedre døvelærernes situasjon.*

Det er ikke så ulikt det forbundet arbeider for i 2018.

Informasjon i almanakk

Forbundet utarbeider en veiledning om hvordan folk skal snakke med døve, denne tas inn i Universitetsforlagets almanakk.

Lettere å få førerkort i Østfold?

Østfold må ha vært et liberalt fylke, for i 1935 får andre østfolding, Karl Halvorsen Foss, førerkort for lastebil – og dermed jobb som lastebilsjåfør. Det er en sensasjon!

Ellers arbeider en komite i Arbeidsdepartementet med spørsmålet om å åpne for en generell adgang for døve til å ta førerkort for bil.

Per Merlie, Oslo, forteller hvordan han fikk førerkort:

Prosessen begynte i 1936, men først 9 år etter fikk jeg førerkort. Det begynte med at jeg gikk til min faste lege og gjennomgikk en undersøkelse fra topp til tå. Han fastslo at jeg var frisk og vel egnet til å kjøre bil. Med denne anbefalingen i lommen gikk jeg med godt mot til kjøreskolen. Men der ble jeg tatt imot som om jeg var et rart dyr. De mente at døve ikke kunne kjøre bil. De trodde tydeligvis at en døv hadde problemer både med armer, bein, forstanden og reaksjonsevnen. Jeg argumenterte med at jeg var helt frisk og at synet var det viktigste for en bilfører og at hørselen spilte liten rolle. Han lot seg overtale og etter 10 timers øvelses-kjøring fikk jeg de beste anbefalinger fra kjøreskolen. Da dro jeg glad til politistasjonen.

Av trafikkpolitiet fikk jeg en kjølig mottakelse. Jeg ble sendt videre til politilegen. Han skrev et notat som jeg skulle levere til trafikkavdelingen. Der fikk jeg vite at legen hadde gitt meg blankt avslag. 7 ganger gjentok dette seg!

I mai 1945, midt i fredsrusen, ville jeg prøve igjen. Ny legeundersøkelse viste at jeg var frisk som en fisk, synet var helt fint, balansen var god – jeg kunne stå på ett ben, men slapp heldigvis å si kykkeliky. Da legen skulle snakke til meg på 10 meters avstand forsto han ikke vitsen med det, for som ha sa: «Ingen snakker vel med en bil på 10 meters avstand.»

For å styrke søknaden min om å få førerkort samlet jeg attester fra Norske Døves Landsforbund, døvepresten og en del andre. Jeg trengte bare 3 nye oppfriskningstimer på kjøreskolen før de var fornøyd og jeg igjen kunne dra til politiet. De svarte fortsatt nei, døve kan ikke kjøre bil. Da gikk jeg helt til topps i trafikketaten, fikk et møte med sjefen der – et møte som samlet ganske mange andre rundt bordet også som spent fulgte samtalen jeg hadde.

Konklusjonen ble at jeg måtte ta en lytteprøve. Først sto jeg med ryggen til 10 meter fra en bil som tutet, jeg oppfattet støyen og rakk opp hånde. Så gjentok det samme seg på 12 og 14 meters avstand, jeg oppfattet det. Men på 16 meters hold klarte jeg ikke å høre tutingen. Sjefen var likevel snill, for han mente at grensen var 15 meter og da hadde jeg klart det. Bare selve eksamen gjensto, oppkjøringen med en streng sensor og med kjørelæreren i baksetet.
Det var den lengste oppkjøringsprøven læreren hadde opplevd.
Det var vanlig bykjøring, en rekke rundkjøringen, lukeparkering som måtte være til centimeteren presis, bakkestart, rygging og endatil forsøk på å lure meg inn i enveiskjørte gater mot kjøreretningen.
Politiet var ikke like glad, de sa: «Hvis du kommer ut for et trafikkuhell, vil du bli fratatt førerkortet for alltid.» Jeg klarte alt med glans og kjørelæreren danset av glede på mine vegne. Jeg var den første døve i Oslo som fikk førerkort for bil.

De som styrte landsforbundet

Forbundsleder er steinhugger Helmer Moe fra Trondheim. Han har engasjert sin egen sekretær, døveprest Lars Stokke, Trondheim. De andre i styret er skreddermester Ansgar Breiteig, Bergen, som kasserer. Styremedlemmene er bokholder Øistein Ording, Skien – skredder Thoralf Strømme, Oslo – som også er redaktør for Tegn og Tale – og gjørtler Lunde Johansen, Trondheim.

Gjørtler er betegnelse på et håndverk som ikke finnes i dag. Det var en som støpte i metall og bronse, for eksempel beslag, spenner til belter, lysestaker, strykejern og andre mindre artikler – men også større gjenstander som kirkeklokker.

1936

Forbundsleder Helmer Moe, Trondheim

Landsmøte i Stavanger

Stavanger Kristelige Døveforening er vert for landsmøtet. Som vanlig er det ordnet med 50 prosent rabatt på reiser med NSB og med de skipsselskapene som har ruter til Stavanger.

Landsmøtet i åpnes med gudstjeneste av Conrad Bonnevie-Svendsen i Domkirken og avsluttes noen dager senere med andakt av pastor Brekke.

Det er deltakere fra fire av de fem kretsene i landsforbundet, Nord-Norge er ikke med. I tillegg er det representanter fra døveforeningene i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Vestfold, Østfold og Drammen. Sammen med landsstyret utgjør dette 21 delegater. Så er det 200 tilreisende døve, blant annet fordi det samtidig arrangeres døvemesterskap i friidrett.

Kretsordningen halter fremdeles

Kretsordningen fungerer ikke bra, mange oppfatter det som et tungvint mellomledd mellom forbundet og foreningene. De mindre foreningene mener deres interesser ikke blir godt nok ivaretatt. Conrad Bonnevie-Svendsen som tidligere har uttalt sin skepsis mot ordningen, ser imidlertid en fordel: De større foreningene tar større ansvar for driften av de mindre foreningene i sitt distrikt. Men i Nord-Norge er kretsarbeidet ennå ikke kommet i gang. Konklusjonen er at man skal begynne en diskusjon i kretsene om den fremtidige strukturen, og la saken vente til neste landsmøte.

Problemer i Nord-Norge

Kretsarbeidet i Nord-Norge kom aldri ordentlig i gang. Det skyldes de lange reiseavstandene mellom hver enkelt døveforening i nord, det er utfordrende nok å samle døve til møter i den lokale døveforeningen – mange må reise både en og to dager for å komme frem til møtene.

Foreningene i landsdelen har de siste årene ikke betalt forbundskontingent, og forbundsleder Moe arbeider med å finne en løsning på saken.

Moe fortsetter

Helmer Moe ønsker ikke gjenvalg, men overtales til å fortsette – og blir valgt med akklamasjon, som det står i referatet.

Norske Døves Mannsforbund

Ester Pedersen, Vestfold Døveforening, er den første kvinnen som velges inn i landsstyret gjennom direkte valg. Hun vinner en kampvotering mot herrene Thoralf Strømme og Nils Gjerstad fra døveforeningen i henholdsvis Oslo og Bergen, og blir nestleder i forbundet. Hun bryter en barriere i det som til da kunne hatt navnet *Norske Døves Mannsforbund* – men da skal det også sies at dette ikke er spesielt for døveorganisasjonen, det er slik kvinnenes plass i samfunnet er på 1930-tallet og de neste tiårene.

Ikke døve i tilsynskomiteene

Forbundet får avslag fra departementet på kravet om at døve gis adgang til å være medlemmer av tilsynskomiteene for døveskolene.

Fortsettelsesskole

Landsmøtet ber departementet opprette en komite som utreder alle spørsmål knyttet til fortsettelsesskoler for døve.

Reisesekretær

De Døves Forening i Oslo fremmer forslag om at forbundet skal søke statlige penger for å få ansatt en reisesekretær. Forslaget torpederes av Conrad Bonnevie-Svendsen som mener det er bedre å søke om kr 2000 til foredragsvirksomhet, slik at pengene ikke bare er bundet til en og samme person. Og slik blir det.

Kronerulling for bladet

Det settes i gang en kronerulling for å finansiere driften av Tegn og Tale. De som ikke har mulighet til å gi en krone, oppfordres til å gi 25, 50 eller 75 øre.

En vervekampanje gir 31 nye abonnenter, men det kreves 200 nye abonnenter for at bladet skal bære seg økonomisk. I løpet av noen måneder kom det inn nesten 100 kroner, som brukes til å dekke de løpende utgiftene ved bladet.

Bladet har årlige utgifter på ca. kr 1400 som dekker trykking og postutsending. Lønnen til redaktøren er kr 162 per år. Av dette blir halvparten dekket inn gjennom abonnentsinntekter, annonseinntektene er på vel 300 kroner, mens tilskudd fra forbundet og bruk av oppsparte midler dekket resten.

Redaktør Thoralf Strømme skriver:

> *Vi er klar over at det gjelder å gjenvinne den posisjon bladet hadde da Johannes Berge var redaktør. Et skritt i den retning ble tatt da vi gikk over til et nytt trykkeriet, så bladet kunne få en utforming som døve kunne være bekjent av.*

Det vedtas å redusere antall utgivelser av bladet fra 8 til 6 ganger årlig.

Stemningsrapport fra Nord-Norge

Avisen Lofotposten har i august et innlegg skrevet av Peder Hansen. Det forteller litt om hvordan foreningene i distriktene kom sammen til sosialt samvær.

Døveforeningene i Lofoten, Vesterålen og Harstad samarbeidet om et vellykket døvestevne i Sortland 24. og 26. juli. Omkring 40 døve deltok, i tillegg til noen hørende. Formann i Vesterålen Døveforening, klokker Hamnes, hadde ordnet med gratis opphold for deltakerne. Fredag kveld kom døve fra Harstad ifølge med døveprest Skullerud i motorbåt.

Lørdag var det båttur til vakre Sigerfjord på Hinnøya, hvor døvepresten holdt gudstjeneste i den nye kirken. Etter gudstjenesten opplyste sogneprest Vik at ungdomsforeningen i Sigerfjord hadde invitert stevnedeltakerne til kaffe og sjokolade. Turen gikk derfor videre til Blokken, og fra kaien til fots opp til Blokkendalen der kaffekjelen dampet. Etter kaffen var det morsomme idrettsleker med premier til de flinkeste. Tilbake i Blokken i 22-tiden ble deltakerne traktert med rømmegrøt i ungdomshuset. I den lyse sommernatten var stevnedeltakerne tilbake i Sortland klokken 24 etter en herlig dag.

Søndag var det gudstjeneste med nattverd og barnedåp i Sortland kirke ved døveprest Skullerud. Om ettermiddagen avslutningsfest og kveldsmat.

På vegne av Vesterålen Døveforening vil jeg si takk til døveforeningene i Lofoten og Harstad. En stor takk til Sigerfjord ungdomsforening for gjestfriheten og til dem i Sortland som skaffet gratis opphold. En spesiell takk til klokker Hamnes og frue som åpnet hjemmet sitt for oss og for strevet fra først til sist for hele stevnet.

Landsmøte i Stavanger 24.–25. juli 1936

Bildet: Beryl K. Ramvik

1937

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

Kretsinndelingen igjen

Mange mener fremdeles at kretsinndelingen i forbundet er en tungvint ordning, det er nok å organisere arbeidet i lokale døveforeninger som har direkte kontakt med forbundet, mener de. Redaktør Finn Johansen er ikke enig:

> *Arbeidet i kretsene er kommet inn i feil spor, i stedet for å være en leder og rådgiver for foreningene, lever de nå i skyggen av disse og blir selvfølgelig ikke til noen som helst nytte, den er blitt foreningen en klamp om foten i stedet for det motsatte. Arbeidet i kretsene må legges helt om. Den må bevise sin eksistens, den må bevise at den har en oppgave som skal gjennomføres, et mål som skal nåes, og i det hele tatt gi foreningene et inntrykk av hvilket viktig bindeledd den er mellom forening og forbund. Det er til liten nytt for en krets at den sitter og venter at det skal komme inn forslag, og så, hvis det ikke kommer noen forslag, avlyser møtet.*

Kretsstevne i Stavern

Døveforeningene i Drammen, Vestfold og Telemark har kretsstevne i Stavern 20. juni og beviser med det at det er liv i kretsarbeidet. 70 døve er samlet, og dagen åpnes med gudstjeneste med Conrad Bonnevie-Svendsen. Etterpå er det lunsj, og så tar noen seg en dukkert i sjøen, mens andre legger ut på fottur. Om ettermiddagen er det årsmøte med beretning, regnskaper og valg av nytt styre. Ester Pedersen gjenvelges som styreleder. Neste møte vil enten bli på Rjukan eller i Langesund.

Alt i ett i Stavanger

Flere steder er menigheter og foreninger vevd inn i hverandre helt opp til 1960-tallet; i Stavanger er dette sterkere enn noen andre steder.

I Stavanger innvies De Døves Hus 19. september. Byens avis, Stavanger Aftenblad, skriver blant annet:

> *Stavanger Kristelige Døveforening åpner i Saudagaten et stort bygg med kirke, forsamlingslokale, aldershjem og en planlagt videregående skole for døve jenter. Døveforeningen har gjennom mange år samlet inn penger og i byggeprosessen er det pastor Brekke som står i spissen for prosjektet.*
>
> *I underetasjen og 1. etasje er det skolelokaler og internatrom for jentene. 2. etasje har også plass til et kirkerom med plass til 80 kirkegjengere, og et forsamlingslokale til møter og fester. Slår man sammen kirken og forsamlingslokalet blir det plass til så mange som 300. I 3. etasje er det aldershjem med 20 plasser. Hele bygget koster kr 140 000, og menigheten har selv samlet inn kr 80 000 – resten må lånes.*

Døveforeningen i Stavanger er den siste av døveforeningene som fjerner kristen fra navnet, det skjer så sent som i 1973, da tar de navnet Stavanger Døveforening. Det kristne verdigrunnlaget for foreningen i Stavanger er i alle år svært sterk. Når man leser foreningens historie, får man mer inntrykk av at foreningen er en kristen menighet enn en forening for døve. Helt frem til 1953 har døvepresten automatisk sete i styret og da selvsagt som leder.

Verdenskongress i Paris

Ni nordmenn deltar på den internasjonale kongressen for døve i Paris 29. juli til 11. august. Yngvar Andresen forteller om arrangementet gjennom flere numre av Tegn og Tale. Han rapporterer at døve forstår hverandre lett over landegrensene, men at forelesningene på kongressen gikk på fransk tegnspråk slik at det var umulig for andre lands døve å delta i debatten om tema som dreide seg om undervisning og sosiale spørsmål for døve.

1938

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

Jubileumsår

NDL er 20 år uten at det markeres på spesiell måte, mens De Døves Forening i Oslo feirer sine 60 år lørdag 6. og søndag 7. august med mottakelse, utstilling, gudstjeneste og festmiddag. I tillegg er det friidrettstevne på Frogner stadion. 200 deltar på festmiddagen. Slik det er vanlig med store arrangementer for døve, har foreningen fått en avtale med NSB om 50 prosent rabatt på togbillettene, og 25 prosent rabatt på båtruten Bergen-Stavanger-Oslo.

Også i Trondheim jubileres det, døveforeningen der er 40 år. Det feires tre dager til ende. Fredag kveld er det gudstjeneste, lørdag festmiddag og søndag avsluttes det med ny gudstjeneste. Og hvis noen lurer på menyen på festen: Skinkestek med grønnsaker og is til dessert. Steken blir servert to ganger, og bra er det for det er hele 17 taler!

Reglene for førerkort

Forbundet mottar følgende svar fra Veidirektoratet på sin siste henvendelse om at døve må få lik tilgang til førerkort for bil:

> *Vi viser til Motorvognlovens paragraf 15 der det står: Den som skal kunne få godkjenning til fører må legge frem attest fra politiet på hjemstedet om han er pålitelig og edruelig og at de finner han skikket til å bli bilfører, og attest fra lege om godt syn og god hørsel, kroppsførlighet og ellers god helse. Den som politiet har nektet førerkort på grunn av syn, hørsel, kroppsførlighet eller helse kan klage til departementet. Departementets avgjørelse er endelig.*

Veidirektoratet tillegger at de kan åpne for å gi døve førerkort om det har vesentlig betydning for den døve, for eksempel i forbindelse med arbeid – men døve kan ikke under noen omstendigheter få førerkort for buss, taxi eller annen persontransport.

Nazistene styrer Tyskland

Døve i Norge mottar med bekymring melding om at det tyske døveforbundet er underlagt den nazistiske regjeringen. Ved et ukekurs for 40 tillitsvalgte ble det nesten bare undervist i nasjonalsosialismen. Tyskland har innlemmet Østerrike i det de kaller Stor-Tyskland, og døveforbundene i de to landene er slått sammen med Fritz Albreghs som forbundsleder, eller *fører* som det kalles. Han har stor makt og utnevner og avskjediger ledere av de lokale døveforeningene.

Styret i forbundet

Alle vet at Helmer Moe er forbundsleder, men hvem andre er med i styret? Jo, Ester Pedersen fra Larvik er nestleder. Styremedlemmer er Lunde Johansen, Trondheim; Nils Gjerstad, Bergen; Thoralf Strømme, Oslo.

1939

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

Landsmøte i Larvik

Vestfold Døveforening overtar landsmøtet etter at døveforeningen i Østfold trekker seg. Som for seks år siden er lokalene i Farrisbadet i Larvik stedet. Foreningen kombinerer landsmøtet med feiringen av sitt 25-årsjubileum.

Program for landsmøtet

Landsmøtets timeplan ser slik ut:

Torsdag kveld ankomst og felles kveldsmat.

Fredag kl. 10–13.30 landsmøtet åpnes, kort andakt med døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen, deretter begynner forhandlingene. Kl. 14.30 biltur til Hvalmuseet og besøk på foreningens feriehjem med mulighet for bading.

Lørdag, hele dagen forhandlinger, om kvelden gallafest.

Søndag er det gudstjeneste og tur til Hjemmet for døves institusjon på Sukkegård, Andebu.

I tillegg arrangeres det lørdag ettermiddag fotballkamp mellom Døves ungdomslag Oslo og Larvik Turn på Lovisenlund gressbane.

Prisen for oppholdet fra torsdag til søndag inkludert alle måltider er kr 18 per deltaker. I tillegg må man betale kr 7 for festmiddagen.

Forbundet har fått innvilget 50 prosent rabatt på reiser med NSB og det samme med båtruten som går mellom Oslo og Bergen og trafikkeres av Arendal Dampskipsselskap.

Skriftlig årsberetning

Det presenteres regnskap for tre år, perioden 1936–1939. Hele omsetningen for forbundet er på nesten 7000 kroner. Vi merker oss at kr 3000 er plassert i banken, mens en kontantbeholdning på hele kr 3200 er plassert hos tidligere forbundsleder Johannes Berge. Bankene er kanskje usikre institusjoner i førkrigstiden?

Forbundets beretning og regnskap første gang trykket opp i 30 eksemplarer, tidligere måtte hele beretningen leses opp.

Fortsettelsesskole

Bonnevie-Svendsen informerer landsmøte om det trolig vil bli åpnet fortsettelsesskole et av de neste årene. Han har vært med i en komite i Kirkedepartementet som har arbeidet med spørsmålet. Landsmøtet tar begeistret imot opplysningene og sender denne henvendelsen til departementet:

> *Norske Døves Landsforbund tillater seg pånу å henvende seg til statsmaktene i anledning av fortsettelsesskolesaken. Vi takker for den interesse og velvilje som er vist ved å la planer utarbeide og mener at disse stort sett er gode. Men det er en særdeles viktig sak å få skolen i gang snarest mulig og vi tør derfor inntrengende henstille til Stortinget om at det må bli fortgang i saken.*

Kretsordningen oppløst

Organiseringen av foreningene i kretser har ikke vært vellykket, derfor vedtar landsmøtet å gå tilbake til bare to organisasjonsledd, forbundet sentralt og døveforeningene lokalt. Endringene får betydning for valg av styret, og representantene går enstemmig inn for at landsmøtet fritt skal velge for-

bundsleder, og så skal det velges fem styremedlemmer, en fra hver av landsdelene Øst-, Sør-, Vest-, Midt-, og Nord-Norge. Blant disse skal styret konstituere seg med å velge nestleder og kasserer.

Kontingent

Landsmøtet bestemmer at forbundskontingenten skal være 30 øre per medlem, mens de som vil abonnere på Tegn og Tale, må betale kr 3 i direkte abonnement. Det er syv bladutgivelser i 1939.

Helmer Moe ønsker avløsning

Ved valgene ønsker Helmer Moe avløsning som forbundsleder, men lar seg overtale til å ta tre nye år. Ester Pedersen fortsetter som eneste kvinne i styret.

Festmiddagen

203 deltakere er med på festmiddagen, og hvis noen lurer på hva menyen var den gang, så har vi svaret: Velkomst-cocktail. Champignonsuppe. Laks med agurksalat. Kylling med salat. Is med bringebær. Kaffe.

Fotballkampen

Fotballkampen får omtale i Larvik Amtstidende. Larvik Turn vinner kampen 5–1, men avisen kritiserer laget for at de stilte opp med et nesten rent A-lag mot Oslos døve. Avisen mener at døve tapte mye ved at målvakten ble skadet tidlig i første omgang, og at de ikke fikk sette inn reservemålvakten før etter pause.

Honorar til tillitsvalgte

Honorarutbetalinger til tillitsvalgte i forbundet er svært beskjeden. Forbundsleder mottar kr 75 per år for arbeidet, mens kassereren nøyer seg med kr 25. Redaktør for Tegn og Tale er oppført med kr 110 i honorar for bladet som utkommer 6-7 ganger årlig. Total omsetning i NDL er omtrent kr 4000 i året.

Mørke skyer i Europa

Yngvar Andresen fra Halden er en ivrig skribent i Tegn og Tale. Han er døvblitt og har lært fremmedspråk på gymnaset, derfor oversetter han en del fra utenlandske døveblader. Han gjengir en advarsel mot jødene i det tyske døvebladet:

> *Skjebnekamerater og medlemmer av Riksforbundet for Tysklands døve, som fremdeles på en eller annen måte har forbindelse med døve jøder, gjør forretninger med jøder eller som har kontakt med disse landsforrædere, blir med øyeblikkelig virkning hensynsløst utelukket fra Riksforbundet for Tysklands døve.*

Andresen forteller også fra Sveits, der døve som bor i grensetraktene må bære gule armbind med tre svarte prikker, så de ikke risikerer å bli skutt om tyske grensevakter roper stopp.

Landsmøte i Larvik 20.–23. juli 1939

Bildet: Jim Vold

Krigsårene 1940–1945

Forbundsleder: Helmer Moe, Trondheim

Krigsfrykt blant døve

Hjelp de døve i Finland, er forbundslederens sterke appell på forsiden til Tegn og Tale i mars 1940. Finland er i krig med Sovjet. Døve nordmenn starter pengeinnsamling til støtte for døve i Finland.

Bladet i mars er siste blad før Norge selv blir okkupert av Tyskland, og mye av NDLs arbeid blir lammet. Ved den tyske invasjonen rømmer mange døve fra sine hjem i byen til slekt på landet eller til døveidrettslagenes hytter der de anser seg tryggere.

Få abonnerer på Tegn og Tale

I Tegn og Tale beklager forbundsleder Helmer Moe seg over at det er så få som abonnerer på bladet. Han skriver:

> *Hvis man spurte deltakerne på landsmøtet om de holdt Tegn og Tale ville resultatet blitt svært nedslående.*

Han antyder videre at grunnen til dette kanskje kan være:

> *Spørsmålet om bladets skjebnetime er nærmere enn mange tror. Skal vi utsette eller fremskynde den. Skal vi likvidere det gamle og bygge noe nytt og bedre på det gamles ruiner? Mistroen til bladet er blitt en vanlig oppfatning for de mange som ikke vil forstå sannheten, at ethvert forbund kan måles etter sitt blads opplag og innflytelse. Er bladet gjennom sin ledelse og redaksjon blir en håpløs havarist, så bør likvideringen komme hurtig og nyskapningen gis de muligheter med en samlet oppslutning som bladet hittil har savnet.*

Døve gis plass i tilsynskomiteene

Departementet bøyer seg endelig for NDLs krav om døve som medlemmer av tilsynskomiteen for døveskolene. Begrunnelsen for å kreve døve representanter i komiteen ble av forbundet fremmet slik:

> *Kravet om at døve bør være representert i tilsynskomiteen bygger på de voksne døves egne erfaringer under deres skoletid. Det kunne påvises mange tilfeller ved døveskolene som ikke burde ha skjedd mot skolebarna og som tilsynskomiteen ikke fikk kjennskap til.*

Her sikter forbundet blant annet til overgrep både gjennom korporlig avstraffelse og seksuelle overgrep ved skolen. Historien om dette er flere, men helst fortalt i lukkede rom. På begynnelsen av 2000-tallet dokumenterer forsker Marit Hoem Kvam at et stort antall barn ble utsatt for overgrep på internatskolene for døve.

Ved døveskolen i Trondheim blir tilsynskomiteen i 1940 koblet inn i en alvorlig sak. De voksne døve i byen reagerer på at en døv elev er forslått i ansiktet, og at han har tydelige smerter i øret. Gutten forteller at han er blitt slått av en lærer ved skolen. Forbundet går videre med saken til skolens rektor og tilsynskomiteen. Men svaret er ikke veldig oppmuntrende, komiteen skriver blant annet:

> *Det forholder seg riktig at vedkommende lærer har foretatt en korporlig refselse, hvilket er imot skolen reglement. Tilsynskomiteen har anmodet skolens styrer om å påtale dette og innskjerpe lærerpersonalets instruks. Komiteen finner imidlertid at den omhandlede refselse ikke kan karakteriseres som umenneskelig eller skamslåing av eleven slik NDLs brev hevder.*

Denne tildragelsen skjedde i en tid da fysisk straff av elevene fortsatt foregikk i norske skoler, ikke bare i døveskolene, til tross for at slike straffemetoder ble forbudt ved lov allerede i 1936. Vi kjenner ganske mange historier om at flere døvelærere den gang hadde en forkjærlighet for å dra elevene i øret, det forklarer nok elevens smerter.

NDL understreker også overfor departementet at tilsynskomiteens besøk ved døveskolene ikke skal varsles på forhånd, de skal komme uanmeldt.

I 1941 blir Edel Herlofson første døve medlem av tilsynskomiteen på Skådalen skole. Hun markerer seg tidlig ved å ta opp spørsmål knyttet til lønn for assistentene som jobbet ved skolen, døve assistenter hadde kr 50 i månedslønn, mens hørende assistenter tjente kr 60. Tilsynskomiteen behandlet også en sak mot den kvinnelige husbestyreren på Skådalen, der de forventer at departementet tar forholdsregler overfor nye gjentakelser.

Tegn og Tale på 134 sider

Tegn og Tale som utgis under krigen, er selvsagt kjemisk fri for kritikk mot tyskerne; bladet er underlagt sensur, det er lite stoff om døvearbeidet og mange generelle artikler og noveller – og svært mange annonser. Det siste skyldes en avtale inngått med Arthur Rosens trykkeri i Oslo, som har påtatt seg å trykke bladet gratis i et opplag på 500 om de får retten til alle annonseinntektene.

Desemberbladet i 1941 er på utrolige 136 sider. Det er mye stoff knyttet til julefeiringen, mange generelle noveller og hele 874 annonser fordelt på 34 sider. Annonsene er blitt en gullgruve for trykkeriet.

Yrkesskolen i Bergen åpner

I 1942 er den store begivenheten i døvesamfunnet åpningen av yrkesskolen for døve gutter i Bergen, en sak forbundet har arbeidet med siden stiftelsen i 1918. Den planlagte skolen for jenter i Stavanger blir utsatt fordi Døves hus, som skal brukes som skolelokaler, brukes av Det sivile luftvern.

Forbundslogo

NDLs første logo vedtas. Åtte personer deltar i konkurransen, og vinneren blir typograf A.C. Carlsen fra Stavanger. Han er svigersønn til en av NDLs stiftere, Samson Hauge. Han får kr 25 i premie. Forbundsleder Helmer Moe forklarer logoen slik:

> *To sammenknyttede hender som symboliserer samhold og enighet. Kjedene på begge sider betyr foreningene som er tilsluttet forbundet. Solen og havet forteller at Norge er midtnattsolens land.*

Bevis på at man er døv

Etter anmodning fra Østfold Døveforening kontakter NDL Politidepartementet med ønske om at døve må kunne legitimere sin døvhet overfor tyske vaktposter. Departementet svarer ja til spørsmålet, og døve får beskjed om å kontakte sitt lokale politi for å få påført DØV i identitetskortet. Det diskuteres også om døve skal bruke gult armbind som en markering av at de ikke hører, men i begynnelsen av krigen er døve lite lysten på dette. De mener de klarer seg bra nok i samfunnet uten et slikt varslingsbånd.

Restriksjoner på tobakk

Under krigen er det rasjonering på alle importerte varer, Sigaretter og tobakk er umulig å få kjøpt. Mange nordmenn dyrker tobakksplanter i egen stue, for klimaet utendørs er ikke egnet til slik produksjon. Den hjemmelagde tobakken smaker ikke godt, men den døyver røyksuget. Det er i lys av dette vi må forstå forbundets dispensasjonssøknad datert 16. oktober 1942 til Tobakkutvalget i Sør-Trøndelag:

Når de blinde menn, ifølge Tobakksutvalgets offisielle meddelelse i dagspressen også blir tildelt tobakk, vil vi henlede det ærede Tobakksutvalgs oppmerksomhet på at det er en alminnelig oppfatning at døve hører med i samme abnormgruppe som blinde. Det skulle derfor være helt innlysende at døve menn også bør få de samme fortrinn som blinde, og dermed få tildelt tobakk.

Søknaden blir avslått.

Tegn og Tale med mange sider

Første Tegn og Tale i 1942 følger opp med 26 sider med annonser, og bladets sidetall er 76. Det redaksjonelle stoffet blir i liten grad levert av redaktør Thoralf Strømme, men fylles opp av stoff som trykkeriet selv finner. Det meste er artikler og historier fra de hørendes verden. De neste bladene har mellom 5 og 19 annonsesider og må virke som en drøm for dagens annonseinnsamlere. Ikke merkelig at K.E. Teige i et innlegg undres over at det er mulig å samle så mange annonser i krisetider, mens annen presse fortvilet kjemper for sin eksistens:

Vi abonnenter har med forbauselse konstatert at bladet har kommet regelmessig og i flottere format enn før. Vi som har fulgt med vet jo at for ikke mange år siden sto Tegn og Tale billedlig talt med det ene ben i graven.

Det var nok flere enn Teige som lurte på hvordan denne snuoperasjonen kunne finne sted.

Et leserbrev av Finn Johansen, Drammen, uttrykker samme glede:

Leserne har sikkert sett med forbauselse hvor stor og godt Tegn og Tale er blitt den siste tiden. Utstyr og stoff er prima! Det er derfor en selvfølge at interessen for bladet er blitt meget større.

Man skulle tro at redaktør Thoralf Strømme ville stortrives i sin rolle, men nei – han sier opp sin stilling og vil gå av under landsmøtet i Trondheim. Han forklarer det slik:

Bladet er blitt en forretning som det ikke lenger er nødvendig å ofre seg for på bekostning av mitt levebrød.

Trykkeriet tar nå ikke bare inntektene fra annonsene, men også klekkelig med honorar av de gavene som innkommer til NDL fra private personer, bedrifter og kommuner fra alle kanter av landet.

Tegn og Tale

FORBF. HELMER MOE Blasevoldsbk. 4 Trondheim

Red.: THORALF STRØMME Asbjørnsensgt. 1 A. IV, Oslo

Nr. 3 Februar

23. Årgang 1942

Blad nummer 3 i 1942 hadde for første gang med forbundets logo.

Den statlige reklamekontrollen finner det etter hvert nødvendig å sjekke om trykkeriet opptrer på vegne av NDL i sin innsamling av annonser og rene pengegaver, og det bekrefter forbundsleder Helmer Moe.

25-årsjubileum

Forbundet er 25 år i 1943, men noen feiring blir det ikke. Forbundsleder Helmer Moe oppsummerer i medlemsbladet noen av de sakene forbundet har fått gjennomslag for: opprettelse av flere prestestillinger, mulighet til å få førerkort for bil og representasjon i døveskolenes tilsynskomiteer.
I sin oppsummering lyser han også fred over tre av stifterne av forbundet som er gått bort: Samson Hauge, Ragnar Ziener og Anders Rendedal.

Umulig å samles til møter

Landsmøtet, som var berammet til Trondheim, blir utsatt til etter krigen fordi det er umulig å få reisebevis av de tyske makthaverne. Helmer Moe er nå så sliten at han prøver å få til et representantmøte i stedet, og at man på et slikt møte kan dispensere fra loven slik at det velges ny forbundsleder. Han vil ha avløsning etter 10 år som øverste tillitsvalgte i forbundet. Men dette gjør ikke inntrykk på de som utsteder reisebevis – myndigheten ser ikke at et representantmøte har større verdi enn et landsmøte – og Moe innser at det ikke kan bli noe møte så lenge krigen varer.

Det samme innser redaktør Thoralf Strømme i Tegn og Tale. Han aksepterer å fortsette i det frivillige vervet som redaktør så lenge krigen varer, alle håper at den snart tar slutt.

Tegn og Tale omstridt

Annonseomfanget i bladet er blitt en sak det snakkes om i foreningene. Bergens Døveforening sender i 1944 spørsmål til forbundet om hvem som tjener penger på annonsene. Kommer inntektene døvesaken til gode, eller går alt lommen på de som samler inn annonsene?

I mai overtar Arne Waieland som kasserer for bladet. Han er leder av De Døves Forening i Oslo og en mann som i de påfølgende år skaper mye støy i organisasjonen.

Mange lesere av bladet klager på at bladet har for lite stoff fra døvesamfunnet. Forbundsleder Helmer Moe forsvarer redaktøren med at han mottar for lite stoff fra døveforeningene. Derfor brukes det for eksempel seks sider til å fortelle historien om musikkens store komponister. En slik artikkel avsluttes med følgende bemerkning:

> *Måtte radioen gjøre enda større fremskritt, slik at selv den mest hårdnakkete døve kan høre musikk ad teknisk vei.*

Redaktøren forklarer stoffvalget slik:

> *Det har vært en del innlegg i de seneste numrene om valg av stoff i bladet. Det har vært nevnt at det selvsagt under de herskende unormale forbindelser med utlandet er så godt som umulig å skaffe stoff fra andre lands døveblad. Våre utenlandske forbindelser som var oppe i 12 bytte-blader er nå redusert til bare ett blad, «Dövas vän», Sverige. Også dette bladet er preget av annet stoff enn fra døves verden, bare en artikkel som gjelder innvielsen av Stockholm Døves Feriehjem, resten av innholdet er diverse religiøse artikler og allmenn menneskelige betraktninger over livets forskjellige forhold.*

Forbundet vil ha armbind

Ved slutten av 1944 er krigssituasjonen blitt så alvorlig for døve, spesielt for døve som bor i distriktene der de tyske vaktpostene ikke er så synlige som i byen. Forbundet frykter at døve ikke oppfatter hvis de tyske soldatene roper stopp, og at det verst tenkelige blir utfallet. Derfor er det igjen kontakt med Politidepartementet. Det oppnås enighet om at døve skal bære et hvitt armbind, påtrykket *DØV* – det samme som døve i Tyskland bruker, men før man får satt tiltaket ut i praksis, er det slutt på krigen.

Redaktørskifte

Da freden endelig kommer til landet, får redaktøren den avløsningen han lenge har ønsket. Han takker av med disse ordene:

> *Fra og med dette blad fratrer jeg min stilling som redaktør av landsforbundets organ Tegn og Tale. Jeg vil herved takke alle lesere, medarbeidere og bidragsytere for all interesse og velvilje som er vist meg i de 11 år som er gått.*

I sin siste lederartikkel priser han freden:

> *Nå er vårt land atter fritt. Vi kan igjen puste fritt, etter fem lange års undertrykkelse og kamp. Vi er fylt av en varm, inderlig glede over at det vi i alle disse tunge år har håpet, ønsket, trodd og visst, skulle komme. Landet er atter vårt, ingen fremmede støvler skal trampe på vår jord, ingen selvbestaltede herrer skal mer kommandere det norske folk og intet fremmed maktspråk skal lenger kreve lydighet av oss.*
>
> *Disse tunge år under fremmed åk har lært oss hvilken kostelig gave vår frihet var, og den annen verdenskrigs tunge prøvelser har stålsatt vår vilje til å være beredt til å forsvare den med vår ytterste evne, nå da vi atter har fått den tilbake.*

Han skriver også at bladet mange ganger har slitt økonomisk, og så bidrar han med litt oppklarende informasjon om annonseinnsamlingen i krigsårene:

> *Vi kom i kontakt med en dyktig forretningsmann, som tilbød seg å trykke bladet gratis for oss mot eneretten til annonsene. Og fra nyttår 1941 er bladet vokst til en stor affære.*

Den oppmerksomme leser vil likevel skjønne at det er mange ulmende spørsmål rundt bladet. De to medlemmene av bladstyret, Arne Waieland og John Vigrestad, trekker seg fordi de mener driften av bladet er uholdbar, de sier:

> *Bladet er et rent underholdningsblad og ikke et forbundsorgan.*

Annonseinnsamlingen og avtaler med trykkeriet er gjort av redaktør Strømme selv, over hodet på forbundsstyret, og forklares med denne meddelelsen fra forbundsleder Helmer Moe:

> *Herr Thoralf Strømme ble av landsstyret tvunget til å fratre stillingen som bladets redaktør. De undersøkelser som fra forbundets side ble foretatt, har vist at det er beviser for herr Strømmes misligheter under hans ledelse av bladet drift. Han har ved sin ulojale opptreden unnlat ifølge reglementet å forelegge for landsstyret de viktige beslutninger og de inngåtte avtaler vedrørende bladets drift.*

Forbundsstyret sier opp avtalen med trykkeriet og annonseinnsamlerne. Arne Waieland overtar redaktørstolen. Hans første lederartikkel har overskriften *Frihet og rett*.

> *Nå da den frie presse sprer den tåke som tyskerne og deres hjelpere har omgitt oss ved å frata oss det frie ord, kan vi nå først i full utstrekning fatte den dødelige fare en tysk seier hadde vært for alle frihetselskende folk.*

Endelig representantmøtet

I Oslo 26.–27. juli 1945 avholdes det første representantmøte i NDF etter krigen. På slutten av møtet blir spørsmålet om redaktør Strømmes forhold til Tegn og Tale tatt opp. Helmer Moe svarer at det vil være altfor vidløftig å redegjøre for saken på møtet, og Strømme er heller ikke tilstede slik at han kan forsvare seg. Representantene fra de 14 foreninger bruker tiden til å diskutere status etter krigsårene og for å komme i gang med organisasjonsarbeidet igjen. Helmer Moe oppfordres til å fortsette som forbundsleder slik at valg av leder kan skje, slik det fremgår av vedtektene, på et landsmøte. Og landsmøtet blir fastsatt til året etter i Drammen.

I sin julehilsen til medlemmene skriver forbundsleder Helmer Moe i Tegn og Tale blant annet:

> *Under krigen har vår døveorganisasjon, liksom alle andre organisasjoner, hatt vanskeligheter og ulemper å trosse. Det ble klart at mange av våre viktige lands- og foreningssaker nødvendigvis måtte legges til side i påvente av fredelige og normale tider. Enkelte av våre døveforeninger har heldigvis klart seg noenlunde bra og har kunnet holde sine vanlige møter for medlemmer. På landsforbundets første representantmøte i Oslo etter kapitulasjonen ble det klart redegjort for landsforbundets virksomhet under krigsårene. Det kunne være mangt og meget å kritisere, men man var klar over at det som var det alle viktigste, er at vårt landsforbund har vist en fast nasjonal holdning og unngått de nazistiske påvirkninger og innflytelser.*

Retten til førerkort for bil

Redaktør Arne Waieland skriver i Tegn og Tale at det må bli slutt på at de lokale politimyndighetene skal bestemme om døve skal få førerkort for bil eller ikke. Han antyder at døve, eller døves familie, må ha gode kontakter i politiet for å få dette, derfor ber han om fortgang i NDLs arbeid mot de sentrale myndighetene.

Forbundsleder Helmer Moe sier i en kommentar at landsforbundet arbeider for å endre reglene, men i dag er det slik at døve for å få sertifikat må legge ved attester fra lege, kjørelæreren og døvepresten – eller en annen aktverdig person. De lokale politikamrenes avslag på førerkort kan ankes til Arbeidsdepartementet.

Dagen

No er det i Noreg atter dag.

Til befolkningen i Bergen og Hordaland.

Kunngjøring.

DE DØDES RØST.

Nordiske hilsener

Ved freden får NDL hilsningstelegrammer fra de andre nordiske døveforbundene:

Finland:
Vi sanda våre odeskamarater i Norge våra hjerteligste lyckonskningar i anledning av den återvunna friheten.

Sverige:
Svenska Dövstum Forbundet deltager hjarteligt i Eder stora gladje over Norges befrielse.

Danmark:
Dansk Døvstummeforbund sender hermed de hjerteligste lykkønskninger til Norges befrielse med håp om at Norge må gå en lys og lykkelig fremtid i møde. Vi forstår at de i Norge må have det hardt. Måtte der nu komme lyse og gode kår.

Sittende fra venstre: Lunde Johansen, Ester Pedersen, Helmer Moe, Nils Gjerstad, Olaf Foss og Arne Waieland. Stående i første rekke fra venstre: Osvald Kleppe, Alf Larsen, Harald Nesse, Torstein Simonsen, Finn Johansen, Ansgar Breiteig, Wilhelm Schrøder og Eivind Hegstad. Bakerst fra venstre: Aksel Karlsen, Sverre Lindquist, Øistein Ording og Gunnar Iversen. (Bildet: Kari Sand.)

Stor sjakkinteresse

På 1950-tallet er interessen for sjakk større en noen gang. De lokale sjakk-klubbene har vært i gang i flere år, Trondheim Døves Sjakk-klubb ble stiftet allerede i 1926. Stavanger får sin sjakk-klubb 20 år senere. Da NDL har landsmøte i Trondheim i 1948 opprettes Norske Døves Sjakkforbund med Eilif Ohna som leder, Thorbjørn Johan Sander som sekretær og Sverre Grebstad som kasserer. Alle fra Bergen. Landsmøte blir kombinert med sjakkturnering.

I døveforeningen i Oslo blir interessen for sjakk så overveldende at medlemmer uten sansen for brettspillet heller går på kafe enn i døveforeningen. Det er bykamper, nasjonale mesterskap og nordiske konkurranser. Nivået er høyt, i Bergen kommer Eilif Ohna i 1955 på tredjeplass i kretsmesterskapet.

Bildet er fra sjakk-klubben i De Døves Forening i Oslo.

1946

Forbundsleder: Wilhelm Schrøder, Oslo

Landsmøte i Drammen

Over 400 døve samler seg til landsmøtet, alle lykkelige over å kunne møtes igjen etter fem mørke år. Det er også gjester fra døveforbundene i Danmark, Sverige og Finland.

Lederskifte

Helmer Moe ønsker ikke gjenvalg etter 13 år som leder. 28 års trønder-ledelse av forbundet er dermed slutt. Landsmøtet velger Wilhelm Schrøder fra Oslo som ny leder. Han er full av ideer og pågangsmot og vil raskest mulig komme i gang med følgende: kursvirksomhet, opplysnings- og kulturarbeid, årlige kurs for tillitsvalgte, hjelpefond for døv ungdom, reisefond for elde døve, barnehage og feriekoloni for døve barn.

Landsmøtet er det første på syv år, derfor er det mange saker og stor iver for debatt. Et av forslagene er ganske spesielt; det kommer fra Norges Vanførelag som ønsker en sammenslutning med NDL. Det vedtas å ta kontakt med Vanførelaget og prate om mulighetene for å samarbeide knyttet til enkelte saker. Mange representanter reagerer negativt i ettertid, men den nyvalgte lederen Wilhelm Schrøder skriver i en lederartikkel i Tegn og Tale blant annet:

> *Også innen vår organisasjon må vi bort fra all isolasjon. Alt er ikke som det skal være hos oss heller. Vi så det best på landsmøtet i Drammen. Da det fremkom et forslag om samarbeid med en annen organisasjon i enkelte saker av felles interesse, ble det fra noen representanter protestert, med den begrunnelse at vi døve måtte være selvstendige. Det ser ut til at mange her er på villspor. En slik måte å praktisere selvstendighet på, er vi ikke tjent med. Det er innsnevring og isolasjon. Skal vi fare frem på den måten, får vi snart stempel på oss for å tilhøre den gruppen, som det tydelig står skrevet utenpå: «Troll vær deg selv nok». Å være selvstendig er nettopp det å kunne samarbeide med andre organisasjoner på like vilkår. Vi må for all del ikke snevre oss inn på et lite område og være oss selv nok, men ta imot enhver hånd som blir rakt mot oss, og oppta samarbeidet med alle som har saker av aktuell interesse for døve.*

Krav om døveprest i Nord-Norge

Av andre forslag på landsmøtet nevnes: Harstad Døveforening foreslår igjen bedre døvepresttjenester i Nord-Norge, og de andre foreningene er enig:

> *Landsmøtet i Drammen fremmer krav om egen døveprest for Nord-Norge med bosted i Harstad.*

I forbundets brev til Kirkedepartementet argumenteres det blant annet slik:

> *Norske Døves Landsforbund har siden stiftelsesdagen innsett det sterke behov for sjelesørgere blant døve, som samtidig kan være dem behjelpelig i de vanskeligheter som en alminnelig mann møter i sitt liv. Folk som kan høre har mange steder å gå til for å få hjelp eller veiledning, men den døve har ingen steder å ty til.*

Rimeligere kinobillett

Skien og Telemark Døveforening vil ha prisreduksjon på kinobilletter og krav om teksting av norske filmer. Forslaget om teksting virker så fremmed at det glemmes etter at Arne Waieland hadde forklart saken:

> *Filmselskapene er imot det og har forklart at tekstingen virker sjenerende for hørende, da tekstene ofte sto lenge etter at replikkene var ferdig talt.*

Konklusjonen blir at døveforeningene lokalt må forhandle om rabatt på billettene til sine kinoer.

De Døves Forening i Oslo krever bedre sløydundervisning på døveskolene og dyktigere lærere, og Forbundsstyret lover å arbeide videre med saken.

Høyere lønn til døve lærere

Styremedlem Nils Gjerstad ønsker at forbundet skal arbeide for bedre ansettelsesforhold for lærere i døveskolene. Gjerstad er selv lærer ved yrkesskolen for døve i Bergen. Forbundet følger opp saken ved å innhente kunnskap fra Norges Døvelærerforening om lønnsnivået til de som underviser i døveskolene.

Samme pensum som hørende

Vestfold Døveforening ønsker landsmøtets tilslutning til at elevene på døveskolene skal ha samme pensum som elevene på de hørende skolene. Forslaget utløser en lang debatt der forbundsleder Helmer Moe mener det ikke er riktig å sammenlikne døve og hørende barns skolegang da det er stor forskjell i måten å undervise på. Debatten dreier over til *Utdanningsfondet til beste for døve og tunghørte,* som skal være en hjelp for de som tar teoretisk utdanning. Dem er det få eller ingen av på den tiden, og representantene vil at også de som tar utdanning innenfor håndverksfag, skal kunne søke fondet. Det endelige vedtak i saken kom derfor ganske langt bort fra det opprinnelige forslaget:

> *Enighet om å søke Utdannelsesfondet om at reglene for utdeling blir endret til også å omfatte praktisk yrkesutdanning.*

I henvendelsen til Utdanningsfondet argumenterter forbundet slik:

> *Landsmøtet er enig i at det er viktig å lære døve de ting som de kan være konkurransedyktig med hørende i, altså håndverk. Kontorarbeid eller lignende kan være forferdelig for sinn og sjel, når de døve i disse arbeider blir tilsidesatt.*

Ett felles nordisk døveforbund?

Gjesten fra Finlands Døveforbund foreslår at det opprettes et nordisk døveforbund og presenterer vedtektene for et slikt forbund, som senere ble forløperen for Døves Nordiske Råd. Forslaget samler støtte fra de andre nordiske gjestene på landsmøtet og blir sendt videre til Den nordiske døvekongressen i Stockholm i 1947.

Nytt redaktørskifte

Under landsmøte annonserer Arne Waieland at han vil gå av som redaktør fordi bladets dårlige økonomi gjør det for slitsomt å fortsette. Noen måneder senere gir han seg med oppgaven, og ikke bare det: han trekker seg fra alle tillitsverv i døveorganisasjonen, blant annet som styreleder i De Døves Forening i Oslo.

Forbundsleder Wilhelm Schrøder kommenterer avgangen slik:

> *Det er ikke fritt for at man synes det er vemodig, å se en så initiativrik mann som i sin beste alder, bare 35 år, plutselig går fra alt, men vi tror at han en dag kommer tilbake igjen, mer foredlet og sterkere gjennom den motgang som han gjennomgår nå.*

Det er fine ord, slik man ofte skriver når noen slutter i en jobb. Men er de ærlig ment? Året etter blir det nemlig full krig mellom Arne Waieland og Wilhelm Schrøder, der åpne leserbrev i Tegn og Tale forteller litt. Vi kjenner ikke alt som ligger bak konflikten, men at de er bitre uvenner, fremgår tydelig. Det fortelles i bladet åpent om episoder ved feriehjemmet til De Døves Forening i Oslo og ved kongressen i Sverige, der Waieland oppfører seg på en lite sømmelig måte. I Sverige blir han belønnet med en natt i fengsel etter overdreven alkoholbruk og slagsmål. For landsforbundet er det viktig å få frem at han ikke lenger har noen formell tilknytning til forbundet.

Arne Waieland etablerer et nytt blad for døve: *Verden og vi*, som Landsforbundet ser på som en konkurrent både på annonsemarkedet og om abonnenter. Forbundet forbyr medlemsforeningene å ha noe som helst med bladet å gjøre.

Den glade drammensgutten Finn Johansen overtar som redaktør. Han mistet hørselen gradvis gjennom flere år, før han 17 år gammel nærmest er døv. Han bemerker seg fort med friske lederartikler og stoff med nærhet til døvemiljøet.

Landsmøte i Drammen 10.–14. juli 1946

1947

Forbundsleder: Wilhelm Schrøder, Oslo

Krangel og intriger

Wilhelm Schrøder får ingen enkel jobb som forbundsleder. Døvemiljøet i Oslo er preget av intern strid, og uenighetene topper seg ved en rettssak som bretter ut mye skittentøy. Sakene knyttet til Arne Waieland er bare en av flere som skaper hodebry. Lettelsen i forbundsstyret er nok derfor stor da Waieland i 1947 utvandrer til Canada.

Bråket blant flere døve i Oslo er omtalt slik i boken *Døveforeningen 1878–1978*:

> *I 1948 hadde foreningens styre gående en injuriesak i Oslo byrett mot en tidligere formann (…)*
>
> *(…) Uten å gå nærmere inn på enkeltheter er det å si at det var sladder og misforståelser i lange baner, slik at den generalforsamling som skulle ta stilling til skittentøyet, måtte bli langvarig. Den varte i fem kvelder med over 300 innlegg! En rekke personer innrømmet sine feil, blant annet det unødvendige å ekskludere ni tilfeldige motstandere. Men stemningen var amper, for i protokollen fra disse møtene kan vi lese om en diskusjon hvorvidt og hvordan én person trampet i gulvet hver gang en annen person gikk opp på talerstolen. Det endte med at seks ble suspendert for unasjonal holdning under krigsårene og syv andre for å ha satt i gang en voldgiftssak.*

Økonomien i forbundet må løftes

I sin nyttårshilsen til medlemmene deler forbundsleder Wilhelm Schrøder ut ros til det forrige styrets arbeid, men han har også kritikk å komme med:

> *Jeg synes det er bedrøvelig å se hvor lite det forrige forbundsstyre har gjort for å bedre forbundets økonomi i de pengerikelige krigsår. Det bør derfor ikke være noen hemmelighet at det nyvalgte styre må begynne sitt arbeid, med en nærmest bunnskrapt kasse.*

Forbundet sender blant annet tiggerbrev til døve i USA og ber om økonomisk støtte, uten at vi kan se at de gir noen repsons.

Behov for døvekonsulenter

Redaktør Finn Johansen skriver i en lederartikkel at forbundet trenger statlige tilskudd for å lønne døvekonsulenter. Han viser til at de har slike stillinger i Sverige, og at voksne døve har behov for veiledning og informasjon, ikke minst for å komme ut i arbeidslivet. Redaktøren mener at døvekonsulenter vil avlaste døveprestene for mye av det arbeidet de gjør, og som egentlig er deres arbeid som prest uvedkommen. Men enda skulle det gå 21 år før slike konsulenter ble ansatt.

Lurt av forlag

I ettertid har Johannes Seglem Rekkedal, som var sentral tillitsvalgt i Oslo, fortalt noe av uregelmessighetene rundt Tegn og Tale under krigen:

> *Bladet Tegn og Tale utkom regelmessig hver måned, men Wilhelm Schrøder og hans medarbeidere ble snart klar over at bladets drift var tvilsom. Et hørende forlag sto som utgiver, og brått kom det henvendelse fra et kontrollorgan innen næringslivet. Det gjaldt ikke bare vårt blad, men flere andre. Man hadde oppdaget at utgiverne stakk en altfor stor del av fortjenesten i egen lomme. Det kom frem at akkvisitørene tok 50–60 prosent provisjon, mens Næringslivets innsamlingskontroll hadde bestemt at provisjonen ikke skulle overstige 18 prosent. Forbundet måtte ta et oppgjør med forlaget. Det ble*

brudd, og forlaget ble dømt til å betale erstatning – men det viste seg at det var konkurs, slik at det var ingen penger å hente.

Forbundsleder Wilhelm Schrøder får en ny og bedre avtale med det samme trykkeriet for Tegn og Tale. Det gir forbundet kontroll over inntektene til bladet, de mottar kr 40 per annonse som trykkes.

Spørreundersøkelse blant medlemmene

Den svært aktive forbundslederen har også en spørreundersøkelse blant døve, som han skriver:

Gallup er nåtidens nyeste metode til å måle folkemeningen om dagsaktuelle problemer. Den har fått stadig større betydning samfunnet på grunn av dens pålitelighet ved de oppnådde resultater.

Det fremgår ikke av informasjonen hvor mange som deltok i gallupen, og hvordan de som deltok ble valgt ut. Blant de 19 spørsmålene gir vi noen smakebiter:

Hva ville du helst være om du var hørende?
De fleste svarer at de ville hatt et annet yrke enn de har, for eksempel tannlege, kontormann, lærer, gårdbruker, sanger, sykepleier.
De fleste understreker at døvheten skaper barrierer i valg av utdanning og yrke.

Er hørende mer begavet enn døve?
Alle svarer et klart nei, men noen mener at hørende tilegner seg kunnskap og på den måten utvikler seg raskere enn døve.

Hva ønsker du skulle vært gjort for døve?
Alle ønsker flere skoler som gir yrkesutdanning. Mange ønsker seg skoler som gir mulighet for akademisk utdanning.

Hva savner du mest?
Nesten ingen svarer at de savner hørselen. Det virker som om døve har de samme drømmene som hørende, at de kan vinne i pengelotteriet, skaffe seg hus, hytte, bil – finne seg ektefelle og gis mulighet til høyere utdanning.

Får du med deg alt som sies i samvær med hørende?
De fleste svarer nei, de får bare med seg hovedtrekkene i det som sies, alle detaljer går tapt.

Norge først med forslag om Døves Dag

Wilhelm Schrøder har med seg et forslag til den nordiske døvekongressen i Stockholm:

Å innstifte en Døves Dag felles i hele Norden. Målet med dagen er å takke for det døve har oppnådd i samfunnet, en samlingsdag for felles styrke og identitet og se på de mulighetene døve har i fremtiden. En informasjons- og propagandadag for døvesaken.

Schrøder mener en slik årlig dag bør plasseres om høsten. Finland taler imot forslaget fordi de allerede har en nasjonal Døves Dag, som markeres på dagen da den første døveskolen i landet ble grunnlagt. Svenske talere mener at feiring av en slik dag ikke var fremtidsrettet; en slik markering ville understreke synet på døve som mindreverdige i samfunnet. Schröder trekker derfor forslaget, men i 1952 vedtar Døves Verdensforbund (WFD) å innstifte en internasjonal Døves Dag.

Nei til Nordisk Døveforbund

Forslaget på kongressen fra Finland om å opprette et felles Nordisk Døveforbund vinner heller ikke tilslutning. Det vil bli for kostbart, og som leder i døveforbundet i Sverige sier:

Det er riktig at Nordens land har mye felles. Men vi har også mye som skiller. Det som passer godt i det ene landet, passer kanskje ikke så godt i andre land. Gjennom godt samarbeid kan vi gi og motta, prøve og velge det mest passende og på den måten føre frem døvearbeidet i Norden.

Det blir derfor opprettet en Nordisk samarbeidskomite, som senere blir til Døves Nordiske Råd. Hvert land har fra første stund deltatt med to representanter i komiteen, og de to første norske deltakerne er Wilhelm Schrøder og Finn Johansen.

Styrket nordisk samarbeid

Kongressen oppretter en nordisk tegnspråkkomite og enes om å arrangere nordiske ungdomsleirer på rundgang i landene. Igjen diskuteres muligheten for opprettelsen av en nordisk folkehøyskole og et sentralt nordisk døvebibliotek, uten at det kommer til konkrete resultater.

Nordisk Døvekongress i Stockholm 1947

1948

Forbundsleder: Wilhelm Schrøder, Oslo

NDLs grunnlov

NDL er 30 år, og redaktør Finn Johansen i Tegn og Tale minner om at paragraf 2 i forbundets lov er grunnloven for det norske døvesamfunnet:

A: Å fremme og vedlikeholde de kristelige og kirkelige interessene for derved å utvikle og styrke det religiøse liv blant medlemmene.

B: Å vekke allmennhetens interesser for døve og deres stilling i samfunnet, samt støtte og hjelpe dem i bestrebelsene for å nå økonomisk selvhjulpenhet og uavhengighet.

C: Å vekke og utvikle sansen hos medlemmene for sosiale og kulturelle formål ved allment opplysningsarbeid og for øvrig på alle områder søke å fremme deres timelige og åndelige vel.

D: Forbundet har å veilede og om nødvendig regulere, de tilsluttede foreninger i deres arbeide og påse at dette holdes innenfor de grenser som hensynet til det heles vel og lovene bestemmer, og i det hele danne vakt og vern om arbeidet for døvesaken.

Landsmøtet i Trondheim

Ved åpningen av landsmøtet 1948 i Trondheim finner møtelederen det nødvendig å gjøre oppmerksom på at:

Døveprestene har talerett, men ikke stemmerett. Deres innlegg blir å betrakte som av rådgivende art.

Landsmøtet gir ny tillit til Wilhelm Schrøder som leder, med seg i styret får han: Nils Gjerstad, Bergen, nestleder; Finn Johansen, Drammen, Edel Herlofsson, Oslo, sekretær; Johannes Rekkedal, Oslo, kasserer; og styremedlemmene Torstein Simonsen, Trondheim; og Olaf Foss, Nordland. Det velges også seks varamedlemmer.

I årsberetningen skrives det at forbundet er tilfreds med å ha gjort seg ferdig med prestesaken slik at hele landet er dekket av betjeningen prestene gir. Gjennom opprettelsen av de to yrkesskolene i Bergen og Stavanger er en milepæl nådd. Utgivelsen av Tegn og Tale er kommet inn i ordnede former, og forbundet har 16 tilsluttede døveforeninger.

Det fremmes forslag om opprettelse av en døvekonsulentstilling i NDL for å avlaste prestene. De Døves Forening i Oslo mener endatil at døvekonsulenten kan være døv selv, og det utløser en stor debatt, der konklusjon blir at døve og hørende søkere skal stille likt! Men departementet avslår søknaden om penger til stillingen, og det går 20 år før det blir ansatt konsulenter i forbundet.

Oslo får gjennomslag for ny ordning ved valg av styret. Styret skal velges på landsmøtet, leder, sekretær og kasserer velges spesielt – og alle fra samme distrikt, slik at de kan ha nær kontakt. Så velges det et styremedlem fra hver av de fire distriktene som ikke har de tre nøkkelstillingene i styret – eller som et arbeidsutvalg, men formelt ble ikke ordningen med arbeidsutvalg innført før ved neste landsmøtet. Wilhelm Schrøder fortsetter som leder og får med seg Edel Herlofson som sekretær og Johannes Rekkedal som kasserer – alle fra Oslo.

Landsmøtet vedtar tegnet for *Norge*, slik vi bruker det i dag. Det gamle tegnet var en pekefinger ned mot jorden, som *her* – men et slikt tegn passet ikke så godt når nordmenn reiste til utlandet.

Mulig konflikt med prestene

I sine betraktninger rundt jubileet skriver forbundsleder Schrøder i Tegn og Tale blant annet:

> *Jeg tror jeg må nevne en sak som er høyst aktuelt i dag, men som er et meget ømt tema, døveprestene. Jeg ble tidlig gjort oppmerksom på at døveorganisasjonen og døveprestene før eller senere ville komme i konflikt med hverandre. Det vil si at vi kommer til en skillevei, hvor en av oss må seire. Konfliktens art menes å være at døveprestene vil ha enerett til all sin virksomhet og vil oppfatte døveorganisasjonens voksende styrke som en motstand og konkurrent. Jeg tror ikke at noe slik vil skje, for de erfaringer som vi får nå, vil gjøre at alt vil tilpasse seg ettersom forholdene krever.*

Schrøder peker på hva som er prestenes viktige oppgaver blant døve, og de mange andre utfordringene som er forbundets oppgaver. Han nevner eksempler som opplysningsarbeidet, individuelle rettigheter, juridisk kompetanse og kulturarbeid. Han mener forbundet står foran store endringer til det bedre, og raskt vil jobbe seg sterkere, og håper man vil unngå at:

> *(…) de som ser sin innflytelse minke med tiden, vil kanskje ikke føle noen begeistring over forandringen og prøver muligens å øke den igjen. Det er en samvittighetssak å la døve få komme frem og det strider ikke mot Gud at døve skal være selvstendige (…)*

Uenighet med idrettsforbundet

Selv om det er fredeligere tider i døvemiljøet i Oslo, er det ikke helt slutt på konfliktene blant døve i hovedstaden. Etter krigen utgir Oslo Døves Sportsklubb bladet Døv Sport, et konkurrende blad til Tegn og Tale, mener NDL. Bladet får mange annonser som går ut over annonseinnsamlingen til Tegn og Tale, påstår forbundet. De hevder også at annonseinnsamlingen skjer på falske premisser, under dekke av *støtte til døvesaken*, og krever at bladet skal stoppe utgivingelsen eller i det minste begrense annonseinnsamling til Oslo-området. Forbundet peker på at alle annonseinntektene i bladet går til trykkeriet. Sportsklubben inviterer til samarbeid og foreslår at annonsebyrået kan samle inn penger til begge bladene, men forbundet sier nei. De fremholder at annonsørene blir lurt, at Døv Sport er ren svindel, og at Tegn og Tale på grunn av bladet går med underskudd. Konflikten er ekstra pikant fordi Wilhelm Schrøder er forbundsleder, mens broren Otto i en periode er redaktør for Døv Sport. Etter en tid ble utgivelsen av sportsbladet innstilt, angivelig på grunn av uregelmessigheter, og Otto Schrøder blir senere redaktør for Tegn og Tale.

NDL inngår en avtale med Norges Døves Idrettsforbund om at landsforbundet har enerett på annonsemarkedet, og at idrettsforbundet skal få 20 prosent av overskuddet fra bladet hvert år, noe som antydes å bli omlag kr 7000.

Ulykkesforsikring?

Bestyrer ved Yrkesskolen i Bergen, Toralf Eng, inngår forhandlinger med to forsikringsselskaper om ulykkesforsikring for døve, på oppdrag fra landsforbundet. Begge selskaper sier at de ikke forsikrer døve, men det ene selskapet går med på en løsning der døve kan betale tre ganger så høy premie, forutsatt at den døve ikke jobber med maskiner. Eng hevde at de aldri har hatt ulykker på skolen i Bergen, og at en undersøkelse blant bedrifter som har døve ansatte, ikke har merket noen forskjell på døve og hørende ansatte som jobber med maskiner. Eng fremholder at det bør utarbeides en statistikk som viser ulykkesfrekvensen blant døve kontra hørende. Han kommer også inn på at saken kanskje kan løses ved at de funksjonshemmede selv starter en forsikringsordning, og at premien reguleres etter antall utbetalinger hvert år. Han nevner døve, blinde og utviklingshemmede som en gruppe, pluss disse gruppenes arbeidskollegaer.

Døve Rasmus Bjelland fra Oslo forteller at han er fagorganisert i Transportarbeiderforbundet. Han får hver måned tilsendt forbundets medlemsblad, og i et av bladene står det:

> *Mellom Norsk Transportarbeiderforbund og Storebrand er det inngått avtale om ulykkesforsikring for forbundets medlemmer. Avtalen omfatter alle medlemmene av forbundet.*

Men i paragraf 5 kommer det Bjelland oppfatter som blodig urettferdig:

> *Fra forsikringen er utelukket blinde, døve og meget tunghørte, vanføre, lamme, utviklingshemmede.*

Hva er det de høye herrer i Transportarbeiderforbundet og Storebrand vet om oss døve som jeg ikke vet, spør en oppbrakt Rasmus Bjelland.

Landsmøte i Trondheim 12.–18. juli 19

1949

Forbundsleder: Wilhelm Schrøder, Oslo

Store visjoner

Forbundsleder Wilhelm Schrøder har store planer for Tegn og Tale. Han mener det er mulig å skaffe 10 000 nye abonnenter, men det betyr at bladet må gjennomgå en forandring, og kanskje må bladet også utgis i to versjoner: et blad tilpasset døve og et annet blad tilpasset hørende. Forbundslederen håper en slik ordning kan tilføre forbundet og døveforeningene tusenvis av kroner i kassene.

Schrøder satser videre; i styremøte 2. april, foreslår han at forbundet skal opprette tre stillinger: sekretær, forretningsfører og redaktør. Årslønn kr 7000 til hver stilling, som tilsvarer lønnen som døveprestene har. Stillingene blir annonsert, og forbundet leier kontor i Døves Hus i Sven Bruns gate 7 i Oslo. Finansieringen av kontoret skal dekkes av inntekter fra annonser i Tegn og Tale, men dette slår ikke til. Forbundet samler inn færre annonser enn det trykkeriet tidligere hadde klart da de hadde ansvaret for innsamlingen. Det ble heller ingen stor økning i antall abonnenter. Sekretærstillingen blir derfor droppet, mens døvelærer Anders Haukedalen blir ansatt i en deltidsstilling som forretningsfører.

Bror blir redaktør

Otto Schröder, bror til forbundsleder Wilhelm Schrøder, blir ansatt som ny redaktør av Tegn og Tale. Til redaktørstillingen er det to andre søkere: Finn Johansen fra Drammen, som hadde vært redaktør i fire år, og den 21 år unge Thorbjørn Johan Sander fra Bergen. Otto Schrøder får seks av de syv stemmene i styret.

Finn Johansen takker for seg med velvalgte ord i bladet, ingen bitterhet å spore der. I hans fire år som redaktør utviklet bladet seg med gode lederartikler, friske leserbrev og leseverdige artikler og reportasjer fra døvesamfunnet. Johansen fortsetter sitt tillitsverv som styremedlem i forbundet.

Forbundsstyret forslår å bytte navn på bladet til *Vi døve og våre venner*. Forslaget kommer i et forsøk på å verve flere hørende abonnenter, men endringen blir aldri gjennomført.

Otto Schrøder debuterer som redaktør for bladet. Han imponerer med ny layout, finere papirkvalitet, flotte bilder og tegninger – bladet får et skikkelig ansiktsløft. Den første lederartikkelen av redaktøren er preget av at forbundet går inn i endringens tid og står foran store utfordringer. Målet er fortsatt å øke bladets opplag til 10 000 flere abonnenter og løssalg for å tjene penger som kan finansiere andre oppgaver i forbundet, ikke minst det å få heltidsansatte til den daglige driften. Det som ellers skiller bladet fra tidligere, er større vektlegging av stoff om kunst og kultur fra storsamfunnet, mer moralsk oppbyggende artikler, mer kristent innhold, men også mer omtale fra døveidretten. Årets siste blad har julepreg med farger på førstesiden, bilde av barn og juletre som er riktig stemningsskapende. Bladet er på hele 68 sider, der 18 er annonsesider.

Bedring i økonomien

Regnskapet viser at Tegn og Tale har et overskudd på kr 5300, mens driften av forbundet viser et enda bedre resultat med kr 15 300 på pluss-siden. Forretningsføreren uttaler at det fine overskuddet i første rekke kan tilskrives forbundslederens utrettelige arbeid. Et samlet driftsoverskudd på kr 20 600 er imponerende for et forbund som tidligere holdt på å gå konkurs. Foreninger som har søkt forbundet om tilskudd, får velkomne penger: Drammen Døveforening kr 600, Bergens Døveforening kr 600, Vestfold Døvefore-

Wilhelm Schrøder, Oslo, 1914–1991

Vi låner noen ord fra redaktør Finn Johansen når vi skal fortelle hvem Wilhelm Schrøder var:

Når vi i Tegn og Tale i dag skal skrive noen ord om Norske Døves Landsforbunds nye formann, herr Wilhelm Schrøder, så er det sikkert ikke etter hans ønske at det skjer. Tvert imot er han en meget tilbakeholden mann som det er vanskelig å få til å fortelle noe om seg selv. Det har derfor ikke lykkes meg å få hans personalia.

Når det gjelder organisasjonsarbeidet er Wilhelm Schrøder ingen ukjent mann på Østlandet. Han dukket plutselig opp som foredragsholder i De døves forening i Oslo for noen år siden. Jeg husker godt at en kjent foreningsmann i Oslo, som hadde vært tilstede ved foredraget, uttalte til meg at Wilhelm Schrøder var et funn. Det var store ord, men det har vist seg senere at han hadde rett.

Den nye forbundsformann er en traust og solid kar, evnerik og full av initiativ, ærlig og rettskaffen. Han går alltid rake veien frem og er strengt saklig.

ning kr 360, Hamar og omegn Døveforening kr 360, De Døves Forening i Trondheim kr. 360 og Helgeland Døveforening kr. 360.

Revisoryrket passer ikke for døve

Landsforbund ber om en uttalelse fra rektor ved yrkesskolen i Bergen til spørsmålet: Er revisor et yrke som passer for døve? Bestyrer Eng skriver blant annet i sitt svar:

Man må slå fast at før man anbefaler en døv til et så krevende yrke som revisor, må en være overbevist om at vedkommende er ualminnelig godt utrustet åndelig, er energisk og har en rettlinjet karakter, han vil ellers ikke kunne hevde seg.

Dette fremheves så sterkt fordi en mener at det er det første og avgjørende for en revisoraspirant.

Det er her ved skolen flere meget godt utrustede unge gutter og menn, men det er kun en av 21 utvalgte fra hele landet som vi vil anbefale å bli revisor. Han har de egenskaper som kreves. Vedkommende er en meget flink skredderlærling og meget fornuftig. Han overveier nøye og prøver å finne ut hva han vil bli mest tilfreds med? Skredder, hvor han kan nå til topps? Revisor, hvor han sannsynligvis ikke kan nå til topps?

For dem som skal gi råd er det ikke lett å anbefale en mann å gi slipp på et yrke hvor en vet at han vil gjøre det godt, for å gi seg i kast med noe man ikke vet han vil trives med, og om han vil kunne hevde seg og bli tilfreds.

Døveforeningens betydning

I Sven Brunsgate 7 der er så godt å komme inn.
Der møter du så mange som har det samme sinn.
De samme tanker, følelser på skjebnefellers ferd
fritt veksles gjennom tegnspråkets malende geberd.
Der møtes mann og kvinne til alvor og til fest, -
ja mange der har funnet den som de syns er best.
Så mange der fant næring for ånd og tanker svære,
som i ensomheten føltes tunge og knugende å bære.
Om livet går på skjeve i hverdagens gang,
vi døve kan ei juble og muntre oss med sang.
Nei, da går tankene på flukt til festlig lag blant kjære.
I foreningen for døve er det godt å være.
En bridge, en sjakk, en dans, en film, et skuespill,
hva mer skal det til for å løfte sinnet opp,
fra avgrunns dyp til tinders topp.

(En del av prologen ved De Døves Forening i Oslos 70-årsjubileum, skrevet av døvelærer K. E. Teige.)

1950

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Breiteig

Schrøder med appell til døve

Forbundsleder Wilhelm Schrøder gir i sin nyttårshilsen til medlemmene en sterk oppfordring om større støtte til forbundet:

> *Du er døv og må hjelpe andre døve gjennom støtte til forbundet. Forbundet har et eneste formål – å gjøre døve bare godt. På grunn av din døvhet er nesten alt stengt for deg, og det er bare i døves verden du kan kjempe for det gode. Vil du døve godt, støtt forbundet i ord og handling. Nå må du si: – Ja, jeg vil gi min støtte. Godt nytt år til beste for døve.*

Fortsatt uro rundt bladet

I lederartikkelen i Tegn og Tale februar 1950 skriver redaktør Otto Schrøder at da ordningen med lønnede ansatte ble gjennomført året før, fikk styret velfortjent avlastning. Men det varte ikke lenge:

> *Like etter oppsto det nye situasjoner under de ansattes arbeid som la et enormt arbeidspress på dem.*

Redaktøren går ikke inn på hvilke situasjoner som har gjort arbeidet vanskelig, men skriver:

> *Når alle enkelthetene blir lagt frem på landsmøtet, vil kravet om lønnede ansatte i forbundets administrasjon utvilsomt bli forsterket.*

Da landsmøtet behandler det de kaller for *bladsaken*, skjer det i et lukket møte. I Tegn og Tale skrives det:

> *Det ble oppnådd enighet i forskjellige spørsmål i bladsaken som berørte indre anliggende*

Trolig var det forretningsmessige spørsmål knyttet til utgifter ved trykking og annonseinnsamling og i hvor stor grad forbundet hadde råd til å ha lønnet redaktør.

Før landsmøtet i Bergen i mai blir redaktørstillingen igjen lyst ledig. Den nye redaktøren skal overta til høsten, men hvorfor en så dyktig redaktør som Otto Schrøder velger å slutte, fremgår ikke av noen protokoller..

Thorbjørn Johan Sander begynner som redaktør høsten 1950, bare 22 år gammel. I sin første lederartikkel konkluderer Sander med følgende ord:

> *Tegn og Tale er Landsforbundets ryggrad. Det er hver døves sak å slutte opp om bladet og på den måten verne ryggraden mot giktiske angrep.*

Landsmøtet vedtar også å beholde navnet Tegn og Tale.

Landsmøtet i Bergen

> *Det var hett på landsmøtet, som forkastet noen ambisiøse forslag fra forbundsstyret som hadde sete i Oslo, og med det resultat at hele ledelsen ble skiftet ut.*

Det er Sander som skriver dette i Tegn og Tale,. Han omtaler landsmøtet som litt av et jordskjelv.

Møtet kombineres med 70-årsjubileet for Bergens Døveforening og samler 400 deltakere. Deltakerne ankommer med soveposer og ulltepper, og mange sover i døveskolens gymnastikksal. Landsmøtene er viktige møteplasser, ikke bare for å diskutere døvepolitiske saker, men like mye for gjensyn med gamle venner og nye vennskapsbånd som gjerne førte til mer varig forpliktende forhold.

Viktige vedtak

Annonseinntektene for Tegn og Tale utgjør kr 22 300 og holder liv i bladet – og gjør at forbundet kan legge frem et driftsoverskudd på bladet alene med kr 5300. Landsmøtet vedtar at Døves Idrettsforbund skal ha 20 prosent av bladets overskudd hvert år, mot at idrettsforbundet selv ikke startet annonseinnsamling. Dermed er det slutt på konkurrende blad på annonsemarkedet.

Forretningsfører Anders Haukedalen informerer om at NDL har bygget opp en kapital på kr 70 000. En god årslønn på den tiden er kr 10 000. Forbundsleder Wilhelm Schrøder har gjort en stor innsats for å styrke forbundsøkonomien.

Forslag fra Haukedalen, med tilslutning fra styret, om at den ansatte forretningsføreren skal være forbundets daglige leder, får ikke flertall. I stedet vedtas med 17 mot 3 stemmer at stilingen som redaktør skal kombineres med en sekretærstilling. Det er en lang diskusjon om heltidsansatte i forbundet, og stillingene som er aktuelle er som forbundssekretær, forretningsfører og redaktør.

En annen sak høster sterk applaus på landsmøtet. Det er søknaden fra Foreldreforeningen for døve barn i Stavanger, som vil ha samarbeid med forbundet.

NDL har i flere år arbeidet for å få statlige penger til en døvekonsulentstilling, men departementet svarer ved å henvise til den felles stillingen som er opprettet i staten og som skal arbeide både for blinde, vanføre og døve. Landsmøtet sender ny resolusjon med krav om egen konsulent som behersker tegnspråk.

Ønsker ikke gjenvalg

Wilhelm Schrøder er sliten og ønsket ikke gjenvalg. Nestleder i styret Nils Gjerstad, Bergen, sier ja til å overta på en betingelse: at han får Albert Breiteig med seg som sekretær. Dette går landsmøtet med på. Samtidig engasjeres Torkjel Eikjeland som kasserer. NDL har med forbundsleder, sekretær, kasserer og senere redaktør etablert seg i Bergen.

Ny nestleder er Finn Johansen, Drammen og styremedlemmer Harald Størkersen, Trondheim; Johannes Rekkedal, Oslo; Olav Foss, Nordland.

Alt samlet i Bergen

På styremøtet dagen etter landsmøtet vedtar styret at Thorbjørn Johan Sander engasjeres som redaktør for Tegn og Tale i deltidsstilling med lønn på kr 300 per blad. Han får fast ansettelse i deltidsstilling fra 1. november med kr 3500 i årslønn. Alt er samlet i Bergen.

Det nye styret flytter trykkingen av bladet og annonseinnsamlingen fra Oslo til Bergen. Forbundet etablerer seg i eget kontor i sentrum av Bergen, i et hus som yrkesskolen for døve disponerer til skredderlinjen og der Nils Gjerstad er lærer. På loftet får kasserer Eikjeland og redaktør Sander kontor. I huset ved siden er Hammers trykkeri, der Gudmund Hammer (bror av døveprest Ragnvald Hammer) er en ivrig hjelper i planene om å få til et eget Døves Trykkeri. Bare 100 meter fra disse husene har Albert Breiteig sin daglige arbeidsplass som kontorsjef i et skotøyfirma.

Det nye styret vedtar at det skal holdes to–tre styremøter årlig, samtidig opprettes det et arbeidsutvalg (AU) som skal møtes hver uke for å få unna den daglige i driften. I AU sitter forbundsleder Nils Gjerstad, sekretær Albert Breiteig og kasserer Torkel Eikjeland.

Forbundsstyret kommer frem til at det er umulig å ansette en person i full stilling, delt som redaktør og sekretær. Sander jobber derfor som redaktør i halvdagsstilling, og Breiteig tar den daglige ledelsen av forbundet, mens Eikjeland tar hånd om landsforbundets og bladets regnskap.

Styret vedtar også at det skal arrangeres årlige ungdomsleirer, i 1951 legges den til Kristiansand i forbindelse med døvemesterskapet i friidrett og i samarbeid med Norges Døves Idrettsforbund.

Døves Trykkeri AS

På sitt første styremøte i bededagshelgen høsten 1950 vedtar landsforbundet å opprette et trykkeri i Bergen. Det bevilges inntil kr 20 000 til innkjøp av maskiner og utstyr. Begrunnelsen for å legge trykkeriet i Bergen er at man kan samarbeide med yrkesskolen og få læregutter derfra. På den måten kan døve gis utdanning i grafiske fag. Det blir et tungt økonomisk løft, men styret mener det er vel verdt å prøve et slikt tiltak. Styreleder er Nils Gjerstad, men mannen bak er Albert Breiteig i samarbeid med skolestyrer Toralf Eng og trykkerimester Gudmund Hammer. Trykkeriet opprettes altså ikke gjennom et landsmøtevedtak, men gjennom styrevedtak.

Landsmøte i Bergen 6.–9. juli 1950

Albert Breiteig, Bergen, 1918–1986

Det er vanskelig å utpeke en person som den største eller viktigste i et forbunds 100-årige historie.
Men det er også vanskelig å komme utenom Albert Breiteig i den forbindelse. Han er den store bygningsmannen i døveorganisasjonen. Han etablerte Døves Trykkeri AS og klarte å få bygget et eget funksjonelt industrihus til trykkeriet, døveforbundets hovedkontor og senere også med plass til Døves Forlag AS.

Enda mer imponerende er det at han som primus motor fikk reist Ål folkehøyskole og kurssenter for døve.

Han styrte i mange år landslotteriene som ga millioner av penger til forbund og foreninger. Han var den store administratoren av døveforbundet, trykkeriet, folkehøyskolen – i tillegg til de mange andre oppgavene han påtok seg i døvesamfunnet. Litt forenklet kan vi si at han i ca. 25 år styrte døveorganisasjonen som en enehersker, og da ment i positiv betydning av begrepet. Jovisst var det egne styrer både i NDF, trykkeriet og skolen, med dyktige folk – og det var ansatte med stor kompetanse i disse enhetene, men det var likevel Breiteig som trakk i trådene, og som sjonglerte med økonomien til beste for alle tre institusjonene. I oppbygningsårene var det nok bare Breiteig som fullt ut forstod hvor pengene ble hentet fra, men han hadde alltid landsmøter og styrevedtak i ryggen. Døve stolte på at Albert Breiteig gjorde de riktige valgene.

Albert Breiteig var hørende, men med døve foreldre: skreddermester Ansgar Breiteig og Karen Breiteig, født Rogne. Karen hadde også en døv bror, skomakermester Olaf Rogne. Alberts mormor og morfar var også døve: Gjertrud og Bernt Olsen Rogne. I denne tette døvefamilien vokste Albert og broren Birger opp midt i sentrum av Bergen. Også broren gjorde en stor innsats for døveforeningen, døves aldershjem og mange andre tiltak til beste for døve i hjembyen.

Albert Breiteig vokste opp i et miljø med fotball – han ble en av byens beste spillere, med kristent arbeid, blant annet speideraktiviteter i KFUM/Ynglingen, og med organisasjonsarbeidet hans foreldre tok del i i døveforeningen.

Før han begynte som forbundssekretær i NDL i 1950, var han ansatt som forretningsfører i skofirmaet Danielsen. Han var også innom arbeidsplasser innenfor shipping, forretning og skatteetaten. Han hadde viktige tillitsverv i styrene for Bergens Ynglingeforening og Bjørgvin krets av Norges Kristelige Ungdomsforbund.

All sine kunnskaper fra arbeids- og organisasjonsliv overførte han til døve tillitsvalgte i hele landet. Han var en bygningsmann, ikke bare i ordets betydning av å bygge hus til trykkeri og skole – men også i betydningen av å bygge opp organisasjonen og den enkelte tillitsvalgte.

For sitt store arbeid er Albert Breiteig tildelt alt som er mulig å tildele av æresbevisninger fra døveorganisasjonen. På flere landsmøter i NDL ble hans innsats takket med stående applaus. 30. oktober 1981 ble han tildelt Ridder av 1. klasse av Den Kongelige Norske Sankt Olavs Orden.

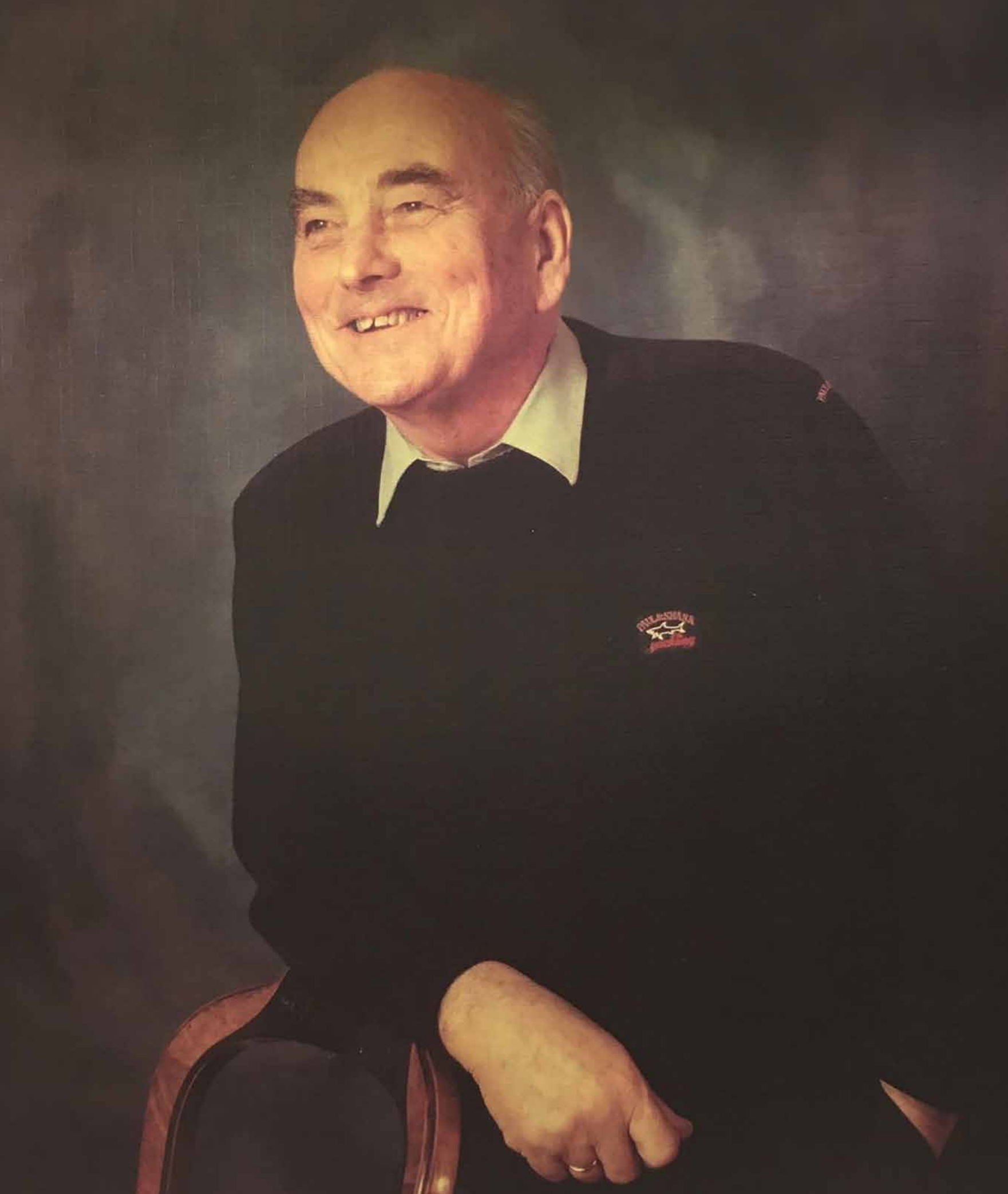

1951

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Døves Trykkeri AS åpner

1. april åpner Døves Trykkeri AS i samme hus som lokalene til Bergens Døveforening og yrkesskolen for gutter. Minstekrav til aksjekapital er ifølge loven kr 20 000. NDL kjøper aksjer for 17 300, mens foreningene tar de resterende aksjene på kr 2700. 10 foreninger er kjøpere. Thorbjørn Johan Sander, som akkurat avsluttet læretiden som typograf, ansettes som arbeidsleder (faktor). I tillegg ansettes det en hørende trykker, en døv håndsetterlærling – og kort tid etter blir det ansatt en hørende påleggerske og en døv dame i kontorstilling. En påleggerske? Ja, en som hadde ansvar for å mate trykkemaskinen med papir – en stilling som for lengst er blitt automatisert i den grafiske bransje.

Breiteig er forretningsfører på deltid. Styret består av Nils Gjerstad, styreleder – altså samme som styreleder i NDF – og Gudmund Hammer og Albert Breiteig.

Mer om historien til Døves Trykkeri AS kan leses i eget kapittel.

Redaktøren provoserer forbundsstyret

Med den nye redaktøren blir det igjen friske debatter i bladet, blant annet en skarp meningsutveksling med Landslaget Norges Tunghørte som skifter navn til Norges Hørselvern. Argumentet for navneendringen er at de tunghørte ikke liker å bli kalt tunghørte, det knytter seg for mange fordommer til ordet. Men redaktør Sander mener man må kalle en spade for en spade, og innleder med denne debatten en vane – mange vil nok kalle det en uvane – der han henger på mange leserbrev ganske lange *haler*, som ikke akkurat kan kalles for det stille diplomati, men mer provokasjon til ytterligere debatt.

For riktig å presentere seg skriver redaktøren en leder i Tegn og Tale nr. 11 samme år, med tittelen *Vær på vakt*. Først skriver han vakkert om demokratiet i Norge, men så kommer det som vekker begeistring hos mange og vrede hos noen:

> *Norge er altså et demokratisk styrt land. Men hva skal en si når en får vite at i en av de største døveforeninger i landet ble formannen som ble valgt på siste generalforsamling i virkeligheten valgt for 50 år siden. Det er sannelig utrolig, men loven kan visstnok ikke forandres. Dessuten finns det de som forsvarer denne ordningen.*

Redaktøren skriver ikke navn på foreningen, men alle vet at det dreier seg om Stavanger der lovene fortsatt sier at presten for døve skal være styreleder av foreningen!

Men lederartikkelen har mer, den retter skarp kritikk mot at departementet vil åpne Alm framhaldsskole som barneskole fordi det står barn i kø for å få plass på døveskolene. Han kaller departementets utspill for *spillopper*, noe som gjør at forbundsstyret i påfølgende blad understreker at de ikke deler redaktørens syn, det vil si at de foreløpig ikke har noen syn på saken. De ønsker mer informasjon før de konkluderer i spørsmålet – og når de endelig gjør det, går de imot redaktørens syn og mener at ledige lokaler på framhaldsskolen må kunne brukes slik at alle døve barn får skolegang, men de understreker at det er de eldste klassene på barneskolene som må plasseres på Alm.

Redaktøren legger på ingen måte bånd på seg i det videre arbeidet og følger opp med mer sprengstoff på lederplass, der han har et angrep mot hørende som mener de kan opptre på døves vegne:

En hørende person kan nemlig aldri i livet få inn i sitt hode hva det er å være døv, likegyldig hvor meget psykolog vedkommende er, likegyldig hvor meget vedkommende har vært sammen med døve, likegyldig hvor utmerket vedkommende mestrer tegnspråk.

På den tiden satt det fremdeles mange hørende i foreningsstyrene lokalt.

Men Tegn og Tale er ikke bare et forum for meningsutveksling. Bladet har faste sider med bilder av vedtatte felles nordiske tegn. Det presiseres at tegnene ikke skal påtvinges døve mot deres vilje, men at det vil være en stor fordel med ett felles nordisk tegnspråk.

De første leirene

NDL arrangerer sammen med yrkesskolene i Bergen og Stavanger den første skoleleiren for døve i Os, nabokommunen til Bergen. Skoleleiren er i Ynglingeforeningens leirsted, og 28 ungdommer under 20 år deltar, de fleste fra yrkesskolene i Stavanger, Bergen og Alm framhaldskole.

Samme år blir forbundets første ungdomsleir avholdt i Vestfold Døveforening sitt feriehjem. Skogstua, som er navnet på feriehjemmet, er vakkert beliggende ved sjøen, en kort kjøretur fra sentrum av Sandefjord. 36 deltakere i alderen 20 til 32 år er med på leiren siste uken i juli.

Begge leirene blir betegnet som store suksesser og blir i årene fremover årvisse møteplasser for ungdom.

WFD stiftes i Roma

Døves verdensforbund (WFD) stiftes, og den første verdenskongressen for døve avholdes i Roma. Norske deltakere er forbundsleder Nils Gjerstad og sekretær Albert Breiteig, de kjører privatbil Bergen–Roma tur-retur.

Forbundet kjøper fire filmfremvisere til bruk i døveforeningene. Det vises film både fra verdenskongressen i Roma og sommerleirene, og andre filmer som er tekstet.

Nordisk møte i Drammen

Døves Nordiske Råd og Den nordiske tegnspråkkomiteen har møtet 23.–27. juli på feriehjemmet til Drammen Døveforening.

Styrevedtak om landslotteri

Forbundsstyret bestemmer at det neste år skal avholdes landslotteri. Målet med landslotteriet beskrives slik:

Målet er å skaffe penger til et slags senter for døvearbeidet, en gård eller liknende som kan brukes til gjennomføring av kurs, stevner, treningsleirer med videre, et slags døves settlement.

Allerede da var kimen til Ål folkehøyskole og kurssenter for døve sådd.

Kongress og landsmøtet

Forarbeidet til den nordiske kongressen i Oslo i 1952 skjer i samarbeid med vertskapet i De Døves Forening i Oslo. Det samme med landsmøtet i 1953, for første gang nord for Trondheim – i Bodø. Konklusjonen er at begge arrangementene ser ut for å være i rute.

Døves Jul

Bladet Døves Jul utkommer med 60 sider, der 17 sider er annonser og blir en god butikk, salget gir et overskudd på kr 10 000, der kr 3000 fordeles på foreningene.

1952

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Nordisk Døvekongress i Oslo

Om sommeren er Oslo vertskap for den Nordiske Døvekongress, i lokalene til Oslo Universitets gamle festsal og med kronprins Olav som kongressens høye beskytter. Etter en uavbrutt tradisjon der Norge hadde stilt med hørende presidenter på kongressene, er det for første gang en døv norsk president: Nils Gjerstad.

At statusen til de nordiske kongressene er betydelig, forteller formuleringene i en lederartikkel i Tegn og Tale:

> *De nordiske døvekongressene er av de største begivenheter i de døves liv her i Norden.*

Ved åpningen er både statsråd, ordfører og representanter fra de nordiske ambassadene tilstede, og det er hilsningstelegrammer fra kongene i Danmark, Sverige og Norge – og fra den finske presidenten.

Forbundsleder Nils Gjerstad i midten, sammen med WFDs generalsekretær Cesare Margarotto (til venstre) og president Vittorio Ieralla, begge fra Italia.

I sin velkomsthilsen til kongressen skriver NDL at de forventer deltakerne møter med den rette ansvarsbevissthet og verdighet, slik at døvesaken kan få et godt puff fremover gjennom foredrag og diskusjoner. Kongressen må løse noen av de mange brennende sosiale problemene som nordens døve i dag strever med, heter det.

600 døve fra hele Norden er samlet. Kongressen er den syvende i rekken, og arrangørene i Oslo løser rollen som vertskap på beste måte. Tilstede på kongressen er også presidenten og generalsekretæren for Døves verdensforbund, begge italienere.

Tradisjonen tro er det en åpningsgudstjeneste, så er det omvisning i Oslo, og om kvelden åpningsfest med en lang rekke taler. Det faglige programmet tar blant annet for seg emner knyttet til:

> *Døves sosiale problemer, og samspillet mellom offentlige myndigheter og døves organisasjoner. Døveundervisningen i USA. Debatt om en felles folkehøyskole for døve i Norden, som er en gjenganger på hver nordiske kongress for døve. Det er rapporter fra arbeidet i den nordiske samarbeidskomiteen, fra tegnspråkkomiteen og fra det nystiftede verdensforbundet for døve.*

Men programmet har også avsatt god tid til det sosiale og kulturelle fellesskapet mellom nordens døve.

Representantmøte

Dagen etter kongressen gjennomfører forbundet representantmøte i Oslo. Der gis det blant annet en orientering om opprettelsen av trykkeriet, planene for neste års landsmøte

Nils Gjerstad, Bergen, 1907–1966

Nils Gjerstad ble døv 6 år gammel etter hjernehinnebetennelse. Han gikk på døveskolen i Oslo og fikk utdanning som skreddermester. Han ble valgt inn i styret i Bergens Døveforening som en av de yngste gjennom tidene, bare 18 år gammel og satt i foreningsstyret frem til 1948.

I 1948 trakk han seg for å vie sin tid til styret i NDL, der han var medlem av styret i 23 år, de siste ni årene som forbundsleder. Han var aktiv i det nordiske samarbeidet og en anerkjent mann i den internasjonale døveverden. I tillegg var han styreleder på Døves Trykkeri, aktiv i styret for menighetsrådet i hjembyen og ellers sa han ja til alt han ble spurt om av tillitsverv – ingen oppgaver virket å være for store eller for små for hans innsats. Han ble takket med NDLs hedersmedalje.

Gjerstad hadde håndverksbrev som skredder og god jobb i skredderforretning, før han begynte som skredderlærer på Bergen offentlige skole for døve (yrkesskolen) fra skolen åpnet i 1942. Han hadde 8 elever i klassen. På den tiden var det stor debatt om døve kunne arbeide som lærere også i andre fag enn håndverksfagene. Svaret fra Gjerstad speiler det rådende synet blant døve den gang: «Jeg synes at intellektuelle døve som taler godt, og som har god utdannelse, kan bli lærer i følgende fag for døve: regning, bokholderi, samfunnslære, geografi, norsk skriftlig og tegning.»

i Bodø, forslag om at Tegn og Tale skal komme ut hver fjortende dag, og at NDL i 1954 vil invitere til en nordisk ungdomsleir – og andre aktuelle saker som foreningene ønsker å diskutere med forbundsledelsen.

Førerkortsaken en svart komedie

Det er åpnet for at døve kan få førerkort, men det er de lokale politikamre som bestemmer dette, og ofte kan det være spesielle betingelser knyttet til å få førerkortet. Fra Rogaland skriver Stavanger Aftenblad om to tildragelser i 1952:

For første gang har en døv gått opp til bilførerprøven i Rogaland. Jørgen Klovning fra Vaulen avla i går formiddag prøven for bilsakkyndige, som uttaler til Aftenbladet at resultatet var tilfredsstillende. Eksamineringen, som holdes i tillegg til kjøreprøven, foregikk skriftlig. Jørgen Klovning får førerkort med forbehold om at han skal bruke to speil på bilen og ha med seg en ledsager som er hørende.

En annen siddis er ikke like heldig:

Martin Holmen hadde også bestemt seg for å ta førerkort, men etter å ha øvelseskjørt i 15 timer får han beskjed om at han ikke ville få førerkort fordi han bodde innenfor byens grenser og altså ikke trenger bil for å komme seg til og fra arbeidet.

Tegn og Tale på eget trykkeri

Medlemsbladet blir trykket på Døves Trykkeri AS. Det blir tidlig et problem at trykkeriet har for lite arbeidsoppdrag. Redaktør Sander mener han kan levere nok stoff til to utgaver i måneden. Forretningsfører Breiteig regner ut at det vil gi både økt arbeid og større annonseinntekter, og dermed er bindingene mellom NDLs blad og Døves Trykkeri lagt for år fremover. For selvsagt sier døveforeningenes øverste tillitsvalgte med glede ja takk til flere blad i postkassen når saken presenteres på forbundets representantmøte.
Fra 1. januar 1953 utkommer bladet to ganger hver måned. Etter bare ett års drift snur bladets økonomiske overskudd til et underskudd på 3000 kroner, som er en halv årslønn den gang.

Nordisk Døvekongress i Oslo 1952

1953

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteg, Bergen

Økonomisk status

Forbundet har et driftsoverskudd på kr 12 800, og på sparekontoen er det nesten kr 100 000.

Regnskapet for Tegn og Tale viser et underskudd på kr 3400. Det skyldes utgivelse av bladet hver fjortende dag, økte kostnader til trykking og større lønnsutgifter – mens annonseinntektene ikke har økt tilsvarende.

Albert Breiteig sier det slik:

Den økonomiske drift er noe svakere enn tidligere.

Forbundsstyret ser likevel på utvidelsen som et stort og viktig fremskritt i arbeidet for landets døve, men bladkontingenten dobles og det kostet nå kr 10 å få bladet i postkassen.

Landsmøte

Landsmøtet i Bodø 9. til 11. juli er det historiske første landsmøtet i Nord-Norge. Situasjonen for døve og døveforeningene i nord har lenge vært en verkebyll for forbundet. Tildelingen av landsmøtet til de to døveforeningene i Salten og Helgeland er derfor et håndslag til alle døve i Nordland, Troms og Finnmark.

For mange representanter og tilreisende er reisen lang *den motsatte veien*. Representantene fra døveforeningen i Bergen må ta nattog fra Oslo og videre med dagtog til Trondheim, der de overnatter. Så tog videre til siste togstasjon – Saltdal – og derfra med buss til Bodø. Det er langt, mener mange – men så erfarer de hvor tungvint representantene nordfra alltid opplever det med møter i Sør-Norge.

11 av 17 døveforeninger deltar ved møtet.

Krav om døveskole i Nord-Norge

Landsmøtet sender krav om døveskole i Nord-Norge:

Norske Døves Landsforbund har med glede merket seg myndighetenes forståelse for kravet om en døveskole i Nord-Norge. De døve har gjennom alle år følt det som en stor vanskelighet med de lange og slitsomme reiser, og barnas manglende kontakt med sine hjem. Landsmøtet vil understreke det sterke behov for en egen skole for den nordlige landsdel, og ber myndighetene snarest mulig sette en slik plan ut i livet.

Vi henleder også oppmerksomheten på det uholdbare forhold at mange døve barn i skolepliktig alder – og altså med lovlig skolerett – må gå i årevis og vente på å komme inn ved statens døveskoler. Dette er en katastrofe for barna. Den nye døveskolen vil kunne avhjelpe denne bitre nød.

Kirkedepartementet bryr seg tilsynelatende lite om resolusjonen. De oppretter i stedet ekstra skoler først i Horten og senere i Gudbrandsdalen, og mange barn fra Nord-Norge må ta den lange veien bort fra familie og landsdelen.

Det blir også sendt krav om større oppmerksomhet rundt døve småbarns situasjon, økt innsats for deres grunnleggende språkutvikling og opprettelse av barnehager i de største byene.

Ulykkesforsikring dobbel så dyr

Døve får nå mulighet til å kjøpe ulykkesforsikring, men må betale dobbelt så mye for den samme forsikringen som hørende. Landsstyret blir derfor pålagt å intensivere arbeidet med saken.

Også NDL vil bli hørt

Landsmøtet sender brev til Kirke- og undervisningsdepartementet med krav om at forbundet blir forelagt alle spørsmål av interesse for døve til uttalelse før avgjørelse i sakene treffes.

Bedre regnskapskontroll

Landsmøtet vedtar også enstemmig at revisor skal være statsautorisert. Et annet forslag utløser mye større uenighet. Landsstyret foreslår at alle søknader fra foreningene til offentlige myndigheter om økonomisk tilskudd skal gå gjennom forbundet. Etter en livlig debatt blir saken vedtatt med 16 mot 7 stemmer.

Lederkamp vest mot øst

Ved valget av styret prøver Østlandet å flytte forbundsadministrasjonen over fjellet. De stiller Alf Melgaard som motkandidat til Nils Gjerstad, men sistnevnte får 16 stemmer mot Melgaards 8. Dermed fortsetter forbundssekretariatet i Bergen i nært samarbeid med administrasjonen på Døves Trykkeri AS. Siden har det ofte vært rivalisering mellom Bergen og Oslo om hvor forbundets administrasjon bør være.

Aksjeutvidelse

Landsmøte vedtar å kjøpe nye aksjer i Døves Trykkeri AS for kr 30 000. I praksis ordnes det slik at kjøpet trekkes fra det lånet som trykkeriet har til forbundet.

Blad hver fjortende dag

Tegn og Tale utkommer hver fjortende dag, mot tidligere en gang i måneden. Redaktør Thorbjørn Johan Sander roses i bladet av forbundsleder Gjerstad:

> *Tegn og Tales redaktør har klart omleggingen til 14-dagers utgivelse på tilfredsstillende måte. Å få et blad fylt med lesestoff hver 14. dag er ikke lett, men han har klart det. Det er nok mange som synes det beklagelig at bladets kontingent er steget fra 5 til 10 kroner, men det har vært en nødvendighet og en følge av andre prisstigninger.*

Ingen ungdomsleir

Forbundslederen forstår at mange savner årets ungdomsleir, som har vært arrangert de siste årene. Men landsmøtet i Bodø krever så mye av tid og krefter at det ville være uforsvarlig å avvikle en ungdomsleir på omtrent samme tidspunkt.

Lenge til likestilling

I Tegn og Tale nr. 11-1953 har redaktør Sander en lederartikkel under overskriften *Kvinner eller menn.*

> *Et skritt i feil retning vil vi således kalle den tilbøyelighet der nå er til å velge kvinner i de forskjellige styrer. Dette må endelig ikke misforståes der hen at kvinnene ikke er dyktige nok, Nei, det hender heller at menn kommer til kort overfor kvinner. Men det er nok for de fleste klart at kvinnenes interesser helst går i andre retninger enn det å sitte og arbeide i et foreningsstyre. Selvsagt finnes det kvinner som utretter bedre arbeid i et styre enn mang en mann, men vi kan vel trygt si at det er meget sjelden. Menn passer best til slikt «kjedelig» arbeide. I dag har også de fleste foreningsstyrer så meget å gjøre at det stilles store krav til styremedlemmene. Det kan da lett gå slik at de kvinnelige styremedlemmene går trett – mister interessen – eller de mannlige styremedlemmene må ta på seg så meget av arbeidet at de også går trett.*

Landsmøte i Bodø

9.–11. juli 1953

Bildet: Beryl K. Ramvik

1954

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Redaktøren presses ut

Offisielt sier NDL at redaktør Thorbjørn Johan Sander trekker seg som redaktør etter fire år som redaktør. Mer presist er det vel å si at han får klar melding fra sjefen over alle sjefer Albert Breiteig om at han skal prioritere arbeidet som faktor på trykkeriet og slutte som redaktør. Han får et tilbud om å reise til København for å ta etterutdanning innenfor grafiske fag. Som familiemann passer det dårlig for Sander.

I ettertid innrømmer Sander at han ble presset til å trekke seg. Den egentlige årsaken til dette er at han etter forbundsstyrets mening blant annet har kjørt sololøp i sitt syn på Alm skole. Han er i utakt med forbundsstyret. Forbundsstyret, eller kanskje mer presist forbundssekretær Albert Breiteig, er ikke noen god venn av styrelederen for skolen på Alm, Braae Johannessen. Forbundet fryktet lenge at Alm ville ødelegge for opprettelsen av yrkesskoler for døve. Nå mener forbundet at skolen bør gi plass til døve barn som står uten døveskoleplass, men skolen holder på at de er en institusjon for ungdom som vil ha mer teoretisk utdanning.
Dette støtter redaktør Sander dem i.

Konklusjon: Thorbjørn Johan Sander er hverken den første eller siste redaktøren som må ta sin hatt og gå fordi hans meninger kolliderer med forbundsstyrets.

To foreninger?

I Rogaland søker Sandnes Døveforening om å bli opptatt som medlemsforening i NDL, men forbundsstyret avslår søknaden, og det er sjelden. Foreningen får beskjed om å gå i dialog med naboene i Stavanger Døveforening. Det innleder mange år med dårlig stemning mellom Sandnes og Stavanger.

Comeback av Finn Johansen

I annonsen om ny redaktør fristes det med kr 3000 i lønn. I stillingsannonsen er det også et krav om at redaktøren skal være døv. Finn Johansen ansettes som ny redaktør.

Drammensgutten har innehatt de fleste tillitsverv i byens døveforening som det er mulig å ha. Med mange års erfaring som styremedlem i NDL og tidligere redaktør for Tegn og Tale i ti år, vet forbundsstyret hvem de ansetter. Johansen kan som alle redaktører være skarp med pennen, men leser man hans mange artikler og reportasjer, får man et tydelig inntrykk av en tvers gjennom raus mann, med hjerte for de svakeste. Som redaktør har han også den sjeldne redaktørevnen at han kan beklage feil, han er stor nok til å be om unnskyldning.

Nordisk Ungdomsleir

NDL gjennomfører den første nordiske ungdomsleiren, stedet er Elverum og innleder begynnelsen på en nordisk tradisjon som fortsatt lever i beste velgående.

Tvilsom moralsk verdi

En søknad fra Døves smalfilmklubb i Oslo til filmen *Supé for to* blir avslått. Begrunnelsen forteller litt om synet på film blant de som styrer NDL, saken er protokollert slik:

> *Man besluttet å avslå henvendelsen, da det her visstnok dreier seg om en ren underholdningsform av tvilsom moralsk verdi.*

1955

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

S-yrkene ut, industri inn

Skredderfaget er i fare fordi konfeksjonsindustrien overtar stadig mer av markedet. Nye maskiner og teknologi gjør det mulig å fremstille klær av god kvalitet til en langt lavere pris enn skreddersydde produkter. Tegn og Tale peker på lederplass at yrkesskolen for døve bør satse mer på utdanningen innenfor jern- og metallindustrien.

Bestyrer Eng ved yrkesskolen i Bergen svarer at de lenge har vært oppmerksom på at de tre linjene for snekkere, skomakere og skreddere bør utvides til å omfatte andre fag. Han sier at det i neste statsbudsjett er håp om at det kan bevilges friske penger til skolen slik at den kan åpne lokaler for jern- og metallutdanning, og til å ansette lærer i faget. Skolen er allerede på jakt etter passende lokaler for et verksted.

Nordisk samarbeid

Den nordiske samarbeidskomiteen har møte i Bergen. De forbereder sommerens nordiske døvekongress i Finland, en kongress som fortsatt skal kombinere faglige foredrag og diskusjoner, og konkurranseidrettene svømming og friidrett. De fire landene – Island er fremdeles ikke kommet med i samarbeidet – diskuterer forholdet til Døves verdensforbund. Ingen av landene er innmeldt i forbundet, og det reageres blant annet på at medlemskontingenten per år er på 50 dollar, det ønsker ingen av landene å betale for; de mener de får ingenting igjen av et medlemskap. Som en symbolsk støtte til Verdensforbundet blir de enige om å betale kr 100.

Den nordiske ungdomsleiren på Elverum får mye ros, og Sverige vil undersøke muligheten for å gjennomføre en tilsvarende leir i 1956. Komiteen blir også enige om en ordning som sier at det landet som arrangerer den nordiske kongressen, tar ansvar for sekretariatet av komiteen frem til neste kongress.

Kongress i Helsingfors

Den åttende nordiske døvekongressen avholdes i Helsingfors. Der bestemmer man at kongressen fremover skal arrangeres hvert femte år. Man vedtar også at Den nordiske samarbeidskomite, som består av to representanter fra hvert land, skal ha en fast sekretær tilknyttet arbeidet. Problemet for komiteen er at de vedtar ganske mye, men ingen klarer å følge opp det som vedtas. Derfor engasjeres danske Anne-Lise Harboe som komiteens sekretær. Hun er CODA, altså hørende med døve foreldre. (CODA – Children of Deaf Adults.)

Ellers vedtar kongressen blant annet å sende oppfordring til hvert lands skolemyndighet om å senke aldersgrensen for skolepliktige døve barn. Barna må få undervisning tidligst mulig.

Hvert døveforbund skal utarbeide en statistikk som viser hvilke yrker døve er sysselsatt i.

Samarbeidskomiteen får i oppgave å ta kontakt med de nordiske lands lærerorganisasjoner med den hensikt å få opprettet et felles gymnas (teoretisk videregående skole) – eller en felles folkehøyskole for døve i Norden.

Kongressen enes om at det skal komme i gang utveksling av nordiske foredragsholdere. Samarbeidskomiteen skal også ta initiativ til å invitere den verdenskjente døvblinde Helen Keller til en foredragsturne i de nordiske land. Det vedtas at de nordiske ungdomsleirene skal arrangeres annethvert år.

Første Nordiske Ungdomsleir, Elverum 1954

Nordisk Ungdomsleir, Kolding, Danmark, 1960

Bildet: Kari Sand

Nordisk Ungdomsleir, Kinsarvik 1996

Bildet: Jim Vold

Nordisk Ungdomsleir, Elverum 2004

Bildet: Jim Vold

1956

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Landsmøtet i Skien

Landsmøtet i Skien samler 400 deltakere. Med innsjekking onsdag 11. juli og utsjekking følgende søndag er det mange som kombinerer landsmøtet med en ukes sommerferie. Som tidligere kombineres møtet med døvemesterskapet i friidrett. Og som så ofte før blir landsmøtet kombinert med markeringen av et jubileum. Skien og Telemark Døveforening feirer 35 år.

Overnattingene skjer privat, på skole og pensjonat – det rimeligste tilbudet er kr 5 per natt og kr 3 for frokost, men noen har råd til å bo på hotell. NSB gir 20 prosent rabatt på togreiser til alle som skal delta på landsmøtet.

Forhandlingene skjer i Turnhallen der døveforeningen har ordnet egen kafeteria.

Tre av døveprestene deltar på landsmøtet, som tradisjonen tro både åpnes og avsluttes med gudstjeneste.

Landsmøtet vedtar

Landsmøtet vedtar at tegnordboken skal gjøres ferdig, forbundslederen presenterer selv begrunnelsen:

> *Landsforbundet bør gå til utgivelse av en norsk tegnspråkhåndbok snarest mulig, da man nå har til sammen om lag totusen felles nordiske tegn å bygge på.*

Et forslag om å slå sammen bladkontingenten og medlemskontingenten blir utsatt til neste landsmøte.

Landsmøterepresentantene er enige om at NDL skal dekke utgiftene til de ti representantene forbundet sender til de nordiske døvekongressene, og at det i hvert regnskapsår avsettes penger til dette.

Det gis også grønt lys for å sette i gang landslotteri, der overskuddet skal deles mellom forbund og foreninger.

Karin Jensen fra Vestfold Døveforening får landsmøtet med seg på at:

> *Landsforbundet skal arbeide for at det blir bedre utdannelsesmuligheter for døve, spesielt i teoretiske dag.*

Hun påpeker også at det er vanskelig for døve å få arbeid på døveskolene også i de praktiske fag, og landsmøtet pålegger styret å arbeide for en endring.

Opplysningsarbeidet er et sentralt tema på landsmøtet, blant annet er det ønske om informasjon til arbeidsgivere, hvilken utdannelse døve bør velge, mulighetene som brevskolene har, faste årlige lederkurs og ellers at forbundet vil hjelpe foreningene med råd og dåd. De to døveforeningene i Oslo og Bergen skal arbeide videre med spørsmålene og rapportere til forbundsstyret.

Det vedtas også at det ved landsmøtene skal arrangeres utstillinger av håndverk og kunst laget av døve.

Ved landsmøtet blir kontrakten mellom NDL og Norges Døves-Idrettsforbund (NDI) om Tegn og Tale gjenstand for debatt. Ifølge avtalen skal ha NDI ha 20 prosent av bladets overskudd? Men hva med årene det er underskudd.
I 1953 var underskuddet kr 3000 og landsstyret argumenterer for at dette først måtte dekkes inn av neste års overskudd før tilskuddet til idrettsforbundet kan deles ut. Dette blir vedtatt med 21 mot fire stemmer, mens fem stemmer blankt. NDI søker også om å få forhøyet andelen av overskuddet fra 20 til 30 prosent, men forslaget får bare seks stemmer.

Merutgifter ved å være døv

Oslo-representanten Sven Braathen vil at forbundet skal arbeide for skattelette gjennom et ekstra klassefradrag på skatten.

Døve har så mange vansker å stri med sammenliknet med hørende. Døve mister flere samfunnsgoder som hørende har, og dette bør gi grunn til et fradrag i skatten.

Landsmøtet vedtar at det skal jobbes for en slik ordning.

Redaktør Finn Johansen nevner et annet eksempel på merutgifter for døve, han skriver i en lederartikkel i Tegn og Tale at NSB bør gi 50 prosent rabatt på alle togreiser for døve:

Ingen føler vel isolasjonen større enn døve, og da er et besøk på stevner og sammenkomster i andre byer, et lys i mørke.

Det er få som må betale så meget for å gå i sin statskirke som døve. Jeg er glad i å gå i kirken en søndag når jeg har anledning til det, men har ikke hatt råd til det grunnet de høye billettprisene. Jeg er drammenser, men min kirke ligger i Oslo. Når jeg en søndag med kone og barn skal i kirken, må jeg betale ca. 40 kroner for dette kirkebesøket.

For liten tid til dans

Landsmøtet er på alle måter vellykket, og den lokale døveforeningen får mye ros, men på et punkt har redaktør Finn Johansen innvendinger:

Vi la merke til at det var en del misnøye med alle talene på avslutningsfesten. Særlig de unge var tydelig skuffet over den korte tid de hadde til å more seg i dansen. Dette er jeg tilbørlig til å være enig med de unge i, for en avslutningsfest kan være høydepunktet for landsmøtets avvikling og bør benyttes til noe annet enn å sitte og se på en lang rekke talere.

Han får støtte av Gunnar Vatn fra Oslo:

Til avslutningsfesten kommer ofte en god del døve som ikke har hatt anledning til å delta i landsmøtets tidligere arrangements. De kommer for å hilse på gamle venner og ha det hyggelig sammen. Det er ikke bare de unge og dansegale døve som ønsker en sterk begrensning av de mange ensformige bordtaler. Mange eldre venter på anledningen til lystige eller alvorlige samtaler med venner som de ellers ser så sjelden.

Thorbjørn Johan Sander har en helt annen mening:

Vi har landsmøter for at representanter for døveforeningene og forbundet skal komme sammen og behandle saker av landsomfattende betydning for døve, slett ikke for at vi skal more oss og sitte og prate om ditt og datt.

Gjenvalg av Gjerstad

Nils Gjerstad gjenvelges enstemmig som forbundsleder. Ellers er valgordningen fremdeles slik at det velges sekretær og kasserer fra samme distrikt som forbundslederen.
I tillegg velges det et styremedlem fra distriktene i øst, sør, midt og nord, og varamedlemmer fra samme landsdeler.
Fra vest gjenvelges både Albert Breiteig som sekretær og Torkel Eikjeland som kasserer.

De andre i styret er: Finn Johansen, Drammen –
Alf Melgård, Larvik – Harald Størkersen, Trondheim –
og Karl Lundquist, Narvik.

Landsmøtet sender resolusjon til departementet om at staten etablerer et lærehjem for mindre begavede døve hvor de kan lære enkle arbeidsoppgaver. Svar fra departementet må forbundet purre på i to år, men svaret er positivt:

Hjemmet for Døve vil opprette en egen avdeling i Andebu der 10 barn skal få plass.

Landsmøte i Skien, 11.–15. juli 1956

1957

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Økonomisk status

Forbundet har et driftsoverskudd på kr 9000 og pengene i banken er vokst til kr 134 000. Også Tegn og Tale går i pluss med kr 4500.

Heder til Johannes Berge

Landsforbundets stifter Johannes Berge får NDLs hedersmedalje ved en privat tilstelning i Trondheim, der Lunde Johansen og Helmer Moe representerer forbundet. De rapporterer at 87 år gamle Berge fortsatt er *rank og spenstig og i utmerket vigør.*

To organisasjoner for hørselshemmede?

I *Landsnemnda for delvis arbeidsuføre*, en forløper for dagens FFO, tar styreleder Knut Willoch opp spørsmålet om hvorfor døve og tunghørte er delt i to interesseforbund. På møtet blir det svart at forskjellen er at tunghørte snakker med stemme, mens døve snakker med tegn og munnbevegelser. Til dette bemerker redaktør Finn Johansen på lederplass i Døves Tidsskrift:

> *Jeg tror jeg tør si at forskjellen mellom døve og tunghørte i dag er forsvinnende liten. Det er nemlig svært mange medlemmer av døveforeningene som veksler mellom å bruke talespråk og tegnspråk. Men tunghørte må selv få bestemme hvordan de vil organisere seg.*

Skoleleir

12.–19. juni er det skoleleir for elever fra yrkesskolene i Bergen og Stavanger ved Vier utenfor Stavanger. Albert Breiteig er leirsjef, og programmet begynner hver dag klokken 07.30 med gymnastikk, etterfulgt av flaggparade og frokost. Hele dagen er det utelek, konkurranser og turer frem til ny flaggparade klokken 20, og det er ro i leiren klokken 23. En av deltakerne, Gudmund Bratteng, oppsummerer uken slik i Tegn og Tale.

> *Det var en uforglemmelig uke. En uke i lek og moro hadde knyttet sammen mange nye vennskapsbånd mellom ungdommer som nå var ferdig med sin skolegang og skulle ut i livets alvor. Kjære venner og venninner som var sammen med meg på denne leiren på Vier. Hjertelig takk alle sammen for de deilige dagene vi hadde sammen. Til styret i Norske Døves Landsforbund: Jeg er sikker på at deltakerne i leiren er enig med meg når jeg sier: De dagene betydde mye for oss.*

En tilsvarende leir for eldre ungdom ble gjennomført like utenfor Trondheim, ved Jonsvatnet.

Thorbjørn Johan Sander, Bergen, 1928–

Thorbjørn Johan Sander har vært en dominerende talsmann for døve, på godt og vondt, fra 1950-tallet og holder fortsatt koken i jubileumsåret 2018. Han er spesielt aktiv i det døvehistoriske arbeidet, men også med tillitsverv i Bergen Døveforening.

Sander er født i Sør-Odal og ble døv ni år gammel. Som odelsgutt til gården og som klassens beste sangtalent var det en tragisk skjebne for gutten. Han blir elev ved Skådalen døveskole, der han raskt tilegner seg tegnspråk. Etter krigen blir han elev ved Yrkesskolen i Bergen på snekkerlinjen, det trivdes han ikke med. Det kan sies mye pent om Sander, men noen snekker har han aldri vært. Etter halvannet år på skolen blir bestyrer Eng og den unge odølen enig om at han skal satse på en utdanning innen grafiske fag. Bestyreren mener både skolen og NDL ville være tjent med å ha sitt eget trykkeri.

I januar 1947 er Thorbjørn Johan Sander på plass i Gudmund Hammers boktrykkeri. Der lærte han noe, på et annet trykkeri lærte han noe annet – men det meste av kunnskapen måtte han lese seg til på egenhånd. Det var en tøff tid som lærling, ofte overlatt til sin egen skjebne og sterke vilje. Men det siste har Sander alltid hatt, så 1. april 1951 fikk han fagbrev som typograf. Samme dag startet Døves Trykkeri AS. Han ansettes som arbeidsleder (faktor), men det er en svært usikker jobb å si ja til på et nyetablert trykkeri. Det var vel bare noen få personer som full og helt trodde på et eget trykkeri for døve, men bedriften blir en suksess både for Sander og NDL – og ikke minst for de mange døve som gjennom årene får sin utdanning der.

Som døvblitt fikk Sander talespråket gratis gjennom hørselen. At han også må ha hatt spesielle anlegg for språk er opplagt, for han utviklet et rikt skriftsspråk og ble fort ansatt for å være den dyktigste døve penneknekten i Norden. På internatet på Skådalen skole lærte han tegnspråk – på den måten er han tidlig fullt tospråklig.

Han får oppgaven som redaktør i Tegn og Tale allerede 22 år gammel og skriver med ungdommens mot de fleste autoriteter midt imot fra første stund. I 1954 blir det for mye av det gode for forbundsstyret, og han ble pent overtalt til å slutte i redaktørjobben. Han fortsatte som frivillig tillitsvalgt både i døveforening og idrettsklubb i Bergen de neste årene, før han gjør comeback som redaktør for NDLs medlemsblad i 1964. I tiårsperioden utenfor redaktørkrakken skriver han en rekke leserbrev, sjelden uten å provosere ganske mange – gjerne er kritikken rettet mot myndighetene, døvelærene, døveprestene og – døveforbundet. De årene er han også redaktør for de faste sportssidene som Norges Døve-Idrettsforbund har i bladet. *Verdens beste sportssider*, er hans egen beskrivelse av sidene.

Han har rike evner, massevis av kunnskaper og formulere seg skriftlig som en gud. Han har alltid kjempet de svakes sak og gjort et imponerende arbeid med innsamling og formidling av døves historie. Men noen utpreget lagspiller har han aldri vært, han har alltid vært en stabeis, med urokkelig tro på egne meninger og tilsvarende mistro på de fleste andres motargumenter.

Da han i 1964 overtar igjen som redaktør for Tegn og Tale, er han i stillingen frem til 1994. Da blir han daglig leder for Døves Forlag AS – og når alle tror at han er pensjonist, påtar han seg et års prestevikariat for døve. Han utgir gjennom årene mange bøker, en del er nevnt bakerst i litteraturlisten.

1958

Forbundsleder: Nils Gjerstad, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Endelig landslotteri

Forbundet starter endelig sitt landslotteri, der en flunkende ny Opel Kaptein til en verdi av kr 22 400 er førstepremie, av andre premier nevner vi møbler til soverom, spisestue og salong. I tillegg er det kjøpt og tigget en rekke andre gevinster slik at samlet verdi på gevinstene er kr 75 500. Politiet gir tillatelse til å selge lodd for kr 227 000 og til å administrere det hele engasjeres Olav Høivik, Oslo, som har erfaring fra store landslotterier blant annet for Den Norske Sjømannsmisjon. Lotteriet blir en kjempesuksess og blir utsolgt fire måneder før tiden. Nettooverskuddet viser kr 93 000 som fordeles med 62 000 til foreningene og 31 000 til forbundet. I tillegg til pengene gir lotteriet god PR, der døve og døvesaken blir synliggjort.

Nord-Norge stevne

Forbundet arrangerer Nord-Norge stevnet 17.–20. juli på Trondenes folkehøyskole ved Harstad. Et kulturelt-sosialt stevne for alle døve i nord som samler 90 deltakere. Forbundsleder Nils Gjerstad leder det hele, med døveprest Bjørn Sørensen som medhjelper. En stor suksess som fører til ønske om stevner hvert tredje år.

Under møtet i Nord-Norge fremkommer det et ønske fra flere om at døveforbundet må arbeide for å åpne døves adgang til å jobbe som sjømenn i utenriksfart. Forbundet følger opp med møtet med Legekontoret for sjømenn i Oslo, men forstår raskt at de ikke kommer noen vei. Forbudet mot døve sjømenn skyldes risikoen for katastrofesituasjoner om bord – og i denne saken bøyer forbundet av.

Døves Dag

WFD innstifter Døves Dag i hele verden, som skal markeres siste søndag i september.

Behov for tolker

I Tegn og Tale nr. 2-1958 skriver redaktør Finn Johansen en lederartikkel med overskriften *Vi trenger tolker*. Han peker på behovet for tolk til opplysningsarbeidet i foreningene der det ofte er ønskelig med hørende foredragsholdere, men hvem skal tolke? Skal døve bli hørt utad i samfunnet, trengs det også tolk, ved legebesøk og innleggelse på sykehus osv. Redaktøren krever at Staten bidrar med penger til NDL slik at forbundet kan etablere en tolketjeneste.

Året etter er godkjenning av tegnspråktolker en sak på det nordiske samarbeidsmøtet. Norges representanter, Eilif Ohna og Albert Breiteig, foreller at det ikke var noen sikker registrering av tolker. Døve har ikke full sikkerhet for at den tilkalte tolk behersker tegnspråk i den grad at vedkommende ville bli forstått av døve, og heller ikke trygghet for at tolken ville oppfatte det døve sier på tegnspråk.

Logo i bedre grafisk utforming.

Et tilbakeblikk på tolking

Nei, tolketjenesten begynner ikke i 1958, men døve begynner å bli mer bevisst på fordelene en tolketjeneste kan ha. En form for *tolking* mellom døve og hørende har nok alltid eksistert. Den døve og familien har ofte laget sin egen kode for å prate sammen, der naturlige tegn og gester har løst de grunnleggende behovene. Vi kjenner eksempler så langt tilbake som slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet der familie *tolket* for døve for å åpne adgang til konfirmasjon og nattverd. I 1825 kom den første skolen for døve i gang i Trondheim, og det ble naturlig at lærerne ved skolen, når det var nødvendig, fungerte som tolker for elevene og tidligere elever. Rundt 1850 kom det også skoler for døve både i Oslo, Bergen, Kristiansand og Hamar. Senere ble det ansatt døveprester og de ble både tolker og sosialarbeidere for døve.

Under NDLs landsmøte i Trondheim i 1924 er tegnspråktolking første gang nevnt i forbundets historie. Da tolker to voksne barn av døve foreldre: Sigrid Fredrikke Raanes fra Trondheim og Ågot Marie Johansen fra Bergen. Ved den nordiske kongressen samme år er de to døveprestene Conrad Svendsen og Olav Rustad norske tegnspråktolker. I forberedelsene til kongressen er følgende kunngjort:

> *Foredragsholdere har rett til å velge egen tolk. Tolkene har rett til å låne foredragsmanuskriptet dagen før for å kunne forberede seg.*

Døves rett til å velge tolk er i mange år en selvfølge, det er et paradoks at retten bare for noen få år siden ble tatt bort av tolketjenesten til døves store misnøye. Tolkens rett til å låne foredragsmanuskriptet har tatt den motsatte retningen, nå er det ganske omfattende hva tolketjenesten ønsker å motta før selv det enkleste tolkeoppdrag.

I boken *Døv i dagens norske samfunn 1991* skriver en av ildsjelene for oppbyggingen av tolketjenesten Eva-Signe Falkenberg om tegnspråktolken i historisk perspektiv:

> *I flere generasjoner har hørselshemmede i større eller mindre grad vært avhengig av et få tall hørende mennesker som har behersket tegnspråk og som frivillig har fungert som tolk i de mange situasjoner når en har måttet tilkalle hjelp for at hørende og døve skulle kunne forstå hverandre. Tolkenes dyktighet har vært meget varierende, og i svært mange tilfeller har man måttet benytte personer med en beskjeden kjennskap til tegnspråket, og uten innsikt og forståelse for den døves situasjon. Døve er derfor ofte blitt utsatt for vilkårlig behandling. Tradisjonelt har man – på grunn av at tolketjenesten har vært ubetalt og ikke betraktet som noe yrke – ofte sett på tolketjenesten som en slags veldedighet. Døve er kommet i takknemlighetsgjeld. Manglende etiske retningslinjer og instruks for tolkene har ofte ført til at de som har utført tolketjenesten har «ordnet opp» og bestemt hvor mye som skal tolkes.*

Hørende barn av døve foreldre blir ofte brukt som tolker helt opp til 1980-årene. Det er lett å forstå at noen tolkeoppdrag må ha vært en belastning både for barn og foreldre.

På kongresser og møter etter 1900 og helt frem til 1970 er døveprestene de mest brukte tegnspråktolkene. For eksempel i 1947: Da skriver forbundslederen til styremedlemmene og ber om å få forslag på tegnspråktolk til den nordiske kongressen for døve i Stockholm. Han presiserer at de som er aktuelle som tolker er døveprestene, hvem av dem vil styremedlemmene stemme på? Døvepresten Einar Stueland får størst tillit og blir norsk tolk på kongressen.

1959

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Landsmøte i Stavanger

Et landsmøte av de store kaller redaktøren Finn Johansen møtet i Stavanger i juli, der 16 av 19 foreninger er samlet. Den store saken på landsmøtet er en total revidering av vedtektene. På forhånd har styreleder i Bergens Døveforening Eilif Ohna og forbundssekretær Albert Breiteig på oppdrag fra forbundsstyret utarbeidet forslag. Det blir i forkant av møtet ivrig diskutert i Tegn og Tale gjennom flere leserbrev – og ved at Breiteig besøker flere døveforeninger for å presentere forslaget. Vi merker oss at det kommer en ny sterkt døvblitt mann med i debatten, Thor Gisholt, fra døveforeningen i Skien og Telemark. Han er nyvalgt foreningsleder der og setter senere dype spor etter seg i forbundets historie.

Nye vedtekter

For første gang diskuterer et landsmøte om det er hensiktsmessig å slå sammen de to kontingentene, bladkontingenten og forbundskontingenten. Konklusjonen blir at ordningen fortsetter som før; de som vil ha bladet, må betale eget abonnement. Bladkontingentene fastsettes til kr 10 i året for å få bladet i postkassen hver 14. dag, mens forbundskontingenten heves fra 30 øre til 50 øre året.

Vestfold Døveforening foreslår at alle konfirmanter skal få tilsendt et gratis eksemplar av bladet, i håp om å verve flere unge medlemmer, men heller ikke det forslaget får flertall blant landsmøtedelegatene.

Krav om arbeidskonsulent

Landsmøtet retter en inntrengende henstilling til Kommunal- og arbeidsdepartementet om at det opprettes en egen arbeidskonsulent for døve.

Lederkurs

Det vedtas at forbundet skal få i gang årlige lederkurs.

Kampvotering om ledervervet

Nils Gjerstad ønsket først ikke gjenvalg, men ombestemmer seg på landsmøtet. Det blir en overraskende kampvotering mot en annen bergenser, Eilif Ohna. Han har vært styreleder i Bergens Døveforening i seks år, men trakk seg ved foreningens siste årsmøte, trolig for å stå klar til å overta som forbundsleder.

Ohna får i første valgrunde 12 stemmer, Gjerstad 10, mens Østlandets kandidat John Vigrestad får 8 stemmer. I omvalget mellom de to kjuaguttene får Ohna flertall med 17 mot 11. Det er ofte et spill i kulissene ved valg av forbundsleder, ulike fraksjoner ønsker ulike ledere. Ofte er det en kamp mellom Østlandet og Vestlandet, men sjelden opplever vi kampvotering mellom to fra samme by. Kanskje Gjerstads ni år ved roret hadde satt sine spor, at han ikke hadde det overskuddet som var ønsket av flertallet på møtet? Det ble også snakket om Thorbjørn Johan Sander som lederkandidat, men da satte Breiteig ultimatum. Hans klare melding er: Blir Sander valgt som forbundsleder, slutter jeg som sekretær. Det kan tolkes på flere måter, den snille måten å oppfatte det på er at Sander har en nøkkelstilling som arbeidsleder på Døves Trykkeri AS.

Eilif Ohna har ingen erfaring fra forbundsstyret, men vant tillit under landsmøtet fordi han presenterte arbeidet med den reviderte forbundsloven på en overbevisende måte.

Det er slutt på å velge kasserer og sekretær, de skal ansettes av forbundsstyret, men både Breiteig og Eikjeland fortsetter i sine stillinger. Begge har plass i forbundsstyret, men uten stemmerett.

Døves Dag

27. september 1959 markeres for første gang *Døves Dag* i Norge. Forbundet oppretter en komite med drammensguttene Finn Johansen og Rolf Hansen, sammen med Harry Landén fra Oslo. Komiteen er glad for at de slipper til med et kåseri om døves situasjon i NRK-radio, men misfornøyd med at NRK velger døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen til oppgaven, deres forslag var Harry Landén. Målet med dagen er å spre informasjon om døves situasjon i samfunnet, og komiteen oppfordrer alle foreningene til å markere dagen lokalt. Flere aviser omtaler dagen, spesielt kravet om at døve ønsker seg egen arbeidskonsulent som døråpner til yrkeslivet.

Lønnete deltidsstillinger

Finn Johansen ansettes som redaktør i deltidsstilling med kr 3000 i lønn og kr. 500 til dekning av diverse utgifter. Til sammenlikning ble forbundets sekretær Albert Breiteig lønnet med kr 3000 per år og forbundets kasserer Torkel Eikjeland kr 500. Døves Trykkeri AS er forretningsfører for Tegn og Tale og betales kr 7000 for dette.

Nordisk samarbeid

Nordisk samarbeidskomite har møte og retter en felles henvendelse til de nordiske land om at døve småbarn får taletrening og øvelse i munnavlesning så tidlig som mulig.

De enes om at det skal utarbeides en statistikk som viser hvilke yrker døve er sysselsatt i. NDL får kr 5000 fra Varekrigsfondet til et slikt prosjekt, og Albert Breiteig engasjeres for å gjøre jobben.

Det blir også bestemt at det skal lages en felles nordisk fane, med symbolet til døve i Norden. I tillegg er det informasjon fra tegnspråkkomiteen om at den felles nordiske tegnordboken nå inneholder 1000 tegn, og at den med det første vil bli utgitt.

Landslotteri med overskudd

Landslotteriet gir et overskudd på kr 93 000, der kr 31 000 går til forbundet og kr 62 000 til deling på foreningene.

Landsmøte i Stavanger 9.–12. juli 1959

1960

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Driftsoverskudd

Forbundet har et driftsoverskudd på kr 5100 og har møysommelig bygget opp en egenkapital på kr 158 000, mens Tegn og Tale har et underskudd på 2500 kroner.

Første ledertreningkurs

Første foreningslederkurs arrangeres på Vik gjestgiveri i Flå i Hallingdal i påsken. Der deltar 24 lærebegjærlige og tre kursledere, og konklusjonen fra kurset i forbundets årsberetning er positiv:

> *Det ble svært vellykket, og det viste seg at samtlige deltakere klarte det harde kursprogrammet meget godt.*

Dette var begynnelsen på årlige lederkurs i forbundets regi.

Informasjonsfilm

NDL samarbeider med Centralfilm AS i Oslo og skal lage informasjonsfilmen *Døve i arbeidslivet*. Budsjettet for filmen er på kr 50 000, og forbundet får kr 40 000 i støtte fra Rikstrygdeverket og Kirke- og undervisningsdepartementet. Filmen er beregnet til 12 minutters varighet og er tenkt vist som forfilm på kinoer over hele landet. Det skal være døve og hørende skuespillere med i filmen.

Filmen vil selvsagt bli tekstet, et krav forbundet har til alle filmer som Statens Filmsentral distribuerer.

NDLs første foreningslederkurs, på Vik Gjestgiveri, Flå 1960.

Et større landslotteri?

Det er dialog med døves idrettsforbundet om å slå sammen de to landslotteriene til ett stort felles lotteri for begge organisasjonene. Utfordringen er å bli enige om en fordeling av overskuddet.

Tegn og Tale enda oftere?

Thorbjørn Johan Sander kommer med forslag om at Tegn og Tale skal utgis tre ganger i måneden i stedet for to ganger, og at bladkontingenten økes fra 10 til 15 kroner. Men forslaget får ikke tilslutning, styret mener det er urealistisk å heve prisen på bladet, og det er heller ikke nok annonser til hyppigere bladutgivelser.

Nordisk Døvekongress i København

NDL prioriterer den nordiske kongressen i København og velger også forelesere utenfra organisasjonen for å fronte saker Norge er opptatt av. Ganske tidstypisk er det at i alle titlene på foredragene går begrepet *problem* igjen.

Eilif Ohna foreleser om *Døves foreningsproblemer*. Skolestyrer Ludvik Langåker og Thorbjørn Johan Sander om *Døves skoleproblemer*. Skolestyrer Toralf Eng og Albert Breiteigs tema er *Døves ervervsproblemer*. Døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen og John Vigrestad så ikke mer lyst på det, de snakket om *Døves problemer i dagliglivet*. Og alle foreleserne er selvsagt menn. NDL sender 10 representanter til kongressen og av disse er det bare en kvinne, Marit Strømme. Slik var det den gang og enda i mange år før kvinnene for alvor ble likestilt i forbundet.

Samarbeid om døvesaker

Det norske samarbeidsråd for døvesaker er opprettet med to representanter fra NDL, to fra Norges Døvelærerlag, en representant fra Norges døveprester og en fra stiftelsen Hjemmet for døve. Rådet skal møtes to ganger årlig og ta opp saker av felles betydning for døve.

Døves Dag

Døves Dag markeres og får stor omtale i avisene, årets tema er *Døve i arbeidslivet*.

Arbeidskonsulent ansatt

Døve får sin første arbeidskonsulent, plassert ved Statens Attføringsinstitutt i Bergen. Stillingen er foreløpig bare 50 prosent. Den som ansettes, har ikke kunnskap om døve og tegnspråk, så den første tiden går med til å gi konsulenten opplæring.

Få som får førerkort

Fremdeles er det svært vanskelig for døve å få forekort for bil. Forbundsleder Eilif Ohna undersøker hvor mange døve som har førerkort og får svaret 58, men undersøkelsen er ikke helt pålitelig – likevel gir den svar på hvor sjelden førerkort for døve var. Helt opp til 1960-tallet var det nødvendig med attest fra en av døveprestene for å slippe gjennom nåløyet.

Mange døve ønsker seg førerkort og de spør NDL:

Hvordan kan jeg få førerkort,

fordi politiet på deres hjemsted forteller at døve absolutt ikke kan få førerkort. Det viser at politiet ikke kjenner reglene til Veidirektoratet, nemlig at døve kan få hvis:

a) det er viktig å ha førerkort på grunn av det arbeidet den døve gjør.
b) den døve er en ansvarsfull og pålitelig person.
c) den døve har evne til å tilpasse seg situasjonen og oppfatte og reagere overfor faremomenter i trafikken. Disse evnene er som kjent veldig forskjellig utviklet når det gjelder døve.

Statstilskudd og ulempeerstatning

NDL oppretter en komite som skal utrede spørsmålet om ulempeerstatning for døve, en kompensasjon for døvheten – i Danmark kalles det handikapperstatning. Komiteen skal også lagre en strategi for hvordan forbundet kan arbeide for å få fast statstilskudd til driften. I komiteen deltar John Vigrestad, Harry Landén, Albert Breiteig og stortingsrepesentant Vik. Sistnevnte har en døv i familien.

Oversikt over tolker

I 1960 vedtar NDL at det skal utarbeides en liste over voksne hørende personer som vil arbeide på fritiden som tolk for døve. Det kreves at tolken må forstå døve godt og selv ha et lett forståelig tegnspråk. Listen sendes til de aktuelle offentlige myndigheter, som for eksempel politiet. Samme år tar NDL første gang kontakt med Rikstrygdeverket for å få en ordning der de lokale trygdekontorene betaler for tegnspråktolking hos lege og på sykehus. Fra Rikstrygdeverket går spørsmålet videre til Helsedirektoratet som rette beslutningsmyndighet.

Nordisk Døvekongress København 1960

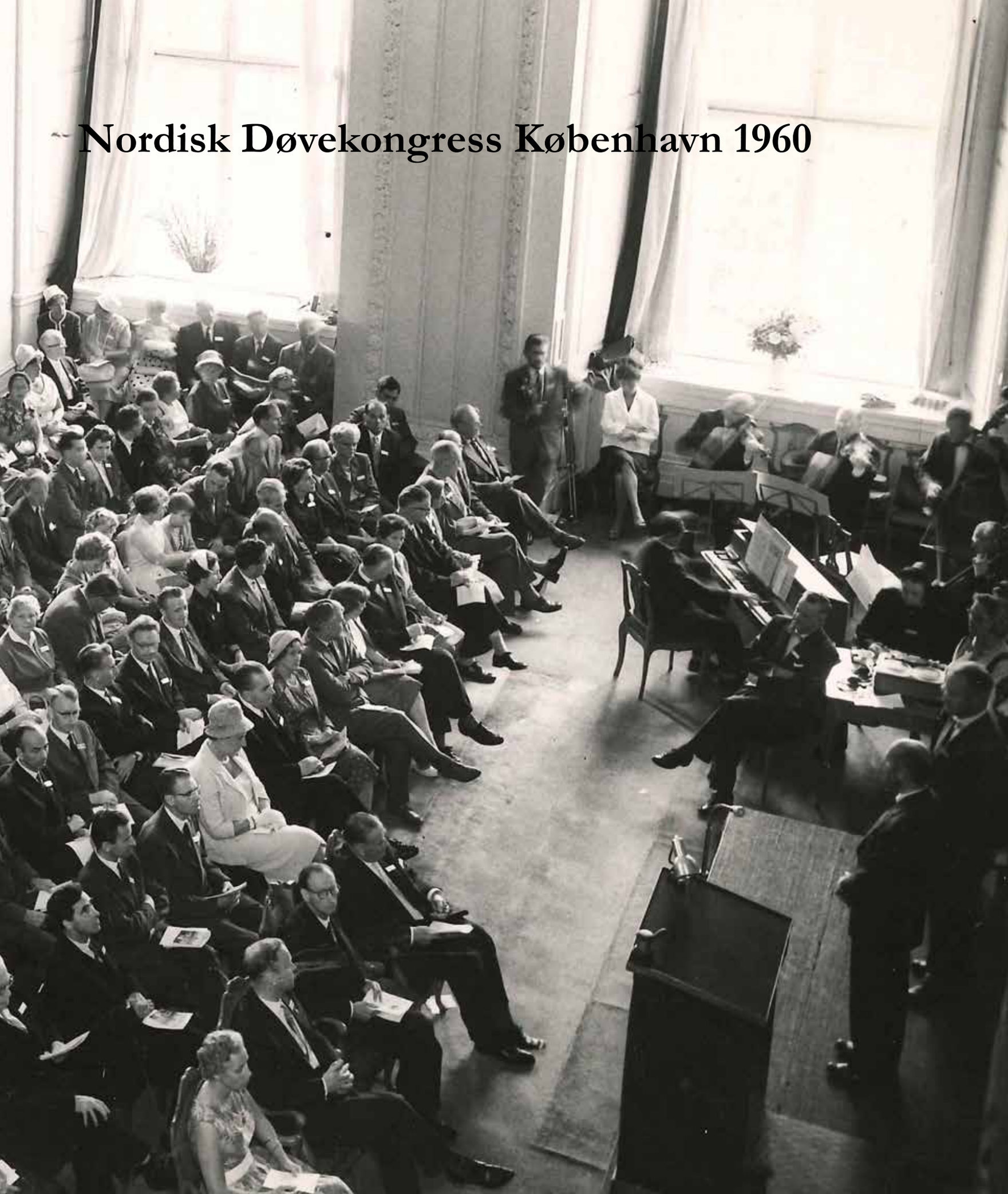

1961

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Nye forbundskontorer

Forbundet flytter inn i nytt kontor i det samme huset som Døves Trykkeri AS leier lokaler, det er på cirka 50 kvadratmeter, og planen er å ansette forbundssekretær i full stilling, pluss andre ansatte i administrasjonen ut fra det økonomien tillater. Det betyr også at redaksjonen for Tegn og Tale skal plasseres på kontoret i Bergen. Forbundsstyret legger frem planene for representantmøte i Oslo, der alle foreningene gir sin tilslutning.

Men samtidig sjokkerer Breiteig når han ymter frempå om at han vil slutte som forbundssekretær for helt å konsentrere seg om jobben som disponent for trykkeriet; i ti år har han skjøttet begge oppgavene. I et intervju med Tegn og Tale utdyper han dette.

> *Slik som arbeidsmengden i forbundet har økt disse årene er det klart at tiden må være moden til å få ansatt en fulltidsarbeider som forbundssekretær. Vi må få en mann som har tid og evne til å ta seg av alle de uløste oppgavene. Riktignok vil det koste ganske meget for forbundet å ansette en ny mann, men jeg er ikke i tvil om at det er riktig å gjøre det nå. Ved å ha forbundskontoret vegg i vegg med trykkeriets kontor kan den nye forbundssekretæren få til et nært og godt samarbeid med oss på trykkeriet.*

Representantmøte

Blant de 29 deltakerne på representantmøte er det fire kvinner i den mannsbastionen NDL fortsatt er. De fortjener å bli nevnt med navn: Karin Jensen og Margit Strømme fra De Døves Forening i Oslo; Gunvor Skog Carlsen, Vestfold Døveforening, og fra Hamar Døveforening Gunvor Ruud.

Saksliste for møtet er: Forbundets beretning for 1. juli 1959 til 15. april 1961, årsregnskapene for den samme perioden, spørsmålene knyttet til forbundets administrasjon og opprettelse av kontor, Døves Dag, landslotteriet, og så holder Albert Breiteig foredrag med påfølgende samtale om tema:

> *Tanker om de ønsker mange døve har om tiltak for å rette på de ulemper som døvheten fører med seg for de døves liv i samfunnet.*

Døves Dag

I tråd med dette blir motto for Døves Dag *Døve i hverdagen* og dette forklarer Albert Breiteig slik i Adresseavisen i Trondheim:

> *Det vi vil med Døves Dag, er å få de hørende i tale. Vi vil be dem være med å flytte den døve inn i flokken av hørende. Døve vil så gjerne, men det er de hørende som må ta initiativet og be dem komme.*

Dagen får omtale både i NRK fjernsyn og radio, og i tillegg har de største avisene fyldige omtaler av døves situasjon i samfunnet. I foreningene er det foredrag av de dyktigste døve foreleserne, og alle døveprestene er på prekestolene i sine distrikter.

Ulempeerstatning

Stortingsrepresentant Vik tar saken om ulempeerstatning for døve opp på Stortinget. Samtidig arbeides det for at NDL kan komme inn på statsbudsjettet og få faste årlige tilskudd til driften.

Uføretrygd innføres i 1961. Forbundet advarer døve mot å søke, det vil ødelegge for likestillingsarbeidet, mener de. Fra og med inntekstsåret 1961 innvilges døve en ekstra skatteklasse, altså redusert skatt – det som senere dekkes av begrepet særfradrag og som beholdes av døve helt frem til 2005.

Større landslotteri!

Forbundet satser stort på et nytt landslotteri. De har 85 gevinster med en samlet verdi av kr. 158 110. Hovedgevinstene er seks biler, prisen for bilene er mellom kr 16 000 og kr 33 000. Det selges lodd for en halv million kroner, og overskuddet som skal deles mellom forening og forbund, er på ca. 250 000 kroner.

Gradering av tolkene

NDL vedtar et nytt styrevedtak knyttet til tolkerollen:

Det bør skjelnes mellom dyktige tolker som kan klare de tyngste tolkeoppdrag, og andre tolker som tar de lettere oppdrag. Forbundet skal ha rett til å forkaste tolkekandidater, som i så fall ikke kan få autorisasjon.

Spørsmålet om hvem som kan rekrutteres som tegnspråktolker kommer opp, og redaktør Finn Johansen mener dette kan løses gjennom døveforeningene:

Jeg tror det er fra våre egne barn tolkene bør rekrutteres. Få behersker tegnspråk bedre når det gjelder hørende, enn døves egne barn. Men gjør vi noe for å få barna interessert i vårt foreningsliv? Oppmuntrer vi dem til å gå aktivt med i våre foreninger? Jeg tror at svaret dessverre blir negativt. Her bør en forandring skje! Det skulle ikke være tvil om lønnsomheten ved et slikt tiltak! Vi har i dag noen få hjelpere, hvis foreldre er døve og disse har vært oss til uvurderlig stor nytte. La oss derfor få flere med!

Eilif Ohna, Bergen, 1921–2001

Eilif Ohna ble født i Bergen. Han har fortalt at han mistet hørselen da han falt på hodet fra et bord som baby. Han kom til Skådalen døveskole og utmerket seg allerede på skolen som en ledertype. Han var blant annet elevrådsleder og redaktør for skoleavisen.

Ohna drømte, som de andre i familien, om å ta arbeid som sjømann – men reglene satte en stopper for det. I stedet fikk han opplæring og senere arbeid på en skofabrikk. Først som skomodellør og senere som syer. Han fikk sin yrkesutdanning før yrkesskolen for døve gutter ble opprettet i 1942. Han jobbet på skofabrikken til 1968, da ble han ansatt som en av de tre første døvekonsulentene i NDL. På veien til den stillingen hadde han vært både leder av Bergens Døveforening og forbundsleder i NDL, pluss innehatt en rekke andre tillitsverv i organisasjonen – ikke bare i NDL og på Døves Trykkeri, men også i døvekirken, døves sykehjem, døveidretten og mange, mange andre styrer og utvalg. Ingen oppgaver var for små, men heller ingen oppgaver for store for ham.

På fritiden var Eilif Ohna en solid midtbanespiller på fotballaget og en eminent sjakkspiller som hevdet seg blant de beste hørende spillerne.

Som døvekonsulent fikk Eilif bevist hvilket organisasjonstalent han var. Han hadde aldri sansen for arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser, men tok de oppgavene forbundet påla ham. Han var i mange år primus motor for Døves Kulturdager, han underviste på ledertreningskurs og ikke minst reiste han land og strand rundt for å besøke døveforeningene. Han hadde en egen evne til å inspirere andre til lagarbeid, var raus med rosen og forsiktig med kritikken. Med sin lune væremåte og gode humør fikk han venner i alle lag av folket. Han hadde et spesielt hjerte for døve med ekstra bagasje og var spesielt engasjert i døvblindes situasjon. Utallige var de besøkene han gjorde til ensomboende døve i distriktene, særlig i Nord-Norge. I sine siste yrkesaktive år stilte han opp som konstituert forbundssekretær i en vanskelig tid for forbundet.

Eilif Ohna vil alltid stå i NDLs historie som den Tillitsvalgte med stor T.

1962

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Informasjonsfilmen har premiere

Mandag 5. februar 1962 har filmen *Døve i arbeidslivet* premiere i Oslo. Det er en film NDL har diskutert i mange år, og som endelig nå kan vises som forfilm på kinoen landet rundt. Hovedrollene i filmen spilles av Kjell Larsen og Anne-Lise Rype, de spiller to unge døve som er på jakt etter arbeid og som møter motforestillinger mange arbeidsgivere har til å ansette døve, men som alle gode filmer får den en lykkelig slut.

Filmen gis fyldig omtale i flere av de største avisene, og Morgenposten skriver blant annet:

> *En film som vil øke forståelsen av de døve og deres muligheter og fjerne fordommer og misforståelser. De to døve amatørskuespillerne gjør en flott innsats sammen med profesjonelle skuespillere, og viser seg som i arbeidslivets mangfoldighet, fullt konkurransedyktige.*

Ny forbundssekretær?

Stillingen som forbundssekretær er lyst ut, men det melder seg bare en søker og han har ingen kunnskap om døve. Breiteig sier seg derfor villig til å fortsette om det blir foretatt endringer i forbundets drift og ansatt kontorhjelp. Forbundsstyret ber om at Breiteig legger frem en plan for hvordan han kan fungere både som forbundssekretær og daglig leder for trykkeriet, blant annet ved at Tegn og Tales redaktør flyttes til kontoret og at filmarkivet også flyttes. Disse planene legges frem for landsmøtet i Hamar i juli.

Løsningen blir at fra 1. januar neste år overtar forbundsleder Eilif Ohna som redaktør for Tegn og Tale, og Nancy Wærnes (hørende) engasjeres som helt fersk redaksjonssekretær. Finn Johansen slutter. Den nye ordningen fungerer imidlertid dårlig, Wærnes har ingen kontakt med miljøet, og det blir for mye arbeid på forbundslederen. På tross av dette holder forbundet på ordningen i mer enn et år.

Landsmøte på Hamar

Fire dager i juli er 350 deltakere sammen til den største møteplassen for døve. Alle forbundets 17 foreninger er representert med til sammen 26 delegater, pluss forbundsstyrets seks medlemmer – slik at det er 32 stemmeberettigede. Tradisjonen tro åpnes landsmøtet med gudstjeneste av døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen, denne gang i Hamar Domkirke.

Landsmøtets forhandlinger er i Teatersalen i Festiviteten. Velkomsttaler både ved Gunvor Ruud i den lokale døveforeningen, varaordfører Kristian Gundersen og forbundsleder Eilif Ohna – før tegnet blir gitt til forbundssekretær Albert Breiteig, som holder foredrag om temaet: *Hva nå i vårt arbeid?*

Årsberetning og regnskaper for tre år gir mulighet for spørsmål og oppklarende svar, men det er ingen stor uenighet i meningsutvekslingene. Større debatt er det om retningslinjene for hvem som kan søke offentlig støtte, døveforeningene eller landsforbundet? I forbundslovens paragraf 10 fremgår det:

> *Søknad fra døveforeninger til offentlige myndigheter om økonomisk støtte innberettes til landsstyret, unntatt for kommunene på foreningens hjemsted.*

Oslo foreslår at *offentlige myndigheter* forandres til *statlige myndigheter*. De argumenterer for at foreningene fritt kan søke kom-

munene i de området foreningen arbeider for, uten å søke til forbundet først. I ordskiftet, eller tegnskiftet, fremgår det at NDL søker alle landets 800 kommuner om økonomisk tilskudd, og at litt over halvparten gir slik, dog bare *småpenger*, slik at tilskuddene fra kommunene til sammen kan utgjøre ca. kr 10 000. Debatten konkluderer med at hver forening fritt kan søke den eller de kommunene som foreningen naturlig sokner til, men at de ikke kan sende søknad til kommuner utenfor disse områdene.

Felles kontingent for blad og forbund?

Vestfold Døveforening foreslår på landsmøtet at bladkontingenten og forbundskontingenten slås sammen til en felles kontingent. På den måten vil alle medlemmene få Tegn og Tale, dette er blant annet viktig for å påvirke medlemmene i åndelige spørsmål, mener de. De forteller at døveforbundene i Danmark og Sverige har en slik ordning. Det er delte meninger om saken, noen vil ikke tvinge medlemmene til å betale abonnement for et blad de ikke ønsker å motta, andre hevder at det vil medføre for mye arbeid for forbundet å kreve inn pengene. Enden på diskusjonen blir at det i Vestfold Døveforening gjennomføres en prøveordning der de to kontingentene slås sammen. Etter denne prøveordningen skal saken tas opp igjen på neste landsmøtet.

Døv redaktør

Med 27 av 32 stemmer vedtas det at redaktøren for Tegn og Tale bør være døv.

Ønsker døveprest i Vestfold

Vestfold Døveforening legger også frem forslag om egen døveprest for distriktene Vestfold-Telemark-Aust-Agder. Det begrunnes med at de sjelden får besøk av døveprestene, mens det i Oslo bor fem døveprester. Døveprest Dueland, som er tilstede på landsmøtet, svarer på vegne av prestene og sier blant annet:

> *Det er meget beklagelig at det har vært så få gudstjenester for døve i Vestfold, Telemark og Aust-Agder. Jeg må selv ta på meg skylden for dette. Kort og godt har jeg tenkt: Jeg får lov til å komme på besøk rundt omkring i døveforeningene i alle disse distriktene. Jeg får lov til å holde andakt, jeg får lov til å tale, og jeg har bare møtt velvilje og smil fra de døves side. Det har gjort at jeg har tenkt: De døve tar imot deg på en pen måte, pass på at du nå ikke plager dem for mye og presser for mye forkynnelse inn på dem. Det er bedre å forkynne litt mindre, men gjøre det slik at det blir tatt imot. Jeg ser nå at jeg ha tenkt feil og kan her og nå love at det skal bli flere gudstjenester i disse fylkene. Om landsmøtet også vil be departementet om at det opprettes egen stilling som døveprest for fylkene, har jeg selvsagt ingenting imot det.*

Når landsmøtet likevel stemmer nei til Vestfolds forslag om å sende krav til departementet om egen døveprest for de tre fylkene, begrunnes det med at stillingen som døveprest i Nord-Norge lenge hadde stått ubesatt, og det samme i Stavanger – dette bør prioriteres først. Spørsmålet Vestfold Døveforening tar opp, bør kunne løses gjennom en dialog med den døvepresttjeneste som finnes på Østlandet og som Dueland selv var inne på. Men 53 år senere, i 2015, får de både egen prest og døvekirke i Sandefjord.

Gjenvalg av Ohna

Under valgene blir Eilif Ohna enstemmig gjenvalgt som styreleder. I valg av styremedlemmer sier loven at de skal velges distriktsvis. Fra sone Øst vinner Thor Gisholt fra Skien styreplassen mot Finn Johansen, Drammen, med 18 mot 13 stemmer. Oslos representanten John Vigrestad ønsker ikke gjenvalg, og Marit Strømme blir historisk da hun som kvinne velges inn i et svært mannsdominert forbund. Sone Sør velger Karsten Samuelsen, Stavanger, uten motkandidat. I sone Midt-Norge blir det kamp mellom Harald Størkersen og Halvor Greftegreff, begge fra De Døves Forening i Trondheim. Sistnevnte velges med 20 mot 12 stemmer. I Nord-Norge gjenvelges Karl Lundqvist fra Narvik Døveforening.

Døves Dag

Tema for Døves Dag er *Det døve barn*. NRK-TV sender program fra Skådalen skole, på radioen er det kåseri av bestyrer Brekke ved Holmestrand Døveskole om *Barnet som ikke hører*. Det gjennomføres markeringer i alle døveforeningene og man samarbeider med Døvelærerlaget om gjennomføringene. Som vanlig er det gudstjeneste på alle de steder som kan dekkes av landets døveprester.

Landsmøte på Hamar 11.–15. juli 1962

1963

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Budsjettgrense

Forbundsstyret vedtar at det ikke kan brukes mer enn kr 50 000 til den administrative driften i 1963. Det inkluderer utgifter til husleie, strøm, lønn reise, representasjon og møteutgifter.

Ny redaktørordning

Forbundsleder Eilif Ohna har overtatt som redaktør for Døves Tidsskrift. Han skriver i januar sin første lederartikkel der han skisserer disse målene for de kommende årene:

- *Obligatorisk 10 års barneskole og to års videregående skole for døve.*
- *Tilbud til døve barn så snart hørselstapet er oppdaget.*
- *Oppgradere bygningsstandarden ved døveskolene og bygging av ny barneskole i Bergen.*
- *Gi de to yrkesskolene enda bedre muligheter til å gi elevene utdanning i yrker som kvalifiserer for arbeid.*
- *Tilbud om kveldskurs til voksne.*
- *At døveforeningene gir et tilbud der også døves åndelige behov tilgodeses.*

Ordningen med redaksjonssekretær avsluttes. Styret bestemmer i stedet at ansvarlig redaktør, Eilif Ohna, skal påta seg enda mer av arbeidet.

Men forbundets styremedlem, Thor Gisholt, tar redaktøransvaret for bladet Døves Jul, som i år trykkes i 15 000 eksemplarer. Bladet gir informasjon om døves situasjon i samfunnet og i tillegg kjærkomne penger i kassen til forbund og foreninger.

Ledertreningskurs

Forbundet gjennomfører lederkurs på Hadeland for de fire største foreningene.

Landslotteriet

Landslotteriet har syv biler som hovedgevinster, nå er det Volvo Amazon som skal friste loddkjøperne. Man vinner ikke bare en bil, men også kaskoforsikring og veiavgift for det første året – og kr 500 til bensin. Verdiene på bilene utgjør kr 190 000 – og det er tillatt å selge lodd for kr 600 000.

Tekstingav kinofilmer

Forbundet har møte med Kommunale Kinematografers Landsforbund med sikte på å få tekstet norske kinofilmer. I samtalene møter forbundet stor forståelse helt til spørsmålet om hvem som skal betale for tekstingen: Det bør NDL selv betale, mener de. Forbundet sender søknad til Kirke- og undervisningsdepartementet om penger til slik teksting.

Skoleleir er blitt tradisjon

Forbundet gjennomfører den årlige skoleleiren på Os ved Bergen for 50 unge døve. Albert Breiteig er leirsjef, og medhjelpere er bestyrerne ved de to yrkesskolene for døve. I tillegg bidrar friidrettstreneren Nils Bjørø med den fysiske fostringen.

Døves Dag

Temaet for Døves Dag er *De døve og myndighetene* med stor deltakelse fra kommunale og statlige myndigheter – og også i år er det stor interesse fra avisene.

Første verdenskongress i Norden

Albert Breiteig og Eilif Ohna deltar på verdenskongressen for døve, som for første gang gjennomføres i Norden, med Stockholm som vertskapsby.

Døve i utenriksfart

Forbundet kontakter Helsedirektoratet, Skipsfartens arbeidsgiverforening og Norsk Sjømannsforbund for å få opphevet regelen om at døve er utstengt fra arbeid på skip i utenriksfart, men tilbakemeldingene er negative.

Ulykkesforsikringen fortsatt dyrere

Ulykkesforsikring er åpen for alle døve, men de må betale 50 prosent tillegg i premien.

Olaf Hassel (bildet) illustrerer saken godt. Hassel er ansatt i Meteorologisk Institutt i Oslo og har en kollektiv ulykkesforsikring sammen med sine kollegaer. Da de får tilbud om å utvide forsikringen til også å omfatte sine ektefeller, må han fylle ut et nytt opplysningsskjema både om seg selv og kona. På skjemaet informerer han om at både kona og han er døve, men da kommer det raskt svar fra forsikringsselskapet.

(…) På grunn av de helseopplysningene de har opplyst om din kone og deg må vi dessverre si at vi ikke kan forsikre henne. Når det gjelder deg kan vi fortsette forsikringen, men du må betale 50 prosent tillegg i prisen (…)

Vi gjengir litt av Olaf Hassels svar på kravet:

Det vil interessere meg å få vite grunnen til diskrimineringen av oss døve. Mener forsikringsselskapet at døve er en større fare i trafikken enn hørende? I avisene har det i mange år ikke stått noe om at døve er drept i trafikkulykker.
Siden 1905 har porten til Skådalen skole for døve stått like ved Holmenkollbanen – uten at det er registrert noen ulykker der døve har vært innblandet.
Jeg har vært totalt døv siden min fødsel for 65 år siden, og er enda velgående. I over 35 år har jeg syklet på landeveier og gjennom byer i syd-Norge og i Oslo uten noen gang å ha vært i fare!
Hvis jeg som passasjer på trikk eller buss skulle komme til skade, på samme måte som de hørende passasjerene, så skal altså de få erstatning, men ikke jeg?
I Norge er det i 1963 mellom 50 og 100 tusen tunghørte, hvor setter forsikringsselskapet grensen for hvem som hører for dårlig til å få forsikring?
For 40 år siden skrev Døves Blad i USA at tusener av døve hadde fått førerkort for bil, og ulykkesstatistikken viser at døve mye sjeldnere enn hørende kommer opp i ulykker. I Norge har foreløpig bare 50 fått førerkort for bil, ingen har til nå kollidert!
Bestemmelsen om 50 prosent tillegg i prisen for å forsikre døve vil senere generasjoner bare le av. (…) Jeg melder meg ut av hele forsikringsordningen frem til dere har laget en rettferdig ordning der hørende og døve stilles likt.

Forsikringsselskapet svarer at de følger de samme reglene som alle andre forsikringsselskap, og at det er Fellesforbundet for forsikringsselskaper som må endre reglene.

NRK-lisens

NRKs offisielle tv-sendinger i Norge begynner i 1960. Da kommer også krav om lisensbetaling. Døve har lenge betalt lisens for radio, den såkalte lytteravgiften på kr 40 per år. De som har råd til å kjøpe tv-apparat, må nå også betale årlig lisens for apparatet som er på kr 100. Etter lang tids dialog går NRK med på at døve skal slippe å betale lytteravgift for radio såfremt de ikke har radio i huset. Men de fleste døve har jo det, av hensyn til sine hørende barn, og dermed får ikke denne fritakelsen betydning for så veldig mange. Og det er mange år til NRK begynner å tekste tv-programmene, den kampen er omtalt i eget kapittel.

NDFs andre foreningslederkurs, her på Gran i Hadeland vinteren 1963. Sittende fra venstre: Einar Kvaleberg, Gunhild Pedersen, Albert Breiteig (kursleder), Karin Jensen og Eilif Ohna. Stående fra venstre: Jan Johansen, Jarle Lid, Sverre Bjørø, Trygve Veddeng, Ragnar Woll, Kåre Kvalness, Helge Kjølleberg, Arne Handberg, Ole Reinemo, Thor Gisholt, Thorbjørn Johan Sander og Halvor Greftegreff. Bildet under er fra samme kurs.

Eilif Ohna, Karin Jensen og Albert Breiteig i en pause i landsmøteforhandlingene i Oslo.

Landsmøte på båten «Holger Danske» *i Oslo 8. juli 1964. Her ser vi Karin Jensen og Eilif Ohna på dansegulvet.*

1964

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Landslotteriet er viktig

Forbundet har et budsjett med inntektsside kr 139 500, der hele kr 115 000 kommer fra landslotteriet. Utgiftene er beregnet til kr 86 200, og overskuddet på kr 53 300 skal overføres til driften neste år.

Tilbake etter 10 år

Thorbjørn Johan Sander er tilbake i redaktørstolen etter ti års fravær. Han engasjeres fra 1. mars i deltidsstilling, etter forslag fra Eilif Ohna, som har slitt med dobbeltrollen forbundsleder og redaktør.

Sander har fortsatt sitt hovedarbeid som arbeidsleder på trykkeriet. Lønnen hans for å utgi to blad for måneden er beskjeden, kr 2500. Men det avsettes kr 3000 som kan brukes til å engasjere frilansjournalister.

Nye skolebygg og tiårig utdanning

Både NDL og døvelærerorganisasjonen purrer på kravet om nye skolebygg for døve. De peker på at døveskolene holder til i gamle bygninger som er arvet etter andre, noen av skolene holder også til i eldre hotellbygg. Saken vies oppmerksomhet i avisene og tas opp i Stortinget, som legger press på statsråden i Kirke- og undervisningsdepartementet. Forbundet presser også på for at myndighetene skal innføre 10 årig grunnskole for døve. Det kreves også at NDL blir representert i byggekomiteene for nye døveskoler – blant annet den planlagte grunnskolen for døve i Bergen.

Landsmøtet i Oslo

De døves forening i Oslo er vertskap for landsmøtet 8.–10. juli. For første gang i forbundets historie er en kvinne leder for hovedkomiteen for møtet. Det er Karin Jensen, en tillitsvalgt som allerede i flere år har gjort seg sterkt bemerket, og som er med på å prege foreningsarbeidet og forbundsarbeidet i flere tiår fremover. Men ikke nok med at hun som kvinne er leder; med seg i komiteen har hun Marit Strømme – i tillegg fem staute mannfolk, men de får finne seg i at vi markerer kvinnenes fremmarsj her.

Et lite skår i gleden er det under valgene på nytt forbundsstyret, for da mister Marit Strømme plassen sin som representant for Oslo, til fordel for Sverre Lindquist. Ikke et ondt ord om hedersmannen Lindquist, men da var forbundsstyret igjen tilbake som Norske Døves Mannsforbund!

Programmet for landsmøtet frister langt flere enn de som skal diskutere døvepolitikk. Det begynner med bekransingen av gravene til viktige personer i døves historie, etterfølges av gudstjeneste i Trefoldighetskirken, før den offisielle åpningen skjer i selveste Universitetets aula. Landsmøteforhandlingen flytter så over til møtelokalet i Indremisjonshotellet. Om kvelden er det båttur på Oslofjorden med *Holger Danske*, en av de store skipene som trafikkerer Oslo–København. Neste dag avsluttes med kulturkveld i Bøndernes Hus, og siste kveld er det stor festmiddag i Samfunnssalen. Intet landsmøte, hverken før eller siden, har vel klart å få til et tilsvarende program, det måtte kvinner til.

Bladet til alle medlemmene?

Forbundsstyret følger opp forslaget fra Vestfold Døveforening fra forrige landsmøtet og foreslår at Tegn og Tale skal

gjøres obligatorisk for alle medlemmene. At det blir slutt på å kreve inn en bladkontingent og en forbundskontingent, men at disse slås sammen og medlemmene dermed blir nødt for å abonnere på bladet. Flere foreninger er imot et slikt tvangsabonnement, og et forslag om å utsette saken til neste landsmøtet får 23 stemmer, bare fire vil avgjøre saken der og da.

Situasjonen i Nord-Norge

Det er en lang debatt om hvordan arbeidet for døve i Nord-Norge kan styrkes. Det munner ut i følgende vedtak:

> *Landsstyrets medlem fra sone Nord, sammen med foreningsformennene i Nord-Norge danner et arbeidsutvalg for Nord-Norge. I kontakt med landsstyrets arbeidsutvalg søker det å styrke foreningsarbeidet nordpå og legger frem forslag til reiserute ved besøk i landsdelen.*

Visuell varsling

Det fremmes forslag fra Vestfold Døveforening som ønsker visuell varsling på togstasjoner og i togene, og fra Bergens Døveforening om tekniske hjelpemidler for døve i hjemmet. Debatten om forslagene ender med at forbundsstyret pålegges å opprette et utvalg som skal arbeide med tekniske hjelpemidler for døve.

Livsnøytrale foreningsnavn

På landsmøtet tar Thorbjørn Johan Sander et oppgjør med de syv foreningene som fortsatt bruker ordet *kristelig* i sine foreningsnavn. Han sier blant annet:

> *Den største av foreningene er Stavanger kristelige Døveforening. Dans er forbudt i denne forenings lokaler. Om dette er lovfestet, vites ikke, men det er en hårreisende urimelighet. Det er nevnt så mangfoldige ganger de siste årene at det viktigste i våre foreninger er å ta vare på de unge, få dem til å interessere seg for positive tiltak og trives. Det må derfor karakteriseres som avgjort negativt om foreninger på grunn av navn og lovparagrafer hindrer normal ungdom i å oppføre seg som normal ungdom.*

Sander understreker også at en forening som kaller seg kristelig i navnet, må anses for å være sterkt bundet av dette, ellers er det misbruk. Han mener også at navnene til foreningene i Oslo og Trondheim er uheldige, de kaller seg *De Døves Forening, Oslo, De Døves Forening, Trondheim*. De burde selvsagt bare hete Oslo Døveforening og Trondheim Døveforening.

Han påpeker også at fire av foreningene slenger på *Omegn* etter sine navn, for eksempel Hamar og Omegn Døveforening. Men da begrenser begrepet omegn seg kanskje bare til å gjelde en mil utenfor byen, mens foreningen i praksis arbeider for alle døve som bor i fylket.

Høyere bladkontingent

Landsmøtet bestemmer enstemmig å heve bladkontingenten til kr. 15 per år for 21 blad, og forbundskontingenten økes fra 50 øre til en krone.

Tegnspråkkyndig arbeidskonsulent

1. august ansettes Konrad Rendedal (hørende), sønn av Anders Rendedal, en av NDLs stiftere, som arbeidskonsulent for døve i full stilling. Kontorplass er Fylkesarbeidskontoret i Bergen, men med hele landet som arbeidsområde. Det er verdt å notere at NDL blir invitert til å komme med innstilling av søkerne til stillingen, og forbundet foreslår altså en som har vokst opp med tegnspråk.

Døves Dag

Døves Dag markeres igjen gjennom store arrangementer i de største byene, og felles tema for dagen er *Kontakt*, altså kontakten mellom døve og hørende. Fredag 25. september klokken 20.30 sendes en halvtimes program i NRK. Programleder er døveprest Conrad Vogt-Svendsen; han tar for seg situasjonen til døve barn og hvordan det er å være hørende barn av døve foreldre. De to døve drammens-parene Bjørg og Sven Braathen, og Ellen og Kåre Smedsgård deltar.

Ungdomskonferanse

Helgen 4. til 5. august gjennomfører forbundet den første kombinerte ungdomskonferansen og kurs for lederne i de lokale ungdomsgruppene. 25 ungdommer er samlet.

Det opprettes et ungdomsutvalg i forbundet med Svein Arne Peterson, Rolf Hansen og Berit Lien som medlemmer.

Landsmøte i Oslo 8.–10. juli 1964

1965

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Avhengig av landslotteri-inntekter

Utgiftsbudsjettet til forbundet er på kr 94 000, mens inntektene bare kr 21 500 – derfor må det gjenværende beløpet dekkes av sparekontoen. Slik er det i år der NDL ikke har inntekter fra lotteriet. Et nytt landslotteri igangsettes, men det gir ikke inntekter før neste år. Loddene koster en krone, og det er tillatt solgt 660 000 lodd. Hovedgevinstene er syv splitter nye Volvo Amazon, men det fristes også med to ukers reise for to personer til Mallorca.

Budsjettet må synes for dagens regnskapsfører, på inntektssiden er det bare fire poster: Gaver, salg av Døves Jul, kontingenter og renter – mens det på utgiftssiden er 15 poster.

Studietur til Finland

Berit Lien og Svein Arne Peterson fra forbundets nyopprettede ungdomsutvalg gjør en viktig studietur til Helsingfors for å delta på *De unges kulturdager*. Med på turen er også forbundsleder Eilif Ohna og sekretær Albert Breiteig som kombinerer besøket med deltakelse i nordiske møter. Turen gir inspirasjon til å få i gang noe liknende her hjemme.

Senere på året overtar Toralf Ringsø som forbundets kontaktperson for ungdomsarbeidet og utvalget nedlegges.

Kritikk av Hjemmet for Døve

NDL reagerer sterkt da det blir kjent at Hjemmet for Døve har begynt med *Notabel-møter*, en serie møter hvor det diskuteres saker knyttet til døve uten at døve selv er invitert til møtene. Ordet **notabel** betyr *høytstående eller fremstående*. Altså møter for overklassen. Det blir debatt i Tegn og Tale, og Hjemmet for Døve svarer på kritikken med at navnet er spøkefullt ment, men endrer likevel navnet til *Nota-Bene møter*.

Tegn og Tale oftere?

Redaktør Thorbjørn Johan Sander gjentar sitt forslag om at Tegn og Tale bør utkomme med tre blad hver måned, men forbundsstyret sier nei av økonomiske grunner.

Knirk i samarbeidet

Samarbeidsforumet for døve i Norge nedlegges. Kjemien mellom Hjemmet for Døve og Døvekirken på den ene siden og NDL fungerer ikke så godt som man hadde tenkt. I flere saker er det åpen uenighet mellom partene.

Kommunale skoler

Forbundet advarer Spesialskolerådet om opprettelsen av kommunale hørselsklasser for barn som hører hjemme i døveskolene. Samtidig purrer forbundet på utbyggingen av de statlige døveskolene.

Kurssenter i Hallingdal

I protokollen fra styremøte 18. mai kan vi for første gang lese om planene for et kurssenter på Gol i Hallingdal. Forbundet har fått til et samarbeide med *Speiderjobben 1966*, der en pengeinnsamling skal brukes til hjelp for unge døve.

Vil på statsbudsjettet

Forbundet jobber videre for å komme inn på statsbudsjettet og har møter med Sosialdepartementet. Det er søkt om kr 170 000 til driften, og signalene fra departementet er positive, men forbundsleder Eilif Ohna tar alle forbehold.

Kongress i Bergen

Den 10. nordiske døvekongressen arrangeres i Bergen, på Norges Handelshøyskole. Det er den siste kongressen som holdes i Norge. Når NDL igjen er vertskap i 1982, har kongressen skiftet navn til Døves Nordiske Kulturfestival – og borte er de faglige foredragene.

Fra åpningsprologen gjengir vi de første strofene:

Vi døve som samles her til kongress,
Vi tør vel si at vi er under press
Av vår egen, lydløse skjebne.
Men nu vil vi prøve å finne en vei
Hvor vi kan plante forglemmegei,
Vi vil oss med smilet bevebne.

På Handelshøyskolen innledes hver dag med et foredrag. Første dag er det sosialminister Ingrid Bjerkholt som taler om *Døve i de hørendes samfunn*.

Andre dag er det svensk innleder, Karin Lundström fra Undervisningsdepartementet, med tema: *Arbeidet for døve og hørselshemmede førskolebarn*. Foredraget blir fulgt opp med innlegg av representanter fra Danmark, Finland og Norge. Det er Erling Kjellid, far til en døv gutt, som målbærer NDLs syn i saken. Deretter er det gruppearbeid på tvers av landegrensene, og det hele avsluttes med at gruppenes konklusjoner legges frem i plenum:

Døveforbundene bør få delta i arbeidet og planleggingen av undervisningen av døve barn. Det bør brukes naturlige tegn til barna, det vil ikke hemme barnets talespråklige utvikling. Det er behov for mer forskning om døve barns språktilegnelse og utvikling.

Tema for kongressens tredje dag er *Den voksne døve, utviklingsbehov og -metode*, av leder i Danske Døves Landsforbund Ole Munk Plum. Det norske diskusjonsinnlegget til temaet fremføres av redaktør Thorbjørn Johan Sander. Noen av konklusjonene er:

I de siste år i barneskolen bør det gis yrkesundervisning av spesielt kvalifiserte lærere, kombinert med praktisk yrkestrening. Døveforbundene må jobbe for å få til en tolkeordning i arbeidet med å videre skolere døve. Det må satses på større kursvirksomhet for voksne. Muligheten for høyere teoretisk utdanning må bedres.

Tilrettelegging av TV-programmet for døve vil bety mye for utviklingen av døve. I dette arbeidet bør det også tilbys tegnspråklige TV- og filmprogrammer. Stat og kommune har en plikt til å bevilge kulturpenger til kulturelt arbeid blant døve.

Kongressen mener at lærere på en døveskole bør lære seg et pent tegnspråk og at dette tegnspråk også med fordel kan brukes til en del av døveskolens elever, men at man på grunn av elevenes forskjellige evner bør gå individuelt fram.

Forbundsleder Eilif Ohna er innleder ved kongressens siste dag. Hans tema er *Den voksne døve – hans plass i arbeidslivet blant døve*. Av konklusjonene på foredraget nevnes:

Døve kan gjøre en innsats for å høyne de døves kulturelle nivå som studieledere på kurs, som idrettsinstruktører, som yrkes- og sløydlærere, i ungdomsarbeidet og gjennom arbeid i døveorganisasjonene.

Kongressen mener at døve med utdanning kan jobbe som lærere i enklere fag som for eksempel gymnastikk, regning, historie, geografi og tegning. Kongressen mener også døve kan bli døveprester, men at det vil være vanskelig å gjennomføre i praksis.

Kongress samler 400 deltakere med Eilif Ohna som kongresspresident. Det er celebert besøk av WFD-president, jugoslaveren Dragoljub Vukotic. Amatørteatergruppen i Bergen Døveforening viser Holberg-forestillingen *Maskerade*, en stor oppgave for en amatørteatergruppe, som de får mange lovord for.

Nordisk Døvekongress, Bergen 1965

Bergen Døveforening viste forestillingen Maskerade av Ludvig Holberg. Bildet: Toralf Ringsø.

Nordisk Ungdomsleir, Bergen 1965

Bildet: Tom Zeiffert

Bildet: Tom Zeiffert

1966

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Nyttårsvisjoner

Forbundsleder Eilif Ohna har visjonene for det nye året klare. Han vil blant annet ha systematisk foredrags- og studievirksomhet, satsning på amatørteater og folkedans, oftere utgivelse av Tegn og Tale, filmproduksjon, opplæring av tegnspråktolker og bedre veiledningstjeneste for døve.

Økomisk situasjon

Ved årets slutt har Døves Trykkeri AS en gjeld på kr 192 150 til NDL. Søknad om statstilskudd for 1968 er på formidable 1,5 millioner kroner og inkluderer bl.a. syv sosialkonsulentstillinger, tolketjeneste og et etableringstilskudd til kurssenteret på Gol på kr 480 000.

Landsmøtet i Drammen

Landsmøte i Drammen, 19.–22. mai. 16 foreninger deltar, 3 foreninger fra Nord-Norge deltar ikke: det er Tromsø, Salten og Harstad.

Resolusjoner: NDL vil ha medinnflytelse på døveskolene, og ber om begrenset bruk av tegnspråk som et hjelpemiddel i skolene. Og slik formulerte man henvendelsene til myndighetene den gang….

> *Norges døve, samlet til landsmøte i Drammen, 20. mai 1966 henstiller til det ærede departement å nedsette et utvalg som skal utrede spørsmålet om en begrenset bruk av tegnspråk som et hjelpemiddel i undervisningen av døve og sterkt tunghørte barn.*

Eilif Ohna gjenvelges som leder. Det er et tillitsverv, han jobber full tid på en skofabrikk, men får et beskjedent honorar på kr 1500 per år for styreledervervet.

Men fortsatt er NDL et herreforbund, alle seks i styret og de to første varamedlemmene er hankjønn, først på tredje og siste varaplass er det funnet plass til Karin Jensen fra De Døves Forening i Oslo. Alle som velges inn i valgkomiteen og hedersmedaljekomiteen, er også menn.

Landsmøtet opphever ordningen med at valg på styremedlemmer skal skje gjennom soner, nå skal de 6 beste velges til styret uansett hvor i landet de bor.

Styreleder mister også sin dobbeltstemme ved uavgjort i avstemninger, her etter skal det foretas loddtrekning ved stemmelikhet.

Landsmøte skal holdes annethvert år – ikke som før hvert tredje.

Landsmøtet blir orientert om arbeidet med kurssenteret på Gol, og Helge Kjølleberg fra Bergen Døveforening ønsker at en svømmehall skal innarbeides i planene.

Ungdomsleir

Årets ungdomsleir er på Gvarv i Telemark en uke i juli. Programmet åpner med morgengymnastikk klokken 8 og holder det gående med foredrag, debatter og aktiviteter frem til flagget fires klokken 20.30 til felles sang! Vi merker oss at Geir Jensen innleder en debatt under tema: *Hvordan bør Unge Døves Kulturdager gjennomføres?*

Unge Døves Kulturdager

Senere vedtar forbundsstyret at det skal arrangeres *Unge Døves Kulturdager*, og styret oppfordrer Døves Ungdomsklubb i Oslo om å stå som arrangør, i tett samarbeid med Toralf Ringsø, Bergen, som forbundets kontaktmann for ungdomsarbeid

Slåsskamp om Breiteig

Det er en debatt mellom trykkeriet og forbundet om hvem som skal få bruke Albert Breiteigs arbeidstid mest. Både trykkeriet og forbundet vokser, men Breiteig selv ber om en utsettelse av diskusjonen og signaliserer at forbundet kanskje for første gang kommer inn på statsbudsjettet med penger til driften, bl.a. penger til å ansette konsulenter.

Forbundsstyret ønsker å få Albert Breiteig som daglig leder av forbundet på full tid og anmoder trykkeriets styre om å vurdere en annen tilfredsstillende ordning for trykkeriets ledelse.

Handikapperstatning

En lederartikkel i Tegn og Tale peker på at døve mellom 17 og 67 år i Danmark gis et statstilskudd på kr 3300 per år. Det er en ytelse samfunnet gir fordi døve har ekstra utgifter, ikke kan få del i samfunnets goder, og fordi døve ikke oppnår gode lønnsvilkår i arbeidslivet, skriver redaktøren. Lederartikkelen krever at døve i Norge får samme goder som døve i vårt naboland i sør.

Kurs for tegnspråktolker

NDL tar på seg ansvaret for å arrangere kurs for tegnspråktolker i Oslo, Bergen og Trondheim. Forbundet har fått innspill fra døveforeningene om personer som kan tolke, og allerede delt dem inn i grupper etter hvor dyktige de er. NDL søker Sosialdepartementet om tilskudd til utdanningskurs for tolkene, men får blankt avslag. En ny søknad blir sendt i 1967, men med like negativt resultat.

NDL har flere møter med Sosialdepartementet og Rikstrygdeverket disse årene med sikte på at utgifter til tolking hos lege og på sykehus blir dekket av trygdekontorene. Endelig viser svarene litt godvilje og myndighetene starter arbeidet med å lage retningslinjer for en betalingsordning for tegnspråktolking. Rikstrygdeverket uttaler at NDL best kan etablere og administrere en tolketjeneste.

Rikstrygdeverket ber om å få en oversikt over de personene som kan tegnspråktolke, og NDL begynner arbeidet med å innhente opplysninger om dette fra døveforeningene og fra enkeltpersoner. NDL får raskt 105 personer på listen; de fleste er i slekt med døve eller jobber som lærere for døve. Personene graderer som A-B-C tolker etter ferdighetsnivå. Hvem kan tolke enkle, private oppdrag, hvem kan ta viktigere oppdrag som for eksempel hos lege, og hvem behersker tolking under foredrag der språket må formidles i stort tempo?

Styret i Norske Døves Landsforbund 1966–68. Bak fra venstre: Rolf Hansen, Thor Gisolt, Tormod Ropeid og Halvor Greftegreff. Foran fra venstre: John Vigrestad, Eilif Ohna og Albert Breiteig.

Nyjustert logo.

andsmøte i Drammen 19.–22. mai 1966

Bildet: Kari Sand

1967

Forbundsleder: Eilif Ohna, Bergen

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Endelig statstilskudd

NDL mottar første statstilskudd til driften, kr 97 200 – pengene skal brukes til: tegnordbok, tolkeutdanning, opplysningsarbeid og sosiale tjenester og til driften av Døves Trykkeri.

Unge Døves Kulturdager

Unge Døves Kulturdager gjennomføres lørdag 30. september og søndag 1. oktober i Oslo. Arrangementet blir ingen umiddelbar suksess når det gjelder publikum; skuffende få møter opp for å se de unge, lovende amatørene som konkurrerte i så forskjellige kategorier som frihåndstegning, fotografi, folkedans, tale- og kunnskapsprøve, teatersketsjer, foredrag og komikershow. I omtalen i Tegn og Tale konkluderer redaktøren slik:

> *Til tross for den ujevne kvalitet over det som ble vist, var det en stor opplevelse å overvære arrangementet, og jeg tror det er alminnelig enighet om at dette tiltaket må bli fulgt opp, slik at den døve ungdom har et mål å arbeide mot. Arrangementet i Oslo var en meget lovende start.*

Ingen ante nok den gang at Døves Kulturdager i 2018 blir gjennomført for 51. gang!

Tegnspråkkurs i foreningene

Lokale tegnspråkkurs settes i gang, to kurs om våren i Oslo med 40 deltakere – og i Bergen tre grupper med 65 deltakere.

Lobbyarbeid mot departementet

Forbundet har dette året mye god hjelp av PR-mannen Egil Tresselt i mange spørsmål. Han har blant annet et åpent brev til Sosialdepartementet i arbeidet med å få NDL inn på statsbudsjettet med midler til driften. Han skriver blant annet:

> *Har de et trumfess i ermet, herr statsråd, eller vil De måtte bekrefte at Sosialdepartementet har et annet syn på døve og deres problemer enn det departementets sjef har gitt uttrykk for, riktignok i forblommende vendinger? Å bevilge et øre til utviklingshjelp, eller til noe annet offentlig ærend, før en har imøtekommet en beskjeden bønn om kr 170 000 til den årlige driften av Norske Døves Landsforbund vil være meget vanskelig å forstå på bakgrunn av at både Blindeforbundet og Vanføre-forbundet begge får 1,5 millioner kroner.*

Forbundet ser med misunnelse på døve i Danmark, der det er syv statsansatte døvekonsulenter til hjelp i spørsmål knyttet til arbeid, sosiale og andre saker. Også i Sverige er det mange heltidsansatte konsulenter, og det arbeides med å få en døvekonsulent ansatt i hvert fylke. Det er bakgrunnen for at NDL i søknaden om statstilskudd ber om at det opprettes syv døvekonsulenter i Norge. Den totale søknaden til departementet for 1968 er på kr. 1,5 millioner og inneholder både utgifter til syv døvekonsulenter, byggetilskudd til kurssenteret på Gol, tolketjeneste, tilskudd til trykking av Tegn og Tale og tegnordbok, tekniske hjelpemidler, yrkesopplæringstiltak og penger til trivselstiltak for døve.

Ikke nok bare med mat og seng

For å få en bedre forståelse av hvordan døve har det i 1967 gjengir vi noe John Vigrestad skrev i Tegn og Tale:

Et menneske trenger ikke bare mat og en seng. De friske hørende forsyner seg godt; de har musikken, all verdens skoler, teater, radio, tv osv. Det er dem vel unt. Ingen i verden kan bringe oss hørselen tilbake, men de kan hjelpe til med fordelingen av godene. Er det da urimelig at vi ber dem som har makten om hjelp? Hvorfor blir det satt i gang stadig nye og kostbare velferdstiltak for de friske hørende? Ville det ikke være mer rettferdig å få de handikappede opp på et høyere nivå først?

Peder Wollan har leserbrev i Tegn og Tale:

Når vi ser hva vi ikke-hørende får igjen av samfunnet, er en ekstra skatteklasse alt for lite. For å nevne noen av disse samfunnsgoder som vi går glipp av: Liten nytte av tv, ingen nytte av radio, heller ikke av telefon, lite utbytte av kino- og teaterbesøk. Går vi på et offentlig kontor kan det hende vi er mer uvitende når vi går ut igjen enn da vi gikk inn. I den utviklingen som er nå blir avstanden mellom de døve og de hørende stadig større. I mange tilfeller blir det dyrt å ikke høre, ja det blir ekstra-utgifter for oss.

Møte med statssekretær

På slutten av året får et samlet forbundsstyre et møte med statssekretær Kåre Kristiansen i Sosialdepartementet. Følgende saker opp: Statstilskudd og muligheten for å ansette konsulentstillinger for tilskuddet – noe statssekretæren svarte bekreftende på. Honnørbillettordning på samme måte som for eksempel blinde får ved reiser. Tilskudd til kurssenteret som er planlagt på Ål, mer tekst i NRK og en del andre spørsmål som lå utenfor Sosialdepartementets område.

Innsamling til kurssenter på Ål

NDL får til en avtale med Det folkelige musikkliv, som har 80 000 sangere og musikere som medlemmer, om at de i 1968 er villige til å gjøre en innsats for å skaffe kapital til å bygge folkehøyskole og kurssenter på Ål. Tresselt er rådgiver også for Det folkelige musikkliv og er en nøkkelperson i arbeidet.

Fra Gol til Ål

NDF oppretter plan- og byggekomite med Albert Breiteig, Erling Kjellid og Rolf Hansen og arkitekt Gabriel Tallaksen. Prisen for tomten som er på 125 mål er kr 175 000. Les om dette i kapitlet om Ål folkehøyskole og kurssenter for døve.

Opprettelse av Oslokontor

Forbundsstyret vedtar opprettelse av Oslokontor med en konsulent og en kontordame i halv stilling. På samme måte opprettes det en konsulentstilling ved hovedkontoret i Bergen. Men med forbehold om statstilskudd neste år.

Vil ikke ha hovedprest

Forbundsstyret sender Kirkedepartementet et brev der de ber om at organiseringen av døveprest-tjenesten endres når hovedprest Conrad Bonnevie-Svendsen går av ved pensjonsalder. Forbundet vil ha ordningen med hovedprest sløyfet og i stedet at man likestiller døveprestene i de ulike byene. Noen begrunnelse for forslaget finnes ikke i styreprotokollen, men man må anta at ordningen med en sjefsprest i Oslo ikke har fungert godt for menighetene ellers i landet.

Terje Basilier

I 1967 markerer en kapasitet seg på banen både i det norske- og internasjonale døvesamfunnet. Hans navn er Terje Basilier, overlege og psykiater på Hjemmet for Døve, Nordstrand. Hans meninger åpner for mange fagfolk et nytt syn på døve. I denne boken fortjener noe av hans ytringer å bli gjengitt:

Unge som har gjennomlevd en såkalt integrert skolegang har gitt uttrykk for at de har savnet et dypere medmenneskelig fellesskap med andre døve i samme aldersgruppe. Daglig vil de nevnte døve barna bli minnet om at de er annerledes. Bare de åpner sin munn og prøver å si noen ord, snur de omkringværende seg og ser på dem med forundrete øyne. I friminuttene kan det rett som det er finne dem i en krok for seg selv i skolegården.

For at de døve småbarna skal få et så stort begrepsforråd som mulig, må mødrene lære seg tegnspråk, så de blir i stand til å gi sine døve barn et begrepsforråd i tidligst mulig alder. Men så skjer det nesten tragiske at når de kommer med sine døve småbarn til førskolepedagogene, får de ofte beskjed om at tegnspråk må de ikke bruke, for det hemmer opplæringen i tale og munnavlesning.

Likestilt adgang til førerkort

Døve kan endelig på samme vilkår som hørende få førerkort for bil. En stor seier for NDLs interessepolitisk arbeid.

1968

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

50-årsjubileum

Jubileet markeres med bok, prolog av dikteren André Bjerke, avduking av maleri av Johannes Berge og festmiddager både i Oslo, Bergen og Trondheim.

Mange vakre ord blir NDL til del ved jubileumsferingen:

Ordfører Brynjulf Bull, Oslo:

> *I arbeidet for de døve har de største byene et spesielt ansvar. Det er i de største byene en kan skape store nok miljøer som er nødvendig for å skape en harmonisk tilværelse for døve. Det er i de største byene døve lettest kan få arbeid og der man kan legge forholdene til rette for et rikt foreningsliv.*

Oslo kommune gir kr 50 000 i gave til jubilanten, men ber om at De Døves Forening i Oslo får halvparten av beløpet – noe de selvsagt får.

Sosialminister Egil Aarvik, KrF:

> *Jeg tror ikke det er noen gruppe som mer tålmodig og stille har båret sine savn. Kanskje er det slik at døvhet ikke er det handikapp som rent umiddelbart gjør det mest sjokkerende inntrykk på en utenforstående. De mennesker det gjelder, ser helt alminnelige ut, de passer sitt arbeid, de hjelper seg selv, de påkaller ikke uten videre vår oppmerksomhet.*

Sosialministeren har med seg en sjekk på kr 30 000.

Endelig statstilskudd

For første gang får NDL statstilskudd til driften med kr 155 000. Det åpner for å ansette tre døvekonsulenter, en som kan avlaste forbundssekretæren på kontoret i Bergen, Eilif Ohna ansettes. Det opprettes avdelingskontor i Oslo med John Vigrestad som konsulent og en sekretær i 50 prosent stilling. Den tredje konsulentstillingen brukes som redaktør for Døves Tidsskrift kombinert med andre spesialoppgaver, og Thorbjørn Johan Sander ansettes.

Gjennombruddet overfor myndighetene er kommet etter godt interessepolitisk arbeid de siste årene. Ikke minst har den eksterne konsulenten Egil Tresselt vært en verdifull døråpner for forbundet. Sammen med Breiteig og Ohna har han nedlagt en stor innsats overfor myndighetene. Gode interessepolitiske lederartikler i Døves Tidsskrift av redaktør Thorbjørn Johan Sander har også vekket opinionen og skapt debatt om viktige spørsmål knyttet til døves situasjon i samfunnet.

Landsmøte i Trondheim

På landsmøtet i juli gir Albert Breiteig en bred orientering om forholdene rundt ansettelse av de tre konsulentstillingene, en orientering som blir tatt til følge uten videre debatt.

Rett til tolk

Stortingsmelding 23, 1967–1968, *Funksjonshemmede i samfunnet*, har blant annet tolketjenesten som et av temaene. Ved åpningen av landsmøte holder derfor statssekretær Per Nyhus foredrag der han sier:

> *Som prinsipp mener vi at døve må ha rett til å få tolkebistand i de situasjoner og den utstrekning døve selv anser det nødvendig, og at utgiftene dekkes av det offentlige.*

Det skal ta 34 år før prinsippet gjennomføres.

I NDLs 50-års jubileumsbok bidrar psykiateren Terje Basilier

med en artikkel, der han blant annet kommenterer mangelen på tegnspråktolk ved legebesøk.

Et spøkefullt ordtak sier at det ofte er farlig å være syk, men at det alltid er farlig å gå til lege. Dette må i hvert fall sies å være en riktig beskrivelse om døve som går dit uten tolk!

Endringer i formålsparagrafen

Formålsparagrafen utvides til at NDL ikke bare skal arbeide for *døve*, men også for *sterkt tunghørt*». Forslaget begrunnes med at den medisinske og tekniske utviklingen gjør at stadig færre blir helt døve, de fleste er sterkt tunghørte, og det bør fremgå av formålsparagrafen.

Nytt navn på bladet

Etter forslag fra Thorbjørn Johan Sander og Albert Breiteig endrer Tegn og Tale navn til Døves Tidsskrift. Landsmøtet vedtar også at alle medlemmene skal få bladet tilsendt, det er slutt på årene med delt bladkontingent og forbundskontingent.

Navneendringen krever 2/3 flertall, og med 23 stemmer for det nye navnet er det akkurat tilstrekkelig – til sorg for de som er glad i navnet Tegn og Tale.

Hvorfor Døves Tidsskrift?

Sander forklarer landsmøtet at Døves Tidsskrift er et bra navn. Det forteller hvem bladet representerer, for vi skal ikke være redde for å fortelle hvem vi er. Ordet tidsskrift er også et moderne ord, slett ikke et gammeldags ord, som noen i debatten gir uttrykk for.

De Døves Forening i Oslos Sven Braathen får ikke flertall for sitt navneforslag om *Døve-posten*, som han mener for mange døve er lettere å uttale enn Døves Tidsskrift.

Nye møteplasser

Det vedtas at det skal gjennomføres representantmøter i de årene det ikke er landsmøter. På samme måte skal det holdes årlige lederkurs og ungdomslederkonferanser.

Bekymret for integrering

Landsmøtet sender resolusjon til Kirke- og undervisningsdepartementet der man ser med bekymring på den økende tendens til å integrere døve i såkalte kommunale hørselsklasser.

Lederskifte

Forbundsleder Eilif Ohna er ansatt i lønnet stilling som konsulent, noe som betyr at han må gå av som styreleder. Thor Gisholt fra Telemark Døveforening overtar lederklubben i et styre som fortsatt består bare av menn, med unntak av Karin Jensen.

Bakketeigen innfrir

Styremøtet 15. til 17. mars blir holdt på Noss fjellgard, som er nærmeste nabo til tomten Bakketeigen, der den planlagte folkehøyskolen og kurssenteret skal bygges. Dermed får styret mulighet til en befaring på tomten, og det er referert slik i styreprotokollen:

I en pause var alle styrets medlemmer på befaring på Bakketeigen. Samtlige fant eiendommen meget vakker og sjarmerende og vel egnet til sitt formål.

Utvidet rett til tolk

Som en ekstra jubileumsgave kommer Rikstrygdeverkets melding om at de går inn for døves rett til tolk ved konsultasjon og behandling hos lege og sykehus. Det lokale trygdekontor vil dekke tolkens utgifter til reise, eventuelt tapt arbeidsfortjeneste og en rimelig lønn for jobben.

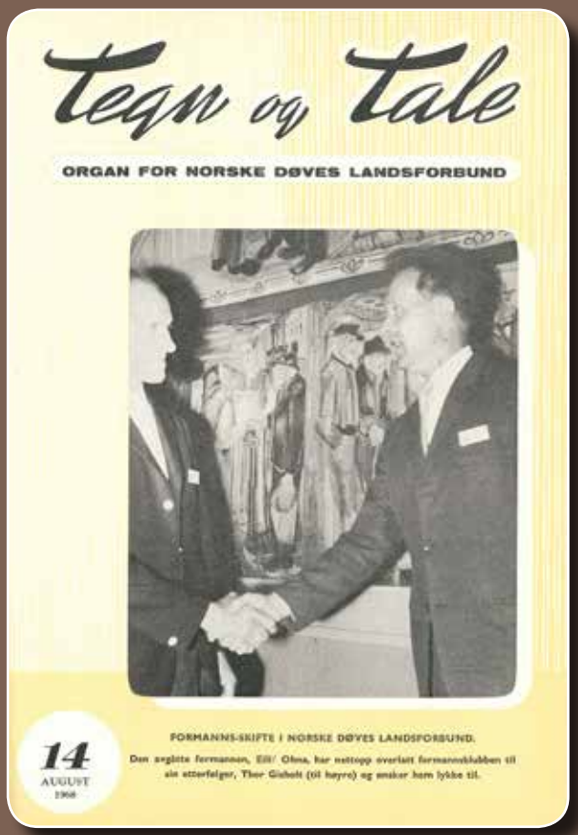
tegn og tale

ORGAN FOR NORSKE DØVES LANDSFORBUND

FORMANNS-SKIFTE I NORSKE DØVES LANDSFORBUND.

14
AUGUST
1968

Siste nummer med TEGN OG TALE, 14/1968.

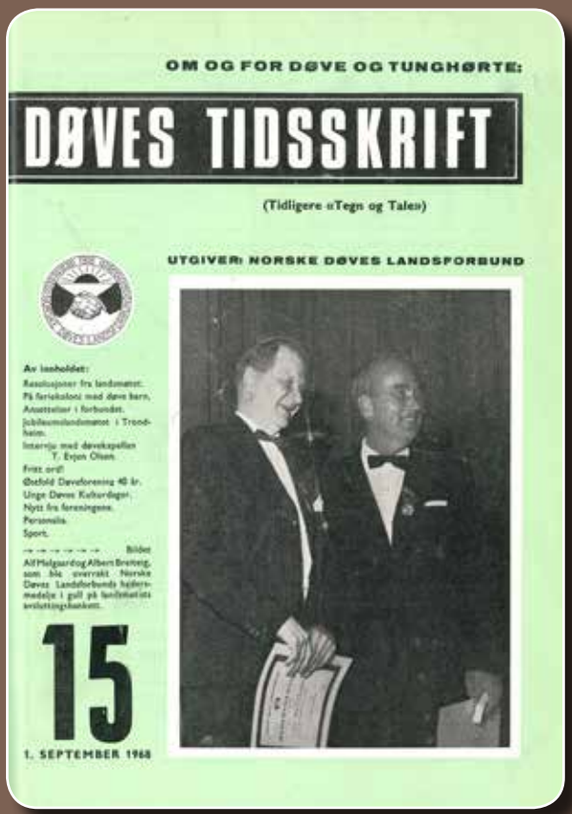
OM OG FOR DØVE OG TUNGHØRTE:

DØVES TIDSSKRIFT

(Tidligere «Tegn og Tale»)

UTGIVER: NORSKE DØVES LANDSFORBUND

15

1. SEPTEMBER 1968

Første nummer med DØVES TIDSSKRIFT, 15/1968.

tegn og tale

Utgiver: Norske Døves Landsforbund, Møllendalsveien 17, 5000 Bergen.
Redaktør: Thorbjørn Sander, Elvebakken 27, 5032 Minde.

Nr. 14 1968 - 49. årgang

Tegn og Tale blir Døves Tidsskrift!

Etter vedtak på Norske Døves Landsforbunds landsmøte i Trondheim, skal "Tegn og Tale" skifte navn, og navnebyttet vil bli besørget så fort det er teknisk mulig. Det nye navnet blir DØVES TIDSSKRIFT, og vi regner med at dette navnet blir tatt i bruk fra og med neste nummer, som vil komme ut 1. september. Alle "Tegn og Tale"s abonnenter vil da få et "nytt" blad i posten – altså DØVES TIDSSKRIFT.

I 49 år har vårt blad båret navnet "Tegn og Tale". Det er ikke uten vemod vi tar avskjed med det – et gammelt og kjært navn. Men vi tror at vedtaket om å skifte navn er fornuftig og riktig. Et blad som vårt bør ha et navn som folk lett forstår, som forteller hva bladet er, og som ikke kan misforstås. Vi må "tone flagg". Vi tror at navnet DØVES TIDSSKRIFT er et heldig valg, og at navnebyttet vil gagne vårt blad, vår organisasjon, og ikke minst landets døve og sterkt tunghørte, som vi skal være talerør for, kjempe for, og bringe nyheter om og for.

Men navnet forplikter. Det nye navnet betyr mere enn det gamle. DØVES TIDSSKRIFT er mere "alvorlig" og har større tyngde. Etter hvert vil vi derfor gå inn for å gi vårt blad et sterkere tidsskrift-preg. Det vil si at vi vil gjøre vårt beste for at særlig døvelærerne skal bli meget mere aktive som medarbeidere enn de hittil har vært. Vi vil forsøke å engasjere stadig flere til å bli aktive skribenter. Det gjelder bl.a. øre-spesialister, foreldre og folk som på en eller annen måte er med på å avgjøre saker som angår de døve og sterkt tunghørte. Og vi skal etter beste evne holde leserne orientert om utviklingen i andre land.

Med andre ord: Det er vårt mål at Døves Tidsskrift skal leve opp til sitt navn – at de som leser Døves Tidsskrift til en hver tid skal bli holdt meget godt orientert om alt av betydning for de døve og sterkt tunghørte såvel innenlands som utenlands. – Og med litt velvilje fra våre leseres side, tror vi at dette skal lykkes. Th. S.

Forbundsstyret og ansatte under jubileumslandsmøtet, bak fra venstre: John Vigrestad, Thorbjørn Johan Sander, Rolf Hansen, Karin Jensen, Helge Kjølleberg, Geir Jensen og Halvor Greftegreff. Foran fra venstre: Eilif Ohna, Thor Gisholt og Albert Breiteig.Foto: Skjalg Iversen.

RESOLUSJONER fra landsmøtet

VEDR. DØVEUNDERVISNINGEN
(Stilet til Kirke- og undervisningsdepartementet.)

Norges døve og sterkt tunghørte, samlet til landsmøte i Trondheim, henstiller til det ærete departement, i samarbeid med skolemyndighetene og Norske Døves Landsforbund å søke å finne fram til en ordning som såvidt det er mulig kan forhindre at barn som får sin skolegang i hørselsklasser ender som isolater i det hørende samfunnet.

Vi har med bekymring fulgt utviklingen, og vi frykter at den integrerte undervisningen vil skape mange og alvorlige problemer for døve og tunghørte utgått fra hørselsklassene. Dette bør forebygges, og vi anser det av største betydning at en tilstreper å finne fram til en ordning som gjør at ungdommen fra disse klassene vil finne en dør åpen til de voksne døves og tunghørtes fellesskap.

VEDR. FJERNSYNSPROGRAMMENE
(Stilet til NRK--Fjernsynet,
Kirke- og undervisningsdepartementet og Sosialdepartementet.)

Norges døve og sterkt tunghørte, samlet til landsmøte i Trondheim, henstiller til ledelsen for norsk fjernsyn og myndighetene å sørge for at viktige opplysninger og meldinger som blir sendt i fjernsynet, i størst mulig utstrekning blir gjort tilgjengelige for også dem som er hørselshemmet, på den måten at slike programmer i størst mulig utstrekning blir tekstet. Vi finner det diskriminerende og uforsvarlig at en statsinstitusjon skal disponere slik at viktige ting som angår helse, arbeidsforhold, nye trafikkbestemmelser, trygdeordninger og liknende skal forbeholdes dem som hører normalt, mens tusener av døve og tunghørte blir holdt utenfor.

Vi verken venter eller forlanger at alle fjernsynssendinger sakl bli tekstet, men vi venter at det blir foretatt en vurdering av programmene, og at en går alvorlig inn for å tekste de programmene som har særlig betydning for allmennheten.

Landsmøte i Trondheim 11.–13. juli 1968

Bildet: Unni og Jørgen Bjerg

1969

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Større statstilskudd

Statstilskuddet er økt til kr 275 000, som fordeles med kr 200 000 til driften av forbundet, kr 40 000 til tolketjenesten, kr 30 000 til tekniske hjelpemidler og kr 5 000 til Døves Trykkeri.

Forbundet mottar også kr 400 000 etter Gudrun Holmsens dødsbo, 75 prosent av de årlige rentene skal deles ut *til hjelp for trengende døve.*

Thorbjørn Johan Sander får i tillegg til arbeidet med Døves Tidsskrift ansvar som saksbehandler for oppbyggingen av en god tolketjeneste. Han blir derfor en nøkkelperson i arbeidet de neste 20 årene.

Tekniske hjelpemidler

Tekniske hjelpemidler er en av arbeidsoppgavene til døvekonsulent Eilif Ohna. Han kan glede seg over de nye blinkelysanleggene til hjemmene som er kommet på markedet. Forbundet arbeider for at det i de største byene kan være døve *teknikere* som hjelper til med installering av hjelpemiddelet.

Døves Tidsskrift

Etter vedtak på landsmøtet får alle medlemmer av forbundet fra 1. januar Døves Tidsskrift inkludert i medlemskontingenten.

Terje Basilier

Psykiater Terje Basilier er ansatt ved Hjemmet for døve i Oslo. Han blir snart en internasjonal anerkjent fagperson med stor innflytelse i miljøer der landsforbundet tradisjonelt har møtt skepsis: blant lærere i døveskolene og blant legene som tidlig får kontakt med døve barn og deres foreldre. Basilier er spesielt opptatt av betydningen av at barna får tidlig tilgang til tegnspråk i kommunikasjonen, og den betydningen språket har både for barnas språklige og sosiale utvikling. Hans innsats som forsker, foreleser og skribent er med på å snu mange fagfolks holdning og til at tegnspråk, eller mer korrekt, tegn til tale, blir akseptert og innført i skoler for døve.

Landslotteri

Et nytt landslotteri blir raskt utsolgt; til sammen lodd for kr 370 000 er solgt gjennom 17 døveforeninger. Forbundet frister med tre Ford Capri personbiler med en salgspris på kr 24 000 per bil, en familiebåt til en verdi av kr 19 000 og 40 andre gevinster.

Teoriprøven med tolk

Forbundet ber Veidirektoratet om at døve som ønsker det, får anledning til å ta teoriprøven til førerkort for bil gjennom tegnspråktolk. På den måten mener forbundet at man sikrer at det ikke blir en prøve i norskferdigheter, men i førerkunnskaper.

Thor Gisholt, Skien, 1927–2009

Thor Gisholt mistet hørselen gradvis som ung. Han gjennomførte folkeskole, gymnas og tok videreutdanning som forstkandidat mens han fremdeles hadde sånn noenlunde hørsel. Som skogforvalter fikk han arbeid i seks år som skogbestyrer i Skiens-distriktet. Da han fikk enda større problemer med hørselen, fikk han arbeid som saksbehandler på ligningskontoret, der han var frem til han ble døvekonsulent på Hjelpemiddelsentralen i Telemark fylkeskommune.

I 1956 ble han medlem av Telemark Døveforening. Bare to år etterpå ble han valgt inn i foreningens styre, og etter det har han innehatt alt som er av verv i foreningen. Gisholt var en som medlemmene kontaktet når de trengte råd og dåd i ulike spørsmål. I 1977 ble han ansatt i deltidsstilling som velferdssekretær i foreningen.

Karrieren i NDL startet da han ble innvalgt som styremedlem i forbundsstyret i 1962. Seks år senere overtok han forbundsledervervet, og han styrte NDF med stø hånd i ti år. Han var allerede sterkt knyttet til de to styrene ved Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, og der fortsatte han sitt virke som styreleder helt frem til 1999.

Thor Gisholt kombinerte stor allmennkunnskap med en folkelig væremåte som gjorde at han trivdes like godt i alle miljøer sammen med døve. Han var en glad gutt, ikke minst når han fikk være sammen med bestekompisen Rolf Hansen, som etterfulgte ham som forbundsleder.

Bedre forhold for tegnspråktolkene

NDL mottar i 1968 det første statstilskuddet til tolketjenesten. Forbundet får kr 20 000 til tolking for grupper av døve, for eksempel til foredrag, kurs og omvisninger. I år er beløpet doblet. Sosialdepartementet bevilger kr 40 000 til det samme begrensede formålet, og når forbundet sliter med å bruke pengene opp til disse bestemte tiltakene, ber de om at noe av pengene kan nyttes til tolking på andre områder.

Forbundet har gjennom årene flere møter med Rikstrygdeverket for å få lovfestet døves rett til tegnspråktolk i ulike situasjoner – og at honoraret til tolkene kommer opp på et anstendig lønnsnivå.

På begynnelsen av 1970-tallet har allerede de største døveforeningene begynt med en forsiktig formidling av tolketjenester. Foreningene har ansatt sosialsekretærer som arbeider med alt mulig, blant annet formidling av tolker og alle andre oppgaver i et samfunn som ikke er tilrettelagt for døve.

Unge Døves Kulturdager

Unge Døves Kulturdager gjennomføres i Trondheim etter samme mønster som de to tidligere årene.

1970

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Tilskudd til lokale samlinger

Forbundet mottar kr 310 000 fra Sosialdepartementet til *praktisk døvesaksarbeid*. Det fremgår at tilskuddet også skal brukes til Døves Tidsskrift. I tillegg får forbundet kr 50 000 til fordeling på Unge døves kulturdager, ungdomsleiren og til lokale samlinger for ensomtboende døve.

Landsmøte i Haugesund

Det 18. landsmøte i NDL gjennomføres som vanlig i juli. Møtet i Haugesund samler 31 representanter, 27 menn og fire kvinner. Ellers er det bare 150 tilreisende interesserte, noe som er langt færre enn vanlig, men åpningen torsdag 6. juli kolliderer med starten på fellesferien dagen etter. For stadig flere er feriene blitt hellige, derfor foreslår døveforeningene i Drammen og i Stavanger at tidspunktet for landsmøtene skal flyttes til en av langhelgene i mai.

Krav til samfunnet

Landsmøtet vedtar resolusjoner til Kirke- og undervisningsdepartementet. Først er et krav om fortgang i arbeidet med nye lokaler til yrkesskolen i Bergen og opprettelse av barneskole i samme by. I tillegg forlanger landsmøtet nye bygninger for de nedslitte døveskolene i Oslo og Trondheim.

Landsmøtet krever også at det innføres alminnelig skoleplikt for døve barn fra fem års alder.

Som ved de fleste landsmøter sendes det en sterk henstilling til NRK om at flere sendinger tekstes, og det purres på at NRK ansetter en konsulent for døve og hørselshemmede slik både NDL og Norges Hørselsvern (senere Norsk forbund for hørselshemmede) flere ganger har tatt opp i møter med NRK.

Til Samferdselsdepartementet og Sosialdepartementet sendes det resolusjon med krav om reisemoderasjon på tog- og bussruter som drives med tilskudd fra det offentlige, dette begrunnes blant annet slik:

> *De fleste døve lever mer eller mindre isolert, det er store avstander, og på grunn av de kommunikasjonsproblemer som er en vanlig følge av døvhet og sterkt tunghørthet, er det for mange en livsbetingelse regelmessig – og så ofte som mulig – å komme i kontakt med skjebnefeller, både ved personlige besøk og i form av deltakelse i arrangementer av forskjellig art.*

Helsetjenester på tegnspråk

Landsmøtet pålegger forbundsstyret å arbeide for at det blir flere psykiatere, psykologer og øre-nese-hals-leger som kan kommunisere med døve på tegnspråk.

Tegnspråkdebatt

Landsmøtet har en lengre debatt om tegnspråkkursene som er kommet i gang i døveforeningene. Stavanger Døveforenings Karsten Samuelsen mener at begrepet *tegnspråkkurs* er misvisende. Deltakerne lærer ikke tegnspråk, men bare tegn, hevder han. Han foreslår derfor at kursene bør hete tegnkurs. Thorbjørn Johan Sander påpeker at målet ikke bare er å lære deltakerne tegn, men å lære dem tegnspråk – og på den måten få tegnspråk innført i undervisningen på døveskolene. Både Dagny Nesse fra Bergen Døveforening og døvekonsulent Eilif Ohna påpeker at det ikke undervises i tegnspråk på kursene, men en kombinasjon av tegn til tale – og det er

det språket vi ønsker at kursdeltakerne skal lære. Slik er det rådende synet blant landsmøtedeltakerne som i flere år fremover må ta stilling til noe så vanskelig som språkspørsmål.

Langt fra landsmøtets diskusjoner og meninger om tegnspråkkurs vedtar Norges Speiderguttforbund å innføre nytt ferdighetsmerke, der det å kunne bruke enhåndsalfabetet inngår som pensum for å få merket.

Gjenvalg av Gisholt

Thor Gisholt gjenvelges som forbundsleder. Ellers er det fortsatt bare en kvinne i styret. Reidun Veddeng fra Trondheim Døveforening har overtatt *kvinnekvoten* etter Karin Jensen.

Avslutningstanker

Forbundsleder Thor Gisholt avslutter landsmøtet med noen betraktninger:

> *Utviklingen, den stadig stigende arbeidsmengden i forbundet, har ført til at de valgte tillitsmennene vanskelig kan klare å følge med så godt som de kanskje ønsker. Når det skal gjøres i fritiden, vil jeg si det er umulig å følge med i alt. Mer og mer blir avgjort av de fast ansatte, og det blir ofte bare hovedretningslinjene de valgte representantene trekker opp. Dette er en utvikling som kommer overalt, ikke bare innen vårt forbund, og som vi i grunnen skal være glade for.*

Han kommenterer også storsamfunnets ønske om å frata døve sine egne tilbud:

> *Jeg tror det er sunt å mane til nøkternhet og realisme i den noe overopphetede integrasjons-debatten som vi har vært vitne til de siste årene her i landet. Full integrasjon av døve i de hørendes verden er en utopi. Døve trenger sitt eget fellesskap og sitt eget miljø for å kunne oppleve et virkelig dypere fellesskap.*

Landslotteriet fortsetter suksessen

Landslotteriet fortsetter etter samme mønster som før, lotteriet blir utsolgt, og overskuddet på kr 181 000 deles med 40 prosent til foreningene og 60 til forbundet.

Nordisk Døvekongress i Ørebro

Til den nordiske kongressen i Ørebro deltar NDL med herrene Thor Gisholt, Albert Breiteig, Rolf Hansen, Thorbjørn Johan Sander, Eilif Ohna og John Vigrestad. Nei, kvinnenes tid var ennå ikke kommet, verken i samfunnet eller i døveorganisasjonen.

Norske forelesere er Sander med tema: *Hva kan døveorganisasjonen gjøre for å minske den døves språk- og kunnskapshandikapp?* Arbeidskonsulent Konrad Rendedal foredrar om *Arbeidsmarkedets krav og døves behov for teoretisk og yrkesmessig utdanning.* Han kommer med følgende påstand:

> *De faktiske forhold er at døve starter sin yrkesopplæring med et tilleggshandikapp, nemlig med et kunnskapsnivå som ligger langt under det som er normalt for hørende ungdom.*

Han understreker at tilbudet til barna i førskolealder må styrkes betydelig, slik at barna før skolealder får et tilnærmet normalt språkgrunnlag. På den måten kan mer av tiden i skolene brukes til kunnskapsfagene.

Kongressen sender krav til hvert lands myndigheter om:

- At alle døve barn får førskoletilbud.
- At tegnspråk brukes i all undervisning av døve.
- At voksenopplæring for døve prioriteres.
- At det opprettes en god tolketjeneste.
- At det ansettes flere sosialkonsulenter for døve.
- At fjernsynet bedrer sitt tilbud til døve.
- At det gis økt statstilskudd til driften av døveorganisasjonen.

Landsmøte i Haugesund 9.–11. juli 1970

Bildet: Unni og Jørgen Bjerg

1971

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Statstilskuddet

Det årlige statstilskuddet økes litt for hvert år og utgjør nå kr 350 000, som fordeles med kr 260 000 til driften av forbundet, kr 55 000 til tolketjenesten, kr 30 000 til tekniske hjelpemidler og kr 5000 til Døves Trykkeri.

Stor gave

NDL mottar ytterligere kr 621 000 fra Gudrun Holmsens dødsbo. Legatet plasseres som lån i byggekapitalen til Ål-senteret, det som blant døveforeningene blir en evig gjenganger i landsmøteregnskapene til forbundet: Tannlege Hans Homsens og hustru Gudrun Holmsens legat for døve.

Landslotteriet

Landslotteriet blir igjen utsolgt. Overskudd fordeles med kr 79 000 til døveforeningene og kr 118 000 til forbundet.

Tegnspråkkursene

Våren 1971 er 257 elever deltakere på døveforeningenes kveldskurs i tegnspråk. Thorbjørn Johan Sander har også arbeidet med tegnspråkkursene som en spesialoppgave. Han knytter til seg konsulentkollega John Vigrestad, Oslo, og Reidun Veddeng, Trondheim, i arbeidet med å velge de beste tegnene for ulike begrep. Det gamle ønsket om et felles pent tegnspråk for hele landet får en ny giv.

Det er laget fem kurshefter, foreløpig uten bildeillustrasjoner, noe det jobbes med og som ble ferdig året etter. I NDLs årsberetning gjengir vi noe om resultatene fra disse kursene:

En del av elevene på kursene faller fra underveis gjennom de fem kurstrinn, men vi ser etter hvert at de elever som fullfører hele serien, på flere måter kan gjøre tilfredsstillende innsats som tolker for døve. Dette kommer de døves samfunn til gode på mange måter.

Representantmøtet

På forbundets representantmøte på Dombås foreleser Sander om *Døves tegnspråk – prinsipper og praktisk oppbygging*. Som alltid når tegnspråk diskuteres blant døve blir det en engasjerende debatt. Tegnspråkmateriellet som Sander står i spissen for, med landsstyret i ryggen og med støtte fra de fleste tillitsvalgte, bygger på tegn til tale – eller tegnspråknorsk, som det blir kalt i noen tiår fremover. Få døve er bevisste på rikdommen i tegnspråk som språk. Den historiske undertrykkelsen og skamfølelsen over språket er fortsatt stor blant de fleste døve. Tegnspråkdebatten er så viktig i døveforbundets historie at vi har omtalt den i eget kapittel i boken.

På representantmøte er innføringen av kassett tv og videobånd et sentralt tema. Svein Arne Peterson foreleser om emnet og forteller om sin studietur til Danmark, der døveforbundet har klart å opprette institusjonen Døvefilm som produserer tegnspråklige videoprogrammer. Interesserte kan abonnere på programmene og får kassettene tilsendt i posten. Så må man ha en videoavspiller som kobles til tv-apparatet for å se programmene. Peterson forteller at NDL allerede hadde mottatt kr 80 000 til kjøp av 20 videoavspillere som tildeles foreningene. Forbundet søker Kirke- og undervisningsdepartementet om kr 150 000 til utstyr for å kunne filme og redigere egne videoprogrammer. Den lange kampen for å etablere Døves Video (Døves Media) er i gang.

Ål-anlegget

Kostnadene for Ål-anlegget er nå stipulert til 8 millioner kroner. Forbundsstyremedlem Svein Arne Peterson engasjeres til å lede *aksjon Ål*, en innsamlingsaksjon av penger gjennom døveforeningene. Også Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og de andre enhetene opprettet av forbundet, har fått egne, korte kapitler i boken. Vi tror hver av enhetene vil få sine egne historiske bøker med tiden, det fortjener de.

Ny forbundslogo?

Forbundet har konkurranse om å få laget nytt forbundslogo, men ingen av de innkomne forslag vinner frem blant forbundsstyremedlemmene, derfor fortsetter man med det gamle.

Bildet: Jim Vold.

Organisasjonsbok

Eilif Ohna og Svein Arne Petersson presenterer den første boken for tillitsvalgte i døveorganisasjonen. En veiledning for tillitsvalgte i døveforeningene. Den får navnet *Blåboken* og er laget som en ringperm der man kan putte inn nytt stoff fra forbundet fortløpende. I årsberetningen omtales den slik:

> *Blåboken inneholder allerede en masse aktuelt og godt stoff som skal komme til nytte i det daglige arbeidet for tillitsmennene i lokalforeningene og forbundet.*

Døveregister

Forbundet begynner arbeidet med å bygge opp et register over døve i landet. Det sendes ut brev med skjema til de døve man har adresser til med håp om at de vil returnere opplysningsskjema i utfylt stand. Raskt har forbundet et register på nesten 2000 personer som etter hvert vokser og stabiliserer seg på cirka 3000 døve. Et slikt register finnes ikke i forbundet i dag, reglene for personvern og annet gjør dette umulig.

Døvblindes situasjon

Forbundet engasjerer seg i situasjonen for døvblinde og har møter med Sosialdepartementet for å bedre forholdene, tema er: *Døvblindes situasjon og behov i dag, og hjelpetiltak i dag og i fremtiden.*

NDL er bekymret for at situasjonen for døve som blir blinde, som bruker tegnspråk, skal glemmes i kampen for den større gruppen som er blinde og som blir døve og som baserer seg på talespråklig kommunikasjon.

Hørselshemmet

Begrepet funksjonshemmet erstatter begrepet handikappet i samfunnet. På samme måte innføres ordene bevegelseshemmet, synshemmet, psykisk utviklingshemmet og hørselshemmet. NDF vil at hørselshemmet skal brukes som et samlebegrep på alle døve og tunghørte.

Noen av landslotteriets superselgere i Tønsberg, fra venstre: Asta Skilbred, Anton Skilbred, Mary Jørgensen og Karl Arnt Olsen. Sistnevnte er hørende med døve foreldre. Arkivfoto: Vestfold Døveforening/Historielaget.

Olav Haug

Med all respekt for andre superlodd-selgere: Den største loddselgeren over alle loddselgere er Olav Haug fra Telemark Døveforening. Han selger alene hvert år lodd for rundt kr 100.000 og sørger for at foreningen hans hvert konkurrerer om å vinne foreningskonkurransen om flest solgte lodd. Han disponerer ofte en av lotteribilene og kjører Telemark og Østlandet rundt for å få omsetning på loddene.

Et av de første tegnspråkkurs arrangert i Vestfold 1970/72.
Marit Melgaard (under til venstre) var tegnspråkinstruktør. Arkivfoto: Vestfold Døveforening/Historielaget.

Faksimile fra Tegnordboken som Døves Forlag AS utga i 1988,
og som inneholdt tegn for 4592 ord, tegnspråkmodell er Annlaug Koppen.

1972

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Landsmøte i Halden

Siste helgen i april er det landsmøte. Med bare tre dager til forhandlinger er den tradisjonelle åpningsgudstjenesten kuttet ut, men møtet blir som vanlig avsluttet søndag med gudstjeneste.

Ny deltakerrekord

37 representanter er samlet fra 20 foreninger og det er ny rekord. Antall kvinnelige delegater er steget til 8, men ingen av kvinnene blir valgt hverken som møteledere, protokollkomite eller valgkomite.

Om det er ny rekord av antall foreninger, er det merkbart færre tilreisende interesserte til landsmøtet. Det er første landsmøtet som ikke er plassert i fellesferien, og programmet legger større vekt på interessepolitiske saker og diskusjoner – med mindre tid til sosiale arrangementer utenom sakslisten.

Ål-senteret, den viktigste saken

Landsmøtet har skoleanlegget på Ål som egen sak, og i møtereferatet leser vi:

> *Landsstyrets arbeide med Ål-planene godkjennes på alle punkter, deriblant overdragelsen vederlagsfritt av begge de innkjøpte eiendommer i Ål kommune til stiftelsen Ål folkehøyskole og kurssenter for døve.*

Voksenopplæring

Generalsekretær i Samnemnda for studiearbeid holder foredrag om *Ulike former for kurs- og studievirksomhet – og offentlige tilskudd til arbeidet.*

Temaet blir valgt både av hensyn til kursvirksomheten i foreningene og på Ål-senteret. Myndighetene har begynt arbeidet med en *Lov om voksenopplæring*, og forbundet vil være tidlig på banen i forhold til en kommende lov som får stor nytte for døve. Seks år senere blir døveforbundet godkjent som egen studieorganisasjon etter denne loven, og får ansatt både en og to studiekonsulenter i en tjueårsperiode med stor vekst både for studiearbeidet og NDL.

Hedersmedaljen

Landsforbundet har i mange år utdelt hedersmedalje til fortjente tillitsvalgte. Medaljen har vært gradert i gull og sølv. Nå vedtar landsmøtet at medaljen bare skal ha en valør, så unngår man den vanskelige vurderingen av hvem som fortjener gull og hvem som må ta til takke med sølv.

Nei til generalsekretær

Hedmark og Oppland Døveforening foreslår at det opprettes stilling som generalsekretær, men forbundsleder Thor Gisholt avviser forslaget med at det ikke finnes penger til en slik stilling, og landsmøtedeltakerne er enig med ham. Forbundets daglige arbeid skal fortsatt ledes av en forbundssekretær. Samme forening får et enstemmig landsmøte med på at Sivilforsvarets varslingsprøver også må fanges opp av døve. Denne typen varsling og annen katastrofevarsling er fremdeles i dag en uløst sak på de fleste områder, til tross for

all verdens datateknologi, blant annet mulighetene gjennom sms-varsling.

Krav om grunnstønad

Bergen Døveforening får landsmøtets flertall med på at det skal kreves grunnstønad til alle funksjonshemmede. Dagens ordning er at det gis slik stønad, men bare til dem som kan dokumentere betydelige ekstrautgifter. En slik dokumentasjon er vanskelig for døve, men bergenserne begrunner det slik:

> *En rekke av de lidelser, ufrivillige forsakelser, ubehageligheter og omkostninger som funksjonshemmede har kan vanskelige dokumenteres, til tross for at de åpenbart er betydelige.*

Forbundsleder fortsetter

Thor Gisholt får ny tillit som forbundsleder, og Reidun Veddeng gjenvelges som eneste kvinne i forbundsstyret.

Underskudd for bladet

Døves Tidsskrift har et driftsunderskudd på 54 000 kroner, som forklares med sviktende annonseinntekter. Underskuddet dekkes av forbundets driftsbudsjett.

Landslotteriet:

Landslotteriet gir på nytt kjærkomne inntekter: Kr 105 000 til forbundet og kr 70 000 på deling til foreningene.

Døves Nordiske Råd

De nordiske døveforbundenes samarbeidsorgan bytter navn til Døves Nordiske Råd. Rådet møtes regelmessig to ganger i året, og norske representanter er Thor Gisholt og Albert Breiteig. Det nordiske samarbeidet har sin storhetstid på 1970- og 1980-tallet, og det avholdes årlig en rekke felles nordiske seminarer og leirer. Det blir også ny fart i det felles nordiske samarbeidet om tegnspråk. På et seminar i Finland er Norden samstemt om at systemet *tegnspråknorsk* er riktig valg fremover.

Sveriges Dövas Riksförbund markerer sitt 50-årsjubileum som vertskap for en kulturfestival 17.– 20. juli i Gøteborg.

Ikke kristelige foreningsnavn

I Stavanger får man endelig flertall på årsmøtet til å endre navnet fra Stavanger kristelige døveforening til Stavanger Døveforening.

Tolk i helsetjenesten

Rikstrygdeverket sender ut melding til de lokale trygdekontorene om at de kan betale for døves utgifter til tolk ved legeundersøkelser og innleggelse på sykehus. Det er bare selve innleggelsen på sykehus som skal betales av trygdekontoret; hvis den døve blir på sykehus for behandling, er det sykehuset selv som skal ordne opp i betalingen. Det fører til ny strid, for mange sykehus sier nei til å betale slike utgifter; ikke har de penger og ikke ser de behovet for at pasienten får tolk.

Rikstrygdeverket fastsetter timelønnen for tolkingen til kr 8 og begrunnet det med at det er satsen som betales til ledsagerhjelp for blinde. NDL protesterer straks på den dårlige lønnen og sier at de ikke vil samarbeide om en tolketjeneste før lønnen er hevet til et anstendig nivå.

Samtidig arbeider forbundet videre for å utvide tolketjenesten til å omfatte flere av tilbudene i samfunnet. Skal døve inkluderes bedre i storsamfunnet, kreves det at alle utgifter til tolking dekkes av staten, og at det etableres en formidlingstjeneste for tegnspråktolking i hele landet. Det gis også uttrykk for at tolkene må få status som yrkesgruppe, og at det opprettes fulltidsstillinger som tegnspråktolker på de steder det er behov for dette.

Døves Kulturdager

Unge Døves kulturdager blir utvidet til å gjelde alle aldersgrupper. Døves Kulturdager er for alle over 17 år og etablerer seg som døveforbundets største årlige arrangement, og som høsten 2018 gjennomføres for 51. gang med Oslo Døveforening som vertskap.

Landsmøte i Halden 28.–30. april 1972

1973

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Statstilskuddet

Statstilskudd til forbundet er kr 515 000, men tilskuddet til tekniske hjelpemidler er tatt bort fordi dette nå formidles av trygdekontorene.

Stort arbeidspress på kontoret

Breiteig ber styremedlemmene tenke over den fremtidige ledelsen av forbundets kontor. Han mener selv at han må konsentrere arbeidet rundt Døves Trykkeri og Ål folkehøyskole fremover. Styret svarer med å utlyse stilling som organisasjonssekretær for å avlaste forbundssekretæren i hans arbeid – på den måten håper forbundsstyret at de fortsatt får beholde Breiteigs arbeidskapasitet. Samtidig annonser Døves Trykkeri etter selger som kan avlaste Breiteig i oppgavene på trykkeriet.

Arbeidsbelastningen på de tre NDL-konsulentene Sander, Ohna og Vigrestad er også stor. Da Vigrestad spør Breiteig om de skulle jobbe seg i hjel, er svaret:

Selvfølgelig skal dere det, men langsomt.

Profesjonelt teater?

I Sverige er det konkrete planer om en statlig finansiering av et profesjonelt tegnspråkteater, Tyst Teater, og det vekker selvsagt oppmerksomhet her hjemme også. En lang debatt, et krav og et hardt arbeid begynner for å få til det samme i Norge.

Forbundslederarbeid

Forbundsleder Thor Gisholt har fått til en avtale med arbeidsgiver om at NDL kan kjøpe han fri 40 dager i året for å ha tid til sine oppgaver som øverste tillitsvalgt i forbundet.

Døves Nordiske Råd

Døves Nordiske Råd vedtar følgende formålsparagraf:

a) Å styrke, intensivere og videreutvikle samarbeidet mellom Nordens døve, kulturelt, sosialt og yrkesmessig.
b) Å virke som rådgivende og koordinerende organ på nordisk plan i spørsmål vedrørende døve – kulturelt, sosialt og yrkesmessig,
c) Å skape grunnlag for en samordnet innsats i det internasjonale døvearbeidet.

Nordiske seminarer

Det ble gjennomført tre nordiske seminarer i 1973. Ungdomsseminar i Malminharju, Finland – kulturseminar i Leksand, Sverige – tegnspråkseminar i København. Alle seminarene der finansiert gjennom tilskudd fra Nordisk råds kulturfond.

Doktorgradsavhandling av Basilier

Terje Basilier presenterer sin doktorgradsavhandling *Hørselstap og egentlig døvhet i sosialpsykiatrisk perspektiv*. Han utnevnes som æresdoktor ved Gallaudet University i USA. Vi gjengir noen sitater fra avhandlingen:

- *Forfatteren har ikke greid å oppspore et eneste vitenskapelig arbeid som viser at bruk av tegnspråk eller håndalfabet hemmer det døve barnet i språkutviklingen.*
- *Det skulle være grunn til å konkludere med at det ikke er mer sinnslidelse blant tidligere døveskoleelever som lever til 60-årene, enn hva en finner for tilsvarende livsalder i en normalbefolkning.*
- *Den psykiske isolasjonen som mange unge døve har opplevd i et hørende hjemmemiljø, har for mange av dem ført til kroniske psykiske traumer. Foreldre og slektninger har vært engstelig for å la sin ofte sosialt umodne sønn eller datter flytte fra seg. Resultat: Den døve er blitt mer og mer ensom på grunn av manglende språklig kontakt med likesinnede.*

Doktoravhandlingen blir omtalt i Døves Tidsskrift, der redaktør Thorbjørn Johan Sander konkluderer med følgende ord:

Det er simpelthen litt forsmedelig at Terje Basilier har kommet oss døve i forkjøpet med å fortelle så mange ting om vår situasjon som vi selv skulle meddelt våre omgivelser for lenge siden. Det er fabelaktig godt gjort. Heder og takk til Terje Basilier!

Overlege Terje Basilier, utnevnes til æresdoktor ved Gallaudet, universitetet for døve i USA.

Hvis jeg sier ja til en annen persons språk,
har jeg sagt ja til personen.
Hvis jeg sier nei til et språk,
har jeg sagt nei til personen,
fordi språket er en del av oss selv.

1974

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Statstilskudd

Sosialdepartementet foreslår i statsbudsjettet at NDL skal få det samme som i fjor, kr 515 000, men på Stortinget finnes det større forståelse for arbeidet forbundet driver, og de vedtar tilskuddet til praktisk døvesaksarbeid til kr 615 000.

Landsmøte i Ålesund

I sin åpningstale ved landsmøtet i Ålesund 23.–25 mai trekker forbundsleder Thor Gisholt naturlig nok frem arbeidet med folkehøyskolen og kurssenteret på Ål:

> *En stor del av æren for at vi har fått skolen må vi gi til vår forbundssekretær Albert Breiteig. Vi, som stadig har kontakt med ham, har sett hvor meget han har gjort for reisningen av en folkehøyskole og kurssenter for døve. Vi har sett hvordan han med liv og sjel har gått inn for nettopp dette, og ikke spart seg selv. Og da han ved innvielsen av skolen regelrett ble kastet i svømmebassenget, ble han ikke avkjølt såpass meget at det har bremset på hans arbeid for Ål. Vi er klar over at det han har gjort, og fremdeles gjør, er meget mer enn det vi skulle vente oss av en forbundssekretær.*

Disse ordene blir fulgt av en langvarig, stående applaus fra landsmøterepresentantene.

Arbeidsprogram

For første gang vedtar landsmøtet et 4-årig arbeidsprogram for forbundsarbeidet. For første gang blir forlagsvirksomhet nevnt:

> *Det bør vurderes om det er behov for selvfinansierende forlagsvirksomhet.*

Ellers blir det blant annet vedtatt at forbundet skal arbeide for:

- At tegnspråktolkene får yrkesstatus.
- At tegnspråk blir fag i grunnskolen for døve.
- At alle døve barn under grunnskolealdre får førskoleundervisning.
- At videoavspiller blir godkjent som teknisk hjelpemiddel av trygdekontorene.
- At det ansettes konsulent i NRK med ansvar for programmer om og for døve.
- At departementet dekker alle utgifter ved voksenopplæring for døve.

Det argumenteres også for egen døvekonsulent i Nord-Norge og egen studiekonsulent, mens et forslag om å arrangere Døves Kulturdager annethvert år ikke får flertall. Kulturdagene skal være et årlig høstarrangement.

Resolusjonsrepriser

Landsmøtet sender nye resolusjoner til Samferdselsdepartementet og Sosialdepartementet om rett til reisemoderasjon ved offentlige befordringsmidler. Og til NRK med krav om mer teksting og ansettelse av en egen konsulent som ivaretar døves interesser i statsmonopolet.

Begrepsavklaring

Landsmøtet vedtar også en litt spesiell sak: Man skal fortsatt bruke begrepene *døve og tunghørte*, men som et felles ord for de to gruppene skal man bruke ordet *hørselshemmet*.

Ål folkehøyskole og kurssenter for døve

Johannes Helleland, til daglig Jani, overtok som rektor på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve etter Gunnar Gilberg i 1974.

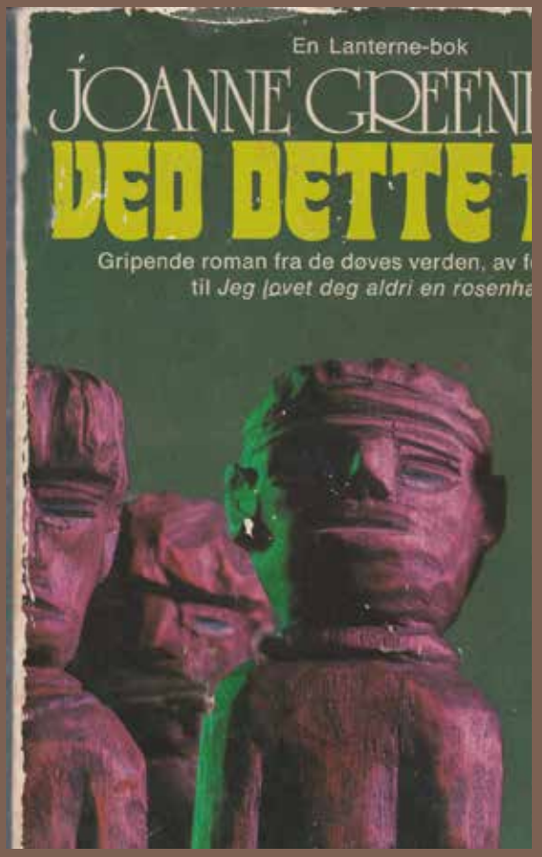

Høsten 1974 utkommer romanen «Ved dette tegn» på Gyldendal Norsk Forlag. Boken forteller om et døvt ektepar i USA med to hørende barn og vekker med sin brutale ærlighet debatt også i det norske døvesamfunnet. «Er det så ille å vokse opp med døve foreldre?»
Boken blir filmatisert og vist på NRK i 1986.

Gjenvalg i styret

Thor Gisholt fortsetter som forbundsleder, Reidun Veddeng får ny tillit, og med seg i styret får hun selskap av en annen sterk kvinne, Marta Sander fra Bergen Døveforening. Ja, det er kona til redaktør Thorbjørn Johan Sander.

Styrking av kontoret

1. januar ansettes Svein Arne Peterson som organisasjonssekretær i NDL, som en avlastning for forbundssekretær Albert Breiteig. Hans arbeidsplass er hovedkontoret i Bergen. Forbundsleder Gisholt fortsetter sin avtale med arbeidsgiver om inntil 40 dager permisjon for å jobbe med forbundssaker – dette også for å avlaste Breiteig, som har travle tider med byggeprosjektene på Ål og trykkeriet i Bergen.

Terje Basilier dør

I april 1974 opplever døvesamfunnet et stort tap: Terje Basilier dør, bare 56 år gammel. Med hans bortgang mister ikke bare døve i Norge, men også døve internasjonalt, en varm forkjemper for døves situasjon i samfunnet. Han kombinerte faglig dyktighet med en formidlingsevne som nådde frem til folk uavhengig av rang. Han hadde den gode evnen at han talte både med hode og hjerte.

Tolkeseminar

NDL gjennomfører et stort seminar som ser på alle sosialmedisinske sider ved døves situasjon, og som blant annet diskuterer detaljerte forslag til utdanning av tolker og hvordan tolketjenesten bør fungere. Seminaret resulterer i at Helsedirektoratet inviterer NDL til et faglig møte rundt spørsmålene. NDLs krav er at døves rett til tolk skal lovfestes, og videre at lønnen på kr 8 per time må heves til et normalt lønnsnivå, slik at tolkene slipper å føle at de jobber gratis.

NDL inviterer til et to ukers kurs for tegnspråktolker på sitt nyåpnede Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Med forbundssekretær Albert Breiteig, som selv er en dyktig tolk, og døvekonsulent Eilif Ohna som lærere, får 12 tolker perfeksjonert sine kunnskaper.

Året etter følger forbundet opp med en ny faglig konferanse på Ål-senteret, blant annet med deltakere fra døveskolene, døvekirken og arbeidskontoret. Det utarbeides en rapport med tittel: *Tolking for døve. Noen tanker og forslag vedrørende oppbygging av en landsomfattende tolketjeneste for døve*. I rapporten, som sendes Helsedirektoratet, ber NDL om at staten gir gjennomslag for følgende krav:

1: *Lovfesting av døves rett til tegnspråktolk.*

2: *Utdanning av et tilstrekkelig antall tegnspråktolker, slik at retten til tolk blir reell.*

3: *Utbygging av en effektiv tolketjeneste under offentlig økonomisk og administrativt ansvar.*

4: *Fastsettelse av økonomiske betingelser for tolking i samsvar med den krevende oppgaven det er å være tegnspråktolk.*

Helsedirektoratet sender rapporten videre til Rikstrygdeverket, som sender den videre til Kirke- og undervisningsdepartementet.

For å følge opp den viktige tolkesaken oppretter forbundet et utvalg med audiopedagog Eva-Signe Falkenberg som leder, rektor på Skådalen skole Knut Arnesen, forbundsleder Thor Gisholt og redaktør Thorbjørn Johan Sander.

Fra kongress til festival

Om sommeren blir den 12. og siste nordiske kongressen avholdt i Åbo, Finland. Hovedtema er *Døve og kulturen*. Svein Arne Peterson er norsk foreleser med emnet *Døveforeningenes kulturarbeid*. Sveriges profesjonelle tegnspråkteater, Tyst Teater, imponerer med sin forestilling. Da de nordiske land beslutter å nedlegge kongressene, bestemmer de at det i stedet skal arrangeres nordiske kulturfestivaler hvert fjerde år.

1975

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Representantmøte på Ål

65 tillitsvalgte er samlet til representantmøte på Ål i mai. Hovedtema er trivselen og miljøet i døveforeningene og organisasjonsstrukturen i døveorganisasjonen. Møtet veksler mellom korte foredrag, gruppearbeid og diskusjoner i plenum. Oppgavene i de største foreningene blir stadig større, og møtet konkluderer med at det er behov for lønnede stillinger som organisasjonssekretærer i det daglige arbeidet.

16 av deltakerne blir en uke ekstra på Ål-senteret for å delta på forbundets tilbud om lederskolering.

Breiteig ønsker avløsning

30. april ber Albert Breiteig om avløsning som forbundssekretær for å konsentrere seg helt og fullt om jobben som daglig leder av Døves Trykkeri AS og som styreleder for Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Etter 25 år må landsforbundet lete etter en ny, administrativ leder.

Døves Nordiske Råd

Døveforbundet på Island blir opptatt i Døves Nordiske Råd. Møtet i april i København vedtar bl.a. at det skal gjennomføres nordiske seminarer for tegnspråktolker, tegnspråkarbeidet, pensjonister og døvekonsulenter. Døveforbundet på Island slipper i første omgang å betale den årlige kontingenten på kr 5000.

Landslotteriet

Det årlige landslotteriet fortsetter, det fristes med luksusbåt til kr 48 000 som førstepremie, så to biler, 13 fargefjernsynsapparater og seks gevinster der to personer får en ukes opphold ved Ål-senteret. Overskuddet gir kr 165 000 på deling til foreningene, mens forbundet styrker sin økonomi med kr 260 000.

På spørsmål i Døves Tidsskrift om hvorfor det fortsatt er nødvendig å drive landslotteri, svarer Breiteig slik:

> *Tilskuddet fra staten er øremerket til bestemte formål. Vi har ikke frie midler som kan dekke utgifter til telefon, porto, trykksaker og andre utgifter som påløper på kontorene. Vi får heller ikke nok statlige penger til å dekke alle lønnskostnadene og utgiftene til reiser og besøkstjeneste.*

Avdelingskontoret i Oslo

Avdelingskontoret flyttes fra Oslo Døveforenings hus og til Dybwadsgate, der det også blir plass til forbundets videoavdeling. Døvekonsulent John Vigrestad pålegges å jobbe 50 prosent med videoarbeidet i en periode. Ellers skal Vigrestad prioritere besøk og hjelp til døveforeningene på Østlandet og tegnspråkkursarbeidet. Husleien på det felles kontoret skal deles ved at 75 prosent betales av Døves Video og 25 prosent av landsforbundet.

Kontoret har flere gamle filmer til utlån, blant annet fra flere landsmøter, kongresser, skoleleirer og ungdomsleirer fra 1950 og fremover.

Døves Tidsskrift

Medlemsbladet utkommer med 22 nummer, og bladene har fyldige bilag med tegn, som både vises på bilder og forklares med tekst hvordan tegnet skal utføres.

1976

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Albert Breiteig, Bergen

Landsmøte i Sandnes

Landsmøtet i Sandnes gjør seg bemerket allerede før åpningen: Det er første landsmøte uten at det kombineres med gudstjeneste hverken ved åpningen eller avslutningen. Dette får senere kritikk på det årlige kirkemøtet der et av temaene er samarbeidet mellom døvekirken og døveforeningene, og om dette er ønskelig: hvorfor da ta bort gudstjenesten fra landsmøtet, spørres det.

Forbundet vedtar navnebytte

Landsmøtet vedtar å skifte navn fra Norske Døves Landsforbund (NDL) til Norges Døveforbund (NDF). Navnebyttet skal gjennomføres fra 1. januar 1977.

Oslo Døveforening presenterer samme forslag som de har fremmet noen ganger tidligere: at antall representanter til landsmøtene justeres slik at foreningene med mange medlemmer får flere representanter enn foreninger med få medlemmer. Men som tidligere får ikke forslaget flertall, bare 15 av de 32 delegatene er enige med Oslo, og et lovforslag krever 2/3 flertall.

Avskjedsforedrag

Avtroppende forbundssekretær Albert Breiteig holder åpningsforedrag om de fire viktigste sakene forbundet arbeider med: tolketjenesten, kursvirksomheten på Ål, yrkes- og utdanningstilbudet og tegnspråkarbeidet. Som vanlig har han forsamlingen i sin hule hånd og blir hedret med langvarig stående applaus for sin innsats som forbundssekretær gjennom 26 år.

Resolusjoner

Tradisjonen tro sende landsmøtet resolusjoner til myndighetene. Blant annet bes det om varsomhet med integrering av døve barn i bostedsskolene, at man krever fortgang i arbeidet med nytt skolebygg i Trondheim, ny barneskole i Bergen og et bedre undervisningstilbud til døve barn i Troms.

Rimelig forbundskontingent

Kontingenten til NDF blir vedtatt til kr 15 per år, dette inkluderer Døves Tidsskrift. Direkte abonnement på bladet koster kr 40 per år.

Gisholt med to nye år

Thor Gisholt blir enstemmig gjenvalgt som styreleder, og fortsatt er bare to av de seks styremedlemmene kvinner: Bjørg Braathen, Oslo Døveforening, erstatter Reidun Veddeng som ikke ønsker gjenvalg – mens Marta Sander går på to nye år i styret.

Fortsatt lotterigeneral

Det settes i gang et nytt landslotteri med trekning i mars 1977, og til alles lettelse fortsatt med Albert Breiteig som lotterigeneral. Premiene er som tidligere tre biler, båt og farge-tv-apparater.

Døvetolkutvalg

Dette året oppretter NDF et døvetolkutvalg, med tre hørende og to døve medlemmer. Utvalget utarbeider en plan

for utdanning av tegnspråktolker som sendes Kirke- og undervisningsdepartementet. Departementet bestemmer at de vil følge de fleste forslagene i planen, og at de i samarbeid med NDL vil gjennomføre det første utdanningskurset for tegnspråktolker.

NDL får fortsatt statstilskudd til tolking av foredrag, kurs og omvisninger, som fordeles på de lokale døveforeningene – men departementet åpner for at tilskuddet også kan brukes til andre former for tolking. Tilskuddet er økt til kr 78 000, av disse midlene lønner forbundet tegnspråktolkene med kr 80 for foredragstolking, mens det for annen tolking blir betalt kr 40. Til sammenlikning er trygdekontorenes sats for tolking ved legebesøk og innleggelse på sykehus fortsatt bare kr 8 per time. Noen år senere heves lønnen til kr 12.

Ny forbundssekretær

Det er to søkere til forbundssekretærstillingen og Svein Arne Peterson blir ansatt. Han begynner sitt arbeid 1. august. Skifte av forbundssekretær blir kommentert slik av redaktøren i Døves Tidsskrift:

Når Svein Arne Peterson overtar etter ferien, bør vi kunne se det slik at han har solid støtte bak seg. Men dette betyr også at forbundet for første gang siden 1950 ledes helt og holdent av døve selv.

Hvis vi har hørende som vi kan legge ansvaret på, kan vi døve selv lett bli redusert til sandpåstrøere.

Vi får tro at det som nå skjer er en følge av at de voksne døve er blitt bedre i stand til å stå på egne ben – og at avgående forbundssekretær har medvirket vesentlig til denne utviklingen.

Hovedkontoret i Bergen flytter inn i splitter nye lokaler i bygget til Døves Trykkeri AS.

Døves Trykkeri AS

På slutten av året flytter Døves Trykkeri AS inn i sitt eget industribygg i Bergen og tar i bruk nye og moderne produksjonsmetoder. Bygget er på 2600 kvadratmeter, og trykkeriet vil selv bruke halvparten av arealet, mens resten leies ut til andre. Byggekostnadene anslås til cirka 7 millioner kroner.

Landsmøte i Sandnes 1976

1977

Forbundsleder: Thor Gisholt, Skien

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Bergen

Navnebytte

Fra 1. januar er navnet Norske Døves Landsforbund historie. Nå heter organisasjonen Norges Døveforbund, NDF.

Statstilskudd

Statstilskudd til driften av forbundet er kr 740 000. I tillegg gir departementet kr 60 000 til tolketjenesten, som fortsatt styres av NDF. Det gis også statstilskudd på kr 65 000 til forbundets tegnspråkarbeid, kr 30 000 øremerket til Døves Kulturdager, kr 15 000 til nordisk pensjonisttreff på Island og kr 15 000 til et seminar for foreldre.

Voksenopplæringskurs på Ål

NDF får tilskudd til voksenopplæringskurs og gjennomfører selvsagt kursene på sitt nye senter på Ål. Det er tre kurs for tegnspråklærere, ett pensjonistkurs, to ledertreningskurs, ett kurs i foto og mørkeromsarbeid, to norskkurs og et kurs i døves kommunikasjonsmetoder.

Representantmøtet

Også representantmøtet plasseres på Ål-senteret. Det har to hovedemner: *Døveforeningenes kontakt med kommunale- og fylkeskommunale myndigheter*, og *Er det behov for velferdssekretær eller organisasjonssekretær i døveforeningene?*

Døvblindeutvalg

Forbundsstyret oppretter et utvalg for døvblindearbeidet i NDF med Eilif Ohna, Nora Edwardsen (Mosand) og Nina Dahle.

Landslotteriet

Et nytt landslotteri er kombinert for årene 1977 og 1978, og fortsatt med Albert Breiteig som primus motor.

Ros på Stortinget

Da Stortinget behandler statsbudsjettet for døveskolene tar representanten Asbjørn Jordahl, Ap, en tur litt utenfor selve skolene da han sier:

> *For noen dager siden hadde jeg den glede å være tilstede under Oslo Døveteaters fremføring av Romeo og Julie. Sjelden har jeg opplevd slik spilleglede, slik innlevelse og utfoldelse som hos disse aktører. De skapte en stor teaterkveld. Det er godt å registrere at Norsk kulturråd står bak et slikt tiltak, og det er godt å registrere at det fins mennesker med initiativ og pågangsmot som er villige til å gå nye veier.*

Statlig tolkekurs

I 1977 blir det første statlige utdanningskursene for tegnspråktolker arrangert, med Eva-Signe Falkenberg som leder. Kirke- og undervisningsdepartementet, i samarbeid med NDF, er verter. Kursene går først over to uker, så et halvt års praksis, før et avsluttende tre ukers kurs med eksamen både i teoretiske og praktiske kunnskaper. NDF ønsker at kursene skal avholdes på Ål folkehøyskole og kurssenter som med sitt rike tegnspråkmiljø vil bidra til språkbad døgnet rundt, men dette vil ikke departementet være med på. Kurset blir gjennomført på Huseby blindeskole i Oslo. I årsberetningen til NDF for året leser vi at lokalene på Huseby er lite tilfredsstillende, og at deltakerne bor spredt når undervisningen er slutt for dagen.

NDF står på kravet om at kursene skal gjennomføres på Ål. Departementet svarer blankt nei, det er billigere å bruke en statlig skole i Oslo. Deltakerne som fulgte den første delen av kurset, nekter å komme tilbake til oppfølgingskurset. Og forbundet viser muskler, de får saken tatt opp i Stortingets spørretime:

Stortingsrepresentant Sigrid Utkilen, H, taler NDFs sak og ber om at tolkeutdanningskursene plasseres på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Hun argumenterer så godt for saken at statsråd Kjøv Egeland, Ap, svarer:

> *Etter dette spørsmål og etter sakens hele sammenheng vil det ikke være lett for oss å glemme å ta Ål med i vurderingen.*

Like etter kommer beskjeden fra departementet om at kursene skal arrangeres på Ål, på NDFs egen skole og kurssenter.

Ansatte i døveforeningene

Forbundsleder Thor Gisholt skriver i Døves Tidsskrift noe om arbeidet i døveforeningene:

En døveforening har et spesielt stort ansvar, for den skal ikke bare ta seg av medlemmene på møter, den skal også følge opp med sosial og kulturell omsorg for alle døve i sitt arbeidsområde. På mange måter er en døveforening annerledes enn andre foreninger, og arbeidsoppgavene blir derfor særpreget av det. Og dette blir så meget at de tillitsvalgte ikke klarer å gjennomføre alt. Og når de ikke kan det, da bør foreningene få fast ansatt sekretærer til hjelp. En del foreninger har det. I Oslo, Bergen og Trondheim har foreningene i noen år hatt velferds- eller sosialsekretærer, og i disse byene ser de nå behovet for å utvide dette arbeidet. Der det er deltidsstillinger er behovet blitt heltidsstillinger, og Oslo som har en heltidsansatt sosialsekretær arbeider når for å få en organisasjonssekretær. Et gledelig fremskritt er at også de mellomstore og mindre foreningene nå får tilskudd til å ansette hjelp. Rogaland har hatt en sosialarbeider i ett år og Telemark vil få en velfredssekretær i halv stilling fra 1. januar 1978. Dette er fremskritt, og målet må være at alle foreninger som har behov for det får den hjelpen de trenger. – Men: Selv om vi har våre egne fast ansatte sekretærer, har vi likevel behov for det offentlige hjelpeapparatet. Det vi har, skal ikke drive i konkurranse med det offentlige, men i samarbeid med det.

Ungdomskonferanse for døve

Ål 2.—4. desember 1977

Bak fra venstre: Rolf Smenes, Oslo - Per Jonassen, Telemark - John Larsen, foreleser, Ål - Bjarne Favang, Trondheim - Lars Sundet, Oslo - Sten Tore Stø, Bjørkåsen - Jan Arild Johannessen, Trondheim - Torstein Bernås, Telemark - Kåre Neeraas, Bergen - Jan Fraas, Stavanger - Jan Atle Fjelldalseln, Trondheim - Rune Anda, NDF - Elly Kvalsund, Stavanger - Anlaug Sørhaug, Bergen - Tor Agnor Larsen, Bjørkåsen.

Foran fra venstre: Maj-Lis Marman, Oslo - Liv Eva Stø, Oslo - Dag Hafstad, Bergen - Gunnar Hansen, NDF - Toni Eva Birkeland, Bergen - Hanne Berge, Stavanger - Hedvig Sinnes, Stavanger.

1978

Forbundsleder: Rolf Hansen, Drammen

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Bergen

60-årsjubileum

Det er 60 år siden forbundet ble stiftet i Trondheim. Det utgis en bok, *Døv i dagens norske samfunn – Tanker ved et nytt jubileum.* 18 sentrale personer i døveorganisasjonen bidrar med aktuelle artikler. I en av artiklene forteller forbundssekretær Svein Arne Peterson hvordan han ser på forbundets rolle utad i samfunnet:

> *Jeg vil si at NDF utad i dag fungerer som en sosialpolitisk pressorganisasjon. Den tar opp med myndighetene, og andre, forhold som angår døve, og et langsiktig mål er å integrere døve i samfunnet. Dette mener jeg best kan skje ved at døveorganisasjonen får en fremtredende plass i denne prosessen. Min oppfatning er at døve i samvær med andre døve og i et miljø der man kan møte døve ut fra deres egne kriterier, best kan skape grobunn for en integrering som skal være reell.*

Statstilskudd

Statstilskuddet fra Sosialdepartementet får i jubileumsåret et løft og er på 1,3 millioner kroner. Pengene fordeler seg på driften av forbundet kr 850 000, Døves Tidsskrift kr 120 000, tegnspråkarbeidet kr 75 000 og tolketjenesten kr 25 000.

Tilskuddet til tolketjenesten fordeles på døveforeningene i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Sandnes og Tromsø.

Landsmøte i Sandefjord

16 av forbundets 20 foreninger er samlet til landsmøtet, sammen med forbundsstyret utgjør disse 39 representanter med stemmerett – og gledelig nok er det 12 kvinner blant deltakerne. I tillegg deltar ansatte i forbund, enheter og inviterte gjester med talerett, men ikke stemmerett.

Vi nevner at i løpet av de siste ti årene har alle foreningene tatt bort betegnelsen *kristelig* i foreningsnavnet. Nå er foreningene nøytrale i livssynsspørsmål, og alle foreningene har døve styreledere og slik har det fortsatt.

Statssekretær i Sosialdepartementet Per Nyhus holder åpningsforedrag om stortingsmelding 23 – *De funksjonshemmede i samfunnet.* Han kom inn på noen konkrete tiltak som vil gjøre hverdagen enklere for døve: utbygging av tolketjenesten, at Døves Video blir statlig, at det opprettes egen døveavdeling på Gaustad sykehus for behandling av psykisk sykdom, og at tilpasningskursene på Ål-senteret skal finansieres etter Lov om folketrygd når kursprogrammet er godkjent av Helsedirektoratet. Det siste er allerede gjennomført i år.

Resolusjoner

Det sendes som vanlig flere resolusjoner til myndigheten. Den ene går på at døve må sikres mulighet til bedre teoretisk utdanning, enten ved at tegnspråk brukes i undervisningen eller at det gjøres bruk av tegnspråktolk. Den andre resolusjonen er et krav om tegnspråkkurs i NRK, mens den tredje er en oppfordring til myndighetene om større økonomiske tilskudd til driften av forbundet slik at en kan slutte med å drive lotterier og andre former for innsamlingsvirksomhet.

Nei til halv tv-lisens

Et landsmøteforslag om å kreve halv tv-lisens fra NRK får ikke flertall. Flertallet på møtet frykter at et slikt krav vil ødelegge for kravet om flere tekstede tv-programmer, og det prinsippet har NDF holdt på i alle år senere.

Thor Gisholt trapper ned

Thor Gisholt ønsker avløsning som forbundsleder, og Rolf Hansen, Drammen Døveforening, som har fungert som nestleder i to år, velges som ny leder. Gisholt fortsetter som styremedlem. Kvinnene markerer seg sterkere, og Nora Edwardsen, Oslo Døveforening, blir nestleder, mens Gunhild Pedersen, Stavanger Døveforening, velges som styremedlem.

Kurs for døvblinde

Døvblindeutvalget arrangerer arbeidsseminar for døvblinde på Ål-senteret, utgir et prøveeksemplar av Døves Tidsskrift i plakat- og punktskrift og har planer om informasjonskvelder om døvblindes situasjon i de lokale døveforeningene.

Døves Dag

Lørdag 23. september markeres Døves Dag med store demonstrasjoner i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Til sammen 1500 deltar i markeringene. Blant kravene er:

- Flere tekstede programmer i tv.
- Raskere behandling av søknader om tekniske hjelpemidler.
- Tegnspråkkurs på tv.
- Utdanning av tegnspråktolker.

Landslotteriet

Landslotteriet er fortsatt en nødvendig inntektskilde for driften både av foreningene og forbundet. I år går kr 170 000 til fordeling til foreningene, mens kr 255 000 tilføres NDF sentralt.

Statlig godkjente tolker

De første 14 godkjente tegnspråktolkene får sine formelle papirer fra Kirke- og undervisningsdepartementet.

Nordisk kulturfestival

Den første nordiske kulturfestivalen i Aalborg, Danmark, blir en stor suksess. En norsk amatørteatergruppe, for det meste med skuespillere fra Oslo, gjør stor lykke med en forkortet versjon av *Peer Gynt* under ledelse av instruktøren Agnes Randers-Pehrson. Norge deltar også med en folkedansgruppe. Barbro Lindeberg, som har to døve barn, foreleser over emnet *Døve barn og kultur*.

Størst oppmerksomhet får svensken Lars-Åke Wikströms forelesning om *Døv bevissthet*. Hans budskap er at døve må stå frem, være seg selv, være stolt av språket sitt og ha tro på egne evner. Temaet blir en slags vekkelse i Norden de neste årene, og heldige er de arrangørene som får karismatiske Wikström som innleder til temaet.

Lars-Åke Wickström, som i flere år er leder av Sveriges Dövas Riksförbund.

NDFs journalistkurs på Ål 2.–7. oktober 1978. Bak fra venstre: Jeanne Mehlum, Else Marie Dalene, Jan Fraas, Tordis Kofoed, Mette Kristiansen (Zeiffert), Thorbjørn Johan Sander (kursleder). Midterste rekke fra venstre: Britta B. Wold, Georg K. Vågen, Agnes Holmen, Karin Jensen, Bjørg Torunn Ness, Åse Kihle Halvorsen (Auensen) og Karin Elise Syvertsen. Foran fra venstre: Lise Marie Nygård Nyberg, Bjørn Egil Hanssen (Hammerlund), Rune Anda, Erling Jacobsen og Gøsta Rougnø. (Bildet: Gøsta Rougnø.)

DE FØRSTE OFFISIELT GODKJENTE DØVETOLKENE I NORGE
Bak, fra venstre: Christin Thorstensen, Eva Lisbet Ohna, Kristine Gilje, Frøydis Kjelle Larsen, Elise Valstad og Kirsten Jensen. I midten, fra venstre: Vigdis Peterson og Live Fuglesang. Foran, fra venstre: Eva-Signe Falkenberg, Linda Kaland, Ellen Solheim Bjørg Marie Stavrum og Nina Helberg Dahle. (Anne Lise Skaarud var dessverre fraværende da bildet ble tatt.)

Folkedansgruppe fra Bergen Døveforening under Døves Kulturdager i 1978.

I forbindelse med Døves Dag 23. september 1978 demonstrerte døveforeningene i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Kravene var: Bedre teksting i TV, raskere behandling av søknader om tekniske hjelpemidler, krav om utdanning av flere tegnspråktolker, tegnspråkkurs i TV, osv. Demonstrasjonen fikk stor oppslutning og pressen over hele landet viet den stor oppmerksomhet.

Her ser vi Ingeborg Skaten og Britt E. Skogstrand i Bergen. Ingeborg har også med seg datteren Vivian.

STAVANGER

BERGEN

OSLO

(Bilder v/Tor Sander)

TRONDHEIM

Bilder: Døves Tidsskrift.

1979

Forbundsleder: Rolf Hansen, Drammen

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Bergen

Landslotteriet svikter

Nytt landslotteri med ramme på kr 800 000. Et helt nytt opplegg prøves: det skal selges 4000 lodd a kr 200 – og forbundsstyret mener det i sterkere grad skal ha preg av et medlemslotteri. 50 prosent av salgsinntektene skal gå til foreningene. Verdien på gevinstene er redusert betraktelig, nå er det plastbåter, sykler, stereoanlegg, lommekalkulatorer med en gevinstverdi på kr 200 000. Fortsatt er det Albert Breiteig som er lotterigeneral. Lotteriet gir forbundet et underskudd på kr 23 500 – mens foreningene kan dele kr 105 000.

Døvblitte

Som en følge av kursene for døvblitte på Ål-senteret oppretter NDF eget utvalg for døvblitte med Helge Herland fra Bergen, Astrid Sund Martinsen fra Oslo og Wenche Evensen fra Telemark.

Ål arrangerer tilpasningskurs for døvblitte og pårørende, og det er behov for oppfølging lokalt mellom kursene. NDF får også brev fra døvblitte om at de ikke klarer å bli inkludert i det vanlige døveforeningsmiljøet.

Døvblinde

NDF har, sammen med andre, de siste årene arbeidet med å bedre forholdene for de døvblinde – og det har gitt resultater. Staten har opprettet et sentralteam for døvblinde, og byggearbeidet på Eikholt-senteret i Drammen er kommet i gang. Forbundet har begynt opplæring av døve i hvordan de skal samtale med døvblinde, og konsulent Eilif Ohna har døvblinde som tema når han besøker foreningenes medlemsmøter.

Foreningen Norges Døvblinde er etablert og har overtatt ansvaret for videreføring av arbeidet for gruppen. NDF takker Foreningen Norges Døvblinde for et godt samarbeid, ønsker dem lykke til videre og vil fortsatt stå til tjeneste der døvblinde selv måtte ønske det.

Foreldreorganisering

Foreldre til døve barn ønsker sterkere tilknytning til NDF, en inkludering i forbundets administrasjon. NDF tar derfor foreldregruppen med i sin søknad om statstilskudd. Stortingets Kirke- og undervisningskomite ser positivt på dette og uttaler i sin budsjettinnstilling:

> *Foreldreorganisasjonene er verdifulle samarbeidspartnere for departementet i spesialpedagogiske spørsmål. Komiteen anser det som viktig at disse organisasjonene får statlig støtte slik at de best mulig kan ivareta foreldrenes og barnas interesser.*

Tegnspråklig førerprøve

NDF får gjennomslag for at døve kan ta teorieksamen til førerprøven muntlig ved hjelp av tegnspråktolk. På den måten unngår man at teoriprøven blir en norskprøve.

Døvetolkforening

Det er felles møte mellom Norsk Døvetolkforening og NDF. Konklusjonen etter møtet er at NDF tar kontakt med både Helsedirektoratet, Rikstrygdeverket og KUD for å avklare spørsmål rundt tolketjenesten og utdanning av nye tolker. Samme år er det 23 tolker på utdanningskurset, av disse fem menn – og av deltakerne er det bare seks som har døve

foreldre. 16 av deltakerne fullfører kurset, består eksamen og får offentlig godkjennelse av KUD.

Eva-Signe Falkenberg står i spissen for Norsk Døvetolkforening i ti år, hun får med seg gode ord ved sin fratreden, hun har gjort en kjempejobb for tegnspråktolkene og for tolkeutdanningen i Norge.

Sosial integrasjon

Nestleder i forbundet Nora Edwardsen er forfatter av en av artiklene i forbundets 60-årsjubileumsbok, hennes tema er *Hvordan er mulighetene for sosial integrasjon*. Hun peker på kunnskaper i tegnspråk og bruk av tegnspråktolk som nøkkelen til en mer aktiv deltakelse i *de hørendes samfunn*. Så skriver hun noe tankevekkende om de som har valgt et arbeid for og blant døve. Vi håper det ikke speiler situasjonen i 2018.

Det er forstemmende når en selv blant dem som har valgt seg et arbeid som krever stadig kommunikasjon med døve, finner folk som ikke satser noe særlig på å lære seg tegnspråket, noe som jo er en klar forutsetning for at de skal kunne gjøre en god jobb (…)

En kan stille seg spørsmålet: Hva slags integrering er det egentlig vi snakker om når vi til og med ser mange hørende som i en årrekke, ja kanskje i årtier, har hatt sitt arbeid innen døvemiljøet – er blitt kjent med ganske mange døve – og likevel aldri har hatt én av dem som sin venn, en som de har kunnet dele tanker, ideer og følelser med (…)

Studiekonsulent

Helge Herland ansettes som forbundets første studiekonsulent, først et år på kontoret i Bergen før han flyttes til kurssekretariatet på Ål.

Svein Arne Peterson, Oslo, 1945–

Svein Arne Peterson ble født i Sandefjord av døve foreldre. Han ble født hørselshemmet, og hørselen ble gradvis dårligere slik at han etterhvert ble døv. Hans mor var Karin Jensen, en av de få kvinnene som tidlig markerte seg i døveorganisasjonen. Hun var leder både av Oslo Døveforening og styremedlem i NDF i flere år, i tillegg hadde hun er rekke andre tillitsverv og var en igangsetter og leder for mange prosjekter. Med sin naturlige utstråling og vinnende vesen var hun en døråpner for døve i mange sammenhenger.

Med en slik arv var det klart at det måtte bli organisasjonsmann av Svein Arne også. Han tok økonomisk utdanning og var student ved Norges Handelshøyskole i Bergen da han ble ansatt først som organisasjonssekretær, senere som forbundssekretær i NDF – og enda litt senere som generalsekretær. Før og innimellom dette hadde han tillitsverv både i døveforeningen og som styremedlem av døveforbundet.

Han hadde nøkkelroller ved etableringen både av Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Døves Media.

Med tiden ble han en forkjemper for norsk tegnspråk, en av flere som ønsket fortgang i overgangen fra synet på tegnspråk som et hjelpemiddel i kommunikasjonen, tegn til tale (tegnspråknorsk), og til å akseptere tegnspråk som et selvstendig språk.

Peterson har sin styrke på talerstolen i forsamlinger, som brobygger mellom ulike parter og med en egen evne til å løse opp diskusjonene med en frigjørende humoristisk kommentar.

I sine siste yrkesaktive år arbeidet han ved Signo Rycon og med en rekke prosjekter for andre arbeidsgivere, der arbeidet gjerne har dreid seg om tegnspråk og kultur. I tillegg har han påtatt seg styreverv i de fleste styrer innenfor døveorganisasjonen.

Svein Arne Peterson får tåle sammenlikningen med en potet: han kan brukes til alt mulig. Og det er bare positivt ment.

1980

Forbundsleder: Rolf Hansen, Drammen

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Bergen

Fortsatt tro på landslotteriet

Til tross for at lotteriet året før ble mislykket, satses det på nytt. Styret vedtar landslotteri med omsetning på 1,1 millioner kroner og en gevinstsum på kr 275 000. Premiene er også tilbake til normalen med tre biler som førstepremie, i tillegg til båter og mange sykler. Det selges lodd for kr 884 000, og lotteriet gir igjen overskudd.

Landsmøte i Tromsø

Møtet samler 19 av landets døveforeninger og blant de 42 stemmeberettigede er det 15 kvinner, en stor fremgang fra tidligere landsmøter.

Landsmøtet vil at NDF skal prioritere arbeidet med opprettelse av fylkeskonsulentstillinger for døve, reisemoderasjon, handikapperstatning og flere hjemreiser for elevene ved døveskolene. Det siste kommer det rask svar på fra departementet om at det må vurderes økonomisk, og at elevene i dag har 7 gratis hjemreiser.

Hovedkontoret til Ål

Landsmøtet i Tromsø vedtar omorganisering av NDF. Hovedkontoret flyttes fra Bergen til Ål, der det skal fungere i tett samarbeid med kurssekretariatet. Det opprettes avdelingskontorer i Oslo, Bergen og Trondheim. Flytting av hovedkontoret til Ål blir vedtatt med 28 stemmer, mens 13 stemmer imot.

Kritisk til flyttingen

I forkant av landsmøtet er Knut Bjarne Kjøde, en sentral leder fra Oslo, en av flere som stiller seg kritisk til et hovedkontor på Ål. I Døves Tidsskrift skriver han blant annet:

> *Jeg er sterkt i tvil om at Ål i fremtiden vil være det rette sted for forbundets hovedkontor. Her tenker jeg først og fremst på de klare kommunikasjonsmessige ulempene på grunn av stedets geografiske beliggenhet, og ikke minst avstanden til de offentlige myndigheter. I tillegg kan ingen garantere at kvalifiserte folk innen døvearbeidet er villige til å bryte opp fra sitt hjemlige miljø for å etablere seg fast på Ål. I så fall kan vi risikere stort gjennomtrekk blant staben på hovedkontoret hvis mange bare slår seg ned midlertidig, hvilket igjen vil gjøre hovedkontoret lite funksjonsdyktig.*

De små foreningene avgjør

På landsmøtet blir det fra forbundsstyrets side argumentert for at et hovedkontor på Ål vil styrke forbundets kontakt med de tillitsvalgte i døveforeningene, som i stadig økende grad besøker Ål på kurs og seminarer. Det understrekes at husleien på Ål er rimelig, og at en styrking av avdelingskontoret i Oslo vil bedre det interessepolitiske arbeidet mot myndighetene. I debatten pekes det på at Sveriges Dövas Riksförbund har sitt hovedkontor i Leksand, samlokalisert med sin folkehøyskole.

De mindre foreningene taler varmt for Ål, mens de største foreningene er imot. Oslo Døveforening vil ha hovedkontoret til sin by, mens Bergen Døveforening argumenterer for at kontoret bør bli der det er.

Rolig styrevalg

Valget av nytt styre går greit unna: Rolf Hansen gjenvelges som leder uten motkandidat, og Nora Edwardsen tar en ny periode som nestleder.

Stor dag for døvblinde

26. august 1980 blir Eikholt senter for døvblinde i Drammen åpnet av kong Olav. Organisasjonen Lions Club har vært en viktig pådriver for å skaffe de 10,5 millionene senteret koster. Staten har påtatt seg det økonomiske ansvaret for driften av senteret.

Antall tolker øker

1. januar er det 30 offentlig godkjente tegnspråktolker i Norge. Bare tre av disse er menn. 11 av tolkene bor i Oslo, syv i Bergen, tre i Stavanger, tre i Ål og så er det en tolk på hver av stedene Andebu, Fredrikstad, Drammen, Arendal, Trondheim og Levanger.

NDF tar opp et viktig spørsmål med Kirke- og undervisningsdepartementet: Det kreves en ordning for at de som stryker til tolkeeksamen, gis mulighet til å gå opp til ny prøve senere.

På statsbudsjettet for 1980 avsettes det en million kroner til tegnspråktolking til dagliglivets gjøremål for døve. Samtidig oppfordrer Kirke- og undervisningsdepartementet tegnspråkkyndige hørende om å søke midlertidig godkjenning som tegnspråktolk. Slik godkjenning kan gis for inntil fem år, etter den tid kan bare tolker som har gjennomgått tolkeutdanning, motta betaling fra folketrygden, kunngjør departementet.

Teksttelefonen erstatter bilen

I samarbeid med Rådet for tekniske hjelpemidler for funksjonshemmede kommer det i 1980 i gang et prøveprosjekt med 20 teksttelefoner til døve bosatt ulike steder i landet. Det blir en stor suksess; endelig ser døve slutten på å måtte bruke bilen som telefon. Man kan som alle andre gi beskjeder og gjøre avtaler på telefonen.

Året etter kjøper Televerket inn 400 teksttelefoner av typen Teli, men telefonene blir stående og støve ned på et statlig lager. Byråkratene krangler om hvem som skal betale for telefonene. Skal utgiftene dekkes over Folketrygden eller Televerkets budsjett? Og mens årene går, begynner debatten om valg av teksttelefon; flere mener at Teli-modellen allerede er utgått på dato.

NDF beklager sterkt at Sosialdepartementet og Samferdselsdepartementet ikke har evne eller vilje til å komme frem til enighet om hvem som skal finansiere tildelingen av teksttelefoner til døve. Mens de to partene krangler om dette, ligger hundrevis av teksttelefoner på lager og venter på å komme ut til utålmodige brukere. Bare leien for lagringen har snart kommet opp i en million kroner. Dette skjer i 1983, året FN har erklært som internasjonalt år for kommunikasjon. NDF oppfordrer døve til å sende søknad om tildeling av teksttelefon til sitt lokale trygdekontor slik at myndighetene får dokumentert det store behovet for telefon blant døve.

Endelig i 1984 kjøper Rikstrygdeverket telefonene fra Televerket og de lokale trygdekontorene er klar for å imøtekomme søknader fra døve som søker om slik telefon som et teknisk hjelpemiddel. Televerket får ansvar for utlevering, service og vedlikehold av telefonene.

Televerket oppretter en formidlingssentral for kontakt mellom teksttelefoner og vanlige telefoner. Det er en prøveordning og plasseres foreløpig i Oslo. Nummeret er 012, men blir senere endret til 0149. Dermed kan døve ringe til hørende familie og venner som ikke har teksttelefon, eller bestille legetime og alt annet som hørende har brukt telefonen til i mange år. Telefonteknologien kom til Norge i 1880, men den ble ikke allemannseie før etter andre verdenskrig – og 100 år etter er altså døve også koblet til.

Ved utgangen av 1984 er det 130 teksttelefonabonnenter, tre år senere er tallet 1400, og i 1991 er det 2000 teksttelefoner i bruk, og det formidles nesten 200 000 samtaler via 0149.

Den første faste formidlingssentralen blir etablert i Engerdal – senere kom det også sentraler i Leirvik (Sogn) og i Mosjøen. Fra en åpningstid mellom klokken 8 og 21 blir det døgnåpen tjeneste.

For å dekke merutgiftene ved at det tar lengre tid å skrive enn å snakke i telefonen, får døve med teksttelefon månedlig grunnstønad utbetalt av trygdekontoret.

Festmiddag i forbindelse med landsmøtet i Tromsø 1980.

Forbundsleder Rolf Hansen ønsker velkommen til landsmøtet.

Teksttelefonen kom til Norge i 1980.

Noen lokale døveforeninger ærer egne medlemmer for årelang innsats for døvesaken.
Her ser vi æresmedlemmer i forbindelse med Bergen Døveforenings 100-årsjubileum 30. mai 1980. Fra venstre: Albert Breiteig, Konrad Rendedal, Birger Breiteig, Ragnvald Hammer, Helge Kjølleberg, Eilif Ohna og Thorbjørn Johan Sander (de tre siste døve).

Forbundsstyret 1980, fra venstre: Rolf Hansen, Åse Kihle Halvorsen (Auensen), Leif Gunnar Kvernberg, Toralf Ringsø, Nora Edwardsen Mosand, Per Christian Larsen og Svein Arne Peterson.

1981

Forbundsleder: Rolf Hansen, Drammen

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Ål

Representantmøte på Ål

Representantmøtet har Døves Tidsskrift som hovedemne. Redaktør Thorbjørn Johan Sander og Albert Breiteig, disponent på Døves Trykkeri, foreslår ukentlige utgivelser – de følger opp et innlegg forbundssekretær Peterson har i Døves Tidsskrift nr. 1 dette året. Der skriver han en lang artikkel om omorganiseringen i forbundet og nevner ganske kort følgende:

> *Vi ønsker langt hyppigere utgivelser av Døves Tidsskrift, noe som vil stille krav til Døves Tidsskrift administrasjon osv. Vi tror imidlertid også at det er viktig å utvide forsiktig (…)*

Breiteig og Sander har ingen planer om å være forsiktige. De foreslår bladet i form av en ukeavis og et mer faglig preget Døves Tidsskrift seks ganger i året, til sammen 54 blad i året.

Selv om Breteig opplyser at de 22 utgavene av Døves Tidsskrift året før ga et underskudd på kr 143 000 konkluderer foreningsrepresentantene at de ønsker ukentlige utgivelser. Breiteig foreslår at kontingenten må økes betydelig, men at økningen bare kan vedtas av neste landsmøte, altså i 1982.

Advarsel fra revisor

Forbundets revisorfirma påpeker i en melding at virksomheten i NDF har vokst betydelig de siste årene uten at regnskapssiden er styrket.

Omorganiseringen av kontorene

NDF gjennomfører omorganiseringen, med hovedkontor på Ål og avdelingskontorer i de tre største byene. Forbundet informerer i Døves Tidsskrift om at de ser på Ål som et ressurssenter for døvearbeidet med hovedkontor, kursavdeling og folkehøyskole.

Ved hovedkontoret på Ål er det 5 årsverk, og ved avdelingskontorene er det 4 årsverk i Bergen, 3 årsverk i Oslo og 1½ årsverk i Trondheim. Aldri har det vært så mange ansatte i NDF-administrasjonen.

Ved det nyopprettede avdelingskontoret i Trondheim ansettes Halvor Greftegreff som døvekonsulent med ansvar for landsdelen Trondheim og nordover. Han er selv døv og et kjent navn etter mange års arbeid som tillitsvalgt både i Trondheim Døveforening og i NDF.

NDF mister sin dyktige og populære døvekonsulent i Oslo da John Vigrestad dør etter kort tids sykdom. Som ny konsulent ansettes Per Christian Larsen. Kontoret i Oslo flyttes fra Bogstadveien til Døves Hus i Svens Brunsgate 7.

Forbundet har egne utvalg for foreldre, skole, tolk, tegnspråk, døvblitte og ungdom.

Landslotteriet

Albert Breiteig styrer engasjert videre med landslotteriet. Det er gevinster for kr 300 000 og håp om å selge lodd for 1,2 millioner kroner.

Sankt Olavsorden til Breiteig

Fredag 30. oktober utnevnes Albert Breiteig til Ridder av 1. klasse av St. Olavsorden. Tildelingen kommenteres på lederplass i Døves Tidsskrift:

> *Ja, det er fortjent! Men den største belønningen for innsatsen er nok likevel de resultatene som Albert Breiteig daglig kan se rundt seg – håndfaste bevis på en arbeidsinnsats som helt mangler sidestykke i vår organisasjons 73-årige historie.*

Breiteig får ordenen for sitt enestående arbeid ikke bare i døveorganisasjonen, men også for Norges Kristelige Ungdomsforbund og Åsane menighet.

Det deles ut hvert år bare cirka 20 slike ordener, og den tildeles til personer som *belønning for utmerkete fortjenester av fedrelandet og menneskeheten*.

Ordenen er oppkalt etter Norges helgenkonge, Olav den hellige, og de som blir hederen til del utnevnes av regjerende konge, som i Breiteig sitt tilfelle er Kong Olav.

Tolking til dagliglivets gjøremål

1. oktober 1981 innkasserer NDF en ny interessepolitisk seier. Da begynner den offentlige finansieringen av tolketjenesten som en rettighet for døve. Folketrygdloven får et tillegg som sier at tolkehjelp til døve skal ytes ved:

- daglige gjøremål
- yrkesmessig attføring
- opplæring for bedring av den alminnelige funksjonsevne
- etterutdanning og kurs i forbindelse med arbeid

Statsbudsjettet avsetter en million kroner til tegnspråktolking til det som blir kalt *tolking til dagliglivets gjøremål*. I Rikstrygdeverkets regler for bruk av ordningen bestemmes det at døve kan bruke tolk opptil 30 timer hvert år finansiert på den måten. Det innføres et system der døve må fylle ut en kupong per halvtime for tolkingen. Kupongen må fylles ut med tolkens navn, dato for tolkingen, den døves navn og dato og signatur av den døve brukeren.

De mest samfunnsaktive går fort tom for kuponger og er heldige om de har en ektefelle eller gode venner som holder seg hjemme og ikke har like stort behov for tolketjenesten. At slik juksing med kupongene skjedde, kan vi vel trygt skrive snart 40 år senere uten at noen straffes!

NDF ser på nyvinningen som en god begynnelse, men målet er at døve skal ha rett til tolk etter behov.

På 1980-tallet åpnes det også for at foreldre som har barn i grunnskolealder, får 100 tolketimer i året.

I prinsippet får også døve som gis yrkesmessig attføring rett til tolk under utdanning på ulike nivåer, men mangelen på tegnspråktolker er så stor at mange døve likevel må takke nei til skoletilbud og studier.

Over folketrygden lønnes tolkene i 1981 med kr. 67 per time.

Arbeiderpartiet i Arendal markerer seg som pionerer når de inviterer til møtet om aktuelle politiske saker, med den kjente politikeren Gunnar Berge som innleder – og møtet annonseres som tegnspråktolket.

1982

Forbundsleder: Rolf Hansen, Drammen

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Ål

Nordisk storhetstid

De nordiske seminarene blomster, det gjennomføres hele syv slike i løpet av året: Tegnspråkseminar, ungdomsseminar, pensjonistkonferanse, døvekonsulentmøte, seminar om døv bevissthet, pedagogisk seminar og kulturseminar.

Statstilskudd

Statstilskuddet til praktiske tiltak for døve og driften av NDF-kontoret er på kr. 1,8 millioner. I tillegg kommer kr 200 000 i administrasjonstilskudd. Til særlige voksenopplæringskurs mottar forbundet kr 600 000.

Landsmøte i Stjørdal

Regnskapene for 1980 og 1981 er ennå ikke ferdige, derfor foretas det heller ikke valg av nytt styre. Styret fortsetter ett år til, til et ekstraordinært landsmøte der regnskapene skal behandles. Landsmøtet vedtar at forbundssekretæren skal frigjøres fra alle andre oppgaver og bare prioritere arbeidet med regnskapene frem til disse er i rute. I denne perioden fungerer Eilif Ohna som forbundssekretær.

Forbundssekretæren er også forretningsfører for Ål-stiftelsen, noe som henger igjen fra Albert Breiteigs tid. Nå retter styret for stiftelsen kritikk for at regnskapsførselen blir prioritert for lavt. På bakgrunn av det vedtar forbundsstyret at det skal opprettes en stilling som økonomisjef i NDF, som også skal være forretningsfører for Ål-stiftelsen og Døves Video.

Røyking forbudt

For første gang er det innført røykeforbud i landsmøtesalen, det blir innført egne røykepauser i andre rom, men noen sitter likevel i salen og røyker i pausene til irritasjon for mange andre.

Resolusjoner

Landsmøtet vedtar tre resolusjoner til Kirke- og undervisningsdepartementet. Den ene med et krav om bygging av døveskole i Bergen, forbundet er ikke tilfreds med at enda en skole for døve skal arve et tidligere skolebygg etter hørende. Den andre meldingen retter en advarende pekefinger på departementets forslag om å spare penger på driften av de

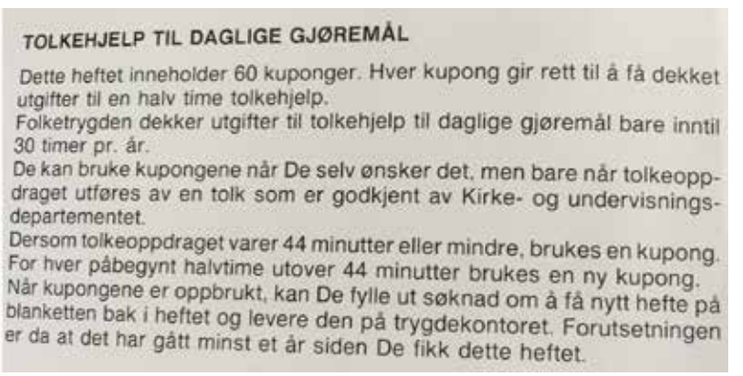
TOLKEHJELP TIL DAGLIGE GJØREMÅL

Dette heftet inneholder 60 kuponger. Hver kupong gir rett til å få dekket utgifter til en halv time tolkehjelp.
Folketrygden dekker utgifter til tolkehjelp til daglige gjøremål bare inntil 30 timer pr. år.
De kan bruke kupongene når De selv ønsker det, men bare når tolkeoppdraget utføres av en tolk som er godkjent av Kirke- og undervisningsdepartementet.
Dersom tolkeoppdraget varer 44 minutter eller mindre, brukes en kupong. For hver påbegynt halvtime utover 44 minutter brukes en ny kupong.
Når kupongene er oppbrukt, kan De fylle ut søknad om å få nytt hefte på blanketten bak i heftet og levere den på trygdekontoret. Forutsetningen er da at det har gått minst et år siden De fikk dette heftet.

statlige døveskolene, forbundet ønsker det motsatte. Og den siste resolusjonen tar opp døves rett til videreutdanning, som ofte blir ødelagt på grunn av mangel på tegnspråktolker.

Mangelen på tegnspråktolker, og manglende midler til å lønne disse, betyr i dag en innskrenkning i døves rett til videreutdanning. Landsmøtet anmoder departementet om at det på de videregående og høyere skolers budsjett blir satt av nødvendige midler til tolkehjelp, der det er behov for det. Likeledes anmodes departementet om å legge forholdene til rette for at tolkene skal få arbeidsforhold som gjør at tilgangen på tolker i en undervisningssituasjon blir lettere. I dag har tolkene arbeidsforhold som resulterer i at en ikke kan ha tolking som levebrød; arbeidsforholdene er for usikre, og tolkene har ikke fått noen reell yrkesstatus.

Døves Tidsskrift hver uke

I februar gjennomføres det en prøveordning der medlemmene får en 16 siders ukenytt utgave av Døves Tidsskrift og en 36 sider faglig utgave. Bladene blir godt mottatt av leserne, og landsmøtet vedtar at Døves Tidsskrift fra 1. januar 1983 skal utkomme med 48 utgaver av *Døves Ukenytt* og med seks fagblad, altså 54 blad, foreløpig som en prøveordning i ett år.

Albert Breiteig er aktiv i debatten for å gjennomføre ordningen, som betyr mer arbeid til trykkeriet. Et flertall på 37 er enig med ham, uten at det presenteres noe godt kostnadsoverslag – eller legges frem hvor stort behov det blir for ekstra skrivende ansatte.

Nordisk kulturfestival

Nordisk Kulturfestival på Lillehammer 26.–30. juli blir en stor suksess for de 500 deltakerne, men forbundet uttrykker skuffelse over at det ikke kom representanter verken fra Kulturdepartementet eller Kulturrådet. Programmet er planlagt slik at det også skal være en vekker for myndighetene, slik at kulturarbeidet for døve kan prioriteres sterkere økonomisk.

En festival som arrangeres hvert 20. år i Norge hadde fortjent bedre, mener NDF, og saken får oppslag i flere aviser.

Programmet på festivalen veksler mellom foredrag, debatter, teater, poesi, dans og verksteder. De nordiske land kommer også frem til en felles definisjon på hva døves kultur er:

Døvekultur er det livsmønster som betinges eller er avhengig av det visuelle språk, tegnspråket.

Døves Kulturdager avlyst

På grunn av den nordiske festivalen gjennomføres ikke de nasjonale kulturdagene, men som et plaster på såret til døve i Nord-Norge arrangeres det minikulturdager i Harstad om høsten.

To studiekonsulenter

NDF får tilskudd til to studiekonsulentstillinger, og Unni Gran begynner som studiekonsulent ved avdelingskontoret i Oslo. Det engasjeres også en tegnspråklærer på hvert av de tre avdelingskontorene, finansiert av voksenopplæringsmidler fra Kirke- og undervisningsdepartementet.

Landslotteriet

Landslotteri drives etter samme mønster som før og fortsatt med Breiteig som sjef. Det selges lodd for 1,1 millioner kroner. Overskuddet er over en million kroner, der 560 000 er fordelt på foreningene og resten til NDF.

LO-kurs

NDF samarbeider med AOF om en faglig konferanse om tillitsmannsopplæring av døve LO-medlemmer. Konferansen kombineres med kurs for fagorganiserte og gjennomføres på Ål-senteret. Dette er starten på flere årlige kurs for LO-medlemmer, med Truls Gerhardsen – sønn av tidligere statsminister Einar Gerhardsen – som kursansvarlig.

Egne tolkesider i DT

Døves Tidsskrift begynner med egne informasjonssider for tegnspråktolker, kalt *Tolkenytt*. Det er Britt Elisabeth Skogstrand som i flere år holder liv i sidene, og som forsterker den nære kontakten og samarbeidet mellom døve og tolkene.

Rolf Hansen, Drammen, 1931-

Rolf Hansen ble født hørselshemmet, men legene forstod ikke dette og plasserte han de første årene på en skole for åndssvake. Det har den glade drammensgutten mer enn en gang fortalt om i lystig lag.

Lærerne på skolen oppdaget etter hvert hørselstapet og jeg ble flyttet fra en skole med spesielle elever og til Skådalen døveskole. Da jeg kom inn på Skådalen i friminuttet og så alle barna som brukte hendene til å prate med var jeg sikker på at jeg var kommet til en enda verre gærneskole!

Men det var ikke Rolf. Han tilpasset seg fort elevflokken, ble senere lykkelig gift med sin skolevenninne Helene og har hatt et liv mange hørende bare kan misunne ham.

Etter noen år som sjømann fikk han arbeid på landjord – i mange år som isolatør i bygningsbransjen. På fritiden gikk han alle gradene som tillitsvalgt i Drammen Døveforening, og videre til styret i NDF, der han var forbundsleder i seks år og styremedlem i mange flere år. Han var sammen med sin gode venn Thor Gisholt en viktig kulturbærer i styret på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve i en menneskealder.

I sine siste yrkesaktive år fikk han arbeide med sin store hobby på fulltid som forenings- og kulturkonsulent i NDF. Rolf Hansen er seg selv uansett hvem han deler selskap med, derfor er han så populær overalt der han raust deler sine kunnskaper og sitt humør med alle andre.

Minikulturdager i Harstad 1982.

Feriehjemmene

Fra 1950-tallet og tiårene fremover får nesten alle døveforeningene egne feriehjem. De blir svært populære samlingssteder i ferier og helger, ikke minst for hørende barn av døve foreldre som kunne støye så mye de ville uten å få kjeft av noen voksne!

Etter hvert som døve fikk egne biler, båter, campingvogner, hytter og sydenturer ble mer vanlig avtok interessen for feriehjemmene. De fleste ble derfor solgt og de fleste foreningene brukte salgssummen til å investere i egne foreningshus i byene. I dag har følgende foreninger fortsatt feriehjem: Oslo, Drammen, Kristiansand, Innlandet, Møre og Romsdal, Tromsø og idrettslagene i Oslo og Trondheim.

Fjellstua, Østfold Døveforening

Mjøsgløtt, Innlandet Døveforening

Biristrand, tidligere Oppland Døveforening

Skaug, Oslo Døveforening

Idrettshytta på Hafjell, Oslo Døves Sportsklubb

Skogheim, Drammen Døveforening

Skogstua, Vestfold Døveforening

Solhøy, Telemark Døveforening

Solheim, Kristiansand Døveforening

Bergly, Sandnes Døveforening

Døvehytta Kongshaug, Stavanger Døveforening og Stavanger Døves Idrettsforening

Idrettshytta Birkhaug, Bergen Døves Idrettsklubb

Risperlen, Bergen Døveforening

Rorbua, Bergen Døvesenter

Steinhammer, Møre og Romsdal Døveforening

Rønnestad-hytta, Møre og Romsdal Døveforening

Idrettshytta Granly, Trondheim Døves Idrettslag

Reitun, Nord-Trøndelag Døveforening

Møllebekken, Salten Døveforening

Granheim, Helgeland Døveforening

Bjørkelund, Harstad Døveforening

Lars og Helgas minne, Tromsø og omegn Døveforening

1983

Forbundsleder: Rolf Hansen, Drammen

Forbundssekretær: Eilif Ohna, Bergen

Kostbar drift?

Til tross for økte statstilskudd viser regnskapet et driftsunderskudd på en halv million kroner. Forbundet er dyrt i drift med hovedkontor på Ål med syv ansatte, avdelingskontorer i Oslo der tre har sin daglige jobb, i Bergen er det fortsatt fem ansatte og ved kontoret i Trondheim en ansatt som håper på å få med seg en kombinert tegnspråktolk og kontorarbeider. I tillegg kommer de tre engasjerte tegnspråklærerne på kontorene i Oslo, Bergen og Trondheim.

På grunn av forsinkelsene med regnskapsarbeidet blir forbundets hovedkontor i en periode tilbakeført til Bergen med Eilif Ohna som fungerende forbundssekretær, mens forbundsstyremedlem Toralf Ringsø engasjeres i vikariat for Ohna som døvekonsulent for Vestlandet, med ulike spesialoppgaver, blant annet ansvar for kulturarbeidet.

Fra 15. august styrkes regnskapsarbeidet med en hel stilling, og regnskapsføringen legges over på data.

Utsatt landsmøte

Det ekstraordinære landsmøtet på Ål om våren utsettes til september i Oslo, for om våren er fortsatt ikke regnskapene for 1980, 1981 og 1982 ferdig. Fagrevisor påpeker mangler ved bilags- og regnskapsregistrering som må rettes. For regnskapsåret 1980 må kr 138 000 avskrives som tap, noe som skyldes at forbundet har søkt om tilskudd – eller rapportert om tilskudd for sent.

Endelig regnskapsgodkjenning

I september blir endelig det ekstraordinære landsmøtet gjennomført på Kolbotn, like ved Oslo. 41 representanter med stemmerett er samlet, i tillegg deltar 14 deltakere uten stemmerett.

Regnskapet for de tre årene godkjennes. Revisorfirmaet påpeker at det er svakheter ved bilagsmaterialet, og at det derfor har vært vanskelig å kontrollere regnskapene, men at man likevel har funnet alt i orden.

Forbundsstyret får sterk kritikk for at de ikke har styrket regnskapsfunksjonen på et tidligere tidspunkt, det er en gjengs oppfatning at altfor mye arbeid var pålagt forbundssekretær Peterson. Han har i tillegg til å være daglig leder for forbundet hatt regnskapsansvar både for forbundet og Ål-stiftelsen.

Stor gjeld til trykkeriet

Landsmøtet tar også opp spørsmål om gjelden til trykkeriet som er vokst til kr 400 000, et stort beløp for et fattig forbund. Det er først og fremst utgivelsene av Døves Tidsskrift som koster penger. På tross av dette vedtar landsmøtet at utgivelsen av bladet fortsatt skal være ukentlig. Som en konsekvens må redaksjonen av bladet utvides med minst en full stilling ekstra. Et flertall på 30 stemmer for ukentlige blad – mens bare 10 stemmer imot.

Ved slutten av året er gjelden til trykkeriet økt til kr 470 000, og det legges frem et budsjett som sier at forbundet må bidra med kr 540 000 neste år for å få balanse i bladbudsjet-

tet. Det er ingen diskusjon om hvordan den opparbeidede gjelden til trykkeriet skal håndteres.

Nye organisasjonsendringer

Til tross for problemene knyttet til regnskapene for de siste årene blir Rolf Hansen enstemmig gjenvalgt som styreleder, og det samme blir de fleste andre styremedlemmene.

Forbundssekretær Svein Arne Peterson innvilges et års permisjon for å ta utdanning som folkehøyskolelærer i Sverige, senere sier han opp stillingen. Eilif Ohna fortsetter som konstituert forbundssekretær frem til neste landsmøte. Samtidig deles ansvaret for regnskapene: NDF ansetter egen regnskapsfører, og det samme gjør Ål-stiftelsen. Stillingen som Peterson til da hadde hatt, blir på den måten delt på tre hele stillinger.

Krav om nye skoler

Det er ikke avsatt noen penger på statsbudsjettet til opprettelse av døveskole i Bergen og til ny skolebygning i Trondheim, derfor sender forbundet et skarpt brev til kirke- og undervisningsminister Kjell Magne Bondevik med krav om nye skoler for døve både i Trondheim og Bergen – og det hjelper: På statsbudsjettet for 1984 blir det bevilget to millioner kroner til byggestart for skolen på Heimdal i Trondheim. I Bergen er planen at døveskolen skal overta Hunstad skole, en skole som tidligere er brukt til utviklingshemmede elever.

En administrasjon på Ål

Forbundsstyret har møte med Ål-stiftelsen for å drøfte en mulig sammenslåing av Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og NDFs kurssekretariat. Bakgrunnen er at den nye folkehøyskoleloven åpner for at skolen kan drive samme kurs som det NDFs kurssekretariat arrangerer. Tanken er at rektor ved folkehøyskolen blir daglig leder for alle som jobber på senteret, og at ansatte ved skole- og kursvirksomheten kan utfylle hverandre på beste måte.

Det er bred enighet både blant ansatte og styret i NDF om en sammenslåing, men det møter kraftige protester fra Ivar A. Sletto, som er leder for NDFs kursavdeling på Ål. Han trekker seg fra stillingen, og Helge Herland overtar.

Fra 1. januar 1985 blir Sletto overført til det nye, tomme videohuset på Ål, lønnet av folkehøyskolen for å få i gang videoproduksjon; i praksis betyr det å søke om penger til produksjonen.

Første ansatte tegnspråktolk

Frøydis Kjelle Larsen ansattes på heltid som den første tegnspråktolken i Norge. Det er Rådgivningskontoret for hørselshemmede i Oslo som er arbeidsgiver.

Selvstendig foreldre-organisasjon?

Forbundsstyret anmoder Johanne M. Sletto, ansatt på NDF-kontoret på Ål, og forbundsstyremedlem Åse Halvorsen (Auensen) om å ta initiativet til dannelse av en landsomfattende organisasjon for foreldre til hørselshemmede barn.

Åse Halvorsen (Auensen).

1984

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Forbundssekretær: Bjørn Melbye, Oslo

Forbundsstyret delt i to

I forbundsstyrets diskusjoner rundt annonsering av forbundssekretærstillingen er styret delt. Styremedlemmene Nora Edwardsen Mosand og Svein Sundkvist mener stillingen bør deles i to: Den ene stillingen bør lede NDFs administrasjon- og regnskapsarbeid. Den andre stillingen bør ta seg av all utrednings- og informasjonsarbeid. Men styreflertallet ved Rolf Hansen, Åse Halvorsen, Rune Anda og Tor Inge Gausnes vil det annerledes. De vedtar at forbundssekretæren fortsatt skal ha det totale ansvar for administrasjon, regnskap og det interessepolitiske arbeidet.

Landsmøte i Kristiansand

Landsmøtet på Sørlandet samler 49 deltakere, der 39 har stemmerett. Det gjøres flere endringer i forbundsloven, betegnelsen *forbundsformann* blir endelig omgjort til *forbundsleder*.

I formålsparagrafens punkt 2 tas formuleringen om at NDF skal arbeide for *å støtte og fremme de kristelige og kirkelige interessene blant døve og sterkt tunghørte* bort. Forbundet skal være nøytralt i spørsmål knyttet til livssyn.

Det vedtas at valgkomiteen skal ha funksjonstid mellom landsmøtene, altså i to år, og ikke velges ved åpningen av landsmøtet. Forslaget er nedstemt på flere tidligere landsmøter.

Forhandlingene på landsmøtet drar ut i tid, slik at det ikke blir mulighet til å diskutere handlingsprogrammet, som blir utsatt til representantmøtet.

Oppretter Døves Forlag AS

Landsmøtet vedtar å opprette aksjeselskapet Døves Forlag AS, formelt skjer opprettelsen fra 1. januar året etter. Toralf Ringsø, Bergen, blir forlagets første styreleder. Forlaget overtar de som tidligere var ansatt ved NDF-kontoret i Bergen, unntatt Eilif Ohna. NDF lager en avtale med årlige tilskudd til forlaget som betaling for utgivelsen av Døves Tidsskrift. Forlaget overtar det redaksjonelle ansvaret for bladet, men forbundet sikrer seg en viss kontroll over bladet gjennom følgende forslag fra lovkomiteen i forbundet:

> *Ansettelse av redaktør skal godkjennes av forbundsstyret, som kontrollerer redaktørens virksomhet.*

Landsmøtet blir bare med på det første forslaget, at forbundsstyret skal godkjenne ansettelse av redaktør, men flertallet vil ikke være med på noen kontroll av redaktøren.

I tillegg til arbeidet med Døves Tidsskrift får forlaget også ansvar for utgivelsen av bladet Døves Jul, informasjonsmateriell, tegnordboken og tegnspråkmateriellet. Når det gjelder det siste, overtar forlaget alt NDF har av materiell til tegnspråkkursene.

Enhetenes rolle

Landsmøtet vedtar at enheter opprettet av NDF – Døves Trykkeri AS, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Video, Døves Forlag AS og senere også Teater Manu – skal innkalles til landsmøtene, men uten stemmerett. Albert Breteig oppfordrer også alle enhetene om å bruke samme statsautoriserte revisjonsfirma, slik at en revisor kan delta på landsmøtene og svare på spørsmål som gjelder regnskapene både til NDF og enhetene. Noen år senere blir det tatt inn

i forbundsloven at det skal gjennomføres årlige rådførings-møter mellom forbundet og enhetene.

Trykkerigjelden vokser

Under landsmøtets behandling av regnskapene opplyser trykkeriets disponent Albert Breiteig at NDFs gjeld til trykkeriet ved årsskifte var cirka kr 470 000 – men at den halvveis i 1984 er økt til nesten en million kroner. NDF må øke sine inntekter betydelig for å klare å nedbetale gjelden, sier han.

Det reises spørsmål om forbundet har råd til å utgi bladet ukentlig, eller om en bør går tilbake til blad hver fjortende dag. I debatten forklarer Breiteig at de har fulgt vedtaket som er gjort på tidligere landsmøter om ukentlige blad – og redaktør Thorbjørn Johan Sander understreker at døve har behov for et blad hver uke, og at det bør være avgjørende i saken, og slik blir det inntil videre.

Men i september griper forbundsstyret direkte inn i driften av bladet, sideantallet må reduseres fra 24 til 12 sider. Det er en katastrofal sviktende annonseinntekt som er grunnen, sammen med den økende gjelden til trykkeriet.

Hvis annonseinntektene tar seg opp vil bladet være tilbake med større sideantall neste år, lover styreleder Toralf Ringsø i Døves Forlag AS.

Omkamp om hovedkontoret

Forbundsstyret foreslår for landsmøtet at hovedkontoret i fremtiden plasseres enten i Bergen eller Oslo, ut i fra hvor den nye forbundssekretæren har adressen sin. En slik løsning vil ikke landsmøtet være med på. De vedtar med 30 av 39 stemmer at hovedkontoret skal være i Oslo. En fortsettelse med Ål som base for hovedkontoret er aldri med i diskusjonen.

Valgkomiteen bruker makten sin

Valgkomiteen med herrene Gunnar Hansen, Bergen, Thor Gisholt, Telemark, og Trond Wilhelmsen, Lørenskog, velger å ikke foreslå gjenvalg på Rolf Hansen som styreleder. I stedet foreslår de Toralf Ringsø og får flertallet på landsmøtet med seg i dette med stemmetallene 23 mot 14.

Rolf Hansen takker etterpå nei til plass som styremedlem og oppfordrer landsmøtet til heller å velge flere kvinner i styret. På den måte blir det fortsatt to kvinner i det nye styret: Nora Edwardsen Mosand og Åse Halvorsen.

Rolf Hansen tar tapet i lederavstemningen tungt der og da, men uttaler i ettertid:

> *Jeg hadde det veldig tøft på slutten av min ledertid. Det var stor arbeidsbelastning på administrasjonen som gjorde at vi ikke klarte å holde oss oppdatert på for eksempel regnskapene. I ettertid ser jeg at det var det eneste rette at nye koster fikk slippe til og Toralf og jeg er de beste kamerater.*

Endringer på Ål

Ål folkehøyskole og kurssenter for døve overtar NDFs kurskontor på Ål, slik at alle tilpasningskursene og voksenopplæringskursene drives av Ål-senteret. Fusjoneringen er i forkant godkjent av alle de bevilgende myndigheter.

Landslotteriet

Landslotteri har en ramme på nesten to millioner kroner, og fortsatt er Breiteig lotterisjef – og fortsatt gir det stort overskudd.

Lik straff for døve

Avisene slår stort opp at en døv slipper fengselsstraff for promillekjøring fordi retten mener at soning er ekstra belastende for døve. NDF sender ut pressemelding om at forbundet er imot at døve får mildere straff enn andre.

Ny forbundssekretær

Eilif Ohna fungerer som konstituert forbundssekretær frem til 30. august. Det er åtte søkere til stillingen som forbundssekretær, og en innstillingskomite foreslår Bjørn Melbye, Oslo, som nummer en, og Eilif Ohna, Bergen, som nummer to.

Melbye er hørende, utdannet sosionom og har erfaring fra arbeid med døvblinde og behersker tegnspråk. Veteranen Ohna har nådd 63-årsalderen og må ta det som en stor fjær i hatten at han nesten fikk fast stilling som daglig leder av forbundet i sine siste yrkesaktive år.

1985

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Forbundssekretær: Bjørn Melbye, Oslo

Statstilskudd

Forbundet mottar 1,7 millioner kroner i driftstilskudd fra Sosialdepartementet og fra samme departement kr 390 000 i administrasjonstilskudd. NDF får også kr 40 000 fra Norsk Kulturråd.

Til særlige voksenopplæringstiltak gir Kirke- og undervisningsdepartementet kr 400 000.

Støtte til tekst-tv

Rikstrygdeverket godkjenner kjøp av dekoder til tv-apparat for å ta inn tekst-tv som teknisk hjelpemiddel, som kan søkes dekket av det lokale trygdekontoret, prisen er ca. 1300. Det gis ikke tilskudd til de som velger å bytte TV-apparat, som har innebygget teknologi for tekst-tv.

Nord-Norge utvalg

NDF oppretter et samarbeidsutvalg for Nord-Norge bestående av Leif Henriksen, Karl Lundqvist og døvekonsulent Halvor Greftegreff.

Gjelden til trykkeriet

NDF inngår en avtale med Døves Trykkeri AS om at gjelden skal nedbetales med kr 10 000 per måned.

Landslotteri

Nytt landslotteri med ramme på ca. to millioner kroner. Det er siste landslotteri Breiteig er sjef for, og det gir en nettogevinst til NDF på kr 300 000, mens foreningene deler kr 600 000. Ingen i NDF-organisasjonen har senere vært i nærheten av å klare den jobben som Breiteig gjorde med å samle inn penger.

Kontroll av redaktøren

Selv om Døves Tidsskrift er overført til Døves Forlag AS, blir bladet en sak på NDFs styremøte i februar. Forbundsstyret mener at enkelte lederartikler i bladet ikke har vært i samsvar med forbundets syn. Styret oppretter derfor en redaksjonskomite for lederartiklene bestående av redaktør Thorbjørn Johan Sander, forbundsleder Toralf Ringsø og forbundsstyremedlem Odd-Inge Schröder. Vi kan ikke se at dette i ettertid får noen praktisk betydning.

Norges Døves Ungdomsforbund

Ungdomsutvalget i Norges Døveforbund nedlegges. I stedet opprettes det selvstendige Norges Døves Ungdomsforbund.

Bistandsarbeid

Forbundet oppretter et U-landsutvalg og engasjerer seg i prosjekter i Bangladesh, Sri Lanka og Pakistan.

I Bangladesh er oppgaven å være rådgivere ved byggingen av en spesiallærerhøyskole, finansiert av Norad og midler fra tv-innsamlingen *Et nytt liv*. NDF utnevner rektor ved Skådalen Knut Arnesen som sin representant.

På oppdrag fra Norad reiser Toralf Ringsø, Bjørn Melbye

og Odd-Inge Schröder til Sri Lanka for å utrede hvordan bistandsarbeid best kan hjelpe de døve i landet. Deres konklusjon etter besøket er negativt: Den sterke politiske uroen i landet gjør det umulig å engasjere seg i prosjekter.

I Pakistan bistår Schröder med utviklingen av en tegnordbok og igangsetting av tegnspråkundervisning på en døveskole.

FFO-medlem

NDF er medlem av FFO og kan velge hva de vil betale i årskontingent mellom kr 1500 og kr 15 000. Forbundsstyret er så fornøyd med FFOs hjelp med teksttelefonsaken at de betaler kr 10 000 i årskontingent.

Døves Video

29. november 1985 blir Stiftelsen Døves Video opprettet av NDF. Stiftelsens adresse er Ål, som nærmeste nabo til Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og er med i tidligere plan om å samle skole, video og drama på ett sted. Rune Anda, Bergen, er stiftelsens første styreleder, med seg i styret har han Terje Lund og Johannes Helleland. Det opprettes også et eget programutvalg.

Privat tolkeformidling

Det offentliggjøres en liste med nesten 300 offentlig godkjente tegnspråktolker, de fleste er midlertidig godkjente – altså de har ikke gjennomført utdanningskurset, men behersker tolking så bra at de kan avhjelpe den akutte tolkemangelen.

Samme år kommer det på initiativ av noen tolker i gang en formidlingssentral for tegnspråktolker i Trondheim. Bemanningen skjer på frivillig og ulønnet basis, men Trondheim kommune har bidratt med kr 18 000 til oppstart av kontoret. Året etter oppretter Bergen Døveforening formidlingssentral for tolker i sitt distrikt, der kommunen bevilger kr 77 000 til lønnsutgifter.

Toralf Ringsø, Bergen, 1942–

Toralf Ringsø ble født på øyen Smøla. Han ble døv fire år gammel etter hjernehinnebetennelse. Etter noen bortkastede år som integrert i hjemmeskolen kom han til Trondheim døveskole da han var 9 år.

Som ungdom kom han til Bergen der han ble lærling på Døves Trykkeri AS. Han kom ikke bare inn i et miljø som ga ham utdanning som typograf, men også til et miljø som var sterkt knyttet til døveorganisasjonen med folk som Breiteig, Sander og Ohna. Dette miljøet skapte flere nye tillitsvalgte i NDF, Ringsø var en av dem – andre kjente organisasjonsnavn som gikk den samme skolen, er Gunnar Hansen, Rune Anda og Erling Jacobsen.

Toralf Ringsø begynte bokstavelig talt med to tomme hender i sin hybeltilværelse som lærling i Bergen. Fra løpegutt avanserte han til typograf og senere som arbeidsleder (faktor) på trykkeriet, og senere skiftet han yrkeskarriere; han ble en nøkkelperson i tegnspråkundervisningen både ved Statped sine kurs og i undervisningen ved Høyskolen i Bergen.

På samme måte begynte hans karriere som frivillig tillitsvalgt i Bergen Døveforening. Fra verv i ungdomsklubben var han innom de fleste tillitsverv i foreningen før han ble en markant styreleder. Veien gikk raskt videre til tillitsverv i Norges Døveforbund. Sammen med Eilif Ohna bygget han opp Døves Kulturdager. Han ble i tur og orden leder av forbundets utvalg for ungdom, kultur og seniorer. Han ble styremedlem og styreleder både for NDF, Døves Forlag AS, Døves Video, Teater Manu og en rekke andre styreverv både i døveorganisasjonen og utenfor. Ingen oppgaver har vært for små for Ringsø, men heller ingen oppgaver har vært for store. Med sin store arbeidskapasitet og brennende engasjement har han vist at alt er mulig.

1986

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Forbundssekretær: Bjørn Melbye, Oslo

Representantmøte på Ål

Året innledes med representantmøte på Ål i januar, og bare noen måneder senere er det landsmøte i Bergen.

På representantmøte er medlemskap i FFO et av temaene, med egen innleder fra FFO. Hvordan skal NDF og døveforeningene bli mer aktive i FFO-organisasjonen? De fleste pengene som fordeles på fylkesplan til funksjonshemmedes organisasjoner, går gjennom FFO: Hvis døveforeningene ikke engasjeres, blir det heller ikke penger, konkluderes det med.

Astrid Sund holder foredrag om døvblittes plass i NDF. I seks år har døvblittarbeidet vært organisert som eget utvalg i forbundet, nå ønsker de en større og friere status i form av en seksjon med årsmøte som velger eget styre. Sund regner med at det er 3000 døvblitte i Norge som ikke kan tegnspråk.

Det blir en frisk debatt om utnevnelsen av de som sitter i forbundets utvalg. Oslo Døveforening mener at foreningene bør tas med på råd når medlemmer til utvalgene bestemmes. Bjørn Stensvoll fra Oslo Døveforening mener NDF har et problem:

> *Vi ønsker at foreningene skal få komme med innspill til hvem som skal delta i utvalgene før forbundsstyret tar avgjørelsen. Oslo Døveforening mener at for mange av de samme personene går igjen i styrer og utvalg. Det blir skapt et pampevelde i NDF.*

Konklusjonen blir at et utvalg skal komme med forslag til struktur og arbeidsform for utvalgene i forbundet. Det gjør utvalget med Thorbjørn Johan Sander, Rune Anda og Eilif Ohna. De er forespeilet at deres forslag vil bli behandlet på det kommende landsmøtet, men slik blir det ikke. Forslaget blir en ren styresak, der forbundsstyret gjør endringer på forslaget fra utvalget og sender ut til foreningene som et vedtak. De tre utvalgsmedlemmene føler seg nok overkjørt for i sitt forslag har de imøtekommet innspillet fra Oslo Døveforening om at andre enn forbundsstyret kan komme med innspill til oppnevnelse av utvalgsmedlemmer.

Landsmøte i Bergen

Landsmøtet vedtar en resolusjon om å lovfeste døves rett til tospråklighet, der det blant annet sies:

> *Tegnspråk er døves naturlige og sikreste kommunikasjonsmiddel og danner grunnlag for døve barns sosiale og intellektuelle utvikling. Målet må derfor være å gjøre døve to-språklige, gjennom opplæring både i norsk og tegnspråk.*

Resolusjonen får støtte fra landsmøte i Norsk Spesiallærerlag som i sin henvendelse til departementet blant annet uttaler:

> *Vi anmoder myndighetene om å gjøre de formelle vedtak for å lovfeste døves rett til tospråklighet, med tegnspråk som førstespråk og norsk som fremmedspråk.*

På slutten av året oppnevner Kirke- og undervisningsdepartementet en komite til å utarbeide krav til tegnspråkkompetanse i de statlige døveskolene. I komiteen deltar Marit Vogt-Svendsen, Odd-Inge Schröder, Svein Arne Peterson, Inger Engeli Skallist og Anne Sofie Strugstad Brodahl.

Regnskapene

Regnskapene for 1984 og 1985 går denne gangen greit. Forbundet har for lengst opprettet egen stilling som regnskapsfører på hovedkontoret i Oslo.

Døvblittseksjon

Landsmøtet vedtar enstemmig at det skal opprettes en egen seksjon i forbundet for døvblitte. Antall døvblitte i forbundet har økt betydelig de siste årene, og det er lokale døvblittgrupper i flere døveforeninger. Døvblittes ønske om at en fra seksjonens styre automatisk skal gis plass i forbundsstyret, blir like enstemmig nedstemt; kun en enslig representant støtter forslaget. Astrid Sund, Drammen, argumenterte slik for en egen seksjon:

Målet er at de døvblitte skal bli organisert i tilknytning til NDF, men med egen gruppe i hvert fylke, eget årsmøte og hovedstyre – og med en representant fra hovedstyre innvalgt i NDFs styre.

Døvblittseksjonen får aldri forståelse for at de representerer en ny gruppe hørselshemmede, en gruppe som ikke behersker tegnspråk, og som ikke er tilknyttet noen interesseorganisasjon. De fleste er avhengig av skrivetolking på møter og klarer ikke å tilegne seg nok kunnskaper i tegnspråk til å fungere i det eksisterende døvemiljøet. Landsmøtedelegatene ser at Astrid Sund har et greit tegnspråk, de ser at flere andre på landsmøtet har lært seg tegnspråk som døvblitte – så hva er egentlig problemet? De døvblitte kan inkluderes i våre foreningsmiljøer, mener flertallet.

Ikke styreplass til ansatte

Heller ikke de ansattes forslag om styreplass med fulle rettigheter får flertall, de får gjennomslag for observatørplass i styret. På samme måte ble forslaget om kjønnskvotering i styret nedstemt, men det er et faktum at både styrer og utvalg i døveorganisasjonen fortsatt er sterkt preget av menn.

Diskusjonen for eller imot styreplass til ansatte tar lang tid og skaper skikkelig temperatur. Det toppet seg med innlegget til Thorbjørn Johan Sander:

Dette forslaget er anbefalt av forbundsstyret, Det er også i samsvar med utviklingen i samfunnet og i arbeidslivet. Jeg forstår ikke dere som er imot. Men vi ser det dessverre stadig, at døvemiljøet er svært konservativt. Vi ligger som oftest 10–20 år etter de hørende. Nå går dere imot noe som er en av LOs merkesaker, enda dere selv er LO-organiserte alle sammen.

Rett til jobb offshore

Et forslag om at forbundet må arbeide sterkere for å åpne flere yrker for døve, skaper livlig debatt. Det nevnes et eksempel på at en døv sveiser er nektet arbeid på oljerigg i Nordsjøen selv om vedkommende er vel kvalifisert. Begrunnelse er at arbeid på oljerigg er farlig for døve. Det utløser følgende kommentar fra Aslag Hansen *(bildet)*, Trondheim Døveforening:

Det må være mulig å varsle døve gjennom kroppsbåren vibrator om alarmen går. Det går an å finne løsninger. Vi bør få samme sjanser som hørende. Døve skal ikke beskyttes mer enn hørende mot ulykker. Døve må ha samme rett til å dø som hørende!

Dobling av medlemskontingenten

Medlemskontingenten økes fra kr 50 til kr 100 per år som inkluderer Døves Tidsskrift i postkassen hver uke.

Landslotteri

Forbundssekretær Bjørn Melbye har overtatt som lotterigeneral. Forbundet satser på et nytt lotterikonsept for 1986 og 1987. Total omsetning er økt til 6 millioner kroner, og det betyr at også premieverdiene er økt tilsvarende. Forbundet tar alt ansvar økonomisk for et eventuelt underskudd, mens foreningene får 50 prosent netto av alt de selger av lodd.

1987

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Forbundssekretær: Bjørn Melbye, Oslo

Statstilskudd

Driftstilskuddet kommer nå fra Helsedirektoratet og utgjør 2,4 millioner kroner. I tillegg er det mottatt kr 100 000 fra Kulturdepartementet til Døves Kulturdager, som arrangeres i Bergen.

Kulturdepartementet gir kr 300 000 til forsøksvirksomhet for tegnspråktolking av teaterforestillinger, pengene brukes også året etter.

Støtte til WFD

NDF gir kr 75 000 til driften av WFDs nye kontor i Helsingfors.

Representantmøte

Representantmøtet diskuterer organisasjonsendringer, forbundsstyret ønsker at døveforeningene organiserer seg som fylkeslag, blant annet begrunnet med at det vil bli enklere å få økonomiske tilskudd fra fylket til foreningene. Døveforeningene er lite villig til å gi slipp på den ordningen de har i dag, og det hele munner ut i at det opprettes en komite som skal utrede spørsmålet nærmere.

Et annet tema på møtet er øreoperasjonen cochleaimplantat. To av de ansatte ved Rikshospitalets hørselssentral informerer om muligheter og begrensninger ved en slik operasjon. De konkluderer med at de resultatene man foreløpig kan håpe på ved operasjonen er å oppfatte lyd i omgivelsene, oppfatte når en person snakker, og at dette kan utnyttes til hjelp for munnavlesningen og hjelp til å regulere egen stemmestyrke. Noen kan oppnå bedre resultater enn dette, men det er viktig å ha realistiske forventninger. Rikshospitalet opererer bare døvblitte over 18 år, og bare de som er helt døve.

Foreldreseminar

NDF samler foreldre til døve og hørselshemmede fra alle kanter av landet til en konferanse der formålet er å få stiftet en selvstendig foreldreorganisasjon, men foreldrene ønsker ikke dette. De foretrekker fortsatt å være knyttet til forbundet som et foreldreutvalg. Det første det nyvalgte utvalget gjør er å gjennomføre et samarbeidsmøte med foreldreutvalget i Norsk Forbund for Hørselshemmede.

Landslotteriet

Landslotteriet blir en fiasko, og NDF må tåle et tap på en halv million kroner. Gevinstverdien er 1,5 millioner med bil som førstepremie. Ved det påfølgende representantmøtet blir opplegget for lotteriet kritisert: Det blir pekt på at det selges flere lodd enn noen gang tidligere, men likevel går det skeis. Før nøt forbundet godt av hjelp fra Døves Trykkeri ved lotteriet, nå er dette arbeidet overlatt til et profesjonelt firma til mye større kostnader. Det blir satset på for store gevinster, et loddsalg på seks millioner kroner er å gape for høyt for et lite forbund. I sin kommentar sier styret at foreningene får kr 650 000 i inntekter, det er forbundet som bærer underskuddet. Signalene fra foreningene er at tiden er inne for å avslutte forbundslotteriene, så får foreningene selv vurdere om de ville sette i gang mindre lokale lotterier.

En annen grunn til at lotteriet ikke gikk som håpet, var at staten selv innførte spillene Lotto og Flax, som mange mente stjal inntektene ved lotteriene til organisasjonene for funksjonshemmede.

Forbundsstyret 1986–1988. Bak fra venstre: Tor-Inge Gausnes, forbundssekretær Bjørn Melbye, Toralf Ringsø, Odd-Inge Schröder. Foran fra venstre: Karin E. Syvertsen, Astrid Sund og Gunhild Pedersen.

Arv og gaver

NDF får gjennom årene en god del arv, stort sett fra folk som ikke har tilknytning til døve.

Ofte er det arv som skal deles med døve, blinde og bevegelseshemmede. Det bør vel være et tegn på at NDF hadde et godt omdømme? Ved utgangen av 1987 for eksempel, står det 1,6 millioner kroner på kontoen, penger som brukes til å dekke de årlige underskuddene i forbundet.

Seksjon for tunghørte?

Tunghørtes Landsforbund tar opp spørsmålet om en egen seksjon for tunghørte i NDF, men forbundsstyret avviser tanken med begrunnelsen at forbundet allerede har et tilbud til tunghørte – og ikke ønsker en egen seksjon.

Tunghørtes Landsforbund var dannet av en utbrytergruppe av Norsk Forbund for hørselshemmede og holdt på bare noen år før det ble nedlagt.

1988

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Forbundssekretær: Bjørn Melbye, Oslo

Døvblittprosjekt

Sosialdepartementet bevilger kr 250 000 til prosjekt *Døvblitt – hva så*, om døvblittes situasjon, samtidig har departementet signalisert at de vil gi penger til prosjektet over tre år. Det en vil finne ut av i prosjektet, er blant annet: Hvor mange døvblitte finnes? Hvilken informasjon og hjelp har de fått i forbindelse med tekniske hjelpemidler, arbeid, kommunikasjon i familien osv.? Neste steg blir å peke på hva som kan gjøres for å bedre situasjonen. Astrid Sund ansettes i stillingen som prosjektleder.

Dette er det første av flere prosjekter som Sund leder i tilknytning til døvblittes situasjon i samfunnet.

Representantmøte

Representantmøtet på Ål i januar har som alltid på sakslisten beretning og regnskaper for foregående år. I tillegg er det saker som tar opp døvekonsulentenes fremtidige virksomhet i forbundet, ordningen med fylkeslag av døveforeningene, A- og B- medlemslag i NDF, forbundslederens rolle i fremtiden, hedersmedaljens være eller ikke være, og til slutt en generell spørretime.

Spørsmål om lønnet forbundsleder på full tid og en evaluering av dagens døvekonsulenttjeneste skaper livlig debatt. Daglig leder av Døves Trykkeri, Victor Sig. Aksdal nevner den konkrete utfordringen med å ha forbundsleder Toralf Ringsø ansatt på trykkeriet:

> *Selvfølgelig kan trykkeriet gi en person to års permisjon. Men trykkeriet kan ikke fortsette med den ordningen forbundsleder Ringsø har i dag. Han er altfor mye borte fra sin arbeidsplass i forhold til den funksjonen han har på trykkeriet i dag.*

Trykkeriets styreleder Thorbjørn Johan Sander sier det enda tydeligere:

> *Ringsø får ikke forlenget dagens ordning for to nye år! Hvis han blir gjenvalgt som forbundsleder har han to muligheter: forbundsleder på fritiden som nå, men permisjon fra jobben bare når det passer trykkeriet – eller forbundsleder på heltid, med permisjon. Velger han det siste, får han permisjon, men trykkeriet må da satse på en annen i hans stilling og Ringsø må regne med en underordnet stilling når han kommer tilbake.*

I diskusjonen om forbundets døvekonsulenttjeneste blir det argumentert for at det må arbeides mer for å få konsulenter i hvert fylke og at mye av dagens arbeid i forbundet delegeres dit.

Konklusjon fra representantmøtet er at forbundsstyret oppnevner en arbeidsgruppe som skal se på NDFs organisasjonsoppbygging, spørsmålet om forbundsleder på full tid og konsulenttjenestene i NDF.

Landsmøte i Trondheim

Landsmøtet sender krav til Kirke- og undervisningsdepartementet om at tegnspråk godkjennes som eget språk, og at det ansettes tegnspråklærere på skolene for døve slik at de som underviser døve og alle andre som jobber på skolene, får hevet tegnspråkkompetansen. Det kreves også at flere døve ansettes ved skolene som morsmålslærere og som språklige og sosiale modeller for elevene.

Samme status til foreldrelag

Landsmøtet gir de lokale foreldrelagene samme status som de lokale døveforeningene. Møtet vedtar også enstemmig å gi foreldrelagene fulle rettigheter på landsmøtene og ellers likestilte rettigheter med døve som medlemmer av forbundet. Det utløser glede hos lederen i foreldreutvalget, Marianne Karlsnes:

> *Avstemningen gikk flott. Ingen var imot oss. Jeg er glad for den tilliten døve ga til oss foreldre. Vi har mye å lære av dere som føler problemene direkte på kroppen. Men kanskje dere kan lære noe av oss også. Det gjelder framtiden til barna våre, og den vil vi, sammen med resten av «familien» gjøre bedre.*

Nei til kjønnskvotering

Like godt går det ikke med et forslag fra forbundsstyret om at det ved valg av forbundsstyret skal tas hensyn til likt antall kvinner og menn. Klarest mostand målbærer Svein Sundkvist, Oslo Døveforening:

> *Jeg er imot kjønnskvotering. Skal vi velge på bakgrunn av hva personene har mellom bena? Nei, her må kandidatene stille opp likt, og vi må få velge ut fra hvem vi mener er best skikket.*

På lederplass i Døves Tidsskrift skriver Ingeborg Skaten forfriskende om likestilling i det som tidligere i boken er omtalt som Norske Døves Mannsforbund:

> *Fremdeles er kvinnene usynlige i de deler av organisasjonen hvor saker og ting bestemmes. Det gjelder ikke bare i forbundsstyret hvor «hele» to av seks representanter er kvinner – se på de andre styrene, i Døves Forlag, Døves Video, Døves Trykkeri, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Hvor mange kvinner finner vi der? Ingen.*

Bort med hedersmedaljen

Landsmøtet vedtar å avskaffe ordningen med hedersmedalje, begrunnet med at det alltid blir urettferdig å dele ut slike medaljer.

Foreldrekonferanse

I oktober gjennomføres det en historisk landskonferanse for foreldre til døve og hørselshemmede barn og unge over tre dager, og som et samarbeid mellom NDF og Norsk Forbund for Hørselshemmede. Konferansen blir enige om flere viktige saker, blant annet vedtar de en resolusjon som de understreker er helt nødvendig for å opprettholde skolene for døve og hørselshemmede, det andre kravet er oppsiktsvekkende med tanke på at de to organisasjonene er enige:

> *Vi krever at tegnspråk blir offisielt godkjent som eget språk – og at hørselshemmede med tegnspråk som førstespråk får status som minoritetsgruppe, med alle de rettigheter som dette fører med seg.*

Det pekes også at utdanning av tolker intensiveres, og at hørselshemmede elever på videregående skole får bedre tilrettelagt undervisning.

Utvidet tolkeutdanning

Etter noen år blir utdanningskursene for tegnspråktolker utvidet til tre pluss tre uker. Frem til 1988 står Kirke- og undervisningsdepartementet med det overordnede ansvaret for kursene, mens det er opprettet en arbeidsgruppe som står for gjennomføringen. I den gruppen har departementet en representant, NDF to representanter og Norsk Døvetolkforening to representanter.

Fra 1. januar 1988 overføres ansvaret for tolkeutdanningen til Kultur- og vitenskapsdepartementet. Utdanningen gjøres ettårig og kommer i gang høsten 1989. Studiet plasseres ved Universitet i Oslo, sin avdeling for spesiallærerutdanning, som er på Hosle i Bærum. Senere flyttes utdanningen til Institutt for spesialpedagogikk ved Universitet i Oslo.

For å imøtekomme det store behovet for tegnspråktolker blir det på 1980-tallet innført en ordning der man kan gi midlertidig godkjenning av tegnspråkkyndige som tolker, denne ordningen blir stadig forlenget.

NDF fortsetter arbeidet for at døve skal gis rett til tolk i alle situasjoner der den enkelte selv ønsker, og vil ha grensen på 30 timer og kupongbyråkrateriet bort.

En arbeidsgruppe ved Spesiallærerhøgskolen utarbeider planer for 2½ års utdanning for tegnspråktolker, men departementet reduserer det til ettårig høyskoleutdanning, med begrunnelsen:

> *Det finnes ikke organiserte stillinger for personer med en så profesjonsrettet utdanning som den framlagte planen legger opp til.*

Landsmøte i Trondheim 12.–15. mai 1988

1989

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Forbundssekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Statstilskudd Rødbygget

Døveskolen i Trondheim skal flytte fra sine gamle lokaler i sentrum til nye flotte lokaler i bydelen Heimdal. Dermed blir det historiske *Rødbygget* ledig, der NDF ble stiftet i 1918, og mange hundre elever hadde fått sin undervisning. Døvelærer Aase Lyngvær Hansen kontakter NDF og ber dem arbeide for å sikre bygget som en kulturinstitusjon for døve.

Tegnspråk i skolen

NDF purrer på statsråd Mary Kvidal i Kirke- og undervisningsdepartementet for å få fortgang i arbeidet om innføring av tegnspråk som primærspråk og norsk som første fremmedspråk i døveskolen.

Offentlig formidling av tolker

Det kommer i gang prøveordning med formidling av tolker ved Hjelpemiddelsentralen i Sogn og Fjordane.

Prosjekt S

Ole Mosand er NDFs brukerrepresentant i *Prosjekt S*. Han understreker at det ikke er noen stor uenighet om at det opprettes kompetansesentre for døve og hørselshemmede ved de statlige døveskolene. Det er behov for økt kompetanse blant de som jobber med døve. Men han går sterkt imot å nedlegge skoledelene ved kompetansesentrene. Han skriver blant annet i Døves Tidsskrift:

> *Kompetansesentra for hørselshemmede trenger ekspertise og spisskompetanse. Det er alle enige i. Men for oss er den viktigste ekspertisen at døveskolene har et undervisningspersonale som behersker tegnspråk og et elevmiljø som sikrer at døves behov for språkutvikling, kunnskapstilegnelse, sosiale utvikling og samfunnsengasjement blir utviklet på beste måte.*

Forbundsstyret sier i sitt vedtak:

> *NDF er svært bekymret for døveskolenes framtid, og vil motsette seg enhver forandring som kan svekke døveskolenes stilling.*

Fra forbundssekretær til generalsekretær

Forbundsstyret vedtar på slutten av året å annonsere den ledige stillingen som daglig leder av NDF, som til nå har hatt tittelen *forbundssekretær*. I utlysningsteksten er tittelen endret til *generalsekretær*. Ansettelsen skal, som bestemt tidligere, vedtas av styret som velges på landsmøtet i 1990.

Styret for Døves Video

Forbundsstyret utnevner seg selv som styre for Døves Video – som en prøveordning – og får senere kritikk for dette fordi for mye ansvar og for mange oppgaver blir samlet hos få tillitsvalgte. Gjennom årene har dette vært en gjentagende utfordring. Administrasjonen i NDF-enhetene ønsker seg alltid sterke styrer og helst styrer som står sterkt i NDF. Tanken er at uten en sterk forankring i forbundsstyret får ikke vedtak samme gjennomslagskraft i organisasjonen. På den annen side står synet om at enhetene skal styres mest mulig selvstendig, uavhengig av NDF, og at man skal unngå tillitsvalgte som har for *mange hatter*.

Tolkeaksjon

NDF oppretter en aksjonskomite for å få en bedre tolketjeneste. Det engasjeres en ansatt på deltid i forbundet, og aksjonen er et samarbeid med representanter fra tolkeutdanningen, tolkeforbundet og foreldrene. Målet er å få opprettet faste tolkestillinger og formidlingssentraler i alle fylkene.

Døves kulturuke

I juli inviterer forbundet til døves kulturuke på Hamar. Det er et nytt tilbud, som kommer i tillegg til de årlige kulturdagene om høsten. I løpet av uken er det ulike scenefremførelser, utstillinger, verksteder, aktiviteter for barn, døvehistorie, fester – og selvsagt sosiale samvær og diskusjoner. Ved avslutningen av uken er det mange som mener at sommerfestivalen bør avløse de årlige kulturdagene om høsten, men slik blir det ikke.

Slutt på kontoret i Bergen

Eilif Ohna slutter som døvekonsulent etter oppnådd pensjonsalder, og dermed blir avdelingskontoret i Bergen nedlagt.

Bjørn Melbye sier opp sin stilling, og NDF må lete etter ny daglig leder. Forbundsstyret vedtar å utlyse stillingen som engasjement frem til landsmøte i 1990. Svein Arne Peterson engasjeres i stillingen.

Ved hovedkontoret i Oslo slutter Per Christian Larsen som døvekonsulent, og i hans stilling ansettes organisasjonsveteranen Rolf Hansen fra Drammen.

Prosjekt S

Prosjekt S dukker opp som et stort spøkelse i en stortingsmelding. Meldingen foreslår å nedlegge alle de statlige spesialskolene, deriblant døveskolene, og overføre ansvaret for elevene til kommunene. Tanken er at alle elever, uansett funksjonshemning, skal inkluderes i samme klasserom og at undervisningen skal tilpasses den enkelte elev. En vakker tanke for politikere og byråkrater, men helt urealistisk for NDF, som bedre enn noen kjenner døves og hørselshemmedes undervisningssituasjon. De neste treårene blir en hard kamp for å beholde de statlige skolene.

Døgnåpen telefon

Forbundet får gjennomslag for en viktig kampsak når formidlingssentralene for teksttelefoner blir døgnåpen.

2300 medlemmer

NDF har 2300 medlemmer per 31. desember. De fordeler seg slik på de 25 døveforeningene:

Oslo	546
Bergen	338
Trondheim	225
Vestfold	141
Møre og Romsdal	122
Drammen	115
Stavanger	106
Nord-Trøndelag	92
Vest-Agder	74
Telemark	73
Østfold	66
Hedmark	65
Oppland	53
Tromsø	50
Salten	41
Haugesund	33
Hallingdal	27
Harstad	22
Aust-Agder	21
Helgeland	19
Ringerike	16
Sandnes	16
Vesterålen	16
Sunnhordland	12
Narvik	11

1990

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Statstilskudd

Statstilskudd til driften av forbundet er på kr 2,7 millioner kroner, og tilskuddet til kulturarbeid kr 285 000.

Landsmøte i Geiranger

Møre og Romsdal Døveforening er vertskap for forbundets landsmøte i turistkommunen Geiranger. De fleste døveforeningene deltar, men det er skuffende at bare en foreldreforening er representert. Landsmøtet vedtar ny forbundslov, der formålsparagrafen endres slik at NDF skal arbeide for *alle døve og tunghørte* – tidligere stod det *sterk tunghørte*. Den nye loven slår fast at forbundet er *primært tegnspråkbrukernes organisasjon*, men tar også med at de er en interesseorganisasjon for døvblitte og at *arbeidet i denne seksjonen baserer seg på tale- og skriftspråk*. Foreldreforeningene blir tatt inn i loven som likestilt med døveforeningene.

Ringsø og Peterson sammen igjen

Toralf Ringsø får ny tillit som forbundsleder, og det første det nyvalgte styret gjør, er å ansette NDFs første generalsekretær. Det blir comeback for Svein Arne Peterson til landsmøtedeltakernes store glede.

Stiftelsen Rødbygget

NDF oppretter stiftelsen Rødbygget med dette styret: Aase Lyngvær Hansen, Halvor Greftegreff, Patrick Coppock og Thorbjørn Johan Sander. Senere tiltrer Tora H. Grindberg som representant for Trondheim kommune.

De utarbeider planer for ombygning inne i Rødbygget med tanke på at det kan bli et nasjonalt museum og kulturhus for døve. Ombyggingen har en kostnad på 3,6 millioner kroner og legges frem for den politiske ledelsen i Kirke- og kulturdepartementet, men de vender tommelen ned for økonomiske tilskudd. Staten vil heller bruke lokalene i Rødbygget til ingeniørhøyskole. Det reagerer døvemiljøet sterkt på, og et nytt grasrotoppgjør er på gang.

Norsk Døvehistorisk Selskap

Norsk Døvehistorisk Selskap opprettes 2. februar. Det skjer på et ledermøte for NDF, Døves Trykkeri, Døves Forlag, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Video og Institutt for tegnspråk. I selskapets formålsparagraf slås det fast:

> *Selskapets formål er at det sentralt og lokalt blir arbeidet for innsamling, registrering og forsvarlig oppbevaring av alt som kan ha døvehistorisk interesse, slik at dette kan bli stilt til disposisjon ved utarbeidelse av jubileumsskrifter, bøker med mer. Selskapet skal videre medvirke og stimulere til utgivelse av historikk både på trykk og ved videoprogrammer.*

Gjennom årene er det NDF som har holdt liv i selskapet økonomisk ved årlige driftstilskudd. Ingen blir fornærmet om vi sier at Thorbjørn Johan Sander har vært og fortsatt er den drivende kraften i selskapets arbeid, blant annet ved utgivelse av fire årlige medlemsblad.

Kongress

I september holder NDF sin første kongress, bare fire måneder etter at ordningen er vedtatt av landsmøtet. Oslo er vertsby, og kongressen, som skal avholdes hvert fjerde år, trekker opp linjene for forbundets politiske og ideologiske politikk. Kongressen blir, som året ellers, preget av kampen

mot Prosjekt S og myndighetenes visjon om å integrere flest mulig døve i kommunale skoler. NDF og Norsk Forbund for Hørselshemmede kjemper sammen mot forslaget, det samme gjør samtlige skoler, foreldrelag og andre støttespillere. Døveorganisasjonen og medspillerne argumenterer for at skolene fortsatt skal være statlige. Vi siterer noen ord av et leserbrev fra et foreldrepar i Døves Tidsskrift:

> *Første gang mor og far hørte om Prosjekt S trodde de ikke sine egne ører. Vil de legge ned døveskolene! Nei, så alvorlig kan det ikke være. Men etter hvert leste man ord som: integrering, lokaltilbud, den enkelte kommunes ansvar og opplæring over et avgrenset tidsrom ved kompetansesentrene. Historiene man hørte for lenge siden dukker opp igjen. Er det en slik oppvekst mitt barn skal få? Familiens verden raser sammen igjen. Man spør seg om ikke de styrende organer vet hva de gjør?*

Demonstrasjon ved Stortinget

Kampen mot Prosjekt S kulminerer med en demonstrasjon i Oslo fredag 2. november under parolen *La døveskolen leve*. Markeringen samler 800 deltakere fra hele landet, mange av dem drar videre til Døves Kulturdager i Drammen etterpå. Demonstrasjonen avslutter sin marsj gjennom sentrum ved Stortinget, der leder av Kirke- og undervisningskomiteen Theo Koritzinsky tar imot appeller. Spesielt gjør budskapet fra tre elever ved Skådalen skole et dypt inntrykk. Koritzinsky blir tydelig rørt av barnas konsise melding:

> *Kjære dere! Vi døve må få være sammen, ikke ta skolen vår fra oss – dere kan hjelpe og støtte oss og gjøre det slik at døveskolen overlever.*

Arbeidsprogram for fire år

Kongressen vedtar et ambisiøst arbeidsprogram for den kommende fireårsperioden, for eksempel:

- *at tegnspråk offisielt anerkjennes som et selvstendig språk*
- *at døveforeningene får status som lokale kultursentre*
- *at det opprettes stillinger som fylkeskonsulenter for døve*
- *at foreldre til døve barn får et mye bedre opplæringstilbud i tegnspråk*
- *at NRKs tilbud til døve utvides til å omfatte også barn og ungdom*
- *at døveskolene styrkes, og at arbeidet som drives av Døves Video, Døves Forlag, Institutt for Tegnspråk gis statstilskudd.*

Det overordnede målet er at døve aksepteres og respekteres av samfunnet som en språklig og kulturell minoritetsgruppe, og at døve sikres medbestemmelse i spørsmål som angår gruppen.

For første gang velger forbundet seks utvalg på demokratisk vis av kongressrepresentantene. Det er utvalg for foreldre, skole, tegnspråk, tolking, kultur og pensjonister. I tillegg kommer døvblittseksjonen som på eget årsmøte velger styre, og ungdomsforbundet som har en selvstendig stilling.

Sykehjemsplass i tegnspråkmiljø

NDF tar opp med Sosialdepartementet et krav om få lovendring som sikrer døves rett til sykehjemsplass i et tegnspråklig miljø, uavhengig av hvilken kommune de bor i. Svaret fra departementet er så rundt formulert at det neppe er til hjelp for noen:

> *Sosialdepartementet antar, avhengig av situasjonen i det enkelte tilfelle, at det vil kunne være åpenbart urimelig å henvise en døv til kommunens alders- og sykehjem hvis vedkommende kan få plass på et hjem for døve.*

Dette er en sak som i 2018 fortsatt ikke er løst. De fleste kommunene vil ikke betale for sykehjemsplass i andre kommuner. Og det finnes ikke noe avtale- eller regelverk som pålegger de tre kommunene, Oslo, Bergen, Trondheim, som har tegnspråklige sykehjem å ta inn pasienter fra andre kommuner.

Tolketjenesten til Hjelpemiddelsentralene

Det kommer i gang et prøveprosjekt der tegnspråktolker engasjeres på fulltid i fylkene Troms, Sør-Trøndelag, Vestfold/Telemark og Oslo/Akershus. Prosjektet fører til at tolketjenesten fire år senere knyttes til fylkenes hjelpemiddelsentraler.

Det opprettes etterhvert faste stillinger som tegnspråktolker ved alle landets hjelpemiddelsentraler, som sammen med et stort antall frilanstolker skal dekke behovet for tolk blant døve, døvblinde, hørselshemmede – og hørende.

Demonstrasjon for døveskolene

Leder av kirke- og undervisningskomiteen på Stortinget, Theo Koritzinsky, SV, sammen med tre elever fra Skådalen skole ved demonstrasjonen 2. november 1990.

Demonstrasjon for døvemuseum

1991

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Ingen støtte til Rødbygget

Norsk Kulturråd avslår søknaden om å gi økonomisk støtte til etablering av et nasjonalt døvemuseum og kulturhus for døve i Rødbygget.

Ansattes representant i styret

Ved styremøtet 18. januar er for første gang de ansatte representert i forbundsstyret. Det er døvekonsulent Halvor Greftegreff som på den måten blir historisk. Forbundsstyret er nå også styret for Døves Video, derfor holdes det styremøte i den bedriften.

Prosjekt døvblitt

Fra Sosialdepartementet mottas kr 500 000 til fortsettelse av prosjekt døvblitt ved Astrid Sund.

Ingen oversikt over arbeidsledige

NDF søker Sosialdepartementet om midler til en undersøkelse for å kartlegge arbeidsledige døve og behovet for ulike tiltak for arbeidssøkende døve, men søknaden avslås.

EU-informasjon

NDF får 75 000 statlige kroner til å lage en informasjonsvideo om Norges forhold til EU om landet blir medlem. NDF overlater arbeidet til Døves Video.

Brannvarsling på hoteller

NDF sender ut informasjon til alle landets hoteller og krever at de må skaffe seg utstyr til brannvarsling til døve hotellgjester.

Prosjekt S

Mandag 3. juni behandler Stortinget døveskolens fremtid, Prosjekt S, og for første gang er det organisert tegnspråktolking for en stor gruppe døve på publikumsgalleriet. Resultatet av debatten blir en stor seier for forbundet og de mange andre som har kjempet imot en nedleggelse av de statlige døveskolene. Stortingsflertallet vedtar mot departementets vilje at det fortsatt skal være døveskoler ved kompetansesentrene, og at staten som før skal betale for elevplassene, uavhengig av hvilken kommune elevene bor i. Arbeiderpartiet står alene i sitt syn på at kommunene skal overta ansvaret også for døve elever, og at de kommunale myndighetene skal vurdere om det er mest hensiktsmessig å sende elevene til en skole langt borte fra hjemmet. De andre partiene vil det annerledes, og saksordfører for Prosjekt S, Jan Simonsen, FrP, sier i en uttalelse:

> *Fra foreldre og lærere i spesialskolene har jeg fått massevis av henvendelser som tyder på at de under hele arbeidet med saken har følt seg totalt overkjørt. Byråkratene har ikke lyttet til deres synspunkt, og referansegruppene med deltakere fra foreldregrupper og skole, er ikke blitt hørt og kunne like gjerne vært nedlagt. Stortinget slår i dag fast hvem som til syvende og sist bestemmer, og Stortinget har lyttet til dem som er berørt av omorganiseringen.*

Tegnspråk som minoritetsspråk

I samme debatt fremmer Grete Knudsen, Ap, forslag om at tegnspråk skal aksepteres som minoritetsspråk. Hvordan kan et slikt forslag plutselig komme på banen? Dagen før stortingsdebatten har Knudsen en samtale med Helge Herland, de er gode venner fra idrettsmiljøet i Bergen. I den vennskapelige praten får hun større forståelse av å se på døve som en språklig gruppe, og ikke bare i et funksjonshemmet perspektiv. Med sitt overraskende forslag redder hun på en måte Arbeiderpartiet fra den totale ydmykelsen under debatten. Hennes forslag om å akseptere tegnspråk som språk får tverrpolitisk støtte av Hallgrim Berg, H og Jon Lilletun, FrP, og med løfte fra statsråd Gudmund Hernes, Ap, om at det i departementet skal jobbes videre med forslaget.

Representantmøte i Haugesund

Forbundets representantmøte i Haugesund er sterkt kritisk til fjorårets underskudd på mer enn kr 700 000. Forbundsstyret svarer med at de allerede har strammet inn økonomien. Både avdelingskontoret i Trondheim og Institutt for tegnspråk (IT) blir nedlagt, og så planlegges det en innsamlingsaksjon av penger – det skal sendes tiggerbrev til 10 000 adresser. Mer om IT i kapitlet om tegnspråk.

Demonstrasjon for Rødbygget

Lørdag 5. oktober er det klart for en ny demonstrasjon, nå i Trondheim under parolen: *Rødbygget er vårt*. Demonstrasjonen er en del av Døves Kulturdager og samler 500 aksjonister. De får mye omtale i avisene, og all omtale av saken er god omtale – for avgjørelsen om Rødbygget kan bli et museum og kulturhus for døve ligger i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Det eneste departementet hittil har gjort er å sende brev til Statens bygge- og eiendomsdirektorat og Trondheim ingeniørhøgskole, der de ber om en vurdering av om det kan avsettes plass til et døvemuseum i en del av bygget. Det forventes at departementet er mer offensive enn det.

Redaktør Thorbjørn Johan Sander forklarer i en lederartikkel hvorfor Rødbygget er så viktig å beholde for døve:

> *Det er noe svært spesielt å være døv. På mange måter opplever døve det som om de tilhører en etnisk gruppe. Typisk er det at døve i Norge oftere og oftere trekker sammenligning med samene og hevder at de bør få samme tilsvarende rettigheter og særordninger som disse. Døve krever aksept for at norsk skal betraktes som et fremmedspråk både for døve og for samene, og dermed at tegnspråk skal godkjennes som døves førstespråk, slik samisk godtas som samenes førstespråk. At det opprettes samiske museer og kulturhistoriske samlinger, er velkjent – og selvfølgelig. Det må regnes som en viktig offentlig oppgave. Like klart er det at vi trenger et døvehistorisk museum.*

Bistandsarbeid

NDF, sammen med Norges Blindeforbund og Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede, går inn for et prosjekt i Bangladesh om å bygge felles skole for de tre gruppene.

Forbundsstyret diskuterer bistandsarbeidet og vedtar at de kan engasjere seg i land der målet er å bygge opp sterke døveorganisasjoner.

NDHS første styre

Det første styret i Norsk Døvehistorisk Selskap 1990, bak fra venstre: Norunn Kalvenes og Aase Lyngvær Hansen. Foran fra venstre: Odd-Inge Schröder, Thorbjørn Johan Sander og Per Ove Nybråten.

1992

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Generalsekretær: Svein Arne Peterson Oslo

Statstilskudd

Statstilskudd til driften av forbundet er 2,8 millioner kroner, til likepersonsarbeid kr 250 000, til generelt kulturarbeid kr 200 000 og kr 150 000 øremerket til Døves Kulturdager.

Landsmøte i Drammen

NDF har de siste årene bidratt med kr 50 000 til driften av WFD-kontoret i Helsingfors. Da passer det fint at landsmøtet i Drammen får celebert besøk av generalsekretær i verdensforbundet Liisa Kauppinen. Hun holder innledningsforedrag om verdensforbundets arbeid.

Pensjonistseksjon

Mens det var stor strid om å opprette en seksjon for døvblitte i 1986, går det glatt å opprette en seksjon for pensjonistene seks år etterpå. Alle som prinsipielt var imot seksjoner i forbundet, har nå ingen innvendinger.

Budsjettkontroll

Landsmøtet vedtar at årsbudsjett for de kommende to år skal legges frem på landsmøtene og være veiledende for forbundets arbeid. Det er et tydelig signal fra foreningene om å få være medansvarlig og kontrollerende for den pengebruken forbundet gjør.

Nytt ja til foreldreforeningene

Hallingdal Døveforening vil at bare døveforeningene skal ha A-medlemsstatus i forbundet, og at foreldreforeningene ikke skal ha samme rettighet. Det blir en følelsesladet diskusjon, der noen mener foreldreforeningene bør være en seksjon i forbundet, mens andre taler varmt for at de skal beholde sine rettigheter som fullverdige medlemsforeninger. Foreningen i Hallingdal oppfatter klart stemningen for foreldreforeninger og trekker forslaget før det kommer til avstemning.

Uenighet om penger til Rødbygget

Ingeniørhøgskolen svarer positivt på å gi plass til et døvemuseum i Rødbygget, men leieprisen er skremmende kr 500 000 per år. Forbundsstyret sier seg glad for at det er mulig å få lokaler i Rødbygget, men ønsker å forhandle om prisen. Samtidig søkes det offentlige myndigheter om penger til driften av museet, men frem til dette innvilges foreslår forbundsstyret for døveforeningene at foreningsfondet brukes til å dekke de løpende husleieutgiftene. Dette tas opp i en brevrunde og oppnår et knapt flertall.

Saken kommer opp igjen på landsmøtet i Drammen. Det er stor uenighet blant representantene om å påta seg økonomiske forpliktelser ved leie av lokaler til museum i Rødbygget. Motstanden blir sterkest frontet av Telemark Døveforening, som er redd for at Rødbygget ville tappe forbundet for penger, på samme måte som Institutt for Tegnspråk har gjort. Men bare seks representanter stemmer for et forslag om å legge planene om Rødbygget død.

Forbundsstyret vil ha fullmakt til å forhandle den beste leieavtalen i bygget, men det sier bare 16 representanter ja til. Et kompromissforslag om at NDF stiller en økonomisk garanti begrenset oppad til kr 350 000, får til slutt flertall med 35 stemmer.

Fordeling av gaver og arv

Landsmøtet bestemmer at alle gaver og arv som forbundet får, skal fordeles 50/50 mellom et forbundsfond og et foreningsfond. På den måten vil også foreningene nyte godt av midlene som gis til døvearbeidet.

Nei til salg av lodd

Forbundsstyret foreslår et nytt landslotteri. Dermed oppheves et tidligere vedtak om at forbundet ikke skal satse på flere lotterier. Nå sier foreningene betinget ja, det er greit at forbundet starter et lotteri, men på eget ansvar og uten plikt for foreningene til å selge lodd.

Ringsø fortsetter

Valgene går raskt unna, og Toralf Ringsø tar fatt på en ny toårsperiode som forbundsleder.

Trondheimskontoret nedlegges 1. august 1992, da går døvekonsulent Halvor Greftegreff over i pensjonistenes rekker.

Konsulent i Nord-Norge

NDF har arbeidet for å få til en egen døvekonsulent for Nord-Norge, og 1. mars tar Knut Nilsen til i en ettårs engasjementstilling – i et samarbeid mellom fylkeslagene for døve i Nord-Norge. I løpet av prøveåret håper man at fylkene i Nordland, Troms og Finnmark kan bli enige om en utgiftsdeling for stillingen. Som foreløpig arbeidsgiver for Nilsen fungerer fylkeslagene i Nordland og Troms. NDF bidrar med kr 20 000 i tilskudd til reisevirksomhet knyttet til stillingen, og gir løfter om kr 30 000 til det samme hvert av de kommende år.

Nytt krav om teksting av filmer

NDF sender krav til Kulturdepartementet om teksting av norske kinofilmer. I svaret fra departementet pekes det på at i år tekstes en kopi av den norske filmen *Giftige løgner*. Departementet vil avvente erfaringene med dette før spørsmål om teksting vurderes nærmere.

Organisasjonsutvikling

Forbundsstyret vedtar et organisasjonsutviklingsprosjekt som skal se på hvordan dagens forbund og enheter fungerer, få frem utfordringer og muligheter, og finne gode løsninger på fremtidige oppgaver. I utvalget deltar Tone-Britt Handberg, Helge Herland, Svein Arne Peterson og Rolf Hansen. Sistnevnte valgt av de ansatte.

Firkantet trygdekontor

NDF presser Stortingets sosialkomite for å få utdannet flere tolker og for at døve skal få rett til tolk etter behov. Men fortsatt er grensen 30 timers tolkebruk i året, og ikke nok med det: Trygdekontoret i Oslo tolker reglene slik at ubrukte timer ikke kan overføres til et nytt år. De 30 timene skal ha holdbarhet bare ett kalenderår. Året etter blir denne ordningen avskaffet av Sosialdepartementet.

Døves Kulturdager i Oslo

Døves Kulturdager feirer jubileum. Det er 25. gang det gjennomføres, og i Oslo gleder kulturminister Åse Kleveland med sitt nærvær under åpningen.

Landsmøte i Drammen 1992

NDF-styret 1992, bak fra venstre: Helge Herland, Leif Henriksen, Toralf Ringsø, Svein Arne Peterson, Jann Tomassen og Bjørn-Egil Hammerlund. Foran fra venstre: Tone-Britt Handberg, Gunhild Pedersen og Sissi Urgård.

Landsmøte i Drammen 1992

1993

Forbundsleder: Toralf Ringsø, Bergen

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Statstilskudd

Fra Sosialdepartementet mottas 3 millioner kroner i driftstilskudd, til likepersonarbeid kr 250 000 og til kulturarbeid kr 230 000. I tillegg mottas det fra Norsk kulturråd kr 150 000 til forestillingen *Fattigdom og hovmod*, penger som går videre til amatørteatergruppen Oslo Døveteater.

75-årsjubileum

NDF markerer 75-årsjubileet med flere tiltak i Trondheim stiftelsesdagen 18. mai, der blant annet graven til forbundets første døve styreleder Helmer Moe blir bekranset. Det monteres en plakett på Rødbygget som forteller om forbundets stiftelse i 1918. I Holmestrand markeres dagen ved tale og krans på graven til forbundets stifter Johannes Berge. Senere på året er det en enkel mottakelse i Oslo Døveforenings møtesal, der Thorbjørn Johan Sander presenterer boken *Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år*. De fire enhetene til forbundet gir ny logo i gave. Logoen er laget av en av landets fremste kunstnere på området, Trond Anderson. I tillegg til NDF-logoen blir det også laget logoer i samme stil for de fire enhetene Døves Trykkeri, Døves Forlag, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Døves Video. Det forteller at samholdet mellom forbundet og enhetene står sterkt.

Rødbygget

Forbundet vedtar sammen med styret for stiftelsen Norsk Døvehistorisk Museum følgende formålsparagraf:

> *Stiftelsen Norsk Døvehistorisk Museum har som formål å drive Norsk Døvehistorisk Museum, som er et nasjonalt museum for døves historie, språk og kultur, med tilhørende bibliotek, videotek og kultursenter.*

Stiftelsen og NDF arbeider for å kjøpe hele Rødbygget og leie ut deler av bygget, for eksempel til Trondheim Døveforening.

Betaling for Døves Tidsskrift

Styret vedtar at Døves Forlag skal få kr 250 000 for å utgi Døves Tidsskrift, vedtaket blir gjort med fem mot to stemmer. Det er ikke ofte avstemningene i forbundsstyret spriker, men når det gjelder Døves Tidsskrift og Døves Forlag, er det i flere år uenighet om størrelsen på tilskuddet. Ordningen er spesiell: Døves Forlag er arbeidsgiver for de som skriver Døves Tidsskrift, men bladet er et organ for NDF – og landsmøtene i forbundet bestemmer antall utgivelser per år.

Styresyke på representantmøte

Representantmøtet på Ål gir kraftig kritikk til forbundsstyret fordi de oppnevner seg selv som styre både for Døves Video og Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Noen kaller det for *styresyke* og mener at forbundsstyret bør konsentrere seg om styringen av forbundet og overlate styringen av enhetene til andre.

Gavebrev i stedet for loddsalg

Foreningene gir også kritikk for forbundets gavebrevaksjon, som kom i stedet for det tiltenkte landslotteriet. Hefter med gavebrev ble sendt til medlemmene, som skulle prøve å selge dem videre, men det ble ingen suksess. Inntektene ved aksjonen dekker så vidt utgiftene, og representantmøte konkluderer med at forbundet ikke skal satse på innsamlinger som har preg av tiggeraksjoner.

Skole ikke kompetansesenter

Omstruktureringen av døveskolene til kompetansesentre skaper misnøye. NDF krever at sentrene må få *skole* i navnet, elevene skal ikke gå på Skådalen kompetansesenter – men på Skådalen skole.

Bedre foreldreopplæring

Sosialminister Grete Knudsen, Ap, lover i Stortingets spørretime 8. februar at foreldre til døve og hørselshemmede barn skal få et utvidet og bedre tilbud om opplæring i tegnspråk. Det er aksjonsgrupper av foreldrene selv som skal ha hovedæren for at saken har kommet på den politiske dagsorden. De er ikke tilfreds med dagens ordning, som gir rett til 7 ukers kurs i tegnspråk ved Ål folkehøyskole og kurssenter for døve i løpet av barnets første 16 år. Når foreldre søker seg inn som årselever på Ål-senteret, opplever noen å få avslag fordi skolen ikke har plass til alle som søker.

Landsomfattende foreldrelag

7. november blir Foreldrelaget for hørselshemmede barn stiftet i Trondheim. Organisasjonen springer ut av den aksjonskomiteen foreldrene har hatt for å beholde døveskolene, styrke opplæringstilbudet i tegnspråk til foreldre osv. Ikke uventet blir Malcolm Hurtley, Bergen, valgt som leder, med Gunnar Rasmussen, Oslo, som nestleder. Foreningen kommer i tillegg til de foreldreutvalgene som allerede finnes i NDF og HLF.

Nord-Norge konsulent

Nordland fylke oppretter egen stilling som døvekonsulent, eller som det kalles *tilrettelegger for døve i fylket*. Det ser mørkere ut for stillingen i Troms og Finnmark, men NDF arbeider videre med sikte på å få til en varig ordning også der.

Lovfestede språkrettigheter

Stiftelsen Hjemmet for Døve (Signo) har i alle år hatt en god kontakt med NDF. Nå går de åpent ut og spør de politiske partiene om de vil arbeide for at døve får lovfestet sine språklige rettigheter på linje med hørende. Alle partiene, unntatt Arbeiderpartiet, svarer ja til spørsmålet.

Men Arbeiderpartiet er ikke avvisende, som regjeringsparti arbeider de for å sikre tegnspråk plass i skole- og sosial lovgivningen. Undervisningsminister Gudmund Hernes antyder at tegnspråk vil komme som en forskrift i fagplanen for grunnskolen. Og sosialminister Grete Knudsen åpner for et bedre kurstilbud i tegnspråk til foreldre med døve barn.

Utskiftinger på kontoret

I NDF slutter Bjørn Stensvoll på slutten av året, og Sissel Gjøen tar til som ny forbundskonsulent 1. januar 1994.
I en nyopprettet stilling som kulturkonsulent ansettes Hilde Haualand med to arbeidsdager i uken.

Satsing på døvehistorie

Ål folkehøyskole og kurssenter for døve kommer med et utspill til NDF om å kjøpe Thorbjørn Johan Sander fri fra sin stilling som redaktør for Døves Forlag, slik at han kan konsentrere seg om å skrive en bok om døves historie i Norge. Folkehøyskolen bevilger kr 50 000 og får med seg de andre enhetene på et spleiselag. NDF er også positive og bidrar med kr 125 000. Det ble aldri noen bok om det omfattende emne *døves historie i Norge*, men det ble mange bøker om ulike sider av historien ført i pennen av Sander. Det ble derfor en ordning til stor glede for mange.

Hørende redaktør

Som ny redaktør for Døves Tidsskrift ansettes Ingeborg Skaten, formelt ansatt av Døves Forlag, men uten motforestillinger fra NDF. Skaten har i flere år jobbet som journalist i bladet og nyter stor tillit. I løpet av sine redaktørår beviser hun at man slett ikke trenger å være døv for å lage et godt blad.

Døgnåpen tolkesentral

Hjelpemiddelsentralen i Sør-Trøndelag blir den første sentralen med døgnåpen tolkesørvis.

NDF-styret i jubileumsåret 1993, bak fra venstre: Bjørn Egil Hammerlund, Helge Herland, Svein Arne Peterson, Toralf Ringsø, Jann Tomassen og Ole Mosand. Foran fra venstre: Tone-Britt Handberg, Sissi Urgård og Gunhild Pedersen.

Døves Trykkeri AS: Disponent Victor S. Aksdal og styreleder Tor-Inge Gausnes.

Anne Grete Vold telefontolker for Rolf Hansen på forbundskontoret.

Forbundsleder Lars Åke Wickström, Sveriges Dövas Riksfsörbund gratulerer NDFs Toralf Ringsø med 75 års jubileet.

«Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år»

er - i korte trekk - historien om Norges Døveforbund, fra forbundet ble stiftet 18. mai 1918 og fram til 75 års jubileet i 1993.

Boken konsentrerer seg i hovedsak om *hvordan organisasjonen har utviklet seg*, og om *de kampsaker* som organisasjonen har arbeidet med gjennom årene.

I alle årene har det vært kamp (derav bokens tittel). Kampsakene har skiftet, og dette gir oss et bilde av hvordan *døves forhold og livs-situasjon* har endret seg og forbedret seg sterkt i løpet av den 75 års perioden boken omhandler. Den kampen som har vært ført, har gitt resultater. Det er blitt langt lettere å fungere som døv i det norske samfunn, og dermed er også grunnlaget blitt stadig bedre for at døve skal kunne leve det vi kaller *et fullverdig liv*.

Hele veien har døveorganisasjonens kamp vært en kamp for *likestilling*. I boken vil en finne eksempler på at likestilling er oppnådd på en rekke områder.

Boken forteller også at en rekke kampsaker gjenstår, og at *nye* problemer gjerne melder seg. (Fjernsynet var ikke noe problem *for* det kom!) Derfor trenger vi en sterk døveorganisasjon også i fortsettelsen.

NORGES DØVEFORBUND

Døveforbundets nye logo

1994

Forbundsleder: Tone-Britt Handberg, Oslo

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Penger til tegnspråktolket teater

NDF uttrykker glede over tilskuddet på kr 200 000 fra Kulturdepartementet til tegnspråktolket teater, men tillater seg likevel et hjertesukk i Døves Tidsskrift:

> *Vi konstaterer at penger til tolket teater kom nesten uten at vi trengte å røre en finger, mens tilskudd til et tegnspråkteater for direkte formidling av døves språk og kultur ikke vinner forståelse fra de bevilgende myndigheter.*

I flere år har forbundet arbeidet for opprettelsen av et profesjonelt tegnspråkteater uten å lykkes, men straks det er snakk om kulturtilbud som går på å integrere døve blant hørende, åpner den statlige pengesekken seg.

Kongress i Bergen

Forbundets andre kongress holdes i Bergen i mai. Hovedtema er tospråklighet, og innleder er forbundets nestleder Tone-Britt Handberg:

> *Begrepet funksjonelt tospråklig betyr å ha kunnskaper og evner på to språk, slik at en kan nyttiggjøre seg begge samfunns tilbud og også kan delta i begge samfunn. Det er ikke nok at man kan to språk – språkene må også være av slik kvalitet at de kan brukes som kommunikasjonsmiddel og som middel til å tilegne seg ny kunnskap på. Dette er en viktig forutsetning for samfunnsmessig integrering både i minoritets- og i storsamfunnet.*

Hun snakker om tospråkligheten som mål og metode i undervisningen av døve elever, og hvordan en tospråklig skole skal fungere for å gi elevene optimale muligheter.

Heller ikke til denne kongressen har andre enn forbundets egne tillitsvalgte funnet veien. Ingen skolefolk, politikere eller foreldre til hørselshemmede barn deltar. Disse var viktige målgrupper da kongressene ble innført.

Dagsorden

Kongressens dagsorden gjennomgår referater fra det som er gjort den siste fireårsperioden, både i utvalgene og i forbundsarbeidet ellers. Kongressen får presentert et organisasjonsutviklingsnotat der følgende punkter drøftes:

Forbundsstyrets rolle, forbundsleder og generalsekretærens rolle, forbundets sekretariat, studieorganisasjonen, forholdet mellom Døves Forlag, Døves Video, Døves Tidsskrift, utvalg, seksjoner, foreldreforeninger, ungdomsforbundet og døves idrettsforbund.

Det er lagt opp til en første diskusjon rundt temaene, der en endelig konklusjon vil komme om ett eller to år, informerer generalsekretær Svein Arne Peterson, som presenterer forslagene som er utarbeidet av en komite på fire.

Forbundsleder på full tid?

Ett tema må diskuteres. Toralf Ringsø, forbundsleder gjennom ti år, gir tydelig beskjed om at han ikke tar gjenvalg. Kombinasjonen av daglig jobb, pluss vervet som forbundsleder er allfor tidkrevende, sier han. Han har selv i lang tid gått inn for at forbundet bør ha ansatt forbundsleder. Det utløser som ventet en frisk diskusjon på kongressen. Noen mener mer av forbundslederens arbeid bør delegeres til administrasjonen, til de andre styremedlemmene og utvalgene. Andre går inn for lønnet forbundsleder på deltid,

mens mindretallet snakker for heltidsansatt forbundsleder. Konklusjonen må landsmøtet gjøre.

OU-notatet spør blant annet om det er hensiktsmessig å nedlegge døvblittseksjonen? Argumentet er at gruppen trenger en egen organisasjon som sterkere kan fremme døvblittes interesser som språklig går i en helt annen retning enn døves interesser. På samme måte inviterer notatet til diskusjon om foreldreforeningene bør flyttes over til en selvstendig organisasjon? Blir det for komplisert for NDF å forene disse gruppene i ett forbund, spørres det.

Kongressen vedtar motto for de kommende årene:
En tospråklig framtid.

Lesekårsundersøkelse

Forbundsstyret vedtar at det skal søkes om midler fra Sosialdepartementet, i første omgang til et forprosjekt av en måneds varighet, til en *levekårsundersøkelse* som viser hvilke utfordringer døve møter i dagens samfunn, og hvordan ulike behov kan imøtekommes. Prosjektet skal primært undersøke døves situasjon i informasjonssamfunnet. Når søknaden sendes, er *levekårsundersøkelse* endret til *lesekårsundersøkelse*.

Landsmøte i Stavanger

Bare fire måneder etter kongressen er det landsmøte i Stavanger, med stort sett de samme deltakerne. For et lite forbund er det store utfordringer knyttet til både å ha kongress og landsmøte, og attpå til i samme år.

Ikke forbundsleder på full tid

På landsmøtet foreslår Drammen Døveforening at forbundslederen som velges, skal ansettes på full tid, men forslaget vinner ikke tilslutning.

Vekk med styresyke

Landsmøtet vedtar at forbundsstyret ikke skal ha flertall av styremedlemmene i styrene for enhetene. Nå er forbundsstyremedlemmene også i styret for Døves Video og stiftelsen Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. En slik konsentrasjon av styreverv er landsmøtet imot.

Forbundsstyret følger opp vedtakene fra landsmøtet og utnevner blant annet nytt styre for Døves Video, der bare to av fem styremedlemmer kommer fra forbundsstyret. Forbundet spør om Statens Bibliotektilsyn vil gå inn i styret til Døves Video med to representanter, men de svarer nei – de finner det ikke korrekt å være med i et styre de selv bevilger penger til.

Mer penger til Rødbygget

Forbundsstyret ber landsmøtet om kr 180 000 mer for å klare husleieutgiftene ved Rødbygget. Debatten raser for og imot. Noen mener nok er nok, andre mener man må strekke seg enda litt lenger. Flertallet går inn for at man fortsatt skal bruke penger på å holde liv i drømmen om Rødbygget, og fristiller opp til kr 350 000 for å sikre seg lokalene. Da er omtrent kr 700 000 brukt av forbundets penger hittil for å holde den historiske bygningen i døves hender.

Studieorganisasjonen flyttes

Landsmøtet gjør enstemmig vedtak om å flytte studieorganisasjonen fra Ål til Oslo.

Kamp om ledervervet

Toralf Ringsø har for lengst forkynt at han ikke tar gjenvalg som forbundsleder, og valgkomiteen informerer på landsmøtet at de ikke har klart å finne ny forbundsleder. Møtet tar 15 minutters pause, og så skjer det sensasjonelle; plutselig har to personer sagt ja til å stille som forbundsleder:

Thorbjørn Johan Sander, organisasjonsveteranen og urokråken over alle – og Tone-Britt Handberg, dagens nestleder fra Oslo. Avstemningen blir mer spennende enn noen hadde trodd. Handberg vinner med 31 mot Sanders 28 stemmer. Hadde bare to stemt motsatt, ville Sander vunnet.

Slutt på særfradrag

Det er slutt på ordningen med at døve automatisk får halvt særfradrag på inntekten. De nye skattereglene sier at døve må kunne dokumentere at de betaler mer enn 5760 kroner i merutgifter som følge av døvhet. En slik dokumentasjon

er ikke så lett å få til, men alle døve vet at de daglig møter barrierer i samfunnet. NDF prøver en annen vei og samarbeider med HLF for at alle døve og hørselshemmede skal få grunnstønad som kompensasjon for merutgiftene de har ved hørselstapet.

Bingolotto

Gjennom FFO er NDF medarrangør av et spill som heter BingoLotto som man håper skal gi kjærkomne inntekter, men heller ikke dette tiltaket slår til.

NDU jubilerer

NDU markerer 10-årsjubileum. Leder Andreas Fjelde forteller:

Da NDU ble stiftet fantes det et godt styre med mange ulike oppgaver. For noen år siden begynte det å gå nedover med organisasjonen, og det ble stille rundt NDU. Medlemmene mistet tilliten til ungdomsforbundet, men nå er vi tilbake på banen!

Ungdomsforbundet har 220 medlemmer, og i jubileumsåret samarbeider de både med arbeidsmarkedsetaten om arbeid for unge og med andre viktige samfunnsaktører for ungdommer.

Ny sjef for foreldrearbeidet

Foreldreutvalget har fått ny leder, Eirin Sæther Behrns, og hun går optimistisk ut med egne sider i Døves Tidsskrift til glede både for foreldre og alle andre som er opptatt av døve barns situasjon. En annen av foreldrene, Ernst Hagen, gir i samme blad uttrykk for at han har en drøm. En drøm om at foreldreutvalgene i NDF, HLF og det nye Landsomfattende foreldreforbundet kan slå seg sammen til ett slagkraftig forbund.

Nødmeldingstjeneste

NDF har møte med Statens helsetilsyn for å få til en nødmeldingstjeneste for døve via teksttelefon.

Tone-Britt Handberg, Oslo, 1963–

Tone-Britt Handberg er historisk, på den måten at hun er den første kvinne valgt som forbundsleder i NDF, med sine 31 år også den yngste som har innehatt det krevende tillitsvervet – og la oss ta med at hun er den første akademikeren på toppen av NDF. Med fem år som nestleder i forbundsstyret var det naturlig at hun overtok etter Toralf Ringsø. Hennes lederperiode tok brått slutt da hun ble utbrent og måtte trekke seg fra alt og gjøre andre livsvalg.

Tone-Britt er døv, og har vokst opp i et organisasjonsbevisst hjem med foreldrene Magnhild og Arne Handberg, som også er døve – og som gjorde at hun tidlig fikk kontakt med døvemiljøet i Oslo.

Hun er utdannet cand paed med embetseksamen i pedagogikk, med tospråklig undervisning for døve som tema for hovedoppgaven. Hun har tatt studier i tegnspråk som morsmål- mellomfag og med ett emne fra master i tegnspråk. I ettertid har hun også tatt bachelor i kristendom og religion.

Hun var engasjert på heltid i undervisningsdepartementet som leder av læreplangruppen som arbeidet med nye læreplaner for fagene tegnspråk som førstespråk, norsk for døve, engelsk for døve og drama rytmikk, L97, der døve fikk rett til undervisning i og på norsk tegnspråk.

Tone-Britt Handberg startet sin karriere i organisasjonslivet da hun som 13 åring ble nestleder i Døvekirkens ungdomsklubb. Hun har hatt og har fremdeles en rekke verv i Oslo Døveforening.

Landsmøte i Stavanger 1994

NDF-styret fra 1994. Bak fra venstre: Leif Henriksen, Svein Arne Peterson, Helge Herland, Jann Tomassen, Odd Paulsen, Karl Olav Kristiansen og Klement Våge. Foran fra venstre: Sonja Myhre Holten, Sissel Gjøen, Tone-Britt Handberg og Astrid Sund.

Ledelsen i Døves Forlag AS i en pause på landsmøtet i Stavanger. Fra venstre: Erling Jacobsen, Bjørg Edelhaug og Ingeborg Skaten.

Foran fra venstre avtroppende forbundsleder Toralf Ringsø, redaktør Ingeborg Skaten og påtroppende forbundsleder Tone-Britt Handberg.

1995

Forbundsleder: Tone-Britt Handberg, Oslo

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Statstilskudd

Sosial- og helsedepartementet bevilger 3,1 millioner i tilskudd til driften av forbundet. Til arbeidet for likepersoner mottas kr 400 000, midler som brukes på samlinger der døvblitte hjelper andre døvblitte, og til arbeid i døveforeningene. Fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet får forbundet kr 75 000 øremerket til arbeidet i utvalgene for foreldre, skole og tegnspråk.

Døves Tidsskrift annenhver uke?

Døves Tidsskrift får statstilskudd på kr 300 000, og det er slutt på at landsmøtet bestemmer antall utgivelser. Nå foreslår forbundsstyret blad hver 14. dag, for hvis bladet fortsatt skal utkomme hver uke, kreves et tilskudd på kr 500 000, og det har ikke NDF råd til.

Etter en ny runde med diskusjoner og press fra grasrota, som fortsatt vil ha bladet ukentlig, hever NDF tilskuddet til kr 400 000. Men forbundsstyret understreker at forlaget ikke kan regne med et tilsvarende tilskudd i fremtiden.

Ved representantmøtet på Ål i mai lufter Thorbjørn Johan Sander tanken om at bladet kan frigjøres fra medlemskontingenten, og at det innføres direkte abonnement.
I debatten blir det tydelig at landsmøtet neste år må ta viktige avgjørelser for bladet fremtid: Ønsker man ukentlige blad, må forbundet betale kostnadene.

Døve og arbeidslivet

Det søkes Kommunaldepartementet om penger til undersøkelsen *Døve og arbeidslivet*, men søknaden avslås – og det har alle senere søknader om samme mål blitt.

Prioriterte saker:

NDF lager en ti på toppliste av de sakene som skal prioriteres:

- *at døves tospråklighet blir utredet og at de nødvendige konsekvenser av dette blir gjennomført i undervisningen.*
- *at det blir etablert et nasjonalt døvemuseum og -bibliotek, med blant annet et videotek hvor eldre filmer fra døvemiljøet skal ha sin naturlige plass.*
- *at det gis grunnstønad til alle døve på grunn av de merutgifter som døvheten medfører.*
- *at døves situasjon på arbeidsmarkedet utredes, og at utredningen blant annet inneholder en oversikt over antall arbeidsledige døve.*
- *at tegnspråk skal bli offisielt minoritetsspråk i Norge.*
- *at NDF bedrer kontakten med døveforeningene gjennom bedre besøkstjeneste.*
- *at døves rett til tolk etter behov blir lovfestet.*
- *at det blir opprettet et profesjonelt døveteater.*
- *at døveskolens plass innenfor kompetansesenteret styrkes.*
- *at alle programmer i NRK-tv skal tekstes og tegnspråktolkes.*

Representantmøte på Ål

Representantmøte på Ål i mai, med deltakelse fra 22 foreninger, alle forbundets enheter, seksjoner, forbundets styre og ansatte. Ingen foreldrelag deltar, bare forbundets foreldreutvalg.

Blant annet blir forslagene i forbundets OU-arbeid om å skille ut arbeidet for foreldre og døvblitte og hjelpe dem i gang med selvstendige forbund, diskutert. Begrunnelsen for å skille ut døvblittseksjonen er at døvblitte og døve er to helt forskjellige språkgrupper, det gjør arbeidet vanskelig. Når det gjelder foreldrene, ser forbundet at de sjelden deltar på møtene, da er det bedre at de hjelpes i gang med en selvstendig landsomfattende foreldreorganisasjon slik de har i Sverige og Danmark.

Men dette vil ikke representantmøte være med på. I oppsummering av gruppearbeid på disse spørsmålene er stikkordene tydelige:

> *Døvblitte og foreldrene er en ressurs i døveforeningene. Vi trenger hverandre alle sammen. Selv om vi jobber med ulike interesser og konflikter kan oppstå må vi stå sammen utad.*

Ny studiekonsulent

Bjørn Arvid Kristiansen ansettes som studiekonsulent knyttet til kontoret i Oslo. Han overtar etter Nora Edwardsen Mosand, som i åtte år har styrt kursvirksomheten fra Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, der hun nå går over i ny stilling. Studiearbeidet drives gjennom FFOs studieforbund, Funksjonshemmedes Studieforbund.

Rødbygget

Rødbygget har fått leieavtale med Statsbygg fra 1. oktober, foreløpig frem til 1. oktober 1996. En innsamling av penger til kjøp av døvehistoriske ting har kommet opp i kr 70 000. Innvielsen finner sted 17. november. Spenningen knytter seg til fremtiden; vil staten sikre midler til oppbygning og drift av museet? Forbundsstyret har uttalt at etter 1. oktober neste år må det være på plass en ordning som sikrer den økonomiske driften av museet.

Foreldreopplæring i tegnspråk

Brit Sæther Liltvedt ansettes av departementet som koordinator for den planlagte foreldrepakken i tegnspråk. Hun får kontorplass ved Nedre Gausen kompetansesenter i Holmestrand. Arbeidet med å utvikle nytt materiell til kursene er i gang og det samme med utdanning av tegnspråklærere. NDF er representert med brukerrepresentant Ernst Hagen i prosjektgruppen, han er far til en døv gutt. Departementet bestemmer at foreldre til døve og hørselshemmede barn skal ha rett til 40 ukers opplæring i tegnspråk i barnets første 16 år. Kursene skal gjennomføres dels på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og dels ved foreldrenes nærmeste kompetansesenter for hørselshemmede, altså enten i Oslo, Bergen, Trondheim, Andebu eller Holmestrand.

Nei takk, til Helse og Rehabilitering

NDF takker nei til en innbydelse om å bli medlemmer i Stiftelsen Helse og Rehabilitering som skal etablere et spill på fjernsyn som skal gi inntekter til organisasjonene. De som står bak innbydelsen, er Den norske kreftforening, Nasjonalforeningen for folkehelsen og Norges Blindeforbund. Når NDF takker nei, er det fordi inngangsbilletten er på kr 400 000, uten at de har noen garanti for at spillet vil gi penger tilbake.

Garanterer for advokatutgifter

NDF stiller opp i en viktig prinsippsak: Forbundet garanterer for advokatutgiftene for en døv utviklingshemmet kvinne som ønsker plass på Hjemmet for døve i Andebu. Kommunen mener kvinnen greit kan integreres i et kommunalt bofellesskap med hørende, der ingen kan tegnspråk. Det mener hverken kvinnens familie eller NDF. Heldigvis unngår man rettssak, kommunen innfrir ønske om plass i Andebu, i et miljø der hun forstår og blir forstått.

Tolkeutdaning på to år

Tolkeutdanning blir toårig, og i tillegg til utdanningen i Oslo startes et nytt studium ved Høgskolen i Sør-Trøndelag.

Behov for 650 tolker

En arbeidsgruppe i Rikstrygdeverket legger frem en rapport om fremtidig tolketjeneste som konkluderer med at det er behov for 650 tegnspråktolker for å få full tolkedekning. I dag er det 35 stillinger. Rapporten foreslår også at tolketjenesten blir knyttet til alle landets hjelpemiddelsentraler.

Krav til tolketjenesten

NDF setter frem blant annet disse kravene til myndighetene om tolketjenesten:

- *tolketjeneste i alle fylker. Østfold, Nord-Trøndelag og Vest-Agder gjenstår.*
- *opprettelse av flere tolkestillinger.*
- *døgnsørvis på tolkesentralene.*
- *bedre administrering av skoletolkingen.*
- *bedre regler og arbeidsvilkår for frilanstolker.*
- *at skrivetolking innlemmes i tolketjenesten.*
- *at det avsettes midler til informasjon og oppsøkende virksomhet overfor døvblitte som er en ny brukergruppe av tolketjenesten.*

1996

Forbundsleder: Tone-Britt Handberg

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

En felles organisasjon?

Forbundsleder Tone-Britt Handberg og generalsekretær Svein Arne Peterson har møte med leder, nestleder og generalsekretær i HLF og diskuterer om det er mulig å få til en paraplyorganisasjon av de to forbundene. I Døves Tidsskrift konkluderer de to topplederne i forbundet slik:

> *Samtalene var helt uforpliktende, men man er interessert i å bygge videre på det som er felles og bevare det som kan være gruppers egenart. Dialogen vil fortsette mellom styrene i de to forbundene.*

Når saken senere kommer på styrebordet i NDF, gjøres dette vedtaket:

> *Det er naturlig skepsis til en paraplyorganisasjon, men også vilje til å finne frem til en løsning for en slik organisasjon som vil kunne fungere.*

Man blir enig om at de to styrene skal samles til et felles møte i november. På møtet ble man enige om å opprette en arbeidsgruppe med tre personer fra hvert forbund med mandatet: mål for en paraplyorganisasjon – og rammer og vilkår for samarbeid. I diskusjonene på møtet ble følgende momenter trukket fram:

- *begge forbund må gi og ta.*
- *aksept av ulike kulturer.*
- *åpenhet – tåle hverandres egenart.*
- *respekt for hverandres språk og kommunikasjonsform.*
- *den økonomiske støtten fra myndighetene må ikke reduseres som en følge av paraplyen.*
- *paraplyorganisasjonen må forankres i diskusjoner og enighet med grasrota.*

Det vedtas en fremdriftsplan i begge forbund. Hvis man lykkes med å bli enige om en felles organisasjon, er målet å vedta det på begge forbundenes landsmøter i 2000.

Landsmøte i Bodø

For andre gang i NDFs historie arrangeres landsmøtet i Bodø, og 23 foreninger og 81 deltakere er samlet. Valgkomiteen bestående av Bjørg Strand, Toralf Ringsø og Thorbjørn Johan Sander har i forkant av møtet skapt bølger i organisasjonen ved ikke å foreslå gjenvalg av forbundsleder Tone-Britt Handberg, til tross for at hun er villig til å fortsette. Valgkomiteen begrunner det blant annet med at hun er i nær slekt med generalsekretær Svein Arne Peterson, som er fetter til Tone-Britts far. I tillegg er styremedlem Astrid Sunds bror samboer med Tone-Britts Handberg. Valgkomiteen skriver blant annet i begrunnelsen:

> *Mange føler at viktige saker blir avgjort innen familien.*

Utspillet blir senere beklaget og trukket tilbake av valgkomiteen, men da er skaden allerede skjedd. I sin neste redegjørelse prøver valgkomiteen seg med en ny forklaring:

> *Komiteen har fått sterke signaler om at det er viktig å få med folk som har god kontakt på grasrotplan, som kommuniserer godt med og viser interesse for den alminnelige døves situasjon.*

Mange reagerer sterkt på at valgkomiteen vil vrake den første kvinnelige lederen i NDFs historie.

Siv Benedikte Mittet er blant dem og skriver et krast leserbrev i Døves Tidsskrift, der hun avslutter med følgende spørsmål:

> *Er innstillingen fra valgkomiteen en slags «takk for sist» – etter valget på landsmøtet i 1994? Ingen trenger vel minne valgkomiteen på hva som hendte da, det husker kanskje noen litt for godt?*

Valgkomiteens forslag er Klement Våge fra Bergen. Det er vanskelig å se noen store forskjeller på hva Handberg og han

står for døvepolitisk. Begge er unge, begge er akademikere og begge har tidligere vært aktive i ungdomsforbundet.

Det er riktig at vennskapsbånd og familierelasjoner ofte er tette i et lite døvemiljø. Ledere av døveorganisasjonen har også gjennom alle tider hatt flere *ulike hatter*. Og i døveorganisasjonen, som i de fleste andre organisasjoner, *blåser det på toppene*, det har nok særlig forbundsledere og generalsekretærer fått merke.

På selve landsmøtet trekker Klement Våge seg som lederkandidat, og Tone-Britt Handberg gis enstemmig ny tillit som forbundsleder. Våge velges som styremedlem, og når styret konstituerer seg, blir han nestleder i forbundet. Det må vel kunne kalles en lykkelig slutt.

Døves Tidsskrift hver fjortende dag

Landsmøtet i Bodø vedtar at Døves Tidsskrift skal gå tilbake til utgivelser hver fjortende dag. Beslutningen tas av økonomiske grunner, men får likevel flere av organisasjonsveteranene til å gå på talerstolen:

Toralf Ringsø: *Døves Tidsskrift må fortsatt komme ut hver uke, til tross for den vanskelige økonomiske situasjonen.*

Thorbjørn Johan Sander: *Her sitter dere, en gjeng med egoister, og bestemmer at Døves Tidsskrift skal komme ut hver fjortende dag. Ensomt boende døve vil lide under dette vedtaket.*

Thorbjørn Johan Sander beklager etterpå bruken av ordet egoister.

Krav om mer kulturpenger

Landsmøtet vedtar en resolusjon til Kulturdepartementet der forbundet krever økte bevilgninger til informasjonsvirksomheten.

Verdens beste foreldreopplæring

Foreldrepakken starter om høsten, opplæringspakken på 40 uker omfatter 800 timers tegnspråkundervisning, 100 timer om døves kultur og historie, og 100 timer generell veiledning. Reise- og opphold til kursene dekkes av trygdekontoret, som også kan betale foreldrene sykepenger under kursene. Kursene skal gjennomføres både ved de statlige kompetansesentrene for hørselshemmede og på Ål-senteret, der det også er mulig for søsken å være med. Allerede fra første dag protesterer foreldrene på at søsken ikke blir inkludert i kursene på kompetansesentrene, men departementet svarer at det ikke er plass på kompetansesentrene til å ta imot søsken.

Særfradraget

Forbundet oppfordrer døve til å føre opp merutgifter på selvangivelsen for å få særfradrag. De mener det koster kr 30 000 ekstra å være døv i samfunnet, og gir en rekke eksempler på kostnader døve har som hørende ikke har. Det kreves kr. 5880 i ekstra store sykdomsutgifter for å få særfradrag.

NDU anklages for juks

Norges Døve Ungdomsforbund anklages av Barne- og familiedepartementet for medlemsjuks og grovt bedrageri. Departementet mener ungdomsforbundet har oppgitt for mange medlemmer og dermed fått utbetalt for mye statstilskudd. Forbundet engasjerer advokat Knut Storberget, han som senere blir justisminister, og vinner saken mot departementet. Advokaten sier i en kommentar:

> *Vi har hele tiden sagt at anmeldelsen ble gjort på sviktende grunnlag.*

Administrasjonen bør styrkes

Generalsekretær Svein Arne Peterson påpeker at arbeidet i NDF har vokst administrasjonen over hodet. Enten må aktivitetsnivået senkes, eller bemanningen styrkes, sier han. Det er ønskelig med en kontorleder som avlastning i det daglige arbeidet som generalsekretær.

Mobiltelefon for døve

Endelig kommer det mobiltelefon på markedet som døve har nytte av. Tekstmeldinger åpner en ny og utrolig lettere hverdag for døve.

NDF-styret, valgt på landsmøtet i Bodø 1996: Astrid Sund, Turid Mjønes, Odd Paulsen, Klement Våge, Edvard Rundhaug, Ole Mosand, Sonja Myhre Holten, Svein Arne Peterson, Tone-Britt Handberg, Hanne Kvitvær, Jann Tomassen og Sissel Gjøen.

Klement Våge, Bergen, 1964–

Klement Våge mistet hørselen gradvis i ungdomsalder, men jobbet seg gjennom ungdomsskole og videregående skole uten bruk av tegnspråktolk. Han tilegnet seg tegnspråk etter et år på Ål folkehøyskole og fikk nytte av tolk ved ingeniørstudier ved Bergen ingeniørhøgskole og hovedfagsstudium ved Universitetet i Bergen. Senere tok han tilleggsutdanning i pedagogikk og pedagogiske fag.

Klement ble tidlig trukket inn i organisasjonsarbeidet i Bergen, både i døves idrettsklubb og i døveforeningen der han i flere år var styreleder. I NDF gikk han gradene fra styret i ungdomsforbundet og videre til styremedlem, så nestleder og endelig styreleder i forbundsstyret.

Han har arbeidet som lærer ved Bjørkåsen videregående skole, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Hunstad skole. Nå er han ansatt som lærer ved Nattland oppvekstttun avdeling tegnspråk.

Aksjon av elevene ved Vestlandet kompetansesentser 16. april 1996, for å beholde skolene Bjørkåsen og Kongstein.

1997

Forbundsleder: Klement Våge, Ål

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Statstilskudd

Statstilskuddet er på 2,8 millioner kroner. Det er en reduksjon på flere hundretusen i forhold til tidligere år. Også de andre tilskuddene fra staten er redusert. Likepersonarbeid får kr 240 000, og det bevilges bare kr 15 000 til arbeidet med å forene organisasjonene HLF og NDF.

Tilskuddet fra Kulturdepartementet er kr 500 000, som skal dekke lønn til kulturarbeider, utgifter ved Døves Kulturdager, gjesteturneer fra utlandet, norsk deltakelse i utlandet, instruktørkurs, barneteater, internasjonalt døvehistorieseminar, museumsutstilling, foredragsvirksomhet i døveforeningene og kulturstipend.

Heldigvis mottar forbundet en arv på en million kroner.

Styreleder trekker seg

Året starter med et ekstraordinært styremøte 30. januar. Forbundsleder har informert om at hun av helsemessige årsaker må ha øyeblikkelig permisjon fra styret, og at permisjonen kan bli langvarig. Styret vedtar at nestleder Klement Våge overtar styringen, og at styremedlem Astrid Sund rykker opp som nestleder – på samme måte rykker første varamedlem opp til fast styremedlem. Senere på året melder Handberg at hun må trekke seg fra forbundsledervervet.

Representantmøte på Ål

Representantmøtet på Ål er bekymret for at statstilskuddet til driften av forbundet de siste årene er redusert.

Forslag om drastiske endringer

Forbundet har engasjert et eksternt firma til å vurdere organisasjonsstrukturen. De presenterer sin betenkning på landsmøtet og konkluderer med at forbundet er for oppsplittet. De anbefaler at forbundet kutter ut kongressene, representantmøtene og arbeidsutvalget.

De foreslår årlige landsmøter og at landsmøtene konsentrerer seg om strategiske beslutninger og saker som berører langsiktige målsettinger.

De går ikke inn for en heltidsansatt forbundsleder, fordi det da vil være vanskelig å få til en tydelig ansvarsfordeling mellom forbundsleder og generalsekretær, men forbundsledervervet må lønnes, slik at det er mulig å kjøpe forbundsleder fri fra arbeidsgiver ved behov.

Firmaet mener også det er hensiktsmessig at NDF går sammen med HLF for å møte morgendagens utfordringer, men at tegnspråk fortsatt skal være en fanesak i et nytt forbund. De peker på at dagens arbeidsbelastning på generalsekretæren er for stor, og mener at hans oppgaver i større grad bør konsentrere seg om arbeidet utad, mens en annen stilling tar større ansvar for det interne arbeidet i organisasjonen.

Det foreslås videre at Døves Trykkeri, Døves Forlag og Døves Video bør slås sammen til ett firma som kalles Døves Media. Dette selskapet bør åpne for mer kommersiell drift for å tjene penger til forbundet.

Konsulentfirmaet mener at seksjonene for døvblitte og foreldre bør beholdes, og at de sammen med døveforeningene knyttes til en interessepolitisk avdeling på forbundskontoret.

Alle utvalgene foreslås nedlagt og mer av arbeidet skal gjøres av en fagavdeling med sterkere bånd til Ål folkehøyskole og kurssenter for døve.

Gjennom endringene mener firmaet at NDF blir mindre byråkratisk og en mer effektiv og slagkraftig organisasjon. Firmaet mener også at forbundets arbeidsprogram er altfor omfattende; det skaper forventninger blant medlemmene som det er umulig å innfri – i stedet bør programmet inneholde noen få, men viktige saker. Til slutt peker firmaet på at døveforeningene bør trekkes mye sterkere inn i forbundets arbeid, det finnes betydelige ressurser i foreningene.

Forslaget i OU følges opp med lokale studieringer i døveforeningene.

Nye læreplaner for skolen

Det er utarbeidet nye læreplaner for grunnskolene i Norge, og for første gang slås det fast at:

> *Norsk tegnspråk er det grunnleggende kunnskaps-, redskaps- og holdningsfaget for elever med norsk tegnspråk som førstespråk. Faget skal sammen med norskfaget legge grunnlaget for elevenes funksjonelle tospråklighet. Gjennom norsk tegnspråk kan elevene få en normal utvikling sosialt, emosjonelt og kognitivt. Faget må derfor han en sentral plass gjennom hele skolegangen.*

Omleggingen innfører fire nye læreplaner for døve elever, det er i fagene tegnspråk, norsk, engelsk og drama/rytmikk – det siste erstatter musikkfaget.

Taket heves til 60 timer

Døve kan glede seg over dobbelt så mange tolketimer, taket heves til 60 timer per år – og fremdeles kan fritiden brukes til å fylle ut kuponger for hver halvtime man bruker tolk.

Administrasjonen sliter

Generalsekretæren sier at arbeidsbelastningen er for stor, og foreslår at stillingen bør deles. Som et strakstiltak går forbundsstyret inn for å engasjere en person i ett år, mens den langsiktige vurderingen av forbundets arbeid ses i sammenheng med OU-arbeidet som pågår. For å avlaste generalsekretæren annonserer forbundet etter en administrasjonsleder og får mange gode søknader, men da NDF overraskende får betydelig mindre tilskudd til driften fra Sosialdepartementet, trekkes stillingsopprettelsen tilbake.

CI-utvalg

Det opprettes et midlertidig utvalg for *CI-barn* med følgende mandat:

> *Utvalget skal lage forslag til strategi for hvordan NDF skal forholde seg til spørsmål om cochleaimplantat på barn, hvordan informasjon om spørsmålet skal gis med videre. Utvalget skal følge debatten om emnet og være orientert om utviklingen både nasjonalt og internasjonalt.*

Utvalget består av Eirin Sæther Berns, Bjørn Stensvoll, Vidar Sund og Svein Arne Peterson.

Arbeidet for døvblitte

Prosjektet *Forsøk med etablering av kompetansenettverk/statlig team for døvblitte/sterkt tunghørtblitte og deres familier* som ledes av Astrid Sund, konkluderer med at det bør opprettes et statlig sentralteam for gruppen som plasseres på et av de statlige kompetansesentrene for hørselshemmede. Prosjektlederen forteller at det er ca. 8000 døvblitte i landet. Og som døvblitt defineres de som har mistet hørselen i voksen alder, som ikke kan tegnspråk, og som selv ved bruk av hørselstekniske hjelpemidler ikke klarer å delta i en talespråklig samtale.

Medlem av Helse- og Rehabilitering

NDF snur og går inn som medlem av stiftelsen Helse og Rehabilitering og betaler kr 100 000 i inngangsbillett.

Særfradraget er tapt

Særfradraget for døvhet er borte selv om man kan dokumentere merutgifter på mer enn kr 5 880. NDF arbeider for at alle døve skal gis grunnstønad, og argumenterer med at døve i Danmark, Sverige og Finland får et tilskudd på ca. kr 1500 per måned kom kompensasjon for merutgifter knyttet til døvhet.

1998

Forbundsleder: Klement Våge, Ål

Generalsekretær: Svein Arne Peterson, Oslo

Prosjekt lesekårsundersøkelse

Sosialdepartementet bevilger kr 600 000 til en lesekårsundersøkelse blant døve. Tilskuddet overføres til neste år og Hilde Haualand engasjeres som prosjektleder.

Prioriterte saker

Forbundet vil prioritere disse sakene:

– tolketjeneste, arbeidsliv, NRK-tekstingg, cochleaimplantat på barn, grunnutdanning i anvendt tegnspråk – og informasjonsteknologi.

Bistandsarbeidsarbeid

NDF starter et prosjekt i Palestina, i samarbeid med Hjemmet for Døve, der målet er å bygge opp et døveforbund i det krigsherjet landet.

Dramatiske oppsigelser

Redaktør Ingeborg Skaten og redaksjonssekretær Rune Anda i Døves Tidsskrift trekker seg i protest fordi NDF ikke prioriterer bladet sterkere økonomisk. Erling Jacobsen blir bedt om å overta redaktørjobben. Det betyr at bladets redaksjon fortsatt blir i Bergen.

Victor Sig. Aksdal velger å ta førtidspensjon som daglig leder av Døves Trykkeri, bare 63 år gammel – og som ny daglig leder ansettes Rune Kvalheim uten kunnskaper hverken om grafiske fag, tegnspråk eller døves kultur.

Svein Arne Peterson sier også opp sin stilling som generalsekretær. Han har de siste årene pekt på at det ikke er samsvar mellom de forventningene forbundet har til administrasjonen og de ressursene som finnes på forbundskontoret. Sissel Gjøen konstitueres som generalsekretær etter Peterson frem til ny generalsekretær er ansatt.

Kongress i Trondheim

Om våren holdes den tredje kongressen i NDF, tema er: *Et tilgjengelig samfunn.*

Statsråd Jon Lilletun, KrF, Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet holder innledningsforedrag og slår an den gode tonen ved å si:

Jeg er glad for å kunne si at det ansvaret og engasjementet NDF, og mange enkeltmennesker knyttet til ulike miljø for hørselshemmede, har tatt på seg, har gitt resultat.

Han nevner blant annet L97, 40 ukers pakken i tegnspråk for foreldre, utdanningen av tegnspråktolker og arbeidet med å likestille døvemenighetene med de ordinære menighetene.

Kongressen diskuterer CI og konkluderer med at CI på voksne er uproblematisk – på barn er det stor skepsis; det går ikke på selve det kirurgiske inngrepet, men på valg av språk, opplæring og identitet. Følgende blir vedtatt:

Alle døve og tunghørte barn har rett til fullverdig opplæring i og på tegnspråk på grunn- og videregående skole.

Konsekvenser av CI på barn må utredes ut fra et sosialt, pedagogisk og psykologisk synspunkt.

Landsmøte i Oslo

Om høsten er det landsmøte i Oslo. Det er et møte i endringens tegn som blant annet vedtar:

Landsmøtet skal holdes hvert år fra år 2000. Kongress skal gjennomføres hvert tredje år.

Forbundsstyret får tilbake fullmakten til å utnevne representanter i utvalgene, de skal ikke velges av kongressen. NDFs generalsekretær skal ansettes på åremål med fire år av gangen. Forbundet skal arbeide for å ansette konsulenter med arbeidsplass utenfor Oslo. Forbundsstyret gis fullmakt til å ansette forbundsleder på deltid.

Nei til å flytte bladet til Oslo

Forbundsstyrets forslag om å flytte Døves Tidsskrift til Oslo og inngå et kontorfellesskap med Døves Videos Oslo kontor – og på sikt bli forbundets informasjonsenhet – får ikke flertall. Landsmøtet mener bladet fungerer godt fra Bergen, og krever en bedre begrunnelse for flyttingen. Dermed blir saken utsatt.

Nei til å ta bort døvblitte

Landsmøtet sier også nei til å ta bort formuleringen i formålsparagrafen om at forbundet også arbeider for døvblitte. Endringen blir foreslått av et delt forbundsstyret, fire mot tre, men oppnår bare støtte fra 12 landsmøtedelegater. Flertallet i styret mener begrepet døv også dekker døvblitte.

Rolig styrevalg

Klement Våge blir enstemmig valgt som forbundsleder, og valg av resten av styret medfører heller ikke store diskusjoner.

Utstilling på folkemuseet

Døv i Norge heter utstillingen på Norsk Folkemuseum i Oslo fra 31. mai til 31. oktober. Utstillingen gir informasjon om døves historie og situasjon i samfunnet og er et samarbeid mellom NDF, Hjemmet for Døve, Døvekirken, Norsk Døvehistorisk Selskap og Norsk Folkemuseum.

Legat til forbundet

Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet tildeler NDF 1,6 millioner kroner fra Dahls og Raums legat som skal brukes til beste for døve og tunghørte. HLF reagerer og mener at legatet bør deles 50/50 mellom NDF og HLF, noe forbundsstyret sier seg enig i og overfører halvparten av legatet til HLF.

Undersøkelse om seksuelle overgrep

NDF anbefaler en søknad fra organisasjonen Redd Barna til en undersøkelse av Marit Hoem Kvam, som er tidligere lærer for døve. Hun vil gjennomføre en undersøkelse for å avdekke eventuelle seksuelle overgrep mot døve barn. Redaktør Erling Jacobsen kommenterer det slik i Døves Tidsskrift:

> *Det er ikke til å komme forbi at livet på en internatskole, også døveskoler, kan være noe annerledes enn det en liker å huske i ettertid. Det er et faktum at også døve barn har blitt utsatt for overgrep, fra voksne eller medelever.*

Purrer på tegnspråklov

NDF purrer Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet på arbeidet med en varslet tegnspråklov, og får svar om at saken ligger i Justisdepartementet og at forbundet bør ta kontakt der.

Fortsatt midlertidige godkjente tolker

NDF arrangerer et stort tolkeseminar. Der beroliger statssekretær i Sosial- og helsedepartementet Rita Roaldsen, SP, med at departementet i dagens situasjon ikke vil redusere antall tegnspråktolker. Det betyr at ordningen med midlertidig godkjente tegnspråktolker fortsetter, men at lønnssystemet fra Nav blir gradert etter godkjente tolker, midlertidig godkjente tolker og i spesielle tilfeller tolker helt uten utdanning, hvis de har realkompetanse.

Statssekretær Svein Helgesen, KrF, fra KUF forteller at de arbeider med å få på plass et klart regelverk for skoletolking. Han mener også at bildetolking vil være en god hjelp på steder der man må nytte fjerntolking.

På seminaret tar brukerne opp en rekke utfordringer i tolketjenesten, blant annet at det ved høyskoletolking er behov for to tolker som deler på jobben.

Landsmøte i Oslo 1998

Landsmøtet 1998 i Oslo. Foran i midten ser vi den eldste som var tilstede på landsmøtet; Nils Vikene. Han deltok på landsmøtet også for 70 år siden, i 1928!

Forbundsleder Klement Våge ønsker velkommen til NDFs 3. kongress.

Statsråd Jon Lilletun var innleder på kongressen i Trondheim.

På Folkemuseet på Bygdøy i Oslo er utstillingen Døv i Norge – 200 år, et samarbeidsprosjekt mellom NDF, Døvekirken, Stiftelsen Hjemmet for Døve, Norsk Døvehistorisk Selskap og Nors Folkemuseum. Den 200 kvadratmeter store døveutstillingen er på plass fra 31. mai til 31. oktober 1998.

Prinsesse Märtha Louise takker i 1999 ja til å være NDFs høye beskytter, her i samtale med Knut Bjarne Kjøde og Atle Ørsnes.

Nye i administrasjonen: I 1999 begynner Vidar Sæle som foreningskonsulent og Hanne Enerhaugen som kulturkonsulent.

1999

Forbundsleder: Klement Våge, Ål

Generalsekretær: Ragna Berget Jørgensen, Oslo

Statstilskudd

Tilskuddet fra staten reduseres gradvis. Fra Sosialdepartementet mottar forbundet 2,7 millioner kroner til driften og kr 200 000 til likepersonsarbeid. Til kulturarbeidet kommer bevilgningen fra Norsk Kulturråd på kr 555 000. Kulturdepartementet gir kr 250 000 til tegnspråktolkede teaterforestillinger.

Stiftelsen Helse og Rehabilitering

Forbundet mottar kr 128 000 fra Stiftelsen Helse og Rehabilitering for å administrere prosjekter som det er søkt om gjennom NDF. Det er blant annet kr 640 000 til *Kommunikasjonsmateriell til døvblitte*, kr 400 000 til prosjektet *Årsaker til nedsatt hørsel* og kr 248 000 til *Møteplass Nordland*.

Prosjekt bildetolking

NDF mottar kr 468 940 fra Rikstrygdeverket til et prosjekt for utprøving av tolking gjennom bildeoverføring. Samarbeidspartnere er Rikstrygdeverket, Hjelpemiddelsentralen i Møre og Romsdal, Telenor og kompetansesentrene for hørselshemmede.

NDFs høye beskytter

Prinsesse Märtha Louise takker ja til å være NDFs høye beskytter. Hun får opplæring i tegnspråk ved Signo Conrad Svendsen Senter, som er tidligere Hjemmet for Døve, Nordstrand.

Ny generalsekretær utenfra

Ragna Berget Jørgensen ansettes fra 1. januar som ny generalsekretær, en åremålsstilling på fire år. Hun er 57 år, bor i Bærum, utdannet lærer, har jobbet som leder av Forbrukerkontoret i Nordland og vært stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet i 16 år. Jørgensen sluttet på Stortinget i 1997. Hun har slitt med hørselen i perioder, vært medlem av NDF i noen år, men kan ikke tegnspråk.

Ny redaktør

Erling Jacobsen ansettes 1. juni i fast stilling som redaktør for Døves Tidsskrift. Formelt ansettes han av og i Døves Forlag, men forbundsstyret i NDF godkjenner ansettelsen.

Nye på forbundskontoret

Vidar Sæle ansettes som foreningskonsulent, og Hanne Enerhaugen ansettes som kulturkonsulent på forbundskontoret. Forbundsleder Klement Våge kjøpes fri fra sitt daglige arbeid ved Ål folkehøyskole og kurssenter for døve for å bruke 50 prosent av tiden til forbundsarbeid.

Representantmøte

Møteplass Ål er navnet på det som tidligere het representantmøtet. 50 deltakere er samlet en helg i juni og diskuterer felles utfordringer i døvearbeidet. Rødbygget er et viktig tema, og konklusjonen er at hvis man ikke i løpet av sommeren finner en økonomisk løsning, hvis man ikke får statlige penger, vil NDF si opp leieavtalen fra 1. oktober. Forbundet har brukt mye penger på å holde på lokalene i flere år, nå

går det en grense, mener både forbundsstyret og foreningsrepresentantene. Leiesummen er kr 360 000 per år, men halvparten av dette får NDF tilbake via utleie til andre, blant annet til kontor for døvepresten og til Møller kompetansesenter for hørselshemmede.

Politikerpanel

Representantmøtets andre dag er avsatt til besøk av politikere fra de fleste partier. De utgjør et panel som svarer på aktuelle spørsmål, blant annet om: tolketaket på 60 timer, utdanningen av flere tolker, gjenganger-saken med tekst og tolk på tv-kanalene, behovet for fylkeskonsulenter for døve, sykehjemsplasser i tegnspråklige miljø og faren ved å integrere døve skolebarn bort fra tegnspråkmiljøet. Nyttig for døve tillitsvalgte å møte politikerne på hjemmebane, og like nyttig voksenopplæring for politikerne – for et evig problem med å være en minoritetsgruppe i samfunnet er å formidle kunnskap om døves situasjon og om tegnspråk.

Seksuelle overgrep er tabu

Døves Tidsskrift tar opp et tabu-emne: seksuelle overgrep ved døveskolene. Redaktør Jacobsen skriver blant annet:

> *Alle som har hatt et forhold til døveskolene, enten som elev eller ansatt, har sannsynligvis fått kjennskap til at døve barn og ungdommer misbrukes i ulik grad. Dessverre har dette vært et tabu-emne i mange år, men nå er det en åpning på gang. Marit Hoen Kvam har begynt å forske på dette, for om mulig å få dokumentert fakta.*

Døvblittprosjektene

Sluttrapporten fra prosjektet *Kompetansenettverk for døvblitte/sterkt tunghørtblitte og deres familier* av Astrid Sund foreligger i trykt versjon. De to store interesseorganisasjonene uttaler seg slik om rapporten:

NDF: *Det er av stor betydning at man nå endelig har fått lagt frem en dokumentasjon på døvblitte/sterkt tunghørtblittes problemer.*

HLF: *Det er nå på tide at den kunnskapen som er innhentet gjennom mange år resulterer i et permanent rehabiliteringstilbud for døvblitte.*

Møte med Næringsdepartementet

NDF er på møte med Næringsdepartementet der de tar opp en rekke forhold som døve opplever som negative. Det er manglende brannvarsling på hoteller og skip, døve får ikke førerkort for minibuss og lastebil, døve nektes adgang til å jobbe som fiskere, teksting og tegnspråktolking av programmer i NRK og TV2 er mangelfull, støtte til utvikling av mobiltelefonen Nolle – en telefon som inkluderer data, mobiltelefon, bildetelefon og lignende, og som kan fungere som nødtelefon. Nolle har Rune Anda fått oppfinnerpris for av Hordaland fylkeskommune.

Det er mange saker, og saker som vedrører ulike departementer, men statssekretæren lovet å gå videre med sakene på tvers av departementene.

Nødtelefon via formidlingssentralen

Fra 10. desember kommer et etterlengtet tilbud; endelig blir det mulig for døve å kontakte politi, lege og brannvesen akutt via teksttelefon gjennom formidlingssentralen for teksttelefoner ved å ringe nr. 1412.

Arbeidslivsseminar

NDF arrangerer arbeidslivsseminar med sterke forelesere som arbeidsdirektør Ted Hanisch og odelstingspresident Gunnar Skaug. I årene fremover er arbeidsmarkedet for døve høyt prioritert i forbundets arbeid. Dette er det første av en rekke årlige seminarer som belyser ulike utfordringer for døve knyttet til arbeidslivet.

Ikke fornøyd med regnskapsrutinene

Forbundsleder Klement Våge går åpent ut i Døves Tidsskrift og innrømmer at rutinene med regnskapsføringen har vært ute av kontroll. Derfor blir Tor-Inge Gausnes, Ålesund, trukket inn som regnskapskonsulent på slutten av året. Året gir et underskudd på vel kr 800 000 etter at renteinntekter fra fondene har pyntet på regnskapene med ca. kr 300 000.

2000

Forbundsleder: Sonja Myhre Holten, Oslo

Generalsekretær: Ragna Berget Jørgensen, Oslo

Økonomien er skral

I hvert eneste styremøtereferat kan vi lese at økonomien til forbundet er dårlig, og at det hele tiden må strammes inn på utgiftssiden. Det som redder forbundet fra den totale økonomiske kollaps, er gaver og arv som kommer inn med ujevne mellomrom. Det sliter på regnskapsføreren, som innvilges et års permisjon uten lønn, mens erfarne Tor-Inge Gausnes overtar bokføringen fra sitt hjemmekontor i Ålesund.

Landsmøte i Langesund

Telemark Døveforening tar imot til landsmøte i Langesund. Tema for møtet er *Arbeid for alle – også for døve*. Hovedfagsstudent Hilde Haualand presenterer tall knyttet til arbeidsmarkedet fra sin undersøkelse *Media og informasjon i døvesamfunnet*. Den viser at bare 71 prosent av arbeidsføre døve er i arbeid, mens 29 prosent er arbeidsledige. I sammenlikning er bare 12 prosent av hørende arbeidsledige. Hun sier at i aldersgruppen 30–39 år er arbeidsledigheten stor, men påpeker at antall yngre døve i arbeidslivet er større, spesielt blant dem med høyere utdanning.

Forbundsleder Klement Våge understreker at Norge er det eneste land i Norden som ikke har gjennomført en undersøkelse om døve i arbeidslivet. Statssekretær Sverre Bugge, Ap, i Kommunaldepartementet, som er gjest på landsmøtet, lover ikke penger til en slik undersøkelse, men fremholder at departementet er opptatt av å få alle funksjonshemmede som ønsker det, inn i arbeidslivet.

Landsmøtet vedtar følgende resolusjonsforslag:

> *Det må gjennomføres et kompetansehevingsprogram blant rådgivere ved skole og arbeidskontor, for å sikre at døve får en reell rådgivning i valg av yrke og ikke bli veiledet ut i uønsket arbeidsledighet/uføretrygd.*
>
> *Det understrekes at serviceytere for døve også skal kommunisere med oss på en fri og naturlig måte i norsk tegnspråk.*
>
> *Taket på 30 timers tolkehjelp til arbeidsliv pr. måned begrenser våre muligheter til full deltaking og likestilling i arbeidslivet. Taket på antall tolketimer må oppheves snarest.*

Felles styre for NDF og enhetene?

Forbundsstyret legger frem et radikalt forslag om ett felles styre for NDF og alle enhetene. Landsmøterepresentantene mener de ikke er godt nok informert om ordningen, og ikke forberedt til å kunne gå inn for et slikt vedtak. Saken utsettes med 34 mot 17 stemmer, og forbundsstyret lover å komme tilbake med et mer gjennomarbeidet forslag til landsmøtet neste år.

Fortsatt penger til Rødbygget

Landsmøtet vedtar at det fortsatt skal betales husleie for Rødbygget, dekket av foreningsfondet. Det er håp om snarlige statlige tilskudd.

Egen kontingent for bladet

Det vedtas at Døves Tidsskrift skilles fra forbundskontingenten slik at de som ønsker bladet, må abonnere direkte fra 1. januar 2001. Medlemmene som vil ha bladet, må betale kr 200 per år – ikke-medlemmer må betale kr 450.

Samtidig blir det enighet om at medlemskontingent i forbundet er kr 150 per medlem, mens familiemedlemsskap koster kr 250.

To millioner til Døves Trykkeri

Forbundsleder Klement Våge informerer landsmøtet om at NDF har gått inn med to millioner kroner i aksjeutvidelse til Døves Trykkeri AS. For å finne penger til dette har forbundet lånt to millioner fra foreningsfondet. Foreningene er i brev spurt om tillatelse til dette, og et stort flertall gir grønt lys for lånet. Utvidelsen av aksjekapitalen medfører automatisk at Arbeidsmarkedsetaten gir en omstruktureringsstøtte til trykkeriet på en million kroner.

Tilskuddet skaper i ettertid stor uro i døveforeningene, fordi mange oppfattet det som et lån til trykkeriet. Når det går opp for alle at det er et tilskudd til trykkeriet og et lån forbundet gjør fra foreningsfondet, spør flere tillitsvalgte seg: Hvordan kan et fattig forbund plutselig ha råd til å gå inn med to millioner til et trykkeri som i alle år tidligere har klart seg selv økonomisk?

Lederskifte

Klement Våge ønsker ikke gjenvalg, og som ny forbundsleder velges enstemmig Sonja Myhre Holten.

Døves Forlag

Økonomien i forlaget er så dårlig at styret anbefaler nedleggelse, en styrt avvikling der generalforsamlingen må ta det endelige vedtak om nedleggingen. NDF og Døves Trykkeri ettergir gjelden forlaget har til dem. Forutsetningen for at trykkeriet går med på dette, er at de får overta eierrettighetene til alle bøkene og tegnspråkmateriellet forlaget har.

Døves Tidsskrift

NDF inngår avtale med Døves Trykkeri om at de overtar ansvaret som Døves Forlag har hatt for Døves Tidsskrift. Trykkeriet legger frem et budsjett som viser at de må ha et tilskudd på kr 578 000 for å utgi bladet, men NDF er bare villig til å betale kr 450 000 og ber redaktøren kutte i utgiftene.

70 timer tolking i året

Taket på tolketimer øker til 70 timer per år. Sosial- og helsedepartementet starter to prøveprosjekter med tolk på arbeidsplassen. De to bedriftene Rycon AS i Oslo og Døves Trykkeri AS i Bergen blir valgt ut som prøvekaniner for ordningen som gjør at det er fast ansatte tolker i bedriftene hele dagen som oversetter mellom døve og hørende ansatte. Prosjektet finansieres ved at alle døve ansatte i bedriftene gir sin kvote på 30 tolketimer per måned til ordningen.

Sonja Myhre Holten, Oslo, 1965–

Sonja ble plutselig døv i ungdomsalder, men tilpasset seg raskt sin nye livssituasjon og lærte seg imponerende fort norsk tegnspråk. Hun er utdannet lærer med spesialpedagogikk. I tillegg har hun fullt masterløp i språkvitenskap - retning tegnspråk - fra Universitetet i Oslo med tilleggsutdanning i styrekompetanse fra BI.

Som tillitsvalgt i døveorganisasjonen representerer hun den nye generasjonen som har nytt godt av tolketjenesten og tegnspråkets hevede status. Sonja brenner for de sakene hun påtar seg og er sjelden fornøyd med det gode hvis det er mulig å få til det beste. I tillegg til tillitsvervene i forbundsstyret har hun også vært aktiv i styrene for Oslo Døveforening og Teater Manu. I dag er hun styreleder for Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, varamedlem i styret for Døves Media og nestleder i stiftelsen Signo.

I det sivile har hun vært lærer på Skådalen døveskole, fagleder i Signo og tegnspråkkonsulent i Statped, før hun ble ansatt som den første rådgiveren for tegnspråk i det statlige Språkrådet, en jobb hun fortsatt har.

2001

Forbundsleder: Sonja Myhre Holten, Oslo

Generalsekretær: Ragna Berget Jørgensen, Oslo

Økonomien

Forbundet har en omsetning 11 millioner kroner, der 1,5 million er mottatt som gaver og arv. Når det inkluderes i regnskapet, gir det et driftsoverskudd på nesten en million kroner.

Statstilskuddet til driften er 2,5 millioner kroner. I tillegg gis det kr 140 000 til likepersonarbeid. Til kulturarbeid mottas kr 675 000 og til tolking av teaterforestillinger kr 272 000.

Foreningslederseminar

Det gjennomføres foreningslederseminar på Ål i februar, men bare 11 foreninger deltar – kanskje fordi det er kongress og landsmøte bare noen måneder senere i Sarpsborg?

På møtet informerer forbundsstyret om planene for å flytte forbundskontoret fra Oslo til Asker, der de får bedre kontorlokaler til en rimeligere penge enn sentralt i Oslo. Forbundsstyret opplyser også at de går inn for at et varig tegnspråkteater plasseres i Oslo. Det fremkommer på møtet at det er stor spenning knyttet til delingen av kontingenten på blad og forbund. Styret informerer om at de starter skrapelotteri til høsten. Lotteriet gir kr 110 000 i overskudd.

Landsmøtet i Sarpsborg

Østfold Døveforening er vertskap for det 34. landsmøtet, som har mottoet: *Rett til tegnspråk*.

Landsmøtet kombineres med kongress og begynner derfor allerede torsdag formiddag, med avslutning midt på dagen søndag. Representanter fra 23 foreninger, pluss enheter, inviterte gjester og tolker utgjør en rekordforsamling på 79 deltakere.

Tegnspråklov

- Landsmøtet vedtar en sterk resolusjon med krav om tegnspråklov.
- Døveforeningene ønsker en ny NRK-lisensstreik.
- NDF vil fortsatt betale for husleien i Rødbygget, dekket av midler fra foreningsfondet.
- Nytt arbeidsprogram vedtas, der arbeidet for tegnspråklov, styrking av organisasjonen og et mer tilgjengelig samfunn skal prioriteres.
- Ordningen med delt kontingent for blad og forbund videreføres.
- Det blir bestemt at landsmøtene skal holdes annethvert år, og de årene det ikke er landsmøte, skal det være landsråd. Kongressene nedlegges og inkluderes i landsmøtene.

De to millionene

Forbundsstyrets foreslår at lånet fra foreningsfondet på to millioner, som er brukt til aksjeutvidelse i Døves Trykkeri, kan tilbakebetales ved at foreningene tildeles flere aksjer i trykkeriet. Forslaget avvises av foreningene.

Ikke faste utvalg

Landsmøtet vedtar å nedlegge de faste utvalgene i sin nåværende form og lar i stedet forbundsstyret få fullmakt til å opprette hurtigarbeidende utvalg etter behov, alternativt at det trekkes inn fagkompetente personer til å arbeide med konkrete oppdrag.

Det Norske Tegnspråkteatret

Stiftelsen Det Norske Tegnspråkteatret vedtas opprettet. Det er den eneste av NDFs enheter som er vedtatt etablert på et landsmøte. Både Døves Trykkeri, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Video, Institutt for tegnspråk og Døves Forlag ble opprettet gjennom vedtak i forbundsstyret.

Kulturdepartementet har avsatt 6,7 millioner på neste års statsbudsjett og vil at teatret lokaliseres til Ål, på tross av at NDF ønsker Oslo som hjemsted for teatret. Departementets valg av Ål er begrunnet med at det allerede er et stort tegnspråklig fagmiljø med folkehøyskole, kurssenter og videobedrift. I tillegg er teatret jobbet frem politisk av stortingsrepresentanter fra Buskerud, og kulturminister er Anne Enger Lahnstein fra Senterpartiet, som har styrking av distriktene som sin merkesak.

NDF argumenterer med at det er lettere å rekruttere skuespillere og fagfolk til teatret i Oslo enn på Ål, og vinner til slutt frem. Drømmen om et felles sterkt Ål-senter får det første skuddet i baugen.

Når teatret i 2004 flytter til egne lokaler på Grünerløkka får det også navnet Teater Manu. Manu er latinsk for hånd.

Ny tillit til forbundsleder

Sonja Myhre Holten gjenvelges enstemmig som forbundsleder.

Generalsekretæren sier opp

Ragna Berget Jørgensen sier av helsemessige grunner opp som generalsekretær 1. september, og Sissel Gjøen konstitueres inntil videre i stillingen. Jørgensen fortsetter i en 20 prosent stilling som politisk konsulent.

Forbundskontoret flyttes til Asker

Forbundskontoret flytter fra Oslo til Asker, og samtidig åpner NDF nettportalen www.deafnet.no.

Døves Tidsskrift

Døves Tidsskrift er tilbake i NDF igjen, etter 15 år i Døves Forlag og et mellomår der Døves Trykkeri har hatt ansvaret for utgivelsen av bladet. Redaksjonen av bladet er fortsatt i Bergen, i lokalene til trykkeriet, men forbundsstyret ønsker å flytte bladet til NDF-kontoret i Asker.

Ordningen med direkte abonnement på bladet skaper forvirring blant leserne, mange betaler bare forbundskontingenten. Til stor fortvilelse for forbundet stopper trykkeriet aldri utsendelsen av bladet til de som ikke betaler bladkontingent.

Forbundsstyret uttrykker også skuffelse over det arbeidet som Døves Trykkeri har gjort for å samle inn annonser. De overtok oppgaven fra et eksternt annonsefirma, og det var håp om bedre tider. Men sviktende abonnementsbetaling og svikende annonseinntekter gjør at forbundet sitter igjen med en stor ubetalt regning.

Redaksjonell frihet

Det at bladet er kommet tilbake til eieren NDF, kommenteres slik på lederplass av redaktør Erling Jacobsen:

> *(…) mange påpeker at den redaksjonelle friheten risikerer å bli kvalt på grunn av redaksjonens avhengighet av NDFs økonomiske bidrag. Hittil har redaksjonen hatt sin frihet til å skrive og ta opp de saker man har funnet grunn til. Til i dag har nesten ingen innlegg blitt avvist.*

Å høre eller ikke høre

De statlige døveskolene er på ny i faresonen. Et statlig utvalg, *Sunnanåutvalget*, presenterer sin rapport med tittelen *Å høre eller ikke høre*. De foreslår blant annet at grunnskolene overføres til kommunene. Det pekes på den modellen man har i Oslo, der Vetland skole for hørselshemmede er tvillingskole med Oppsal. Utvalget foreslår også at de statlige videregående skolene for døve nedlegges, og at det i stedet opprettes fylkeskommunale knutepunktskoler for døve i de største byene. Målet er å integrere flest mulig døve elever i den talespråklige skolen ved hjelp av hørselsteknologi, assistentlærer eller tegnspråktolk.

2002

Forbundsleder: Sonja Myhre Holten, Oslo

Generalsekretær: Sissel Gjøen, Oslo

Døves Media

Forbundsstyret vedtar at all informasjonsvirksomhet skal samles i Døves Media fra 1. januar:

> *Forbundsstyret går inn for vedtektsendring for Døves Video for å endre navnet til Døves Media. Arbeidsutvalget gis fullmakt til å inngå forhandlinger med Døves Videos ledelse. Døves Tidsskrift skal være NDFs medlemsblad og det forutsetter derfor endringer i det redaksjonelle ansvaret. Forbundsstyret går derfor inn for at forbundsleder skal være ansvarlig redaktør for bladet.*

Vedtaket blir senere endret slik at daglig leder av Døves Media, Ivar A. Sletto blir ansvarlig redaktør, slik det juridisk bør være når bedriften påtar seg ansvaret for bladet.

Fra høsten går bladet over til å bli et månedlig magasin. Redaktør Erling Jacobsen blir tilbudt ny stilling med kontoradresse Døves Media på Ål, men takker nei til tilbudet og avslutter sitt arbeidsforhold. De fem utgivelsene fra august til desember lages derfor ved bruk av frilansjournalister og med Sletto som redaktør.

Landsråd med kritikk til flytting av bladet

Ved landsrådet på Ål er en av de store diskusjonsemnene Døves Tidsskrift. Flere er spørrende til at daglig leder på Døves Media skal være ansvarlig redaktør. Forbundsleder forklarer det med juridiske og økonomiske grunner, men understreker at den skrivende redaktøren fortsatt har frie rammer til å utforme bladet. Ivar Arne Sletto sier det slik:

> *Døves Tidsskrift skal fortsatt være åpen for kritikk fra medlemmene, på leserbrevplass – men den redaksjonelle linjen skal være i tråd med NDFs politikk.*

Flere foreninger skjønner heller ikke hvorfor redaksjonen skal flyttes fra Bergen til Ål. Forbundets svar er at det er økonomisk begrunnet, og at man vil samle alt journalistisk arbeid på et sted.

Kritikken mot forbundsstyrets behandling av Døves Tidsskrifts er hard, spesielt fra foreningsrepresentantene fra Trondheim og Bergen, ja så hard at noen av forbundsstyremedlemmene oppfatter det som mistillit mot styret og peker på forbundsloven som gir foreningene anledning til å velge nytt styre på ekstraordinært landsmøte – men så langt vil ingen gå.

De to millionene igjen

Saken om de to millionene til Døves Trykkeri er en gjenganger på alle forbundsmøtene. Foreningene vil ha tilbake sine penger til foreningsfondet, men forbundet er fortsatt i beit for midler og prøver på flere måter å få til en minnelig ordning med foreningene. Telemark Døveforening spør om trykkeriet kan betale tilbake pengene hvis de får overskudd i regnskapene. Svaret på det er nei. De to millionene er gitt trykkeriet i aksjeutvidelse, og en arbeidsmarkedsbedrift kan ikke kan dele ut overskudd. Den faktiske situasjonen er at trykkeriet de siste årene har gått med underskudd.

Nordisk Kulturfestival på Ål

NDF er vertskap for nordisk kulturfestival og gjennomfører den med base på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. 300 deltakere er innom festivalen, mest legger man merke til en gruppe døve grønlendere.

Skrapelotteri

Et nytt skrapelotteri gir kr 157 000 i forbundskassen. Alle medlemmene får tilsendt lodd, men med returrett. Loddsalg er fortsatt lite populært blant døve flest.

Statstilskudd til museet

På statsbudsjettet er det bevilget kr 500 000 til Trøndelag Folkemuseum, øremerket til en museumsfilial i Rødbygget.

Gave fra Bente Skari

Årets gladsak kommer i TV2 programmet *Vil du bli millioner*, der Norges første kvinnelige OL-vinner i langrenn Bente Skari vinner premien på kr 100 000. Reglene er slik at hun må gi pengene til en organisasjon, og hun velger NDF fordi det er flere i familien som hører dårlig, forklarer hun. NDF takker hjertelig for gaven og bruker de til skileker for døve barn på Ål.

Eldreutvalg

Det opprettes et eldreutvalg som erstatning for pensjonistseksjonen. Deres første arbeidsoppgaver er å arrangere et sentralt likemannstreff for eldre, å være verter for nordisk pensjonistmøte og se nærmere på hvordan det kan bygges opp en besøkstjeneste.

Generalsekretærstillingen

Annonsering av generalsekretærstillingen drar ut i tid, en årsak er at det er dårlig med penger på budsjettet til en slik stilling. Når den endelig annonseres, er det bare tre søkere, og forbundsstyret vurderer det slik at ingen av dem er godt nok kvalifisert. Sissel Gjøen fortsetter derfor i konstituert stilling.

Taket på tolketimer oppheves

I 2002 feirer NDF en av sine største interessepolitiske seire. Da blir taket på tolketimer til dagliglivets gjøremål opphevet og erstattet med at døve har rett til tolk etter behov. Mange års kamp og mange tillitsvalgtes innsats ligger bak gjennombruddet, men kanskje er det helt avgjørende at NDFs konstituerte generalsekretær Sissel Gjøen møter stortingskomiteen under budsjettforhandlingene uten tolk? De fast ansatte tolkenes arbeidstid er fra klokken 8 til 15.30. Det var heller ikke mulig å få tak i ledige frilanstolker. Møtet på Stortinget går klokken 15.40, og en lett nervøs Gjøen legger greit frem sitt budskap på talespråk, men da komitemedlemmene kommer med sine spørsmål, får de en virkelighetsanskuelse i behovet for tegnspråktolk. Da opplever plutselig politikerne seg som funksjonshemmede.

Døve i Norge får verdens beste tolkeordning, rett til gratis tolk til alle gjøremål 24 timer i døgnet – og bort med kuponghysteriet. Men en bestemmelse på papiret er ikke det samme som at det fungerer i praksis. Behovet for tolk øker fordi døve er stadig mer inkludert i samfunnet, både i skole, fritid, studier og arbeid og med det utall av møter dagens samfunn innbyr til, kreves det tegnspråktolk. Mangelen på tolker setter derfor ofte en grense for døves tilgang til tilbudene. Mange er de som mottar melding fra tolketjenesten med beskjeden: *Vi har dessverre ikke klart å skaffe tolk til deg.*

Treårig tolkestudie

Tolkestudiet gjøres om til treårig bachelor i tegnspråk og tolking, og to år etter opprettes det også høyskoletilbud i Bergen. Enda noen år senere flyttes studiet i hovedstaden over til Høgskolen for Oslo og Akershus, slik at tre høyskoler nå står for utdanningen av tegnspråktolker.

Stiftelsen Signo

Stiftelsen Hjemmet for Døve bytter navn til Stiftelsen Signo. Signo er latin for *jeg tegner*. De forklares byttet av navn slik:

> *Hjemmet for døve var lenge et godt og selvforklarende navn. Det var et hjem for døve som trengte å bo på et Hjem, en institusjon, av ulike grunner. Etter hvert som årene gikk, ble det et stadig mer upresist navn i forhold til det mangfold av tilbud som stiftelsen har. Navnet ga ikke riktige assosiasjoner. Fra døvesamfunnet kom det også kritikk av navnet Hjemmet for Døve.*
>
> *Navnet skapte gale oppfatninger av døve blant folk. Det var lett å tenke at de som er døve, må bo på et hjem eller institusjon. Slik er det jo ikke, og vi ville ta disse signalene på alvor. For noen er det trist at et kjent og kjært navn forsvinner. Men om navnet endres, vil innholdet leve videre. Også i framtiden skal dette være en diakonal stiftelse med gode tilbud til døvblinde og døve som trenger det.*

2003

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Sissel Gjøen, Oslo

Interessepolitisk arbeid

I sin nyttårshilsen til medlemmene skriver forbundsleder Sonja Myhre Holten blant annet:

> *Forbundsstyret mener vi er best tjent med å prioritere det interessepolitiske arbeidet i organisasjonen. I praksis betyr dette at de ansatte i forbundet skal jobbe politisk i kampen for et bedre samfunn for døve. Gjennomføringen av arrangementer og praktisk arbeid sosialt- og kulturelt for døve, vil i framtiden bli mer døveforeningenes oppgaver. Døves Kulturdager i Stavanger i fjor var et eksempel på hvordan dette kan fungere i praksis.*

Landsmøte i Stokmarknes

Landsmøte nummer 35 holdes i Stokmarknes med Døves Fylkeslag Nordland som vertskap. Motto for møtet er: *Tegnspråk for alle.*

Ny handlingsplan

Landsmøtet vedtar ny handlingsplan som blant annet inneholder krav om:

- Tegnspråk som offisielt minoritetsspråk i Norge.
- Rådgivningskontor for døve og hørselshemmede i de største byene.
- Familier til døve skal ha gratis rett til tegnspråkopplæring.
- Et velfungerende idrettstilbud organisert i et forbund som har respekt for døves språk og kultur.
- Alle tv-programmer skal tekstes og tegnspråktolkes.
- Flere tegnspråklige programmer på tv.
- Skolene for hørselshemmede må bli reelt tospråklige.

Grønt lys for lønnet forbundsleder

Landsmøtet vedtar enstemmig at forbundsstyret kan engasjere lønnet forbundsleder de neste to årene som en prøveordning. Senere vedtar forbundsstyret å engasjere forbundsleder Hanne Kvitvær frem til 1. august 2005.

Samarbeid med foreningene

Et annet vedtak, som vi ikke kan se er fulgt opp, konkluderer med at forbundet skal kjøpe tjenester hos de døveforeningene som har ansatte i administrasjonen. Dette for å skape et bredere samarbeid og unngå flere ansatt sentralt i Oslo.

FFO-medlemskapet

På samme måte blir det vedtatt at den neste toårsperioden skal utrede nytten av at forbundet er medlemmer av FFO.

Og de to millionene igjen

De to millionene til trykkeriet er som en verkebyll i organisasjonen. Forbundsstyret ønsker at foreningene er rause og går med på at foreningsfondet har gitt pengene som en hjelp til trykkeriet, slik at styret slipper å betale tilbake pengene til foreningsfondet. Men dette får de ikke gjennomslag for. Foreningene står på sitt og vil ha pengene tilbakeført, men de aksepterer at forbundet slipper å betale renter for lånet.

En felles kontingent

Landsmøtet vedtar at bladkontingenten og forbundskontingenten igjen skal slås sammen til en felles kontingent fra neste år.

Kamp om å bli forbundsleder

Sonja Myhre Holten ønsker avløsning som forbundsleder, og Hanne Kvitvær fra Stavanger er valgkomiteens kandidat til å overta. Hun får overraskende konkurranse da det dukker opp benkeforslag i tolvte time på Erling Jacobsen fra Bergen. Kvitvær vinner med stemmetallene 27 mot 22.

Museet over til Trøndelag museum

Landsmøtet vedtar å oppløse stiftelsen Norsk Døvemuseum og sier opp leieavtalen med Statsbygg. Trøndelag Folkemuseum overtar ansvaret for driften av museet, som får 800 000 kroner i tilskudd over statsbudsjettet. Det blir opprettet en venneforening for museet.

Tegnspråk som offisielt språk

Kulturdepartementet begynner en utredning om tegnspråk som offisielt språk i Norge. Utredningen skal skje i nær kontakt med døves organisasjoner, melder departementet.

NDF i EUD

På EUDs (Europeisk Union for Døve) generalforsamling opptas NDF som medlem med stemmerett.

Fra Asker til Oslo

Kontoret flyttes fra Asker tilbake til Oslo, med adresse Grensen 9, med en husleie som er noe rimeligere enn i Asker. Der holder forbundskontoret fortsatt til i jubileumsåret.

Styret for tegnspråkteatret

Det inngås avtale med kulturdepartementet om at styret for Det Norske Tegnspråkteater skal ha fem medlemmer; NDF utnevner tre og departementet to medlemmer.

Verdenskongress i Canada

Ved verdenskongressen for døve i Canada er Hilde Haualand en av hovedforeleserne. På generalforsamlingen blir forbundsleder Hanne Kvitvær den første norske representanten i WFD-styret.

Bistandsprosjekt

Prosjektet for å bygge opp et sterkt døveforbund på Madagaskar mottar kr 133 000 fra Atlas-alliansen.

Palestina-prosjektet får kr 600 000 ekstra fra Utenriksdepartementet til SMS-varsling ved flyalarm og annen katastrofevarsling.

Statlig arv til organisasjonene?

Forbundet kontakter statsminister Kjell Magne Bondevik og foreslår at det opprettes et allment arvefond slik man har i Sverige, *Allmenna arvsfonden*, slik at verdiene av dødsbo fra de som går bort uten arvinger, kan tilføres et fond som deles ut til frivillige organisasjoner. Forslaget blir vedtatt i 2015 og får navnet *Herreløs arv* og tildeles prosjekter som drives av de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.

Nødmelding via mobil

Med teksttelefon er det mulig å ringe nødnummeret 1412, men forbundet påpeker at døve ikke bærer med seg en teksttelefon og krever derfor at det også opprettes nødtelefon via mobiltelefon. Kravet støttes av FFO og fremmes for Justis- og politidepartementet.

Tilskudd til blad

NDF bevilger kr 500 000 til Døves Medias for informasjonsarbeidet; i praksis er det arbeidet med Døves Tidsskrift, tekst-tv meldinger og en del videoproduksjoner. Helge Herland ansettes som redaktør for bladet med Ål som kontoradresse.

Tilskudd til historie

NDF gir et tilskudd på kr 25 000 til driften av Norsk Døvehistorisk Selskap og lover det samme tilskuddet i årene fremover.

2004

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Sissel Gjøen, Oslo

Økonomisk status

Omsetningen i forbundet er på 12 millioner kroner, men det meste er tilskudd som er øremerket forskjellige tiltak utenfor NDF. Det gjelder spesielt tilskuddet fra ExtraSpillet som er på rekordstore 4,2 millioner kroner, fordelt på 11 prosjekter.

Tilskuddet til kulturarbeid er kr 648 000, og til tegnspråktolking av teaterforestillinger gir staten kr 291 000.

Det er inntekter på en million kroner fra spilleautomatene som redder regnskapet. Men disse inntektene avsluttes 31. desember fordi Stortinget har vedtatt forbud mot automatene, og hva skjer da med den økonomiske driften av forbundet?

Vi trenger 2,5 millioner kroner mer i driftstilskudd for å kunne drive et godt forbund for døve, sier konstituert generalsekretær Sissel Gjøen.

Studiearbeidet

Som medlem av Funksjonshemmedes studieforbund mottar NDF nesten 1,3 millioner i tilskudd som fordeles på sentrale kurs i NDF med kr 360 000, sentrale kurs på Ål-senteret kr 360 000, lokale kurs i foreningene kr 360 000, og som administrasjonstilskudd til NDF kr 180 000.

Prosjektkoordinator

Tilskuddene til forskjellige prosjekter fra Stiftelsen Helse og Rehabilitering blir stadig større. Det er mye arbeid både med søknader, gjennomføring og etterarbeid. Derfor går Bjørn A. Kristiansen inn i en kombinert stilling som studiekonsulent og prosjektkoordinator.

Administrasjonen

Sissel Gjøen fortsetter som konstituert generalsekretær. Med seg på kontoret i Oslo har hun forbundsleder Hanne Kvitvær og Bjørn A. Kristiansen. I tillegg er det to stillinger på 50 prosent: en som ungdomskonsulent og en som kontorfullmektig. Fra hjemmekontor i Ålesund holder Tor-Inge Gausnes orden på regnskapene, og Ragna B. Jørgensen er fortsatt ansatt i en deltidstilling som interessepolitisk medarbeider.

Landsråd på Lørenskog

Ved landsrådet på Lørenskog er temaet døveforeningenes rolle i fremtiden. Oslo Døveforening forteller at de vurderer å selge huset i Sven Bruns gate fordi det gamle huset er dyrt i drift og uten heis. De vil enten kjøpe eller leie nye lokaler. Landets største forening diskuterer også om det skal bytte navn til Oslo Døvesenter eller Oslo Tegnspråksenter. Den diskusjonen er vi ferdig med i Bergen, opplyser Toralf Ringsø, vi heter nå Bergen Døvesenter.

Alle enhetene i forbundet forteller om sitt arbeid, både utfordringer og planer i fremtiden. Som vanlig blir forbundets årsberetning og regnskap for foregående år gjennomgått slik at man sparer tid på dette ved landsmøtet, som formelt behandler og godkjenner dette.

Leirjubileum

Det er 50 år siden de nordiske ungdomsleirene begynte, den første leiren var på Elverum, og der markeres også jubileet med årets leir og med deltakere fra alle de nordiske landene.

Felles arbeid for døvblitte

NDF og HLF underskriver en avtale om et felles organ for døvblittarbeidet i de to forbundene. Turid Trollsås fra NDF er nestleder i Døvblittes fellesorgan, mens lederen John Oliver Almendingen kommer fra HLF.

Sykehjemsplass i tegnspråklig miljø

Til en stortingsmelding om *Bedre kvalitet i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene* krever NDF igjen at døve gis reell valgmulighet til opphold på sykehjem med tegnspråklig miljø.

Døveskolenes fremtid

En annen stortingsmelding tar for seg opplæringstilbudet til døve og hørselshemmede, blant annet foreslås det å nedlegge Bjørkåsen videregående skole, noe forbundet går sterkt imot. Erfaringene med de såkalte knutepunktskolene er dårlige, påpeker NDF. På samme måte går forbundet sterkt imot å overføre de statlige barneskolene til kommunale skoler. Bare statlig drift kan sikre at døve og hørselshemmede barn får mulighet til samme tilbud uavhengig av hvor de bor i landet, argumenterer NDF.

Når meldingen skal diskuteres og avgjøres i Stortingsdebatt, skjer det noe sjeldent. Vi gjengir en omtale fra Døves Tidsskrift om saken:

> *Departementet kan foreslå, men det er Stortinget som bestemmer. Det er dette som heter folkestyre, og i saken om opplæring for hørselshemmede var det greit å få bevist at folkestyret fortsatt fungerer. Der fagfolkene i Utdanningsdepartementet blir oppfattet som arrogante og eneveldige, blir stortingspolitikerne oppfattet som lyttende og ydmyke. De tok foreldrene og organisasjonene på alvor og talte departementet midt imot. Stortinget bestemte at Skådalen kompetansesenter inkludert skoledelen skal fortsette samlet som før. Tvillingskolemodellen, som departementet har slik forkjærlighet for, må utredes bedre før det blir snakk om å gjennomføre noen endringer. Alle hørselshemmede elever som søker skal kunne begynne i 1. klasse på et statlig kompetansesenter til høsten. I Stortingsdebatten var det også klar vilje til å plusse på bevilgningene til kompetansesentrene når det nasjonale statsbudsjettet skal revideres til sommeren.*

Anbefaler tegnspråklov

Utredningen om norsk tegnspråk er ferdig. Den er utført av Arkiv Bibliotek og Media (ABM). Den konkluderer med at det er mer et spørsmål om når norsk tegnspråk skal lovfestes som språk, enn om det skal skje. De anbefaler Kultur- og kirkedepartementet å utarbeide et lovforslag om at norsk tegnspråk blir offisielt språk i Norge, og på hvilke områder dette skal gjelde.

Styrene i enhetene

På landsmøtet i Sarpsborg for to år siden ble det diskutert en konsernmodell med felles styre for NDF og alle enhetene. På forbundsstyremøtet 22. november er det helt andre tanker som fremkommer i sak 56/04:

> *Forbundsstyret diskuterte dagens praksis hvor flere av forbundsstyremedlemmene også sitter i styret for enhetene. Erfaringer tilsier at det kan være ønskelig å endre denne praksisen. Samtidig var det enighet om å forsøke å få til en samordning av mål for hele organisasjonen.*

Vedtaket konkluderer med at spørsmålet tas opp på et møte mellom styrene i NDF og styrene for enhetene.

Ragna Berget Jørgensen var ansatt som generalsekretær i 1999-2001, og jobbet som interessepolitisk medarbeider etter det.

2005

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Sissel Gjøen, Oslo

Landsmøte Bergen–Newcastle t/r

Døveforeningen i Bergen plasserer landsmøtet på skipet som går mellom Bergen og Newcastle, med et døgns opphold på hotell i Newcastle. Det blir heldigvis et landsmøte preget av små bølger både i Nordsjøen og under selve forhandlingene.

De to millionene, endelig sluttstrek

Landsmøtet vedtar endelig slutt på føljetongen om de to millionene som er brukt på å styrke aksjekapitalen i Designtrykkeriet AS, som er det nye navnet på Døves Trykkeri AS. Landsmøtet vedtar å sette en strek over hele beløpet slik at forbundet slipper å betale tilbake pengene til foreningsfondet. Saken avgjøres med 25 stemmer for, 15 imot og 6 blanke stemmer.

Oppdatering av formålsparagraf

Forbundets formålsparagraf blir oppdatert og får denne teksten:

> *NDF er en partipolitisk og religiøst nøytral interesseorganisasjon, som skal arbeide for å bedre døves- og tunghørtes situasjon på alle områder i samfunnet. Målet for organisasjonens virksomhet er å oppnå bedring av den enkeltes livsstandard og levekår, og full samfunnsmessig likestilling.*
>
> *NDF er primært tegnspråkbrukernes organisasjon og arbeider for å styrke tegnspråkets stilling på alle områder i samfunnet. Ut fra medlemmenes ulike behov har tegnspråk og tegnstøttet kommunikasjon sin naturlige plass innen organisasjonen.*

Ordlyden er et kompromiss mellom de som ikke vil ha tegnspråk nevnt i paragrafen i det hele tatt, bare i arbeidsprogrammet, og de som ikke vil ha med begrepet *tegnstøttet kommunikasjon.*

Kulturdager hvert år

Landsmøtet vedtar at Døves Kulturdager skal videreføres hvert år, og ikke annethvert år som noen foreninger foreslår.

Arbeidsprogram

Landsmøtet vedtar også at forbundet blant annet skal arbeide for:

- Tegnspråk som lovfestet språk.
- Tid for tegn-sendingene på NRK må gis lengre sendetid.
- Merutgiftene med å være døv må føre til økt grunnstønad.
- Gratis tegnspråkopplæring til familie av døve.
- Rett til sykehjemsplass i tegnspråklig miljø.
- Døgnåpen tolketjeneste.

Prioriterte arbeidsområder

I det første året skal disse områdene prioriteres:

- Tegnspråk godkjent som fullverdig språk.
- Informasjons- og kommunikasjonsteknologi.
- Familie og helse – eldreomsorg.
- Skole, utdanning og arbeidsliv.

Forbundsleder

Hanne Kvitvær gjenvelges som forbundsleder uten motkandidat, og forbundsstyret får fullmakt til å vurdere om leder skal engasjeres på fulltid eller deltid.

Organisering av CI-brukere

To døve tillitsvalgte som har CI, Kjetil Høgestøl og Sigrun Ekerhov fra Bergen, spør hva NDF kan bidra med til CI-brukere både med tanke på økonomi, interessepolitikk og organisering. Forbundsleder Hanne Kvitvær svarer at hun gjerne vil komme på besøk til CI-gruppen i Bergen. Forbundet er opptatt av at man ikke splitter opp organisasjonen i mindre grupper, men åpner likevel for at det kan opprettes et CI-utvalg i forbundet. Året etter arrangerer NDF likepersonstreff for CI-brukere i Stavanger, men noe eget utvalg opprettes aldri.

Tegnspråk som offisielt språk

Kulturdepartementet svarer NDF med at det vil ta tid før en eventuell tegnspråklov foreligger. Det er nødvendig at alle sider av saken blir vurdert, og at konsekvenser kartlegges, skriver departementet og heller kaldt vann i blodet på de som håper på en snarlig språklov.

Norske filmer med tekst

Kulturdepartementet imøtekommer et gammelt krav fra NDF. De sier at alle norske filmer som får statstilskudd, skal det også lages tekstede kopier av. Så er det opp til kinoene å vise kopien med tekst. Leif Holst Jensen i Norsk film- og TV-produsenters forening uttaler til Aftenposten det mange filmprodusenter mener:

> *Det er ikke alle filmer og alle dialekter som vil fungere med undertekster. Film er et visuelt medium som ikke er laget for tekstflater under. Det blir en form for uklarhet mellom det som skrives og det som blir sagt, og dette skaper en distanse mellom publikum og filmen.*

Avisen burde konfrontert Holst Jensen med at nesten alle kinofilmer er produsert i utlandet og vises med norsk tekst. Og når norske filmprodusenter klarer å selge sine filmer til utlandet, blir de selvsagt tekstet på landets språk.

Den negative holdningen blant filmprodusentene fører til at bare tre filmer ønsker penger til teksting.

Salg av Designtrykkeriet AS?

Trykkeriet er på vei til å gå konkurs og trenger eiere med større økonomiske muskler enn NDF. Det føres derfor forhandlinger med bedriften Åstvedt Industrier AS i Bergen om salg av Designtrykkeriet.

Hanne Berge Kvitvær, Stavanger, 1956–

Hanne ble født døv av døve foreldre og er ekte Stavanger-jente. Sin utdannelse har hun innenfor økonomi og organisasjon. Hun har gått gradene i døveorganisasjonen fra styrene i ungdomsklubben, idrettsklubben, døveforeningen, døveforbundet og forbundets enheter. Hun har innehatt alle tillitsverv og vært leder i de fleste styrene hun har deltatt i. Hun er en typisk organisasjonskvinne som lett lar seg engasjere i saker, noen vil si ganske stri og sta, men de som sier det, må nok innrømme at dette har mildnet med årene.

Hun ble valgt inn i styret for WFD i 2003 og sier selv hun vil gi seg på verdenskongressen i Paris i 2019, altså etter 16 år med alle verdensdeler som møteplass. Hennes store internasjonale nettverk har åpnet NDF mot verden, slik at forbundet har vært verter for flere internasjonale møter og seminarer.

I dag er Hanne Berge Kvitvær styreleder for Døves Media – og i det sivile har hun 50 prosent stilling som daglig leder i døveforeningen i Stavanger, kombinert med 50 prosent stilling i Oljedirektoratet.

Holiday Inn
NEWCASTLE CITY

Landsmøte 19.–23. mai 2005

Bergen-Newcastle-Bergen

2006

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Paal Richard Peterson, Oslo

Landsråd i Stjørdal

60 tillitsvalgte og ansatte i forbundet er samlet til landsråd i Stjørdal.

Tegnspråklov

Direktør for Kulturdepartementet Tore Ås Hansen deltar på landsrådet og forteller om fremdriften i arbeidet med tegnspråkloven. Han sier at flere departementer er involvert i lovarbeidet. De ønsker enda flere argumenter for de hindringer døve møter i hverdagen, og hvordan en lov kan være med på å løse disse. Også de økonomiske konsekvensene med en lov må utredes nøye før departementet kan konkludere, forklarer han, men stortingskomiteen har gitt tydelige signaler til departementet om at de ønsker tilbakemelding på arbeidet som skjer med lovarbeidet.

FFO eller SAFO

En representant fra hver av de to organisasjonene Funksjonshemmedes Fellesforbund, FFO, og Samarbeidsforumet for funksjonshemmedes organisasjoner, SAFO, orientere om sitt tilbud. NDF har alltid vært medlem i FFO, men flere foreninger stiller spørsmål ved nytten av å være medlem i en organisasjon med 66 ulike forbund, der de fleste arbeider med sykdomsrelaterte grupper. SAFO ble stiftet i 1995 da Handikapforbundet og Blindeforbundet gikk ut av FFO – senere har det tatt opp to forbund som medlemmer: Norges Døvblinde og Norsk forbund for utviklingshemmede. Den etterfølgende debatten viser ikke annet enn at meningene blant døveforeningene er delte, og enten man er med i den ene eller den andre organisasjonen, blir døve på en måte utenfor fellesskapet på grunn av språkbarrierene. Saken avgjøres på landsmøte i 2007.

Gjenganger-saker

Som alltid ved store møter i NDF blir det diskusjon om døveforeningenes fremtid, hvordan ungdommene skal rekrutteres, medlemskontingenten og Døves Tidsskrifts evig dårlige økonomi. Tema for høstens Døves Dag blir *Tegnspråk for alle*, med oppfordring til foreningene om å komme seg ut med informasjon i samfunnet.

Arbeidslivet prioriteres

De siste årene har forbundet hatt spørsmål knyttet til arbeidslivet som et satsingsområde. Det er opprettet eget arbeidslivsutvalg, årlige sentrale seminarer om spørsmål rundt døve og arbeid blir gjennomført, og forelesere både fra arbeidsgiver- og arbeidstakersiden blir trukket inn i seminarene. På den måten blir forbundets kontaktnett i arbeidsspørsmål gradvis bygget ut.

Designtrykkeriet AS selges

Etter flere vanskelige økonomiske år for trykkeriet selger NDF alle aksjene til Åstvedt AS. Salgssummen er 3,1 millioner kroner. Salget skjer etter anbefaling fra styret i Designtrykkeriet AS og vedtas på ekstraordinær generalforsamling. Åstvedt Industrier AS er Vestlandets største arbeidsmarkedsbedrifter med tilhold i Bergen, de vil drive trykkeriet videre som et datterselskap av bedriften.

Bistandsarbeid

Fra Norad kommer kr 500 000 til arbeidet på Madagaskar, kr 600 000 til Sør-Øst Afrika og kr 630 000 til prosjektet i Palestina.

Bevilgningen til Sør-Øst Afrika er et tilskudd for å bygge opp et regionalt samarbeid mellom landene etter mønster fra Døves Nordiske Råd. Sekretariatet for prosjektet er i Kenya. Prosjektet blir stoppet av Atlas-alliansen fordi det avdekkes korrupsjon. En stor del av pengene gikk i lommene til private.

Hendelsen skaper en diskusjon i forbundsstyret om det fremtidige bistandsarbeidet. Det er klare signaler fra Atlas-alliansen at hvis de fortsatt skal bevilge penger til prosjekter gjennom NDF, må bistandsarbeidet ha langsiktige planer, gjennomtenkte strategier, sterkere forankring i forbundets ledelse og klare resultatmål. Til dette kreves spisskompetanse, og forbundsstyret vedtar at det skal opprettes en 50 prosents stilling som bistandsarbeider.

Sosial- og helsedirektoratet trekker CI-rapport tilbake

Sosial- og helsedirektoratet presenterer en CI-rapport som innledes med et sitat fra Bibelen: *Han har gjort alle ting vel: både gjør han at de døve hører, og at de målløse taler.* Innledningen er beskrivende for hele rapporten som NDF er raskt ute og kritiserer. Direktoratet tar til vettet og trekker tilbake rapporten, for å revidere den til et dokument som fag- og brukermiljøene i større grad kan gi sin tilslutning til.

Plassproblemer på kontoret

Det er plassproblemer på forbundskontoret etter at Døves Media etablerte sitt avdelingskontor der. Døves Media får beskjed om å finne seg andre lokaler og leier seg inn hos Teater Manu. Derfor følger forbundet spent med på hvor Oslo Døveforening finner nye lokaler etter at de har solgt huset i Sven Bruns gate. Kanskje kan en gammel drøm om et felles Døves Hus i Oslo gå i oppfyllelse?

Medlemsvekst

Forbundet får 258 nye medlemmer i løpet av året, det er en økning på 11 prosent og tilegnes sterkt den nyopprettede markedsavdelingen med Svein Erik Johansen som leder.

Døves Media til Oslo?

Generalsekretær og daglig leder ved Døves Media lager en utredning om fordeler og ulemper ved å flytte bedriften fra Ål til Oslo. De ansatte ved Døves Media trekkes inn i arbeidet.

Paal Richard Peterson ny generalsekretær

Det er 21 søkere til stillingen som generalsekretær, blant søkerne er ikke Sissel Gjøen som har fungert i stillingen i flere år. Forbundsstyret ansetter Paal Richard Peterson, Oslo. Han begynner sitt arbeid 1. mai. Noe av det første han gjennomfører, er opprettelsen av en egen informasjons- og markedsavdeling. Paal Richard ble født i 1973 og ble gradvis døv som barn. Han er utdannet statsviter og har erfaring som styremedlem i forbundet og som ansatt både ved Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Døves Media.

Han har sterke aner i organisasjonen, faren Svein Arne Peterson er tidligere generalsekretær i NDF, og farmor Karin Jensen en av de mest markante kvinnelige tillitsvalgte gjennom forbundets historie.

Paal Richard Peterson.

NDFs arbeidslivs-seminar høsten 2006

Prosjekt Madagaskar

Prosjekt Palesina

Norges Døveforbunds landsmøte i Molde 2007

Møre og Romsdal Døveforening med Leif Gunnar Kvernberg som primus motor var vertskap for landsmøte i Molde i 2007.

Gjesten fra Finlands Døveforbund bemerket at det var stor debatt iver på landsmøtet til Norges Døveforbund.

Generalsekretær Paal Richard Peterson takket Kultur- og kirkedepartementets Britt Holtebekk for at hun besøkte landsmøtet. Med seg fikk hun barnas tegnordbok.

2007

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Paal Richard Peterson, Oslo

Landsmøtet i Molde

Motto for landsmøtet er: *Tegnspråkets fremtid – vårt felles ansvar.*

Også på landsmøtet i Molde er Kulturdepartementet invitert til å holde åpningsforedraget. Seniorrådgiver Britt Holtebekk gir et historisk tilbakeblikk for de 76 deltakerne om arbeidet med å få til en tegnspråklov. Heller ikke hun kan love at loven er like rundt hjørnet, men hun forsikrer landsmøtet at departementet vet at døve er utålmodige og trøster med:

> *Departementet jobber for å heve status for norsk tegnspråk på andre måter enn gjennom egen lov.*

Det andre åpningsforedraget er det NRKs Siri Antonsen som står for. Hun forteller at tilbudet til døve og hørselshemmede vil bli stadig bedre i NRK, både når det gjelder tegnspråktolkede- og tekstede programmer. Som utdannet tegnspråktolk holder hun innlegget på et vakkert tegnspråk, all ære til NRK for en slik ambassadør.

Ekstraomgang om de to millionene

Saken om salg av trykkeriet blir tatt opp av Telemark Døveforening som minner om at landsmøtet for to år siden ettergav de to millionene forbundsstyret hadde lånt for å styrke aksjekapitalen i bedriften. Bare et halvt år etter dette vedtaket selges trykkeriet og NDF tjente 2,5 millioner på salget uten at foreningene fikk ta del i dette. Ble vi lurt den gang, spør foreningen – og bør ikke de to millionene nå tilbakeføres til foreningsfondet. Generalsekretær Paal Richard Peterson argumenterer sterkt for at pengene fra salget kan disponeres fritt av forbundet, *vi trenger pengene i den omstillingsperioden vi nå er inne i*, understreker han – og slik blir det.

Vedtektsendringer

Landsmøtet vedtar at forbundsstyret ikke skal ha stemmerett når landsmøtet behandler regnskapene og årsberetningene.

Landsmøtet skal avholdes hvert tredje år, ikke hvert andre.

Fortsatt FFO og varsling

Forbundet skal fortsatt være medlem av FFO.

Landsmøtet vedtar også at NDF skal prioritere arbeidet med brannvarsling på hoteller, skip og katastrofevarsling.

Ny giv komite

Det opprettes en *Ny giv komite* med tre representanter fra forbundsstyret og fire aktive tillitsvalgte i lokalforeningene, målet er å evaluere hele NDFs organisasjonsmodell frem til landsmøtet i 2010.

Medlemsvekst

Medlemstallet i forbundet har vokst fra 1762 medlemmer i 2002 til 2212 i 2007.

Kvitvær fortsetter

Hanne Kvitvær blir enstemmig gjenvalgt som forbundsleder. Forbundsstyret gjør avtale med henne om 40 prosent lønnet stilling.

Menneskerettighetspris

Tore Sandberg mottar NDFs første menneskerettighetspris for sitt enorme arbeid for å få frikjent Fritz Moen for to drap han ble uskyldig dømt for, en sak som av mange kalles Norges verste justismord.

Rett til sykehjemsplass

Helse- og omsorgsdepartementet kommer endelig på banen i spørsmålet om døves rett til sykehjemsplass i tegnspråklig miljø. De mener dagens lovverk er god nok, og at kommuner som ikke har sykehjem med tegnspråkkyndige, bør kjøpe plasser i kommuner som har dette, i praksis da i de tre største byene. Departementet lover å gå ut med tydelig informasjon til alle landets kommuner om døves situasjon på sykehjem og sykehus.

Døves Tidsskrift til Oslo

Forbundet oppretter en informasjons- og markedsavdeling, og redaktør for Døves Tidsskrift Helge Herland flyttes fra Døves Media på Ål til NDF i Oslo. Begrunnelsen for tilbakeføringen er først og fremst at forbundsstyret vil styrke administrasjonen med redaktørstillingen og bruke bladet mer aktivt som medlemsblad. For det andre fordi Døves Media mener de får for lite tilskudd fra forbundet til å utgi bladet. Bladet skal utkomme med 10 nummer hvert år.

Informasjons- og markedsavdelingen skal ha ansvar for Døves Tidsskrift, deafnet.no og ellers være mediekontakt og behjelpelig ved utforming av notater. Videre skal den ha som prioritert oppgave å jobbe for at NDFs inntekter økes betraktelig. Svein Erik Johansen er ansatt som forretningsutvikler, og to andre engasjeres på frilansbasis som annonseinnsamlere.

deafnet.no

15. januar åpner NDF sine nye nettsider. Layout på deafnet og Døves Tidsskrift er nå samkjørt, og generalsekretær Paal Richard Peterson sier at målet er å gjøre så mye som mulig av informasjonen tilgjengelig både på norsk og på norsk tegnspråk. De første tre ukene er det nesten 6000 som er innom deafnet-sidene.

Døves Nordiske Råd 100 år

Fredag 26. oktober 2007 markerer Døves Nordiske Råd sitt 100-årsjubileum i København.

Verdenskongress i Madrid

Ved verdenskongressen for døve i Madrid holder Paal Richard Peterson foredrag om menneskerettigheter og døve i informasjonssamfunnet, mens Katharina Peterson foreleser om situasjonen i Norge for døve og hørselshemmede med mental sykdom.

Verter for WFD

NDF er vertskap for styret i WFD og kombinerer det med et seminar i Oslo om *FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Liisa Kauppinen, Finland, har vært talsperson for døve overfor FN i saken. Hun har gjort et imponerende arbeid gjennom fem år og fått FN-forsamlingen med på at tegnspråk skal nevnes spesielt i flere av konvensjonens artikler. Først og fremst anerkjenner konvensjonen de nasjonale tegnspråkene på lik linje med de nasjonale talespråkene. På seminaret understreker Kauppinen at hvis tegnspråk ikke aksepteres som et språk, vil det ikke være mulig å oppnå fulle menneskelige rettigheter for døve.

2000 demonstrerte!

Om den store politiske demonstrasjonen som blir vedtatt på landsmøtet skriver Døves Tidsskrift blant annet:

> *Nesten 2 000 demonstrerte for norsk tegnspråk lørdag 3. november i Oslo. Været var praktfullt. Deltakerne kom fra Bodø i nord til Kristiansand i sør, to busslaster fulle av gullstemte bergensere (Brann hadde nettopp tatt sitt første seriemesterskap i fotball på 44 år), en buss fra Trondheim – ja, alle foreningene i Norge kom med grupper av medlemmer som ville vise sin klare mening i hovedstaden. Det varmet veldig å se så mange hørende støttespillere, foreldre, familie, tolker, lærere, venner osv. Døve står slett ikke alene i kampen for tegnspråklov. Politikerne som mottok demonstrantene og kravet om å gjøre norsk tegnspråk til et offisielt språk i Norge var tydelig beveget. Det er en dag som vil gå inn i historien som en av de største i NDF!*

3. november 2007: Vi marsjerer for tegnspråk!

Dette heftet på 8 sider ble laget av Norges Døveforbund til politikere, myndigheter og andre i november 2008 der man argumenter for hvorfor tegnspråk er et eget, selvstendig språk.

3. november 2007: Vi marsjerer for tegnspråk!

Foto: Rune Anda

2008

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Paal Richard Peterson, Oslo

90-årsjubileum

18. mai er 130 feststemte gjester samlet til jubileumsmarkering på Hotel Clarion Royal i Oslo. NDFs høye beskytter, prinsesse Märtha Louise, er den første i rekken av mange gratulasjonstalere. Hun sier blant annet:

> *Norges Døveforbund har nedlagt et omfattende arbeid for å få døve til å delta på alle områder i samfunnet. I dag feirer vi den innsatsen, og det er jeg veldig glad for å være med på.*
>
> *Tegnspråk har hatt, og har fremdeles en sentral posisjon i arbeidet til forbundet. Samfunnet har endret seg betraktelig siden 1918 og språket har ikke blitt mindre viktig med tiden. I informasjonssamfunnet er kommunikasjon svært viktig, og ofte en forutsetning for fullverdig deltakelse. Det å kunne utrykke seg, skaffe seg kunnskap og forstå omgivelsene er blant menneskets grunnleggende behov.*
>
> *Engasjementet til Norges Døveforbund strekker seg over et bredt spekter fra barne- og ungdomsarbeid, til arbeidslivet og til våre seniorer. Det drives også et omfattende tegnspråklig kulturarbeid med kulturdager arrangert på omgang blant lokalforeningene.*

Forbundet utgir boken *Tegnspråkets fremtid – vårt felles ansvar*, der 19 artikkelforfattere tar for seg ulike områder knyttet til døves situasjon. Alle 19 er selv døve: Det er verdt å notere seg, for tradisjonelt har døve gjerne unndratt seg skriftlige oppgaver – eller kanskje er det døveorganisasjonen som sjelden har gitt dem muligheten?

Menneskerettighetspris

Marit Vogt-Svendsen tildeles NDFs menneskerettighetspris for sin store innsats for at norsk tegnspråk blir sett på som et fullverdig språk.

NDF purrer på krav

Forbundet innleder jubileumsåret med å sende purring til ulike departementer med krav om SMS-varsling, tegnspråk som offisielt språk, tegnspråkopplæring i grunnskolen og rett til tegnspråktolking i norsk straffeprosess.

Bistandsprosjekter

Prosjektene på Madagaskar og Palestina videreføres og avsluttes i løpet av en toårsperiode, men forbundsstyret vedtar på sitt møte i juni at:

> *Forbundsstyret vedgår at vi i dag ikke innehar tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å drive bistandsarbeid slik vi ønsker. Det er nødvendig å forankre bistandsarbeidet i hele NDF og til det trenger vi en pause samtidig som det settes i gang en opplæring på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve.*

Etter at prosjektene på Madagaskar og Palestina ble avsluttet, har ikke NDF engasjert seg i bistandsarbeid.

Gausnes gir seg med regnskap

NDF har hatt mange dyktige regnskapsførere, så når vi trekker frem Tor-Inge Gausnes, er det fordi han gjennom hele sitt virke i døveorganisasjonen har vært den store økonomen. Han har sittet i forbundsstyret og i flere av enhetenes styrer og alltid vært den som har det tyngste ordet i diskusjonene om finansene. Så har han trådt til som ansatt regnskapsfører når han har blitt bedt om det. I det daglige har han drevet eget regnskapsfirma fra Ålesund. Da han avslutter sitt engasjement som regnskapsfører i NDF, blir arbeidet overført til et regnskapsfirma i Oslo, og det merkes. På styremøtet 30. juni er det protokollert:

Det nye regnskapsbyrået har fortsatt utfordringer til det å føre regnskapet slik vi ønsker. Det jobbes nå med å gå gjennom regnskapet slik at det er i samsvar med det oppsettet vi vil ha. En muntlig presentasjon av dagens økonomiske situasjon ble presentert av generalsekretæren.

Oppvekstkonsulent

Det opprettes en stilling som fagkonsulent/rådgiver innenfor barne-, ungdoms- og skolesaker. Stillingen finansieres det første året av en sjenerøs gave fra en ekstern giver som vil være anonym.

ExtraStiftelsen

ExtraStiftelsen tildeler NDF tre millioner kroner til syv prosjekter i 2008 – men bare ett av disse prosjektene skjer i NDF, det er kr 420 000 til å utvikle en kunnskapsbase på deafnet. Forbundet får kr 300 000 i tilskudd for å administrere prosjektene.

Privat arbeidsformidling

NDF inngår samarbeid med Adecco og Signo Rycon AS om vikarformidling av døve arbeidssøkere. Adecco er et av Norges største private bemanningsselskaper og skal prøve å få døve ut i arbeid, i et prosjekt finansiert av ExtraStiftelsen. Dermed har Navs arbeidsformidling for døve fått en konkurrent. Kan det private firmaet løse oppgaven bedre enn den offentlige arbeidsetaten?

Markedsavdelingen

Den nye markedsavdelingen markerer seg med medlemsverving om høsten med rabatt på medlemskontingenten og gavekort til de som verver.

Salg av ryggsekker, jubileumsvase og jubileumsbok.

Medlemsfordeler: Døves Tidsskrift, rabatt på bøker som NDF selger, på et utvalg hoteller, billetter på Teater Manu, rimeligere priser på opphold på feriehjem og leie av lokaler hos døveforeningene.

Norsk tegnspråk en kulturarv

Fredag 27. juni presenterer kultur- og kirkeminister Trond Giske stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) med tittelen *Mål og mening*. I den historiske meldingen sier statsråden blant annet følgende om norsk tegnspråk:

Kulturdepartementet vil gå inn for at norsk tegnspråk får høyere offisiell status gjennom en lovforankring. Det kan best skje ved at norsk tegnspråk blir omfattet av en allmenn språklov. Norsk tegnspråk er et genuint norsk språk, en del av den norske kulturarven og ikke minst en del av det språklige mangfoldet i landet som vi alle har en plikt til å ta vare på. Tegnspråk er og vil i fremtiden være en del av det språklige mangfoldet i Norge. Det må behandles som andre fullverdige språk og få den status som naturlig følger av dette.

NDF med mange seminarer

Nordisk arbeidslivsseminar, nordisk seminar om tolketjenesten i Oslo, jubileumsseminar *Vi er her fortsatt, la lyset være på* i Oslo, eldre døves kulturdager i Bergen, Døves Kulturdager i Bodø, ungdomsseminar i Trondheim og seminar om CI og tospråklighet på Ål.

Økonomisk baksmell

Jubelåret gir økonomisk baksmell, et uventet underskudd på en million kroner som forbundsleder Hanne Kvitvær i Døves Tidsskrift forklarer slik:

Vi hadde god økonomistyring så lenge Tor-Inge Gausnes var regnskapsfører. Han kjenner organisasjonen vår godt og vi hadde et tett og nært samarbeid. Da han valgte å bli pensjonist ble regnskapet overført til et firma. Vi må innrømme at det ikke har fungert godt.

Tolkeutredning

NDF mener at for mye ressurser brukes på formidling av tolker og krever at tolketjenesten får et bedre datasystem for bestilling av tolk. Flere formidlere bør brukes som aktive tolker, for mange får fortsatt avslag på tolk når de bestiller, påstår forbundet.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet ber Nav gjennomføre en helhetlig gjennomgang av tolketjenesten.

Markering av Norges Døveforbunds 90-årsjubileum.

Fagdag i forbindelse med Norges Døveforbunds 90-årsjubileum.

Døveforeningenes felles 90-årsjubileumsgave til NDF var en skulptur av en kvinne som viser tegnet for språk. Kunstneren er Nina Nesje.

Prinsesse Märtha Louise deltok på jubileet, her sammen med forbundsleder Hanne Kvitvær.

Viktig bok utgitt av Norges Døveforbund skrevet av 19 døve artikkelforfattere.

Petter Sørensen og Odd-Inge Schröder.

Toralf Ringsø, Rolf Hansen og Tor-Inge Gausnes.

2009

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Paal Richard Peterson, Oslo

Økonomisk status

Driftstilskuddet fra staten blir stadig mindre. I år er tilskuddet 2,4 millioner kroner, i tillegg kr 270 000 til likepersonarbeid. Det er 121 organisasjoner som kjemper om totalt 115 millioner.

Døves Tidsskrift tar opp statstilskuddet på lederplass:

> *Vi stusser når hele seks organisasjoner for blinde og synshemmede gis tilskudd. Vi kjenner Norges Blindeforbund som med over 6000 medlemmer bare mottar 3,5 millioner i årlig driftstilskudd, for blant blinde og svaksynte er det fem andre forbund som også mottar støtte, blant annet Synshemmede Akademikeres forening som får kr 229 000. Av andre forbund NDF konkurrerer med kan nevnes: Norsk Intravenøs Forening, Klinefelterforeningen, Foreningen for søvnssykdom, Landsforeningen We Shall Overcome – eller Foreningen Aurora som med sine 63 medlemmer mottar kr 210 000 til arbeidet for psykisk syke. Alle disse foreningene gjør sikkert et stort og viktig arbeid, men er det riktig at NDF skal måtte konkurrere mot disse? I mange år var statstilskuddet til funksjonshemmedes organisasjoner konsentrert om gruppene døve, blinde, bevegelseshemmede og utviklingshemmede. At mange flere grupper er kommet til er positivt, men skal disse konkurrere med de fire hovedgruppene?*

Nedbygging av administrasjonen

Økonomien tvinger forbundsstyret til å ta pause i bistandsarbeidet, si opp engasjementet av oppvekstkonsulent, avslutte samarbeidet med det eksterne regnskapsfirmaet for å finne en rimeligere løsning, og innføring av full stopp i innkjøps- og reisevirksomhet for ansatte. Det signaliseres også at markedsavdelingen må legges ned.

Underskudd på driften blir likevel kr 625 000, som dekkes av sparepengene som er bygget opp gjennom innkomne gaver.

Lov mot diskriminering

1. januar vedtar Stortinget *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne*, men loven har mangler når det gjelder døves situasjon. Derfor krever NDF at det skal inkluderes i loven at det skal være forbud mot å diskriminere døve og hørselshemmede. Det skal være et lovkrav om at alle kinofilmer skal tekstes, alle tv-programmer skal tekstes og tegnspråktolkes, og at døve skal ha rett til tolk ved behov.

Teksttelefonformidling

Tidligere var det tre formidlingssentraler for teksttelefonsamtaler. På grunn av mindre trafikk er sentralene i Engerdal og Hyllestad nedlagt, mens sentralen i Mosjøen blir privatisert og får navnet Call IT.

Navnet må fortsatt være NDF

NDF gjennomfører en undersøkelse i befolkningen som viser at hele 25 prosent svarer Norges Døveforbund på spørsmål om de kjenner en organisasjon som jobber for døve. Navnediskusjonen bør derfor legges død, mener forretningsutvikler Svein Erik Johansen. Det har en tid vært fløtet med om man skal gå inn for navnet Norges Tegnspråkforbund eller liknende.

Døvemuseet åpnes

Lørdag 28. mars 2009 åpner Norsk Døvemuseum i Rødbygget i Trondheim. Dermed er en stor og viktig sak for forbundet loset trygt i havn. Gjennom flere års kamp har det kostet mangfoldig hundretusen kroner fra en slunken forbundskasse, flere demonstrasjoner og utallige møter med politikere og andre myndighetspersoner. Det er enestående å ha et museum for døve akkurat i de lokalene NDF ble stiftet i 1918. Trøndelag Folkemuseum skal stå ansvarlig for driften av museet. Mange har gjort en stor innsats for å få museet etablert og sikret midler på statsbudsjettet, men direktør ved Trøndelag Folkemuseum, Petter I. Søholt, trekker frem to spesielle personer i sin åpningstale:

Tidligere generalsekretær i NDF, Ragna Berget Jørgensen, for sin ustoppelige innsats i å øve press på politikere nasjonalt og regionalt. Ragna var nok en utløsende faktor når det gjaldt å få på plass de første statlige midlene.

Thorbjørn Johan Sander skal ha mye av æren for det historiske grunnlaget. Han er en nestor i norsk døvehistorie. Uten hans arbeid med kildesamling og det å få døves historie ned på papiret, så ville vårt arbeid med å lage utstillingen vært mye vanskeligere.

Skolestrategi

Forbundsstyret gir en prinsipputtalelse om undervisningen av døve og hørselshemmede barn:

NDF er ikke opptatt av stedet undervisningen skjer, men innholdet i og formen på undervisningen. Paragraf 2-6 i Opplæringsloven må gjøres reell, og tegnspråklig kompetanse en selvfølge blant lærere som underviser døve. Paragraf 3-9 gjør det nødvendig å også jobbe for videregående trinn, og det må vurderes om en stor nasjonal videregående skole etter modell fra Ørebro, er veien å gå.

Tegnspråk som fag og undervisningsspråk samt egne læreplaner må synliggjøres på samme måte som i starten (L97).

Tilskudd til Frelsesarmeen

Frelsesarmeens årlige sommerleir for døve sliter økonomisk og vurderes nedlagt, men NDF går inn med et tilskudd på kr 50 000 årlig til arrangementet på Golsfjellet – noe som gjør at leiren holder det gående frem til 2016.

Språkmeldingen diskuteres

28. april diskuterer nasjonalforsamlingen Stortingsmeldingen om språk som kulturministeren la frem i NDFs jubelår 2008. Samtlige partier er enige om at norsk tegnspråk skal inngå i den felles norske språkloven, og kulturminister Trond Giske avrunder debatten om hvordan arbeidet med tegnspråk skal følges opp med disse ordene:

Vi må ha et nært samarbeid med brukerne. Språkrådet kan få styrket sin kompetanse nå. Vi må jobbe internasjonalt og sørge for at tegnspråkets stilling også der blir sterkere. Vi må vurdere situasjonen for tegnspråkbrukere med hensyn til praktisk tilrettelegging for bruk av tegnspråk på ulike samfunnsområder og de formelle rettighetene og pliktene som er knyttet til dette. Vi vet jo også at ny teknologi, nye måter å kommunisere på, kan legge til rette for at også tegnspråket kan komme til anvendelse i mange flere sammenhenger. En viktig konsekvens av stortingsmeldingen er å følge opp dette på en god måte.

Landsrådet

Ved landsrådet orienterer *Ny giv komiteen* om fremdriften i arbeidet. De understreker at navnet på forbundet står fast, men ellers er det tanker om å dele forbundet i tre organisasjonsledd: NDF-sentralt i Oslo, regionalt nivå med ansatte i administrasjonen som skal bistå de lokale døveforeningene. Da kan vi si at historien gjentar seg, for denne måten å organisere forbundet på var kongstanken til stifteren Johannes Berge. Den ble prøvd ut, men fungerte ikke den gang.

De tre regionene er tenkt oppdelt fra Trondheim og nordover, fra Bergen skal det jobbes for Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland, Agder-fylkene, mens regionenheten i Oslo skal dekke resten av landet. Landsrådet stiller seg positiv til forslaget, men det store spørsmålet er som alltid: Hvordan skal de regionale sentrene finansieres?

Et annet forslag er ensartede navn på døveforeningene, navn som speiler at alle er en del av NDF-familien, for eksempel: NDF-Tromsø, NDF-Stavanger osv.

Komiteen foreslår også felles visuell profilering og enhetlige lover for alle foreningene. Til landsrådet er dette en orientering, kommende år må det eventuelt vedtas på landsmøtet i Tromsø.

Norsk Døve-museum i Rødbygget i Trondheim ble åpnet 28. mars 2009

Døveskoler

2010

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Sissel Gjøen, Oslo

Språkpolitisk tilskudd

For første gang mottar forbundet tilskudd fra Kulturdepartementet til språkarbeid, kr 350 000 skaper håp om at bevilgningen følges opp og utvides de neste årene. Slik går det ikke; det blir bare gitt tilskudd til formålet det året. Driftstilskuddet fra staten er på bare to millioner kroner. Andre tilskudd som likepersonarbeid, kulturarbeid, teatertolking og barne- og ungdomsarbeid er bundet til faste utgifter.

Bingoinntekter

To millioner kroner kommer overraskende som bingoinntekter fra et firma NDF har solgt navnet til. Det bidrar til et sjeldent driftsoverskudd på 1,1 millioner kroner i regnskapet. Men så kommer det nye statlige regler for bingospill også. Neste år er inntektene skrumpet til kr 50 000. Spillene blir regulert med begrenset spilleinnsats, og bingofirmaets spilletillatelse må deles på minst åtte frivillige organisasjoner.

Landsmøte i Tromsø

30 år etter forrige landsmøte i ishavsbyen er 70 ledere i døveorganisasjonen igjen samlet for å diskutere NDFs vei videre. Mottoet for landsmøtet og de kommende årene er treffende nok *Tegnspråk synes best!*

Astrid Sund minnet

Ved åpningen av landsmøtet blir Astrid Sund minnet. Hun blir begravet samme dag fra Nedre Eiker kirke. Astrid var aktiv som tillitsvalgt i NDF de siste 30 årene, blant annet med mange år som forbundsstyremedlem. Hun kombinerte et skarpt hode med et varmt hjerte og var en ressurs for ethvert styre. Astrid ble bare 50 år gammel, og hennes bortgang kom helt uventet. Hun ble døv da hun var 17 år, tok utdanning som spesiallærer, og fylte senere på med flere kurs og studier – blant annet innenfor ledelse.

Døgnåpen tolketjeneste

Landsmøtet vedtar resolusjon med krav om døgnåpen tolketjeneste. Det pekes på at det nesten er umulig å få tolk etter klokken 15.30, og så begrunnes kravet blant annet slik:

> *Retten til tolk er et spørsmål om døves ytringsfrihet. Skal døve kunne delta fullt og helt må vi være sikret at våre ytringer blir oppfattet – og at vi oppfatter andres ytringer.*

I resolusjonen vises det også til tolkeutredningen i 2008, der få av de mange kravene om forbedring av tolketjenesten er gjennomført. Landsmøtet krever fortgang i å få til en bedre tolketjeneste.

Ny giv arbeidet bortkastet?

Ny giv komiteen legger frem forslag om at det ansettes tre døvekonsulenter i NDF, med kontorplasser i Trondheim, Bergen og Oslo. Alle er enige i behovet, men pengene til stillingene finnes ikke, og saken oversendes forbundsstyret. Det samme skjer med komiteens forslag om skolering av tillitsvalgte på alle plan i organisasjonen. Heller ikke komiteens forslag om et felles navn på alle døveforeningene får gjennomslag. Forslaget går ut på at foreningsnavnene skal begynne med NDF og så henges stedsnavnet på, for eksempel NDF-Vestfold. Lengst i sin motstand går leder av døveforeningen i Bergen, Kjetil Høgestøl, som truer med å melde foreningen ut av NDF om navneforslaget blir vedtatt. Dagen derpå går Høgestøl på talerstolen og beklager sin utblåsning og forsikrer at Bergen Døvesenter fortsatt vil være en del

av NDF. Heller ikke forslaget om felles visuell profilering i form av logo og e-postadresser får gjennomslag, og da er det ikke mye igjen av det arbeidet medlemmene i Ny giv komiteen har drevet med de siste tre årene.

Slutt på hedersmedaljen

Med 37 mot 12 stemmer vedtar landsmøtet at det skal være slutt på å dele ut forbundets hedersmedalje. Forslaget kommer fra forbundets lovkomite med Erling Jacobsen, Signe Sæther Bekkvik og Lars Aksel Berge, blant annet begrunnet med:

> *Det er feil å vurdere folk mot hverandre, og tidligere har det vært for mange ansatte som har fått hedersmedaljen.*

Prioritering

Landsmøtet vedtar at følgende arbeidsområder skal prioriteres: Rettighet og tilgjengelighet, kultur og organisasjon.

NDF beholder gavepengene selv

De siste ti årene har gaver og arv som er kommet til NDF, blitt delt likt mellom forbund og døveforeningene. Landsmøtet vedtar at NDF nå skal beholde alt selv som et forbundsfond, et reservefond forbundet kan ty til i økonomiske krisetider, men det vedtas at det alltid skal stå minst kr 500 000 i fondet som skal være øremerket reisetilskudd til foreningenes representanter til landsmøtene.

Sterk ungdomsrepresentasjon

Hele styret på seks personer fra NDFU er aktive på landsmøtet. I tillegg er 11 av foreningsrepresentantene under 30 år, så landsmøtet får en sterkere ungdomsprofil enn tidligere. Ungdomsforbundet får også gjennomslag for sitt gamle ønske om at de gis stemmerett på landsmøtene.

Kvitvær med tre nye år

Hanne Kvitvær gjenvelges for tre nye år.

Bistandsarbeid

Avtalen med Norad og Atlas-alliansen om bistandsarbeidet på Madagaskar og Palestina utløper i 2011, men etter forslag fra Bergen Døvesenter på landsmøtet lover forbundsstyret at de vil søke om nye midler til å forlenge avtalen. Dette blir ikke fulgt opp, og i Døves Tidsskrift forklarer forbundsleder Hanne Kvitvær saken slik:

> *Vi har brukt masse ressurser i arbeidet på Madagaskar og Palestina. Vi har jobbet med å bygge opp døveforbundene i de to landene i mange år. Etter hvert kommer vi til et tidspunkt der landene selv må overta ansvaret. Dette samsvarer også med signalene vi har fått av Atlas-alliansen som finansierer prosjektene.*

Reaksjonene i de to landene er så sterke at forbundsstyret snur og likevel søker om nye midler fra Atlas-alliansen, men de avslår søknaden og dermed er NDFs bistandsarbeid et avsluttet kapittel.

Generalsekretæren slutter

Antall ansatte på forbundskontoret er i løpet av et år redusert fra 14 til 7 personer. Nedbemanningen forverres ytterligere når generalsekretæren Paal Richard Peterson slutter 30. april. Han vil prøve noe helt nytt og går til jobb som seniorrådgiver i Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Sissel Gjøen går inn i sin vante rolle som konstituert generalsekretær inntil videre.

Møte med Kulturdepartementet

Forbundet har møte med Kulturdepartementet for å purre på oppfølging av tegnspråk som offisielt språk, tilgang til medier og datasystemet for tale til tekst som NRK og TV2 venter på.

Møte med Språkrådet

NDF har møte med Språkrådet for å diskutere detaljer rundt opprettelsen av stillingen som tegnspråkkonsulent i Språkrådet. Stillingen blir opprettet neste år.

Landsmøte i Tromsø 5.–6. juni 2010

TOLK
TOLK

Norges Døveforbunds Ungdom (NDFU) er sterkt til stede ved møtene i døveorganisasjonen.

Norges Døveforbund arrangerte samling for døve lærere i Oslo, for felles erfaringsutveksling.

Astrid Sund gikk uventet bort.

Forbundsstyret, bak fra venstre: Bjørn Stensvoll, Arne Lundqvist, Bjørn A. Kristiansen, Finn Arild Thordarson og Kenneth Ommundsen. Foran fra venstre: Siv Mittet, Hanne Kvitvær, Irene Greftegreff og Hedvig Sinnes.

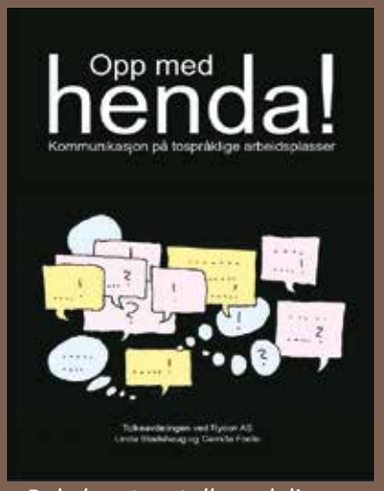

Bok, laget av tolkeavdelingen ved Rycon.

2011

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Irene Greftegreff, Oslo

Nedlegging av tre statlige døveskoler

Mens Stortinget venter på at Kunnskapsdepartementet skal legge frem en melding om spesialskolenes fremtid, sender departementet ut varsel om at tre av de fire statlige døveskolene skal nedlegges. Bare døveskolen i Trondheim skal fortsette driften. NDF reagerer med harme på at departementet skal nedlegge skolene i Oslo, Holmestrand og Bergen uten at saken er behandlet i Stortinget. Forbundet sender ut pressemelding:

> *Kunnskapsdepartementet varslet 1. februar at tre av fire statlige døveskoler skal nedlegges. Avgjørelsen er gjort på en udemokratisk måte, uten å inkludere de som blir berørt. NDF kan ikke akseptere at Kunnskapsdepartementet på egen hånd fatter en beslutning som skulle vært forankret i et stortingsvedtak, og uten å vente på stortingsmeldingen om spesialundervisning.*
>
> *NDF mener at departementet gjennom Utdanningsdirektoratet i lang tid har undergravd døveskolene og feilinformert både foreldre og media. Utdanningsdirektoratets praksis fører til at foreldre tvinges til å sette sine barn i nærskole, bare støttet av et par tegnspråktolker – og kanskje ikke det en gang. Barna mister et tegnspråkmiljø der de fungerer likeverdig, og tvinges inn i en passiv rolle.*

Markering foran Slottet

Fredag 4. februar deltar forbundsstyret og mange andre i en demonstrasjon ved Slottet der regjeringen er samlet til sitt ukentlige statsråd. Det er en protest mot departementets vedtak om at det ikke skal tas inn nye elever ved de tre døveskolene. NDF mener at mange av fagfolkene som veileder foreldre i valg av skole, gir feil råd. Erfaring viser at elever som begynner integrert i nærskolen, senere søker seg til en døveskole. Forbundsstyret kontakter stortingspolitikere og kreve en forsvarlig behandling av spørsmål rundt de tre statlige skolene.

Positive til omorganisering

Forbundsleder Hanne Kvitvær skriver i en lederartikkel i Døves Tidsskrift at forbundet er positiv til en omorganisering av opplæringstilbudet til døve og hørselshemmede barn.

> *Vi trenger kartlegging, kunnskapsinnhenting og konsekvensvurdering for å skape en bedre skole for barna i fremtiden. Vi oppfordrer derfor Kunnskapsdepartementet om å opprette en arbeidsgruppe som ser på disse spørsmålene. Vi forventer at departementet trekker tilbake varselet om at tre av fire døveskoler skal nedlegges frem til arbeidsgruppen har lagt frem sine konklusjoner (…)*

Skolesaken er tapt

Etter at departementet har varslet nedleggelse av skolene, kommer den formelle behandlingen på Stortinget. I juni støtter flertallet i stortingskomiteen sin egen statsråd Kristin Halvorsen, SV, i at skolene skal nedlegges. Mindretallet H, FrP, KrF og V foreslår følgende:

> *Stortinget ber regjeringen inntil videre unngå nedleggelse av statlige grunnskoler på hørselsfeltet for å kunne sikre og opprettholde et kvalitativt godt opplæringstilbud til barn og unge, uavhengig av bosted.*

Da har Kunnskapsdepartementet allerede fått en avtale med Bergen kommune om at de overtar ansvaret for elevene ved Hunstad skole, de skal bli en avdeling – eller integreres med elevene ved Nattland skole. Elevene på Østlandet er

avhengig av at hjemkommunene får til en avtale med Oslo kommune med plass på Vetland skole. Ellers må de, som departementet håper, la seg integrere i bostedsskolen. Et annet alternativ er at elevene søker seg til A.C. Møller skole i Trondheim som enn så lenge beholdes som statlig skole.

Tvillingskoler

Forbundsstyret går inn for en tvillingskolemodell etter mønster fra Oslo, der Oppsal og Vetland i flere år har fungert godt. Fokus på skoletilbudet må dreies fra spesialpedagogikk til språk. Opplæringsloven § 2-6 som gir rett til tegnspråklig opplæring, er ikke å anse som spesialpedagogikk, understrekes det.

Generalsekretær bare et halvt år

1. august ansettes Irene Greftegreff som ny generalsekretær. Hun er nestleder i styret og har de siste årene vært aktiv i styringen av døveorganisasjonen. I ansettelsesavtalen står det at hun har rett til å ta kurs innenfor administrasjon og ledelse i arbeidstiden. Hun har hovedfag i lingvistikk og grunnfag i psykologi og engelsk. Hun er datter av tidligere døvekonsulent Halvor Greftegreff.

I mange år har hun arbeidet med tegnspråk, og etter bare seks måneders prøvetid som generalsekretær vil hun tilbake til tegnspråkforskningen. Da er Sissel Gjøen som alltid tilbake som konstituert generalsekretær.

Sissel Gjøen.

Nødmeldingstjeneste

På en henvendelse fra NDF svarer Justis- og Politidepartementet at nødmeldingstjeneste for døve på SMS ventelig blir behandlet i Stortinget i 2011, og at man etter det kan legge frem en løsning på hvordan man kan motta nødmeldinger på SMS, MMS og muligens e-post.

NDF er svært misfornøyd med svaret og krever at det innen 1. mai må foreligge en løsning som inkluderer nødmeldingstjeneste via SMS, men ingenting skjer.

Døves Tidsskrift

I fjor kom bladet ut bare seks ganger, men nå økes det til åtte utgaver, fire om våren og fire om høsten.

Språkrådet

Tidligere forbundsleder Sonja Myhre Holten ansettes i Språkrådet som rådgiver for tegnspråk, et nytt stort skritt fremover i forbundets arbeid for språklig likestilling.

Tolketjenesten på ville veier

Det er slutt på døves mulighet til selv å velge tolk, nå bestemmer tolkesentralen hvem som skal tolke de forskjellige oppdragene. Det vitner om liten forståelse for døves situasjon, sier NDF.

NDF har hvert år presset på for å få avsatt penger i statsbudsjettet til flere tolkestillinger, men nå krever ikke forbundet bare en økning i antall fast ansatte tolker ved Hjelpemiddelsentralene, men også at administreringen av tolkene blir mer effektiv.

NDF purrer også på oppfølgingen av tolkeutredningen fra 2008, som inneholder mange forslag om en bedre tolketjeneste. I stedet gjennomfører Nav en ny utredning *Fornying av tolketjenesten*, utarbeidet av en komite uten deltakelse av brukerorganisasjonene. Det mest dramatiske forslaget i rapporten er at tolkerollen sterkere skal inkluderes i det totale arbeidet Nav driver. Tolken skal ikke lenger bare være tolk, men være med i det tverrfaglige samarbeidet etaten har rundt hørselshemmede og døve. Det bryter helt med prinsippet om at tegnspråktolken skal være en nøytral formidler av språk, og reaksjonene fra NDF er sterke.

Døves verdenskongress ble for førtse gang arrangert i Afrika, nærmere bestemt Durban i Sør-Afrika.

NDF er godt representert på verdenskongressen i Durban, Sør-Afrika. Til venstre ungdomsrepresentanten Jannicke Kvitvær sammen med mamma Hanne Kvitvær som er styremedlem i WFD.

I midten Hanne Kvitvær sammen med NDFs to representanter til generalforsamlingen i WFD: Forbundsleder Hedvig Sinnes og konstituert generalsekretær Sissel Gjøen.

Det er tradisjon at Døves Nordiske Råd inviterer representanter fra de andre landene til Vikingaften under verdenskongressene. Her er det nordiske vertskapet i Durban. Fra venstre foran Britt Karmgård, nestleder Sverige, Sissel Gjøen, konstituert generalsekretær Norge, Jaana Keski-Levijoki, forbundsleder Finland, Hanne Kvitvær forbundsleder Norge og Janne Boye Niemela, forbundsleder Danmark. Bak fra venstre: Hjördis Haraldsdottir, forbundsstyremedlem Island, Ragnar Veer, forbundsleder Sverige, Helene Christina Gade, nestleder Danmark, Markku Jokinen, virksomhetsleder Finland, Jaana Aaltonen, nestleder Finland og Kaisa Alanne, utviklingsdirektør Finland.

Demonstrasjon i Oslo og Bergen mot nedleggelse av døveskoler 4. februar 2011

2012

Forbundsleder: Hanne Kvitvær, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn A. Kristiansen, Oslo

Landsråd på Ål

Egen buss direkte fra Gardermoen bringer 55 representanter fra 17 foreninger til Ål-senteret for det årlige landsrådet. Tema: NDF som en organisasjon for funksjonshemmede eller en språkorganisasjon, rekruttering og opplæring av tillitsvalgte, tolketjenesten, navn på lokallagene og felles profilering. Den første spennende saken konkluderte med at NDF først og fremst er en språkorganisasjon, deretter en organisasjon for funksjonshemmede.

Ny generalsekretær

Bjørn A. Kristiansen begynner 1. mai som generalsekretær, i en åremålsstilling på seks år. Kristiansen har vært ansatt i NDF de siste 20 årene. Han er født hørselshemmet og ble bruker av norsk tegnspråk i 18-årsalderen. Han har høyskoleutdanning innenfor økonomi, administrasjon og markedsføring.

NDFs omdømme

En av kjepphestene til den nye generalsekretæren er at NDFs omdømme kan bli enda bedre. Han tenker på omdømme både blant døve og hørselshemmede, men også det omdømme organisasjonen har blant politikere, medier og folk flest. På den bakgrunn drar han i gang et stort seminar og får forbundsstyret med på følgende styrevedtak:

Administrasjonen utarbeider en prosjektplan med budsjett for kampanjer og målinger, samt medlemsundersøkelse.

Basert på prosjektplan som styret godkjenner opprettes en prosjektgruppe. Deafnet skal prioritere flere innslag på tegnspråk.

Ikke omkamp om skolene

Det blir regjeringsskifte etter valget, og mindretallet som stemte for å beholde de statlige døveskolene får makten. Men forbundsstyret sier i første omgang at NDF ikke ønsker omkamp om skolene, men skal bruke tid og ressurser på at de kommunale skolene utvikler et godt nok tilbud til døve og hørselshemmede elever.

Tegnspråk som valgfag

NDF foreslår for Utdanningsdirektoratet at norsk tegnspråk blir valgfag i grunnskolen og den videregående skolen. Forbundet peker på at skoler med døve og hørselshemmede elever har tegnspråklig kompetanse og dermed en gyllen mulighet til å tilby tegnspråk som fag til hørende elever. Tegnspråk som valgfag er også svært aktuelt for elever som har døve i familien, og til sist peker forbundet på at tegnspråk på timeplanen vil virke positivt holdningsskapende for språket.

Statpeds rolle

Forbundsstyret tar opp spørsmål om Statped er rette instans til å bistå kommunene med tegnspråklig rådgivning vedrørende etablering av skoletilbud for døve og hørselshemmede barn i deres bostedsskoler. Statped har fokus på spesialpedagogikk, ikke språk. Man må skille klart mellom døve og hørselshemmede barn som ønsker å ha undervisning i og på tegnspråk og andre døve og hørselshemmede barn som har spesielle behov. Det innleder nye år med møter og dialog med Statped og Kunnskapsdepartementet.

NDFUs historie

Ungdomsorganisasjonen til NDF fortjener sin egen historiebok. De har i flere år vært aktive med gjennomføring av sommerleirer, skileker, kurs og annet. I år har de 316 medlemmer, det er en økning på 56 medlemmer de siste tre årene. De har egne ungdomssider i Døves Tidsskrift, er aktive på internett og en energisk styreleder i Ingvild Skjong Larsen.

Døves Dag

NDF aksjonerer mot TV2 pga manglende teksting. Forbundet samarbeider med HLF og Pensjonistforbundet. Aksjoner gjennomføres ved TV2s lokaler i Oslo og Bergen, men uten at det gjør særlig inntrykk på TV2-ledelsen. De svarer at de venter på datateknologien med talegjenkjenningsmaskin.

Opprettelse av tolkestab på kontoret

Det hender at NDF må melde forfall til viktige møter fordi tolketjenesten ikke klarer å skaffe tolk. I forståelse med tolkesentralen i Oslo og Akershus knyttes det derfor fire faste tolker til NDF-kontoret. Tolkene bytter på å være tilgjengelige, administrerer seg selv og blir kjent med arbeidet og de ansatte. Ordningen gjør det enklere både for tolker og ansatte.

Språkorganisasjon

Styret ønsker at forbundet i sterkere grad skal profilere seg utad som en språkorganisasjon, de anslår at halvparten av arbeidet i forbundet dreier seg om saker knyttet til språk, for eksempel arbeidet med døveskolene, tolketjenesten, tegnspråklig informasjon osv.

Språkloven?

Kulturminister Hadia Tajik, Ap, signaliserer at departementet vil sende ut et forslag til språklov. NDF oppretter en hurtigarbeidende komite som skal formulere forbundets krav om norsk tegnspråk i den nye loven. Men 2013 kom og gikk uten at departementet kom med noe utspill, og heller ikke når denne boken trykkes, har det skjedd noe i saken.

Tur til Syden

47 godt voksne deltar på seniorutvalget i NDFs tur til Solgården i Alicante, Spania. I to uker koser gruppen seg i sola med reiseleder Toralf Ringsø som utrettelig primus motor.

Madagaskar ambassadøren

Selv om NDF har sluttet sitt bistandsarbeid for døveforbundet på Madagaskar, har døve på solskinnsøya mange venner i Norge. Den største er Rune Anda, som besøker døve for åttende gang og anledningen er stor: åpningen av Døves Hus, som det gassiske døveforbundet lenge har ønsket seg. Rune har stått i spissen for å samle inn kr 220 000 til huset. Senere har han fått innsamlingen overført til Bergen Døvesenter og hvert år sendt et beløp til driften av huset og døveforbundet på Madagaskar.

Norske kinofilmer tekstes

Fra 1. januar må norske kinofilmer som får statstilskudd tekstes, opplyser statssekretær Roger Solheim, Ap, i Kulturdepartementet. Det er en sak som NDF har kjempet for i flere tiår.

Hva betyr inkludering i skolen

NDFs foreldreutvalg har en lengre kronikk i Døves Tidsskrift om inkludering av døve elever i skolen og hva det betyr i praksis. De skriver blant annet:

Inkludering i skolen betyr at hele lærerkollegiet eier det tegnspråklige barnet, ikke bare kontaktlærer og tegnspråkpedagoger.

Norges Døveforbunds Seniorutvalg arrangerer gruppeturer til Solgården i Spania. Pablo Sbertoli og hans kone Marianne Moe Sbertoli (innfeldt) driver stedet. Pablo var tidligere ansatt hos Stiftelsen Signo og er derfor en kjenning av Norges Døveforbund.

Første døve med doktorgrad. Torsdag 16. august 2012 var en historisk dag på Universitetet i Oslo. Hilde Maria Haualand forsvarte doktorgradsavhandlingen sin om «Tolking av bildetelefonsamtaler, en sammenlikning av tjenesten i Norge, Sverige og USA».

Det var demonstrasjon utenfor TV2-kontorer både i Bergen (bildet) og i Oslo 20. september 2012. Det var også deltakere fra HLF og Pensjonistforbundet som støttet kravet om at TV2 også må direkte-tekste TV-sendinger.

NRK Tegnspråknytt meldte mandag 30. juli at Døves Hus på Madagaskar ble innviet. Dette ble en realitet etter støtte fra privatpersoner og organisasjoner/institusjoner i Norge gjennom ti år. Til høyre viser elevene en plansje der de takket Norge.

Landsråd på Ål.

2013

Forbundsleder: Hedvig Sinnes, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn A. Kristiansen, Oslo

Fortsatt over 2000 medlemmer

1. januar har NDF 2153 medlemmer. Det er en nedgang på 19 medlemmer siste år. Flest medlemmer har foreningen i Oslo med 500, Bergen 357, Trondheim 181 og Stavanger 117.

Landsmøte i Stavanger

Det er litt upresist å skrive at landsmøte er i Stavanger, det riktige er Sola, nabokommunen, men det er Stavanger Døveforening som er vertskap. Språkrådets direktør Arnfinn Muruvik Vonen holder åpningsforedraget, der bruker han tegnspråktolk, men på tomannshånd med Vonen er det ikke vanskelig å kommunisere på tegnspråk. Hans foredragstema er *Tegnspråkets stilling i dag*. Så følger noe helt nytt på et landsmøte: Så mange som elleve samarbeidspartnere holder hilsningstaler til NDF. Blant dem er døveforbundene både i Finland, Sverige og Danmark. Veldig hyggelig, men flere av de 84 deltakerne, 50 med stemmerett, er bekymret for om det blir tid til å behandle årsmeldinger, regnskaper, innkomne forslag, revidering av vedtekter, budsjett, arbeidsprogram og valg?

Mottoet for landsmøtet og de kommende årene er originalt nok *Fra kaffe til kamp* og blir forklart med at *kaffe* symboliserer den sosiale- og kulturelle aktiviteten i forbundet, mens *kamp* står for at vi må prioriterer det interessepolitiske arbeidet sterkere – både i døveforeningene og i forbundet.

Økonomisk status

Landsmøtet får orientering om den økonomiske statusen av regnskapsfører Tor-Inge Gausnes. Ja, han har gjort comeback – men bare for ett år, forsikrer den spreke 72-åringen. Han forteller at driften av forbundet i 2012 viser et underskudd på 1,7 millioner kroner – og at forbundet dekker det av forbundssfondet som fremdeles har fem millioner igjen på høyrentekontoen. Konklusjonen er at forbundet bør vise varsomhet med å basere driften på bruk av sparepengene. Generalsekretæren er enig, men setter sin lit til at forbundet får gjennomslag hos Kulturdepartementet for faste årlige tilskudd som språkorganisasjon.

Ikke tunghørt, men hørselshemmet

Med 48 mot to stemmer vedtar landsmøtet at formålsparagrafen endres. NDF skal ikke lenger arbeide for tunghørte, men for hørselshemmede.

> *NDF skal arbeide for å bedre døve og hørselshemmedes situasjon i samfunnet.*

Landsmøte hvert tredje år

Hvor ofte forbundet skal arrangere landsmøtet, er et gjenganger på møtene. I en periode var det landsmøte hvert år, så annethvert år og nå hvert tredje år. Forslaget på Solamøtet om å gå tilbake til annethvert år får ikke flertall. Begrunnelsen for å beholde hvert tredje år er blant annet at det er kostbart å arrangere landsmøter, forberedelsene til møtet er en stor belastning for en liten administrasjon, og at det er fornuftig om styremedlemmene sitter i minst tre år.

Arbeidsprogrammet

Det kommende arbeidsprogrammet er som vanlig en omfattende sak, men det nye styret vil prioritere tre hovedområder: organisasjonsidentitet, kompetanse og økonomi.

Forbundet har utvalg for foreldre og oppvekst, arbeidsliv, seniorer, tolking og i tillegg et svært aktivt ungdomsutvalg.

Krav til tolketjenesten

Landsmøtet sender resolusjon til myndighetene under overskriften *Retten til å delta!* Der konkluderer de med følgende krav til tolketjenesten:

- *Døgnåpen tolketjeneste.*
- *Flere stillinger som tegnspråktolker.*
- *Tolking på offentlige arrangementer.*
- *At det må stadfestes at det er diskriminering når døve og hørselshemmede ikke får tolk.*
- *Tolkingens ytterste hensikt er å sikre retten til kommunikasjon og kunnskap og retten til menigs- og ytringsfrihet – de mest grunnleggende forutsetninger for menneskelig frihet.*

Forbundslederen blir i Stavanger

Etter 10 år som forbundsleder takker Hanne Kvitvær for seg og får varm applaus og takk tilbake fra landsmøtedeltakerne. Hennes bysbarn Hedvig Sinnes overtar stafettpinnen uten konkurranse fra andre. Forbundet styres fortsatt fra Stavanger.

Tegnspråkhus i Oslo

Forbundsstyret går inn for planene om et felles Tegnspråkhus i Oslo der aktivitetene til Oslo Døveforening, Teater Manu og NDF kan samles. Ål folkehøyskole og kurssenter for døve har signalisert at det kan bli aktuelt med kontorfilial i samme hus. Teater Manu har konkret foreslått at huset de holder til i på Grünerløkka, kan være at aktuelt sted. Oslo Døveforening har de siste årene leiet lokaler i døvekirken, en ordning som ikke er holdbar på sikt.

Forbundsstyret er positiv på den betingelse av at husleien holdes på samme nivå som i dag. Det antydes at et felles Tegnspråkhus kan etableres i 2015. Det blir jobbet med denne saken de neste årene, men fremdeles er det ikke funnet en god nok løsning for å realisere planene.

Likevel omkamp om skolene

Ved Stortingsvalget blir det regjeringsskifte. H og FrP danner regjering, og for å få flertall på Stortinget forhandler de med V og KrF og lager en felles politisk plattform. Der sier de blant annet at de vil gjeninnføre statlige grunnskoler for hørselshemmede.

I ekstraordinært styremøte 1. november deltar leder i Venstre, Trine Skei Grande. Hun innleder til en sak om dette temaet. Grande har gjennom flere år vært en god medspiller i kampen for norsk tegnspråk og døves kultur.

Konklusjonen fra møtet er at NDF vil arbeide for å påvirke politikere og andre organisasjoner til å støtte regjeringens punkt om gjeninnføring av statlige grunnskoler for døve og hørselshemmede når saken kommer opp i Stortinget. For erfaring viser at fagre ord kan alle gi, mens politisk vilje til handling er en helt annen sak – ikke minst når de møter argumentene fra byråkratene som jobber i departementet i alle år uavhengig av hvilke politikere som kommer og går.

Forbundet mobiliserer, har møter med kunnskapsminister, politikere og andre som kan påvirke beslutningene i saken, og lever etter det gamle ordtaket at tro kan flytte fjell.

Tegnspråktolket teater

Tegnspråktolking av teaterforestillinger har vokst seg stor. Mer enn 20 forestillinger tolkes ved ulike teatre i Norge. *Abrahams barn* er kåret til beste teaterforestilling og har fått Heddaprisen, og det er derfor spesielt artig av skuespilleren er så positiv til å samarbeide med de to tolkene May Jorunn Luksengard og Ann Kristin Malmquist – slik at også døve får tilgang til tusen år gamle tekster om både kristendom, jødedøm og islam. Flere barneforestillinger er blitt årlige tradisjoner, som *Kaptein Sabeltann* i Kristiansand og juleforestillingen *Putti-Plutti-Pott*.

Landsmøte i Stavanger 2013

Representanter på landsmøtet på Sola ved Stavanger 31. mai - 2. juni 2013.

Forbundsstyret 2013-2016, bak fra venstre: Bjørn A. Kristiansen, Rune Anda, Bjørn Stensvoll, Sonja Myhre Holten, Finn Arild Thordarson, Tove Glomset og Thomas Blix. Foran fra venstre: Nina Hauge, Hedvig Sinnes og Tolly Bakkestuen.

Fra festmiddagen i forbindelse med NDFs landsmøte.

NDF mottok over 6 mill. kroner fra ExtraStiftelsen til ulike prosjekter. Fra venstre: Bjørn A. Kristiansen, Thomas Blix og Hans Christian Lillehagen ES' generalsekretær.

Bjørn A. Kristiansen sammen med Stortingsrepresentant Trine Skei Grande, V.

Forbundslederbytte i Stavanger, Hedvig Sinnes overtar for Hanne Berge.

Tidligere Skådalen-elever i siste treff før skolen ble nedlagt.

2014

Forbundsleder: Hedvig Sinnes, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn A. Kristiansen, Oslo

Skolesaken er tapt

Kunnskapsdepartementet går fra sitt løfte om å gjeninnføre de tre statlige døveskolene. Statsråden fra Høyre, partiet med slagordet *Nye ideer, bedre løsninger,* viderefører den samme politikken som den rød-grønne regjeringen førte.

Det er ingen sak NDF har brukt mer tid og penger på enn skolesaken de siste årene. Forbundet er svært skuffet over departementets avgjørelse, men ønsker seg ikke nødvendigvis tilbake til de gamle statlige skolene. NDF ser for seg en tvillingskolemodell i de største byene; at en skole for døve og hørselshemmede lokaliseres og samarbeider tett med en skole for hørende elever, men der staten garanterer den økonomiske driften av døveskolen. Slik staten nå har bestemt, ligger avgjørelsen om hvor døve elever skal få opplæring i den enkelte kommune, de må betale for opplæringen – og de velger ofte den rimeligste løsningen: å holde barnet i den kommunale bostedsskolen.

Men det er ikke bare negativt i Kunnskapsdepartementet heller. De gir positiv tilbakemelding på dialogen med NDF og vil sette i gang følgende tiltak for å styrke norsk tegnspråks status i grunnopplæringen: tre pilotprosjekter knyttet til tegnspråk i opplæringen i barnehage, grunnskole og videregående skole. Rammeverk for muntlige ferdigheter i tegnspråk. Støtte til videreutdanning i tegnspråk for lærere. Styrking av norsk tegnordbok.

Nasjonalt senter for tegnspråk

NDF ber Kulturdepartementet etablere et Nasjonalt senter for tegnspråk. Det pekes på at både samene og kvenene har sine nasjonale sentre, og at stortingsmeldingen om språk slår fast at norsk tegnspråk er et forholdsvis stort minoritetsspråk i Norge. Formålet med å etablere et nasjonalt senter for tegnspråk er å utvikle, samordne, dokumentere og formidle kunnskap om norsk tegnspråk, kultur og historie.

Usikkerhet om tegnspråklov

25. februar svarer den nye kulturministeren Thorild Widvei, H, på spørsmål i Stortinget. Hun føler seg ikke forpliktet til å ta opp alle punktene som ble foreslått i Stortingsmelding om norske språk i 2008. Hun sier blant annet:

> *Når det gjelder norsk tegnspråk, forstår jeg veldig godt at mange er utålmodige etter å få gjennomført en lovforankring. Her mener jeg at den forrige regjeringen utvilsomt har forsømt seg.*

Tegnspråkhuset i Oslo ut i det blå

Teater Manu er lokomotivet for å få alle organisasjoner for døve i Oslo samlet i et felles Tegnspråkhus. Teatret har allerede lokaler i det tidligere bydelshuset på Grünerløkka, der det er plass til flere. NDF er lunken til å flytte, Døves Media sier tvert nei – mens Oslo Døveforening venter på en bedre finansieringsordning før de vil flytte. Foreningen har fremdeles midlertidige lokaler i døvekirken.

Årlige møter med foreningslederne

NDF begynner med årlige, uformelle møter, mellom forbundsleder, generalsekretær og styrelederne i døveforeningene. Målet er å styrke dialogen og samarbeidet i forbundet.

Nordisk kulturfestival i Åbo

De nordiske seminarene er de siste tiårene nesten blitt borte fra terminlisten, i stedet er det mange åpne internasjonale seminarer ulike steder i verden. Men en nordisk tradisjon har holdt det gående; den nordiske kulturfestivalen som i år arrangeres i Åbo, ikke med like stor norsk deltakelse som tidligere – men en gruppe på 20–30 nordmenn har tatt turen østover.

Aksjon mot TV2

Selv om Stortinget for ett år siden vedtok at TV2 må tekste sine sendinger, har lite skjedd. De bryter norsk lov daglig, men forsvarer seg med at de venter på teknologien som skal oversette tale til tekst. NDF peker på at NRK i flere år har tekstet sine sendinger ved hjelp av direkte-tekstere, og krever at TV2 gjør det samme. Forbundet aksjonerer med demonstrasjoner utenfor TV2 kontorene i Oslo og Bergen, omtale i avisene og ved å hente støtte fra store organisasjoner, blant annet fra Norges Idrettsforbund. Idrettsforbundet blir hentet inn like før vinter-OL i februar, der TV2 har alle senderettighetene, men ikke planer om å tekste.

De gir til slutt etter for presset og tekstingen fra olympiaden, som samler hele landet foran tv-apparatene, blir en stor suksess og et bevis på at TV2 kan direkte-tekste om de vil. Men fremdeles sier TV2 ledelsen nei til å innføre teksting, OL var bare et unntak, og NDFs kamp mot kanalen fortsetter.

CRPD viktig verktøy

Allerede i 2006 vedtok FNs generalforsamling CRPD-konvensjonen, som står for *Konvensjonen for rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne.* Målet med konvensjonen er å bedre forholdene for alle funksjonshemmede og bygge ned samfunnsskapte barrierer. Konvensjonen er viktig for døve fordi fem av paragrafene i konvensjonen omhandler tegnspråk. Den sier at tegnspråk skal ha samme status som talespråk, og at døve har rett til undervisning på tegnspråk og til kulturtilbud.

Det er en konvensjon som trekker opp visjoner for fremtiden, den snur ikke hverdagssituasjonen for døve over natten. Norge godkjenner (ratifiserer) avtalen i 2014, altså åtte år etter, og da forplikter norske myndigheter seg til å jobbe for å oppfylle avtalen og integrerer kravene i det norske lovverket.

NDF gjennomfører flere seminarer der det gis informasjon om CRPD-konvensjonen. I år har døveforeningen i Stavanger et sterkt seminar, der Liisa Kauppinen er hovedforeleser. Hun er mer enn noen annen ansvarlig for at konvensjonen fikk inn egne paragrafer om tegnspråk. Sammen med WFD har hun nedlagt et kjempearbeid i FN for saken, og hun fikk i 2013 FNs menneskerettighetspris for sitt arbeid.

Generell misnøye med tolketjenesten

NDF har møte med arbeidsminister Robert Eriksson, Frp, der budskapet er forbundets misnøye med organiseringen av tolketjenesten. Forbundet krever at det må bli et nytt datasystem som forenkler bestilling og registrering av tolkeoppdrag. Det må bli én betalingsinstans for all tolking, altså slutt på at skoler, sykehus, domstoler og andre selv må betale for tolkingen. Det kreves også at arbeidsforholdene for frilanstolker bedres. Forbundet vil også at det åpnes for ansettelse av døve, hørselshemmede og døvblinde i formidlingen av tolketjenester. De peker på at det stadig blir større avstand mellom tolketjenesten og brukerne.

Statsråden svarer med at det skal opprettes en ekstern ekspertgruppe som skal foreslå tiltak for å bedre Nav i forhold til ressursbruk og sørvis til brukerne.

Tolketjenesten i Hordaland er en av de sentralene som får mest kritikk av brukerne, og enda verre blir det når de sier opp avtalen med 25 av frilanstolkene, blant dem noen av de dyktigste og mest erfarne. Begrunnelse for å si dem opp er at de påtar seg for få tolkeoppdrag. NDF reagerer sterkt og engasjerer advokat til å bistå tolkene i Bergen, og etter en runde med frustrasjon, bruk av tid og penger snur tolketjenesten. Men omdømme til sentralens ledelse styrkes ikke akkurat.

Solgården

NDFs andre tur til Solgården i Spania samler 75 nordmenn, i tillegg deltar 22 døve fra andre nordiske land – og på toppen av alt er det med 60 tolkestudenter som både bader i tegnspråk og i bassengene som frister på anlegget til Solgården. Primus motor er fortsatt forbundets reisegeneral Toralf Ringsø.

Begeistringskonferanse i Oslo, om tegnspråk.

NDFs arbeidslivsseminar.

Stifterne av NDF i 1918 kjempet for stillinger som døveprester, men de våget nok ikke å drømme om døve som prester. Men de siste årene har vi både Lisa Lind og Arne Lundqvist ansatt i Den norske kirke.

Døves kulturdager i Bergen 2014.

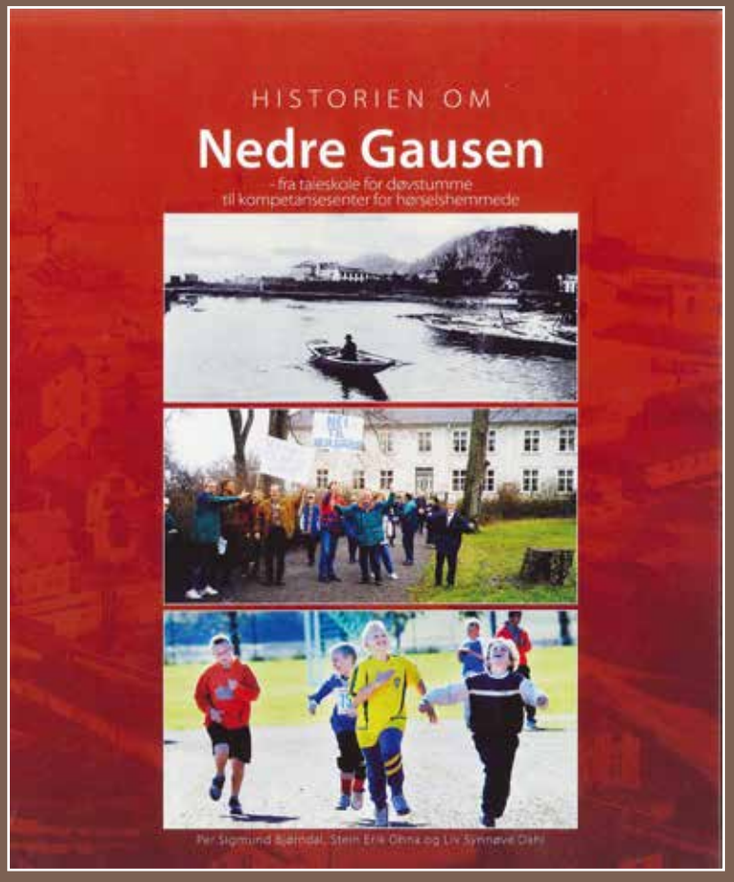

En vakker historiebok om Nedre Gausen skole (tidligere Holmestrand offentlige skole for døve) kom ut.

Seniorutvalget i NDF er gått inn i dataalderen

2015

Forbundsleder: Hedvig Sinnes, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn Kristiansen, Oslo

Stabilt medlemstall

1.januar har forbundet 2167 medlemmer, det er en økning på 18 medlemmer det siste året og viser at medlemstallet er ganske stabilt.

ExtraStiftelsen

Gjennom alle år NDF har vært medlem av ExtraStiftelsen har de mottatt mange millioner kroner til forskjellige prosjekter. Alle som har en god ide om hvordan forholdene for døve og hørselshemmede kan bedres kan sende en prosjektsøknad til NDF, så vil de vurdere om søknaden skal sendes videre til ExtraStiftelsen. Dette året er et rekordår for forbundet. De får penger til 13 av de 50 prosjektene det ble søkt om, nesten ti millioner kroner – og forbundet får 1,4 millioner i administrasjonstilskudd, det er viktige penger for et fattig forbund.

Teksting på TV2

I januar begynner TV2 med teksting av sine programmer mellom klokken 18 og 23, slik Kringkastingsloven pålegger. En ny seier til NDF, men trist at forbundet gjennom mange år har måttet bruke ressurser på en så opplagt demokratisk rettighet. Nå føres kampen videre for å få tekstet alle programmene som sendes på kanalen, og på andre tv-kanaler.

Landsråd på Ål

Hilde Haualand holdt innledningsforedraget ved landsrådet på Ål med tittel *Det nye tegnspråksamfunnet.* Hun sa blant annet:

> *Cirka 90 prosent av alle døve barn får i dag CI. En mye større gruppe får høreapparater og bør vies mer oppmerksomhet i fremtiden. Mange av disse barna vil «høre bra», de vil utvikle talespråk – og de vil veksle mellom ett eller flere talespråk, og tegnspråk, helt situasjonsbestemt (…)*
>
> *Dagens unge døve tar likeverd og tilgjengelighet som en selvfølge. De føler seg like gode og like mye verd som hørende. Mange av dem har et stort internasjonalt nettverk(...)*

Som vanlig ble regnskap og årsberetning gjennomgått uten særlig debatt, mens et tidligere tema om mer enhetlig profilering av NDF og døveforeningene, skapte mer engasjement. Skal *Norges Døveforbund* bare bli til *Døveforbundet*? Og de lokale døveforeningene da til Døveforbundet Tromsø, Døveforbundet Innlandet osv.? Det ble igjen en diskusjon om felles logo og profilering av forbund og foreninger, der målet er å ha noe klart til NDFs 100-årsjubileum i 2018.

Samarbeidet med foreldre til døve barn var en sak på dagsorden, men ingen foreldrerepresentanter deltok på møtet – og bare et innlegg fra en mor i Stavanger ble overført på bildetelefon. Konklusjon: NDF må bli tydeligere i sitt tilbud til foreldrene og det må lages flere arenaer for foreldretreff.

Både Ål folkehøyskole og Teater Manu orienterte om sitt arbeid og sine planer, mens den tredje enheten Døves Media ikke deltok på møtet. Tidligere regulerte vedtektene til forbundet at det skulle avholdes årlige samrådsmøter mellom NDF og enhetene opprettet av forbundet, men nå er tre år

siden forrige samrådsmøte. Det er tydelig at kontakten og samarbeidet i døveorganisasjonen er blitt gradvis svekket, det virker som om hver part har nok med sitt og at man har mistet troen på samarbeid på tvers av enhetene.

Den konstituerte generalsekretæren

Sissel Gjøen, som har vært ansatt som konsulent i forbundet siden 1991, og hatt jobben som fungerende generalsekretær i fem år, går ut i permisjon i april. Foreløpig for et år, men det viser seg at hun aldri kom tilbake i forbundsadministrasjonen. I hennes stilling ansettes Petter Noddeland.

Senere på året slutter Helge Herland som redaktør for å arbeide med prosjektoppgaver. Ny redaktør i Døves Tidsskrift blir Jannicke Kvitvær.

Språkloven

Forbundet er sterk i troen på at Regjeringen vil presentere forslag til Språkloven i år og blåser liv i sitt språkpolitiske utvalg som nå består av May Karlsen, tegnspråktolk og Coda fra Stavanger, Grom Morken, Noregs Mållag, Arnfinn Vonen, professor ved Høyskolen i Oslo, og generalsekretær Bjørn A. Kristiansen.

Penger lukter ikke

NDF har sagt seg villig til å arrangere norgesmesterskapet i poker. Tidligere var slike mesterskap forbund, men den blå-blå regjeringen har åpnet for muligheten, men en betingelse må oppfylles: En ideell organisasjon må stå som arrangør og NDF er en av organisasjonene som tar kontakt med Norges Pokerforbund. Engasjementet er kontroversielt i forbundet og heldigvis for motstanderne får Blodkreftforeningen ansvaret for mesterskapet.

Bistand

Selv om forbundet ikke er aktive i bistandsarbeidet bevilges det kr 10 000 til døveforbundet i Nepal som katastrofehjelp etter jordskjelv. NDF betaler også for at Madagaskar Døveforbund kan sende representant til verdenskongressen for døve i Istanbul neste år.

Gjennomgang av tolkeområdet

Arbeids- og sosialdepartementet får i gang prosjektet *Helhetlig gjennomgang av tolkeområdet*. NDF inviteres til å delta i prosjektet og leder av forbundets tolkeutvalg Hilde Haualand representerer. Det er særlig to forhold utredningen skal gjennomgå: Sikre en mest mulig effektiv, forutsigbar og hensiktsmessig tolketjeneste i fremtiden. Sikre at brukerne får tolking med den kvaliteten de trenger når de har behov for det. Utredningen skal også se på om tolkeforvaltningen er organisert på best mulig måte.

Tilskudd til bok om CODA-barn

NDF gir kr 20 000 i tilskudd til en bok om det å være CODA barn, ført i pennen av Isabella Solem, Trondheim.

Inn i politiske program

NDF er en av 200 organisasjoner som har stand ved Arendalsuken i august. Det er den viktigste møteplassen for politikere, næringsliv og organisasjoner. Forbundet ber alle de politiske partiene tar inn i sine programmer egne punkter om saker som vedrører døve. Det gjelder døgnbemannet tolketjeneste, tegnspråk som valgfag i ungdoms- og videregående skole, lovfeste teksting av alle tv- og nettsendinger, lovfestet rett for eldre til å velge sykehjemsplass i tegnspråklig miljø, nødmeldingstjeneste også for døve og hørselshemmede.

Generalsekretær Bjørn A. Kristiansen og forbundsleder Hedvig Sinnes mottok diplom med takk for at NDF og Ål folkehøyskole og kurssenter for døve har vært vertskap for et WFD-styremøte i Norge.

På kongressen i Istanbul orienterer Hedvig Sinnes, med rød caps, om arbeidet som gjøres i Døves Nordiske Råd.

NDFs arbeidsutvalg, fra venstre nestleder Camilla Høiberg, Hedvig Sinnes og Bjørn A. Kristiansen.

De ansatte i NDF, fra venstre: Jannicke Kvitvær, Bjørn A. Kristiansen, Aina Fossum, Ellen Østrem, Petter Noddeland, Eva Skovli, Mona T. Andresen, Elisabet Frantzen Holte, Nils Erik Midtskog, Terese G. Brynhildsen og Lene Hartveit.

Nordisk Seniortreff 9

med Hurtigruten «MS Finnmarken» - arr

Bergen - Kir

9.-20. september 2015

rangør: Norges Døveforbunds Seniorutvalg

kenes -Bergen

2016

Forbundsleder: Hedvig Sinnes, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn A. Kristiansen, Oslo

Økonomi

Driftstilskuddet fra staten er på kr. 2,7 millioner. I tillegg gis det 1,3 millioner til kulturarbeid, det inkluderer også penger til tolking av teaterforestillinger og ellers er det bundet opp til mange faste kulturtiltak. Tilskuddet til Døves Tidsskrift er kr 450 000.

Problemet med statstilskuddet er at det ikke kan dekke de fem–seks årsverkene som NDF trenger for å drive en administrasjon som både skal ivareta døves språklig krav og rettigheter og arbeidet for å få bort de samfunnsskapte barrierene som gjør døve funksjonshemmet. En ansatt gir utgifter til lønn, arbeidsgiveravgift, pensjonsordninger og forsikringer. Forbundet må ha penger til å delta på møter og seminarer i inn- og utland, drive flere ekspertutvalg, ha styremøter og landsmøter. Det skal betales husleie, strøm, kontorutgifter osv. Det går ikke i hop med et tilskudd på 2,7 millioner kroner.

I 1990 var også driftstilskuddet til NDF 2,7 millioner kroner – omregnet til dagens pengeverdi tilsvarer det 4,7 millioner kroner. Det illustrerer godt hvor dårlig NDF blir behandlet når pengene fordeles.

Driftsunderskudd er på nesten kr 700 000, men heldigvis har forbundet fortsatt cirka tre millioner på sparekontoen, penger som er kommet inn gjennom arv og gaver. Det er midler som med fordel kunne vært brukt til å etablere et felles Døves Hus i Oslo, slik norsk tegnspråk som et av landets kulturspråk fortjener.

Landsmøtet i Oslo vedtar at den ordinære driften i forbundet skal redusere underskuddet med 1/3 hvert år med mål om å komme i balanse i 2018, uten å røre sparepengene. Er det realistisk?

Landsmøte i Oslo

Tegnspråk for alle er mottoet når Oslo Døveforening tar imot til landsmøtet med 91 deltakere. Som vanlig vedtas det en rekke resolusjoner: barns rett til språk, nødmeldingstjeneste, døgnåpen akutt-tolk, den nye tolkeutredningen og eldre døves rett til sykehjemsplass. Så kan man kanskje stille spørsmål ved hvor hensiktsmessig landsmøteresolusjoner er.

Nytt navn?

Vestfold foreslår navnebytte fra Norges Døveforbund til Tegnspråkforbundet, mens forbundsstyret foreslår at navnet bare skal være Døveforbundet. Men flertallet vil beholde navnet som før: Norges Døveforbund.

Ut av FFO?

Oslo Døveforening foreslår at NDF skal melde seg ut av FFO og inn i SAFO; det samme forslaget ble fremmet på landsmøtet i 2008 uten å få flertall. Nå utsettes saken, og FFO inviteres til å orientere om sitt arbeid på neste års landsråd før man vedtar noe i saken.

Nytt logo

Døveforeningene ønsker at NDF skal få nytt logo som tydeligere forteller at det er en organisasjon for tegnspråk. Landsmøtet går inn for saken og oppretter en komite med Morten Sletten fra Teater Manu, Finn Arild Thordarson, forbundsstyret, og så skal NDFU utnevne en kvinnelig representant. Logokomiteen vil presentere sitt forslag på landsrådet i 2017.

Utsatt handlingsplan

Landsmøtet er ikke fornøyd med forslaget til handlingsplan, den er for omfattende og for lite presis på hva som skal prioriteres. Landsmøtet utsetter derfor behandlingen til neste år og vedtar at det skal avholdes ekstraordinært landsmøte knyttet til landsrådet. Forbundsstyret oppnevner senere en gruppe med Camilla Høiberg, Bjørn Stensvoll og Maren Oriola til å utarbeide nytt forslag til handlingsplan.

Kamp om ledervervet

Hedvig Sinnes svarer nei til valgkomiteens spørsmål, i forkant av landsmøte, om å fortsette som leder fordi det ikke lar seg forene med arbeidet hennes. Valgkomiteen foreslår derfor Joseph Murray fra Hallingdal Døveforening som ny leder. Murray er innflytter fra USA og nestleder i WFD som representant for døveforbundet i USA. Da landsmøtet nærmer seg, endrer arbeidssituasjonen seg for Sinnes og hun kommer opp som benkeforslag som fortsatt leder. Hun vinner valget med klar margin, noe som viser at hun nyter stor tillit blant foreningene.

Nødmeldingstjeneste

I Justisdepartementets hurtigarbeidende prosjektgruppe, der NDF deltar, er det uenighet om det skal satses på SMS-teknologi eller smarttelefonteknologi i nødmeldingstjenesten til døve. NDF argumenterer for at det satses på smarttelefonteknologi, slik Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral (AMK) i Sør-Trøndelag har gjort. Ordningen fungerer på alle typer mobiltelefoner. Forbundsstyret inngår avtale med Vestfold Døveforening om en utgiftsdeling 50/50 for å prøve ut teknologien der i to år. Justisdepartementet holder på sitt og setter i gang et toårig prøveprosjekt med SMS, dermed trekker AMK-sentralen i Vestfold seg fra samarbeidet med forbundet.

Samarbeid med Supervisuell

Supervisuell tar opp spørsmålet om fortsatt samarbeid om søknadene til ExtraStiftelsen. De ønsker en klar uttalelse om de fortsatt har forbundsstyrets tillit i arbeidet med å få til så mange og så gode prosjekter som mulig finansiert av ExtraStiftelsen, og forbundsstyret gjør slikt vedtak:

> *Det er felles enighet i NDF om at vi ønsker å fortsette vårt samarbeid med Supervisuell.*

Flere Signo-sykehjem?

NDF tar opp spørsmål med Signo om de kan etablere sykehjemsplasser og hjemmehjelpstjenester i ulike regioner i Norge.

Samtidig uttrykker NDF bekymring over at Signo de siste årene har utviklet seg i en uheldig retning. Det påpekes at stadig færre døve og andre personer med god tegnspråkkompetanse sitter i høyere lederposisjoner som kan definere verdiene i Signo-virksomhetene.

Nav raserer tolketjenesten

En ny tolkeutredning foreligger fra Nav og har mange gode forslag til hvordan tjenesten kan gjøres bedre. Den bekrefter at tolketjenesten lider av mangel på utvikling, styring og ledelse. Rapporten foreslår at tolketjenesten skal tas ut fra hjelpemiddel- og tilretteleggingsområdet i Nav. Det vil ikke Nav, og de provoserer ekstra når de foreslår at tegnspråktolkene kan inkluderes sterkere i hjelpemiddelsentralenes arbeid som rådgivere.

NDFs tolkeutvalg ved leder Hilde Haualand får plass i Aftenposten 2. september med et innlegg der hun blant annet skriver:

> *Nav ønsker å integrere tolker for døve, hørselshemmede og døvblinde i hjelpemiddelsentralenes Arbeidsmarkedstjenester og gjøre dem til såkalte rådgivere.*
>
> *Forslaget er uprofesjonelt og umyndiggjørende. Det bryter med grunnprinsippet for tolkeyrkets krav om upartiskhet og taushetsplikt (…)*
>
> *I en rapport fra Arbeids- og sosialdepartementet rettes det sterk kritikk mot Nav. Det anbefales at tolketjenesten tas ut av hjelpemiddelområdet for å sikre god faglig ledelse av tjenesten (...)*
>
> *Departementet skyver ansvaret fra seg ved å overlate diskusjonen om organiseringen av tolketjenesten til et Nav som nekter å lytte til brukerne, og som dermed bryter FN-konvensjonen for personer med nedsatt funksjonsevne.*

Landsmøte i Oslo 27.–29. mai 2016

Styrene i Tromsø Døveforening og Døves Fylkeslag Troms, fra venstre: Knut Nilsen, Helene Henriksen, Jorid Fagerli, Marianne Mehlum, Geir Solli, Sun Jie, Tommy Årnes, Ståle Pedersen og Sissel Gjøen fra NDF.

NDF utgir informasjonsbok der 10 døve forteller om sitt liv som døve.

Demokratiet står sterkt i NDF.

2017

Forbundsleder: Hedvig Sinnes, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn A. Kristiansen, Oslo

Økonomi

De som trodde at statstilskuddet i fjor markerte et bunnivå tar feil. I år er det redusert ytterligere på tilskuddet slik at NDF bare får 2,5 millioner kroner til driften. Tilskuddet til kulturarbeid står på stedet hvil; 1,3 millioner kroner. Det siste er også ekstra skuffende fordi for første gang har Språkrådet fått penger til fordeling over statsbudsjettet til organisasjoner som driver med språk.

For eksempel får Kvensk institutt 5,6 millioner kroner og avisen for kvenere får 1,2 millioner i statsstøtte. Riksmålsforbundet får 1,5 millioner og Norges Mållag 4,2 millioner kroner. De samiske språkene er ikke med, for de får tilskudd via Sametinget. Vi skal glede oss over disse tilskuddene, men samtidig ha lov til å undres over hvorfor politikerne alltid sier så mye fint om tegnspråk, men sjelden følger opp med tilskudd.

Medlemstall

Statstilskuddet tildeles blant annet på bakgrunn av antall medlemmer. NDF har hatt et stabilt antall medlemmer, per 1. januar er 2192 tilsluttet forbundet.

Ekstraordinært landsmøte

Det er 61 deltakere samlet til det ekstraordinære landsmøte på Gardermoen. Det er et dagsmøte, frem og tilbake med fly samme dag – og med møtesalen på et hotell bare 200 meter fra flyplassen. Landsmøtet opptar halvparten av tiden, mens resten av dagen brukes til landsråd. Der vedtas endelig handlingsplanen for de neste årene.

Strategi for årene 2016–2019

Forbundet vedtar en strategi for arbeidet de neste årene, der det fremgår at det skal jobbes for å fremme og synliggjøre norsk tegnspråk. Det skal bli sterkere fokus på kommunereformen og samhandlingsreformen, tettere kontakt med politikere og mer bevisst bruk av offentlige dokumenter og CRPD i argumentasjonen for å få gjennomslag for saker. Det kan bli aktuelt å gjennomføre demonstrasjoner og markeringer nasjonalt og lokalt for å fremme prioriterte saker. NDF vil bygge allianser med andre, blant annet med HLF som forbundet har mye felles med. Det skal etableres en oversikt over frivillige som ønsker å arbeide med dagsaktuelle saker. Samarbeidet med NDFU skal prioriteres blant annet med rekruttering av barn og unge, og utvikling av organisasjonskurs for de under 35 år.

FFO-medlemskap igjen en sak

Ved landsrådet var medlemskap i FFO igjen en sak for døveforeningene. FFOs nestleder Sindre Børke foreleste om FFOs mål og arbeid og uttrykte håp om at NDF fortsatt vil være medlemmer. Og selv om mange døve føler seg utenfor i den sterkt taletrengte FFO-organisasjonen, er konklusjonen fremdeles den samme som tidligere: Det finnes ikke noe bedre alternativ enn å være medlem av FFO, og flere døveforeninger sier de nyter godt av samarbeidet lokalt.

Døves Kulturdager blir AS

Forbundsstyret oppretter et aksjeselskap *Tegnspråk Event AS,* som blir heleid av NDF og som skal bistå med arrangementer i regi av NDF, deriblant Døves Kulturdager. Det begrunnes med at kulturdagene har blitt stadig mer kompleks

og kostnadskrevende. Det er nødvendig å etablere rutiner og struktur som gjør det enklere og mer kostnadseffektivt å arrangere kulturdagene.

Døves Tidsskrift

Engasjement av Jannicke B. Kvitvær som redaktør avsluttes i september, uten at stillingen annonseres ledig.

NDF skal være en trygg organisasjon

NDFU oppretter en beredskapsgruppe for overgrep og grenseoverskridende adferd. En spørreundersøkelse blant ungdom viser at seksuell trakassering skjer i døvemiljøet. NDF ser så alvorlig på det at de knytter seg til ungdomsforbundets arbeid, slik at beredskapsgruppen gjelder for hele organisasjonen. Hittil har arbeidet med beredskapsgruppen skjedd på frivillig basis. Nå bevilges det penger til en 50 prosent koordinatorstilling, og det avsettes 20 prosent lønnsmidler til juridisk bistand. Forbundet sier i sitt vedtak blant annet:

NDF er pliktig til å jobbe aktivt og forebyggende for å forhindre seksuelle overgrep, utnyttelse av stilling, tillitsvalgte, vold, trakassering, mobbing, distribusjon av narkotika og all annen krenkende og grenseoverskridende adferd i organisasjonen.

Barnets beste?

NDF går imot Statpeds planer om å opprette et nytt deltidstilbud i Nord-Norge for de tre nordligste fylkene. Forbundet mener at en slik etablering vil svekke tilbudet som gis ved Statped i Trondheim. Det er for få elever til å dele tilbudene i to, og et viktig argument er at foreldre i Nord-Norge ikke ønsker tilbudet – de vil fortsatt reise til ukesopphold ved A.C. Møller skole i Trondheim.

A.C. Møller blir kommunal

Norges eldste, og siste statlige døveskole, A.C. Møller skole, overtas 1. juli av Trondheim kommune. Det nye navnet er Saupstad skole og ressurssenter, avdeling A.C. Møller. Avtalen mellom stat og kommune innebærer at 27 elever og 18 årsverk blir overført til kommunen. Noen av elevene er helårselever, andre får undervisning en til tre dager i uken. Møller-avdelingen er av kommunen definert som et ressurssenter for hørselshemmede og tegnspråk.

Oppbevaring på Riksarkivet

NDF har inngått avtale med Riksarkivet om at de oppbevarer protokoller og dokumenter med historisk verdi. Penger fra ExtraStiftelsen gjør det mulig å systematisere materiellet. I avtalen med Riksarkivet gjøres det klart at materiellet er tilgjengelig for det offentlige.

Støtte til Madagaskar

Bergen Døvesenter har i flere år stått for innsamling av penger til støtte for døveforbundet på Madagaskar. Nå ønsker foreningen at arbeidet overtas av NDF. Det sier forbundet ja til, de vil aktivt annonsere årlig i Døves Tidsskrift om innsamlingen og oppfordre døveforeningene til engasjement.

50 års jubileum for Døves Kulturdager, i Bergen 24.-27. august 2017

Fra avslutningen av åpningsseremonien i Den Nationale Scene. Prinsesse Märtha Louise var blant publikum.

Vilde Winge, Norge.

Maxim, Canada.

Publikum ved Skostredet under kveldsarrangement.

ReDeafination, Singapore.

Forbundsstyret i jubileumsåret, fra venstre Bjørn Stensvoll, Nina Hauge, Elisabeth Frantzen Holte, Hedvig Sinnes, Tove Glomset, Harald Oppigård, Helene Hodneland Sæle, Ole Morten Rolland, Camilla Høiberg, Per Gunnar Johnsen og Maren Sørhaug.

Hedvig Sinnes, Stavanger, 1960–

Hedvig Sinnes er født døv, med døve foreldre, og har dermed fått tegnspråk inn med morsmelken. Det var en stor fordel for hun vokste opp i en tid der tegnspråk ikke ble brukt i skolen. Hun klarte seg også gjennom videregående skole uten tegnspråk, de to siste årene som elev ved Briskeby skole for hørselshemmede i Oslo.

Lærerhøyskolen tok hun i Stavanger med tegnspråktolk. Senere tok hun ekstra utdanning innenfor spesialpedagogikk; religion, livssyn og etikk; og tegnspråk.

I 32 år har hun arbeidet som lærer ved Auglend skole i Stavanger, de siste årene som avdelingsleder for de hørselshemmede elevene.

I organisasjonssammenheng har hun gått den tradisjonelle veien gjennom tillitsverv i ungdomsforbundet, døveidretten, døveforeningen og døveforbundet – og til sist som øverste tillitsvalgte i Norges Døveforbund.

2018

Forbundsleder: Hedvig Sinnes, Stavanger

Generalsekretær: Bjørn A. Kristiansen, Oslo

Aksept som språkorganisasjon

De siste fem årene har NDF arbeidet målrettet for å få aksept om at de både er en språkorganisasjon og en organisasjon for funksjonshemmede. I alle år har statstilskuddet kommet fra potten som staten fordeler på organisasjonene for funksjonshemmede, et tilskudd som gradvis er redusert i takt med det økende antall organisasjoner som har fått rett til tilskudd fra posten. Arbeidet for også å få penger til språkarbeidet på lik linke med for eksempel Noregs Mållag, Riksmålsforbundet og de samiske språkene har så langt vært forgjeves. Det er håp om at dette snur i 2019, fordi 19. februar mottar forbundet et positivt brev fra Kulturdepartementet, der det sies:

> *Kulturdepartementet har merket seg at Norges Døveforbunds landsmøte i 2013 vedtok at forbundet definerer seg som en språkorganisasjon. Vi ser den språk- og kulturpolitiske verdien av at tegnspråket, døve og hørselshemmede har en organisasjon som fremmer tegnspråket og språkbrukernes stilling og interesser.*
>
> *Dersom Norges Døveforbund søker om tilskudd til sitt språkarbeid for 2019, vil dette bli vurdert i arbeidet med statsbudsjettet på vanlig måte.*

Økonomisk status

Forbundet har de siste årene vært gjennom en økonomisk hestekur. Statstilskuddet til driften av forbundet er på ca. 2,6 millioner, i dette beløpet er også midler til likepersonarbeid bakt inn. Til ulike kulturtiltak, inkludert tegnspråktolking av teaterforestillinger har Kulturdepartementet bevilget 1,5 millioner.

Regnskapstallene fra forrige år viser et lite overskudd, og i år er det budsjettert med bare kr. 100.000 i underskudd. En så stram økonomi gjør det vanskelig å drive arbeidet slik NDF ønsker. I så måte gir signalene om språkmidler fra og med neste år forsiktig håp om optimisme.

Ansatte

I mars er følgende ansatt i administrasjonen til NDF, noen i deltidsstillinger:

Bjørn A. Kristiansen, generalsekretær

Petter Noddeland, interessepolitisk medarbeider

Tove Fredrikke Bergh, jurist/oppvekstkonsulent

Helene Hodneland Sæle, beredskapskoordinator

Elisabeth F. Holte, sentralbord/teatertolkkoordinator

Thomas Blix, organisasjonskonsulent

Birgit Hagerupsen, medlemsansvarlig

Eva Skovli, prosjektmedarbeider

Nils Erik Midtskog, regnskapsfører

Martin Berhovde, ungdomskonsulent

Ny brosjyre

Med tilskudd fra ExtraStiftelsen utgir forbundet ny informasjonsbrosjyre, laget av Eva Skovli, se side 342-343.

Døves Tidsskrift

Medlemsbladet til NDF har utkommet i 98 år og alltid har NDF eller en av enhetene til forbundet stått ansvarlig for utgivelsen. I jubileumsåret vedtar forbundsstyret noe helt nytt. Bladet skal utgis av det privateide firmaet Supervisuell AS i Sandefjord og daglig leder Finn Arild Thordarson er redaktør for bladet. Den særegne ordningen er gjort i håp om at forbundet skal spare penger, men for mange oppfattes det som en ny nedprioritering av et blad som i sin tid utkom ukentlig og var verdens største døveblad. Bladet utkommer i 2018 med bare fem nummer. Statstilskuddet er på kr 450 000 til bladet.

Generalsekretærstillingen

stillingen skal lyses ledig. Forbundsleder Hedvig Sinnes begrunner i Døves Tidsskrift hvorfor:

> *Vi har vedtatt seks års åremålstid og når det ble vedtatt var det fordi vi hvert sjette år ville ha mulighet til å se hvem som kan tenkes å søke på stillingen og sikre oss at vi til enhver tid har den beste ansatt. Det betyr selvsagt at dagens generalsekretær også kan søke om igjen på stillingen, men prinsippet om åremål er ikke slik at vi automatisk forlenger ansettelsesforholdet.*

Når boken trykkes er det ikke klart hvem som blir ny generalsekretær i NDF.

Trygg organisasjon

NDFU oppretter i 2017 en beredskapsgruppe for å øke bevisstheten og forebygge seksuelle overgrep og annen grenseoverskridende atferd i ungdomsorganisasjonen. I år har NDF sluttet seg til arbeidet og Helene Hodneland Sæle er engasjert i femti posent stilling i administrasjonen som saksbehandler. Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner bevilger i januar kr 400 000 til prosjektet.

Jubileumsmarkeringen

Før selve jubileumsdagen har NDF stafett til 15 av de lokale døveforeningene, med foredrag og informasjon.

18. mai markerer NDF sine hundre år med mottakelse i Oslo Rådhus. Om kvelden er det bursdagsfeiring både inne i lokalene til Teater Manu og på Shamrock pub i samme hus.

Døves Media har premiere på sin jubileumsfilm, lansering av nytt forbundslogo og underholdning.

Posten har utgitt eget frimerke med tegnspråkmotiv.

NORGES DØVEFORBUND

Ny forbundslogo

Etter vedtak på landsmøtet i 2016 har en komite med Fie Sennels, NDFU, Finn Arild Thordarson, NDF og Morten Sletten fra Teater Manu arbeidet med å få til en ny forbundslogo for NDF.

De to døve designerne Andrè R. Røine, Døves Media og Stian A. Giltvedt, Supervisuell har sammen med Christine Munch, Munch Design utformet det nye forbundslogoet som er gitt til NDF i jubileumsgave fra Teater Manu, Døves Media, Supervisuell og Munch Design.

Det nye logoen symboliserer enighet og samhold og tegnet for forbund, som også kan bety samarbeid. Komiteen understreker at dette er et positivt tegn som kan bety mangt, men som oppfordrer til fremsnakking, og det å støtte og like hverandre. Komiteen forklarer ellers utformingen slik:

> *Solen, eller sirkelen, i den nye logoen representerer døvesamfunnet. Vi er runde. Vi er også en del av storsamfunnet. Samfunnet rundt oss er firkantet. Symbolikken i disse er et at man ikke kan putte en sirkel inn i en firkant. Det vet alle som har lekt med klosser og hull. Man kan heller ikke kappe sirkelen slik at den går inn i firkanten, for da passer den ikke lenger inn. Den faller rett gjennom. Det er da samfunnet som må tilpasses og bli rundere for at hele sirkelen kan passe inn.*

NORGES DØVEFORBUND

TEGNSPRÅK INKLUDERER

OM NDF

Norges Døveforbund arbeider for å bedre døve og hørselshemmedes situasjon på alle områder i samfunnet. NDF er også en språkorganisasjon som jobber for å fremme norsk tegnspråk som et offisielt språk i språkloven og som en del av den norske kulturarven. Målet for organisasjonens virksomhet er å oppnå full deltakelse og likestilling for døve/hørselshemmede i samfunnet.

NDF ser på det helhetlige mennesket og ikke bare på hørselen

LÆRE TEGNSPRÅK

Vil du lære norsk tegnspråk? Det gis undervisning i tegnspråk ved flere høgskoler/universiteter i landet. Også ved Ål folkehøgskole og i de lokale døve-foreningene er det tilbud om tegnspråk-kurs. Ved enkelte ungdomskoler og videregående skoler i landet tilbys tegnspråk som valgfag/fremmedspråk.

Foreldre til døve/hørselshemmede barn har tilbud om 40 ukers gratis tegnspråk-opplæring gjennom "Se mitt språk".

Les mer på doveforbundet.no/tskurs

TEGNSPRÅK ER VANLIGERE ENN DU TROR

Norsk tegnspråk er ikke bare for døve og hørselshemmede. Visste du at ca 25000 personer bruker norsk tegnspråk? Det betyr at det er et av landets største minoritetsspråk.

Tegnspråk må ikke sees som en kommmunikasjonsmetode for personer med nedsatt funksjonsevne, men som ett av flere språk i samfunnet.

Norges Døveforbund ble 100 år i 2018 og har i den anledning fått et eget jubileumsfrimerke.

VI ARBEIDER FOR SPRÅK OG TILGJENGELIGHET

- Norsk tegnspråk (NTS) er anerkjent som et fullverdig språk, men vi arbeider for at NTS kommer inn i en ny allmenn språklov.
- Flere tegnspråkkurs i landet
- Tilbud for tegnspråk som morsmåloppæring for KODA (barn av døve/hørselshemmede foreldre)
- Tegnspråk som fremmedspråk og valgfag ved flere ungdomsskoler og videregående skoler
- Døve og hørselshemmede eldre skal ha rett til tegnspråklige tilbud på sykehjemsplasser og omsorgstjenester.
- Bedre og døgnåpen tolketjenste
- Flere tegnspråklige TV-sendinger og tegnspråktolkede programmer
- Lovpålagt plikt til teksting på alle plattformer

- Et fullverdig opplæringstilbud for døve/hørselshemmede barn (HVA)
- At døve/hørselshemmede har samme tilgang til arbeidsliv som alle andre

TEGNSPRÅK

Norsk tegnspråk har en helt annen grammatikk enn norsk, og for mange er de to språkene overraskende forskjellige. Norsk tegnspråk har på samme måte som norsk sine egne dialekter, og er identitetsskapende. Stortinget slår fast at norsk tegnspråk har en grunnleggende verdi i seg selv og er en del av den norske kulturarven.

Norsk tegnspråk er ikke internasjonalt. Det finnes over 135 forskjellige tegnspråk i verden.

ENHÅNDSALFABETET

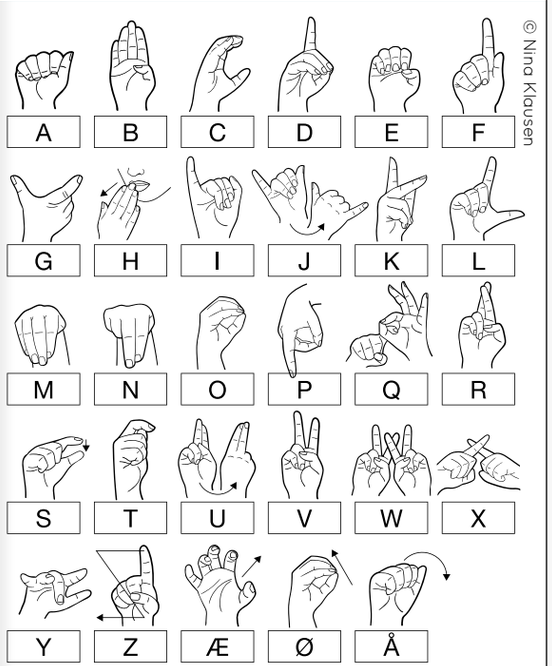

Norsk enhåndalfabet. Det fins flere varianter av bokstavtegnene. Gå inn på doveforbundet.no/abc

STØTT SPRÅKLIG MANGFOLD

BLI MEDLEM

Bli medlem og støtt vårt arbeid for å øke tegnspråkets status i samfunnet og bedre livsvilkår for døve og hørselshemmede!

VIPPS KR 200 til 62516
Gavekonto: 8200.06.08072

KONTAKT

www.doveforbundet.no
post@doveforbundet.no
23 31 06 30

Prinsesse Märtha Louise er Norges Døveforbunds høye beskytter.

EXTRA STIFTELSEN

Kampen for språket

Hvert språk har sin egen syntaks, også tegnspråk har sin.

Dette skriver Sigvald Skavlan allerede i 1875.

Han er bestyrer for døveskolen i Trondheim.

Sigvald Skavlan (1839–1912) bekrefter at det er kunnskap om tegnspråk som språk.

Men samfunnets holdning er fremdeles i hundre år
at døve skal gjøres så normale som mulig,
altså så lik hørende som mulig. Skavlan er utdannet prest,
og for folk utenfor døvesamfunnet
er han mest kjent som salmedikter.

Pent og ensartet tegnspråk

Historien om tegnspråk i Norge, så langt vi kjenner den fra 1825 og til i dag, er en evig diskusjon der man blander sammen hvordan tegnspråk kan brukes på beste måte i undervisningen av døve, hvilket tegnspråk som skal brukes som daglig språk av døve, og hvilken språkform hørende skal lære på tegnspråkkurs. Argumentene som brukes, må tolkes ut fra generelle språkkunnskaper og holdningene i samfunnet den gang. Helt opp til vår tid har målet vært at døve skal gjøres så normale som mulig, altså bli kopier av hørende. Lenge er det viktigst at tegnspråk skal gjøres så pent som mulig, man vil ha bort store geberder og overdrevne grimaser. Dialekttegn blir sett på som noe negativt og ikke en berikelse for språket. Døve påvirkes til å se på sitt språk som noe de helst skal skjule for samfunnet. Det ble forsterket i skolene der lærerne ikke brukte tegnspråk i undervisningen, og i mange tilfeller vet vi at døve ble fysisk straffet om de brukte sitt eget språk i klasserommet.

Tegnspråk er utviklet av døve i samvær med andre døve. I Norge ofte på skoleinternatene og gjennom eldre døves overlevering av språket til yngre døve. Det er et tankekors at et språk som er blitt så sterkt motarbeidet, har overlevd og utviklet seg.

Språklig undertrykkelse preger tegnspråkets status, utvikling og fremtid helt opp til 1980-tallet. Mange døve har stor autoritetsangst, troen på at hørende mennesker er så mye bedre er dypt forankret. Døve vokser opp prisgitt velmenende hørende hjelpere. Uten tegnspråktolker, uten familie som kan tegnspråk, uten mulighet til å realisere sine evner i utdanning og arbeidsliv blir døve som gruppe i samfunnet sterkt knyttet til hverandres fellesskap. For de fleste etableres det to samfunn: det hørende samfunn og døvesamfunnet – og uttrykket *vi døve* og *de hørende* etableres i døves kultur.

Det har vært en lang språkkamp frem til dagens situasjon der unge døve ser på tegnspråk som en selvfølge, der familie av døve får tilbud om 40 ukers tegnspråkopplæring, der tilgang til tegnspråktolker tas som en naturlig rettighet, der tegnspråk på tv og nett er en dagligdags hending, og der stadig flere unge bruker sine språklige muligheter til å bygge opp internasjonale kontaktnett av venner og kolleger over hele verden.

Men veien frem til dagens status for norsk tegnspråk har vært lang og krevende.

Ikke tegnspråk i undervisningen

Historien til norsk tegnspråk kjenner vi best fra da den første skolen for døve ble stiftet i Trondheim i 1825. Den åpne debatten om språket er først allmenntilgjengelig fra 1890, da utkommer det første bladet for døve – *Journal for* døve, som tre døve pionerer står bak. Ingenting skaper mer diskusjon og følelser blant døve enn tegnspråk og storsamfunnets undertrykkelse av språket. Bladet åpner for informasjon og meningsytringer, og blant det første som debatteres i bladet er den negative holdningen skolene har til å bruke tegnspråk i undervisningen.

I dette kapitlet skal vi se på tegnspråk i NDF-historien, altså primært fra 1918 og frem til i dag. Tegnspråkdebatten i døveorganisasjonen omhandler i praksis helt opp til 1980-tallet systemet *tegn til tale*. Det er en evig diskusjon om bruk av tegn i døveskolene, til dels av bitre voksne som minnes egen skoletid der mye gikk over hodet på dem, og bestyrere og lærere som er motstandere av tegn. De mener det overordnede målet med undervisningen er å lære et forståelig talespråk, få nok bibelkunnskaper til å bli konfirmert, og til å lære et håndverk man kan livnære seg av som voksen.

Ikke alle døve som skriver sine ytringer i bladet, ønsker tegnspråk i undervisningen. En av datidens mest respekterte døve, Lars A. Havstad, 1851–1913, er blant de som argumenterer flittigst til fordel for talemetoden i skolene. Han mener døve må nærme seg talespråket og storsamfunnets kultur så mye som mulig, og skriver blant annet.

> *Vi døve er ikke et folk for oss selv, slik kineserne er. Vi lever midt i en verden med gleder og sorger vi alle tar del i.*
>
> *Vi vil arbeide for det store målet: Å tilegne oss respekt blant hørende mennesker, slik at vi oppnår full likestilling.*

De fleste som argumenterer for tegnspråk, underskriver leserbrevene anonymt; få har mot til å stå frem mot de hørende autoritetenes syn på tegn i undervisningen. Vi gjengir noen korte sitater av disse ytringene i bladet, som i 1882 skifter navn fra *Journal for Døve* til *De Døves Blad* og utgis av landets eneste døveprest, Conrad Svendsen.

- *Kunnskaper i skriftspråk er mer nyttig enn et dårlig talespråk.*
- *Etter døveskolen velger alle døve å bruke tegnspråk som det*

naturlige språket seg imellom, det er den enkleste og mest behagelige måten å prate sammen på.

- *Vi må ikke få samme forhold i skolene i Norge som de har i Tyskland og Italia der tegnspråk er bannlyst.*
- *Døveskolenes negative holdning til tegnspråk gjør at tegnspråket taper sin kvalitet.*

Tegnspråk er guds gave til døve

Axel Fleischer, en av de tre stifterne av bladet Journal for døve, er aktiv i debatten. Han skriver blant annet:

Tegnspråk er guds nådegave til oss døve.

Han tar til orde for at det er mulig å bruke både tegnspråk og talespråk i skolene.

Ragnar Ziener, som senere er en av stifterne av Norske Døves Landsforbund (NDL) og leder i De døves forening Kristiania skriver:

Tegnspråk er, som ethvert fornuftig menneske vet, de døves naturlige språk – deres livsspråk, som har sin årsak i instinktet, og derfor vil bestå så lenge jorden står.

Tegnspråk vil aldri dø så lenge det finnes døve.

Han er likevel for talemetoden i døveskolene. I debatten om et pent tegnspråk, språkets utvikling og kvalitet mener han døve selv må ta et større ansvar.

Feilen ligger hos døve selv, som ikke vil innse om han gir gestikulasjonen den form og stil som må til for å ta seg vakkert ut og ikke være en skam for øyet. Døve kan selv rette på feilene og venne andre til å gi tegnspråk en vakker form.

Nordisk tegnspråk

Flere drømmer om et felles nordisk tegnspråk. Axel Fleischer er ute i Tegn og Tale med et leserbrev der han igjen håper på at det kan utvikles et felles nordisk tegnspråk, han setter sin lit til den nordiske kongressen i Stockholm i 1912. Om kongressen skriver De Døves Blad at de norske deltakerne ikke forstår noe av åpningsgudstjenesten, fordi:

Døvepresten brukte ikke munnbevegelser, bare geberder uten ord.

Axel Fleischer.

Det synes som om tegnspråket i Norge er mer påvirket av talemetoden enn de andre nordiske lands tegnspråk.

Landsmøtevedtak

Det første ordinære landsmøte i NDL i 1920 vedtar å anmode døveforeningene om å arbeide for *et vakkert tegnspråk med felles tegn for hele landet*. Landsmøtet konstaterer at tegnspråket døve bruker er så forskjellig at det skaper problemer med å forstå hverandre.

Ved NDLs landsmøte i Trondheim i 1924 er tegnspråk igjen på sakslisten. NDL fremmer krav om at det skal arbeides for et ensartet tegnspråk i hele landet. Som en hjelp i arbeidet skal det utarbeides en tegnordbok, og en komite, blir opprettet for å jobbe med saken. Komiteen består av tre døve fra Oslo sammen med døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen.

Tegnspråkstriden i skolene

Ellers er det tegnspråkstriden i døveskolene som stjeler overskriftene i bladet ved det første landsmøtet i Bergen. Landsforbundet utgir nå sitt eget blad, Tegn og Tale, mens døveprestene fortsatt holder liv i De Døves Blad. Døveforeningen i Oslo kommer med et resolusjonsforslag der landsmøtet uttaler:

at døveskolene må endre sin negative holdning til tegnspråk, at de må vurdere å innføre tegnspråk i skolene, at lærerne må lære tegnspråk – og at barna får bruke tegnspråk fritt på fritiden.

Gjennom disse tiltakene vil vi komme mye nærmere et ensartet tegnspråk for hele landet, argumenterer forslagstillerne. Et samlet landsmøtet er enig, med ett unntak: Per Anderson. Han er bestyrer ved Skådalen døveskole, men møter som representant for foreningen i hovedstaden og oppfatter forslaget fra sin egen forening som kritikk av undervisningen ved skolene. Respekten for hørende er stor, og han får flertallet på landsmøtet med seg på et helt annet vedtak til resolusjon:

> *Landsmøtet uttaler ønskeligheten av at alle døveforeningene opptar arbeidet for at medlemmene bruker et vakkert tegnspråk med felles tegn over hele landet.*

NDLs forbundsleder Johannes Berge, som selv er lærer for døve i Trondheim, føler bitterhet over at en mann kan ha så stor makt over forsamlingen. Han er skuffet over at landsmøtet vedtar et forslag som bare uttrykker ønske om et vakkert tegnspråk, og ikke sier noe om det forslaget var ment som: en innføring av tegnspråk i skolene. Dette kommer tydelig til uttrykk i en kommentar han senere skriver i en henvendelse til departementet om samme tema. Han sier rett ut at en hørende representant ødela vedtaket på landsmøtet. Berge begrunner kravet om tegnspråk i skolene slik:

> *Kravet om tegnspråk i døveskolene gir uttrykk for det tap døve i lange tider har opplevd ved at deres morsmål er utestengt fra den kultur og pleie som det ville hatt som undervisningsspråk ved skolene.*

Krass debatt i døvebladene

Dette åpner for en krass debatt i Tegn og Tale, som pågår i flere år, med Johannes Berge på den ene side, sammen med en håndfull skriveføre døve. På den andre siden er skolestyrer Per Anderson, delvis støttet at døveprestene Conrad Svendsen og hans sønn Conrad Bonnevie-Svendsen.

Meningsbrytningene for og imot tegnspråk i skolene fyller sidene i bladet. De fleste døve som skriver, går inn for en kombinert løsning med tegn til tale i undervisningen. Axel Fleischer er en av dem som målbærer dette. Han advarer mot den rene talemetoden:

> *Talemetoden kan utvikle elever som kan bli flinke til å snakke, men hva snakker de om? Hvor er kunnskapene og ferdighetene i skriftlig norsk og i andre fag? De er gått tapt på veien.*

Forbundsleder Johannes Berge, også redaktør for Tegn og Tale, styrer mye av debatten og meningene om tegnspråk i skolene. Han tar inn artikler fra utlandet som fremmer tegnmetodens fortreffelighet – men tar også innlegg med forskjellig syn på saken fra døvesamfunnet i Norge.

Conrad Bonnevie-Svendsen

Johannes Berge

Ny landsmøtediskusjon

Landsmøtet krever også innføring av tegnspråk i skolene. Bergens Døveforenings representant Hovland sier blant annet:

> *Tegnspråk bør snarest nyttes til hjelp i undervisningen i døveskolene. Det virker rart at lærerne overser det språk deres elever bruker hele dagen, bortsett fra i undervisningstimene. Lærerne kan selvsagt hverken i lek eller alvor med barna ha kontroll med en gruppe barn de ikke forstår. Uten kunnskaper i tegnspråk kan lærerne heller ikke forstå elevenes tanker og følelsesliv.*

Forbundet begrunner sitt krav om tegnspråk i undervisningen blant annet med disse ordene:

> *Landsmøtet i NDL krever at de døves tegnspråk skal læres av døveskolens elever og brukes ved siden av talespråket i undervisningen. Som en følge av dette kreves at lærerpersonalet lærer å forstå og bruke tegnspråk.*
>
> *I perioden 1825 til 1850 brukte døveskolene i Norge tegnspråk og håndalfabet for å utvikle lese- og skrivekunnskapene. Fra 1850-tallet overtok den rene talemetoden. Målet var at døve språklig skulle bli som hørende, men dette har vist seg å være en urealistisk drøm. Stadig flere lærere har innsett dette. All tid som brukes til taletrening går på bekostning av innlæring av annen kunnskap. Kravet om tegnspråk i skolene bygger på generasjoners erfaring av døve selv.*

NDL ber om at det avsettes kr. 3600 i lønn til en **døv** *som kan undervise lærerne på døveskolene i tegnspråk. Lærerne må bidra i arbeidet med å utvikle elevenes tegnspråk, og de eldre elevene må bli gode språklige forbilder for de yngre.*

I ordskiftet på landsmøtet er det bare skolestyrer Per Anderson og døveprest Conrad-Bonnevie Svendsen som argumenterte imot kravet.

De lærde strides

Conrad Bonnevie-Svendsen er raskt ute med leserbrev i Tegn og Tale for å begrunne sin motstand.

Jeg tror at mange døve ikke er oppmerksom på vanskelighetene med å innføre tegnspråk i skolene. Jeg ville gjerne at landsforbundet opprettet en komite som kunne lage et forslag til undervisningsplan for tegnspråk i skolene. Døve er fremdeles meget uenige om hvor mye tegn man skal bruke i skolen? Hvor mye tegn skal man bruke uten at det skader undervisningen i talespråket?

Presten skriver at han er for tegnspråk i skolen, men han viser til undersøkelser som sier at tale og tegn ikke bør brukes sammen i undervisningen.

Johannes Berge svarer straks:

Døve ønsker at skolene skal bruke deres naturlige språk, tegnspråk, som en hjelp i undervisningen. Den enkelte skole, bestyrer og lærer må så selv avgjøre hvor mye det skal brukes i den enkelte klasse. En komite vil ikke kunne gjøre noe nyttig arbeid her, de vil bare forsinke saken.

Det blir en voldsom diskusjon om tegnspråk i Tegn og Tale, ja det går så varmt for seg at selv andaktene på førstesiden av bladet må vike plass for uenigheten.

Axel Fleischer klargjør det de fleste døve mener:

Tegnet skal være et hjelpemiddel, spesielt for de middelmådige elevenes skyld, så undervisningen ikke sinkes for de andre.

Han peker også på at døve barn av døve foreldre gjør det langt bedre på skolen enn døve barn av hørende foreldre. Det beviser tegnspråkets fordel i kunnskapsformidlingen, mener han. Fleischer var selv elev ved Balchen døveskole og mener undervisningen på den skolen kan være et eksempel for andre skoler.

Balchen la hovedvekten på avlesningskunsten, dernest på talens tydelighet, samtidig som han brukte tegn ved siden av talen – mest rettet på de middelmådige elever som hadde vanskeligheter for å følge med.

Halvdan Øvregård fra Stavanger er enda skarpere i sin kritikk av undervisningen.

Jeg synes at undervisningen på døveskolene aldri har gitt de døve noe godt utbytte. Det er etter konfirmasjonsalder vi døve har tilegnet oss kunnskap. I skolene opplever vi at døvelærerne blir hissige når elevene ikke klarer å munnavlese, og så går lærernes vrede ut over de stakkars elevene. Jeg synes ikke det er riktig at lærerne skal ha lov til å slå elevene.

Selvsagt får han svar fra en oppbragt bestyrer Per Anderson:

Hvor ville de døve vært uten skoleundervisningen? Jeg kan opplyse om at før vi fikk skolene for døve, var de døve ikke bare på skyggesiden, men de levde i den svarteste uvitenhets mørke natt. Mange av dem levde et liv som mer lignet husdyrenes enn siviliserte mennesker.

Landsmøteforslag

Lov om døve, blinde og åndsvake barns undervisning av 1915 slår fast at det i samme døveskole ikke må undervises etter mer enn en av de to metoder: tegn- og talemetoden. Altså må skolen enten satse på tegnspråk eller talespråk i undervisningen. Landsmøte i NDL sender forslag til endring av loven med denne teksten:

I døveskolene undervises etter lydmetoden (talemetoden), mens tegnmetoden brukes til hjelp både i den faglige undervisning og språkundervisningen spesielt i de øverste klassene.

To forskjellige språk

Hvordan gikk det med landsforbundets krav fra 1924 til Kirkedepartementet om tegnspråk i skolen? Jo, departementet ber bestyrer Per Anderson skrive et notat om saken, for ingen i departementet har kunnskaper om tegnspråk og døves læringssituasjon. I sin utredning stiller han seg avvisende til kravet og skriver blant annet:

Man må være oppmerksom på at tegnspråk og talespråk er to vidt forskjellige språk. Det er ikke slik at hvert ord i talespråk kan erstattes av et tilsvarende tegn – eller at hvert tegn kan ledsages av et ord av samme betydning. Tegnspråk har en helt annen bygning og ofte andre uttrykksformer enn talespråk.

Per Anderson, 1874–1961

ble født på Strinda på Møre. Han avla lærereksamen i 1898. Han arbeidet som lærer i folkeskolen i to år. Etter det studerte han døveundervisningen både i Sverige, Danmark og Tyskland. Så jobbet han i to år ved Gløshaugen døveskole i Trondheim og var fra 1902 til 1912 lærer ved Trondheim offentlige skole for døve. Anderson ble i 1912 bestyrer ved døveskolen i Oslo, en stilling han hadde i 33 år frem til pensjonsalderen. Som pensjonist fortsatte han i flere år som lærer ved skolen. Han ble flittig brukt som konsulent av Undervisningsdepartementet i spørsmål knyttet til døveskolenes organisering i Norge og hadde dermed stor innflytelse på den politikken som ble ført.

I en periode var han også redaktør for Nordisk Tidsskrift for døveskolene. Han rakk også å være aktiv i døveorganisasjonen: leder av De Døves Forening i Trondheim, medlem av styret i De Døves Forening i Oslo i mange år og medlem av Den rådgivende komite for geistlig betjening av døve.

Hvordan han og døvelærerne så på tegnspråk i undervisningen, kommer tydelig frem i et intervju med Per Anderson i Tegn og Tale nr. 1-1944. Intervjuet er laget i forbindelse med hans 70-årsdag, han er fremdeles bestyrer ved Skådalen skole og har 43 års erfaring med undervisning av døve.

Det som vi døvelærere synes er den viktigste oppgaven i arbeidet vårt for å hjelpe de døve, det er å gjøre dem delaktig i det allment menneskelige språket, slik det tales av hørende! Vi kulturmennesker har jo tatt i arv gjennom generasjon etter generasjon språket vårt – talespråket vårt – det er jo nettopp det menneskeligste av alt dette at vi taler, i motsetning til selv menneskenes meget nærstående dyr som ikke taler, som ikke har noe språk. Det er altså språket som mer enn noe annet særpreger oss i vår egenskap av mennesker.

- Det er riktig, helt riktig – men hvorledes bibringer De og Deres kolleger så elevene – de små barna – oppfattelsen av talespråket?

- Skal vi tilføre de døve barn noen nevneverdig åndsutvikling, og det er jo det vi absolutt ønsker, så må det skje gjennom språket. Det kan da enten skje gjennom skrift, etter at vi først har lært barna å skrive ved å peke på en gjenstand, for eksempel «blomst». Vi lærer dem håndalfabet og bokstaverer ordet – og stadig ved å peke på gjenstanden, for eksempel «blomst». Å så lære dem å lese ordet på munnen, munnavlesning.

- Men det er vel en utrolig tålmodighetsprøve?

- Ja, tålmodighet er nok noe vi må lære oss til å ha, ellers ville vi aldri nå frem mot målet. Tegnspråket har opprinnelig bare tegn for konkrete ting som fryse, spise, hus, blomst, barn – og ikke for abstrakte ord.

På landsmøte i NDL i 1959 får Per Anderson forbundets hedersmedalje både for sitt store arbeid i døveskolen, men også for sitt engasjement blant voksne døve i Oslo.

I en alder av 86 år utgir Anderson en bok om døveundervisningen, *Hovedlinjer i døveundervisningens historiske utvikling.*

Av hans lange utredning til departementet gjengir vi bare kort noen momenter:

Et ensartet tegnspråk for hele landet er positivt, men det er ikke en arbeidsoppgave for skolene, for tegnspråk er ikke innført som fag i døveskolene.

Dersom vi skal kunne gjøre oss håp om å få lært de døve så meget av talespråket at de som voksne med utbytte kan lese aviser og populærere bøker, og gjennom lesning utvikle sitt åndelige liv til større modenhet, så trenger vi i høy grad den tid vi har i skolen til innøvelse og innlevelse i det talte språk.

Skal døveskolene utvikle tegnspråk som fullverdige språk vil det ta all tiden skolen har – og døve vil bli et samfunn for seg uten språklig kontakt med hørende.

Anderson påstår at det er få hørende som vil lære seg tegnspråk. Han bruker sin tidligere elev Olaf Hassel som et godt forbilde for hva som kan oppnås gjennom talespråklig undervisning.

Hassel behersker norsk skriftlig, leser seg til kunnskap og har lært seg flere fremmedspråk og matematikk og blitt en anerkjent astronom.

Han mener bruk av tegnspråk i skolen vil føre til mindre interesse og motivasjon for å lære norsk. Barna vil velge det språket som faller lettest. Til de som argumenterer for bruk av tegn sammen med tale hevder han:

Kombinasjonen tegn til tale har vært brukt før uten hell på 1850 til 1870-tallet – og i USA fortsatt på noen skoler uten gode resultat.

Men Per Anderson er ikke negativ til at døve bruker tegnspråk seg imellom. Han har mye kontakt med voksne døve og bruker da det tegnspråket han kan sammen med tydelig tale, og ber døve med et godt talespråk tolke på møter der andre døve bare bruker tegnspråk.

Han tar også selvkritikk på at skolene i en periode prøvde å utrydde tegnspråk mellom elevene på fritiden. Han anbefaler lærerne å ta i bruk naturlige tegn i undervisningen om elevene ikke oppfattet talespråket – og spesielt da til de yngste elevene. Anderson mener også at lærerne bør ha godt kjennskap til tegnspråk, og ønsker at døveprestene skal drive undervisning av lærerne i språket.

Tegnspråk som språk

Forbundsleder Johannes Berge svarer på en del av Per Andersons påstander, i et brev til departementet skriver han blant annet:

Tegnspråk deler kår med alle andre språk som undertrykkes, men likevel lever og brukes blant vanlige folk. Nå krever vi tegnspråk i skolene slik at det får samme omtanke og tilsyn som talespråket får.

Etter den nordiske kongressen Trondheim påpeker han et faktum:

Ved den nordiske døvekongressen i Trondheim i 1924 måtte alle taler av hørende tolkes til tegnspråk slik at døve kunne følge med. Skolestyrer Per Anderson stod også på talerstolen og ved siden av ham stod de fire lands tegnspråktolker og oversatte hva han sa. Hans talespråk var umulig å forstå for døve. Likevel argumenterer han mot tegnspråk.

Og han tar skikkelig i når han skriver:

Anderson brukte også tegnspråktolk ved en tale til sine tidligere elever ved døveskolen i Trondheims 100-årsjubileum.

Johannes Berge kommenterer også Andersons påstand om at tegnspråk er et fattig språk:

Anderson sier at tegnspråk er fattig, men så fattig kan det ikke være for alt som ble sagt på kongressen ble greit oversatt til tegnspråk.

Forbundsleder Berge uttrykker flere ganger bitterhet over at Per Anderson klarte å ødelegge et tydelig landsmøtevedtak med krav om tegnspråk i døveskolene.

Kravet om tegnspråk i skolene gir uttrykk for det tap døve i lange tider har opplevd ved at deres morsmål er utestengt fra den pleie og kultur som det ville hatt som undervisningsspråk ved skolene.

Han nevner et eksempel på en undervisningssituasjon i en klasse ved en av døveskolene:

Læreren slet i en time med å forklare et begrep for elevene. Han sa det gjentatte ganger på talespråk, men nådde ikke fram. Da han snudde seg for å skrive forklaringen på tavlen var en av elevene som hadde oppfattet poenget raskt med å bruke tegnspråk til de andre elevene for å fortelle hva læreren prøvde å formidle. Det tok bare et minutt å gi denne forklaringen.

Per Anderson svarer:
Kritikken fra Johannes Berge opprører Anderson og han går kraftig ut i Tegn og Tale.

Berge skriver at jeg måtte ha tolk da jeg skulle tale til en forsamling av mine tidligere elever. Nei, hadde det bare vært mine tidligere elever hadde jeg ikke behøvd tolk. Men på festen var det også døve som bare hadde lært tegnspråk og håndalfabet, og for deres skyld brukte jeg tolk. Det er sannheten og det synes jeg ærlig talt at landsforbundets formann burde ha respektert i sitt skriv til departementet.

Berge gir svar tilbake:

Som de døves talsmann har jeg rett til å påvise hvordan herr Andersons teorier dømmes av livet selv, hvordan herr Anderson i det praktiske liv må stå som et levende bevis for den sannhet at hvis han vil tale i døves forsamlinger og sikre seg at han blir forstått, må dette skje ved at tolken oversetter hans talespråk til tegnspråk.

Det er forbausende hvor lite kontakt herr Anderson har med sine tidligere elevers språkstandpunkt. Han nevner at hans tidligere elever ville klart å munnavlese hans tale. Jeg må med forbauselse spørre: Vet herr Anderson ikke bedre?

Overfor departementet supplerer landsforbundets formann med at talespråket er for døve uten farge og følelse. Døve ser bare at munnen beveger seg, men stemmens melodi og alle dens mangfoldige nyanser, der en hel verden av følelser kommer til uttrykk, det kan døve ikke oppfatte. Så understreker han hvordan det kan formidles på tegnspråk, et språk med rikdom, følelser og fylde. I sin argumentasjon er det tydelig at Berge er åpen for ulike visuelle løsninger tilpasset den enkelte klasse og den enkelte elev. Han mener bruk av talespråk, tegnspråk, håndalfabet og skrift kan utfylle hverandre, altså en slags form for total kommunikasjon.

Leserbrevene fra Per Anderson og Johannes Berge går som en føljetong over flere år i Tegn og Tale. Det er tidvis lange utredninger, og det er rimelig å tro at de fleste leserne følte seg helt overkjørt av skrivingen. Den eneste støtten vi kan se at Anderson får, er fra døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen. Deres filosofi er at de vil gjøre døve mest mulig normale, mest mulig lik hørende, slik at døve kan klare seg godt i storsamfunnet. Norsk er kulturspråket i landet, tegnspråk er noe de voksne døve kan ha for seg selv i døveforeningene.

Anderson:

Elevene må lære å bruke de hørende menneskers språk. I dette skolens viktigste oppgave tror jeg opplæring i tegnspråk i skolen bare vil virke forstyrrende, for tegnspråk i hele sin uttrykksmåte er så helt forskjellig fra talespråk. Det ser ut som herr Berge ikke forstår dette. Da jeg holdt foredrag i De døves forening i Oslo om min tur til London ble jeg godt forstått ved å bruke mitt eget språk ledsaget av noen tegn. Herr Berge synes å tro at han som landsforbundets formann er de døves talsmann fremfor noen andre, men det skal ikke lykkes å lage noen motsetningsforhold mellom de døve og døveskolen.

Berge:

På Nordisk kongress var 500 døve samlet, alle var enige om at tegnspråk måtte innføres i døveskolene. Disse døve har selv vært elever ved skolene. Det er deres erfaring som er bakgrunnen for kravet om tegnspråk i undervisningen, de er spesielt sakkyndige på området. Anderson synes visst nok ikke noe om at jeg er de døves talsmann. Kanskje er det han som er deres rette talsmann, han som motarbeider deres interesser ved å motarbeide tegnspråk i skolene, motarbeide et ensartet tegnspråk i hele landet og motarbeide en fortsettelsesskole for døve.

Han holdt altså foredrag i døveforeningen støttet med tegn, men bruker dette som bevis på at han ikke trenger å bruke tegnspråk når han taler til en forsamling døve.

Bonnevie-Svendsen
sender brev til departementet om bruk av tegnspråk i skolene. Han foreslår en lovendring som gjør det mulig å bruke tegn til tale i skolene. Han prøver også å oppklare en del begrepsforvirring og tilbyr seg å hjelpe departementet i det videre arbeidet med saken. Han skriver blant annet:

Ved «talemetoden», som blir brukt av de fleste skoler i dag, brukes det naturlige og beskrivende tegn. Det er i den «rene talemetoden» at all bruk av tegn er forbudt. «Tegnmetoden» er naturlige og kunstige tegn, håndalfabet og skrift.

Han understreker at døve ikke ønsker tegnmetoden tilbake, de vil ikke miste sine taleferdigheter, men de vil ha naturlige tegn som støtte for talen og avlesningen, tegn som et hjelpemiddel.

Berge:

Det trengs ingen lovendringer for å tillate bruk av gester og naturlige tegn i undervisningen. Dette har alltid vært brukt i døveskolene i Norge. Tegnmetoden betyr ikke naturlige tegn. Det er ikke dette døve krever. Døve vil ha innført de konvensjonelle tegnene, det som i dag er forbudt og som lærerne ikke kan. Tegnspråk består både av naturlige og konvensjonelle tegn. De naturlige tegnene alene er ikke et språk.

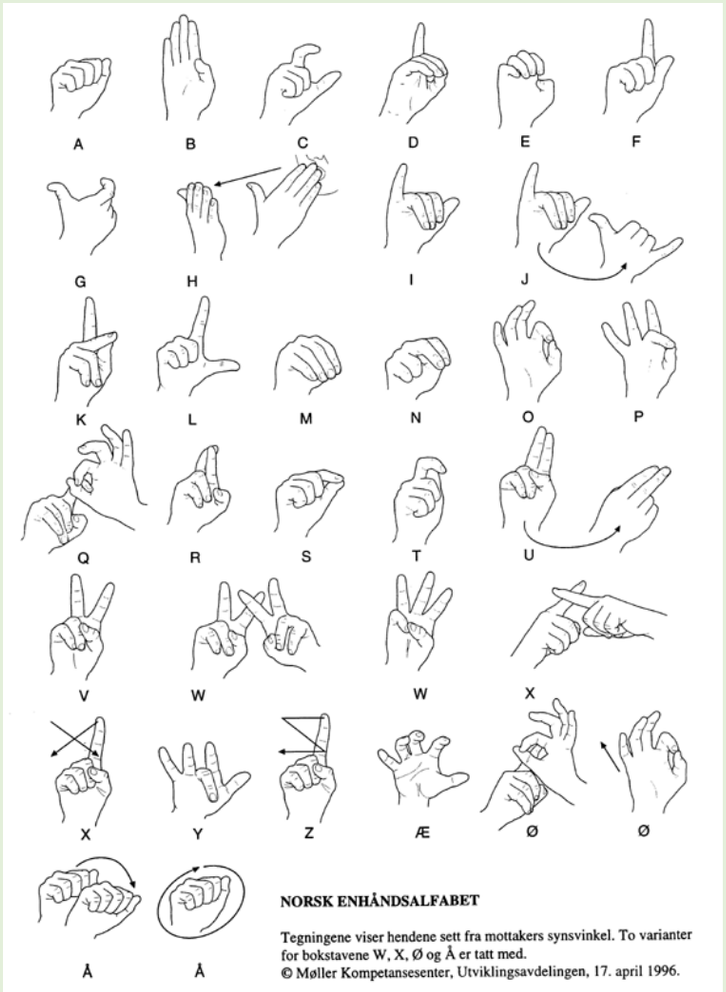

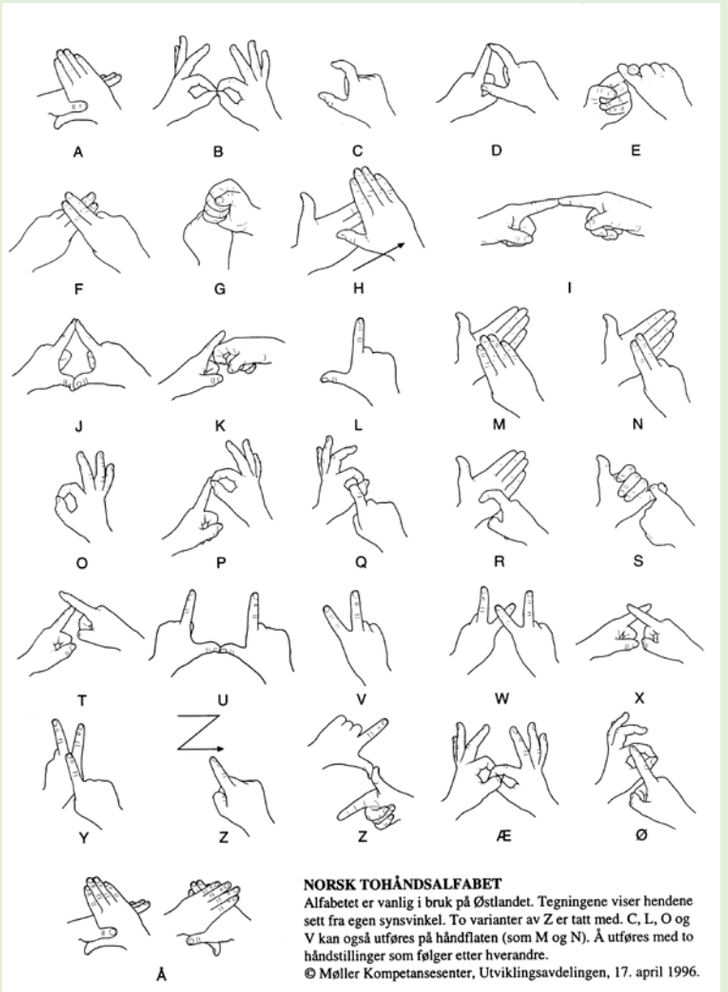

Johannes Berge liker ikke presten innblanding, han er redd for at det bare vil trenere saken. Så provoserer han ved å antyde at det er Per Anderson som står bak innspillet til Bonnevie- Svendsen.

Bonnevie-Svendsen:
Det får han selvsagt svar på av presten, som skriver at innspillet til departementet står helt for hans egen regning og Anderson har intet med det å gjøre. Han forklarer at hans forslag er et kompromiss i striden slik at tegn kan innføres raskere i skolene, for NDLs krav om tegnspråk som språk i skolene vil ta mange år å få gjennomført. Han betviler også om det brukes mange naturlige tegn i undervisningen i dag, og argumenterer for en undervisning med tydelig tale og naturlige tegn til. Bonnevie-Svendsen tviler også på at det finnes så mange konstruerte tegn som kan brukes.

Berge:
Berge forklarer at målet er å utvikle tegnspråk som språk. Da er ikke naturlige tegn nok. Og det kreves en lovendring for å få språket innført i skolene.

Anderson:
Per Anderson gjentar sine tidligere argumenter om at Berge ikke forstår forskjellen på tegn og tegnspråk som språk. Han understreker at han ikke er imot at lærerne skal tilegne seg tegnspråk.

Berge:

I sin utredning og anbefaling til departementet fraråder Per Anderson innføring av tegnspråk i døveskolene. Men samtidig mener han at lærerne på skolene bør ha godt kjennskap til tegnspråk. Det er et paradoks: Hvorfor skal lærerne ha kunnskaper i tegnspråk om de ikke skal bruke det i undervisningen?

Så provoserer Berge ekstra ved å tillegge:

Det er ofte fornøyelig å lese hvordan Per Anderson avliver sine påstander med den mest ubekymrete overlegenhet, som når han skriver at han i døveforeningen i Kristiania holdt foredrag støttet med tegn, og anfører dette som bevis på at han ikke behøver tegnspråk når han taler til en forsamling døve.

Grasrotdebatt i døveforeningen

Det virker som om de tre debattantene Anderson, Berge og Bonnevie-Svendsen har blåst fra seg. Men 29. mai 1927 er det medlemsmøte i døveforeningen i Oslo. Foreningsleder Axel Fleischer informerer om at departementet er på gli i spørsmålet om å innføre tegn i undervisningen. Departementet skriver også at de forstår behovet for at lærerne i skolene behersker tegnspråk, men at det ikke finnes penger til å arrangere tegnspråkkurs for de ansatte. Fleischer spør de unge i foreningen om det fremdeles brukes naturlige tegn i undervisningen?

Rasmus Bjelland

Nei, jeg har aldri hatt lærere som brukte tegn i klasserommet. Læreren brukte mye tid på å forklare det han ville si slik at alle elevene oppfattet det.

Snekkerlærer Gundersen

Mye bør rettes på i undervisningen ved skolene og døveorganisasjonen må si fra.

Reklametegner Bjørnson

Jeg tror døveskolene får de dårligste lærerne fordi de statlige skolene lønner dårligere enn de kommunale folkeskolene. Vi må snu dette for døve barn trenger de beste lærerne.

Tegnordbok

Ved NDLs landsmøtet i Oslo i 1928 fortsetter debatten om tegnspråkets plass i skolene. Døve har gjennom historien vært uenige om mye, men en sak har de stått sammen om: innføringen av tegnspråk i undervisningen.

Landsmøtet vedtar at det skal utgis en tegnordbok, både som en hjelp for lærerne i skolen, for å få et mer ensartet tegnspråk i hele landet og få til et penere tegnspråk. Arbeidet med tegnordboken går tregt. Ti år etter landsmøtet har lite skjedd. Et forslag på landsmøte i Larvik i 1939 om å satse på en felles norsk-dansk tegnordbok blir positivt mottatt, men spørsmålet forsvinner i den overhengende faren for at Norge blir dratt inn i krigen. De fem krigsårene gir fred i diskusjonen om tegnspråk.

Vil ikke ha dialekttegn

I fredsåret 1945 sier leder i Gjøvik og Omegns Døveforening, Osvald Kleppe, at NDL har bestemt at enhåndsalfabetet skal brukes i Norge, og at man skal arbeide for et mer ensartet tegnspråk, for som Kleppe sier:

Det er jo så at de døve også har sin egen dialekt, og det vil vi nå prøve å avskaffe.

Døvelærer Teige har i Tegn og Tale samme år en artikkel om de døves språk der han konkluderer med:

Tegnspråket er et verdifullt hjelpemiddel i undervisningen, som brukt med skjønnsomhet heller ikke skader taleundervisningen. Tegn bør brukes, men ikke misbrukes.

Tegnspråkarbeidet til Bergen

Første landsmøtet etter krigen blir gjennomført i Drammen i 1946. Der vedtas det at ansvaret for tegnspråkarbeidet skal overføres til en arbeidsgruppe i Bergen.

Tegnspråk som fag

Evigunge Axel Fleischer er ute i Tegn og Tale med et leserbrev der han igjen håper på at det kan utvikles et felles nordisk tegnspråk, han setter sin lit til den nordiske kongressen i Stockholm i 1949. Han mener også at de to øverste klassene på døveskolene bør gis undervisning i tegnspråk, slik at vi får et ensartet tegnspråk så de lettere kan føre en samtale med eldre døve, og som han sier:

Unge døve bruker for mye mimikk i tegnspråk og snakker for fort.

Ved landsmøtet i 1950 foreslår De Døves Forening i Oslo at tegnspråk skal innføres som fag i alle skolene for døve. Døveprest Bonnevie-Svendsen går imot og foreslår som et kompromiss at det jobbes for tegnspråk som fag i ung-

Thorbjørn Johan Sander.

domsskolen, noe som enstemmig vedtas. Men taler nødig mot døveprestenes vilje. Fra det opprinnelige forslaget til endringsforslaget fra presten og til det som senere sendes til departementet, er forskjellen stor.

> *Landsmøtet ønsker tegnspråk som fag ved yrkesskolen i Bergen. Dette som en prøveordning.*

Redaktør Thorbjørn Johan Sander er på banen i debatten om tegnspråk i skolene, og der blir han i de neste 50 årene og vel så det:

> *Gode kunnskaper er bedre enn dyktighet i munnavlesning. – Hvor mange undervisningstimer er ikke så godt som kastet bort fordi elevene har synes det har vært for anstrengende å sitte og nistirre på lærernes munnbevegelser? Personlig har jeg i hvert fall mistet mye nyttig lærdom ved å se helt åndsfraværende i taket. Betegnende er det da også at det svært sjelden er noen av elevene som svarer selv på ganske enkle spørsmål. Og, dessuten er det en ting det ser ut til at motstanderne av tegnspråket overser – nemlig at munnavlesning i seg selv er ingenting. For å kunne munnavlese må man jo nødvendigvis kunne språket, men hvor mange døve barn er det som kan språket?*

Nordisk samarbeid

Nordisk Døvekongress i Stockholm vedtar å opprette en nordisk tegnspråkkomite med to representanter fra hvert land, fra Norge døveprest Einar Stueland og skredder Ansgar Breiteig, begge fra Bergen. Også de andre landene velger en døv og en hørende representant. I tillegg engasjeres en svensk hørende sekretær. Av de fem hørende i komiteen er tre prester og to rektorer. Da de andre landene på det første møtet spør om tegnet for *Norge*, blir nordmennene litt beskjemmet – for tegnet for Norge er *her*, pekefingeren rett ned – og det passer slett ikke når de er på møte i Sverige.

Diskusjonene på møtet er strukturert, slik at de først diskuterer tegnene som bare ett land bruker og som er et så godt tegn at de andre landene kan overta det. Så diskuterer de nye tegn for begreper det ikke finnes tegn for. Og til slutt: Dersom et land har et bedre tegn enn det som brukes i andre land, vurderes det om tegnet skal innføres i de andre landene.

Bror Malmberg, svensk medlem i det nordiske tegnspråkutvalget, skriver i *Døvstummas Tidsskrift*:

> *Et ensartet tegnspråk for hele verden hadde selvsagt vært det aller beste. Men når vi ser hvilke veldige vansker et verdensspråk som Esperanto hadde å kjempe med, så blir tanken på et verdenstegnspråk nesten som en utopi – en drøm som ikke kan virkeliggjøres. I Norden arbeider man med å føre de nordiske tegnspråk nærmere hverandre, så man i det minste ville kunne samles uten å behøve ty til tolker.*

Han forteller om hvordan de konkret enes om tegnene, for eksempel tegn for fargene:

Danmark, Finland og Norge bruker det samme tegnet for *rød*, mens Sverige har et annet tegn. Komiteen vedtar da å bruke det tegnet som de tre landene har, mens Sveriges tegn strykes. For tegnet *blå* har Danmark og Norge samme tegn, mens Sverige og Finland har et annet felles tegn. Da velgere vi det tegnet som er mest naturlig og illustrerende. Malmberg forklarer:

> *Den nordiske tegnspråkkomiteen er heldigvis sammensatt av personer som kan heve seg over fedrelandsk skryt og kan se klart og logisk på saken. Det svenske tegn for blå er dårlig. Det er pekefingeren ved øyet, til tross for at mange svensker ikke har blå øyne. Bruken av tegnet forandret seg i løpet av årene til at pekefingeren av makelighets hensyn ble dradd ned på nesen, som om vi svensker har blå neser. Norge og Danmark viser tegnet blå ved å føre håndens innside i en bue mot himmelen, for himmelen er jo alltid blå, selv om den av og til er bak skyene.*

Ingen av landene har tegn for gul, og Malmberg oppfordrer døve til å komme med forslag på tegnet.

> *Det finnes jo alltid tvilere her i verden, og en og annen tenker kanskje at et nordisk tegnspråk har lite verdi, men om vi trenger dypere inn i emnet så får man en annen og bedre tanke. Det er ingen tvil om at tegnspråkene i de nordiske land, kanskje med unntak*

Ansgar Breiteig.

av Finland, er ufullstendige og fattige. Stor uklarhet råder også om tegnene i de forskjellige deler av landet, og ikke sjelden benyttes ett og samme tegn for flere ord. Med et nordisk tegnspråk bygget på de retningslinjer som komiteen har bestemt, kommer vår tegnspråk til å bli både rikere og vakrere – og dessuten bli helt ensartet både innenfor sitt eget land som innen hele Norden.

Tegn for Norge vedtas

Landsmøtet i Trondheim i 1948 innser at det må vedtas et annet tegn for *Norge*. Selvsagt skaper det debatt, men det blir tilslutt forslaget fra Bergens Døveforening ved Ansgar Breiteig som vinner. Han forklarer tegnet slik:

Bokstaven N er først i navnet Norge. Når vi tegner bokstaven N, skal hånden tegne fjell – dal – fjell, og det viser hvordan landet vårt er.

Døveprestenes utspill

Fire døveprester sender i 1948 brev til Kirke- og undervisningsdepartementet. Der ber de om at tegnspråk innføres i de videregående skolene for døve, de argumenterer blant annet med:

Gjennom mange år var det sterk motstand mot bruken av tegn. Til dels ble skolebarna straffet når de brukte tegn i samtale. Motstanden har ikke på noen måte utryddet bruken av tegn. Derimot har den bevirket at kultiverte tegnspråk som fantes, i høy grad har ødelagt. Gode, naturlige tegn er blitt ombyttet med sterkt lokalt pregede geberder og en rekke rebustegn – som ofte er både stygge og meningsløse – har sneket seg inn.

Henvendelsen går ikke ubemerket hen, og rektor ved Skådalen skole, Per Anderson, skriver et langt innlegg over fem sider i Tegn og Tale med overskriften:

Bør tegnspråk bli et fag i døveskolen?

Det har forekommet at presten har falt for fristelsen til å overvurdere mange døves evne til å forstå et tegnspråk som var en direkte overføring av tegn så å si ord for ord av talespråket. Taler man med munnen til en forsamling av døve, og samtidig bruker tegn, må man enten forutsette at forsamlingen følger med i ordenes språk, eller man må – om man vil bli forstått ved hjelp av tegnene – være oppmerksom på at de tegn som ledsager talen, ikke er de døves tegnspråk. Den som bruker tegnspråket samtidig som han taler, må helst kunne tale to språk samtidig, ett med munnen og et annet med hendene, fordi tegnspråket etter sitt vesen, ut fra språkets ånd, har en helt annen språklig bygning enn det abstrakte ordenes språk som er menneskets adelsmerke. Jeg har i styremøte i De døves forening mange ganger opplevd at intelligente døve, som uten større vanskeligheter kan uttrykke seg muntlig, har kommet med innlegg bare formet med tegn, og når jeg har bedt dem om av hensyn til meg også å bruke ord, har de svart at de umulig kan gjøre begge deler samtidig. De ville heller etterpå referere innholdet muntlig. Dette kan jeg godt forstå, og jeg respekterer en slik innstilling. Dette at tegnspråket, som henvender seg til øyet, har en helt annen struktur enn ordenes språk, som vender seg til øret, en ganske annen sanseport inn til bevisstheten, er et forhold som har langt større betydning enn mange har klart for seg.

En av prestene, Einar Stueland, som er med i forbundets tegnspråkutvalg, svarer på Andersons innlegg som han mener bygger på en misforståelse:

Vi foreslår ikke tegn brukt i undervisningen, men undervisning i tegn (..) Det kan ikke være likegyldig for dem som har fått med de døves oppdragelse å gjøre hvorledes tegnspråket utvikler seg. Ja, det kan ikke en gang være likegyldig for opplæringen i vårt norske morsmål om det brukes gale eller riktige tegn.

Nei til døve som døvelærere

I 1955 hisser redaktør Finn Johansen i Tegn og Tale på seg døvelærerne gjennom en lederartikkel med ovennevnte overskrift. Han kritiserer de hørende lærerne ved døveskolene for å stenge for mulighetene for at døve kan bli teorilærere.

Det synes å være noe muffens ved det hele, når de som er satt til å hjelpe døve, skape grunnlaget for deres plass i samfunnet når de blir voksne, motarbeider sine tidligere elever og med nebb og klør forsøker å hindre dem i å vinne innpass som lærere ved våre døveskoler.

Redaktøren viser til USA, der en fjerdedel av lærerne er døve – og der døve nordmenn utvandrer for å jobbe i skolene. Han får svar på tiltale. Knut Sletvold, som er lærer ved en av døveskolene, spør hvor og når lærerne har kjempet med nebb og klør for å hindre døve i å bli lærere? Han stiller også spørsmål ved om redaktøren kjenner de formelle kravene til å bli lærer. Sletvold er tydelig provosert for han avslutter sitt leserbrev slik:

Hvis ikke redaktøren har gode svar vil jeg oppfatte påstandene han kommer med som taktløse og ondsinnete rykter og bakvaskelser. Da har døvelærerstanden krav på en offisiell unnskyldning.

Sletvold spør til slutt om Norske Døves Landsforbund er tjent med å ha en slik redaktør i forbundets medlemsblad.

Redaktøren svarer at hans kilde til at de hørende lærerne er imot døve kolleger, kommer fra en samtale med døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen. Han ber om at døvelærerlaget kommer med sitt syn på døve som teorilærere i skolen. To andre døve debattanter bidrar med innlegg som i det vesentlige støtter redaktørens syn, men som også ser undervisningen i et bredere perspektiv.

Thorbjørn Johan Sander argumenterer for bruk av kombinasjonen tegn til tale i undervisningen på skolene, han skriver:

Problemet i denne forbindelse er sannsynligvis først og fremst at døvelærerne helst vil slippe bryet med å lære tegnspråket – ja, for den saks skyld kan det godt hende at de likefrem nekter strevet med å tilegne seg dette. Og dermed står vi på stedet marsj, uten at vårt strev for å komme ut av bakevjen kan være til noen nytte.

Henning Dahl støtter Sanders syn, men trekker frem et annet aspekt:

En annen ting jeg ofte har festet meg ved er den at de lærerne på skolene hvor det ikke brukes tegn, kommer mer og mer bort fra sine tidligere elever etter at disse er blitt voksne. De er bare rent unntakelsesvis, om noensinne, å se i døveforeningene. Dette var også annerledes i Balchens tid. Og det burde bli slik igjen, at forbindelsen mellom døveskolens lærere og de voksne døve stadig ble holdt vedlike.

Skolestyrer Per Anderson lar sjelden muligheten til å delta i en debatt om skolesaker gå forbi seg. Han svarer konkret på Sanders spørsmål om hvorfor elevene ved døveskolene ikke oppnår bedre faglige resultater.

Det er et klart spørsmål, og jeg vil gi et klart svar: I det bedrøvelige faktum at de helt døve mangler en av menneskets mest verdifulle sanser, hørselen, som gir forutsetningen for at et barn i løpet av de første leveår lærer sitt morsmål, slik at det allerede første skoledag har kjennskap til flerfoldige tusen ord og språklige uttrykk og kan gjøre seg nytte av dem både ved å ta imot kunnskaper av andre og ved å bruke dem til å forme sitt eget tankeliv.

Anderson påpeker:

Både Sander og Dahl hadde den lykke å høre normalt til de hadde lært et ordrikt og formrikt tale- og skriftspråk.

At de har lært seg tegn, og kanskje til og med selv konstruerer tegn for begreper som de har tilegnet seg i talespråket, er en sak for seg. Men det er ikke noe bevis for at et slikt tegn umiddelbart gir det rette begrep til en helt døv elev i barneskolen.

Leder for Norges Døvelærerlag, John Langfjæren, kommer også på banen:

Norges Døvelærerlag ser på døvelæreryrket som så viktig at bare de best kvalifiserte lærere må bli lærere i døveskolen. Lov om spesialskoler slår fast at for å bli tilsatt som lærer må en ha lærereksamen og spesialutdannelse. Den dagen en døv person kommer med sine vitnemål om bestått norsk lærereksamen og døvelærereksamen vil han kunne konkurrere om ledige lærerstillinger i døveskolen. Men døvhet kan selvsagt ikke under noen omstendighet regnes som en kvalifikasjon.

Langfjæren uttrykker skuffelse over at døvelærerne i mange år gjennom Tegn og Tale har måttet ta imot respektløse angrep om de undervisningsmetoder som er brukt i de siste 50 til 100 år. Lærerne føler seg som en hoggestabbe, sier Langfjæren.

Til dette repliserer Sander:

Jeg vil få lov til å bemerke at redaktøren hadde meget god grunn til å tro at døvelærerne er imot døve som lærere, og at døve her i landet ikke har adgang til å få ansettelse som lærere i teorifag ved våre skoler. Dette har nemlig flere ganger vært hevdet her i bladet i de siste årene, uten at noen av de mange døvelærerne blant leserne har hevet sin røst for å dementere det.

Finn Johansen.

Henning Irgens..

Per Anderson skriver på sin side at døvelærerne har trukket seg ut av døveforeningenes arbeid fordi de ikke føler seg velkommen der – døve vil selv styre sine foreninger.

Til dette svarer redaktøren at hørende fortsatt er mer enn velkommen. Han påpeker at forbundet har en hørende sekretær, og at Anderson selv er en populær foredragsholder i De Døves Forening i Oslo. Det er hørende som fratar døve all makt og som opptrer som formyndere på vegne av døve, vi ikke ønsker med i ledelsen av døveforeningene, understreker han.

Også tidligere redaktør av Tegn og Tale, Thoralf Strømme sier sin mening i det som er årets debatt i bladet, han skriver blant annet:

> *Det kan ikke nektes at nokså mange døve og da i særdeleshet dem som er døve fra fødselen av har måttet erfare at den tale som de lærte på skolen ikke består sin prøve i det praktiske liv. Ofte blir det som de har lært som god tale etter skolens standard, ikke forstått av noen utenfor familien og dens aller nærmeste omgang. Man får det inntrykk at det har vært særlig maktpåliggende at elevene skal læres opp til å tale selv om det skal skje på bekostning av andre verdier.*

Redaktøren må krype til korset

Diskusjonen blir så het at saken kommer opp på styremøte i Norske Døves Landsforbund, og da må det bemerkes at det er sjelden stoff i Tegn og Tale blir referert i styreprotokollen, men det skjer i september 1955, der saken er referert slik:

> *Styremedlem Alf Melgaard tok opp forslag om at man etter denne diskusjon i bladet burde søke bedre kontakt med lærerne til felles beste. Redaktør Finn Johansen, som var tilstede ved behandlingen av denne sak, var av samme mening som Melgaard. Han beklaget for øvrig at han hadde vært vel krass i noen av sine uttalelser i bladet, men meningen hadde vært den aller beste, sa han. Det utspant seg en livlig samtale og mange gode tanker kom frem i forbindelse med forholdet mellom døve og skolen.*

Så må redaktøren krype til korset, slik andre redaktører for medlemsbladet har gjort både før og etter ham. Pålagt av forbundsstyret skriver redaktøren blant annet:

> *Vi skal åpent og ærlig innrømme at vi har grepet saken forkjært an, og at man intet oppnår ved harde ord, det skaper bare ondt blod, og er til hindring for å løse problemene i en vennskapelig atmosfære. La oss derfor rekke døvelærerne hånden, og uttrykke et oppriktig ønske om et godt samarbeide!*

Henning Irgens er tidligere elev ved Skådalen døveskole. Han består eksamen artium på slutten av 1940-tallet. Gjennom tre år har han strevd seg gjennom skolen uten tolkehjelp, men med ekstraundervisning av private lærere i tysk, engelsk og matematikk. Med stor grad av egeninnsats blir han den første døve rødruss. Han drar videre til USA og verdens eneste universitet for døve, Gallaudet University. I 1958 kommer Irgens tilbake fra USA som utdannet lærer, men ingen døveskoler vil ansette ham. Døveskolene henviser ham til direktøren for spesialskolene, Marie Pedersen, og hennes svar er tydelig nok:

> *Vi kan dessverre ikke gi deg muligheter i norsk døveskole. Kravet til en døvelærer er blant annet at han skal ha normal hørsel, fordi han skal ha taletrening med elevene og rette på deres talespråk.*

Irgens vender skuffet tilbake til USA, får raskt jobb i skolen, stifter familie og er tapt for det norske døvesamfunnet.

Tegnspråkkomite i Bergen

Landsmøtet i Bergen i 1950 vedtar:

> *Fra Norges side skal det arbeides for tilnærmelse mellom de nordiske tegnspråk, med et felles språk som et mulig fremtidsmål.*

Forbundsstyret går senere inn for at det nordiske samarbeidet skal fortsette, men at målet ikke nødvendigvis skal være ett felles nordisk tegnspråk, men at språkene nærmer seg hverandre. Man skal bruke tid og ikke la seg diktere av de andre nordiske landene til å bruke tegn som ikke passer i Norge.

Sven Braathen argumenterer for mer bruk av film i målet for å få til et vakrere og mer ensartet tegnspråk. Landsmøtet oppnevner ny tegnspråkkomite bestående av to døve: Ansgar Breiteig og Nils Gjerstad, og døveprest Einar Stueland, alle bosatt i Bergen.

For å få en annen forståelse av synet på tegnspråk gjengir vi noe som redaktør Otto Schröder i Tegn og Tale skriver:

> *Det tegnspråket som blir brukt av de døve er en slags naturlig billedtegning i luften. For eksempel tegnet for «Gud» gjøres ved å peke opp med høyre pekefinger og samtidig se opp til Gud i himmelen. Tegnet for «kvinne» gjøres ved å stryke tommelfingeren langs nedre del av kinnpartiet, tegnet anviser en bevegelse en kvinne gjør når hun retter sitt tørkle. Tegnet for «mann» gjøres ved å gripe om bremmen på en innbilt hatt.*
>
> *Akkurat på samme måten som en kunstner tegner på lerretet, så tegner de døve i luften. Deres fakter er et levende og rytmisk uttrykk og kjensler, det er et hurtig meddelelsesmiddel og tolker tankene like fort som å uttale ord.*
>
> *Som en offentlig taler som svinger sine armer og bruker forskjellig stemme, styrke og tonefall bruker de døve ansiktsuttrykk for bedre å bringe en ide eller kjensle og samtidig forbedre øyebildet. Disse ansiktsuttrykk er som en dusj av farge plassert her og der på et lerret for å opplive og berike en særegen form for kunst.*

550 felles nordiske tegn

I 1952 rapporterer den nordiske tegnspråkkomiteen om at 550 felles nordiske tegn er vedtatt. Tegnene er fotografert, og meningen er at de skal presenteres i de nordiske døvebladene. Men før det gis grønt lys for dette, vedtar forbundsstyret at tegnene først skal godkjennes av den norske tegnspråkkomiteen. Komiteen skal sende sin innstilling videre til forbundsstyret, som skal foreta den endelige godkjenningen før tegnene blir offentliggjort i Norge.

Nils Gjerstad.

Samme år, i forkant av den nordiske kongressen i Oslo, markerer den unge redaktøren av Døves Tidsskrift, Thorbjørn Johan Sander, seg med et fire siders innlegg i Tegn og Tale der han konkluderer med at et felles nordisk tegnspråk ikke har noen fremtid, og at et *fullkomment* tegnspråk vil sette døve tilbake språklig.

> *Vi må bruke talespråkets ord så ofte vi kan. Derfor vil et tegnspråk, som tar sikte på å gjøre samtidig tale overflødig, på en meget effektiv måte bidra til å gjøre de døve som blir avhengig av det til analfabeter.*

Kongressen diskuterer det nordiske tegnspråksamarbeidet, og det er stor enighet om å fortsette. Det vedtas at den nordiske tegnspråkkomiteen skal ha tre medlemmer fra hvert land, to døve og en hørende.

Forbundsleder Nils Gjerstad, som også er medlem av den norske tegnspråkkomiteen, foreslår for landsmøtet i Skien i 1956 at det utgis en norsk tegnordbok som tar utgangspunkt i de 2000 felles nordiske tegn som er vedtatt. Landsmøtet gir grønt lys for dette, men ikke alle er like begeistret for det felles nordiske arbeidet. Thorbjørn Johan Sander skriver i Tegn og Tale at det felles nordiske tegnspråket delvis kommer til å ødelegge for innføringen av det kombinerte tegn til tale systemet, som han og flere andre døve kjemper for å innføre i døveskolene.

Det er utgitt mye tegnspråkmateriell gjennom tidene

1975

1985

1985

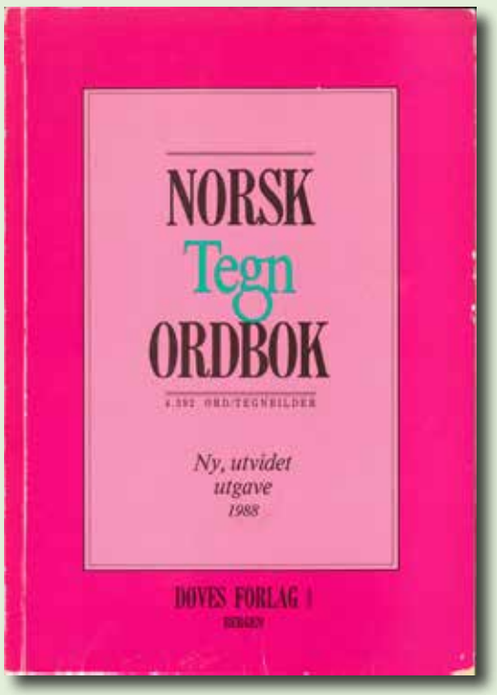

1988

1997

2006

Annlaug Koppen demonstrerer tegnet for Norge.

Kveldskurs i tegnspråk

Stavanger Døveforening er en av de første foreningene som får i gang kveldskurs i tegnspråk. I 1957 er det spesielt foreldre og søsken av døve som deltar på kursene, som har døve lærere. En av deltakerne på kurset, Bergljot Pedersen, skriver blant annet i Tegn og Tale:

> *Jeg har alltid følt det som en skam at jeg ikke har lært tegnspråk. Min farmor og farfar var døve og jeg husker fra min barndom at min mor ofte fungerte som tolk for både foreldre og andre døve i Stavanger.*

Felles tegnspråk urealistisk

I 1960 får vi en status for det felles nordiske arbeidet med tegnspråk, tegnspråkkomiteens sekretær, danske O. Malte Caspersen, skriver:

> *Komiteen har arbeidet fra 1947 og resultatet er at det er vedtatt 1600 felles nordiske tegn. Det er komiteens overbevisning at det nå er skapt en så stor felles nordisk tegnspråkbase at det i løpet av få år vil få stor betydning i samværet mellom Nordens døve.*
>
> *Det var visstnok den opprinnelige tanken å utarbeide et fullstendig felles nordisk tegnspråk, slik at man ikke lengre trengte å bruke nasjonale tegnspråktolker på de nordiske møtene, men arbeidet i komiteen viste fort at det var et urealistisk mål.*

Ingen norsk tegnordbok

Ved inngangen til 1960-tallet er det ennå ikke laget noen norsk tegnordbok. Tegnspråkkomiteen er fortsatt plassert i Bergen, og i 1962 er disse medlemmer: Thorbjørn Johan Sander, Ansgar Breiteig, Nils Gjerstad og Gunhild Bjørø – alle døve. To år senere er Breiteig og Bjørø erstattet av Annlaug Koppen, også hun døv. Hun blir en utmerket fotomodell i demonstrasjon av forskjellige tegn som presenteres både i medlemsbladet og i de kursheftene som senere kommer på markedet.

Det normale mennesket er målet

Historien må selvsagt settes inn i det samfunnet og den tiden man skriver om. Vi vet at det var sterke fordommer mot å bruke tegnspråk offentlig, det var et språk døve fortsatt skjemtes over å bruke. Et tydelig eksempel på dette er advarselen Sander kommer med i Tegn og Tale i 1962. Det dreier seg om noe så positivt som at NRKs Sportsrevy har vist et innslag fra EM i terrengløp for døve i Oslo:

> *Et par av de døve var ikke helt heldige med sin debut på TV-skjermen. Vi bør visst være veldig forsiktige når fjernsynet er i nærheten av oss. En som taler med lukket munn, grimaser og store armbevegelser ser helt gal ut, og når mange tusen mennesker får vite at denne personen er døv, så kan man tenke seg hvordan det er for oss som i årevis har kjempet uavbrutt for å bli akseptert som normale*

NRK Sportsrevyen i 1962 viste i noen sekunder fra en internasjonal prat på tegnspråk.

mennesker. Det ville nok denne gang vært en fordel om EM-opptaket var blitt sensurert – og en av nordmennene klipt ut.

Når vi ser innslaget i dag, virker uttalelsen meningsløs. Innslaget viser fine bilder fra døve atleter i konkurransen, der vår egen Reidar Brenden går helt til topps. Flott reklame for døveidretten. Det vi ellers ser er bilder av publikum og en ti sekunders sekvens der to døve kommuniserer sammen på et internasjonalt tegnspråk. Kritikken fra Thorbjørn Johan Sander forteller alt om holdningene til tegnspråk den gang og hvor viktig det var å bli oppfattet som såkalte normale mennesker.

Tegnspråk skal ikke være et språk

Forbundets landsmøte i Drammen i 1966 sender en henvendelse til Kirke- og undervisningsdepartementet der de ber om at:

Det nedsettes et utvalg som skal utrede spørsmålet om en begrenset bruk av tegnspråk som et hjelpemiddel i undervisningen av døve og sterkt tunghørte barn.

Forbundets tidligere krav om tegnspråk i undervisningen på skolene har blitt til en forsiktig anmodning om at det kanskje kan vurderes som et hjelpemiddel.

Helt klart kommer forbundets nye holdning til uttrykk året etter, da en stortingsmelding om utbygging av spesialskolene presenteres. I behandlingen av meldingen reagerer NDL sterkt på at Spesialskolerådet omtaler tegnspråk som et selvstendig språk, som et alternativ til talespråket. Forbundet understreker at rådet er ute på ville veier og skriver blant annet følgende til departementet:

De voksne døve, som til stadighet diskuterer dette problemet, er stort sett helt enige om at tegnspråket skal sees på som et hjelpespråk som skal understøtte munnavlesningen. Dette kombinerte språk er naturlig for de døve, og det er vårt ønske at lærerne i våre døveskoler kommer de døve elever i møte med dette språket.

Vi vil oppfordre pedagogene til endelig å akseptere at tegnspråket som hjelpespråk bør ha den naturlige plass i undervisningen i døveskolen, noe som kan hjelpe barna til lettere å tilegne seg og ta i bruk talespråket.

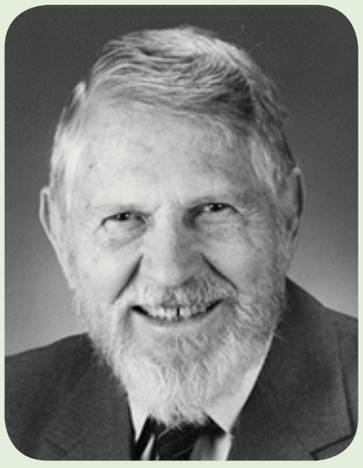

William C. Stokoe jr.

Redaktør og tegnforkjemper

Det kan virke utrolig på oss i dag, men fremdeles er det landsmøtene til NDL som bestemmer utviklingen av tegnspråket. De tillitsvalgte fra foreningene bestemmer de overordnede målene, selv om svært få i forsamlingen er språklig kompetent til dette. Forbundsstyret følger opp landsmøtevedtakene og støtter seg på råd fra tegnspråkkomiteen. Og i den komiteen er fra 1960-tallet og i tretti år fremover Thorbjørn Johan Sander den sterkeste mannen. I tillegg har han i kraft av sin stilling som redaktør for Tegn og Tale muligheten til å påvirke døve i språklige spørsmål.

I et av bladene i 1966 har han en lederartikkel med den spennende overskriften:

Fram for full anerkjennelse av tegnspråket!

Så forklarer han hva som menes med tegnspråk:

Det finnes ikke en ansvarlig tegnspråk-entusiast som anser tegn som det primære og språket som noe sekundært. Vi ønsker tegnspråk kun som et hjelpemiddel for hurtigere tilegnelse av språk og kunnskaper (…)

Det har aldri vært vår mening at tegnspråket skulle brukes som annet enn et fargerikt supplement til den flytende tale (…)

Tegnspråkforskningens far

I 1967 presenterer den amerikanske lingvisten William C. Stokoe jr. resultater av forskning som viser at amerikansk tegnspråk har alle de elementene som kreves for å kunne kalles et fullverdig språk. Forskningen i USA fortsetter og sprer

seg til andre deler av verden, og får også flere i det norske døvesamfunnet til å reflektere over tegnspråk som språk.

William Stokoe, USA, 1920–2000, var hørende og blir i dag høyt verdsatt i hele verden som en pioner innen lingvistisk forskning på tegnspråk.

Det tar likevel noen år før Marit Vogt-Svendsen i 1991 forsvarer sin doktoravhandling om nonmanuelle komponenter i norsk tegnspråk. Det får rosende ord fra redaktør Sander i en lederartikkel:

> *Med Marit Vogt-Svendsens doktorgrad er en milepel nådd. Når vi i døvemiljøet i dag gratulerer, så må vi ikke glemme å følge opp med en takk. For det er klart at Marit Vogt-Svendsen er en av dem som har gjort aller mest for å heve tegnspråkets status her i landet. Det må verdsettes.*

Marit Vogt-Svendsen

Kurshefter i tegn til tale

De amerikanske forskningsresultatene får ingen umiddelbar virkning på tegnspråkpolitikken i NDL. I 1968 trekker Thorbjørn Johan Sander seg fra tegnspråkkomiteen fordi han ikke har noen tro på at arbeidet kan bli ferdig slik det har vært drevet de siste årene. På bakgrunnen av dette ber forbundsstyret administrasjonen vurdere om det finnes mer effektive måter å få ferdig tegnordboken – og at dette prioriteres økonomisk. Resultatet blir at tegnspråkkomiteen oppløses, og alt arbeidet overføres til Sander. Som den arbeidsomme og effektive mannen han er, har han raskt ferdig et fem-trinns undervisningsopplegg for kveldskursene. Kursene bygger på prinsippet om tegn som ledsager tydelig tale. Det er kurs både i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Vestfold og Øyer.

Ved landsmøtet i Stavanger i 1970 er det en lang debatt om tegnspråkkursene. Stavanger Døveforenings Karsten Samuelsen mener det er feil å kalle det for tegnspråkkurs. Elevene lærer ikke tegnspråk, men bare tegn, mener han. Flere sier seg enig med ham, men Sander får landsmøtet med seg på at det fortsatt skal hete tegnspråkkurs, og at man skal prøve å finne et bedre navn for kursene.

I 1972 utgis det første tegnspråkmateriellet med bildeillustrasjoner av tegnene. Det understrekes hvor viktig det er å finne de riktige tegnet for begrepene. Dermed ble førstesidene av kursheftene forsynt med teksten *Riktig norsk tegnspråk*. Systemet det ble undervist i, fikk navnet *tegnspråknorsk,* og det nøyde seg ikke bare med å ha tegn som ledsaget talen, men tegnene skulle også markeres etter den norske skiftgrammatikken.

Hva tegnspråknorsk er, defineres av tegnspråkforsker Marit Vogt-Svendsen i 1992:

> *Tegnspråknorsk er en konstruert og klart avgrenset kode som kan sies delvis å være utviklet gjennom et standardiseringsforsøk av tegnforrådet i norsk tegnspråk og delvis for å synliggjøre eller visualisere norsk. For å bruke dette systemet, må en kunne norsk, men ikke nødvendigvis tegnspråk.*

Ved forbundets representantmøte på Dombås i 1970 får Thorbjørn Johan Sander grønt lys til å fortsette i det samme sporet, men han får knyttet til seg to andre døve: John Vigrestad, som er ansatt som døvekonsulent i NDL i Oslo, og Reidun Veddeng, kunnskapsrik og erfaren tegnspråklærer fra Trondheim. De tre bestemmer tegnene til kursbøkene. De foreslår straks for forbundsstyret at det norske enhåndsalfabetet skal gjøres likt det internasjonale håndalfabetet. Det betyr at bokstavene P, S, T og Å endres med forbundsstyrets velsignelse. Det vises til døveforbundet i Finland har gjort det samme, og så håper man at Danmark og Sverige følger etter.

Tegnspråkutvalget får både ris og ros for sitt arbeid, meningene er mange, og reaksjonene som går igjen, er reaksjoner på nye tegn eller tegn som ble foretrukket foran andre tegn som er i bruk i deler av landet. Noen stiller spørsmål om de tre i utvalget er kvalifiserte for oppgaven.

I ettertid, på et foredrag på et tegnspråkseminar i Oslo i 1985, kommer svaret fra Sander:

Dere klarer ikke å finne tre døve i dag som vet mer om norsk tegnspråk enn vi tre som hadde hovedarbeidet med dette.

Alle tre hadde et rikt tegnspråk og de behersket også norsk fullt ut – de var tospråklige – men de var ikke fagfolk; de var gode språkmodeller.

Tegnspråknorsk får plass i skolene

Det er helt klart at systemet tegnspråknorsk åpner døren for bruk av tegn i døveskolene. Et tegnsystem som bygger på talespråket og den norske grammatikken, er spiselig for de fleste døvelærerne. Det er foreldre til døve barn og døvelærere som er den primære målgruppen for tegnspråkutvalgets kursmateriell. NDF har endelig nådd frem i sin dialog med døveskolene med sin holdning:

Døve kan lære norsk tidlig, hvis de får tilnærmet de samme sjanser til det som hørende barn. Det norske talespråket må derfor gjøres maksimalt visuelt, så døve barn kan avlese ordene og setningene fullt ut.

Norden er enige

I 1971 er det nytt nordisk seminar om tegnspråk i Finland. De nordiske landene er enige om at satsingen på tegndansk, tecknad-svenska, tegnspråknorsk og den samme varianten i Finland, skal fortsette. De danske deltakerne forteller at de er gått bort fra bruken av alle de små tegnene, altså en oppmykning av tegn til tale.

Gunhild Pedersen

Døves Tidsskrift begynner å trykke sider med vedtatte tegn under overskriften *Riktig norsk tegnspråk*. Mange døve føler at de tegnene de alltid har brukt er feil, at tegnene deres ikke er gode nok, at det språket de daglig bruker er noe å skjemmes over. Ikke sjelden møter man døve som bruker innledningsreplikken:

Unnskyld, men jeg kan ikke de nye tegnene, jeg er dum og bruker bare gamle tegn.

Tegnspråkkursene blir diskutert på alle større møter NDL har, men det er ingen diskusjon om tegnspråk som språk kontra tegnspråknorsk, det er mer om konkrete tegn – *alle vil ha sine tegn vedtatt som de riktige.*

NDF ønsker en pedagog inn i utvalget og i 1974 kommer Eva-Signe Falkenberg, Oslo, inn som det fjerde medlem.

Total kommunikasjon

Landsmøtet i Ålesund i 1974 vedtar i arbeidsprogrammet å jobbe for at tegnspråk blir fag i grunnskolene for døve. Tegnspråk er eget tema på landsmøte, og i arbeidsprogrammet står det:

Forbundet vil arbeide for at all undervisning av døve skal følge «den totale kommunikasjonsmetodes» prinsipp. Forbundet skal aktivt arbeide for et best mulig tegnspråk og spre kunnskap om dette, blant annet gjennom tegnspråkkurs.

Vi tar med noen stikkord fra debatten på landsmøtet:

Thorbjørn Johan Sander forklarer begrepet *total kommunikasjon:*

Jeg definerer total kommunikasjon som tale med støtte av tegn, håndalfabet, mimikk og kroppsspråk. Det er viktig at tegnspråk blir brukt i undervisningen av døve barn helt fra førskolealder og har stor betydningen at de voksne døve snarest mulig lærer seg et korrekt tegnspråk i samsvar med de framskritt som er gjort på dette området. Tegnspråkutvalget mener tiden er kommet til også å begynne med tegnspråkkurs for voksne døve.

John Vigrestad, døvekonsulent i NDL:

Å lære de døve barna tegn, betyr at det øker deres muligheter for kontakt med voksne døve senere i livet. Tegnspråket er de døves eiendom og en kostelig skatt. Da er det merkelig at mange ikke har forståelse for de nye tegn som kommer.

Gunhild Pedersen, Stavanger Døveforening:

Hvis det skal gjennomføres tegnspråkkurs for voksne døve bør det være kurs i norsk.

Thor Gisholt, styreleder i NDF:

Alle som skal undervise på tegnspråkkurs må ha deltatt på tegnspråklærerkurs.

Konklusjon: Den lange diskusjonen gir inntrykk av stor oppslutning om det pågående tegnspråkarbeidet og full enighet om punktene i handlingsprogrammet.

Tegnspråkekspertene ved et veiskille er tittelen på lederartikkelen i medlemsbladet etter landsmøtet, det er redaktøren og lederen av tegnspråkutvalget som skriver, og vi gjengir siste avsnitt:

Det er spørsmål om å velge en av to veier: Det gjelder om tegnspråkarbeidet i hovedsak skal konsentrere seg om en registrering av de tegnene som er i bruk blant voksne døve? Eller om vi skal skape et tegnspråk om skal læres sammen med talespråket, ord for ord – total kommunikasjon – slik at de døve får maksimale mulighet til å leve i et normalt språkmiljø, og framfor alt utvikle den syntaksen som er helt avgjørende for forståelsen av det talte og skrevne ord. I Norge er det vel ingen tvil om at veien allerede er valgt og at audiopedagogene er våre naturlige medarbeidere i tegnspråkarbeidet. Derimot synes det å være behov for noe avklaring i våre naboland. Samarbeidet – og arbeidet med tegnspråk i det hele tatt på nasjonalt og nordisk plan – vil kunne gli så mye lettere dersom en i prinsippet har godtatt den samme metoden, og holder seg innenfor rammen av denne.

Ulike nordiske veivalg

Mens utviklingen av tegnspråk som språk i Norge i beste fall kan sies å stå på stedet hvil, oppretter Danmark *Døves Center for Total Kommunikation*, KC. I Sverige blir tegnspråkforskningen knyttet til Universitetet i Stockholm. I begge land erfarer man at etter hvert som kunnskapene om tegnspråk blir større, må også tegnspråk aksepteres som eget språk. I Norge står systemet med tegnspråknorsk mye sterkere enn i våre naboland, og Døves Tidsskrift er ikke akkurat bladet som fremmer synet på tegnspråk som språk. En artikkel i bladet, skrevet av redaktør Thorbjørn Johan Sander, har i 1975 overskriften:

Er tegnspråkforskerne blitt våre fiender?

Nordisk tegnspråkseminar i Malmø samme år vedtar 150 nye felles nordiske tegn. Men det blir stadig tydeligere at det å utvikle et felles nordisk tegnspråk er utopi. Det er også tydelig at de nordiske land står ved et veiskille, der noen velger å se på tegnspråk som et fullverdig språk, mens andre ser på tegn som et hjelpemiddel for munnavlesningen.

Thorbjørn Johan Sander representerer forbundet på et seminar om tegnspråk i København, der den amerikanske forskeren William C. Stokoe jr. er innleder. Han har i flere år hevdet at de nasjonale tegnspråkene er selvstendige språk, og at døve er tospråklige – med tegnspråk og hvert lands skriftspråk. Sander, som redaktør av Døves Tidsskrift, slakter seminaret. Med NDF i ryggen står han for at tegnspråk ikke skal anerkjennes som et språk, men at det eneste beste for døve er å satse på et tegnspråk som bygger på norsk tale- og skriftspråk.

Det tegnspråket som forskerne er kommet frem til som de døves naturlige og riktige språk seg imellom, er det som vi her i Norge benevner som «døvstumspråk». Denne «metoden» har selvsagt ingen sjanse til å bli godtatt av lærere og foreldre til døve barn. Dermed er vi i den situasjon at forskerne, hvis de får oppslutning fra døveorganisasjonenes side, vil sette en stopper for tegnspråket som hjelpemiddel i språkopplæringen og undervisningen. Det er helt urealistisk å vente at det døve barnet skal makte å lære seg to språk med så ulik «syntaks» osv. som det her er tale om.

Det kommer sterke motinnlegg i bladet fra danske deltakere på seminaret. De argumenterer for en aksept av dansk tegnspråk som et fullverdig språk. Det blir derfor stadig tydeligere at den tidligere nordiske enigheten om tegnspråk slår sprekker, og at kanskje Norge som eneste land i Norden blir stående alene med sitt syn på at norsk tegnspråk ikke kan aksepteres som et språk.

Danske Døves Landsforbund blir så opprørt av skrivingen i Døves Tidsskrift at de vil diskutere det nordiske tegnspråkarbeidet under Døves Nordiske Råds møte 12. oktober i Drammen, men de to norske representantene i rådet, Albert Breiteig og Thor Gisholt, avviser å ta en slik diskusjon. De mener saken hører hjemme under det kommende nordiske tegnspråkseminaret.

Tegnspråk i audiopedagogutdanningen

Tegnspråkutvalget sender på vegne av NDL brev til myndighetene der de krever at i utdanningen av audiopedagoger må det i fagplanen inkluderes minst to timers ukentlig undervisning i tegnspråk. Dagens læreplan er bare på 15 timers opplæring i tegnspråk i løpet av hele utdanningen, og timene er attpåtil frivillige.

Tegnpråkutvalget utvides

NDFs tegnspråkutvalg utvides med Jan Johansen, døv, og Anne Mari Løken Sund, hørende audiopedagog. Som sekretær engasjeres tegnspråktolken og kontorarbeideren hos NDF, Britt Elisabeth Skogstrand.

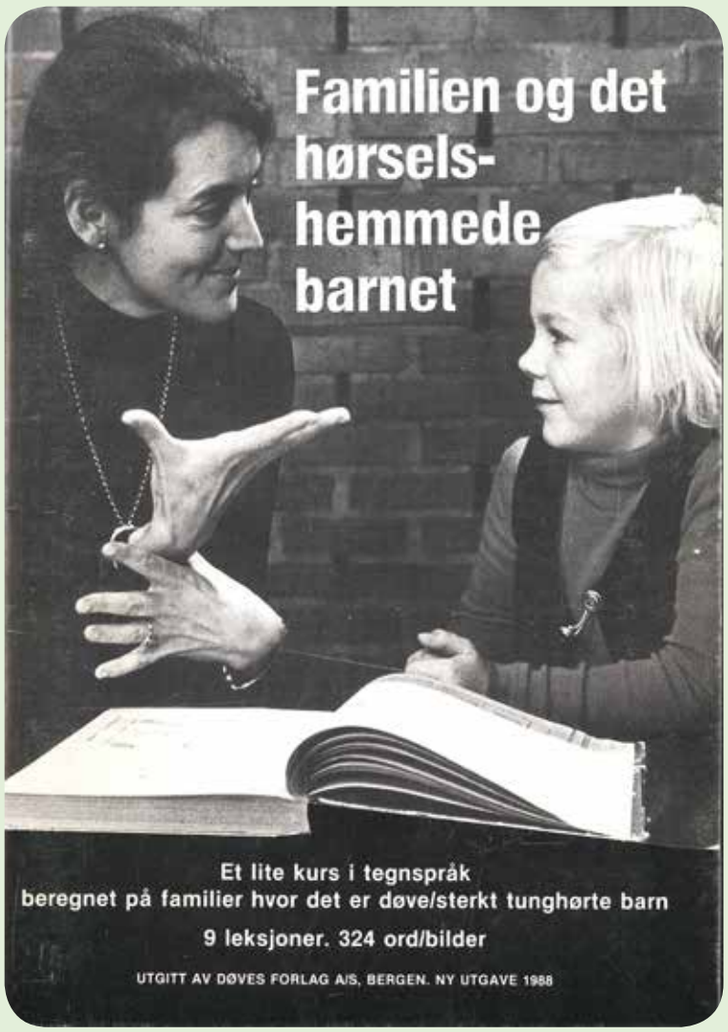

Tilbakebetraktninger

I 75-årsboken til NDF (1993) skriver forfatteren, redaktøren og lederen av tegnspråkutvalget Thorbjørn Johan Sander blant annet:

> *På 1970-tallet kom tegnspråkforskerne inn i bildet. Disse var mest opptatt av anvendelsen av tegnspråk som språk. De kom i konflikt med det som i en årrekke hadde vært retningsgivende for tegnspråkarbeidet og som baserte seg på det amerikanske «Signed English», som i Norden var blitt fulgt opp med tecknad-svenska og tegndansk. Det var også ulike tolkninger av totalkommunikasjon. Alt dette gjorde etter hvert situasjonen vanskelig. Dette var også hovedgrunnen til utvidelsen av utvalget.*

Døves slangspråk

I 1976 er kursopplegget *Moren og det hørselshemmede barnet* ferdig, det er produsert både på video og i trykket kurshefte. Det er utarbeidet i fellesskap av logoped Marit Hoem Kvam, som i mange år har arbeidet som lærer ved Skådalen skole, Sigrid Holm ved Døves Video og Thorbjørn Johan Sander. Det kommer en del kritikk mot navnet på kurset, for skal ikke også fedrene lære tegnspråk?

Tegnspråkutvalget påtar seg en ny oppgave med å registrere og lage videoer over det de kaller *døves slangspråk*. Materiellet er senere mest brukt til opplæring av tegnspråktolkene. De skal lære å forstå disse tegnene, men det er ikke et mål at tolkene selv skal bruke *slangtegnene*.

Dette året har NDF 125 godkjente tegnspråklærere som får skolering på korte kurs og veiledning gjennom regelmessige rundskriv. Om lag 1500 personer deltar årlig ved døveforeningenes kveldskurs i tegnspråk. Med fem-trinns kurshefter og illustrasjoner på video er det tegnspråkkurs fra Alta i nord til Kristiansand i sør, fortrinnsvis med to lærere sammen i hver klasse – en døv og en hørende lærer. Alt styres fra forbundskontoret i Bergen med Thorbjørn Johan Sander som primus motor. På Ål-senteret avholdes det en rekke kurs for tegnspråklærerne, der tegn for tegn i kursheftene gjennomgås.

Tegnspråkutvalgets Eva-Signe Falkenberg fant på en studietur til USA dette diktet på yrkesskolen for døve i St. Paul, Minnesota. Forfattere er Mary Jane Rhodes og T. Daniel Robins. Vi gjengir det på originalspråket.

I CAN HEAR YOUR HAND

Hey there friend, you've got a hand.
Help me see what you say to me.
Don't hide your hand.
My ears are closed, I cannot hear,
but we can share the world, don't fear.
Just lend a hand.
Lend a hand and I can show you
how to sing words in the air.
You can share my world of silence.

God gave us a dream to share.
I'm reaching out to you.
There's so much we can do.
Before you know I walked with you…
Until today you turned away.
See what I say:
The world that you are hearing now
is the same world that I see.
Reach out your hand, I hear your hand.
They call me deaf, but I can see
birds singing and breezes in the trees
and children laugh.

My world is lonely without you.
Just look at me and smile
and clasp my hands in yours.
Give me your hand and learn my language.
You can speak signs in the air.
We can reach for the stars above us.
I've som much I want to share.
I'll share my life with you.
God can make dreams come true.

Nordisk kommunikasjons-seminar på Ål

I 1977 er NDF verter for et nordisk kommunikasjons-seminar på Ål-senteret. Et ønske for seminaret er å komme til klarhet i hvordan man bør anvende tegnspråk i språk-innlæringen av døve barn i førskole- og skolealder. I sitt foredrag sier Thorbjørn Johan Sander blant annet:

> *NDF går inn for tegnspråknorsk i opplæring og undervisning av døve barn på alle alderstrinn (…)*
>
> *I praksis vil det i dag si at de som skal kommunisere med og undervise døve barn, bruker normalt talespråk ledsaget av tegn i den utstrekning de behersker systemet og har tegnforråd. Dette vil igjen si at mange praktiserer tegnspråknorsk svært ufullstendig, mens andre går lenger i bruk av grammatiske finesser enn tegnspråkutvalget har lagt opp til.*

Konklusjon fra seminaret:

> *Kommunikasjon i undervisningen av døve barn skal bygge på alle til rådighet stående hjelpemidler, med det formål å lære barna det danske/svenske/finske/norske/islandske språk, samt gi dem en harmonisk individuell utvikling. Døvepedagoger bør ha et tilstrekkelig kjennskap til tegnspråket i dets forskjellige former og kunne bruke og forstå det i sosial kommunikasjon med døve barn og voksne. Døvelærerutdanningen bør inneholde obligatorisk undervisning i tegnspråk, som gjør ovennevnte krav mulig å oppfylle.*

Sander følger opp på lederplass i Døves Tidsskrift etter seminaret:

> *Debatten er ført over i et annet spor: Tegnspråk – ja vel, men hvilket tegnspråk. Den nye debatten føres med samme lidenskap som den gamle – minst – med fare for at debattantene mister hodet i kampens hete, låser seg fast og blir døve for fornuft.*

Svensk tegnspråk

I Sverige presenterer Brita Bergmann det svenske tegnspråkets lingvistiske status. Som ventet blir rapporten slaktet i Døves Tidsskrift; redaktøren omtaler den under overskriften

> *Forskeren som kjørte i grøften i siste runde*

Bergmann argumenterer for tegnspråk som språk, mens redaktør Sander avviser helt at det er veien å gå, han skriver blant annet:

Alle har jo brukt tecknad-svenska bare som støtte for munnavlesningen, akkurat som vi gjør her i Norge. Det er vel ikke en sjel i hele Norden som går inn for å skape et tegnspråk så fullkomment at det helt kan sidestilles med talespråket – og slik at en med lukket munn skal kunne oppfatte nøyaktig de samme setninger framført med tegnsymboler – som når en bruker språket muntlig. Det virker på meg som om Brita Bergmann helt har lukket øynene for tegnspråkets faktiske funksjon, og dermed har kjørt i grøften.

NDF ønsker Språkråd

NDF sender i 1977 en henvendelse til Kirke- og undervisningsdepartementet om å få forbundets tegnspråkutvalg etablert som et språkråd i tilknytning til departementets grunnskoleråd.

Døvelærerne, eller audiopedagogene som er det rette navnet nå, blir trukket stadig mer aktivt inn i arbeidet med tegnspråkkursene. På lederplass i Døves Tidsskrift understrekes dette:

En rekke audiopedagoger har deltatt på ulike kurs ved Ål kurssenter for døve, særlig kurs for tegnspråkundervisere og kurs i døves kommunikasjonsmetoder. Mange audiopedagoger underviser i dag på tegnspråkkurs sammen med voksne døve. Norges Døveforbund har trukket audiopedagoger inn i arbeidet i flere av forbundets viktigste utvalg. Erfaringene er bare positive.

Krav om tegnspråkkurs i NRK

Landsmøtet i 1978 sender resolusjon til Kirke- og undervisningsdepartementet med krav om tegnspråkkurs på NRK, begrunnet med:

Mange av dem som har behov for å lære tegnspråk bor slik at de ikke kan delta på vanlige tegnspråkkurs. Eneste mulighet til å nå dem er derfor gjennom fjernsynet.

Nora Edwardsen velges inn i forbundsstyret og hun markerer seg i årene fremover som en kraftig motpol til det synet Thorbjørn Johan Sander står for i tegnspråkspørsmålet. For henne er det opplagt at norsk tegnspråk er et språk, og at forbundet skal jobbe ut fra dette. Med seg i styret som skal bestemme tegnspråkpolitikken i Norge, har hun Rolf Hansen som styreleder, og styremedlemmene Thor Gisholt, Gunhild Pedersen, Leif Gunnar Kvernberg, Toralf Ringsø,

og Svein Arne Peterson som forbundssekretær. Ikke et negativt ord om de tillitsvalgte, men det synes urettferdig mot dem at de skal forvalte et språk.

Det hendte på Ål

Det historiske nordiske tegnspråkseminaret på Ål i oktober 1978 er begynnelsen til en bevisst språkkamp i NDF. Seminaret etterfølges av en kraftig meningsutveksling i Døves Tidsskrift. Svenske tegnspråkforskere angriper tegnspråknorsk-linjen De krever at tegnspråk skal behandles som et selvstendig språk, og får på seminaret følge av de danske deltakerne – og delvis også av de finske. I Sverige har de vendt tommelen ned for tecknad-svenska. Resten av Norden burde følge etter, mener de. Rabalderet starter etter en forelesning av Sander med tittelen:

Hvilke krav kan stilles til den som vil bli tegnspråklærer? Hvilken opplæring kan vi gi døve og hørende som vil kvalifisere seg som tegnspråklærere?

Vi har ikke sikre kilder på hva som blir sagt og hvordan det blir sagt, men den svenske deltakeren, Sten Ulfsparre, målbærer kritikken gjennom et leserbrev til samtlige av Nordens døveblad. Vi gjengir noen av hans momenter:

- *Strukturen i døves tegnspråk er helt forskjellig fra det talte- og skrevne språket, men er fullt på høye med alle andre språk.*
- *Thorbjørn ser på hørendes språk som den høytstående eliten og vil at døve i Norge skal forsøke å etterlikne det språket.*
- *Thorbjørn sa i sin forelesning at døves tegnspråk som brukes av døve i hele Norden er et dårlig språk.*

- *Thorbjørn lytter ikke til andres forslag, ideer og argumenter om de er imot hans egne meninger. De døve som ikke behersker norsk er annenklasses mennesker som verken kan undervise i tegnspråk eller bidra på andre måter.*
- *Skal vi fortsette de nordiske seminarene bare med Sverige, Finland, Danmark og kanskje Island der vi har seriøse diskusjoner og utveksler erfaringer, mens Norge, les Thorbjørn Sander, står alene?*

I samme blad svarer et dypt såret Sander på kritikken:

- *Jeg hadde brukt uttrykket «døves slangtegn» om det som i Danmark og Sverige nå vanligvis kalles døves tegnspråk. Dette var en nedvurdering av de døves tegnspråk – og dermed av de døve, mente Ulfsparre.*
- *Ulfsparre mente at jeg hadde sagt at de døves tegnspråk er dårlig språk. Det har jeg ikke sagt, og det mener jeg heller ikke.*
- *Jeg hadde sagt at den som skal undervise i tegnspråk må kunne snakke forståelig. Dette ble av Ulfsparre og co oppfattet som diskriminering av døve som snakker uforståelig.*

I et senere Døves Tidsskrift bidrar Eva-Signe Falkenberg, medlem av NDFs tegnspråkutvalg, med støtte til Sander, der hun prøver å gå til kjernen i uenigheten. Hun skriver blant annet:

- *En annen sak er at representanter fra Sverige, Danmark – og til dels Finland – på det siste års seminarer har gitt uttrykk for en noe endret holdning til tegnspråkarbeidet og visse prinsipper en tidligere baserte seg på i disse land.*
- *Men Norge bygger iallfall fremdeles sin tegnspråkundervisning på et tegnspråk som følger talespråket.*
- *I Norge er det NDF som avgjør hvilke prinsipper og retningslinjer tegnspråkutvalget skal arbeidet etter. Det norske tegnspråkutvalget med Thorbjørn Sander som formann har da også hele tiden basert sitt arbeid på forbundets vedtak.*

Forbundsstyret må på banen, det blir et møte mellom tegnspråkutvalget og NDF ved styreleder Rolf Hansen, nestleder Nora Edwardsen og Svein Arne Peterson. De samlet seg om følgende vedtak:

> *Forbundsstyret sier seg enig i den linje tegnspråkutvalget har fulgt, der tegnspråknorsk, det vil si tegn som følger talen ord for ord, er det bærende element. Tegnspråknorsk er primært basert på pedagogiske synspunkter. En ønsker at tegnspråkutvalget, etter at en nå ser hvordan tegnspråknorsk er akseptert i undervisningen, bruker mer av sin tid til å konsentrere seg om tegnspråket i kommunikasjonssammenheng, samt går inn for å myke opp tegnspråkundervisningen. Det er ønskelig med et møte med erfarne tegnspråkundervisere og andre, der tegnspråkutvalgets prinsipper og retningslinjer tas oppå til debatt.*

Eva-Signe Falkenberg.

Nora Edwardsen (Mosand).

I ly av rabalderet etter det som hendte på Ål, er det ny årsrekord med over 2000 deltakere ved de lokale kursene i tegnspråknorsk, som gjennomføres av døveforeningene, AOF, Friundervisningene og andre.

Intern uenighet i NDF

Seminaret *Det hendte på Ål* blir en skillelinje i arbeidet for tegnspråk i Norge. Men utfordringene i NDF er store. Det er uenighet om veivalget. De fleste mener at systemet tegnspråknorsk kanskje kan fungere i undervisningssammenheng, men ikke at det skal gå på bekostning av å fremme tegnspråk som språk. Skal landsmøte i NDF fortsatt diskutere og vedta spørsmål knyttet til tegnspråk? Hvem tar ansvar for utvikling av tegnspråk som språk? Hvem skal skolere tegnspråklærerne? Hvilket materiell skal brukes på kveldskursene? Hvilken rolle skal tegnspråkutvalget ha? Hvordan skal forbundsstyret finne veien og forene de interne kreftene? Spørsmålene er mange og svarene er få.

Norsk tegnspråkkonferanse

Det er ny tegnspråkkonferanse på Ål året etter, nå med 33 norske deltakere. Forbundets nestleder Nora Edwardsen har oppgaven med å gi en kritisk vurdering av kursvirksomheten

Marit Vogt-Svendsen, Oslo, 1949–

På samme måte som Ivar Aasen kalles nynorskens far, kan vi kalle Marit Vogt-Svendsen for norsk tegnspråks mor. Hun er hørende, men vokste opp i tegnspråkmiljøet på Hjemmet for Døve, Nordstrand. Hennes far var døveprest Conrad Vogt-Svendsen, morfar var den like kjente døvepresten Conrad Bonnevie-Svendsen og hennes oldefar Norges første døveprest Conrad Svendsen. Med en slik arv burde hun selvsagt blitt prest, men hun forklarer i Døves Tidsskrift:

Jeg ble tidlig interessert i språk og jeg visste også tidlig at norsk tegnspråk var et språk. Jeg vokste opp med voksne døve rundt meg, var med i døves ungdomsklubb og døve venner ble naturlig for meg. Jeg erfarte at vi på norsk tegnspråk kunne tegne det samme som man kunne prate om på talespråk. Jeg trengte ikke noe bevis på at norsk tegnspråk var et språk. Er det noen som må gå rundt og bevise at norsk talespråk er et språk?

Hun utdannet seg til lærer, begynte å arbeide ved Skådalen skole for døve og gjorde der sine egne erfaringer i det å bruke norsk tegnspråk kontra tegn til tale som undervisningsspråk. På 1980-tallet begynte hun som tegnspråkforsker. I 1990 tok Vogt-Svendsen doktorgrad om spørresetninger i norsk tegnspråk, den første disputasen om norsk tegnspråk. Valget av emnet hadde sammenheng med hennes erfaring som lærer.

Jeg opplevde ofte misforståelser mellom elever, lærere og foreldre. En spørrende setning ble av eleven ofte oppfattet som en bekreftende setning. Det konstruerte systemet tegnspråknorsk fikk ikke frem disse og andre nyanser i språket.

Debatten om tegnspråknorsk og norsk tegnspråk ble ført i Norges Døveforbund, spesielt på 1970 og 1980-tallet, en organisasjon uten spesiell språkkompetanse, men der landsmøteflertallene lenge ga støtte til systemet tegnspråknorsk. Om denne tiden sier Marit Vogt-Svendsen i Døves Tidsskrift:

Det var mange tunge stunder. Det var ofte tøft å stå på barrikadene. Vi måtte kjempe mot to miljøer: den offisielle holdningen til NDF om at det skulle satses på tegnspråknorsk – og motstanden blant mange i fagmiljøet. Å jobbe for å få aksept for tegnspråk som språk har vært en kamp, men en kamp det har vært verdt å ta.

I 2007 fikk Marit Vogt-Svendsen NDFs menneskerettighetspris, generalsekretæren i forbundet begrunner utdelingen med:

Marit Vogt-Svendsen har gjort et pionerarbeid for å dokumentere norsk tegnspråk, og med det et pionerarbeid for døves rett til språk.

og tegnspråkutvalgets arbeid. Hun sier blant annet:

> *Tegnspråkutvalget har gjort tegnspråk kjent, har bidratt til at tegnspråket har fått høyere status, slik at det nå anses som nødvendig og et likeverdig språk for døve, gjort det mulig for mange å lære seg tegnspråk, utarbeidet materiell som gjør det lettere å forelese og gi opplysninger om tegnspråket. Tegnspråknorsk har sin berettigelse i norsk undervisningen og talespråkinnlæringen.*

Om tegnspråknorsk kontra tegnspråk som eget språk vil Edwardsen gå varsomt frem, til man har innhentet mer kunnskap. Hun understreker at de fleste som har gjennomført tegnspråkkursene, har store problemer med å forstå hva døve sier; en bør forvente bedre resultater etter et fem-trinnskurs. Det må legges større vekt på å avlese tegnspråk, mener hun. Hun understreker også at det er umulig å bruke et

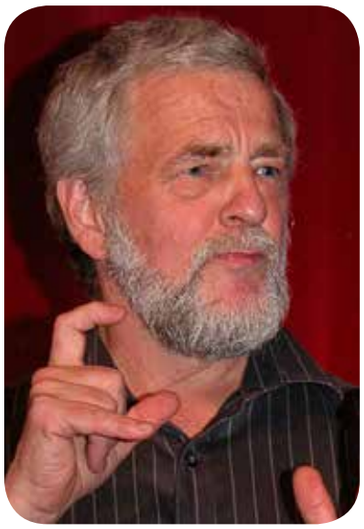

Odd-Inge Schröder, Oslo, 1947–

Har norsk tegnspråk en mor, må språket også ha en far. Og når ikke DNA-analyse kan brukes, må det gå på skjønn, men vi tror mange vil være enige når vi gir farskapet til Odd-Inge Schröder.

Han kommer fra en familie med flere døve, både mor og far var døve, det samme var bestemoren. Moren hadde tre døve søstre, faren en døv bror – de fleste av disse var gift med døve. Om språket i oppveksten sier han i Døves Tidsskrift i 2008:

Jeg vokste opp i et tegnspråklig miljø, eller det er rettere å si at jeg vokste opp i et tospråklig miljø med norsk tegnspråk og norsk skriftspråk. Lære å snakke gjorde jeg først på skolen. Tolv år gammel ville jeg snakke til den hørende del av min familie, og da sa en hørende kusine av min mor mens jeg så på: «når skal gutten din lære å snakke?» Det ble en kalddusj!

Det førte til at jeg i mange år fikk angst når jeg skulle snakke. Det var først da jeg hadde passert 25 år at jeg turte å snakke med stemmen offentlig.

Som Oslo-gutt var Schröder elev ved Ila skoles hørselsklasse, senere gikk han Grefsen videregående skole på latinlinjen, uten tolkehjelp – der han gikk ut med toppkarakterer. Så ble det studier ved Universitetet i Oslo og utdanning som filolog. De første årene i yrkeslivet jobbet han som kateket i De døves menigheter, så lektor på videregående skole, før han for alvor begynte arbeidet med norsk tegnspråk og etter hvert fikk stilling som førsteamanuensis ved Oslos universitet og senere Høyskolen i Oslo og Akershus. Ingen døve i Norge har så store faglige kunnskaper i norsk tegnspråk som ham.

Schröder gjorde også en innsats i NDFs tegnspråkutvalg i de turbulente årene på 1970–1980 tallet, og har ellers vært tillitsvalgt i døveorganisasjonen på de fleste nivåer.

Det var tøft å oppleve å få kritikk for mitt eget tegnspråk, fordi jeg brukte for dårlig norsk, for lite norsk på munnen – jeg som endog var norsk filolog.

Odd-Inge Schröder uttaler i Døves Tidsskrift i 2008 at han er sikker på at norsk tegnspråk vil overleve også de neste 100 årene.

Jeg har stundom opplevd at døvblitte, tunghørte og hørende tegnspråkbrukere blir mer døv enn vi som er født døve. Det virker som om de ut fra sitt språklige kjennskap til tale- og skriftspråk har fattet mulighetene og rikdommen i norsk tegnspråk.

godt tegnspråk sammen med talespråk, språkene ødelegger for hverandre. Tegnspråk kan heller ikke oversettes direkte til det talte ord. Hun avslutter med et tankekors: På tross av at tegnspråk i alle år er blitt undertrykket så lever språket i beste velgående.

Forbundsstyret konkluderer slik etter konferansen:

Forbundsstyret er meget fornøyd med konferansen og er enig med tegnspråkutvalget i at de forslag som konferansen ga, bør følges opp. Disse forslagene vil føre til en oppmykning av og bedre opplegg for tegnspråkundervisningen.

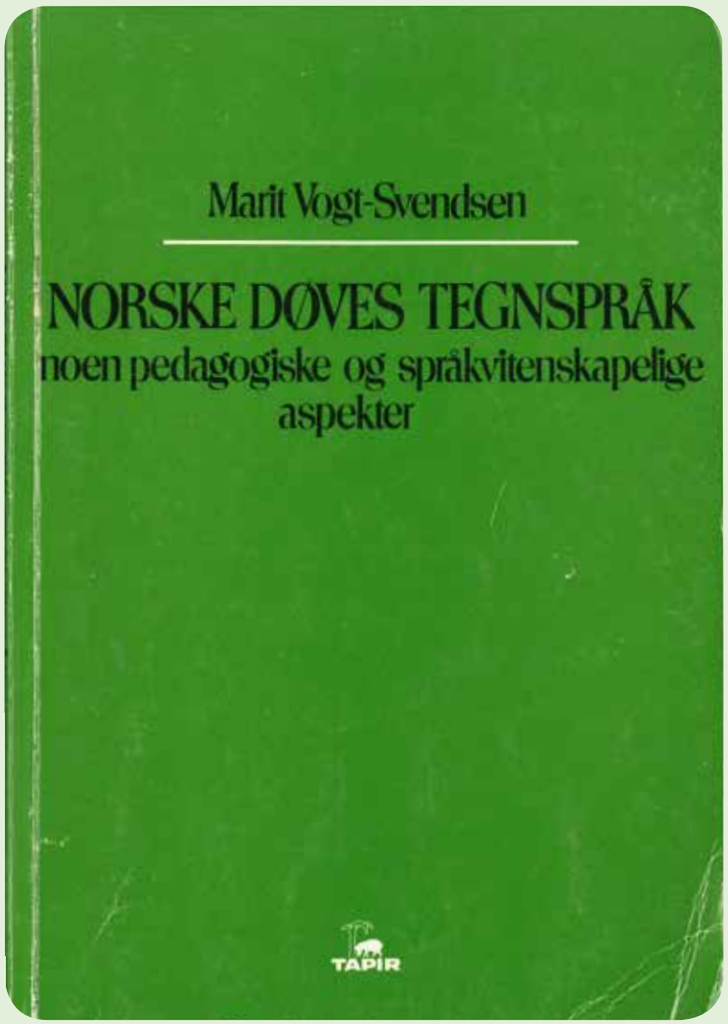

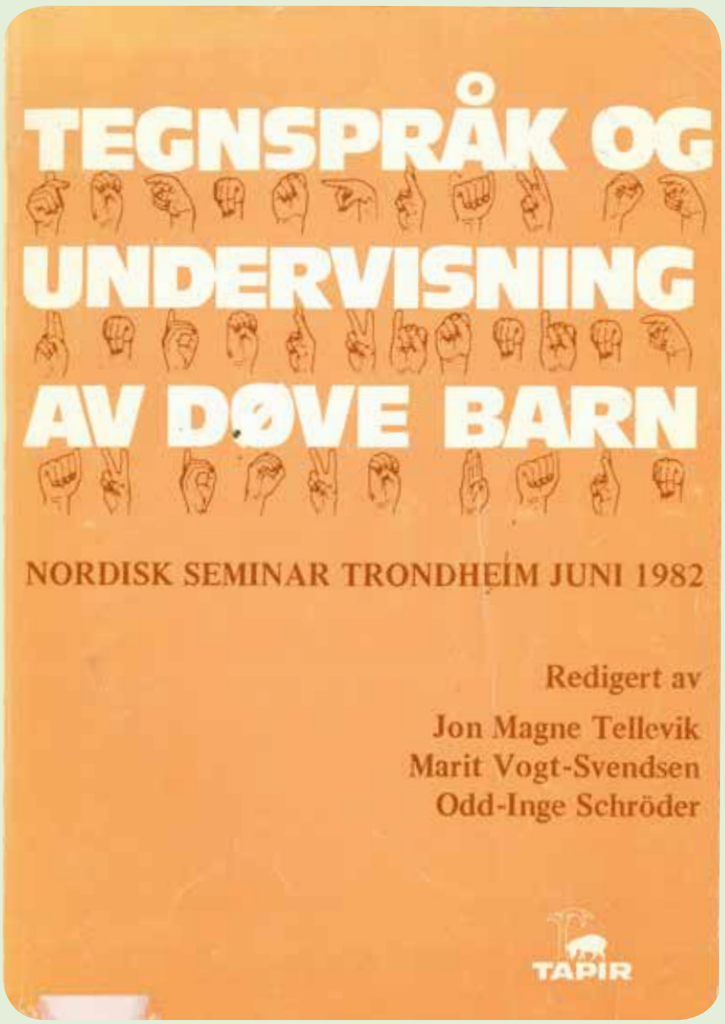

Studietur til Danmark

Tegnspråkutvalget er i 1979 på studietur til Danmark for å se på hvordan tegnspråkundervisningen drives. Stort sett som i Norge rapporterer Thorbjørn Johan Sander, men legger til at på Døves Center for Totalkommunikasjon i København har de mange ideer til hvordan man bør undervise, men ikke hvordan man kan sette ideene ut i praksis. En konkret sak kom ut av reisen: Det opprettes et utvalg som skal lage kursmateriell på video.

Forbundsstyret gjør også utskiftninger i tegnspråkutvalget, som nå bare skal bestå av døve: Thorbjørn Johan Sander, John Vigrestad, Nora Edwardsen, Halvor Greftegreff – som er NDFs døvekonsulent i Trondheim – og Odd-Inge Schröder.

Et år etter oppvaskmøtet på Ål er det et nytt nordisk tegnspråkseminar, nå på den svenske folkehøyskolen i Leksand. Med fjorårets kraftige debatt i minne sender NDF både forbundsleder Rolf Hansen, generalsekretær Svein Arne Peterson og to fra tegnspråkutvalget: Thorbjørn Johan Sander og sekretær Britt Elisabeth Skogstrand. Seminaret er som en mild sommerbris i forhold til stormen på Ål. Det virker som om alle land er opptatt av å unngå nytt bråk. Det er diskusjoner om hvordan undervisningen på tegnspråkkursene kan mykes opp. Men de norske deltakerne må konstatere at døveforbundene både i Sverige og Danmark er mye mer opptatt av tegnspråk som språk enn NDF. De nordiske seminarene har helt sluttet arbeidet med å vedta felles nordiske tegn, og Sander oppsummerer med at tanken om felles nordiske tegn er lagt død.

Brev fra lærere på Skådalen

15 lærere ved Skådalen skole sender et åpent brev til NDF der de spør om ulike sider om tegnspråk. Brevet blir besvart av NDF, som blant annet klargjør følgende:

- *Lærerne avgjør selv om de skal bruke tegnspråknorsk i alle undervisningstimene, eller om elevene har større utbytte av om tegnspråk brukes på en annen måte.*
- *Det er ingen forutsetning at en bruker «nye» tegn i tegnspråknorsk. De tegn som trykkes i våre kurshefter, er de vi mener er de beste på markedet.*
- *Tegnspråknorsk skal brukes mykt og levende, der kropp og mimikk er viktige elementer.*

Forskningens spede begynnelse i Norge

Marit Vogt-Svendsen gjennomfører i 1980 og 1981 sin hovedfagsoppgave ved Statens Spesiallærerhøgskole med tittelen: *Undersøkelser av tegnspråk*. Vogt-Svendsen har erfaring som lærer ved Skådalen skole og er kritisk til sin egen og andre læreres ferdigheter i tegnspråk.

Hennes hovedoppgave er delt i tre:

1) *Bakgrunn*: en bekrivelse av tegnspråkets stilling ut fra et pedagogisk synsvinkel.
2) *Tegn med fast oralkomponent*: Hun finner at lærerne ikke kan barnas språk godt nok og derfor står i fare for å undervurdere deres språklige nivå.
3) Informasjonsvirksomhet.

Under informasjonsvirksomheten har Vogt-Svendsen skrevet en rekke artikler om sine funn i ulike tidsskrifter, forelesninger og ikke minst i to NRK-sendte programmer i serien *Aktuelt for hørselshemmede*. Det første programmet viser en film fra Sverige der døve småbarn prater fritt sammen på svensk tegnspråk. Programmet legger frem resultater som viser at døve barn som vokser opp med tegnspråk, oppnår samme språkresultater som hørende barn på samme alder har i talespråk. I det andre programmer har programleder Svein Arne Peterson, som også er forbundssekretær i NDF, en samtale med de tre forskerne.

Sterk kritikk fra Sander

De to programmene sendes i desember 1980 på NRK og får sterk kritikk i Døves Tidsskrift av leder av tegnspråkutvalget i NDF, Thorbjørn Johan Sander. Han reagerer spesielt på at tegnspråk omtales som et selvstendig språk i programmene, for det sies i forhåndsomtalen av programmene:

> *Grunnen til at tegnspråket nå skal bli det viktigste, er at det i disse dager foregår et arbeid for å markere tegnspråket som et eget språk, et morsmål for de hørselshemmede.*

Sander irettesetter dette slik:

> *Skulle seerne altså få den oppfatning at det foregår et slikt arbeid her i landet? Hvem arbeider for og med det? Det er ukjent for meg som er formann i det norske tegnspråkutvalget. Er det hørende som har overtatt? I det nye handlingsprogrammet som ble vedtatt i sommer på landsmøtet, heter det blant annet: «Døve må selv styre utviklingen av tegnspråket.» Her trenger vi en oppklaringsrunde. La oss få en forklaring Marit Vogt-Svendsen! Hva driver dere med?*

Og Marit Vogt-Svendsen svarer:

> *Det foregår et arbeid i Norge i dag for å få vite mer om tegnspråket norske døve bruker seg imellom. At jeg var den første som fikk penger fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF) til en oppgave om døves språk og kultur, betyr ikke at hørende har overtatt tegnspråkarbeidet. Jeg har 16 døve medhjelpere, som også har fått penger fra NAVF, videre tre døvekonsulenter. En av dem har nå også fått forskningsmidler fra NAVF. Det er Odd-Inge Schröder. Jeg håper jeg som hørende døvelærer kan ha mitt å bidra med i dette arbeidet og ser på det som en stor fordel og en selvfølgelighet at døve selv er med på å styre utviklingen av tegnspråket. Det er først og fremst døve som er brukere av tegnspråket. Og skal hørende lære tegnspråk, må de lære det av døve.*

Forskningsstipender

Odd-Inge Schröder, universitetet i Oslo, forsker på hvordan enkelttegn er bygget opp: håndformer, plasseringer, bevegelser, munnstillinger og liknende. Han samler 250 tegn som det er umulig å bruke stemme til.

Marit Vogt-Svendsen, universitetet i Trondheim, forsker på hvordan lærere som underviser døve, kan tilegne seg mer kunnskap om elevenes tegnspråk. Begge arbeider altså med å finne ut hvordan døve bruker tegnspråk. De bestemmer ikke

hvordan tegnspråk skal være, men hvordan det virkelig er. De slår fast at tegnspråk er et rikt språk som har en historie i Norge som med sikkert kan følge tilbake til 1825.

Rekordantall på tegnspråknorsk-kursene

I 1980 er det 16 døveforeninger som har kveldskurs i tegnspråknorsk med cirka 2500 deltakere. NDF har egen studiekonsulent som administrerer kursene økonomisk, og fremdeles er det Thorbjørn Johan Sander som er primus motor for styringen av tegnspråklærere og tegnspråkmateriell. Antall kursdeltakere holder seg noen år til, men når kursene vris over mot å bli rene språkkurs, reduseres antall deltakere dramatisk. For det første er det få lærere som tør å undervise i tegnspråk som språk, og for det andre finnes det ikke tilgjengelig kursmateriell. Omlegging av kursene gjør at døveforeningene når langt færre hørende enn tidligere, og økonomisk blir både aksjeselskapene Døves Trykkeri og Døves Forlag rammet på grunn av nedgang i salget av materiell.

Prinsipperklæring om tegnspråk

I 1981 kommer NDF med en prinsipperklæring om tegnspråk, utarbeidet av tegnspråkutvalget.

> *Tegnspråk er et visuelt språk. Det vil si at det oppfattes av synssansen, i motsetning til talespråket, som oppfattes av hørselssansen. Tegnspråket uttrykkes ved bevegelser med hendene, kroppen og hodet – munnen og øynene. Mimikk er en viktig del av dette. Munnbevegelsene kan bestå dels i forming av norske ord, dels i egne munnstillinger knyttet til spesielle tegn.*

> *Når man uttrykker seg med tegnspråk, skjer det i form av et samspill mellom alle disse bevegelsene, kombinert med mimikk.*

Det informeres om at tegnspråk har sin egen grammatikk. At det kan læres av døve barn like tidlig som hørende barn lærer talespråket. Det understrekes at det er utviklet og overført fra generasjon til generasjon, og døve har derfor krav på å bli anerkjent som en språklig minoritet. Så kommer en typisk kompromissuttalelse:

> *Alle varianter av tegnspråk som brukes av døve i Norge, kommer inn under benevnelsen norsk tegnspråk. Man skal respektere det faktum at døve bruker tegnspråket forskjellig, og det gjør vi ved å bruke fellesnevneren norsk tegnspråk om alle varianter, uansett graden av tilknytning til norsk talespråk, – dette innebærer at vi skal unngå å bruke benevnelser som tegnspråknorsk, døves eget tegnspråk, spontant tegnspråk og annet. Blant døve er det i bruk mange dialekt-tegn. Disse er det ikke plass til i tegn-ordboken. Tegnordboka skal derfor bare betraktes som veiledende.*

Til slutt slås det fast at NDFs tegnspråkutvalg skal fungere som kontrollerende, informerende og rådgivende organ i tegnspråkspørsmål.

Sverige er to lengder foran oss

Mens NDF diskuterer tegnspråknorsk kontra tegnspråk som språk, feirer døve i Sverige 14. mai 1981 en stor dag. Da vedtar Riksdagen at svensk tegnspråk er døves førstespråk. Det fører til at det interessepolitiske arbeidet for døve i Sverige for alvor får vind i seilene.

Europa får sin første doktor i tegnspråk. 21. januar 1983 da Brita Bergmann forsvarer sin doktoravhandling om svensk tegnspråk.

Debattkveld om tegnspråk

Statens spesiallærerhøgskole arrangerer debattkveld med tema: *Hva vet vi om tegnspråk i dag? Hvordan blir utviklingen?* De tre paneldeltakerne får tydelig frem ulike syn på tegnspråk. Marit Vogt-Svendsen mener kunnskapen vi allerede har om tegnspråk som språk, bør overføres til undervisningen i skolene. De to andre deltakerne Eva-Signe Falkenberg og Thorbjørn Johan Sander maner til varsomhet i spørsmål om å ta i bruk tegnspråk som språk, og varsomhet med det videre arbeidet med tegnspråk i Norge.

Uenigheten mellom paneldeltakerne åpner for en debatt, blant annet i Døves Tidsskrift der spørsmål om hvem som er kvalifisert til å forske i tegnspråk, og om NDF bør kontrollere forskningen? Til det siste spørsmålet henvises det fra forbundets side til den nylig vedtatte prinsipperklæringen om norsk tegnspråk fra NDF, der det i et punkt blant annet slås fast:

> *Tegnspråkutvalget i NDF skal fungere som kontrollerende, informerende og rådgivende organ i tegnspråkspørsmål.*

NDF ansetter tegnspråklærere

Midt i kampens hete ansetter NDF tre tegnspråklærere knyttet til kontorene i Oslo, Bergen og Trondheim. Lønnen til lærerne finansieres av tilskudd fra voksenopplæringen og gjennom kursavgift.

Tegnspråk som universitetsfag

Lingvistisk institutt ved Universitetet i Trondheim annonserer studier i tegnspråk, et fem vekt-tallstudier for studenter som har bestått forprøver i fonetikk og språkvitenskap. Det er forelesninger i kultur, tegnspråkets status, undervisning av døve barn, grammatikk og simultanitet. Blant foreleserne er Odd-Inge Schröder og Marit Vogt-Svendsen.

Behov for nytt kursopplegg

På slutten av 1983 setter Vigdis Solbø Peterson, som er tegnspråklærer på Ål-senteret, ord på det mange tegnspråklærere i Norge følte da hun i Døves Tidsskrift blant annet skriver:

Jeg hører med til den store gruppen tegnspråklærere som finnes i Norge i dag. Jeg har fulgt med i utviklingen fra den spede begynnelsen i 1968 og frem til i dag. Jeg var en av dem som strålte av glede og iver da vi fikk tegnspråkhefter med bilder. Det fantes nemlig ikke i begynnelsen. Bildene skulle gjøre det lettere for elevene å kunne øve på leksene hjemme, slå opp på tegn de ikke husket osv. (…)

Vigdis Solbø Peterson.

Jeg var en ivrig talskvinne for prinsippet om tegn som støtte til munnavlesningen. For selvfølgelig var norsk det viktigste! Døve skulle også gå på tegnspråkkurs for å lære de «nye» tegene, det vil si norsk (…)

Ettersom jeg med tiden har fått mer kunnskap om tegnspråk og mer erfaring med undervisning, har jeg forstått hvor inderlig feil jeg har tatt. Tegnspråkundervisningen har gått ut på å sette tegn på norske ord og til norsk grammatikk (…)

At dette skal kalles tegnspråk, blir for meg mer og mer uforståelig. Elever som har gått fem trinn på tegnspråkkurs, kan ikke kommunisere med døve på tegnspråk (…)

Tegnspråknorskens far

Striden internt i NDF om veivalget for tegnspråk fortsetter i 1983. Den ene siden frontes av Nora Edwardsen Mosand og Odd-Inge Schröder, mens Thorbjørn Johan Sander er slagferdig motpol. Forbundssekretær Svein Arne Peterson har meklerrollen og skal prøve å finne pragmatiske løsninger slik at arbeidet i forbundet kan videreføres. For Sander er en viktig medarbeider i NDFs administrasjon som redaktør for medlemsbladet og aktiv i flere utvalg og ulike prosjekter som forbundet til enhver tid har. Han har de siste 20 årene styrt tegnspråkpolitikken, selv om han kanskje ikke vil innrømme det og henvise til at han har forholdt seg både til tegnspråkutvalget, forbundsstyret og landsmøtene.

Om alt bare var negativt med tegnspråknorsk? Nei, trolig åpnet systemet for at skolene for døve innførte tegn i undervisningen. Det ble en myk overgang fra ren talespråklig undervisning, via tegnspråknorsk og til norsk tegnspråk. Det mest uheldige var kanskje forsøkene på å pådytte døve systemet, at døve skulle lære å bruke *riktig norsk tegnspråk*, ettersom flere fikk en forsterket opplevelse av at eget tegnspråk ikke var bra nok.

På NDFs skolekonferanse på Ål kaller Sander seg selv for *tegnspråknorskens far*, riktig nok i en spøkefull tone, men det kan ikke være historisk tvil om at det er riktig. Og ut fra tiden tegnspråknorsk ble konstruert på, er det ikke noe feil i det. I alle land trodde de fleste på systemet, problemet er at NDF snudde så mye senere enn mange andre land – og ingen sto i ettertid frem og beklaget at NDF kalte tegnspråknorsk for *riktig norsk tegnspråk,* og ingen beklaget at døve tegnspråklærere fikk beskjed av sine hørende lærerkollegaer at de brukte feil tegn. Det ble aldri tatt noe skikkelig oppgjør med tegn-

språknorsksystemet, det ble bare understreket at nå skulle kursoppleggene i tegnspråknorsk mykes opp.

Forbundsstyret gjør slikt vedtak:

> *Tegnspråkutvalget anmodes om å fremme forslag på personer i et utvalg som skal utarbeide forslag til et nytt pedagogisk opplegg i tegnspråkundervisning: a) som tar mer sikte på kommunikasjonen b) som tar mer hensyn til tegnspråk-«grammatikken».*

Vi legger merke til anførselstegnene i grammatikken. Utvalget skal også innhente opplysninger om tegnspråkundervisning i andre land.

TV-kurset i tegnspråk

I mars 1984 er det en stor tegnspråklærerkonferanse på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Norsk Fjernundervisning, som står bak kurset i NRK, bruker konferansen som en høringsinstans og viser smakebiter fra kurset. En av konklusjonene er at opptakene av tegnspråkmodellene bør gjøres om igjen *med sikte på å gjøre tegnspråket mer levende*. Det ønsket kan ikke NRK innfri.

20. september 1984 starter tegnspråkkurset *Tegn er språk* på NRK. Anne Gloslie (døv) er programleder, og det sendes 16 programmer frem til mai 1985. Programmene inneholder også dramaserien *Jakten på Monica* med Mira Zuckermann i hovedrollen som blikkfang. Det mangeårige ønske om tegnspråkkurs på TV er endelig innfridd.

Tegnspråkutvalget nedlegges

Samme år oppløses tegnspråkutvalget. Det er avstemning i forbundsstyret og vedtas med fire stemmer mot en blank stemme. Fungerende forbundssekretær Eilif Ohna begrunner oppløsningen med at utvalget ikke fungerer sammen. Inntil videre overtar forbundsstyret selv det formelle arbeidet med tegnspråk i NDF. Forbundet arrangerer en tospråklig konferanse. Det er første gang begrepet tospråklig nevnes offentlig i NDF-organisasjonen. Det er NDFs skoleutvalg med leder Odd-Inge Schröder som står i spissen for konferansen.

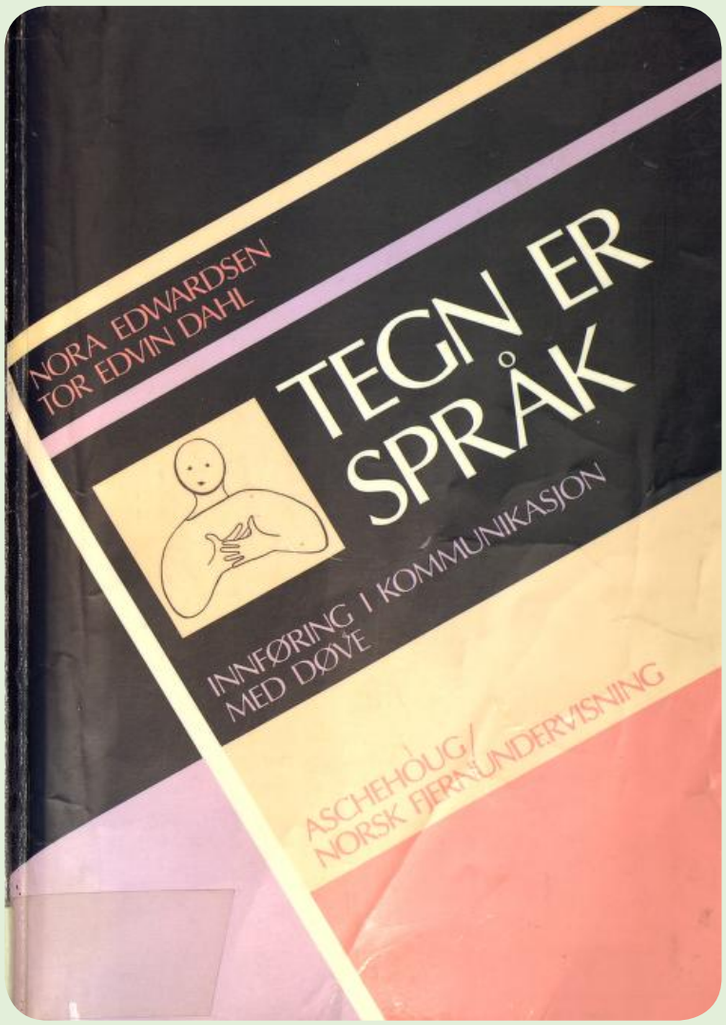

Ny het språkdebatt i bladet

Våren 1984 er det igjen en kraftig tegnspråkdebatt i Døves Tidsskrift. Debatten er så hard at forbundsstyret krever den stoppet. Meningsforskjellene går mellom svenske, danske og norske tegnspråkforskere på den ene siden – og stort sett bare Thorbjørn Johan Sander på andre siden. Han har nok sine støttespillere, spesielt blant døvelærerne – men utad sier de lite.

Norske tegnspråkforskere i debatten er først og fremst Odd-Inge Schröder, men også Irene Greftegreff. De hevder begge at norsk tegnspråk er et språk, og at det er stort behov for forskning og mer kunnskap om språket. Stadig flere peker på at kommunikasjonsmetoden *tegnspråknorsk* som brukes på NDFs femtrinnskurs, ikke lærer folk å samtale med døve, derfor bør kursmateriellet skrotes.

Thorbjørn Johan Sander svarer tydelig nok:

> *Jeg har ikke oppfattet det som min jobb å få tegnspråket akseptert som eget språk. Jeg synes for det første at det må lages en utredning som påviser (dokumenterer) at norsk tegnspråk er et eget språk.*

Kjernen i uenigheten oppsummeres i bladet av en som ikke er tegnspråkforsker, men som har tatt poenget, Knut-Bjarne Kjøde, organisasjonsmann fra Oslo og påtroppende daglig leder for Norges Døve-Idrettsforbund:

> *Thorbjørn Johan Sander er tegnspråknorskens forkjemper. Han kjemper for å beholde den linjen han har vært med på å bygge opp gjennom flere år, blant annet som formann i tegnspråkutvalget (…)*
>
> *Tegnspråkforskerne kjemper for å få døves tegnspråk anerkjent som førstespråk og norsk som fremmedspråk(…)*

Tegnspråk på landsmøte i 1984

Ved NDFs landsmøte i Kristiansand gjør Thorbjørn Johan Sander et forsøk på å forklare hva tegnspråkstriden gjelder:

> *Vi mener ikke det samme med tegnspråk i dag som før. Nå sier vi at døve er tospråklige og at tegnspråket er et eget språk, med sine egne grammatiske regler. Det kan vi godta. Men da blir situasjonen annerledes enn før. Vi må ta konsekvensen av det. Det betyr for eksempel at vi kan ikke si at vi bruker tegnspråk her på landsmøtet, det må vi innrømme – vi bruker norsk med tegn. Og det betyr at vi aldri har hatt tegnspråkkurs i Norge. Vi har bare hatt kurs i norsk med tegn. Prinsipperklæringen om tegnspråk er ikke lenger riktig. Den må forandres. Jeg håper den konferansen som forbundet skal holde vil klargjøre dette, for vi må nå bli enige om hva vi mener med tegnspråk, og hva vi skal satse på.*

Og hva sier Odd-Inge Schröder i sin replikk?

> *Denne gangen kan jeg si at jeg er enig med Sander.*

Stortingsmelding

I Stortingsmelding nr. 61–1984/1985 som tar for seg spesialundervisningen i Norge står det:

> *Det tegnspråket som i dag for det meste brukes i undervisningen av døve barn, er konstruert på tale- og skriftspråklige premisser. Tegnspråket som døve bruker seg imellom, skiller seg fra dette både i utvalget av tegn (tilsvarende ordforråd) og grammatikk. En har tidligere ikke hatt særlige kunnskaper om språket til døve, og heller ikke regnet det som et selvstendig språk. Det er først de siste 15–20 årene at forskning har vist at tegnspråk må likestilles med andre språk. Nå dette språket nå blir akseptert som språk må det få visse konsekvenser for opplæringen av døve barn. Blant annet bør det vurderes hvordan døve selv kan trekkes inn i undervisningen av døve.*

Det blir ikke så mye mer enn fine ord, for ingen kan se at det får noen konsekvenser for undervisningen av døve, men det er kanskje første gang at tegnspråk omtales som et selvstendig språk i et offisielt dokument.

Nytt tegnspråkmateriell og tv-kurs

NDF opprettet et utvalg som skal utarbeide et nytt pedagogisk opplegg for tegnspråkundervisningen: Nora Edwardsen Mosand, Stein Erik Ohna og Vigdis Solbø Peterson, det såkalte VSN-utvalget. De kommer i 1986 med *En grunnbok i tegnspråk*. Det kommer flere bøker på markedet som gir kunnskap om norsk tegnspråk som språk, men lite håndfast tegnspråkmateriell som kan brukes på kveldskursene lokalt.

NRK lager tegnspråkkurs på tv. I NDF er det uenighet om tittelen på kurset. *Tegnspråk for alle* foreslår Thorbjørn Johan Sander, mens Nora Edwardsen Mosand vil ha tittelen *Tegn er språk*, som får forbundsstyrets støtte og NRKs aksept. Tittelen selger best, mener de fleste.

Forfatter Tor Edvin Dahl og Nora Edwardsen Mosand har hovedansvaret for utarbeidelsen av materiell til *Tegn er språk*. NRK og forlaget Aschehoug står bak. Anne Gloslie er programleder på tv-skjermen, og det er utarbeidet studiebok og videokassett til kurset.

Ål-kritikk mot NDFs språkpolitikk

Lærerne ved Ål folkehøyskole og kurssenter for døve markerer seg for alvor i debatten. Skolen er den første til å legge om undervisningen i tegnspråk, slik at det blir språkundervisning. Skolen har den fordelen at de har elevene i klasserommet fra en til to uker og opptil ni måneder. Omleggingen

av tegnspråkundervisningen på Ål skjer heller ikke smertefritt. Av kritikken vi i dag kan smile av, het det at skolen underviste i tegnspråk uten å bruke stemme! Andre sa: *miljøet på skolen er hel fanatisk i sitt syn på tegnspråk*. Men skolen har mange sterke folk blant sine ansatte med kunnskaper i ulike språk, som ser på flerspråklighet som en naturlig sak. Ål-senteret blir stående som en forkjemper for norsk tegnspråk, en skikkelig bastion i døvesamfunnet.

Stemmeløst på Ål-senteret

Thorbjørn Johan Sander sender brev til forbundsstyret der han går imot Ål folkehøyskole og kurssenters tegnspråk-undervisning. Styret innhenter kommentar fra skolen og konkluderer slik:

> *Forbundsstyret ser ingen betenkeligheter ved det undervisningsopplegget som benyttes på folkehøyskolen og kurssenteret.*

Det komme flere innlegg i Døves Tidsskrift mot Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, under overskriften *Stemmeløst på Ål*, der enkelte forferdes over at lærerne på skolen ikke bruker talespråk til tegnspråket.

Skolens rektor svarer på kritikken med disse ordene:

> *Det hender at en del av personalet ikke bruker stemmer når de snakker med elevene. Skolen sier at det verken er nødvendig eller at det er unødvendig å bruke stemmen på skolen. Elever som har spurt om taletrening har fått det, men vi har ikke noen systematisk utarbeidet plan for talerening.*

Ellers viser rektor blant annet til NDFs handlingsprogram der det står:

> *Tegnspråk skal brukes i all opplæring for døve.*

Rektor Helleland siterer også noen linjer fra bladet *Språk og identitet* av Steinset og Kleiven:

> *Et folk som er språklig utrygg, kvier seg for å stå frem med meningene sine. Tror noen at vanlige folk tier fordi de mangler meninger? Nei, generasjoner med språklig undertrykkelse har gjort folk valne både i tunge og hånd. Derfor tier vanlige folk.*

Døves tospråklighet

Forbundsstyret gjør 13. september 1985 dette vedtaket:

> *NDF ser på døve som tospråklige og krever at dette må aksepteres av myndighetene og alle som arbeider blant døve. Med tospråklig mener forbundsstyret tegnspråk og norsk skriftlig/tale.*

Til alle de lokale kursene i tegnspråk anbefaler NDF bruk av kursmateriellet til *Tegn er språk*, som selges hos bokhandlerne. I det femtrinnsopplegget som Døves Forlag selger, anbefales ikke kurstrinnene 1, 2 og 3 – men heftene 4 og 5 kan brukes og det samme med kursheftet *Moren og det hørselshemmede barnet*. Dette er med på at de store inntektene fra salgene av materiellet til femtrinnskurset gradvis blir dårligere.

Åpent seminar i Oslo

13. september 1985 har NDF en åpen tegnspråkkonferanse i Oslo som man håper skal stake ut kursen for den nye politikken for norsk tegnspråk. 140 personer deltar, blant annet med svenske og danske tegnspråkforskere som innledere og med sentrale norske tegnspråkdebattanter som Thorbjørn Johan Sander, Nora Edwardsen Mosand og Odd-Inge Schröder.

Forbundssekretæren har nå det avgjørende ord om forbundets tegnspråkarbeid. Alt tegnspråkmateriell som forbundet selv, Døves Forlag (som nå er opprettet), Ål folkehøyskole og kurssenter for døve bruker og selger, skal først legges frem for forbundsstyret til vurdering. Og forbundsstyret består av: Toralf Ringsø, Svein Sundkvist, Tor Inge Gausnes, Nora E. Mosand, Odd-Inge Schröder og Åse K. Halvorsen. Dyktige organisasjonsfolk som pålegges et stort språkpolitisk ansvar.

Etter konferansen gjør forbundsstyret dette vedtaket:

> *NDF ser på døve som tospråklige og krever at dette må aksepteres av myndighetene og alle som arbeider blant døve. Med tospråklig mener forbundsstyret tegnspråk og norsk skrift/tale. Forøvrig henvises til forbundets arbeidsprogram, blant annet om informasjon og bevisstgjøring blant døve.*
>
> *Når det gjelder tegnspråkarbeid i forbundets regi, avventer styret rapport fra tegnspråkkonferansen og rapporten fra VSN-utvalget.*

I neste styremøte får Edwardsen Mosand og Schröder i oppgave å komme med forslag til et rådgivende utvalg i spørsmål knyttet til tegnspråk.

Anne Gloslie underviste den norske befolkningen tegn i programmet «Tegn er språk» på NRK i 1985.
For døve var det mest spennende å følge med på filmen «Jakten på Monica». Mira Zuckermann hadde hovedrollen.

Det vakreste språket

På det vakreste
språk i verden
er himmelen
alltid blå,
voksne er alltid store
og barn er alltid små.

Elger har horn,
det har også hjort
og mus, de er dyr
som piler fort.

Mord og *skatt*
er samme ord
og hånden mot kinnet
er der jeg bor.

På det vakreste
språket i verden
telles tusener
på en hånd
og hundene, de kommer
når du roper *kom*.

Venner holder
hverandres hender
og vraltende av gårde
det er ender.

Mor har en rynke,
bestemor to i pannen
og hvem har skyggelue?
- Jo, det er mannen.

På det vakreste
språk i verden
kan du bare
gå bort og glemme
at språk er noe
som gjøres med stemme.

Målfrid Holthe.

Norsk tegnspråk

Lærer Viggo Østebø på Ål-senteret skriver i et leserbrev i Døves Tidsskrift blant annet:

> *NDF bør konsentrerer seg om det viktigste nå: Å arbeide for at norsk tegnspråk får status som eget språk.*

Begrepet *norsk tegnspråk* blir vanlig i bruk.

NDF tar selvkritikk

Tidligere forbundssekretær Svein Arne Peterson, som i flere år har vært sentral i arbeidet rundt tegnspråk, tar selvkritikk i et leserbrev i Døves Tidsskrift:

> *NDFs syn på tegnspråket i 70-årene var sterkt preget av tanken på at døve skulle lære seg norsk gjennom tegnspråket, det vil si at tegnspråket skulle følge det norske språkets syntaks og grammatikalske regler, dermed ville også norskinnlæringen gå lettere. Dette var et syn også jeg delte og som jeg kjempet aktivt for (…)*
>
> *Verden går framover. Forskning kom i gang, - tegnspråket ble gjenstand for språkvitenskapelig analyse. Det er betegnende at en tegnspråkforsker ble interessert i tegnspråket fordi det tegnspråket forskeren lærte, ikke ble forstått av de døve, ei heller kunne forskeren forstå de døve når de snakket sammen på tegnspråk (…)*
>
> *Jeg må innrømme at jeg har vært gjennom en prosess. En prosess som har tatt flere år, og som har ført til at jeg har skiftet mening. Jeg har fått nytt syn på tegnspråket, og erkjenner at den linje som jeg fulgte tidligere er feil. Det vanskeligste i denne prosessen har vært mine egne holdninger. Jeg har oppdaget at skal jeg akseptere døve, må jeg også akseptere tegnspråket (...)*
>
> *Vi må bruke tiden til å arbeide på to plan, - eksternt må tegnspråket aksepteres som døves språk – internt må vi få en kampanje som tar sikte på å øke døves bevissthet om sitt eget språk (…)*

Til dette svarer Sander i et senere blad:

> *I dag diskuterer man ikke lenger om man skal bruke tegnspråk, men hva slags tegnspråk man skal bruke. – Det er en total situasjonsendring. Og nettopp dette «hva slags tegnspråk» man skal bruke - overfor døve småbarn, i skolen osv. – er vel et av de mest sentrale diskusjonsemner i alle de nordiske landene i dag.*

Viggo Østebø.

Johannes Helleland.

Anne Folland.

Aksjonskomite for tegnspråkarbeidet

I 1986 presenterer Nora Edwardsen Mosand og Odd-Inge Schröder sitt forslag til videre arbeid for tegnspråk for forbundsstyret, som gjør dette vedtaket:

> *Forslaget til mandat godkjennes, og det nedsettes en Aksjonskomite for tegnspråkarbeidet, AKTA.*

AKTAs mandat er å arbeide med forbundets tegnspråkpolitikk i henhold til det som er tatt opp i forbundets arbeidsprogram. De to får med seg Svein Arne Peterson, Viggo Østebø og Anne Gloslie i utvalget.

Edwardsen Mosand og Schröder får oppgaven med å legge frem planen på det kommende landsmøtet, til orientering.

Dette kommenterer Thorbjørn Johan Sander i 75-årsjubileumsboken (1993) til NDF:

> *Det skulle altså bare orienteres om saken på landsmøtet. Forbundsstyret ønsket tydeligvis ingen innflytelse fra landsmøtet på hvordan tegnspråkarbeidet skulle styres.*

I alle år har tegnspråkpolitikken blitt styrt av landsmøtene til NDF. Om dette skriver Svein Arne Peterson i sin semesteroppgave ved Universitetet i Oslo, *Utviklingen av tegnspråknorsk i Norge, 1993–1995*, noe om hvem som deltok på landsmøtene:

> *Det er de døve som er sterkest i norsk som blir valgt til representanter på landsmøtene. Dette har sammenheng med den lave statusen tegnspråk har hatt, og at norsk har vært (og fremdeles er for mange) høystatusspråk. Når det er døve med god norskforståelse – aktiv og passiv – og kanskje med varierende tegnspråkkompetanse, - som skal fatte vedtak på landsmøte, sier det seg selv at når tegnspråknorsk er diskusjonsemne, vil resultatet være gitt. Avstemningen vil gå i de norsksterkes favør.*

I 1998 skriver Thorbjørn Johan Sander omtrent det samme som Peterson:

> *Jeg finner det meningsløst å diskutere dyptgripende undervisningsspørsmål på en NDF-kongress. Av 70 representanter er det neppe fem som er kompetente til å ha noen troverdig visjon om hvordan man kan oppnå de beste resultatene av undervisningen av døve barn. Og likevel vedtar kongressen et arbeidsprogram som NDF skal stå fast på, uansett hvilke konsekvenser det kan få for menneskers hele liv. Jeg fryser!*

Tegnspråklærerråd

Tegnspråkutvalget er nedlagt og administreringen av tegnspråkkursene og tegnspråklærerne i døveforeningene overføres til Ål-senteret og NDFs studieorganisasjon. På en samling på Ål velger tegnspråklærerne selv sitt råd, der Bjørn-Egil Hammerlund blir den første lederen, medlemmer av utvalget er Anne Folland, Drammen (døv) og Erle Huseby, Elverum (hørende).

Forvirring

Vanlige døve lar seg forvirre av begrepene, *døves tegnspråk, norsk tegnspråk, tegnspråknorsk, tegn og tale*. I et intervju i Døves Tidsskrift forklarer Odd-Inge Schröder begrepene slik:

> *Døves eget tegnspråk er et mye brukt begrep for norsk tegnspråk som undervisningsspråk, det vil si den typen tegnspråk som barndomsdøve bruker seg imellom.*
>
> *Tegn og tale som er en blanding av tegnspråk og norsk, der tegnene ikke følge hvert ord, men prøver å gjengi meningen bak ordene og uttrykkene.*
>
> *Tegnspråknorsk er tegnsystem knyttet til norsk. Det er greit å bruke i norskundervisningen for å lære grammatikk, da et tegn følger hvert ord, og det er tegn for grammatikalske bøyninger. Det er først og fremst til analyse, men ikke som undervisningsspråk etter min mening.*

Er tegnspråkforskerne hellige kuer?

I 1986, ett år etter den store tegnspråkkonferansen i Oslo, finner redaktør Sander i Døves Tidsskrift det hensiktsmessig å trykke hele innledningsforedraget til tegnspråknorsk-forkjemperen Sander.

Det skaper ny debatt i bladet om tegnspråk:

NDFs forbundssekretær Svein Arne Peterson:

> *Til tross for at nyere forskning og undersøkelser viser at tegnspråket er et selvstendig språk og et fullverdig kommunikasjonsmiddel, og at det for barndomsdøve er deres primærspråk, så vil Sander at vi fortsatt skal ha et konstruert system som bygger på talespråket.*

NDFs redaktør Thorbjørn Johan Sander:

> *Peterson krever at det skal være forbudt å sette spørsmålstegn ved noe av tegnspråkforskningen. Tegnspråkforskerne skal være hellige kuer.*

I samme innlegg påstår Sander at bare 30 prosent av medlemmene i NDF er barndomsdøve, resten er døvblitte og hørselshemmede som har norsk som første språk. Derfor vil han ikke akseptere det som står i NDFs arbeidsprogram om at døve er en språklig minoritet.

I et tilsvar peker Peterson blant annet på:

> *NDF har på demokratisk måte tatt inn i sitt arbeidsprogram at døve er en språklig minoritet.*

Han minner også om resolusjonen som ble sendt av landsmøtet til Kirke- og undervisningsdepartementet om tegnspråk som språk, der forbundet viser til Stortingsmelding 61 – 1984/1985 der det står:

> *Tegnspråk er døves naturlige og sikreste kommunikasjonsmiddel og danner grunnlaget for døve barns sosiale og intellektuelle utvikling. Målet må derfor være å gjøre døve tospråklige, gjennom opplæring i norsk og tegnspråk.*
>
> *Vi vil derfor anmode myndigheten om å gjøre de nødvendige formelle vedtak for å lovfeste døves rett til tospråklighet.*

Sander svarer med at både arbeidsprogrammet og resolusjonen er vedtatt på et landsmøte over hodene på representantene, altså uten at de tillitsvalgte har forstått hva de har vedtatt.

Debatten blir så het at forbundsleder Toralf Ringsø kommer på banen med et innlegg under overskriften:

> *Er det nødvendig med slik tegnspråk-krangel i Døves Tidsskrift?»*

Han fastslår politikken til NDF i noen korte punkter:

- *NDF skal kreve at døve anerkjennes og respekteres av de offentlige myndigheter som en språklig minoritet.*
- *NDF skal arbeide for etablering av et tegnspråksenter, - et senter der det forskes i tegnspråk, to-språklighet med videre.*

Så legger bølgene seg for denne gang.

NDF støtter forskning i tegnspråk

I 1987 presenterer AKTA sitt arbeidsprogram på NDFs representantmøte. Anne Folland, Drammen Døveforening spør om det mange tegnspråklærere lurer på:

> *Hvordan skal vi få bort tegnspråknorsk og få kursdeltakere til å bruke døves tegnspråk?*

Svein Arne Peterson svarer på vegne av AKTA:

Vi kan ikke snakke om en type tegnspråk som alle skal lære å bruke. Vi skal bare gi saklig informasjon, ikke bestemme hva folk skal bruke.

Vi burde tro at debatten om tegnspråk på representantmøtet ville bli het og hard, men tvert imot. Det er få motforestillinger til det AKTA presenterer, men mer til hvordan debatten i Døves Tidsskrift pågår. Drammen Døveforenings Ole Reinemo sier det mange tenker:

Debatten mellom Sander og Peterson i Døves Tidsskrift burde vi sluppet. Mange hørende er imot en slik debatt, det er bedre at vi tar debatten på slike møter som dette.

Peterson sier seg enig i dette, men ellers virker det som om luften er gått ut av tegnspråkdebatt-ballongen.

Forbundsstyret vedtar mandat for AKTA:

NDF støtter tegnspråkforskningen – og har i den forbindelse opprettet en aksjonskomite for tegnspråkarbeidet.

Det skal informeres om norsk tegnspråk og døves tospråklighet i alle døveforeninger og døveskoler slik at tegnspråkbrukerne kan bevisstgjøres på at norsk tegnspråk er et språk.

AKTA skal innad være et faglig konsultativt organ, og utad gi råd og uttalelser vedrørende norsk tegnspråk.

Det vedtas et konkret arbeidsprogram for AKTA som blant sier:

Norsk tegnspråks stilling tas opp med representanter for de politiske partiene, Regjeringen og Stortinget, med sikte på å få akseptert døves rett til tospråklighet.

I et intervju med Døves Tidsskrift utdyper Svein Arne Peterson noen tanker om tegnspråk:

Tegnspråk er et eget språk med grammatiske regler, men det brukes forskjellig av de forskjellige døve. Vi venter ikke at hørende som går på tegnspråkkurs skal begynne å snakke som «innfødte», men de skal bli i stand til å avlese tegnspråk.

Tegnspråk som språk

På et nytt kompetansegivende studium i tegnspråk ved Statens spesiallærerhøgskolen i Bærum begynner det 50 studenter. Skolen samarbeider med Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, og faglig ansvarlig for studiet er Odd-Inge Schröder,

Til eksamen i 1988 stryker 12 av elevene, en student stryker i alle tre eksamensdelene, en i teoridelen, seks i oversettelse og fire i samtale. Hvis noen lurer på spørsmålene i teoridelen, så er de som følger:

Hva menes med «lokalisasjon» i tegnspråk? Gjør rede for det tegnspråkfonologiske aspektet «artikulator». Hva menes med «døves kultur»? Hva vil du si er de vesentligste forskjellene mellom tegnspråk, tegn og tale og tegnspråknorsk med hensyn til grammatisk struktur, brukere og brukssituasjoner? Gjør rede for noen setningstyper i norsk tegnspråk. Hvilke grammatiske (strukturelle) trekk er det som skiller mellom de ulike setningstypene?

NDF ansetter tegnspråkforskere

I 1988 får AKTA gjennomslag i forbundsstyret for at NDF ansetter Odd-Inge Schröder i 40 prosent stilling til å arbeide med oppgaver knyttet til norsk tegnspråk, et engasjement foreløpig i 6 måneder.

Ved en tegnspråklærersamling på Ål i oktober sendes det brev til styret i NDF med oppfordring om å fortgang i arbeidet med å få opprettet en parallell til danskenes Døves Center for Total Kommunikasjon. I brevet henvises det til at forbundsstyret allerede har vedtatt at det er ønskelig og nødvendig at det opprettes en frittstående institusjon for forskning i og omkring tegnspråk, og at denne institusjonen står for arbeidet med en tegnordbok. I henvendelsen understrekes det at det haster å opprette senteret hvor profesjonelle folk kan konsentrere seg på heltid om alt som har med tegnspråk og døves tospråklighet å gjøre. Tre av deltakerne på tegnspråklærersamlingen underskriver brevet på vegne av alle de andre. Det er Ingunn Storlykken Herland, Nora Edwardsen Mosand og Thorbjørn Johan Sander.

Brevet setter fortgang i forbundsstyrets planer om et tegnspråksenter slik at de gjør følgende vedtak:

Odd-Inge Schröders engasjement som tegnspråkkonsulent forlenges frem til 31. mars 1989 i halv stilling. Irene Greftegreff engasjeres i kvart stilling frem til samme dato som tegnspråkmedarbeider. De to, sammen med Svein Arne Peterson, legger frem for forbundsstyret

Irene Greftegreff.

før 1. mars detaljerte planer for et tegnspråksenter med sikte på igangsetting i 1989.

Forbundsleder Toralf Ringsø understreker det samme i sin nyttårshilsen til medlemmene det året:

Det er et enormt behov for sentralisering av tegnspråk-ekspertisen, og det pålegger NDF et ansvar for å få etablert dette. I løpet av 1989 håper forbundsstyret at senteret kan bli en realitet, men da trengs økonomisk støtte fra staten og annet hold.

Institutt for tegnspråk (IT)

16. mars 1989 oppretter forbundsstyret stiftelsen *Institutt for tegnspråk (IT)*. Sjelden har en sak blitt raskere behandlet i NDF, men så er også forbundet blitt betydelig akterutseilt i språklige spørsmål i forhold til våre nordiske naboland. Schröder og Greftegreff blir derfor engasjert videre i sitt arbeid, som fortsatt finansieres ved tilskudd av NDFs sparepenger, noe som skaper stor uenighet på landsmøter og representantmøter.

Forbundsstyret er sterk i troen på at arbeidet til IT vil bli overtatt av et statlig organ. I formålet for stiftelsen het det:

Instituttet skal drive forskning i tegnspråk og kultur i tilknytning til tegnspråk og sørge for at arbeid med opplæring av tegnspråklærere, utvikling av tegnspråkmateriell og undervisning i tegnspråk tilpasset forskjellige målgrupper blir gjennomført, gjerne i samarbeid med andre instanser.

Styret for IT består av Svein Arne Peterson og to hørende fagpersoner i språk: Rolf Theil Endresen og Redulf Watten. Dermed er tegnspråk endelig faglig forankret.

NDF søker om statlige midlene til den nye stiftelsen, men garanterer selv for et tilskudd på kr 326 000 for det første året. IT deler kontor med NDF i Oslo. Odd-Inge Schröder ansettes som leder og Irene Greftegreff som forsker – men stillingene er fremdeles korttidsbegrensede engasjementer.

Til Døves Tidsskrift uttaler Schröder:

IT ser som sin hovedoppgave å bygge opp et tegnarkiv med så vidt mulig alle norske tegn.

Instituttet blir etter hvert en økonomisk verkebyll for forbundet. Målet er at IT skal bli selvfinansierende, men fortsatt tæres det på forbundets kapital. I NDFs årsberetning skrives det:

Institutt for Tegnspråk har også i 1990 kjempet en hard kamp for å få tilstrekkelig økonomisk støtet til å overleve.

Tegnspråkutvalget gjenoppstår

I 1990 gjennomfører NDF sin første forbundskongress. AKTA blir oppløst, og man går tilbake til den gamle ordningen med et tegnspråkutvalg, der Sissel Gjøen blir ny leder.

I arbeidsprogrammet om tegnspråk leser vi at forbundet skal arbeide for at:

- *tegnspråk skal få offisiell anerkjennelse som selvstendig språk.*
- *at staten skal ta ansvar for driften av IT.*
- *at det skal bli utarbeidet tegnspråkmateriell til ulike behov.*
- *at det skal bli tilbud om kompetansegivende utdanning av gamle og nye tegnspråklærere,*
- *at tegnspråklærere skal få tilfredsstillende lønns- og arbeidsforhold, samt tilbud om organisasjonsmessig tilknytning til Norsk Faglærerlag.*

Nordiske seminarer

De nordiske tegnspråkseminarene lever fortsatt, årets arrangør er Danske Døves Landsforbund, og norske deltakere er Tommy Riise, Inger Engeli Skallist, Ann Kristin Malmquist, Sonja Myhre og Odd-Inge Schröder.

IT nedlegges

I 1991 er IT i økonomisk krise. NDF har brukt ca. kr 600 000 av egne midler fra IT ble opprettet i 1989, samtidig er det blitt avslag på de fleste søknadene om forskningsmidler. Forbundet har ikke økonomi til å fortsette driften. Etter en diskusjon på representantmøtet i Haugesund vedtar forbundsstyret å nedlegge IT fra 30. september 1991. Mange spør om det var riktig å opprette IT, og forbundssekretær Svein Arne Peterson svarer i Døves Tidsskrift:

> *Skulle vi ha ventet til vi hadde økonomisk sikkerhet for driften, måtte vi ha ventet i 20 år til. Forbundsstyret vurderte det slik at det var viktig å ligge i forkant av utviklingen. Det var ingen – og det er fremdeles ingen statlig institusjon som har ansvar for tegnspråk. Men det forventede offentlige støtte uteble. I stedet for å kunne konsentrere seg om tegnspråkforskning, har IT måttet kjempe for å skaffe inntekter for å overleve på.*

Organisering av tegnspråklærere

Døves Tidsskrift roper et varsko om utdanning, arbeid og lønnsforhold for tegnspråklærerne. Hvem tar ansvar for gruppen, spør journalist Ingeborg Skaten. Tegnspråkutvalget i forbundet mener tegnspråklærerne bør organiseres som en faggruppe, kanskje under Norsk Faglærerlag. Utvalget mener også at det bør ansettes en tegnspråkkonsulent i forbundet, dette ses i sammenheng med nedleggelsen av IT. Forskning i tegnspråk bør være et offentlig ansvar mener utvalget.

På bakgrunn av ITs skjebne inviterer Ål-senteret til et seminar om *hvem skal gjøre hva i tegnspråkarbeidet?* Det konkluderes med å opprette en styringsgruppe tilknyttet Døves Forlag som skal vurdere behovet for tegnspråk-undervisningsmateriell. Svein Arne Peterson blir gruppens leder. De andre er Sissel Gjøen som representant for tegnspråklærerne, Ann-Kristin Malmquist og Nora Edwardsen Mosand fra Ål-senteret og Thorbjørn Johan Sander fra forlaget.

Brita Bergmann.

Professor i tegnspråk

Mens vi her hjemme kjemper for å få igang forsknings- og utviklingsarbeid i tegnspråk, får Sverige sin første professor i tegnspråk. Det er Brita Bergmann ved universitetet i Stockholm. Det hever selvsagt statusen på tegnspråk som språk i nabolandet.

Tegnspråklov?

Ved stortingsdebatten om døveskolenes fremtid 3. juni 1991 kommer det forslag fra Grete Knudsen, Ap, om at statsråden bør jobbe for at tegnspråk får status som offisielt minoritetsspråk. Forslaget støttes av Hallgrim Berg, H, og Jon Lilletun, KrF. Statsråd Gudmund Hernes, Ap, lover å følge opp saken. NDF smir mens jernet er varmt og sender forslag om tegnspråklov til departementet

Samme år diskuterer forbundsstyret den fremtidige tegnspråkundervisningen og kommer frem til denne enigheten:

> *Tegnspråkutvalget anmodes om å fremme forslag på personer på et utvalg som skal utarbeide forslag til et nytt pedagogisk opplegg i tegnspråkundervisning: a) som tar mer sikte på kommunikasjonen b) som tar mer hensyn til tegnspråk-«grammatikken».*

Vi merker oss anførselstegnene som er brukt når ordet *tegnspråkgrammatikk* skrives. Utvalget skal også innhente opplysninger/informasjon om tegnspråkundervisning i andre land.

Grete Knutsen.

Flere blir positivt overrasket over å lese hva Thorbjørn Johan Sander skriver i det døvehistoriske bladet Nye Journal for Døve i 1991:

> *Det er først gjennom å bruke tegnspråk at det skapes en god kommunikasjon og gruppetilhørighet. Men tegnspråk er en kulturell arv som går langt tilbake i tiden (…)*
>
> *Det som binder oss døve sammen, er et felles språk og en felles livshistorie(…)*

Schröder ansettes på universitetet

I 1991 ansettes Odd-Inge Schröder i en 50 prosent stilling som førsteamanuensis ved tolkestudiet, Institutt for spesialpedagogikk ved universitetet i Oslo. Han underviser også kommende audiopedagoger og er fagansvarlig for det nye studietilbudet, tegnspråk grunnfag.

Enighet om tegnspråk?

I 1993 registrerer man at debattklimaer i tegnspråk har roet seg. Systemet tegnspråknorsk har utspilt sin rolle, og de fleste enes om å arbeide for å heve statusen på norsk tegnspråk som språk. Hvordan kunne tegnspråknorsk få en så sterk stilling i Norge? Svein Arne Peterson svarer på dette i sin oppsummering i semesteroppgaven *Utviklingen av tegnspråknorsk i Norge*:

> *En fokusering på NDF som faglig organ for tegnspråk, til tross for at den faglige kompetansen ikke var tilstede.*
>
> *En sterk tro på teorien om at døve kan lære norsk dersom norskkoden visualiseres.*
>
> *Den overveiende del av de bestemmende representanter i ulike organ innen NDF var selv sterk norskspråklige.*
>
> *Troen på at en interesseorganisasjon kan styre utviklingen av et språk i ønsket retning.*
>
> *En gjennomgående negativ holdning til norsk tegnspråk.*

Året etter forsterkes man i troen på at NDF har samlet kreftene i arbeidet for å fremme norsk tegnspråk. Da skriver Sander ganske oppsiktsvekkende i Døves Tidsskrift:

> *Jeg tror på tegnspråk som døves første språk, og som grunnlaget for en god utvikling. På det grunnlaget håper jeg man finner frem til metoder som gjør at barna kan utvikle seg til sterke, trygge samfunnsborgere (…)*

Tegnspråklærerne slutter

Tiden hvor man diskuterer tegnspråknorsk, er forbi. Utfordringene er at det er mangel på tegnspråkmateriell til kurs, og ikke minst: De fleste av de hundrevis av lærere som underviste på tegnspråknorskkursene, trekker seg fordi de føler de ikke har kompetanse nok til å undervise i tegnspråk som språk.

Antall tegnspråkkurs i foreningene reduseres dramatisk, bare Oslo Døveforening har ressurser til fortsatt å gi et bredt tilbud. Mange som ønsker å lære tegnspråk, drar til Ål-senteret for intensive kurs, og så kommer det etter hvert tilbud på universitet og høyskoler i Oslo, Trondheim og Bergen.

Eksamen i grunnfag tegnspråk

Ved Universitetet i Oslo i 1995 gjennomfører 14 studenter eksamen i tegnspråk grunnfag. Studentene har tatt studiet over to år på deltid. Ansvarlig for tegnspråkstudiet er førsteamanuensis Odd-Inge Schröder.

To år etter er det flere tegnspråkrelaterte studier ved universitetet i Oslo. 13 ansatte jobber med tegnspråk. Et fag kalles *semesteremne tegnspråk*, som er studie for å skolere lærere til å undervise døve barn som har rett til *opplæring i og på tegnspråk*. Studiet samler 50 studenter. Tolkeutdanningen har 40 studenter, linjen for audiopedagoger 19 studenter, og på studiet for tegnspråk grunn- og mellomfag er det 10 døve studenter.

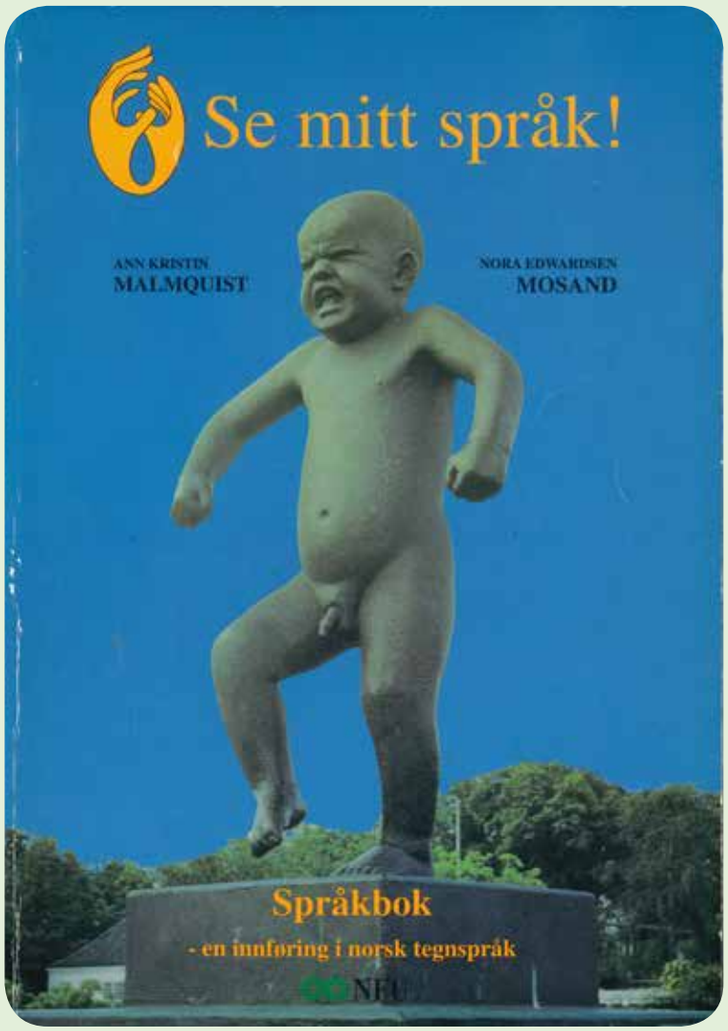

Se mitt språk

I 1996 lanserer Kirke- og undervisningsdepartementet 40 ukers opplæringsprogram i tegnspråk for foreldre og søsken av døve og hørselshemmede barn. Kursene avholdes delvis på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og dels på kompetansesentrene for hørselshemmede barnet er knyttet til. Det er ukeskurs som gjennomføres i barnets første 16 år. Kursene finansieres av folketrygden (Nav): både reise, opphold og tapt arbeidsfortjeneste. Foreldreopplæringen er enestående i verden. I dag 22 år senere er kursene fortsatt like populære.

Opplæring i og på tegnspråk

I 1997 endres fagplanene for skolen, L97. I Opplæringslovens § 2-6 slås det fast at:

> *Elever som har tegnspråk som førstespråk eller som etter sakkyndig vurdering har behov for slik opplæring, har rett til grunnskoleopplæring i og på tegnspråk. Omfanget av opplæringen i tid og innholdet i opplæringen fastsettes i forskrifter etter § 2-2 OG § 2-3 i denne loven.*
>
> *Kommunen kan bestemme at opplæringen i og på tegnspråk skal gis på et annet sted enn den skolen eleven sokner til.*
>
> *Før kommunen gjør vedtak etter første ledd, skal det legges frem en sakkyndig vurdering,*

Statusen for tegnspråk er styrket

I 1998 åpner Universitetet i Oslo for hørende studenter til tilbudet grunnfag i tegnspråk. Det er et tilbud tenkt som styrke i rekrutteringen til tolkestudiene. frem til nå har grunnfag og mellomfag tegnspråk vært forbeholdt døve.

Samme år er *Tegnspråk - hva nå* tittelen på en fagdag i Holmestrand som samler 220 deltakere. Det er ikke lenger diskusjon om at norsk tegnspråk er et språk, men hvordan tospråkligheten norsk tegnspråk og norsk kan brukes på beste måte i undervisningen av døve.

Database for tegnspråk

I 1999 har Svein Arne Peterson byttet beite. Han er på plass i ny jobb hos Nasjonalt Læremiddelsenter. Der skal han lage en database over norsk tegnspråk, som skal registreres elektronisk. Det betyr at man kan hente ut ett tegn, eller flere, med bestemt håndform, stilling, bevegelse osv. Resultatet av arbeidet kan bli en visuell tegnordbok. Prosjektet er foreløpig for ett år, men Peterson sier i Døves Tidsskrift:

> *Arbeidet nå er begynnelsen på en langsiktig prosess. Det tar normalt 40–50 år å lage en brukbar ordbok for et språk, men i prinsippet blir en ordbok aldri ferdig, for et språk er alltid i vekst og forandring.*

Etter noen år overtas arbeidet av Møller kompetansesenter sin utviklingsavdeling. Tegnordboka finnes digitalt på *erher.no* og på *tegnordbok.no*.

Rett til tegnspråk

Ved NDFs forbundskongress i Sarpsborg i 2001 holder Odd-Inge Schrøder foredrag om norsk tegnspråk. Han slår fast at tegnspråk har hatt fremgang de siste årene, men fremdeles mangler vi tegnspråklov, tegnspråkråd, hovedfag i tegnspråk, informasjon fra det offentlige på tegnspråk, didaktikk i tegnspråk og større satsing på forskning i tegnspråk.

Kongressen sender følgende resolusjon til myndigheten om *Rett til tegnspråk*.

> *Retten til å kommunisere uhindret er en grunnleggende menneskerettighet. For døve mennesker betyr dette rett til å kommunisere på tegnspråk, både privat og offentlig. Døves rett til tegnspråk krenkes daglig i Norge. Store mengder informasjon er ikke tilgjengelig for døve. Ytringsfriheten – retten til å gi – og få – informasjon er ikke oppfylt så lenge døves rett til tegnspråk ikke er beskyttet i lovs form.*
>
> *Norges Døveforbunds 4. kongress krever at det snarest blir iverksatt en utredning som tar sikte på en lovfesting av døves rett til tegnspråk. Bare en tegnspråklov kan ivareta døves rett til å bruke tegnspråk i alle sammenhenger, og døves rett til å være aktive medborgere i det norske samfunnet. En tegnspråklov sikrer døves rett til deltakelse på alle områder i samfunnet, så som retten til bruk av tegnspråk til utdannelsesformål, arbeid, religiøs utøvelse, helsetjenester, informasjons- og kulturformål og fritidsaktiviteter med mer.*
>
> *Både tegnspråk og eksistensen av dette språkets miljø er offentlig anerkjent gjennom opplæringsloven og læreplanverket for grunnskolen (L97). Men det er bare døve barn som har fått rett til tegnspråk lovfestet. Det er dokumentert at voksne døve ikke har samme tilgang til informasjon som hørende, og at dette har alvorlige konsekvenser for deres deltakelse i demokratiske prosesser.*
>
> *For å fungere i samfunnet må døve være tospråklige. Dette betyr at døve må beherske tegnspråk for å kunne kommunisere seg imellom, og for å kunne benytte seg av tegnspråktolker til å skaffe seg informasjon. Døve må også beherske norsk for å kunne fungere i det samfunnet de bor i. Gjennom tilgang både til tegnspråk og norsk kan døve oppleve å ta del i det rike kulturmangfoldet i Norge.*
>
> *Norge har gjennom sin ratifikasjon av Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter gitt til kjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet har frihet til å ha meninger*

og å motta og meddele opplysninger og ideer på minoritetsspråket, uten inngrep fra offentlige myndigheter og uten hensyn til grenser. Døvemiljøets eksistens er allerede anerkjent gjennom L97, men døves rett til tegnspråk er ikke fulgt opp på andre områder.

Rett til tegnspråk betyr rett til kommunikasjon. Derfor må retten til tegnspråk lovfestes nå!

Populært høyskolefag

Norsk tegnspråk er blitt et av de mest populære høyskolefagene i Oslo, Bergen og Trondheim. I 2002 er det bare i Trondheim 700 søkere til studiet grunnfag i praktisk tegnspråk som gir 60 studiepoeng. Et minus er det at antall hørende som søker tegnspråklinjen på Ål, er betraktelig redusert. Skolen har aldri annonsert sine plasser for hørende elever, men likevel hatt mange flere søkere enn det er plass til. Rektor finner det formålstjenlig å fortelle at skolens elever på tegnspråklinjen kan, om de ønsker det, melde seg opp som privatister på høyskolen.

Norsk tegnspråk utredes

I 2003 ber Kulturdepartementet om at Statens Bibliotektilsyn (ABM) utreder tegnspråk som et selvstendig språk: *Utredning om tegnspråk som offisielt språk i Norge.*

Året etter konkluderer utredningen med at tegnspråk bør få status som et offisielt språk i Norge, og at dette slås fast i lovsform. I utredningen nevnes det at lovfesting av tegnspråk som offisielt språk vil bidra til å sikre døves rettigheter til kommunikasjon på tegnspråk gjennom hele livet. Det understrekes at retten til kommunikasjon og ytringsfrihet er en grunnleggende rettighet i det norske samfunn. Forslagene i utredningen går til behandling i Kulturdepartementet.

Samtidig vedtar Europarådet at de nasjonale tegnspråkene skal sikres som minoritetsspråk.

Ting tar tid

Forbundet purrer i 2005 på arbeidet med tegnspråkloven og får svar fra Kulturdepartementet:

Arbeidet med loven ligger nå til behandling i departementet. Utredningen fra ABM-utvikling konkluderer som kjent med en anbefaling om å fremme et forslag om å lovfeste norsk tegnspråk som et offisielt språk. Departementet har stor forståelse for at tegnspråkbrukere er utålmodige i forhold til oppfølgingsarbeidet. Samtidig er det nødvendig at alle sider av saken er vurdert og at alle overskuelige konsekvenser – både tilsiktede og utilsiktede – er kartlagt før et lovforslag eventuelt kan fremmes.

Spøkelser ut av skapet

Avisen Klar Tale, som utkommer en gang i uken, har i 2006 en sak om tegnspråk som språk og arbeidet med en egen tegnspråklov. I den anledning har de funnet det hensiktsmessig å intervjue Thorbjørn Johan Sander, som nå ikke er med i forbundets tegnspråkutvalg, men leder av forbundets pensjonistseksjon. Han uttaler i avisen at det er unødvendig å vedta en tegnspråklov fordi de fleste barn i dag får CI. Han påstår også at fordi statusen til tegnspråk er hevet, har motivasjonen for å lære norsk de siste 20 årene blitt dårligere.

Han får støtte av sin gamle våpendrager Eva-Signe Falkenberg. Hun sier til samme avis, blant annet:

Døve har allerede mange rettigheter. Det er ikke behov for en egen tegnspråklov,

Det blir færre og færre døve. Derfor tror jeg at denne loven er feil vei å gå.

I ettertid beklager Sander at han i avisen står frem som tillitsvalgt i forbundet. Uttalelsene fra de to vekker sterke reaksjoner blant døve. Ingenting føles verre enn at to av døvemiljøets egne går imot kampen for å heve statusen på norsk tegnspråk.

Men Stortingets kulturkomite lar seg ikke påvirke av meningene til de to, tvert imot – komiteen gjør dette vedtaket:

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til den ferdige utredningen om spørsmålet rundt å innføre tegnspråk som offisielt språk i Norge, som ABM-utvikling har gjennomført for Kultur- og kirkedepartementet. Flertallet ber Regjeringen fortsette arbeidet med dette, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Departementet signaliserer i et møte med NDF at de satser på å legge frem en felles stortingsmelding om språkene i

Norge og at norsk tegnspråk vil få sin naturlige plass i den meldingen.

I kjølvannet av disse utspillene skriver tegnspråkforsker Arnfinn Muruvik Vonen en artikkel i Døves Tidsskrift om norsk tegnspråk som et fullverdig språk.

Thorbjørn Johan Sander reiser kritikk mot artikkelen ved NDFs landsråd i Stjørdal. Han mener at Vonen ikke kjenner tegnspråk godt nok til å kunne mene noe om det, og at Døves Tidsskrift blir styrt i slik saker.

Til dette svarer redaktør Helge Herland at han har tilbudt Sander plass i bladet til å skrive en artikkel om *Hvorfor tegnspråk ikke er et fullverdig språk.*

En som aldri har skrevet noe som helst om tegnspråk, landsrådet yngste, Daniel Mosti fra Bodø, sier det de fleste mener:

> *Døve møter mye motgang i samfunnet. En tegnspråklov vil løfte oss som mennesker og vise at vi er noe vi også. Loven er viktig for vår identitet.*

Tegnspråkdikt

Tegnspråket er mitt språk.
Det sier hva jeg tenker,
hva jeg føler,
hva jeg vil og kan.

Nå ser jeg ikke lenger språket mitt.
Men jeg kan fremdeles se tegnspråket
gjennom hendene mine, og -
gjennom hendene til andre mennesker,
døve og hørende.

Når hørende bruker taktilt tegnspråk til meg,
så kommuniserer vi, og -
verden blir igjen
synlig for meg.

Det er døvblinde Inge Albrigtsens hyllest til tegnspråk. Inge ble født i Herøy i Nordland. Han mistet hørselen da han var fire år gammel. I 40-årsalderen mistet han synet også. Han vil så gjerne at flere tar kontakt med døvblinde gjennom taktilt tegnspråk:

> *Mange er redd for å snakke med meg. De er ikke vant til taktilt tegnspråk og tror det er vanskelig, men det er det ikke. Hvis vi ikke forstår hverandre er det bare å spørre om igjen, og ikke gi opp etter første gangen.*

Ikke spesialpedagogikk, men språk

NDF argumenterer for at tegnspråkfaget skal flyttes fra Institutt for Spesialpedagogikk til Institutt for Lingvistiske og Nordiske studier ved Universitetet i Oslo:

> *Institutt for Spesialpedagogikk ser på tegnspråk som et spesialpedagogisk hjelpemiddel og ikke et språk. Det satses for lite på tegnspråkforskning. Derfor mener NDF at det mer naturlig å plassere studiene ved et institutt som arbeider med språk.*

Fonts opprettet

Foreningen for norsk tegnspråk (Fonts) opprettes i 2006. Målet er å få norsk tegnspråk anerkjent som en del av den norske kulturarven, å fremme interesse for og kunnskap om norsk tegnspråk, å bidra til økt bruk av tegnspråk i Norge, å være et møtested for å utveksle kunnskap og erfaringer for norske tegnspråkbrukere, å stimulere forskning, undervisning og dokumentasjon i og på norsk tegnspråk.

Demonstrasjon for tegnspråklov

Lørdag 3. november 2007 gjennomfører NDF sin største demonstrasjon gjennom alle tider. Kravet er: *Tegnspråklov nå!* Cirka 2000 er samlet, flere er busset inn fra døveforeninger i hele Sør-Norge, og selv var vi blant dem som humpet av gårde i buss fra Bergen. Demonstrasjonen gikk fra fra Yongstorget til Stortinget, der demonstrantene ble mottatt av stortingspolitikere fra alle partier. Det er en massemønstring som gjør inntrykk på politikerne, og som skaper et enda sterkere samhold innad blant døve. Ingenting rører sterkere ved følelsene enn retten og stoltheten over eget språk.

Kampen for språket

I Døves Tidsskrift stilles det spørsmål til ledere i døve-arbeidet om:

Hvorfor er det viktig med en tegnspråklov?

Professor Sonja Erlenkamp, Høgskolen i Trondheim:
Norsk tegnspråk er en del av det språklige mangfoldet i Norge som utgjør en felles kulturarv.

Forskningsstipendiat Patrick Kermit, Norges Tekniske Naturvitenskapelige Universitet i Trondheim:
Det handler om anerkjennelse og rettferdighet for alle som trenger norsk tegnspråk.

Odd-Inge Schröder, førsteamanuensis, Universitetet i Oslo:
Når norsk tegnspråk blir offisielt språk i Norge, vil det blant norske døve styrke den språklige identiteten, gi økt selvfølelse og skape stolthet over et rikt språk.

Arnfinn Muruvik Vonen, professor ved Universitetet i Oslo:
Det vil bli lettere å spre kunnskap og respekt for språket og dem som bruker det, til alle deler av samfunnet.

Gunnar Dehli, daglig leder, Signo:
Det vil gjøre det mye lettere for døve med behov for omsorgstjenester å kunne kreve å få språklig tilrettelagte tilbud.

Terje Johnsen, hovedprest for døve:
Kristne bøker, religiøs litteratur, trosopplæringsmateriell og mange flere bøker i Bibelen blir oversatt til norsk tegnspråk.

Sonja Erlenkamp.

Bjørn Røine, leder av døveidrettskomiteen:
Norges Idrettsforbund og idrettsmiljøene i Norge vil i større grad se på døve som en språklig gruppe, og ikke bare som en handikap-gruppe.

Ivar Arne Sletto, daglig leder Døves Media:
Svært mye offentlig informasjon må oversettes til norsk tegnspråk.

Mira Zuckermann, teatersjef Teater Manu:
Teater Manu vil få en viktigere rolle å synliggjøre og alminneliggjøre norsk tegnspråk i samfunnet.

Per Ove Nybråten, rektor Ål folkehøyskole og kurssenter for døve:
Det vil bety en anerkjennelse av det arbeidet som skolen har gjort gjennom alle år – og en anerkjennelse av døve som språklig og kulturell minoritet.

Tegnspråkdemonstrasjonen i 2007ble mottatt av fire stortingsrepresentanter. Her ser vi fra venstre Trine Skei Grande, V, Dagfinn Sundsbø, Sp, Hanne Kvitvær, Randi Øverland, Ap, Paal Richard Peterson og Hans Olav Syversen, KrF.

Demonstrasjonen samlet nesten 2 000 deltakere.

Tegnspråk, som anerkjent språk
- en menneskerett -
Uten tegnspråk
- ingen
deltakelse
Uten tegnspråk
- ingen
deltakelse
Uten tegnspråk
- ingen
deltakelse

Tegnspråkets fremtid- vårt felles ansvar

Tegnspråk er vår identitet og kultur
Bett til språk - barn, unge, voksne og eldre

Tegnspråkets fremtid vårt felles ansvar

NDF feirer 90-årsjubileet med å utgi boken med overnevnte tittel. Det er en samling artikler skrevet av 19 døve fagfolk. Det er grunn til å sette strek under både 19 og døve, for tidligere bøker har aldri klart å markere en slik bredde blant skriveføre døve.

Boken markerer også at debatten om tegnspråk i NDF er forbi. Nå dreier det seg om å få lovfestet språket, få i gang forskning i språket, etablere utdanning for tegnspråklærere, utarbeide materiell til kurs på ulike nivåer, styrke tegnspråkets status i skolene osv.

Tegnspråk en del av kulturarven

I jubileumsåret kommer Stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) *Mål og meining – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk.*

Det er kulturminister Trond Giske, Ap, som presenterer meldingen på et godt besøkt møte i Litteraturhuset i Oslo i 2008. NDF er sterkt tilstede og er den eneste gruppen som flere ganger bryter av kulturministerens tale med applaus. For hva sier ikke kulturministeren og hva står det ikke i Stortingsmeldingen:

> *For alle folk er språket det viktigste kulturuttrykket. Som kulturnasjon har vi derfor en plikt over for oss selv og verden ellers til å ta vare på vårt eget språk.*
>
> *Meldingen tar sikte på at det skal utarbeides en allmenn språklov som slår fast det norske språkets status som hovedspråk, og definerer den status og rolle som tilkommer også andre språk enn norsk. Meldingen anerkjenner norsk tegnspråk som et fullverdig språk og foreslår at det overordnete ansvar for tegnspråk skal forankres i nevnte språklov.*
>
> *Norsk tegnspråk er et ekte språk, et språk som har verdi i seg selv, også som en del av den norske kulturarven.*
>
> *For døve og hørselshemmede er ikke tegnspråk bare et verktøy for å overvinne en nedsatt funksjonsevne. Tegnspråket er en del av identiteten til de som har det som morsmål.*
>
> *Vi ser i dag en utvikling også internasjonalt som går i retning av å definere døve som en språklig minoritet.*
>
> *Departementet tar også sikte på at Språkrådet, som statens fagorgan i språkspørsmål, skal få et utvidet ansvar for andre språk enn norsk, og at dette også skal omfatte norsk tegnspråk. En tenkt løsning vil være at det i Språkrådet blir opprettet en stilling som tegnspråkkonsulent.*
>
> *Norsk tegnspråk må få høyere status, og arbeidet med å bygge ut de språklige rettighetene for norske tegnspråkbrukere må fortsette.*
>
> *Departementet tar sikte på å arbeide videre med spørsmålene i Stortingsmeldingen etter at språkmeldingen er behandlet i Stortinget.*

Det blir felt gledestårer hos mange, og bare det er et tankekors; for de fleste nordmenn tar språket sitt som en selvfølge, og knapt noen har vel felt en tåre over det.

Stortinget behandler meldingen

Året etter, 25. april 2009 behandles meldingen på Stortinget. Der er det tverrpolitisk enighet om at norsk tegnspråk må forankres i en felles norsk språklov.

Trine Skei Grande, V:

Det er en ting jeg vil sette søkelys på, som jeg er veldig glad for at vi får til i dag, og det er tegnspråk, som må gis fullstendig status som et selvstendig språk. Det mener jeg er veldig viktig, og det er et veldig viktig skritt som tas her i dag i forhold til det. Det er viktig for identiteten til mange som syns tegnspråk er deres hovedspråk.

Britt Hildeng, Ap:

Norsk tegnspråk må bli anerkjent som et fullverdig språk med forankring i språkloven. Til grunn for anerkjennelsen av tegnspråk på linje med andre minoritetsspråk ligger et banebrytende paradigmeskifte. Med dette får de tegnspråklige en kulturpolitisk forståelsesramme istedenfor en forståelsesramme basert på avvik og sosialpolitikk. Nettopp dette git grunnlag for en helt annen identitetsopplevelse for de tegnspråklige.

May Hansen, SV:

Meldingen anerkjenner norsk tegnspråk som fullverdig språk, og det overordnete ansvaret for tegnspråket blir forankret i språkloven. Dette er noe SV har arbeidet for i mange år, og vi er derfor svært fornøyde med at det endelig er på plass. Tegnspråk er et språk som er nødvendig for mange, det er et språk med mange nyanser. Det er derfor riktig og nødvendig at språket blir behandlet i den offisielle språkpolitikken. Det vil i tillegg komme på plass en egen tegnspråkkonsulent i Språkrådet, og fra nå av er det Språkrådet som får det formelle ansvaret for å utvikle tegnspråk. For de gruppene som bruker tegnspråk som dagligspråk, er det en seier og en anerkjennelse. For oss andre et det en berikelse.

May-Helen Molvær Grimstad, KrF:

Det er viktig at tegnspråk blir anerkjent som fullverdig språk. For mange er det vanskelig å få tilstrekkelig informasjon fra samfunnet rundt seg på en like god måte som alle andre får. Det er viktig med krav til teksting og tegnspråktolking for digitale medium på fjernsynsområder.

Magnhild Eia, Sp:

Samisk språk, språket til nasjonale minoriteter, norsk tegnspråk og alle de nyere innvandrerspråkene gis høyere offisiell status og dermed rettigheter. En allmenn språklov vil være et viktig grep for å definere status og rolle også for andre språk enn norsk innenfor en helhetlig språkpolitikk.

Ulf Erik Knudsen, FrP:

Fremskrittspartiet er, i likhet med statsråden, svært fornøyd med at man nå anerkjenner tegnspråk som fullverdig språk ved å forankre et ansvar for dette i lovverket.

Statsråd Trond Giske, Ap:

Hvordan vi skal følge opp tegnspråket. Det må vi gjøre i nært samarbeid med brukerne. Men Språkrådet kan få styrket sin kompetanse her. Vi må jobbe internasjonalt og sørge for at tegnspråkets stilling også der blir sterkere. Vi må vurdere situasjonen for tegnspråkbrukerne med hensyn til praktisk tilrettelegging for bruk av tegnspråk på ulike samfunnsområder og de formelle rettighetene og pliktene som er knyttet til dette. Vi vet jo også at ny teknologi, nye måter å kommunisere på, kan legge til rette for at også tegnspråket kan komme til anvendelse i mange flere sammenhenger. En viktig konsekvens av meldingen er å følge opp dette på en god måte.

Direktør i Språkrådet

Arnfinn Muruvik Vonen ansettes i 2011 som direktør i Språkrådet. Han har i flere år arbeidet med norsk tegnspråk på Universitetet i Oslo. Han har vært knyttet til Skådalen skole og har som godt voksen tatt et studieår på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Vonen har mange døve venner, han er en av oss. Nå skal han lede Språkrådet som har ansvar for bokmål, nynorsk, de samiske språkene, kvensk, romani og altså norsk tegnspråk.

Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål, og Vonen blir daglig leder for 30 ansatte.

Arnfinn Muruvik Vonen.

Sonja Myhre Holten.

Rådgiver for tegnspråk

Kulturdepartementet følger opp stortingsmeldingen om norske språk, der de blant annet sier at norsk tegnspråk skal styrkes. De gir grønt lys for at Språkrådet kan ansette en rådgiver for tegnspråk. Det skjer samme året som Vonen er ansatt som direktør. Sonja Myhre Holten blir den første rådgiver for tegnspråk i Språkrådet. Hun er selv døv, har erfaring som lærer og tegnspråkkonsulent ved Skådalen kompetansesenter, og all den teoretiske utdanningen det er mulig å få om norsk tegnspråk. Hun er tidligere leder av NDF og har ellers hatt en rekke tillitsverv i organisasjonen. Det er derfor en ansettelse som gleder mange.

Tegnspråkseminar på Ål

Det er årlige tegnspråkseminarer ulike steder i Norge, og arrangører er enten NDF, Språkrådet, Døvekirken, Statped eller andre. I 2011 samles 100 deltakere fra 21 land på Ål-senteret. Fire av de døve deltakerne er parlamentarikere i sine hjemland, nå kommet sammen for å diskutere tegnspråkets fremtid. Det er et langt skritt fra seminaret i 1978, *Det hendte på Ål,* som skapte oppstandelse blant døve i Norden. Vi gjengir noen korte sitater:

Direktør i Språkrådet Arnfinn Muruvik Vonen:

Jeg seg ikke noen umiddelbar fare for at norsk tegnspråk skal bli borte. Norge tilbyr foreldre til døve og hørselshemmede barn 40 ukers opplæring i tegnspråk og mange bruker dette tilbudet. Det som kan skje med tegnspråket i Norge er at de blir mer påvirket av norsk talespråk, vi ser at en stor gruppe barn får undervisning i kombinasjonen talespråk og tegn.

Forbundsleder i Hörselsskadades Riksförbund Jan Peter Strömgren:

I Sverige er vi enige om å satse på tospråkligheten svensk tegnspråk og svensk tale- og skriftspråk. Vi har 32 000 medlemmer og mange dem bruker svensk tegnspråk eller talespråk med tegnstøtte. Flere av våre styremedlemmer er tegnspråkbrukere.

Det er barnas beste som er viktigst for oss, ikke hva som er best for foreldrene. Vi mener barna har rett til å få lære begge språkene, da har de alle valgmuligheter senere i livet.

Peter Hauser, USA:

Det finnes ingen forskning som viser at tegnspråk sinker den talespråklige utviklingen. Hørende foreldre med døve og hørselshemmede barn burde tidlig få kontakt med voksne døve, det ville fjerne mye av den usikkerheten som foreldrene har og føre til at de senker skuldrene og får et mer optimistisk syn på fremtiden.

Dirksen Baumann, USA:

Amerikansk tegnspråk er det fjerde største fremmedspråket i USA, bare slått av spansk, fransk og tysk.

Doktordisputas

I 2012 er det en sjelden doktordisputas ved Universitetet i Oslo. Det er Rolf Piene Halvorsen som disputerer om et viktig element i norsk tegnspråk: *Blunk, blikkendring og nikk.* Halvorsen er hørende, men behersker norsk tegnspråk som en innfødt og har arbeidet i og med språket i snart 30 år. Han forteller selv i Døves Tidsskrift om bakgrunnen for den store språkinteressen:

Rolf Piene Halvorsen.

På Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, hvor jeg var elev våren 1985, kunne alle lære meg tegn. På ungdomsskolen lærte jeg mye om tekstbygging og godt norsk. Da jeg begynte å spørre om hva som var godt tegnspråk, ble svarene uklare og vanskelig å forstå. Tegnspråkforsker Marit Vogt-Svendsen besøkte Ål og jeg ble fascinert av hennes forelesning om spørresetninger. Der og da fikk jeg lyst til å bli som henne, eller gjøre noe som hun gjorde – forklare hvordan norsk tegnspråk er bygget opp og satt sammen. Men jeg var prest den gang og tenkte ikke mer på den drømmen (…)

Senere omskolerte Halvorsen seg, blant annet til tegnspråktolk – og han fortsatte sine studier i tegnspråk da det ble åpnet for hørende studenter.

I studiene var det mye som ble sagt om blunk, blikkendringer og nikk som grensemarkører, noe jeg ikke forstod. Derfor begynte jeg å lese, studere og skrive helt til det ble en doktorgrad av det.

Jakten på tegnspråkloven

Trine Skei Grande, V, sender i oktober 2012 skriftlig spørsmål til kulturministeren, som nå er Hadia Tajik, Ap.

Trine Skei Grande, V:

Hva er status for arbeidet med en allmenn språklov, hvor tegnspråk er formelt forankret som fullverdig språk, og når vil Stortinget få et lovforslag omhandlende en slik lov til behandling?

Kulturminister Hadia Tajik, Ap:

Departementet er godt i gang med det lovarbeidet som ble drøftet i språkmeldingen. En allmenn språklov med overordnede bestemmelser om norsk språk og andre språk i Norge, herunder tegnspråk, var en del av dette. I tillegg varslet meldingen blant annet lovforankring av Språkrådet, lovfesting av en språkpolitisk melding til Stortinget i hver valgperiode og modernisering og effektivisering av gjeldende lov- og regelverk om målbruk i offentlig tjeneste.

Også på flere andre områder ble lovregulering nevnt som et virkemiddel departementet ville vurdere.

Departementet har en helhetlig tilnærming til alt dette og har som siktemål å utforme en mest mulig samlet språklovgivning. Her vil formalisering av norsk tegnspråks status etter forutsetningene inngå som et viktig tema. I arbeidsomfang utgjør dette imidlertid bare en liten del av det hele, og det samlede lovarbeidet er tidkrevende. For å styrke norsk tegnspråk som et fullverdig språk er det i seg selv viktig at de overordnede tegnspråkbestemmelser blir utformet som et ledd i en mer helhetlig språklovgivning.

Trine Skei Grande

Departementet tar sikte på å sende et samlet lovutkast på høring i løpet av våren 2013, sier Tajik.

Regjeringsskifte, nytt håp

Arbeiderpartiets to kulturministre, Trond Giske og Hadia Tajik, klarer aldri å legge frem en felles norsk tegnspråklov. Ved stortingsvalget høsten 2013 blir det regjeringsskifte, og ny kulturminister er Thorild Widvey, H.

I Stortingets spørretime våren 2014 er Trine Skei Grande igjen på banen og spør om fremdriften i arbeidet med språkloven.

Svaret fra kulturministeren er ikke veldig oppløftende, hun sier blant annet:

Jeg føler meg ikke forpliktet til å følge opp alle punktene som den forrige regjeringen har unnlat å følge opp, men når det gjelder norsk tegnspråk, forstår jeg veldig godt at mange er utålmodige etter å få gjennomført en lovforankring. Her mener jeg også at den forrige regjeringen utvilsomt har forsømt seg.

Trine Skei Grande svarer:

Et språk er ikke bare en måte å kommunisere på, det er identitet, det er kulturbærer, det er historiebærer. Det er derfor de to skriftspråkene i Norge er så viktig, men det er også derfor tegnspråk er så viktig. Tegnspråk er ikke bare en måte å kommunisere på uten å bruke ørene, det er faktisk også en måte å formidle kultur på. Og tegnspråket er en like viktig kulturbærer som nynorsk har vært, og som bokmål er for oss hørende.

FN-konvensjon som forplikter

I 2013 ratifiserer Norge *FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Dermed påtar staten seg ansvaret for å fremme norsk tegnspråk og døvesamfunnets språklige identitet. I konvensjonen slås det blant annet fast at tegnspråk skal likestilles med talespråk, og den understrekes døves rett til informasjon og kultur på eget språk.

Intet skjer med loven

NDF purrer gjentatte ganger på språkloven, men får bare intetsigende svar om at det arbeides med loven. Da Thorild Widwey byttes ut og Linda Hofstad Helleland, H, overtar som ny kulturminister, tennes et nytt håp. Hun er svigerdatter til tidligere rektor Johannes Helleland ved Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og bør ha litt større forståelse for norsk tegnspråk og døves situasjon i samfunnet. Men, nei, svaret er det samme: Det arbeides med loven.

Siste statlige skole nedlegges

I 2017 nedlegges den siste statlige døveskolen, A.C. Møller skole i Trondheim. Trondheim kommune skal videreføre skoletilbudene. I løpet av få år er alle de fire statlige skolen for døve borte. Det betyr også at den viktigste læringsarenaen for norsk tegnspråk er borte. Det er ved de statlige døveskolene tegnspråk er blitt overlevert fra generasjon til generasjon. Nå er det behov for nye tegnspråklige arenaer hvor barn kan treffe hverandre og tilegne seg tegnspråk i et naturlig miljø. Kan det være utfordrende oppgaver for døveforeningene i fremtiden? De fleste foreningene eier egne hus og bør kunne bidra med mye språk og kultur til barn og unge.

Men håpet lever

I desember 2017 blir det enda et skifte av kulturminister. Nå overtar Trine Skei Grande, V, statsrådposten, og ingen norsk politiker kjenner døves situasjon bedre enn henne. Heller ingen annen politiker har frontet norske språk sterkere enn henne. I den felles politiske plattformen mellom H, FrP og V står det tydelig at de skal:

> *Fremme forslag om ny helhetlig språklov, som viderefører prinsippene i dagens lovverk knyttet til sidestilte målformer og minoritetsspråk, og vurdere tiltak for å styrke hoved- og sidemålsopplæring for tidlige alderstrinn, samt åpne for lokale forsøk.*

Drømmen om bursdagsgaven

18. mai 2018 er NDF 100 år. Det er ikke tvil om hva forbundet ønsker seg mest i bursdagsgave. At norsk tegnspråk blir lovfestet. Det er ikke det at en språklov som anerkjenner norsk tegnspråk, vil snu opp ned på døves hverdag. Men det vil få stor betydning for det holdningsskapende arbeidet i samfunnet, og døve vil føle at norsk tegnspråk blir tatt på alvor, at det endelig aksepteres som et fullverdig språk av nasjonalforsamlingen. Da er det rimelig å forvente større innsats på områder som tegnspråkforskning og utdanning av tegnspråklærere – begge deler er avgjørende for om norsk tegnspråk skal overleve de neste 100 årene.

Aksepten av tegnspråk er viktig, ingen har sagt det bedre enn psykiater Terje Basilier allerede på 1970-tallet:

> *Hvis jeg sier ja til en annen persons språk, har jeg sagt ja til personen. Hvis jeg sier nei til et språk, har jeg sagt nei til personen, fordi språket er en del av oss selv.*

Terje Basilier..

Stortingsmelding nr. 35 (2007-2008)

Mål og meining – En helhetlig norsk språkpolitikk

I 2008 presenterer kulturminister Trond Giske, Ap, en stortingsmelding med ovennevnte tittel. Meldingen går inn for en felles norsk språklov som inkluderer bokmål, nynorsk, samisk, tegnspråk, kvensk og romani. Meldingen skaper begeistring i døvesamfunnet og Giske får blomster av NDFs forbundsleder Hanne Kvitvær og generalsekretær Paal-Richard Peterson (bildet).

Vi gjengir noen sitater fra meldingen:

For alle folk er språket det viktigste kulturuttrykket. Som kulturnasjon har vi derfor en plikt både overfor oss selv og verden ellers til å ta vare på vårt eget språk.

Norsk tegnspråk må få høyere offisiell status, og arbeidet med å bygge ut de språklige rettighetene for norske tegnspråkbrukere må fortsette.

Et viktig utgangspunkt er at en (språk)lov kan virke holdningsskapende og gi uttrykk for et ideelt mål å strekke seg etter.

Norsk tegnspråk er et genuint norsk språk, en del av den norske kulturarven og ikke minst en del av det språklige mangfoldet i landet som vi alle har en særlig plikt til å ta vare på.

Fordi tegnspråk i utgangspunktet er et språk som er utviklet for mennesker med en nedsatt funksjonsevne, kan det være en fare for at språket blir sett på som et erstatningsspråk. Et slikt syn kan trolig forklare at de somm har brukt tegnspråk, ofte har blitt sett ned på av majoritetssamfunnet.

Vi ser i dag en utvikling internasjonalt som går i retning av å definere døve som en språklig minoritet.

Mange tegnspråkbrukere kan i større eller mindre grad bruke talespråk. De kan likevel være helt avhengig av tegnspråk for å oppnå fullgod interaksjon med andre.

Norsk tegnspråk er og vil i fremtiden være en del av det språklige mangfoldet i Norge. Det må behandles som andre fullverdige språk og få den status som naturlig følger av dette.

FN-konvensjon som binder Norge

Norge har godkjent FN-konvensjonen for *Mennesker med nedsatt funksjonsevne*, som ble utarbeidet av FN i 2006 og som nå er akseptert av de fleste land i verden. Målet med konvensjonen er:

Å fremme, verne om og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet. Mennesker med nedsatt funksjonsevne er blant annet mennesker med langvarig fysisk, mental, intellektuell eller sensorisk funksjonsnedsettelse som i møte med ulike barrierer kan hindre dem i å delta fullt ut og på en effektiv måte i samfunnet, på lik linje med andre.

I artikkel 2 slås det fast noe svært viktig for døves språklige situasjon, der defineres språk slik:

Språk omfatter talespråk og tegnspråk og andre former for ikke-verbal kommunikasjon.

Artikkel 21 forteller om rettigheter knyttet til ytringsfrihet og meningsfrihet, og tilgang til informasjon slås det blant annet fast at landene som aksepterer FN-konvensjonen skal:

Anerkjenne og fremme bruken av tegnspråk.

Artikkel 24 tar for seg utdanning:

Det skal legges til rette for innlæring av tegnspråk og fremme av døvesamfunnets språklige identitet (…)

Sikre at undervisningen av blinde, døve døvblinde personer, og især barn, finner sted på de språk og i de kommunikasjonsformer og med de kommunikasjonsmidler som er best tilpasset den enkelte, og i et miljø som gir størst mulig faglig og sosial utvikling.

Generalsekretær Paal Richard Peterson, statsråd Trond Giske og forbundsleder Hanne Kvitvær.

Hørsel – en fiende til tegnspråk?

Cochleaimplantat (CI) består av en utvendig og innvendig del.

En mikrofon ved øret fanger opp lyden og sender den til taleprosessoren.

Dette er en slags datamaskin som omformer lyden til elektriske signaler.

Disse ledes til en sender bak øret og overføres herfra gjennom huden
til mottakeren, til selve cochleaimplantatet som er operert inn i tinningsbenet.

Elektrodene formidler elektriske signaler til hørselsnerven
og herfra overføres de til hjernen, der de kommer til bevissthet som lyd.

De innerste elektrodene i cochlea fremkaller mørk lyd (bass)
mens de ytterste elektrodene fremkaller lyse toner (diskant).

Slik forklarer Rikshospitalets nettsider hva CI er.

Hvorfor er CI med i NDF-historien?

USA og Australia, men også europeiske land, har kommet godt i gang med CI-operasjoner på døve når temaet for alvor kommer opp i Norge på 1980-tallet. Døve er plutselig en mer interessant gruppe for medisinerne, for spørsmålet om døve kan gjøres hørende har opptatt legevitenskapen gjennom alle tider. Mye rart er forsøkt gjennom historien for å gi døve hørsel, og troen på hørselstekniske hjelpemidler har vært stor. I vår tid husker vi at det stadig kom nye og bedre høreapparater på markedet, men dette til tross; døve var og ble døve.

CI åpnet for en ny debatt, og det ble varmere enn noen gang før. Noen spurte: Hvorfor skal man operere friske mennesker? CI er et operativt inngrep, og da vil det alltid være en liten risiko for å skade. Operasjonen reiser etiske spørsmål: om det er feil å være døv? Er ikke døve gode nok mennesker slik de er? Kan CI gi så god hørsel at brukerne klarer seg bare med talespråk i et støyende storsamfunn? Men mest provoseres døvesamfunnet av den medisinske ekspertisen, som sier at CI ikke kan kombineres med tegnspråk. De som opereres, må rendyrke talespråk og trene opp hørselen slik at de kan bli så normale som mulig, altså så lik hørende som mulig.

CI kommer samtidig med at norsk tegnspråk endelig er blitt akseptert som språk av Stortinget, departementer, døveskoler, stadig flere foreldre, folk flest – og av døve selv, som er i ferd med å kaste av seg gamle komplekser og negative holdninger knyttet til eget språk.

Det er ut fra dette vi må forstå de skarpe frontene som oppstår i CI-debatten. De mange døve som er imot CI, ser det som en trussel mot tegnspråk, og det at de aldri blir akseptert som gode nok som de er. Døve ser først og fremst på seg selv som en språklig gruppe og ikke som medisinske kasus.

På den andre siden: alle de som ser døvhet som en alvorlig funksjonshemning som kan repareres med CI. De har ingen forståelse av at det er mulig å leve et fullverdig liv som døve, og ser på talespråklig kommunikasjon som veien til lykke. De mener ingen lenger trenger å være døve; de fleste kan få god nok hørsel til å inkluderes i storsamfunnet. *Døve trenger ikke lenger isolere seg*, sier de.

Maner til edruelighet

Lege Thor Røhrt ved øre-nese-halsavdelingen ved Ullevål sykehus uttaler seg i 1979 om utbytte av operasjonen:

> *De lydene den døve kan høre blir helt annerledes enn de lydene som kan oppfattes av et vanlig øre. Lydene kan heller ikke sammenliknes med de lyder som formidles gjennom et vanlig høreapparat. Den døve må lære seg til å tolke lydene, for å kunne ha noe utbytte av operasjonen og det tekniske utstyret.*

På spørsmål om når slike operasjoner blir mulig i Norge, sier legen:

> *Det er oppriktig interesse for saken her hjemme, og de døve er ikke glemt. Men alle må finne seg i at det er så kostbar forskning i gang ute i verden at vi her bør vente og se den raske utvikling som løper rent teknisk sett.*

I 1982 har avisen VG et stort oppslag om at *døve kan ved hjelp av et enkelt og ufarlig inngrep få hørsel.* Legene ved audiologisk avdeling ved Ullevål sykehus mener informasjonen er så villedende at de sender ut en pressemelding der det blant annet skrives:

> *I dag vil inngrepet gi falske forhåpninger om å oppnå bedre hørsel. Døve vil muligvis være i stand til å oppfatte en vibrasjonsfølelse, sterkt tunghørte vil få forsterket sin vibrasjonssans. Taleforståelighet uten samtidig munnavlesning er det ikke tale om å oppnå på nåværende tidspunkt.*

Gundersen spiller solo

I 1983 brukes det store bokstaver i avisene om professor Terje Gundersen ved Regionsykehuset i Trondheim. Det sies at han kan operere døve slik at de får hørsel. 100 døve står i kø for operasjonen, og de første syv har fått grønt lys. Legene ved andre sykehus i Norge advarer mot operasjonsmetoden til Gundersen og sier at det fortsatt er mye usikkerhet knyttet til den, og at det fortsatt gjenstår arbeid før en kan foreta slike operasjoner. I ingen tilfeller er det snakk om å gi døve normal hørsel. Det uttaler blant annet Reidar Olsholt, lege ved Ullevål sykehus' hørselssentral.

Året etter advarer også Hørselshemmedes Landsforbund, der professor Terje Gundersen tidligere var president, sterkt mot operasjonene. Selv om selve operasjonen er enkel, er det liten hjelp så lenge det ikke finnes noen plan for pedagogisk

oppfølging av pasientene etterpå, understreker de. Men både Rikstrygdeverket og Sosialdepartementet vil gi penger til operasjonene.

Forsøkskaniner for legene

I Døves Tidsskrift nr. 26-1984 tar redaktør Thorbjørn Johan Sander et oppgjør med Regionsykehuset i Trondheim. Han spør om døve er blitt forsøkskaniner for legene.

> *Operasjonen innebærer ikke at pasienten får tilbake hørselen i vanlig forstand. Utstyret som opereres inn gir vibrasjonssignaler til hjernen, og disse signalene må den døve lære å tolke. Foreløpig har det imidlertid ikke lykkes å finne en spesialpedagog som kan utføre denne opplæringen.*
>
> *Spørsmålet vi stiller oss, sier seg selv: Hva er hensikten med en slik operasjon? Her brukes regionsykehusets utstyr og folk til å innoperere et høreapparat til 30 000 kroner på en døv person. Eneste resultat er vibrasjonssignaler til hjernen, og som aldri blir annet enn uforståelig «bip-bip-bip», som trolig vil gå den «helbredede» på nervene ganske fort.*

Døvblitte med gode resultater

Jarl Gunnar Andersen, som er døvblitt, forteller i 1986 om sin operasjon ved sykehuset i Trondheim. Han understreker at han vokste opp med normal hørsel og derfor med glede hilste velkomment operasjon som kunne gi han hørselen tilbake. Han retter en takk blant annet til professor Gundersen som har gjort det mulig for døvblitte å vende tilbake til de hørendes verden. Andersen mener forskningen og utviklingen vil gå videre, slik at resultatene vil bli stadig bedre.

Reidun Hansen, døvblitt medlem av Oslo Døveforening, er en annen som deler sine erfaringer:

> *Etter operasjonen på Rikshospitalet i Oslo har jeg fått så god hørsel at jeg kan oppfatte det som sies på TV uten å støtte meg til munnavlesning. Jeg klarer en talespråklig telefonsamtale med familie i Nord-Norge.*

Audiofysiker Ole Tvete fra Rikshospitalets CI-team.

Anbefaler ikke CI på barn

De første årene er det først og fremt døvblitte som får CI, men etter hvert begynner også operasjoner av døve barn. Det gjør at foreldreutvalget i NDF går ut med en advarsel mot CI, der konklusjonen er:

> *Vi er meget skeptiske til en CI-operasjon på barn. Vi er negative til resultater ved denne metoden så langt og synes ikke det står i forhold til de inngrep som kreves. Generelt sett mener vi at inngrep på barns kropp uten livsviktige grunner er et dramatisk skritt så lenge en er usikker på hvilken gevinst CI kan gi.*
>
> *En CI-operasjon skal ikke betraktes som en generell løsning for døve barn. Likevel er dette en metode vi ikke kan se bort fra i framtiden. Det kan muligens betraktes som et av tilbudene døve barn kan få, dersom de vesentlige innvendinger en i dag har kan elimineres, ved at metoden forbedres og resultater kan garanteres.*
>
> *Vi vil i dag ikke anbefale at det gjøres CI-operasjon på barn.*

Bare voksne blir operert

I 1987 foreleser to fra Rikshospitalets CI-team ved NDFs representantmøte på Ål. Det er audiopedagog Solveig Hanche-Olsen og audiofysiker Ole Tvete. Etter studieturer til USA og Australia har Rikshospitalet operert inn CI hos fem voksne døvblitte. De bruker en annen teknologi enn den Regionsykehuset i Trondheim har fått kritikk for. Etter operasjonen blir pasientene fulgt opp med et fem måneders

Svein Arne Peterson.

treningsprogram i hvordan de best kan trene opp hørselen. Tvete og Hanche-Olsen forteller at resultatene så langt er gode. Alle pasientene oppfatter lyd i omgivelsene. De oppgir at det er en støtte til munnavlesningen og hjelp til å kontrollere egen stemmestyrke. Noen klarer også å oppfatte tale uten å munnavlese.

Betingelsene for å bli operert er at man er over 18 år, døvblitt, har ikke nytte av vanlig høreapparat, være i psykisk balanse – og at man ikke har brudd på hørselsnerven.

De to CI-spesialistene antyder at Rikshospitalet snart vil begynne operasjoner også på døve barn.

Negativ til CI på barn

Holdningen i døvesamfunnet er negativ til CI, og noen voksne som får hjelpemiddelet, opplever å bli mobbet. NDF går derfor ut med informasjon om at døvemiljøet skal være inkluderende for alle som bruker en eller annen form for tegnspråklig kommunikasjon. Døvemiljøet har alltid og vil fortsatt være en arena for døve og hørselshemmede med ulike grader av hørselstap.

Holdningen til operasjon av barn er nærmest avvisende. Mange engasjerer seg i debatten på 1990-tallet, og NDF er tydelig i sin motstand mot CI på barn. Rikshospitalet er like klar i sine råd til foreldrene at barna som får CI, ikke skal ha tegnspråk. Mellom disse ytterpunktene blir foreldrene rådville. De aller fleste foreldre som får døve barn har ingen kunnskaper om døve, tegnspråk, grad av hørselstap og den betydningen valg av språk har får barnet utvikling – ikke bare de første årene, men i livsperspektiv.

Mediestorm

Lørdag 17. januar 1988 er det et Dagsrevy-innslag med NDFs generalsekretær Svein Arne Peterson. Innslaget sender sjokkbølger til folk flest. De er forskrekket over at NDF vil nekte døve barn hørsel. På 4–5 minutter skal Peterson forklare hvorfor forbundet er imot noe som alle hørende ser på som en velsignelse; det å gjøre døve barn hørende.

Når NRK klipper ned et lengre intervju med generalsekretæren, blir hans meninger hengende i luften. Seerne får det klare inntrykket av at NDF er en konservativ sekt som for å beskytte seg selv og sin fremtid ikke unner barna hørsel. Peterson sier blant annet: *Det å CI-operere et døvt barn, er som å operere en same for at han skal bli nordmann*. Det er slike replikker journalistene liker, og når forklaringen på utsagnet blir klippet bort, ser det bare dumt ut. I ettertid er det lett å se at innslaget var ille for NDF, organisasjonen får et negativt omdømme i storsamfunnet som det tar år å snu.

Det blir storm i avisspaltene etter Dagsrevy-innslaget, både på redaksjonell plass og i leserbrev. De fleste er oppgitt og sint på NDFs holdning – og de få døve som prøver å forsvare forbundets syn, har lite å stille opp med når avisene fronter debatten med disse overskriftene:

> *Døve barn blir hørende; Se han snakker; Ut av glasskulen; Hører igjen; Overgrep å nekte barna hørsel; Reddet fra stillhetens verden; Grov omsorgssvikt å nekte barna hørsel.*

LØRDAG
Aftenposten

PORTRETTET
– Vanlige mennesker er utrolig mektige

Kvinner skaper nye vintrender

FØLER SKAM OVER SPRITDØDEN

FRISVOLD FJERNET REVISORER

FOSTERFORELDRE E DØMT

IANSELØS T SØPPELPOST

Hører igjen!

Med et cochleaimplantat i øret er nesten normalt.

Var døv.

(10) ble døv da hun var åtte uker gammel. Men nå kan hun snakke og høre, akkurat som venninnene sine, takket være et såkalt cochleaimplantat som ble operert inn i hennes høyre øre da hun var to og et halvt år gammel.

del 1 • side 4 og 5

i (10) ikke lenger døv. Hun er lett tunghørt, men lever

Håver inn millioner

Ole Kristr Bjørndalen (bildet) har i løpet av denne sesongen tjent over 600 000 kroner i premiepenger. I går ble det en ny seier i verdenscupen for skiskytterens.

del 1 • side 36

MOT VEGGEN

Heller døv enn litt hørende

Med moderne data-teknikk kan småbarn som er døve bli i stand til å føre en vanlig samtale. Men mens leger forfekter døve barns rett til lyd, kommer motargumentene fra de døves rekker. Døve barn trenger ikke dette hjelpemiddelet, mener generalsekretær Svein Arne Peterson i Norges Døveforbund.

MAY BRITT BIRKYN

– Nå er Nora trukket frem i Aftenposten, som et eksempel på hvor vellykket Cochlea-implantat (CI) kan være. Det er såvidt skjønnsomt som blir trukket frem, og det er helt rystelig at det gis inntrykk av at barna er ikke representative for den store massen. Foreldre som har CI-barn som blir klaret seg bra, vil ten det er noe galt med dem, sier Peterson.

■ Flere leger anbefaler CI-operasjon og undersøkelser fra andre land viser at opptil 10 prosent av disse barna kan forstå setninger uten munnavlesning. Kan Norges Døveforbund sette seg ut over dette?

– Vi har ikke hørt til disse undersøkelsene. CI gir ikke hørsel tilbake, det gir bare en forsmmelse av å høre bare. Legene vil at barna skal bli en del av de hørendes verden. Dere har konsekvensene på å høre, men vi har konsekvensene på ikke å høre. Hørende tror at det er et gjeval å høre lyd, men slik er det ikke.

■ Dere som er døve kan heller ikke vite hva slags lyd CI-barna får. Hvorfor skulle dere være mer samlingsberettiget om dette enn hørende?

– Ville du, som hørende, være fornøyd med å få en lydforsmmelse? Dessuten må vi snakke om hva som kreves etterpå for at CI skal kunne gi praktiske resultater. Det skal så utrolig mye trening til, jfr. barn må få lov til å være barn. Dessuten er operasjonene svært kostbare.

Cochlea-implantat

- En radiomottager operert inn i skrukjeven og elektroder lagges inn i sneglehuset (cochlea). Disse stimulerer hørselsnerven med elektriske signaler. Hørselsnerven sender signaler til hjernen, som tolker lydene
- Det ytre utstyr består av mikrofon og radiosender som festes med magnet bak øret. Til dette bobles en liten bleprosessor som bæres på maven
- Operasjon må fyselas mens hørselsnerven er aktiv, helst før barnet er to-tre år
- De første barna ble operert i USA i begynnelsen av 70-tallet. I 1990-årene har motstanden i døvefrorenigene vært bastant. I Norge har alle cochlea-implanterte barn hørende foreldre.

SKEPTISK: Med tegnspråk viser generalsekretær Svein Arne Peterson i Norges Døveforbund sin bekymring til Cochlea-implantat. Skeptisk, sier han selv.

FOTO: JON-PETTER ENEMARK

tilrettelegge språkopplæringstilbudet slik at CI-barn virkelig kan få utbytte av de nye mulighetene? Avdelingsdagene som jobber med CI-barn understreker jo nettopp betydningen av intensiv språktrening.

– Dersom striden fortsetter, noe vår er vi jo inne på det pedagogiske vanskeområdet som oppstår etter en operasjon. Og det er vel en annen diskusjon?

■ Nei, for prinsipielt er vel nettopp at dette henger svært tett sammen. Dere i døvesamfunnet har kjempet lange tier å få tegnspråket akseptert, og i Oslo ble endelig læreplanen endret. Da kom også barnehagen som gir døve rett til tegnspråk-opplæring. Nå vil dere at saken skal ligge som en betalig lov og frykter at Cochleaimplantatet igjen skal aktualisere debatten om tegnspråk. Er det dette dere er så redde for?

– Tegnspråk har vært forbudt

3 MORGENBLADET 11–17. MARS 2005

Samfunn Døve

En stille kamp

En av de siste: Charlotte Dingsheim går i niende klasse ved Skådalen skole for barnehørselshemmede i Oslo. Hun får fullføre skolegangen, som etter skolåret 2003/04 legges helhetlig ned ved skolen selv.

Takket være en operasjon som gir døve barn noe av hørselen tilbake, tømmes døveskolene for elever. Nå vil Kunnskapsdepartementet legge ned tre av fire døveskoler. Motstandsbevegelsen ruster til strid.

Audun Beisvik Bisgaard og Siv Dolmen (foto)

– I fjerde og femte klasse sluttet jentene å ikke, og det ble mer smågrat. Da ble jeg heller med gutene og spilte fotball og slåttall, forteller Cecilie Kornhavn (26) fra Gjøvik.

Den lydstarke jenta med tvesangsjakt forteller at hun i skoltens av 3. klasse startet å bli så på skolen. Da mistet spastte foreldre begynte hun å gråte.

– Mange kalte meg gamejenta. Men jeg ville jo være jente, jeg også, forteller hun.

Vi er på Skådalen videregående skole i Oslo for å snakke med døve ungdommene om hverdagen skolegangen deres har vært. Skolen har en egen avdeling for døve, med undervisning i og på tegnspråk. Noen av de ti førstelinjeingene i aldreen, 16–18 år har gått på døveskole, andre på hørselshjelpe – de fleste begge deler. Jeg får en døveskolt på hver skulder – den ene overvarter det jeg sier til tegnspråk, den andre overvarter eleverens tegn til talespråk slik at jeg forstår dem.

Fire andre elever forteller historier som ligner Cecilie Kornhavns. Nær jenter i klassen blir «spurkrtet» og «jaget» mot slutten av barneskolen og begynnelsen av ungdomsskolen, hang de ikke med lenger. Spurte de hva som ble sagt, var beskjeden ofte «gjem deg».

– Jeg var sint på lærerne og de andre, men jeg følte så på seg som en fuskeprosjektresultat. Jeg visste hjem i hver pause. I klassen klasse var jeg helt alene, forteller Nora Feyen (16).

Mor sosial. I niende klasse bestemte Cecilie Kornhavn seg for å forlate bostadskolen. Hun begynte i stedet på Skådalen skole for hørselshemmede i Oslo.

– Plutselig opplevdet jeg alt. Jeg turnga ikke å spørre om noe. Før var jeg livelt stil i naklen av å følge med på lærer og døveskolt, og ble ofte syk, forteller hun.

Nora Feyen begynte også på Skådalen, i begynnelsen av åttende klasse.

– Jeg lærte meg tegnspråk i rekordfart i hotellrom. Det var vært å oppleve at en gruppe gratet sammen og jeg forstår, forteller Nora Feyen.

Andreas Årsdalsbråten (17) var god i fotball da han gikk på bostedskolen i Fåvang i Gudbrandsdalen, men «ikke noe sosial typ». I niende klasse begynte han på Skådalen, og etter det er han blitt mye sosial. «Veldig» leseren det spontant fra en av de andre elevene.

Bare fra av de å han gått på bostedskole hele tiden og vært forsøvd med det.

– De andre hjelp meg å forstå, forteller Hanne Marie Rørthers (18).

De ti ungdommene er ikke i tvil. Kunnskapsminister Kristin Halvorsen gjør en stor feil når hun legger ned tre av landets fire døveskoler.

Lang kamp. I november 1990 demonstrerte 700 mennesker i Oslo sentrum under parolen «La døveskolene leve». Det har likket en antagonismegrad over landet siden 1960-tallet, og nå har staten bestemt seg for at den ikke lenger skal drive spesialskoler. Året etter innførtestas HVPU-reformen – psykisk utviklingshemmede flyttes ut av institusjonene til egne bolger i lokalsamfunnet. Konsensusen var stort sett svært for gruppen med spesialbehov, og staten ønsket også å legge ned døveskolene. «I 1991 må vi skulle å sende 'elevene' barn bort. Også barn med adferdsvanskes har rett til et liv der familien bor,» sa Arbeiderpartets Grethe Fossum.

Demonstrasjonene sier de ikke ser på seg selv som fuskiprosjektresultater, men som en språklig minoritet, etter at lingvistene allerede på 1960-tallet bevisste at tegnspråk er et fullverdig språk. Språket trenger et redje for å overleve. Den interessegrupperinge arbeidsgrupperingen lyttar og døveskolene for leve videre.

I. februar i år sender kunnskapsministeren Kristin Halvorsen fra SV ut en pressemelding hvor hun skriver at tre av fire statlige døveskolene legges ned, med umiddelbar inntakastopp. Dagens elever kan fortsette til skolåret 2013/14 – etter det ikke heltidsskoler

MADE TO AR GAMLE Hege og søsteren Ida (3) er tvillinger i tegnspråk. Når Hege blir CI-operert, vil hun kanskje kunne kommunisere med søsteren på flere måter.

Vil ha datteren ut av glasskulen

Aftenposten leder an

Aftenposten er den toneangivende avisen. De har 25. januar samme år et helsides, svært pågående, intervju med Svein Arne Peterson der han utfordres på NDFs holdning til CI på barn. Han fronter en politikk som er forankret i forbundsstyret, og som bygger på anbefaling fra forbundets CI-utvalg. Et utvalg som består av Bjørn Stensvoll, døv; Eirin Sæther Berns, hørende mor til døv jente; Vidar Sund, tegnspråktolk, og Svein Arne Peterson.

Overskriften på Aftenpostens intervju er: *Heller døv enn litt hørende.*

I innledningen skriver avisen videre:

> *Med moderne datateknikk kan småbarn som er døve bli i stand til å føre en vanlig samtale. Men mens leger forfekter døve barns rett til lyd, kommer motargumentene fra de døves rekker. Døve barn trenger ikke dette hjelpemiddelet, mener generalsekretær Svein Arne Peterson i Norges Døveforbund.*

Peterson svarer:

> *Nå er NN trukket frem i Aftenposten, som et eksempel på hvor vellykket cochleaimplantat kan være. Det er alltid stjernene som blir trukket frem, og det er helt nydelig at det går an. Men stjernene er ikke representative for den store masse. Foreldre som har barn med CI som ikke klarer seg bra, vil tro det er noe galt med dem.*

Generalsekretæren prøver å få frem til alle journalister som har vilje til å lytte at barna ikke blir hørende. De får hørsel, men ingen vet hvor god hørselen blir og hvor stor praktisk nytte barna vil ha av den i samtaler med andre.

Vi gjør et hopp til mars 2011, da har Morgenbladet en stor artikkel om døve barn. Der står samme NN frem, og forteller om en tid som inkludert i nærskolen:

> *Da jentene i klassen ble «pratete» mot slutten av barneskolen og begynnelsen av ungdomsskolen, hang jeg ikke med lenger. Spurte jeg hva som ble sagt, var beskjeden ofte «glem det». Jeg var sint på lærerne og de andre, som jeg følte så på meg som funksjonshemmet. Jeg reiste hjem i hver lunsjpause. I åttende klasse var jeg helt alene.*

Senere får historien en god slutt, hun lærer seg tegnspråk, får venner både blant talespråklige og tegnspråklige – og ikke minst hun har fordelen av å kunne bruke tegnspråktolk der hun føler for det. Hun klarer talespråklige samtaler på tomannshånd, men ikke i gruppesamtaler – for eksempel familieselskap. Ikke alle CI-opererte får like god hørsel som henne – men hun er en av de første som kan gjøre Ole Brumms ord til sine: *Ja takk, begge deler!* Spørsmålet i ettertid er om veien hennes kunne blitt lettere om de som ga råd, grep fatt i dette postulatet tidligere.

Tilbake til stormen i 1988

I Aftenposten blir generalsekretær Svein Arne Peterson stilt til veggs med skarpe spørsmål, og flere ganger avbrutt med at han ikke svarer godt nok på spørsmålene som stilles av journalist May Britt Brøyn.

Hørselshemmedes Landsforbund

Hørselshemmedes Landsforbund står for det stikk motsatte synet enn NDF. I en pressemelding sier de:

> *Ny teknologi gjør det mulig å operere inn et avansert høreapparat – et cochleaimplantat – i det indre øret. Med dette gis døve barn mulighet for å lære norsk. Likevel er mange døve og enkelte i fagmiljøet sterkt imot denne operasjonen.*

HLF krever at alle foreldre som ønsker CI, må få operasjonen utført ved sykehus i Norge, slik at man unngår at foreldre reiser utenlands for å få dette.

Redd Barna

Noen få foreldre takker nei til CI-operasjon. Da tar organisasjonen *Redd Barna* saken et skritt videre når de klager foreldrene inn til Kirke- og utdannings- og forskningsdepartementet og går ut i media med påstanden:

> *Døve barn hindres i medisinsk behandling og oppfølging som kan gjøre dem hørende – brudd på barns rettigheter?*

Redd Barna viser til FN-konvensjonen om barns rettigheter, artikkel 24, som slår fast at barn har en selvstendig rett til den beste medisinske behandling staten kan gi – og artikkel 23, om at barn har rett til et anstendig liv som sikrer deres verdighet, fremmer selvtillit og legger forholdene til rette for at de skal kunne delta aktivt i samfunnet. De viser også til professor Erik Teig ved Rikshospitalet og hans påstand om at døvepedagoger hindrer barn i å bli hørende.

Ingeborg Skaten.

Døves Tidsskrifts redaktør Ingeborg Skaten kommenterer dette i en lederartikkel, blant annet med disse ordene:

> *Det er all grunn til å reagere når en tung organisasjon som Redd Barna uttaler seg på en måte som gir inntrykk av at et døvt barns muligheter for et anstendig, verdig og aktivt liv avhenger av «medisinsk behandling» som kan gi dem «varig eller midlertidig hørselsevne».*
>
> *Redd Barna bygger sin innsikt i saken på avisoverskrifter – og stiller spørsmål som: «Kan foreldre velge å la barnet vokse opp og integreres i en døvekultur, når nye alternativer i medisinsk teknologi supplert med tilpasset pedagogikk kan gi barn gode integreringsmuligheter blant hørende.»*
>
> *Hva mener Redd Barna? Skal tilgjengelig medisinsk teknologi være begrunnelse for at et døvt barn må CI-opereres, enten foreldrene vil eller ikke? Hvis dette er Redd Barnas oppfatning, er det skremmende.*

Fædrelandsvennen

Sørlandets største avis, Fædrelandsvennen, spanderer lederartikkel på saken, under overskriften *Grov omsorgssvikt*:

> *Et spørsmål som i vår villeste fantasi ikke hadde trodd skulle bli aktuelt, er kommet opp som følge av at medisinsk teknologi nå gjør det mulig å operere en del døve barn slik at de kan få høre. Dette opplever en del døve foreldre som så truende at de nekter sine barn denne operasjonen, som må utføres før barna kommer i skolealder for å ha tilsiktet virkning.*
>
> *Begrunnelsen for å motsette seg operasjon, er at den angivelig skal utgjøre en trussel mot den minoritetskulturen som de døve representerer. Analysen er altså at storsamfunnet på imperialistisk vis skulle ønske å frarøve døve foreldre stillheten og tegnspråkets fellesskap med sine barn. Denne holdningen finner vi så opprørende at vi ikke nøler med å karakterisere den som utilslørt foreldreegoisme og grov omsorgssvikt. Det er først og fremst barnets fremtid det står om, ikke foreldrenes. Og vi må spørre oss hva som blir det neste for denne nyoppdagete og forfulgte kulturelle minoriteten, døve familier i kirkeasyl på flukt fra helsevesenet?*

Adresseavisen

Trøndelags største avis, Adresseavisen, er mer nyansert i sitt syn på saken i sin lederartikkel:

> *Det vil bli viktig å gi rom for begge standpunkter og se den pedagogiske utfordringen det ligger i å utvide undervisningsmetodikken overfor døve og hørselshemmede til å omfatte også de CI-opererte barna.*
>
> *(…) Medisinere, sosionomer, pedagoger og psykologer bør nå bidra fra hver sine fagområder så de døve barnas foreldre kan få så kvalifiserte råd som mulig.*

Leserbrev fra foreldre

Foreldre som har valgt både CI og tegnspråk, er også på banen med leserbrev i Aftenposten:

Åse Wrolsen:

> *Som mor ønsker jeg at min hørselshemmede sønn skal ha så mange muligheter som mulig, og hans evne til å mestre kommunikasjon med storsamfunnet blir da avgjørende. Det er ikke snakk om å gå på de hørendes premisser, eller ikke akseptere døvhet, men å klare seg i samfunnet med en alvorlig funksjonshemming. Har vi mulighet til å kompensere for noe av hørselstapet, ja så gjør vi det.*

Jan Tore Kalvik:

> *Sønnen vår er født døv og fikk CI for vel ett år siden. Han går nå i spesialbarnehage for døve og hørselshemmede barn, hvorav flere med CI. Der går det på en blanding av tegnspråk og lyd-/taletrening, tilpasset hver enkelts behov. Hjemme går det på tegn til tale, også fordi det er praktisk av hensyn til andre hørende. Taletrening hjemme skjer gjennom lek med herming av enkle ord og setninger.*

(…) Hva som etter hvert blir hans førstespråk, vet vi ikke i dag. Dersom den nåværende positive utviklingen fortsetter, tror vi han kommer til å beherske både norsk tale og tegnspråk.

Leserbrev fra døve

Også døve gis plass på debattsidene i Aftenposten, og vi er fremdeles i januar/februar 1988:

Odd-Inge Schröder:

CI-barn skal trenes og stimuleres til stadighet efter det samme prinsippet i oralismen og høreapparatbruken – trening og atter trening på en defekt sans, Hvorfor gjøre døve mer handikappet enn de er fra før? Hvorfor ikke bygge på en sans de har til fulle, nemlig synet? Nemlig å bruke tegnsprog? Har ikke enkelte medisinere oppdaget at tegnsprogene er fullverdige lingvistiske systemer på linje med talesprogene?

Gunnar Dehli, generalsekretær ved Hjemmet for Døve:

Det er meget lett å score poeng mot døve CI-motstandere i denne debatten. Det kan virke enkelt å kjøre døve til veggs her og stemple dem som sekteriske og snevre. Døvesamfunnet har nærmest en umulig oppgave å skulle gjøre sitt anliggende forståelig for folk. Dette er en utfordring døve selv må ta et hovedansvar for.

(…) Før storsamfunnet fordømmer CI-motstanden blant døve, bør det forstå at døvegruppens historie kan leses som en mer elle mindre sammenhengende undertrykkelsesberetning, der «de hørende» har forsøkt å gjøre den døve mest mulig «hørende-lik». Som del av dette bildet er døve også blitt forsøkt hindret i å bli tegnspråklige, idet samfunnet har ment at det var bedre for dem å tilegne seg de hørende, majoritetens språk. Historien vitne om både døve og pedagogers nederlag i disse forsøkene. CI kan lett oppfattes som det hørende samfunns hittil mest sofistikerte forsøk på å gjøre døve «hørende-like» - dog uten virkelig å bli hørende.

Steinar Sandstad.

Ansatte i Statped får munnkurv

Styret for kompetansesentrene for hørselshemmede gir ansatte munnkurv mot å uttale seg om barn med CI. Sektorstyreleder for sentrene, Steinar Sandstad, sier til Aftenposten:

Vi vil se nærmere på hvilke holdninger foreldre og barn blir møtt med når de kommer til kompetansesentrene. Målet er å forhindre unødvendig angst og usikkerhet. Vi er også nødt til å høyne kompetansen hos våre pedagoger.

Hilde Haualand:

I Klassekampen 10. mars skriver hun blant annet:

Grunnen til døves skepsis kan først og fremst forstås hvis man erkjenner at legene faktisk ikke har lært av sine tidligere eksperimenter. En CI-operasjon er ikke noe revolusjonerende nytt. Det er gammel vare (høreapparater) i ny innpakning. De argumenter som i dag brukes for å operere små døve barn, er akkurat de samme som man brukte for 30 år siden. Da ble høreapparatene så små og lette at man kunne bære dem med seg. Den endelige løsningen på døves problem var funnet, nå skulle man frigjøre dem fra tegnspråkets åk, og la dem få bli en del av «vår hørende verden», og døve skulle få «valgmuligheter». Noen få, veldig få, greide seg slik legene håpet. Resten havnet hos døveforbundet. Og de har mange og lange smertefulle erfaringer med den trening CI-barna må gjennom.

Operasjoner i Bergen og Oslo

Det er to sykehus som opererer døve barn: Haukeland i Bergen og Rikshospitalet i Oslo. I Døves Tidsskrift forteller overlege Ola Lind ved Haukeland at selve operasjonen tar tre timer, og skjer under full narkose. Han sier videre:

> *Vi er forsiktige med å love for mye til de som ønsker operasjon. Vi sier at de vil få hjelp til munnavlesning, at de vil få lydkontakt med omverdenen og at eget talespråk ofte vil bli bedre. Det er stor variasjon av nytten av operasjonen. De alle flinkeste klarer å snakke i telefon dersom det dreier seg om kjent stoff, men ikke alle blir slike «stjernepasienter». Det er helt urealistisk å tro at man blir normalt-hørende, det er urealistisk å tro at operasjonen ordner alt, det skal mye trening og egeninnsats til etter inngrepet.*

Taler NDF midt imot

Døves Tidsskrifts redaktør Thorbjørn Johan Sander er som kjerringa mot strømmen blant døve:

> *Vi kan regne med at CI blir mer og mer vanlig, også for barn, etter hvert som man finner ut hvordan barna kan dra nytte av litt hørsel, og om ikke mange år vil alle «døve» barn fungere mer eller mindre som tunghørte. I hjem og skole vil man kunne bruke talespråket, med tegn som støtte for talespråket. De som i dag blir gjort avhengige av tegnspråk, vil antakelig som voksne komme i den frustrerende situasjon at de vil bli sett på som de siste av en utdøende art.*

Mer forskning på opplæring

I 1998 samler Norsk Audiopedagogisk Forening 230 medlemmer til CI-konferanse. På konferansen fremkommer det at 27 barn under 6 år har fått CI i Norge de siste 4 årene. Målet med seminaret er å få frem problemer og utfordringer knyttet til undervisningen av barn med CI. Det konkluderes med en oppfordring til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet om å satse på mer forskning knyttet til oppfølging og opplæring av barn med CI, gjerne i fellesskap med de nordiske landene.

NDF aksepterer CI på barn

Forbundsstyret i NDF ser i 2000 et behov for en bredere og mer balansert informasjon knyttet til cochleaimplantat på barn. Det er en kjensgjerning at CI er kommet for å bli og det må være utgangspunkt for NDFs policy.

Men Rikshospitalet står på sitt

Døves Tidsskrift ved redaktør Ivar Arne Sletto gir i 2002 ut et temanummer om CI. Der anbefaler teamet på Rikshospitalet som driver CI-operasjonene og oppfølgingen at det bare brukes talespråk til barn som får CI, til nød kan det brukes tegn som støtte de første årene. Barna må opereres så tidlig som mulig for å få maksimal effekt av lyden. Audiofysiker Hans Borchgrewinks påstår i sin artikkel at det er skadelig å bruke tegnspråk til barna fordi hjernen da vil utvikle seg slik at det blir umulig å lære talespråk.

Dette kommenteres i samme blad av Eva-Signe Falkenberg, leder for audiopedagogutdanningen i Norge slik:

> *Her har man vel satt saken vel mye på spissen. Det som bekymrer meg mest er at tidlig opererte barn som får tegnspråk ikke får den nødvendige auditive input og trening som skal til for at talespråkutviklingen hos den enkelte skal få gunstige betingelser.*

Peterson tar selvkritikk

I samme blad erkjenner tidligere generalsekretær Svein Arne Peterson at forbundet gjerne skulle taklet CI-debatten på 1980-tallet noe annerledes:

> *Vi skulle fokusert mer på hva som skjer med barna etter CI-operasjonen. Men vår negative holdning til CI var bra på den måten at vi fikk frem en bevisstgjøring av at det rent hørselstekniske ikke er nok for å gi barna et godt liv.*

På spørsmål om han fortsatt er imot CI på barn, svarer han:

> *Både ja og nei. CI-operasjonen er noe vi må forholde oss til, vi kan ikke stoppe den tekniske utviklingen. Men vi må være klar over at de fleste som blir operert per i dag ikke vil få full, normal hørsel. De vil fortsatt trenge tegnspråk.*
>
> *(…)Vi vet fra historien hvordan det er å vokse opp uten normal hørsel, og uten tegnspråk. Vi trenger ikke flere generasjoner som faller mellom de berømmelige to stolene, ikke hører de godt nok til å fungere fullt ut sosialt i det hørende samfunn, og ikke kan de tegnspråk slik at de fungerer fullt ut i tegnspråklig miljø.*

Forbundsleder Sonja Myhre Holten.

Lederartikkel av Sonja

I temanummeret av Døves Tidsskrift skriver NDFs forbundsleder Sonja Myhre Holten blant annet i sin lederartikkel med overskrift: *Hvorfor ta sjansen?*

> *I de senere år har det gått opp for de fleste at CI er kommet for å bli. Man kan mene hva man vil om å operere små barn, men faktum er at de aller fleste barn som blir født døv blir operert. Det er en erkjennelse vi må ta på alvor i døvesamfunnet. Den aggressive avvisningen av foreldrenes valg må være et tilbakelagt fenomen.*
>
> *Kampen er nå ikke for eller mot CI, men hva som skjer etter at barnet er operert. For i den siste tiden har vi opplevd at fagfolk ved Rikshospitalet og andre steder anbefaler at tegnspråk ikke skal brukes for disse barna. Vi har fått vite at den talespråklige produksjonen får best vilkår om tegnspråk holdes utenfor. Det er mot slike synspunkter vi må argumentere.*

Så peker forbundslederen på at det er mye usikkerhet knyttet til hvor mye hørsel en operasjon gir barna, for selv legene sier at barna ikke får normal hørsel. Myhre Holten mener barna fortjener å få både tegnspråk og talespråk. Hun avslutter lederartikkelen med en oppfordring til fagfolk og foreldre:

> *Lytt til døves egne erfaringer. Mange er de tunghørte som har falt mellom alle stoler og som først når de treffer døve og døvesamfunnet våger å sette seg. NDF er ikke mot noe, men for alt. Ja til taletrening så lenge det også åpnes for tegnspråk. At tegnspråk ødelegger for talen, tror vi er en myte.*

NDF er positive til CI

Neste forbundsleder i NDF, Hanne Kvitvær, forsterker det den forrige lederen ga uttrykk for når hun i 2004 skriver i Døves Tidsskrift:

> *CI er et hørselsteknisk hjelpemiddel som er kommet for å bli. NDF er positive til CI når det samtidig satses på tegnspråk. Det skal innrømmes at mange i døvemiljøet har vært – og noen fortsatt er – skeptisk til CI. Det er en skepsis bygget på at noen leger og pedagoger mener det ikke skal brukes tegnspråk til barn som har fått CI.*

Kan døve bli hørende?

I 2005 omtaler en lederartikkel i Døves Tidsskrift en doktoravhandling om CI:

> *- Kan døve bli hørende? – er den sensasjonspregede tittelen på Ona Bø Wies doktoravhandling om kartlegging av de hundre første barna med cochleaimplantat (CI) i Norge. Wie er ikke dummere enn at hun setter spørsmålstegn ved tittelen. Det gjør ikke avisene, som straks er ute med overskrifter om at døve blir hørende. Og slik lever mytene om døve videre, godt hjulpet av en som tar doktorgrad på emnet.*

Tar Bibelen til hjelp

Sosial- og helsedepartementet har hatt en arbeidsgruppe som har vurdert tilbudet til barn og voksne med CI. I 2006 presenterer de rapporten sin, som blir slaktet av mange. NDFs representant i arbeidsgruppen trekker seg fra gruppen og går offentlig ut og tar avstand fra rapporten. Den er utrolig nok publisert uten at arbeidsgruppen har fått vurdere det siste utkastet. I gruppen er det fem medisinere, en pedagog, en fra HLF og forbundsleder Hanne Kvitvær fra NDF. Utvalgets leder er Anna Valborg Mikkelsen, som nekter å kommentere rapporten i Døves Tidsskrift, men henviser til departementet. De vil heller ikke gi noen kommentar, men har vett nok til å trekke hele rapporten tilbake. For å illustrere nivået på rapporten gjengir vi åpningssitat som de har hentet fra Markusevangeliet:

> *Han har gjort alle ting vel; både gjør han at de døve hører, og at de målløse taler.*

Med et slikt nivå holder gruppen liv i den betegnelsen flere statlige utvalg ofte får: supperåd.

Barneombud Reidar Hjermann.

Barneombudet er bekymret

I 2008 kommer barneombud Reidar Hjermann på banen. I et brev til Helse- og omsorgsdepartementet gir han uttrykk for bekymring for habiliteringen av barn med CI:

> *Så langt Barneombudet har oppfattet, forblir implanterte barn tunghørte i større eller mindre grad selv om de trener seg opp til å tolke lydopplevelse så godt at det gir grunnlag for å oppfatte og produsere tale. Der igjen havner barna i samme situasjon som andre tunghørte barn uten tegnspråk; de faller mellom to stoler. Pårørende vi har vært i kontakt med, hevder at barna faller utenfor både i undervisningssammenheng og i det sosiale fellesskap. Barneombudet er ikke kjent med om dette gjelder alle barn med CI, og vi vet heller ikke hvor mange. Men om det bare gjelder en av ti barn, vil dette uansett være en for mye.*

Nei takk til ja takk, begge deler

NDF sliter fortsatt med å kvitte seg med stempelet om at de er imot CI til døve barn. De vinner ikke frem med argumentet om at det viktigste er at barna får lære tegnspråk. Foreldre og mange fagpersoner oppfatter forbundet som negativt, og NDF har problemer med å få til en god dialog med foreldrene. Derfor lanserer forbundet slagordet: *Ja takk, begge deler.* I betydningen ja til både CI og tegnspråk.

En åpen debattkveld i Oslo Døveforening viser at ikke alle døve er enig i denne strategien. Flere mener at NDF ikke skal mene noe som helst om CI, men konsentrere seg om norsk tegnspråk og være opptatt av å skape et best mulig samfunn for døve. Forbundets argument for slagordet er at 90 prosent av døve barn får CI uansett hva NDF mener, så nå gjelder det å overbevise foreldrene om at også barn med CI må få tegnspråk.

Stor debatt på Ål

I debattene døvesamfunnet har om barn med CI og valg av tegnspråk eller ikke, er det sjelden de som er imot tegnspråk, kommer på banen. Det skjer imidlertid på et seminar om *CI og tospråklighet* på Ål i 2008. Som alltid er det en rekke tegnspråklige fagpersoner som taler varmt for at alle døve, med og uten CI, bør satse på tospråkligheten norsk tegnspråk og norsk. Men på dette seminaret er det også motstemmer, og vi lar dem få komme til ordet i kortform:

Konsulent Hanne Nøding, Hørselshemmedes Landsforbund:

> *HLF ønsker at barna som velger talespråk skal få et bedre tilbud. Vi mener foreldrene har tre valg: bare talespråk, bare tegnspråk eller kombinasjonen tegn og tale. Foreldre og ekspertisen på Rikshospitalet skal velge det som er best for barnet.*

Audiopedagog Borghild Landsvik, Rikshospitalet:

> *Vi sier ikke at tegnspråk skader den talespråklige utviklingen, men med hørselen CI-barn får er det for mange naturlig å bruke tegn og tale som en alternativ kommunikasjonsform. De fleste barn bor langt fra der tegnspråkkompetansen finnes og det er vanskelig å lære*

Rikshospitalets Borghild Landsvik til venstre i samtale med Berit Emilie Sørnypan.

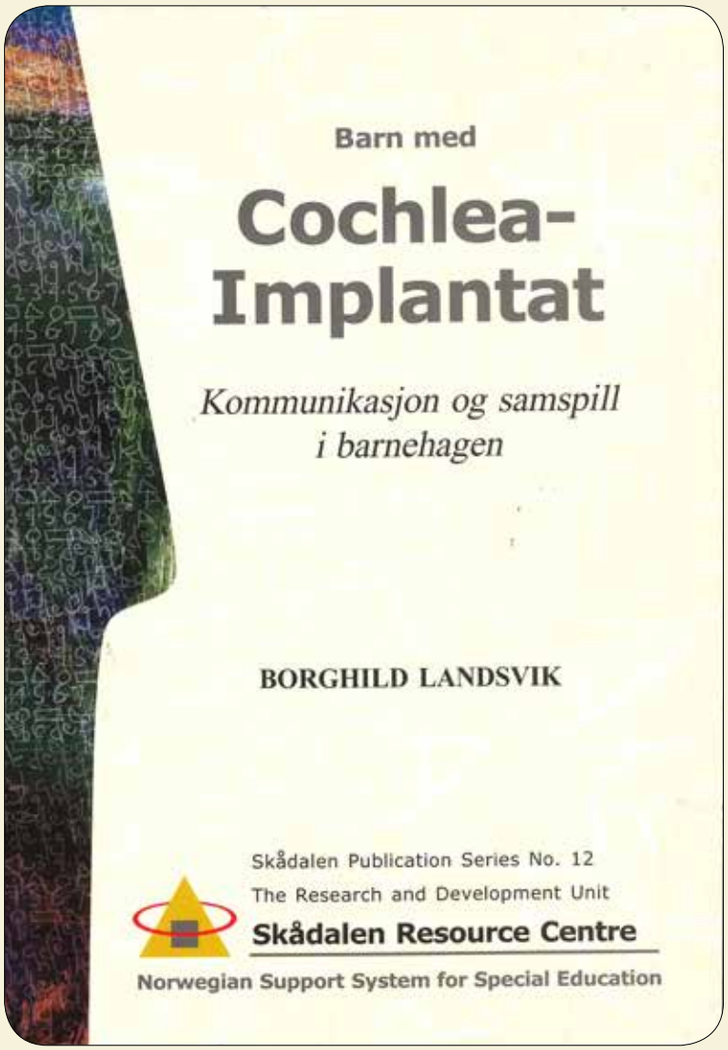

seg norsk tegnspråk. For mange av barna kan det fungere bare med talespråk.

Mor til et barn med CI, Cecilie Dahl:

Jeg er ikke imot tegnspråk, men tror ikke at vår familie har tid og krefter til å lære seg et nytt språk.

Barnet, språket og livet

I Trondheim er det nordisk seminar om CI med den vakre overskriften: *Barnet, språket og livet*. En av foreleserne er svenske Richard Wanderydz. Han forteller at også i Sverige står pedagoger mot medisinere i synet på kombinasjonen tegnspråk og CI. Han deler denne historien med oss som et apropos til at barna må få CI så tidlig som mulig.

Patrick Kermit.

Vår datter, Tiffany, ble døv etter en for tidlig fødsel. Vi var aldri i tvil om å satse på svensk tegnspråk, vi ville ha maksimal kontakt og kommunikasjon med henne fra første dag. Hun utviklet tegnspråk raskt, mens talespråket bare bestod av korte ord. Legene mente vi kanskje hadde brukt for mye tegnspråk til henne, og på den måten ødelagt for talespråket hennes – men vi var sikre på vårt veivalg. Da hun var seks år fikk hun CI. Vi forklarte grundig for henne på tegnspråk om hele operasjonen og prosessen hun skulle gjennom. Og hvordan er situasjonen i dag? Vi har valgt en tegnspråklig skole. Tiffany bruker tegnspråk og talespråk om hverandre.

Så viser faren et videoopptak av datteren der hun først forteller en historie på et rikt og livfylt tegnspråk. Etterpå forteller hun den samme historien på talespråk.

Doktorgrad på CI

I 2010 disputerer Patrick Kermit, Trondheim, for den filosofiske doktorgraden med en avhandling om etiske vurderinger av tilnærminger etter at barn har fått CI. I Døves Tidsskrift sier han:

Forskning viser at de aller fleste barn med CI oppnår å høre mer. Mange av disse får gode resultater i tester som måler taleoppfattelse og taleproduksjon. Men problemet med mange av testene er at de er begrensede. Det tester bare noen deler av det å kunne bruke et språk, og testene er konstruerte, med begrenset virkelighetstilnærming. Målet kan ikke bare være hørsel og tale i seg selv, men den fullstendige realiseringen av barns fulle språklige potensial. De

som bare tror på teknologien blir for optimistiske på dennes vegne. Implantatet må utnyttes, men er ofte ikke nok alene. En tospråklig strategi, hvor barnet får anledning til å tilegne seg både tegnspråk og et talt språk, representerer en rasjonell og etisk gjennomtenkt tilnærming som ikke minst sikter mot at barnets muligheter til ulike veivalg holdes åpne frem til det punktet hvor barnet selv artikulerer sine forsett.

Striden er (nesten) over

I 2015 utgir Det norske medicinske Selskap boken *Da cochleaimplantasjon kom til Norge*. Boken gjengir innledninger og samtaler mellom sentrale personer som sto på begge sider da striden for eller mot CI raste som verst på 1980 og 1990-tallet. Altså representanter fra Rikshospitalet, pedagoger, psykologer, foreldre og de to interesseorganisasjonene NDF og HLF. Av tegnspråklige deltar Gunnar Dehli, Aase Lyngvær-Hansen, Hilde Haualand, Patrick Kermit, Bjørn A. Kristiansen, Svein Arne Peterson, Thorbjørn Johan Sander og Arnfinn Muruvik Vonen.

Vi registrerer at begge parter har kommet hverandre i møte. En av møtelederne, professor i indremedisin, Stein A. Evensen, nevner i sin oppsummering følgende:

På bakgrunn av dataene Ona Bøe Wie har lagt fram, skjønner man hvor utrolig vanskelig det må ha vært å ta et valg. Det er så mange variable som spiller inn. Der hadde det vært på sin plass med en kanskje mindre bastant holdning fra fagfolk, særlig i de første årene. Jeg snakker om de vanskelige årene, altså pionerårene.

Noe annet som overrasket meg, er hvordan CI er blitt snakket ned av flere. Hva mener jeg med det? Jo, at CI er blitt fremstilt som bare en variasjon av et høreapparat og ferdig med det. Erfaringene som står bak slik påstand tror jeg har med å gjøre at man ikke er født døv og fått et CI før man er seks måneder, men at man har fått CI på et senere tidspunkt der hovedoppgaven har vært å bevare en hørselsrest best mulig. Derfor vekter dette for meg i begge retninger. Det er god grunn til å si at de som sto mot hverandre i pionereårene, begge hadde rett, men med forskjellig forutsetninger.

Og så?

De siste årene har debatten om CI stilnet. Trolig får mer 90 prosent av barn som er født døve CI, de fleste foreldrene velger også tegnspråk eller tegn til tale. I større grad enn før søker foreldre opp informasjon om tegnspråk, døve og CI på internett. Legene og pedagogene har ikke lenger samme autoritet som før, foreldrene har større forutsetning enn tidligere til å gjøre sine valg på et bredere grunnlag.

Det er fortsatt slik at noen av de som opereres, får en svært god hørsel, noen operasjoner er mislykket – mens det store flertallet av barna som opereres får en hørsel slik at de fungerer som hørselshemmede. Den største gruppen får hjelp av hørselen til å utvikle talespråk og kan klare samtaler på tomannshånd med støtte av munnavlesning – men i gruppesamtaler, forelesninger, støyende omgivelser fungerer de som døve.

I det voksne døvemiljøet vil vi tro at ingen i dag mobbes for å ha CI. Det er ganske uvanlig å dele de som kommer i døvemiljøet inn etter grad av hørselstap. Det betyr ingenting om de er døve, hørselshemmet, bruker CI eller høreapparat – eller om de faktisk hører helt normalt. Det er tegnspråk som binder sammen de som ferdes i døvesamfunnet.

Utviklingen av CI-teknologien og andre typer teknologiske og medisinske fremskritt vil gi de fleste bedre hørsel, men vi vet at selv mindre hørselstap gjør kommunikasjonen vanskelig. Og så må vi ikke glemme: Det vil sannsynligvis alltid være en gruppe døve som av medisinske grunner ikke kan gis hørsel, og jo mindre den gruppen blir, jo viktigere bør arbeidet for gruppen være.

Vi forlanger: Daglig 5-minutters nyhetssending fremført på tegnspråk. Bruk av døvetolk i flere TV-programmer. Barne-TV må bli for ALLE barn, også de som er døve. Slutt med reprise-tekstingen, la oss få tekst ved første gangs sending. Faste «døveprogrammer» i TV. Konsulent for døve/tunghørte i NRK-fjernsynet.

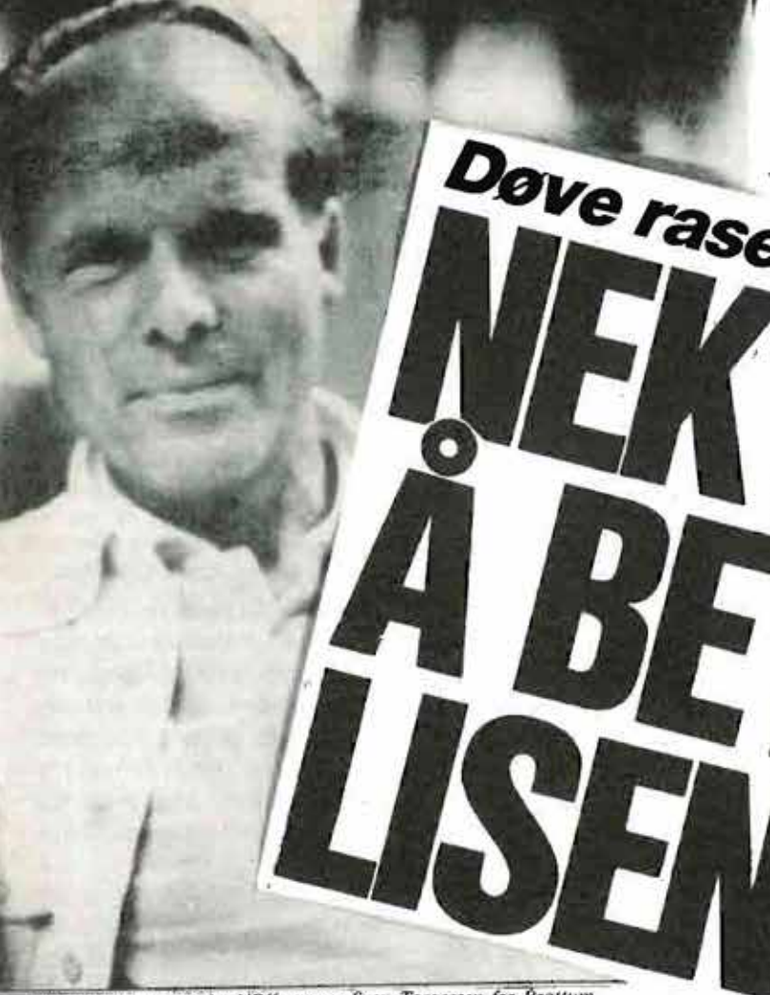

Døve raser mot NRK:

NEKTER Å Bbetale LISENSEN

Fjernsynssjef Tor Strand

ot maktmisbruk-monopolet NRK, mener Sven Torgersen fra Brøttum

snyter døve!

v «selgeren»:
vi kreve å få
etningsmoralen
re slett, for n

Hører ikke hva de sier på TV

«Detektimen» og »Dynastiet» er fjernsynsfavorittene til den 12 årige Kongsberggutten Jo Are Løitegård. Ikke noe uvanlig valg i hans aldersgruppe, men for ham kan det kanskje også ha sammenheng med at ...grammene er tekstet. Jo Are er døv og selv om han ...re litt, har han store problemer med å følge ...av fjernsynsprogrammene. Dagsrevyen ...tekstet, mener han. Da kunne han ...eldrene for å se nyhetene.

...le barn. Slik det er ...noget ute fra

- Må vaske opp når de andre ser Norge rundt!

Etter at det ble fremmet krav ...å landsmøtet oppfordrer forbun... ...et på det kraftigste til lisens... ...eik-aksjon foran innbetalingen ... ...all i september. Beløpet bes ...etalt til en sperret konto. ...og fremst ønskes en tolking ...arne-TV». Dagsrevyen og ...revyen. Reprisene av ak... ...ndig og vondt skille i tu... ...av norske hjem. Ik... ...ngige av tol...

Full pris for feilvare

TV
er døves radio

Introduksjon

Tirsdag 20. januar 1981 klokken 10
tripper NDFs forbundsleder Rolf Hansen og studiekonsulent Helge Herland
inn på kontoret til Kirke- og undervisningsminister Einar Førde.

Forbundets folk er innvilget en liten time med ministeren
for å drøfte døves store misnøye med NRKs dårlige teksting av programmene
– Tegnspråktolking på TV var enda ikke oppfunnet.

Førde er en kar som lett får kontakt med andre, det samme er forbundsleder Hansen.
Etter fem minutter virker det som de har jobbet sammen i mange år,
humoren deres står godt til hverandre.
Men noe løfte om mer tekst kan ikke Førde gi.

- *Dere forstår at det er kringkastingssjefen som bestemmer hva NRK skal gjøre. Jeg kan ikke legge meg opp i ansvaret til Bjartmar Gjerde.*
- *Men Kulturdepartementet er generalforsamling for NRK, og du er sjefen i departementet, du kan få dem til å forstå at det er hundretusen døve og hørselshemmede som ikke oppfatter det som sies på TV.*
- *Jeg har stor forståelse for dette, men dere må be om et møte med kringkastingssjef Gjerde. Som generalforsamling kan vi ikke detaljstyre NRK, vi bare oppnevner styret og trekker opp de store linjene i økonomi og overordnet målsetting.*
- *Vi kan ikke komme hjem til døve tomhendt, kan ikke du ta en telefon til Gjerde nå og fortelle hva vi har diskutert med deg.*

Det gjør Kirke- og undervisningsministeren. Bjartmar Gjerde og han er gode venner fra Arbeiderpartiet. Vi skal selvsagt få innbydelse til et møte med NRK om tekstesaken. Så blir det mer prat med ministeren om andre saker NDF er opptatt av, men som den erfarne politikeren han er, lover han verken gull eller grønne skoger. Jo, mer penger til voksenopplæringskursene får vi løfte om – og det holdt han.

Det blir flere møter med NRK fremover, uten at det gir store resultat. Så, i 1989 blir Einar Førde utnevnt til kringkastingssjef. Han er i stillingen i 12 år, uten at han som sjef for NRK klarer å gjøre situasjonen for døve og hørselshemmede så veldig mye bedre. Hans faste argument er:

> *Vi får så lite penger fra departementet og vi har mange avdelinger som sloss om pengene. Men vi kan håpe at Stortinget øker tv-lisensen.*

Historien illustrerer hvor vanskelig det gjennom tidene har vært å få gjennomslag for mer tekst i NRK. Både Einar Førde og Bjartmar Gjerde var toppolitikere i Arbeiderpartiet med en grunnleggende filosofi om at de svakeste gruppene i samfunnet skal løftes, alle skal få ta del i godene. I møter med dem virker det rett og slett som de ikke klarer å sette seg inn i situasjonen til døve tv-seere, ofte i familier der noen hører og andre er døve. Tilgjengelighet til tv-kanalene er derfor en sak som konkret forteller hvor vanskelig det er for en minoritetsgruppe som døve til å få gjennomslag i interessepolitiske saker. Ingen av oss har hatt en far eller søster som er kringkastingssjef.

TV kan bli døves radio

NRK-radio begynner sine sendinger i 1933. De programmene er døve selvsagt utestengt fra, men lørdag 20. august 1960 foretar kong Olav den offisielle åpningen av fjernsynet i Norge. Det tar fem årstid før mottakerforholdene er bygget ut slik at hele landet kan ta inn sendingene. De første 20 år har nordmenn bare en kanal å se på, og NRK samler hele landet rundt TV-apparatene, bortsett fra døve og hørselshemmede. For alle de som har trodd og håpet at TV skulle bli døves radio, blir skuffet. I 1960 finner vi første omtale av fjernsynet i Tegn og Tale. Redaktør Finn Johansen skriver blant annet:

> *Det ser ut til at TV's frammarsj ikke lar seg stoppe av motgang og tvilrådighet som den møter, men tvert imot gjør nye landevinninger. Nå er det klart at TV er et stort framskritt på radioteknikkens område, og vil i motsetning til vanlige radioapparater, i hvert fall til en viss grad være til nytte og glede for døve.*
>
> *Alle nye ting har sine barnesykdommer, så også med TV. Dog er man i våre naboland kommet et langt stykke foran oss her hjemme. Således har man i Danmark og Sverige allerede nådd slike resultater at spesielle sendinger for døve har funnet sted, og at de døve også har vært fremme på skjermen! Danske Døves Landsforbunds president fikk slippe til med et foredrag på TV på Døves Dag. Dette gir oss håp om at TV med tiden kan bli de døve til stor nytte, om enn ikke i samme grad som for hørende.*

Tradisjonen med julegudstjeneste

2. juledag 1960 sendes den første julegudstjenesten for døve. Det gir døve mulighet til å diskutere og kritisere TV-programmer. Og det blir gjort til gangs i de kommende årene, men ikke bare negativ kritikk, også positiv – som disse ytringene av Thorbjørn Johan Sander etter pinsegudstjenesten i 1961, ja da hadde døve også et tilbud om TV-gudstjeneste i pinsen.

> *TV-gudstjenesten 21. mai ble en stor opplevelse. En stor triumf både for norsk fjernsyn og for døveprest Odd Lillehaug personlig. Aldri før har vi kunnet følge så godt med i en døvegudstjeneste – vi oppfattet hvert eneste ord, uten å anstrenge oss.*

2. juledag 1964, er første gang man får døvegudstjeneste på NRK-TV. Her ser vi døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen.

Men Sander hadde ikke vært seg selv om han ikke fant noe å sette fingeren på, og selvsagt er det prestens tegnspråk han pirker på:

> *Tegnet for «glad/glede» virker dog ikke helt bra, spesielt ikke når man samtidig forholder seg helt alvorlig. Døveprestene bør slutte med å «skrape seg på brystet» og heller konstruere et tegn som hentyder til «smil». Det får klare seg at døve gjør mange tilsynelatende meningsløse tegn.*

Program med markering av Døves Dag

I forbindelse av markeringen av Døves Dag i 1961 viser NRK teaterforestillingen *Jeppe på Bjerget*, spilt av danske døve skuespillere. Etter fremvisningen gis forbundsleder Eilf Ohna god tid på skjermen til å fortelle om Døves Dag.

NDF med TV-utvalg

NDF er raskt ute og oppretter et TV-utvalg: John Vigrestad er utvalgets leder. Med seg har han to hørende medlemmer: Per Sigmund Bjørndal, som er rektor på døveskole, og døvepresten Conrad Vogt-Svendsen. Fjerde mann i utvalget er døve Hjalmar C. Lindgaard,. Vigrestad er i mange år kontaktperson til NRK og skyteskive for de mange mishagsytringene som døve etter hvert kommer mot statskanalen. Han har den vanskelige oppgaven å balansere mellom misnøyen på diplomatisk måte innad mot NRK i håp om å vinne forståelse for flere tekstede programmer.

For på 1960-tallet blir ingen norske programmer tekstet, bare fremmedspråklige. Pressesekretær Oddvar Folkestad i NRK forklarer:

> *Teksting av fjernsynsprogrammer av hensyn til døve er et spørsmål som har vært drøftet flere ganger i NRK, både av programfolk og teknikere. Men en slik teksting vil dessverre ikke kunne la seg gjennomføre. Det ville være uoverkommelig for oss å rekke å tekste Dagsrevyen og Sportsrevyen, fordi begge disse programmene har stor aktualitet og fordi tiden som regel er meget knapp til å redigere stoffet.*

Egne tegnspråklige programmer

16. februar 1965 starter NRK de første TV-programmene laget spesielt for døve og hørselshemmede barn. De programansvarlige får innspill fra NDFs TV-utvalg til programmene, som får noen positive ord i Tegn og Tales anmeldelse, men også kritikk for at redigeringen av programmet ikke tar hensyn til at døve seere må se tegnspråket til den som snakker. Denne kritikken er en gjenganger i de fleste programmene som produseres de første tiårene. Produsentene vil så gjerne variere billedutsnittene og vise mer enn bare den som tegner.

Døvekonsulent John Vigrestad er i mange år NDFs kontaktperson til NRK.

Til historien hører det at NDFs TV-utvalg reagerer på den negative kritikken i bladet. Da må forbundssekretæren, for første, men ikke for siste gang, understreke at redaktøren står fritt til å skrive hva han vil – og at hans mening ikke nødvendigvis er den samme som NDFs offisielle mening.

Første landsmøteresolusjon

Ved NDLs landsmøte 1966 i Drammen sendes det resolusjon til NRK med krav om flere tekstede programmer. Utspillet følges opp ved at forbundet 31. august 1966 har møte med kringkastingssjef Hans-Jacob Ustvedt og programdirektør Otto Nes. Ti spørsmål ønskes det svar på, blant annet om det ikke kan legges tekst på stillbildene som vises på skjermen, hvem er personen vi ser, hva har han gjort, hva har han vunnet – eller er han død? Svaret fra NRK er at det med dagens teknologi er umulig. Heller ikke ønske om mer tekst på norske filmer blir imøtekommet. Mer positiv er monopol-kringkasteren til å sende programmer som informerer de hørende seerne om ulike saker knyttet til døves situasjon. NRK lover også at julegudstjenestene for døve skal fortsette, for de sendingene er svært populære også blant hørende. NDLs konklusjon etter møtet er at de ikke oppnådde så mye som håpet, men at de møtte stor forståelse og velvilje hos NRK.

Munnavlesning er løsningen

Kirke- og undervisningsminister Kjell Bondevik, KrF, onkel til senere statsminister Kjell Magne Bondevik får i 1967 spørsmål på Stortinget om det ikke kan gjøres mer for å tekste TV-programmene for døve. Hans svar går inn i døvehistorien og kanskje også fjernsynshistorien som beste replikk noen gang:

Kjell Bondevik.

Karstein Seland.

Spørsmålet om teksting av nasjonale programmer har vært reist i mange land, men det er alltid blitt avvist som en lite ønskelig ordning. NRK arbeider nå med planer om et kurs i munnavlesning til hjelp for døve og tunghørte når disse ser på TV-programmer. Jeg tror for min del at et slikt kurs i munnavlesning er den løsning vi må satse på.

Bondelaget viser solidaritet

Norges Bondekvinnelag med sine 869 lokallag har mer sunt bondevett enn statsråd Bondevik. De gir i en henstilling til NRK full støtte til døves krav om mer tekst i NRK:

De døve er en gruppe som ikke kan ha nytte og glede av radio. For dem kan fjernsynet få stor betydning, men da må programmene legges opp slik at de makter å følge med. Vi som har helse og alle sanser bør gjøre det vi kan for at de som ikke er så heldige stilt kan få en lysere og lettere tilværelse.

Stor debatt på Stortinget

26. januar 1968 er det en større debatt på Stortinget. Det er representanten Karstein Seland, Sp, som tar opp følgende spørsmål:

Skal døve og hørselshemmede få tilfredsstillende nytte av det verdifulle mediet som TV er, må den spesielle programtjenesten for disse gruppene utvides og forbedres. Vil departementet ta opp dette spørsmål med NRK, slik at også disse gruppene kan få bedre nytte av TV-programmene?

Den påfølgende debatten viser at stortingsrepresentantene har dårlige kunnskaper både om døve og om TV-mediet.

Statsråd Kjell Bondevik, KrF, gjentar noe han tidligere har hevdet; at et planlagt munnavlesningskurs i NRK vil hjelpe mye på døves evne til å oppfatte det som sies i programmene. Han mener at en teksting av programmer er umulig, fordi teksten da må komprimeres så mye av innholdet i budskapet forsvinner, og teksten vil gå så fort at det blir umulig å følge med. Han understreker at NRK vil fortsette med sine julegudstjenester på tegnspråk, og han har bedt NRK være oppmerksom på at utenlandske programmer må få sin del av nynorsk-tekstingen.

Karstein Seland svarer med at døve er innforstått med at teksting aldri kan yte talespråket full rettferdighet, men det

er beste alternativ som finnes. Kortere tekster er bedre enn ingen tekster, understreker han.

Jo Benkow, H, mener at tallet på døve og hørselshemmede ikke utgjør 150 000 slik Seland nevner, men at det korrekte tallet er 4000 døve. De hørselshemmede klarer å oppfatte programmene ved hjelp av gode høreapparater, påstår han.

Borghild Bondevik Haga, V, sier at det er umulig for folk med normal hørsel å sette seg inn i hva det vil si å være utestengt fra radioprogrammene, som hørende følger i hvert ledige stund. Derfor er det så viktig at mest mulig av TV-programmene gjøres tilgjengelig for denne gruppen.

Johannes Gilleberg, Sp, sier seg glad for at statsråden informerer om at det fortsatt arbeides med å få til et munnavlesningskurs på TV. Det er slik i samfunnet i dag at de som har sine sanser og evner i behold, får mer og mer del i samfunnets goder, mens de som på en eller annen måte er satt utenfor, ofte må nøye seg med smulene. Til denne gruppen hører de døve og hørselshemmede.

Gunnar Alf Larsen, Ap, håper at NRK vil fortsette dialogen med interesseorganisasjonene for døve og hørselshemmede slik at tilbudet stadig kan bedres. *Det kan virke som om NRK til nå ikke har gjort så mye for denne gruppen og det må vi på Stortinget notere oss. Når det gjelder teksting av norske programmer bør vi også ta hensyn til de hørende som lett vil oppfatte en slik teksting forstyrrende.*

Den andre landsmøteresolusjonen

NDLs landsmøte i Trondheim i 1968 sender ny resolusjon til NRK med krav om mer tekst:

> *Vi finner det diskriminerende og uforsvarlig at en statsinstitusjon skal disponere slik at viktige ting som angår helse, arbeidsforhold, nye trafikkbestemmelser, trygdeordninger og liknende skal forbeholdes dem som hører normalt, mens tusener av døve og tunghørte blir holdt utenfor.*
>
> *Vi verken venter eller forlanger at alle fjernsynssendinger skal bli tekstet, men vi venter at det blir foretatt en vurdering av programmene, og at en alvorlig går inn for å tekste de programmene som har særlig betydning for allmennheten.*

De fleste programmene slaktes

NRK produserer fortsatt egne tegnspråklige programmer, men som oftest blir de slaktet av Døves Tidsskrifts redaktør Thorbjørn Johan Sander. Noe av kritikken er så hard at NRK tar til motsvar og spør om redaktørens kritikk er sammenfallende med NDFs syn på programmet. Forbundsleder Thor Gisholt og forbundssekretær Albert Breiteig sender sitt svar som et åpent brev i Tegn og Tale over to sider.
De svarer at de deler redaktørens kritikk, men:

> *Redaktøren har skrevet sin utilslørte mening, og til en viss grad satt saken på spissen. I følge den praksis vi har innarbeidet med bladets redaktør, har han frihet til å gjøre dette, så fremt han holder seg innenfor den tilbørlige ramme og viser ansvarsfølelse. Vi er ikke enige i den form han enkelte steder i sin vurdering har gitt sine uttalelser, men mener likevel han ikke har misbrukt sin frihet.*

Vil ha egen konsulent i NRK

I 1969 oppløses TV-utvalget. John Vigrestad blir kontaktperson fra forbundet til NRK. Nå argumenterer forbundet for å få egen konsulent ansatt i NRK. Konsulenten skal ha det overordnede ansvar for å gjøre sendingene tilgjengelige for døve og hørselshemmede. Saken er så viktig at de to forbundene, Norges Hørselvern og Norske Døves Landsforbund, for en sjelden gangs skyld blir enige om å sende felles brev til NRK om kravet.

Svaret fra kringkastingssjef Hans Jacob Ustvedt lar vente på seg, men når han først kommer på banen, sier han:

> *Jeg har ikke diskutert dette ønsket med fjernsynsledelsen. Vi får heller ikke tid med det første. NRK er altfor opptatt av Stortingsvalget, Aten-EM og tusen andre ting.*

1970

I 1970 imøtekommer NRK noen av kravene om teksting. De vil tekste et repriseprogram hver uke spesielt for hørselshemmede, og programmer som blir tekstet, vil bli merket med T i annonseringen. Det vil også bli flere stikkord i Dagsrevyen og Sportsrevyen som forklarer hva innslagene gjelder. I uken 15. mars til 21. mars får derfor døve glede av følgende tekstede programmer:

Søndag	Familien Flint (amerikansk tegnefilm)
Mandag	Den tynne mann (amerikansk film)
Tirsdag	Fjernsynsteatret, Tiggeroperaen (italiensk produksjon)
Onsdag	Fjellvett, spesielt tekstet for døve
Torsdag	I Hallingkongens rike, spesielt tekstet for døve
Fredag	Ungdomsprogrammet Flimra og Detektimen
Lørdag	Kruttrøyk (amerikansk film)

Bare tre av disse programmene er norskproduserte, de andre er med utenlandsk tale og må tekstes for alle seerne.

NRK markerer i mai gjennom en rekke programmet frigjøringsjubileet, at det er 25 år siden tyskerne måtte kapitulere – men ikke ett av de norskproduserte programmene tekstes, noe som oppleves sårt og uttrykkes med disse ordene i en lederartikkel i Døves Tidsskrift:

> *Landets døve og tunghørte vil så gjerne få en noe sterkere følelse av å vær en integrert del av det norske folket.*

Kvinnene er på NDLs side

Det kommer kjærkommen støtte både fra Norges Husmorforbund og Norges Bondekvinnelag. Husmorforbundet skriver i sin henvendelse til NRK blant annet:

> *Vi har fra Norges Husmorforbund tidligere pekt på nødvendigheten av en utbygget teksting av fjernsynsprogrammer for den store gruppe hørselshemmede, og vi vil få støtte den siste landsmøteresolusjonen fra Norske Døves Landsforbund så sterkt vi kan.*

Døve må bli vant til å høre

I NRKs årlige informasjonsmøte for pressen 13. oktober 1970 skaper programredaktør Jan Frydenlund overskrifter i avisene. Vi gjengir en av hans uttalelser som er sitert i Aftenposten:

> *Vi er ikke uten videre innstilt på å tekste flere norske programmer – ikke fordi vi stiller oss negative til de hørselshemmedes krav, men fordi vi synes flere forhold er betenkelige i denne forbindelse, sa programredaktøren, som blant annet stilte spørsmål om det var riktig å lære det norske folk av med å høre.*

Det siste er et så utrolig utsagn at vi skulle tro programredaktøren er feilsitert, men så finner vi det samme argumentet gjengitt både i Bergens Tidende, Nationen og hos Norsk Telegrambyrå.

Det er unødvendig å si at dette er som å helle bensin på bålet blant de tusener av døve og hørselshemmede som ønsker å inkluderes sammen med resten av familien med sendingene fra det som fortsatt er den eneste TV-kanalen i landet, og som blir finansiert gjennom en statlig lisensavgift – som kostet det samme enten man hører eller ikke. Døves Tidsskrift sender denne anmodningen før julefeiringen:

> *Ikke slå på fjernsynet julaften. I programmet vil du se at det ikke er et eneste tekstet program denne kvelden. Det blir trist når hele familien samles om apparatet – all oppmerksomhet samles om en ting som den døve ikke kan være med på, og i timevis. Vis hensyn, denne kvelden!*

NRK snur i siste liten, og programmet med Thor Heyerdahl tekstes som en kjærkommen julepresang til de mange som søker selskap med TV i julen.

Tekstingen forstyrrer

Den nordiske kongressen for døve i Ørebro i 1971 sender krav til alle de statlige nordiske TV-kanalene om at det må lages flere programmer om døvhetens handikapp på den ene siden og informasjonsprogrammer til døve. Det kreves også at det ansettes en konsulent for døve og hørselshemmede i TV-kanalene.

Samme år lanserer NRK programserien *Aktuelt om og for døve* ved produsenten Sten-Rune Sterner. Senere får programmet navnet *Aktuelt for hørselshemmede.*

NRK er på banen igjen i pressen, programredaktør Jan Frydenlund lar seg ikke stoppe. Han sier at estetiske grunner hindrer mer teksting, mens programsekretær Rinnan vrir det skikkelig inn:

> *Vi tror nok at de fleste seere vil bli forstyrret av teksting på norske programmer.*

NRKs største stjerne Erik Bye har et programinnslag på selveste nyttårsaften om den døve steinhuggeren i Nidarosdomen, Josef Ankile. Innslaget blir selvsagt ikke tekstet, men Bye er stor nok til å beklage feilen:

> *Jeg er helt enig i at innslaget burde vært tekstet. Det er min feil, som jeg tar på min kappe. Jeg burde selvsagt tenkt både på Ankile og*

I 1975 er det kurs i munnavlesning på NRK med Johan Sæbø og Marit Hoem Kvam som programledere.

alle døve seere og fått innslaget tekstet, siden det var et opptak var det en enkel sak å tekste det. Det er rett og slett en glipp av meg, jeg beklager.

Fargefjernsyn

NRK har investert i ny teknologi slik at de nyttårsaften 1971 sender sine første sendinger i farger. Men fremdeles er det ingen i statskanalen som har hjerte og hode for den store gruppen som hører for dårlig til å få utbytte av sendingene.

På Stortinget igjen

Året etter er stortingsrepresentanten som har både hjerte og hodet igjen på talerstolen i nasjonalforsamlingen. Karstein Seland, SP, er den største forkjemperen gjennom tidene for mer tekst i NRK.

Det er ennå langt igjen før de hørselshemmede får den nytten av fjernsynet som de burde ha. Tekstingen av fjernsynsprogrammer er på langt nær tilfredsstillende. Når vil departementet ta opp med NRK spørsmålet om å sikre de hørselshemmede den servicen og de mulighetene for å nytte fjernsynet som de må ha krav på?

Når jeg leser i avisene hva ledere i NRK uttaler om at teksting kan virke forstyrrende for hørende seere, må jeg innrømme at jeg har vanskelig for å tale helt rolig. En så liten forståelse for dem blant oss som har det så mye vanskeligere på mange områder, er vanskelig for meg å forstå.

I 1973 er han igjen på landets øverste talerstol. Han er inne i sine siste måneder som folkevalgt representant. Han har sagt neitakk til å stille opp til høstens Stortingsvalg, derfor er han ganske frimodig i sitt sluttinnlegg i Stortinget:

NRK har ikke vært villig til å imøtekomme kravet den store gruppen har om flere tekstede programmer, selv om det er tverrpolitisk enighet om dette på Stortinget. Jeg har så mange ganger begrunnet dette kravet. Jeg skal ikke gjøre det nå, men bare gi uttrykk for at jeg er skamfull over den egoismen de makthavende har vist i denne saken. Jeg er også skamfull over at vi som har talt de døves og hørselshemmedes sak ikke har vært så dyktige sakførere at vi er blitt hørt.

Nå snakker en seg varm om kulturgoder. Og det er det all grunn til. Hvem av oss som har sin fulle hørsel har ikke følt noe av himmelriket overført til vår jord – i en konsertsal, en teatersal – eller i en stue når et teknisk vidunder av et apparat gir oss den skjønneste poesi, sang og musikk. Men hvordan kan vi nyte alt dette og sukke veltilfreds når vi vet at en stor gruppe av våre medmennesker ikke kan oppleve noe av dette – og – når vi vet at fordi vi vil ha alt, hindrer vi dem i å få praktisk talt noen del av den kulturopplevelse og nyhetsformidling fjernsynet kan gi. Vi som er den sterkeste part vil ikke gi avkall på noe, men tvert imot øke våre krav og dermed gjøre det enda mer umulig for denne gruppen å få de små smuler som er tilgjengelig for dem.

Døve jubler

I 1974 tekster NRK to norske spillefilmer i julen, og ikke nok med det: Kong Olav og statsministerens nyttårstaler blir for første gang tekstet. På toppen av alt sender NRK tegnspråkteater 2. juledag med forestillingen *Et julespill* av Charles Dickens.

Året etter får statsråd Kjell Bondevik sitt store ønske oppfylt. Da sender NRK TV-kurset *Lytt med øynene* med Marit Hoem Kvam og Johan Sæbø som programledere. Kurset skal lære hørselshemmede og deres familie og venner hvordan en god kommunikasjon kan trenes opp.

Forslag om lisensstreik

Ved landsmøtet til NDL i 1976 foreslår Telemark Døveforening lisensstreik. Deres ankepunkter, som deles av de fleste i landsmøtesalen, går på: Det er for få tekstede programmer, av de programmene som tekstes, er det få aktuelle programmer, de tekstede repriseprogrammene sendes for tidlig på dagen, de få tegnspråklige programmene sendes for tidlig på dagen, og hvorfor blir ikke reprisesendingene av Sportsrevyen mandagene tekstet, hvorfor kan ikke stikkordstekstingen som gjøres i Dagsrevyen også gjøres i Ettermiddagsnytt og Kveldsnytt, hvor blir det av tegnspråkkurset i NRK – og hvorfor kan ikke NRK bruke tegnspråktolk når de formidler viktige samfunnshendelser på direkten?

Noen streik blir ikke vedtatt, men forbundsstyret pålegges å arbeide intenst overfor statskanalen. Døves Dag om høsten er i sin helhet viet NRK under parolen: *Hørselshemmede krever mer av fjernsynet.*

Er det et problem?

I 1977 har Adresseavisen en reportasje om en familie på fem, der bare eldstedatteren er døv. De forteller om familiens frustrasjon foran TV-apparatet når fire i familien ler og koser seg med lørdagsprogrammet, mens den døve trekker seg unna. Om morens fortvilte forsøk på å tolke det som sies i programmene, og hvordan hele familien rammes av NRKs manglende vilje til å tekste.

Terje Johnsen i NRK-programmet «Kan du se hva jeg sier?» 1981.

NRKs programredaktør svarer i samme avis svarer på om han forstår at døve familiemedlemmer faller utenfor fellesskapet:

> *Kan dette være et så stort problem? Vi sender jo svært ofte norske programmer tekstet for hørselshemmede i reprise om ettermiddagene. De døve kan se programmet da, og om ønskelig kan vel de hørende i familien se programmene sammen med de døve. Skulle vi tekstet flere programmer enn vi gjør i dag måtte vi ansette flere folk, og vi har ansettelsesstopp. Vær også oppmerksom på at mange hørende seere irriterer seg over tekst på norske programmer. Så noen konkret bedring av teksting av programmene har vi ikke i dag.*

Ros til NRK

Ikke bare ris, men også ros: NDF sender et åpent brev til kringkastingssjefen:

> *Norges Døveforbund vil på denne måten gjerne få uttrykke sin tilfredshet med barneprogrammet Kan du se hva jeg sier. Vi tror at disse programmene er et skritt i riktig retning, og ser med glede frem til flere programmer med tegnspråk.*
>
> *Vi ønsker å understreke at vi fra foreldre til hørselshemmede barn og andre bare har fått positive reaksjoner på disse TV-programmene.*
>
> *Vi tror at slike programmer bidrar til å skape økt forståelse for hørselshemmede barn i særdeleshet, og må ta med som et middel til å få denne gruppen barn til å fungere bedre i sitt sosiale miljø.*
>
> *I denne forbindelse tillater vi oss å gjøre oppmerksom på at det innen Norges Døveforbund er et tegnspråkutvalg, som med glede vil bistå med råd og veiledning i riktig bruk av tegnspråk med mer.*
>
> *Norges Døveforbund uttrykker ønske om at NRK må lage flere slike programmer, samtidig som det må satses på økt teksting av andre programmer.*

Bakgrunnen for dette brevet er at NRK får mye negativ kritikk for programmene av Hørselshemmedes Landsforbund, som er sterkt imot enhver bruk av tegn. Vi noterer også at NDF gjerne vil bistå med valg av riktige tegn, man kan nok kalle tegnspråkutvalget den gang for et tegnspråkpoliti.

Et lite skritt fremover

3. april 1978 begynner NRK å tekste Ettermiddagsnytt, det er fem minutter med nyheter, til stor glede for landets døve

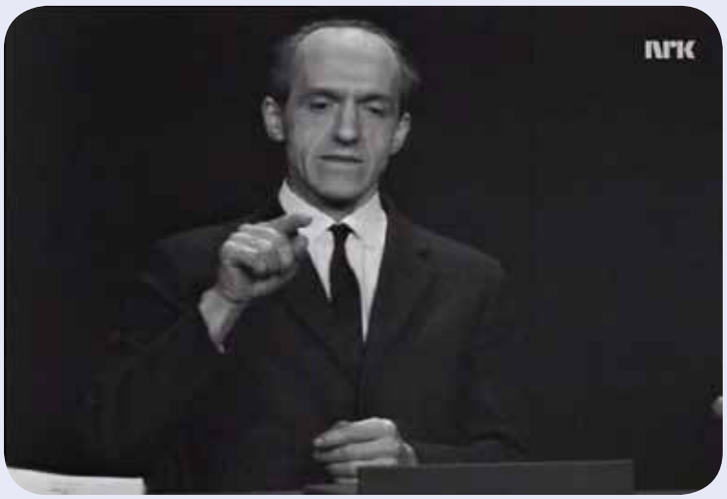

I 1968, 1969 og 1970 sender NRK programmet «Aktuelt for og om døve» Her ser vi Eilif Ohna informere.

Fra 1977 til 1984 har NRK programmet «Aktuelt for hørselshemmede». Noen av programmene er mer rettet til hørende og gir informasjon om døve.

og hørselshemmede. NRK tar enda et skritt videre. Programredaktør Tron Øgrim lover at de skal legge på tekst med navn, fødselsår og dødsår når de viser bilde på skjermen av personer som har gått bort. På samme måte skal de prøve å stikkordstekste når det vises bilder fra ulykker og katastrofer. Han sier også at når de tekster svensk- og dansk tale i programmer, skal de også prøve å tekste det som sies på norsk. Et ønske fra NDF om å få tekstet et magasinprogram som tar opp helsespørsmål, møter mindre forståelse, programmene blir ferdige for sent til at de kan tekstes, forklarer Øgrim.

29. desember samme år er Nora Edwardsen programleder i *Aktuelt for hørselshemmede*, som informerer om døves situasjon. Med seg i programmet har hun blant annet skuespillerne Brynjulf Dammen og Dag Vågsås. Redaktøren av Døves Tidsskrift er så begeistret at han skriver:

> *Kanskje dette er det beste «døveaktuelt» som er laget. Meget opplysende og med morsomme innslag.*

Legger på norsk tale

Serien *Æneiden* er den store suksessen av programmer på NRK i 1980. Til stor skuffelse for døve blir ikke serien tekstet, for som NRKs Olav Øverland sier:

> *Vi har unngått teksting av serien og i stedet lagt på norsk tale der det opprinnelig var utenlandsk tale, slik at handlingen blir lettere tilgjengelig, og for at man ikke skal ødelegge seriens vakre bilder med tekster.*

Ønsker tegnspråktolking

Når direkteteksting av programmer ikke er mulig, foreslår en av forbundets meste aktive tillitsvalgte Karin Jensen at NRK skal ansette tegnspråktolker, som blant annet oversetter det som sies i Dagsrevyen. Vi kan ikke godta at de hørende skal få både i pose og sekk, mens vi nesten ikke får noen ting, sier hun.

Leder av Krinksstingsrådet, Jo Tennfjord, deltar på forbundsstyremøte for å diskutere fjernsynets programtilbud til døve – uten at noe synlig resultat kan sees etter møtet.

Hørende hører ikke, da tekstes det!

Lørdag 9. februar 1980 er det fest i alle familier med døve. Da tekster NRK den populære lørdagsunderholdningsserien *5 rette*. NRKs Odd Grythe forteller hvorfor det plutselig blir tekstet:

> *Tekstingen var egentlig ikke beregnet på hørselshemmede, men mange hørende hadde kritisert at det var vanskelig å høre svarene tydelig. Det skyldtes problemer med mikrofonene. Derfor ville man tekste svarene, men et lyst hode kom på at vi også kunne tekste spørsmålene, av hensyn til de hørselshemmede. Men det er ikke tatt noen avgjørelse i NRK om at underholdningsprogrammer skal tekstes.*

Påsken 1970 sender NRK syv nyhetssendinger på radio hver dag, mens det eneste nyhetsprogrammet som er tekstet, Ettermiddagsnytt, tas bort i påskehelgen. Dagsrevyen blir som alltid sendt uten tekst. Klart det skaper forbitrelse blant døve og deres pårørende.

Katastrofer tekstes ikke

Samme år inntreffer den tragiske katastrofen på boreriggen Alexander Kielland i Nordsjøen der 123 mennesker mister livet. NRK-fjernsynet dekker ulykken på en måte som høster ros blant hørende, men finner det ikke passende å tekste et eneste av innslagene som informasjon til døve og hørselshemmede.

Hurra for barneprogrammet

Barneprogramserien av Grete Høien, *Kan du se hva jeg sier*, med døveprest Terje Johnsen som programleder, får mye ros både blant døve og hørende. Det vinner også flere internasjonale utmerkelser. Det viser potensialet som ligger i barneprogrammer med tegn.

Det er håp i fremtiden

Kringkastingssjef Torolf Elster kommer på banen i 1980. Han forteller i Døves Tidsskrift:

> *De tekniske framskrittene innen TV-teknikken de senere årene har vært så store at vi kanskje har lov til å håpe på at de også løser problemet med simultantekstingav TV-programmer.*

Kringkastingssjefen mener også at døve må huske at NRK gir et spesielt tilbud:

> *En gang hvert halvår sendes «Aktuelt for døve», et opplysningsprogram på 30 minutter. To ganger i året – i påsken og julen – sendes døvegudstjenester.*

Foreldre bak aksjon

I 1981 drar foreldre til døve og hørselshemmede barn i gang en underskriftsaksjon for flere tekstede programmer i NRK. Det er faren Ole Johansen fra Kværneland på Jæren som får med seg andre foreldre. Selv har han en døv sønn på 18 år og føler daglig hvordan det er når én i familien faller utenfor om kveldene foran TV-apparatet. Aksjonen samler raskt 45 000 underskrifter som overleveres NRK-ledelsen.

Året etter åpner Stortinget for at folk kan ta inn utenlandske TV-stasjoner.

Tekst-TV åpner

Onsdag 2. februar 1983 er NRK på luften med tekst-TV-sider. Den første tiden legger de ut cirka 60 meldinger hver dag. Da Stortinget ga grønt lys for tekst-TV var en av de viktigste begrunnelser at det skal være et godt tilbud til hørselshemmede og døve. Derfor får NDF tre egne sider til disposisjon, sidene 771-772-773, der gis det meldinger fra forbundet, foreninger, døvekirkene og døveidretten.

Stortinget igjen

I Stortingets spørretime 26. januar 1983 tar Asbjørn Sjøtun, Ap, opp saken om dårlig teksting på NRK. Han mener det bør kunne gis et bedre tilbud til gruppen. Statsråd Lars Roar Langseth, H, svarer at mye tekstes, blant annet reprisesendinger og utenlandske programmer. NRK har ikke teknikk til å tekste direktesendte programmer.

For å få inn tekst-tv må folk kjøpe seg nytt tv-apparat med fjernkontroll, og det første året er det 46 000 nordmenn som investerer i dette – hvor mange av disse som er døve, vet vi ikke. Allerede to år senere er det solgt 200 000 tekst-TV-apparater, og etter hvert blir det allemannseie. Redaksjonsleder for tekst-tv Olav Nilssen sier i Døves Tidsskrift:

> *Siktemålet med tekst-tv er tosidig: å gi hørselshemmede en mulighet til nyhetsinformasjon og å tekste norske programmer for døve.*

Teksttv er åpen fem dager i uken fra klokken 8 til 21.

Skjult tekst

I 1984 kommer NRK i gang med skjult tekst, slik at teksten av norskspråklige programmer ikke forstyrrer de hørende seerne. I begynnelsen tekstes en til to timer hver uke, forutsetningen er at programmene er ferdig i så godt tid i forveien at det er mulig å tekste dem. Den skjulte teksten får man frem ved å taste side 555 (senere side 777).

Tegnspråktolk i hjørnet

21. november 1984 begynner serien *Sosialkanalen* på NRK, en halvtimes program en gang i måneden som tar opp ulike spørsmål knyttet til helse- og sosialtjenesten. Det fantastiske er at filmdelen på 15 minutter tekstes, mens den påfølgende debatt-delen tegnspråktolkes ved at det legges tolk i det ene hjørnet av tv-skjermen. Programledere er Olav Øverland og Solveig Solbakken, sistnevnte kjent som tegnspråktolk og fra sitt arbeid med døvblinde.

Med ønskeliste til NRK

NDF fremmer en ønskeliste til NRK om tolking av nyhetssendingene. Forbundet nevner planene NRK har for en kanal to, og ber om at viktige programmer kan sendes samtidig på begge kanalene og bli tegnspråktolket på NRK2. Det bes også om at alle programmer blir tekstet, at det blir laget flere barneprogrammer på tegnspråk til glede for alle barn. Og så gjentas et gammelt ønske: At kringkasteren ansetter en tegnspråkkyndig medarbeider som kan være faglig veileder for hvordan flere programmer kan gjøres tilgjengelig for døve og hørselshemmede. Det kommer ikke noe konkret ut av henvendelsen fra NRK, men en tverrpolitisk aksjon for tolking av valgsendingene gir resultater.

Støtte fra politikerne

NRK ville nemlig ikke tegnspråktolke noen av programmene knyttet til Stortingsvalget i 1985, og teknologi til direktetekstning er foreløpig umulig. Døve raser over denne behandlingen og får for en gangs skyld uventet støtte av topp-politikerne Jo Benkow, H; Einar Førde, Ap; Grete Knudsen, Ap; Anne Enger Lahnstein, Sp; Anne Olaug Ingeborgrud, KrF, og flere andre. De sender følgende krav til NRK:

> *Vi er kjent med at Norges Døveforbund har henvendt seg til NRK for å få tolket programmene i forbindelse med årets stortingsvalg. Det er med forbauselse vi registrerer at NRK har avvist denne anmodningen.*
>
> *Vi stiller oss uforstående til NRKs holdning i dette spørsmålet, og vil på det sterkeste oppfordre NRK til å gjøre sitt til at døve og sterkt tunghørte får mulighet til å følge med i disse sendingene, på lik linje med andre velgere – ved at programmene blir tolket.*

Stortingsrepresentant og kulturminister fra Ap, og senere kringkastingssjef, Einar Førde.

En slik felles henstilling gjør at selv mektige NRK snur!

Etterpå får tegnspråktolkingen god omtale i flere aviser, blant annet i VG, som skriver:

> *Den største nyheten i partilederdebatten var at politikerne iallfall var trygge for at de slapp å snakke for døve ører – bokstavelig talt. Tegnspråktolkene Anne Vikene Fornebo og Vigdis Peterson var kanskje de som imponerte mest.*

Frustrasjon på landsmøtet

Ved NDFs landsmøte i 1986 uttrykker representantene igjen stor misnøye med NRK. Det er for lite teksting, ingen barneprogrammer på tegnspråk, ingen tegnspråktolkede programmer og tekst-tv sidene har mye gammelt stoff. En landsmøtedelegat uttrykker seg slik:

> *Jeg forstod på bildene i Kveldsnytt at det var viktige nyheter knyttet til streik i arbeidslivet, men da jeg slo opp i tekst-tv stod det ingenting om dette. Jeg gikk på arbeid som vanlig neste morgen, men der var det ingen – jeg fikk vite at jeg bare kunne går hjem fordi arbeidsgiverne hadde innført lockout.*

Flere på landsmøtet vil at NDF går til aksjoner mot NRK, for eksempel lisensstreik. Forbundsstyret svarer at de som organisasjon ikke kan stå bak en ulovlig streik, det må eventuelt en privat aksjonskomite organisere.

Endelig barneprogram

Alt er ikke bare negativt, i november sender NRK fire barneprogrammer med tittelen *Guri Malla*, der det brukes tegn og tale for å nå både døve og hørende barn. Programleder er Gudny Hagen, som har fortid fra barnehagen for hørselshemmede i Oslo. Hun forteller at NRK er positive til denne typen program, men at hun selv ser en utfordring i om det er mulig å nå både hørende, døve og tunghørte barn med den måten å kommunisere på. Må vi bruke norsk tegnspråk for å nå barna, og så legg på stemme, undrer hun.

Ikke ønsker, men krav

I 1987 fremmer NDF konkrete krav til NRK:

> *3- 4 minutters tekstede nyheter daglig er et for dårlig tilbud. Vi ønsker tekstede nyheter i stikkordsform i Dagsrevyen og Sportsrevyen.*
>
> *Ved ulykker etc. må hovedingressen være tekstet. Generelt må det være mulig å tekste flere programmer.*

Sverige alltid foran

I Sveriges Radio tar de i bruk en ny type direktetekstingsmaskin, Velotype, en modell som er utviklet i Nederland. I motsetning til vanlige tekstemaskiner, hvor en må taste bokstav for bokstav, fungerer denne maskinen etter et slags stenografisystem. Det kreves spesiell øvelse og kompetanse for å bruke Velotype, og nettopp av den grunn sier NRK nei til å satse på den. De er redd for å investere mye tid på å lære opp tekstere i et slikt spesielt system for så å risikere at de slutter etter kort tid. Velotypemaskinen blir demonstrert for flere representanter fra NDF på et seminar på Den nordiske folkehøyskolen i Kungälv, og konklusjonen: Alltid er svenskene et skritt foran oss.

Et nytt valg blir dekket bredt av NRK, men på ny blir døve seere bare avspist med tegnspråktolking av den siste partilederdebatten.

NRK sjokkerer

NRK sjokkåpner året 1988. De vedtar at Ettermiddagsnytt som sendes klokken 17 skal utvides og forbedres. Det betyr, ifølge NRKs talsmann Herbjørn Sørebø, at statskringkastingen ikke har kapasitet til å tekste programmet lenger. Døve mister det eneste nyhetsprogrammet som er tekstet, for at hørende skal få et bedre tilbud. Døve blir henvist til å lese nyhetene som står på tekst-tv. De bibeltro får bekreftet det de leser i Matteus 13:12:

Kringkastingssjef Bjartmar Gjerde.

> *For den som har, ham skal gis, og han skal ha overflod; men den som ikke har, fra ham skal endog tas det han har.*

Et åpent møte med NRK-ledelsen i Oslo Døveforenings lokaler samler 150 interesserte, selv om lokalet etter brannforskriftene er sertifisert for 100. På møtet øser døve av sin frustrasjon til stor forskrekkelse for kringkastingssjef Bjartmar Gjerde, programredaktør Kristian Øgrim og leder for tekst-tv Rolleiv Solholm. Mange års sinne får utløp når de ansvarlig har kommet til løvens hule. I møtet med virkeligheten går Gjerde langt i å love at NRK i 1989 vil komme i gang med direkteteksting på samme måte som i Sverige.

Lisensstreik!

På NDFs representantmøtet i 1988 er NRK som så ofte før et hett tema. Men nå er det ikke bare hett, folk er skikkelig sinte – urettferdighet utløser ofte sinne. Den fredsommelige døvekonsulenten i Trondheim, Halvor Greftegreff, som aldri har gjort en flue fortred, har dette forslaget:

> *Vi må stå sammen i kampen mot NRK. Jeg vil ha en kommandogruppe, som får i oppgave å okkupere NRK-huset.*

Så ille blir det heldigvis ikke, men det opprettes en aksjonskomite utenfor NDF, altså en komite av privatpersoner. De tre bergenserne Rune Anda, Eilif Ohna og Thorbjørn Johan

De som ledet lisensstreiken, fra venstre: Thorbjørn Johan Sander, Eilif Ohna og Rune Anda.

Fem minutters nyhetssending på tegnspråk kom i gang mandag 30. januar 1989 som et av resultatene av lisensstreiken i 1988.

Sander organiserer en lisensstreik. De oppfordrer alle til å betale lisensen inn på en privat, sperret konto og at pengene skal stå der til NRK har innfridd kravene. Aksjonen får stor tilslutning, nesten 1.200 familier betaler lisensen inn til sperret konto – men det som er enda viktigere, er at aksjonen får støtte av en rekke andre organisasjoner: politiske partier, fagforeninger, husmorlag, bondelag, sanitetsforeninger, skoler, organisasjoner for funksjonshemmede, Hjemmet for Døve, Døvekirken og mange andre.

I parantes skal det nevnes at Norsk Forbund for Hørselshemmede støtter kravene, men kunne ikke være med på å gi støtte til streikeaksjonen.

Streikekravene er: Daglig fem minutters nyhetssending på tegnspråk, bruk av tegnspråktolk i programmene, barne-tv må bli tilgjengelig for døve barn, direkteteksting, tegnspråklige programmer og ansettelse av en konsulent som har kunnskaper om hvordan døve og hørselshemmede seere kan inkluderes i NRKs tilbud.

Nestsjefen i NRK-fjernsynet Inger Inadomi heller bare bensin på bålet i sine uttalelser i Adresseavisen:

> *Vi synes det går den riktige veien, men beklager at tilbudet til hørselshemmede seere fortsatt ikke er fullgodt. Dette har sammenheng med både økonomiske og tekniske årsaker. De siste to årene har NRK fulgt utprøving av direkte-tekstemaskiner som blant annet foregår i Sverige. Slike maskiner er relativt dyre i anskaffelse.*

På avisens spørsmål om Ettermiddagsnytt igjen kan bli tekstet, svarer hun slik:

> *Det er både dyrt og teknisk komplisert å tekste nyhetssendinger som går direkte. Vi har de siste par årene i stedet satse på å utvide tilbudet fra tekst-TV-sidene.*

NRK imøtekommer krav

I et møte mellom NRK, NDF og streikekomiteen blir aksjonen avblåst. NRK legger følgende tilbud på bordet: Daglige nyhetssendinger på tegnspråk med varighet fem minutter på ettermiddagstid. Magasinprogram hver måned produsert av Døves Video. Resymetolking på tegnspråk av barneprogram og med store planer om å inkludere tegnspråk i neste års barneprogram. I løpet av 1989 vil 80 prosent av alle nyhetssendingene være tekstet, lover NRK.

Slutt på NRK-monopolet

I 1988 begynner TVNorge og TV3 sine sendinger i Norge, men de tekster selvsagt bare sine fremmedspråklige sendinger. På spørsmål om TVNorge vil tekste sine sendinger, svarer kanalen:

> *Som du vet er TVNorge en kommersiell TV-stasjon, som lever av reklameinntekter. Vi har ingen statsstøtte eller lisens. Dette gjør at våre utgifter holdes innenfor strenge, fastlagte rammer. Derfor er det ikke mulig for oss å bruke penger på teksting av norske programmer. Stort sett alle disse programmene er direktesendte – og det vil bli svært kostbart for oss med teksting eller tolk.*

Nyheter på tegnspråk

Mandag 30. januar 1989 blir en historisk dag. Da sender NRK de første nyhetssendingene på tegnspråk. Det er fem minutter laget av journalistene i NRK, som fremføres av døve – og de første døve på skjermen er Margareth Farstad, Knut Bjarne Kjøde, Anne Gloslie, Tore Solem og Britta B. Wold. Som bro mellom journalistene og nyhetsoppleserne jobber Bjørn Melbye, Solveig Solbakken og Anne Fornebo.

NRKs direktør Tor Strand, nr. 2 fra høyre, med NDFs Sissi Urgård, Thorbjørn Johan Sander og Toralf Ringsø, etter at lisensstreiken er avblåst.

Svinger taktstokken

NRK har et eget kringkastingsorkester. Nei, orkesteret er ikke til så stor glede for døve, men dirigenten Sverre Bruland er bestefar til en døv jente, og *han* er til stor glede og nytte for døve. Han har et sterkt navn og mange kontakter i NRK-systemet. Han er pådriver for å få i gang et arbeid som muliggjør å opprette en ekstra NRK-kanal der tegnspråktolking kan gis plass. Med to tv-apparater kan døve ta del i alt som sendes fra NRK uten at det forstyrrer for de hørende seerne. Han får med seg NDF og Stiftelsen Signo på laget og spiren til NRKTegnspråk er plantet.

Adventskalender med tegn og tale

Vertshuset Den Gyldne Hale, der hørende og døve skuespillere bruker tegn og tale er NRKs adventsserie. Aldri har vel en TV-serie betydd mer for brobyggingen mellom hørende og døve. Hver ettermiddag i desember samler hele nasjonen seg foran apparatene og lar seg fascinere av manusforfatter Gudny Hagens innsiktsfulle manuskript, og de mange amatørskuespillerne som dukker opp i programmene, der to av Norges beste skuespillere Kari Simonsen og Per Jansen har hovedrollene – og med Mira Zuckermann i hovedrollen i den dramatiserte filmen som adventsprogrammene krydres med. Selvsagt er det døve som ønsker serien på norsk tegnspråk, men da hadde det neppe blitt noen NRK-serie.
I ettertid kan man kanskje enes om at bruken av tegn til tale ble den nest beste løsningen?

Første program av «Tegnsatt» på NRK 1989.

Kongen hilser døve

I 1989 uttrykker kong Olav i sin tradisjonelle nyttårstale glede over at også døve får tilgang til den NRK-sendte talen:

> *Jeg ønsker nå spesielt å nevne noen mennesker som ikke danner en særskilt gruppe, men som kan være nokså isolerte individer. Vi kjenner alle noen som er hørselshemmet eller døve. De kommer ofte til kort og strever med uante vanskeligheter. Det gleder meg derfor at teknikken gjør det mulig for meg å uttrykke direkte til de mange som ikke kan høre mine ord, de varmeste ønsker for et gledelig år.*

Den gyldne hale er populær adventsserie på NRK. Her ser vi Kari Simonsen, Ronny Patrick Jacobsen, Hanne Enerhaugen og Per Jansen.

Roligere år

De neste årene roer kritikken mot NRK seg. Flere programmer tekstes, det er kommet i gang direkteteksting av noen programmer, det er egne nyhetssendinger på tegnspråk, og så leverer Døves Media månedlige programmer som sendes på NRK. Men kommune- og fylkestingvalget blir heller ikke i 1991 tilgjengelig for døve. Men det sendes barneprogrammer på tegnspråk både i adventssøndagene og i romjulen.

TV2 starter sendingene

I september 1992 begynner TV2 sine sendinger, men de har ingen planer om å tekste eller tegnspråktolke sine norskspråklige programmer. Dermed begynner en ny kamp fra NDF mot overmakten. TV2s mål er å tjene penger til eierne, og da passer det dårlig med ekstrautgifter til teksting av programmer for en gruppe de ikke har ofret en tanke under planleggingen.

Allmennkringkaster forpliktelser

På Stortinget 24. februar 1993 informerer kulturminister Åse Kleveland, Ap, om at det er ny teknologi på vei som kan gjøre det mulig for NRK å tegnspråktolke alle programmer. Hun understreker samtidig at både NRK og TV2 er bundet av forpliktelsene som allmennkringkastere, der det kreves at sendingene skal kunne mottas av hele befolkningen.

Fra Rolleiv Solholm i NRKs teksteavdeling kommer det noe helt konkret: Fredagens populære program *Norge Rundt* skal tekstes fra 13. august samme år. Partilederdebatten før Stortingsvalget blir tegnspråktolket, og NDF starter en aksjon for at sendingene fra OL på Lillehammer neste år må bli tilgjengelig for døve. Alle døve oppfordres til å sende en halvtimes tolkekupong til kringkastingssjef Einar Førde slik at han har økonomi til å engasjere tegnspråktolker under sendingene.

OL på Lillehammer

Vinter-OL på Lillehammer 1994 skal samle hele folket til et rike, sier NRK og beviser med det at døve og hørselshemmede ikke hører til blant folket. For ingen av sendingene fra folkefesten blir tekstet eller tegnspråktolket, og døve føler seg tråkket på.

Fjernsynsdirektør Kent Nilsen beklager at NRK ligger etter svensktv når det gjelder mulighet til å direktetekste sendinger. Heller ikke oppsummeringen fra konkurransene i Kveldsnytt er det mulig for NRK å tekste.

Heller ingen sendinger knyttet til EU-avstemningen det året tekstes eller tolkes. En streik hos journalistene i NRK gjør også at nyhetene på tekst-tv sidene er ute av drift i en periode.

Døve raser, og NDFs landsmøte vedtar ny lisensstreik.

Talegjenkjenningsmaskin

NRK går ut i Aftenposten 28. desember 1994 og beroliger med at det er startet et prosjekt ved Norges Tekniske Høyskole i Trondheim for å utvikle en maskin som oversetter tale til tekst. Det er Nikolai Nelvik fra teksteavdelingen i NRK som uttaler seg. Når avisen peker på at situasjonen med teksting er så mye bedre i Sverige, sier han:

> *Svensk fjernsyn har i flere år benyttet seg av et tekstesystem hvor en person sitter og stenograferer all tale. Dette mener imidlertid NRK er en for dårlig og kostbar løsning.*

Nye løfter fra NRK

I 1995 har NDF nye møter med NRK der det uttrykkes skuffelse over manglende teksting. Forbundet informerer om at det er planer om en ny lisensstreik neste år. Da lover NRK bot og bedring, og NDF utsetter lisensstreiken som ble vedtatt på landsmøtet året før. Men i julehelgen skuffer NRK igjen. Programmene som skulle vært forhåndtekstet, rammes av sykdom hos teksterne. De som tekster direktesendinger, er engasjert som frilansere og er lite villig til å jobbe i høytidene. NRK er sårbar for sykdom og andre akutte hendelser blant de som sørger for at flere hundretusen seere får tilgang til programmene.

Hjemmet for døve er aktiv

Hjemmet for døve (senere Signo) er en viktig medspiller for NDF i kampen for mer tekst og tegnspråktolking i NRK. Knut Sigurd Aasebø, som er generalsekretær i stiftelsen, advarer i 1995 mot en ny lisensstreik, fordi:

> *En arbeidsgruppe der NDF og HLF er representert, arbeider med et prosjekt for direkteteksting av fjernsynsprogram. Det vil øke antall tekstede program og gi direkteteksting av for eksempel nyheter.*

Også Aasebø selv er med i arbeidsgruppen. Etter en ny brevrunde med foreningene vedtar NDF å utsette streiken i påvente av gruppens arbeid.

Arbeidsgruppen søker Kulturdepartementet om 2,5 millioner kroner til å videreutvikle teknikken med en talegjenkjenningsmaskin, men søknaden kommer for sent på året til å komme inn på statsbudsjettet. Da skjærer fjernsynsdirektør Kent Nilsen i NRK igjennom og garanterer for de første 1,5 millionene til prosjektet.

Heller ikke årets valgsendinger blir tekstet eller tegnspråktolket, annet enn den siste partilederdebatten. Men Døves Video får sende ekstra tegnspråklige valgprogrammer på NRK.

På spørsmål fra Døves Tidsskrift svarer Nikolai Nelvik at arbeidet med teknologi som kan direktetekste programmer ligger noen år i fremtiden.

NRK2

I 2006 åpner NRK sin andre TV-kanal, NRK2, uten at det betyr noe for døve og hørselshemmedes tilbud.

Alle programmer skal tegnspråktolkes

Vi skal tegnspråktolke alle programmene, sier fjernsynsdirektør Kent Nilsen.

Det er 17. januar 1997, og NRK har invitert til informasjonsmøte. Budskapet lyder som et rent eventyr for døve ører. Teknologien gjør det mulig å velge frem tegnspråktolk til TV-programmer, men det kreves riktig mottakerutstyr. Man må ta inn digitale signaler via satellitt, altså være tilknyttet kabelnett eller ha parabolantenne. I tillegg må man ha en dekoder knyttet til tv-apparatet. Det er snakk om merutgifter på ca. kr 5000 som NDF håper vil bli dekket av staten som et teknisk hjelpemiddel for døve. NRK er klar til å starte sendingene, men de vil ikke dekke det gjennom egne penger, heller ikke fra lisenspengene – de krever at Kulturdepartementet øremerker ekstra penger til tiltaket. Samtidig understreker NRK at det jobbes videre med teknologi for direkteteksting. Det er ikke snakk om det ene eller det andre, men både tegnspråktolking og teksting – så kan seerne selv velge.

NRK tror på direkteteksting fra neste år, men døve er skeptisk til lovnaden, og spørsmålet som går igjen, er hvorfor NRK ikke satset på samme teknologi som i Sverige i 1987, Velotype-maskinen. Døve som får inn svensk fjernsyn, følger spesielt de direktesendte sportssendingene på den kanalen. Leder for tekst-tv redaksjonen Rolleiv Solholm har dette svaret:

> *Velotype krever svært lang opplæringstid for dem som skal betjene det. Det tar to års opplæringstid og det blir veldig kostnadskrevende. NRK har valgt å investere i utstyr som er enklere å bruke, men det kreves at en har en person som leser inn det som skal tekstes – en refererende tolk. Talegjenkjenningsmaskinen må kjenne stemmen til den som leser inn teksten, og noe av det som sies, for eksempel i debattprogrammer, må komprimeres.*

Men valgsendingene om høsten blir heller ikke dette året verken tekstet eller tegnspråktolket, annet enn den siste partilederdebatten der tolken er plassert nede i hjørnet som

vanlig. Misnøyen blant døve er så stor at forbundsstyret vil ha en ny lisensstreik-aksjon.

Det er noen år siden tidligere dirigent for Kringkastingsorkesteret Sverre Bruland kastet frem ideen om tegnspråktolking av TV-sendinger. Han forteller i Døves Tidsskrift, 1987, hvordan han kom på tanken:

> *Jeg deltok på et tegnspråkkurs for besteforeldre på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Da vi så Dagsrevyen om kveldene måtte en tegnspråktolk stå ved siden av TV-apparatet og tolke nyhetene for døve. Dette gjorde et sterkt inntrykk på meg. Jeg så klart døves problemer og hvor urettferdig de ble behandlet. Jeg tok kontakt med min gode venn Gunnar Stette ved Norges Tekniske Høyskole i Trondheim. Han så straks at dette var mulig å løse, og gikk videre til Telenor og Tandberg. Alle tente på ideen. Slik begynte ballen å rulle.*

I Døves Tidsskrift sier barnebarnet Eline om prøvesendingene hun har sett på NRK.

> *Nå kan jeg endelig sitte sammen med min familie og se på TV uten at de andre må tolke hele tiden. Det gir meg en følelse av selvstendighet og menneskeverd, og det er en god følelse.*

Tolkekanal i NRK

I 1998, i Stortingets spørretime, informerer kulturminister Anne Enger Lahnstein, Sp, om at NRK tar sikte på å få i gang direkteteksting fra sommeren 1998, og at departementet bevilger to millioner kroner til prosjektet om teksting og tegnspråktolking på NRK. Hun lover også å se på hvordan lovverket kan endres slik at også TV2 må tekste sine programmer.

NRK starter prøvesendinger med tegnspråktolk der 16 familier og institusjoner for døve deltar.

Strengere krav til TV

Samme år presser NDF på TV2 for å få tekstet norske programmer, men programdirektør Finn H. Andreassen avviser alle ønsker med å slå fast at det ikke er noe krav i TV2s konsesjonsvilkår om at det skal tekstes for hørselshemmede.

Til dette sier statssekretær i Kulturdepartementet, Ivar Egeberg, Sp, at de forhandler med TV2 om nye konsesjonsvilkår for senderettighetene. Egeberg sier i den forbindelse av de vurderer å legge inn i konsesjonsvilkårene strengere krav om teksting for hørselshemmede.

Nye løfter på Stortinget

Kulturministeren informerer Stortinget i 1999 om at NRK er i sluttfasen av arbeidet med datateknologien som skal oversette tale til tekst, som vil gi døve og hørselshemmede en helt ny TV-hverdag. Hun regner med at tekstingen vil være på plass i løpet av året. Hun forteller også at forsøkene med å tegnspråktolke NRK-programmer fortsetter. Statsråden antyder også at de nye konsesjonsvilkårene for TV2, som begynner i 2002, vil stille krav om teksting for hørselshemmede.

Prosjektleder Tor Vidar Fosse i NRK mener at tegnspråktolkede sendinger kan være klare i løpet av år 2000.

TV2 har kontakt med firmaet Nordisk Språkteknologi på Voss, som også jobber med å utvikle datateknologi som kan oversette fra tale til skrift. NDF har møte med TV2, som forsikrer om at de vil igangsette teksting så snart talegjenkjenningsmaskinen er klar. Å satse på andre måter for å få tekstet norskspråklige programmet vil bli tids- og ressurskrevende å utvikle, sier informasjonssjef Rune Indrøy i TV2.

NRKTegnspråk

14. september 2000 åpner NRK sin nye tegnspråkkanal som vil tolke programmene mellom klokken 18 og 20. Siri Antonsen er leder for tolkegruppen. Hun har en døvblitt

NRKTegnspråk søndag 4. februar 2018.

mor, Oddveig Kaulum, og kjenner godt problemene med at familier blir splittet foran TV-apparatene.

For å ta inn tegnspråktolken trenger døve et ekstra TV-apparat som bare viser tolken, og et annet apparat som tar inn hovedsendingen. Det ekstra apparatet er godkjent som teknisk hjelpemiddel gjennom Hjelpemiddelsentralene. Eller man kan få en støtte på kr 2000 av trygdekontoret om man kjøper nytt TV som har mulighet for å dele skjermen i to.

For å betale merutgiftene ved å abonnere på digitale kanaler vil døve tilstås høyere grunnstønad.

Stortinget spør igjen

I Stortingets spørretime er teksting for døve og hørselshemmede i NRK og TV2 igjen på dagsorden. Nå er vi i 2001, og kulturministeren heter Ellen Horn, Ap.

> *Hvis det ikke skjer en betydelig bedring innen årets utgang vil et lovpålegg om at allmennkringkasterne skal tekste bli et faktum.*

Det er ikke helt enkelt å få til teknologien med at datamaskinen skal oversette tale til tekst, og NRK sier at det tidligst kan være på plass i 2003. NDF tar opp spørsmål om man ikke nå bør satse på Velotype-skriveren, som med hell brukes i Sverige. Men både NRK og TV2 sier nei til dette fordi opplæringen tar for lang tid, det blir for kostbart – de setter fortsatt sin lit til talegjenkjenningsteknologien. Men årene går, og stadig flere innser at talegjenkjenningsmaskinen ligger tiår frem i tiden.

Nye konsesjonsvilkår med krav til TV2

Fra 1. januar 2003 endrer Kulturdepartementet konsesjonsvilkårene for TV2. Der fremgår det at TV2 skal tekste alle programmer mellom klokken 18 og 22 hver dag, så lenge det er teknisk og praktisk mulig. I praksis betyr dette at TV2 skal tekste alle norsktalende programmer som er gjort ferdig i så god tid før sending at det er praktisk mulig å legge på tekst. Kanalen mener at det fremdeles ikke er teknisk mulig med direkteteksting. Men seerne får i hvert fall tekstet den populære serien *Hotell Cæsar*.

For NRK betyr ikke de nye konsesjonsvilkårene så mye, de tekster allerede alle programmer som er laget på forhånd.

Det siste nye er at de har vært på besøk hos BBC i England og studert deres talegjenkjenningssystem. Dette kan ikke overføres direkte til norsk, det kjenner bare det engelske språket.

NRK med hurtigskrivere

På slutten av 2003 kommer det melding fra Nicolai Nelvik i NRKs teksteavdeling. NRK har foreløpig gitt opp talegjenkjenningsmaskinen og vil sette i gang forsøk med hurtigskrivere som skal skrive på vanlige datamaskiner det som sies i programmene, han sier:

> *Du kan ikke forlange toppkvalitet den første tiden, men mye bedre enn ingenting blir det helt sikkert. NRK vil i første omgang satse på å tekste Redaksjon En, Dagsrevyen 21 og andre nyhetsprogrammer.*

NRK har snart ti hurtigskrivere under opplæring, forteller Nelvik.

TV2 bryter konsesjonsvilkårene

TV2 bryr seg lite om konsesjonsvilkårene og at døve og hørselshemmede skal kunne følge sendingene. Bare 20 prosent av de norske innslagene i nyhetssendingene er tekstet. Sportssendinger og debattprogrammer bli ikke tekstet i det hele tatt. I 2005 kommer Medietilsynet med kritikk mot TV2. Rådet mener TV2 må presentere en tidsplan for etablering av et system for direkteteksting, slik at hørselshemmede kan få med seg viktige programtilbud som nyheter og samfunnsdebatter.

TV2s informasjonsdirektør Rune Indrøy går ut i VG og forklarer hvorfor de ennå ikke satser på direkteteksting:

> *Dersom direkteteksting ikke fungerer godt nok, er det til fryktelig irritasjon for hørselshemmede. Får du en veldig forsinkelse eller mye skrivefeil, går det en grense for hva du kan presentere som teksting.*

NRK angrer på det gode tilbudet

NRK reduserer både de tolkede og tekstede sendingene fra 1. januar 2006. Forklaringen fra statskanalen er at de ga et for godt tilbud i fjor. De skriver i en forklaring blant annet:

Vi registrerer at forsøket med utvidet tolking har vært populær og beklager at vi i denne omgang ikke er i stand til å videreføre ordningen i samme omfang. En eventuell framtidig utvidelse av tolketjenesten vil være avhengig av ressurstilgangen.

Kringkastingssjef John G. Bernander provoserer de fleste døve når han før sendingene fra vinter-OL i Torino skryter av at NRK skal samle Norge til et rike. For døve får bare smuler; en time hver kveld blir tekstet og tegnspråktolket. Bernander sier at NRK mangler penger, men penger til å åpne NRKSuper mangler ikke når kanalen begynner i 2007.

Døves Tidsskrift følger opp saken overfor kulturminister Trond Giske, som er generalforsamling for NRK, men han ønsker ikke å overprøve kringkastingssjefens avgjørelser. På direkte spørsmål både til statsråden og kringkastingssjefen om hva det vil koste å tegnspråktolke 2 x 30 minutters ungdomsprogram lørdager og søndager, vil de ikke svare. Redaktøren i Døves Tidsskrift konkluderer slik:

Kan det virkelig være så dyrt at de ikke tør å fortelle det, eller et det slik at det er så billig at de blir flaue over å fortelle det.

Mange vil jobbe som tekstere

Da vi søkte etter hurtigskrivere til å direkte-tekste programmer var det 140 søkere, men det var bare seks som oppfylte kravene om å skrive fort nok. En som skriver direkte må ha både språktempo, språkforståelse og evne til å kunne komprimere stoffet der det er nødvendig.

Det er sjefen for NRKs teksteavdeling Nikolai Nelvik som forteller dette på en hyggelig avslutningssammenkomst i NDFs lokaler. Nelvik går i 2007 av med førtidspensjon, men har mye å fortelle om teksteavdelingens utvikling.

Jeg husker fra mine første år i NRK at mange norske tv- og filmprodusenter var imot teksting av programmene og filmene. Jeg ble spesielt forundret over en mann som Arne Skouen ikke ville ha teksting av sine filmer, fordi de ville ødelegge den kunstneriske kvaliteten. Han sto ellers på barrikadene og talte de funksjonshemmedes sak.

Nikola Nelvik sammen med den nye lederen for teksteavdelingen Berit Marthol. De er flankert av NDFs folk, til venstre Hanne Kvitvær og helt til høyre Sissel Gjøen og Paal Richard Peterson.

Mye har skjedd siden 1970-tallet. Jeg skal ikke underslå at vi på teksteavdelingen ofte har følt oss som et hår i suppa i den store NRK-organisasjonen.

Nelvik ser også fremover og mener døve ikke må ha for store forventninger til en talegjenkjenningsmaskin de første årene, teknologien er vanskelig å utvikle. Datamaskinen vil ikke klare å oversett en hvilket som helst talespråk eller dialekt.

Det må ansettes oversettere som snakker et normert bokmål, et språk som maskinen kan kjenne igjen. Oversetterne må gjenta det som sies av de medvirkende i programmene, men så får vi det problemet at det ofte snakkes mye raskere enn vi klarer å lese en tekst, så en form for komprimering må nok skje ved et slikt system også.

Hørende seere er mer verdifulle enn døve

TV2 spiller i en helt annen divisjon enn NRK når det gjelder å tilrettelegge programmer for døve og hørselshemmede. De tolker reglene i Kringkastingsloven slik at de bare skal tekste mellom klokken 18 og 22, hvis det er praktisk og teknisk mulig. De påstår at det ikke er teknisk mulig, og Medietilsynet gir dem medhold i at så lenge teknologien for talegjenkjenning ikke er ferdig, bryter de ikke reglene. Men regler er en ting, noe annet er det med etikk og moral. For da et trettitall hørende seerne klaget på at det var vanskelig å oppfatte hva som ble sagt i den norske suksess-serien *Torpedo*, blir den straks tekstet. Selv om sendetiden er etter klokken 22. Tretti hørende klager betyr mer for kanalen enn de

mange hundretusen døve og hørselshemmede som i årevis har klaget. NDFs generalsekretær Paal Richard Peterson går ut med åpen kritikk i Aftenposten:

> *Så er tippeligaen sparket i gang igjen. TV2 sender timevis med underholdning, der fotballkampene ikke bare vises for seg selv, men kommenteres, analyseres og drøftes til TV2 er sikre på at ingen har gått glipp av noe som kanskje var en offside. Sleivsparkene sitter løst, både på og utenfor banen. Til tross for enorm ressursbruk skjer det ikke noe for å gjøre kommentarene, analysene og drøftingene tilgjengelig for døve og tunghørte. Ingenting tekstes og ingenting tolkes. Vi vet at ny teknologi er på vei, og at TV2 venter på den. Men mye kan gjøres, både for å tekste og tolke programmer, med den teknologien vi har i dag. Når rettighetene til å sende fotballen koster en milliard kroner, dreier det seg neppe om økonomi, men om… Ja, hva da? Hvordan vil TV2 kommentere, drøfte og analysere det spørsmålet?*

Krever utvikling i NRK

NDF har møte med kringkastingssjef Hans-Tore Bjerkaas i 2007. Forbundet fremmer følgende krav til NRK-sjefen: En utvidelse av tolkede programmer. *Tid for tegn*-programmene fra Døves Media må få utvidet sendetid.

Nyheter på tegnspråk må gis et løft både i innhold og sendetid. NDF ønsker at NRK ser alle tegnspråklige programmer som en helhet, og at en kan få i stand drøftinger med Døves Media, NRK og NDF for å få til et bedre totaltilbud.

Ved NDFs landsmøte i Molde holder NRKs Siri Antonsen et av innledningsforedragene, og det gjør hun på et godt norsk tegnspråk. Antonsen har vært ansatt i NRK i syv år, og mye er blitt bedre, men det skal bli enda bedre, forsikrer hun. Flere landsmøterepresentanter frykter at driften av tre NRK-kanaler for fjernsyn vil føre til færre tekstede og tegnspråktolkede programmer. Det lover Antonsen at det ikke blir.

Alle skal med?

I en lederartikkel i Døves Tidsskrift i 2009 får NRK både ris og ros:

> *NRK er blitt bedre på teksting og tegnspråktolking av programmer, men fremskrittene har gått langsomt. Samtidig som NRK har gitt smuler til døve, har de bygget ut sendingene med tre tv-kanaler, de har bygget opp ressurskrevende distriktskontorer, de har styrket tilbudet til samene – som vi applauderer og ikke minst: de bruker hundrevis av millioner for å kjøpe rettigheter til ulike idrettsarrangementer. NRK diskriminerer fortsatt døve. Kanskje kreves det ti millioner ekstra for å gi døve den tekste- og tolketjenesten som kreves for at de skal bli tilnærmet likestilt med hørende seere. Hvis NRK ikke er villige til å ta denne satsingen, bør NRKs generalforsamling pålegge dem å gjøre det. Og generalforsamlingen er kulturminister Trond Giske fra Arbeiderpartiet, som har slagordet «Alle skal med».*

NRKs tv-sjef heter nå Arne Helsingen. Det er en mann som lytter til kritikk, og som har et uttalt mål om at alle seerne skal inkluderes i sendingene. Han erkjenner at mye fortsatt kan blir bedre for gruppen døve og hørselshemmede. NDF har årlige møter med ham og andre i TV-ledelsen, og forbundet mener de i Helsingen møter en mann som i større grad enn tidligere NRK-ledere viser ydmykhet og forståelse.

Lisensøkning øremerket døve

I 2010 vedtar Stortinget en liten økning i NRK-lisensen og bestemmer samtidig at en del av økningen skal øremerkes utvidet tolke- og tekstesørvis for døve og hørselshemmede. Det betyr at NRK direktetekster både Dagsrevyen klokken 19 og Kveldsnytt klokken 23. Helsingen sier til Døves Tidsskrift:

> *NRK arbeider med en opptrappingsplan på simultantekstingsområdet. Dette innbefatter både rekruttering av kompetente folk og mer teknisk utstyr.*

Sendingene fra vinter-OL i Vancouver blir tegnspråktolket og tekstet fra klokken 19 og langt ut på natten. Døve og hørselshemmede jubler, for første gang kan de ta del i folkefesten – og for første gang klarer NRK å samle hele nasjonen om en olympiade.

NRK verdens beste TV-kanal?

I 2012 er NRK kommet så langt at Døves Tidsskrift utroper dem til verdens beste TV-kanal for døve og hørselshemmede. Det er måten de har dekket sendingene fra sommer-OL i London som skaper ekstra begeistring hos døve. Stadig flere døve i både Sverige og Danmark følger nå også sendin-

gene til NRK. Skuffelsen er derfor stor når det er TV2 som har overtatt rettighetene for OL-sendingene de neste årene. Men det er ikke bare sportssendingene som gjør at NRK får blomster. De fleste sendingene på NRK1 blir tekstet, og antall programmer som blir tegnspråktolket, er utvidet. Bjørn Røine, som er leder av Det europeiske døveidrettsforbundet, gir denne blomsterbuketten til NRK:

Det var supert at NRK tekstet og tegnspråktolket sendingene fra OL i London. Spesielt at tekstingen skjedde fra morgen til midnatt. Meget bra! Tolkingen var også like bra, men noen ganger avsluttet de litt for tidlig.

Demonstrasjoner mot TV2

Torsdag 20. september 2012 klokken 16 til 17 har NDF punktdemonstrasjon utenfor TV2-kontorene i Oslo og Bergen. Demonstrasjonen er organisert sammen med HLF og Pensjonistforbundet, mot TV2s manglende vilje til direkteteksting. En underskriftsaksjon på nettet samler fort tusenvis av underskrifter. De tre organisasjonene sender ut følgende pressemelding:

NRK samler familier, TV2 splitter familier. 700 000 seere blir utestengt fra direktesendte nyhets-, debatt-, underholdnings- og sportssendinger på TV2 fordi de ikke vil tekste programmene. Dette skjer samtidig som alle partiene på Stortinget arbeider for et samfunn mer tilgjengelig for alle.

NRK viser hver dag at direkteteksting er mulig. De har dyktige hurtigskrivere som skriver det som sies i programmene, på den måten inkluderer de døve og hørselshemmede seere.

De fleste familier har noen som sliter med å oppfatte det som sies i TV-programmer. TV2 har et ansvar som allmennkringkaster, det må de nå ta på alvor. I 20 år har vi vært snille og pent bedt om teksting, nå er det slutt på tålmodigheten, nå krever vi tekst.

NRK samler familier, TV2 splitter familier.

Aksjonen er vellykket. Etter at de i alle år har svart at direkteteksting er for dyrt for dem, og at de venter på talegjenkjenningsmaskinen, tar de alvoret inn over seg. TV2 vil utrede mulighetene for direketeksting. De lover et svar i løpet av to måneder.

20. september 2012 aksjonerer døveforeninger foran TV2 sine kontorer både i Oslo og i Bergen. Kravet er: Teksting av direktesendinger!

TV2 sier nei!

TV2 bruker syv måneder på å komme frem til en konklusjon om direkteteksting, og når svaret i kommer i 2013, er det negativt. Det blir for dyrt med slik teksting. Det vil kreve 25 årsverk og koste 20 millioner kroner, svarer regnemestrene som jobber i administrasjonen til selskapet. NDF mener 6 årsverk og fire millioner er den reelle kostnaden. Det er snakk om fem timer hver dag med to ansatte – for alle utenlandske programmer kommer ferdig tekstet.

NDF ruster seg til en ny TV-kamp, mens TV2 vil vente på superdatamaskinen som skal gjøre tale til tekst.

Kringkastingsloven blir strengere

1. januar 2013 gjøres Kringkastingsloven strengere. Da pålegges alle norske TV-selskaper med større oppslutning enn fem prosent at de skal tekste sine programmer mellom klokken 18 og 23.

Med fem millioner nordmenn betyr det at kanaler som har mer enn 250 000 seere, er bundet av loven. Den får i praksis betydning for TV2, TVNorge og TV3. NRK har egne regler og en mye mer ambisiøs målsetting, de jobber for at alle programmer skal tekstes. Men loven tar et forbehold, det kan bare krever tekst om det er teknisk og praktisk mulig. Det er en helt unødvendig formulering, mener NDF, for NRK viser hver dag at det faktisk er teknisk og praktisk mulig.

NDF sender spørsmål til Kulturdepartementet og de politiske partiene om hvorfor tekstingen bare skal gjelde disse fem timene, man er døv eller hørselshemmet hele døgnet, påpekes det. Men politikerne er redd for å belaste økonomien til TV-selskapene. De forstår ikke at tekstingen av programmer bare utgjør en veldig liten del av de totale utgiftene ved TV-produksjon. De danske eierne av TV2 tar årlig millioner i utbytte.

NDF hadde håp om at innskjerpingen i kringkastingsloven også ville omfatte nettsendinger, som stadig blir mer vanlig, men der nøyer Stortinget seg med å oppfordre produsentene om at de tekster.

NDF anmelder TV2

NDF anmelder TV2 til Medieklagenemnda for brudd på Kringkastingslovens § 2-9, som tydelig sier at norske TV-kanaler med større seeroppslutning enn fem prosent skal tekste programmene om kvelden. Generalsekretær Bjørn A. Kristiansen sier i en kommentar til Døves Tidsskrift:

> *Vi regner med at Medieklagenemnda gir oss medhold og tvinger TV2 til å begynne med direktetekstning. Hvis det motsatte skjer vil NDF anke saken til Kulturdepartementet og Stortinget. TV2 bryter ikke bare Kringkastingsloven, men også EØS-direktivet om tekstning og FN-konvensjonen om «Mennesker med nedsatt funksjonsevne» og deres rettigheter på tilgang til informasjon og kultur.*

Når Medieklagenemnda ber TV2 om en kommentar, skriver de et brev på fem sider, men skreller vi bort alle fine ord og vendinger, står vi igjen med en setning. De forholder seg til det som står i loven om at de bare er pålagt å tekste om det er praktisk mulig. De tolker *praktisk* som om det er *økonomisk* mulig – og det er det ikke, sier TV2. Det blir for dyrt, de vil vente til det foreligger en rimeligere løsning.

TV2 med OL-sendinger

I februar 2014 har TV2 alle rettighetene til sendingene fra vinter-OL i Sotsji, Russland. NDF får med seg flere store organisasjoner og legger press på kanalen for å få tekstning, det hjelper. De tekster selve konkurransene, men ikke de viktige intervjuene, analysene og kveldsunderholdningen – og etter OL er TV2 tilbake i hverdagen der ingen programmer blir direktetekstet. NDF venter på uttalelser fra Medieklagenemnda. Ting tar tid!

Nøkkelpersoner for døve i NRK: Paal Richard Peterson og Siri Antonsen.

Langt ut i 2014 kommer det brev til NDF fra Medieklagenemnda. De skriver at TV2 har lovet å begynne med direkteteksting fra 1. januar neste år. Så sies det en masse annet, som blant forsvarer hvorfor TV2 ikke for lengst har kommet i gang med tekstingen. Men, aller viktigst er det at følgende melding gis fra nemnda:

> *I forarbeidet til Kringkastingsloven som Stortinget vedtok 1. januar 2013 sies det at kravene om tekstning mellom klokken 18 og 23 bare er et første steg på veien mot en mer universell utforming av tilbudet.*

Stortingets mål er at alt som sendes på TV, skal tekstes. NRK er på god vei, og TV2 begynner å innse at det ikke er noen vei utenom.

Endelig konsulent for døve i NRK

I 2014 innfrir NRK et ønske døveforbundet har hatt i 50 år. Paal Richard Peterson overtar jobben som avdelingsleder for tegnspråk, altså ansvar for Tegnspråknytt og tolkekanalen. Peterson har tidligere arbeidet som generalsekretær i NDF og kommer fra stilling som seniorrådgiver i Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Siri Antonsen, som har hatt jobben i 14 år, får ny stilling som inkluderingskonsulent i NRK. Hennes ansvar er å tilrettelegge NRK-programmene for ulike grupper av funksjonshemmede, også døve. Dermed er det to ledere i NRK som kjenner døves situasjon og som fremmer gruppens interesser.

Endelig skal TV2 direkte-tekste programmer. Rune Anda til høyre gratulerer TV2-direktør Rune Indrøy.

TV2 med direktetekst

I februar 2015 kommer TV2 endelig i gang med direkteteksting av programmene. Kvaliteten på teksten når aldri nivået til NRK, men det er så mye bedre enn ingenting – og i løpet av årene er det blitt merkbart bedre.

Samme år sender TV2 også serien *Ut av stillheten* som forteller om voksne døve og hørselshemmedes erfaring med CI. Serien bygger på et manus av hørselshemmede Anne Kristine Grønsund og blir godt mottatt av seerne. NDF er glad for at programmene gir balansert informasjon om CI.

Teksteutvalg

Med NRK som verdens beste kanal for teksting og tegnspråktolking, og TV2 i ferd med å bygge opp noe tilsvarende, skulle man tro alt var fryd og gammen i NDF. Men nei, i april 2016 oppretter forbundet et teksteutvalg som skal være vakthunder i arbeidet med å gjøre TV- og nettsendinger tilgjenglig for døve.

Utvalget holder kontakt stort sett gjennom e-post og bildetelefon og aksjonerer direkte der de ser behovet, på den måten avlaster de forbundsadministrasjonen.

Suksess med Melodi Grand Prix

NRK skyter også blink når de begynner å tegnspråktolke *Melodi Grand Prix*. Programmet som alle ser, og som enda flere har en mening om, blir tolket på en måte som gleder mange døve, spesielt den yngre generasjonen. Tolkingen vekker også oppsikt hos hørende seere og i media. Tolkingen gir låtene en ekstra dimensjon, mener mange, og stadig flere ser den populære sangkonkurransen på NRKTegnspråk.

Stortingsmelding med krav til tekst

I februar 2016 blir Stortingsmeldingen, *Åpen og opplyst. Allmennkringkasting og mediemangfold*, behandlet på Stortinget. Meldingen stiller blant annet krav om at *alle* TV-programmer som sendes på kanaler med mer enn fem prosent seeroppslutning, skal tekstes. Men fremdeles beholdes det gamle forbeholdet: *dersom det er teknisk og praktisk mulig*.

NDF arbeider for å få bort denne unødvendige reservasjonen, for det er teknisk og praktisk mulig å tekste alt. Og så spørs det hvor lang tid Kulturdepartementet bruker før de kommer tilbake til Stortinget med forslag til konkrete endringer i Kringkastingsloven.

Hurra for Vilde Winge

Og vi kan gjerne være rause og gi et hurra for TV2 også som slapp en tegnspråkartist inn i et av sine mest populære programmer. I 2017 går Vestfold-jenta Vilde Winge på 13 år sensasjonelt til topps i TV2s store talentkonkurranse. Hun legger tegn på musikklåter og gjør det med en slik rytme og utstråling at seerne stemmer henne til topps blant mange andre dyktige talenter. Vilde har selvsagt tegnspråk i genene med en døv far og en tegnspråktolk som mor.

Hva skjer i NRK?

Vinteren 2016–2017 blir døve skremt av NRK. Tekstingen av programmene blir merkbart dårligere. Spesielt merkes det på de lange sportssendingene lørdager og søndager; hvor er teksten blitt av? NRK beklager og beroliger. De som har jobbet med direkteteksting, har frem til nå vært frilansere. Nå vil NRK ha dem over i faste stillinger, og det skaper litt uenighet mellom partene. NRK mener det ganske snart vil gå seg til. Og det gjør det!

NDFs tekst-TV-sider nedlegges

I 2017 nedlegges NDF-sidene, 771-772-773, på NRKs tekst-TV. Det skjer i samforståelse mellom NRK og NDF. Utviklingen har ført til at døve har tilgang til informasjon via nettet og andre medier på en måte man tidligere aldri har hatt. Meldingene på tekst-TV-sidene er derfor gått ut på dato.

Vilde Winge vinner «Norske Talenter» som sendes på TV2. Hun sjarmerer TV-publikum og dommerne.

Avslutning

Journalisten som skriver denne boken, innrømmer at det er godt å være pensjonist. Kaffe og avis tidlig på morgenen gir en god start på dagen. Så slår jeg på NRK2 klokken 07.45 og koser meg med *Politisk kvarter*. NRK er suverene på nyheter og det å gi bakgrunnsinformasjon om det som skjer her hjemme og ute i verden. Jeg ergrer meg litt over at TV2 ikke tekster sin sending *God morgen Norge*, men noen saker skal nye tillitsvalgte i NDF også ha å jobbe med.

Ut på trimtur og litt handling og akkurat hjemme tidsnok til å få med meg nyhetssendingen klokken 12 på NRK1. Jeg er en hund etter nyheter, hvordan klarte jeg å overleve før sendingene ble tekstet?

Jeg får valget mellom støvsugeren eller middagslagingen. Litt motvillig tar jeg støvsugeren. Kona har lite forståelse for at jeg egentlig har viktigere saker som bør ordnes.

Et barnebarn kommer på besøk, og humøret blir straks bedre. Som besteforeldre er vi fremdeles programmert slik at klokken 18 betyr barne-TV. Det ser vi på NRKTegnspråk. Ikke for barnets skyld, men fordi bestefar vil følge med på hva gullgutten ser på. Da ofrer jeg gladelig også det som vanligvis er dagens høydepunkt for meg, *Dagsnytt atten* på NRK2. Også *Nyhetene* på TV2 må vike for familiens yngste.

Men Dagsrevyen på NRK1 er hellig. *Familieekspedisjonen* som sendes på samme kanal, er et program alle gjerne vil se. Så lar jeg raust konemor få styre fjernkontrollen når hun ser *TV2 hjelper deg* – også det er tekstet. Jeg er ikke helt TV-slave, derfor blir det tid til viktige saker på PC-en før den tegnspråktolkede *Debatten* på NRKTegnspråk klokken 21.25. Jeg kunne også valgt å se den med tekst på NRK1, men synes det blir mer nerve og følelser i debatten når den formidles av tegnspråktolker.

Klokken 23 er det *Kveldsnytt* på NRK1 – og så er det i grunnen ikke mer å fortelle om dagen, men forventningene til neste dag er store. Da starter sendingene fra vinter-OL i Pyeongchang i Sør-Korea. TVNorge, som har senderettighetene for første gang, har lovet å direktetekste.

TV er endelig blitt døves radio!

Døves Kulturdager

Det var Døves Kulturdager i Finland som inspirerte NDL til å få i gang kulturdager.

Det ble vedtatt allerede i 1966,
på siste dag av landsmøtet til forbundet i Drammen.

Da stod Unge Døves Kulturdager på programmet, med amatørteater
fra ungdomsgruppene i Oslo, Bergen og Drammen.
Det ble så vellykket at forbundet bestemte seg for årlige kulturdager.

Toralf Ringsø ble oppnevnt som kontaktmann for kulturarbeidet,
og ingen blir fornærmet når vi tillegger han og døvekonsulent Eilif Ohna
det meste av æren for at arrangementet ble den største kultursuksessen
gjennom forbundets historie.

Det begynte i Oslo

Fredag 30. september 1967 åpner de første *Unge Døves Kulturdager* i Bøndernes Hus i Oslo. Programmet de første årene byr på teater, folkedans, kunnskapstevling, foto, tegning, norsk-stil, deklamasjon, foredrag, selskapsdans og utstillinger. Deltakerne konkurrerer mot hverandre og beste forening kåres. Noen år senere tas konkurransemomentet bort.

I 1972 blir kulturdagene for alle aldersgrupper, ikke bare for unge, og *Unge Døves Kulturdager* blir til *Døves Kulturdager*. Forbundet oppretter kulturutvalg med ansvar for innholdet og den tekniske tilretteleggingen, sammen med den lokale døveforeningen. I mange år er døvekonsulent Eilif Ohna en nøkkelperson i forberedelsene og senere overtar forbundskonsulent Rolf Hansen.

Det første året deltar bare 45 aktive fra 6 foreninger og med bare 100 tilskuere. I 1975 er det 190 aktive fra 14 foreninger og med hundrevis av tilskuere. Gjennom årene har det vanligvis deltatt mellom 500 til 800 publikummere. I Bergen i 1986 er det rekordantall: Da fyller 1200 kulturinteresserte Grieghallen.

Imponerende Romeo og Julie

I en kort omtale av Døves Kulturdager gjennom 50 år er det umulig å nevne enkeltinnslag, men ett må likevel nevnes for det står i historien som et gjennombrudd på hva døve kan få til på teaterscenen. Det er forestillingen *Romeo og Julie*, vist av Oslo Døveforening ved kulturdagene i Kristiansand i 1977. Redaktør Thorbjørn Johan Sander skriver i Døves Tidsskrift:

> *Det var en festforestilling av Oslo Døveforening med teaterforestillingen Romeo og Julie instruert av Agnes Randers-Pehrson. En enestående og glitrende forestilling. Jeg ble helt overveldet, imponert til målløshet over hvordan alminnelige døve var blitt forvandlet til personligheter på scenen, behersket sin lekse så suverent at de også kunne slippe seg løs, og hvordan de hadde levd seg inn i handlingen så det virket ekte.*

Forestillingen er den beste søknad for å få i gang et profesjonelt tegnspråkteater i Norge.

NORGES DØVEFORBUND
KULTURDAGER 1978

Jeg har en drøm

Hørende får så mye av samfunnet.
Døve får så lite.
Det er STOR forskjell på det tilbudet samfunnet gir til hørende og døve.

Jeg har en drøm:
- ET PROFESJONELT TEGNSPRÅKTEATER
hvor jeg kan nyte det hele på eget språk.
Alle store byer har egne teatre,
Riksteateret reiser til mindre steder,
Samene har fått sitt eget teater - flott.
Nå må teatret åpne seg for døve!

Jeg har en drøm:
- ET MUSEUM OG KULTURHUS FOR DØVE,
et sted vi kan føle at vi har røtter,
et sted vi kan samle vår historie og kultur,
et sted som kan gi døve etter oss en trygg identitet.

Jeg har en drøm:
- FLERE TEGNSPRÅK-PROGRAMMER PÅ TV,
- ett program på tegnspråk, ett program som vi forstår,
også programmer for døve barn.

Jeg har en drøm:
- DØVESKOLENES FREMTID ER SIKRET,
at politikerne aldri mer snakker om å nedlegge døveskolene,
men at politikerne, lærerne, elevene, foreldrene, døve -
ALLE jobber for å sikre døveskolenes fremtid.

Jeg har en drøm:
- AT DET BLIR EN BEDRE TOLKEORDNING,
at vi får flere tolker, at vi får bruke tolk så mye vi vil,
tolken er broen mellom storsamfunnet og døvesamfunnet.

Jeg har en drøm:
- AT TEGNSPRÅK GIS STATUS SOM EGET SPRÅK I NORGE,
at folk forstår at vi døve ikke har noe valg,
for oss er tegnspråk alt.
Tegnspråk gir oss identitet, samhørighet og kultur.

DETTE ER MIN DRØM!

(tekst Kjersti Fjelstad og Helge Herland)

Døveskolene deltar

Ved Døves Kulturdager på Lillehammer i 1979 deltar for første gang døveskolene. Elever fra Trondheim døveskole har danseoppvisning. Nedre Gausen skole viser forestillingen *Sirkus*. Skådalen døveskole viser to forestillinger: *Den gode og dårlige mann* og *Olaf Hassel*. Elevenes deltakelse gjør at tallet på aktive kommer opp i 266.

Kulturdager hvert år

Ved de 21. Døves Kulturdager i Stjørdal er det åpen diskusjon om kulturdagene skal fortsette som et årlige arrangement, eller om man skal gå over til annethvert år? Svaret er et enstemmig ja til kulturdager hvert år i november. Det er et lyspunkt i mørketiden, sies det.

25-årsjubileum i Oslo

Oslo Døveforening er vertskap for de 25. kulturdagene i 1992. Et stort publikum med kulturminister Åse Kleveland i spissen kan glede seg over Oslo Døveteaters forestilling *Den spanske flue*, Oslo Døveforening spiller et utdrag av *Jeppe på Bjerget*, Bergen Døveforening får terningkast seks for komedien *Lokal-TV,* og Mira Zuckermann deklamerer vakkert diktet *Jeg har en drøm*, en drøm hun deler med alle landets døve.

Internasjonale gjester

Endringene i programmet fra de første kulturdagene i 1977 og frem til 1997 har skjedd sakte og gradvis. Det er slutt på alle former for konkurranse. Folkedans var det siste som ble borte, fordi et flertall av de som styrte kulturarbeidet, mente at det ikke passet inn i definisjonen av døves kultur. Kulturdagene er først og fremst preget av teaterforestillinger og utstillinger. Men færre døveforeninger deltar aktivt enn tidligere. Antall publikummere er stabilt, kulturdagene er fortsatt den største møteplassen for døve – og for mange er den sosiale biten viktigst i novembermørket.

For å styrke programmet henter Kristiansand Døveforening i 1998 inn artisten *Rødtopp* fra Danmark. Han trollbinder forsamlingen med sitt fortellertalent. Året etter er det Haugesund som tar imot kulturdagspublikummet. De henter inn svenske Tyst Teater som viser to timers forestillingen *Inte*

jag för döva öron. I 1999 er Møre og Romsdal Døveforening vertskap i Ålesund, deres trumfess er showet med tyskeren Günter Puttrih-Reinard.

Skolene deltar ikke

Det er slutt på at døveskolene deltar ved kulturdagene. I stedet får de fra 2001 et fantastisk tilbud fra Nedre Gausen skole med eget kulturtreff i Holmestrand. Det blir en årlig massemønstring for rundt 250 døve og hørselshemmede elever fra hele landet.

Profesjonalisering i 2005

Ved de 38. kulturdagene i Tønsberg henter Vestfold Døveforening igjen hjelp over grensen da Tyst Teater spiller *Natten är dagens mor*. Teater Manu gleder med sin forestilling *Den standhaftige tinnsoldat*.

I Bodø to år senere er overskriften i Døves Tidsskrift: *Hvor er teatergruppene?*

Oslo Døveforening redder mye av æren ved å stille med to ulike teatergrupper. I tillegg til sin faste, dyktige gruppe gleder de med egen flerkulturell teatergruppe med skuespillere fra seks forskjellige land.

Heldigvis har vi i årevis kunne glede oss over teatergruppen Panorama fra Conrad Svendsen Senter. De viser forestillingen *Frokost i den grønne*.

Arrangørene i Bodø i 2007 byr på tegnspråkartisten Signmark som tegner sangene med en rytme og utstråling som er helt spesiell.

Kan det være at det profesjonelle tegnspråkteatret som ble opprettet i 1999 har tatt piffen av de lokale amatørteatrenes engasjementet?

Fornyelse av kulturdagene

Oslo Døveforening står for en etterlengtet fornyelse av Døves Kulturdager i 2011. De starter fredagen med en *Fagdag – Fordeler med å være døv*. Det spennende temaet samler 170 deltakere. Selve kulturdagene samler som ventet langt flere og byr ikke bare på flotte teaterforestillinger, men også overraskende innslag som engleskole, speed-dating, open-space, quiz, lynsjakk, hundeshow, klovn og mye annet nytt.

Teater Manu løfter nivået med sin forestilling *Manu – et sant eventyr.*

Fagdagen på kulturdagene blir straks en tradisjon, som følges opp av samtlige arrangører i årene etterpå. Ikke bare gir den faglig påfyll, men også fortjente penger i kassen til arrangørene.

Overlever kulturdagene

Både kulturdagene i 2013, 2014 og 2016 sliter med å fylle programmet. Diskusjonen går for alvor om Døves Kulturdagers fremtid. Er tiden løpt fra den? Har døve så mange andre møteplasser at kulturdagene har utspilt sin rolle? Er døve blitt så godt vant med profesjonelle kunstnere at de ikke vil dyrke amatørkulturen? Spørsmålene er flere, men ingen har svaret – og Stavanger Døveforening går på med friskt mot i 2017. De løser oppgaven på en utmerket måte. De redder seg ved å hente sterke internasjonale personligheter, som WFD-leder Colin Allen fra Australia, standupartisten Gavin Lilley fra England/Finland og den spennende karen Gerry Hughes, Skottland, som er den første døve som har seilt alene jorden rundt via de fem verdensspissene.

50 årsjubileum i Bergen

Bergen Døvesenter har æren av å gjennomføre de 50. Døves Kulturdager. All ros til amatørteatergruppene fra Eureka, Trondheim - Panorama, Conrad Svendsen senter - Oslo Døveforening og filmgruppen til Bergen Døvesenter – men kulturdagene demonstrerer på nytt at amatørteatrenes tid er på hell. Det har arrangørene i Bergen forutsett, derfor satser de på internasjonale artister som ingen har sett maken til tidligere. Det er kunstnere fra USA, Singapore, Tsjekkia, Tyskland, Nederland, Østerrike, England, Danmark, Sverige og Finland. Både Tyst Teater og Teater Manu deltar med teateroppsetninger. For å komme igjennom programmet leier arrangørene i tre dager Den Nationale Scene, kultursalen Salem og om kvelden er det noe helt nytt: utearrangement med scene og salg av forfriskninger midt i byen. De 1200 tilreisende, også de fra hele verden, mener kulturdagene er en stor suksess. Men Bergen Døvesenter får erfare at det koster å være kar, de må gripe dypt i egen kasse for å dekke underskuddet.

Fremtiden

Det blir spennende å se hva fremtiden bringer for Døves Kulturdager. I år (2018) inviterer Oslo Døveforening til kulturdager i november. De kombinerer det med foreningens 140-årsjubileum og vil nok med sine ressurser klare seg godt. Men hvor mange andre foreninger vil klare et slikt arrangement i fremtiden? Er løsningen slik NDF mener? De har vedtatt å skille ut Døves Kulturdager som et aksjeselskap med selvstendig økonomi. Det er en sak som ikke er drøftet i et større fora i døveorganisasjonen. Viktigst av alt er det å finne ut av hvordan en 51 år gammel institusjon i døvesamfunnet kan tilpasses dagens samfunn kunstnerisk, innenfor de økonomiske rammene man har til rådighet.

Kulturdagene gjennom 51 år

1967	Oslo	1992	Oslo
1968	Bergen	1993	Harstad
1969	Trondheim	1994	Ål
1970	Drammen	1995	Lillehammer
1971	Ålesund	1996	Kristiansand
1972	Stavanger	1997	Haugesund
1973	Oslo	1998	Ålesund
1974	Bergen	1999	Tromsø
1975	Trondheim	2000	Bergen
1976	Skien	2001	Oslo
1977	Kristiansand	2002	Stavanger
1978	Bodø	2003	Trondheim
1979	Lillehammer	2004	Oslo
1980	Molde	2005	Tønsberg
1981	Haugesund	2006	Ålesund
1982	*Ikke arrangert pga Nordisk Kulturfestival på Lillehammer*	2007	Bodø
		2008	Stavanger
		2009	Oslo
1983	Røros	2010	Molde
1984	Sandejord	2011	Oslo
1985	Tromsø	2012	Kristiansand
1986	Sarpsborg	2013	Trondheim
1987	Bergen	2014	Bergen
1988	Stjørdal	2015	Sandefjord
1989	Stavanger	2016	Stavanger
1990	Drammen	2017	Bergen
1991	Trondheim	2018	Oslo

Settekassen fra Døves Trykkeri AS som før dataalderen ble brukt til å hente fram bokstaver før trykking. Her ser vi hvor de forskjellige bokstavene var å finne. Bildet: Toralf Ringsø.

Døves Trykkeri AS

Den spede begynnelse

I Tegn og Tale for desember 1946 kaster skolestyrer Toralf Eng
ved yrkesskolen for døve i Bergen frem ideen om et eget trykkeri for døve,
– og i tillegg også et eget forlag.

I første omgang vil Eng flytte hus-trykkeriet som er på Skådalen skole
og som trykker *Skådalsposten* og *Skole og internat*,
det siste et felles blad for skolene for døve, blinde og utviklingshemmede.

Tanken er at trykkeriet skal flyttes til yrkesskolens lokaler,
men løsningen blir å flytte maskinene til et trykkeri i Bergen.

De skal inntil videre få bruke utstyret mot at de trykker de nevnte bladene gratis,
og at de i tillegg også trykker bladet *Unge Døves Tanker* gratis.

Yrkesskolen vil samarbeide med boktrykker Hammer om fagopplæring til en døv lærling.
Flere døve vil etter hvert kunne få arbeid i grafiske fag, mener bestyreren,
og på mindre steder kan døve kanskje etablere egne små trykkeribedrifter.

Toralf Eng foreslår at NDL på sikt bør gå inn for å etablere et eget trykkeri.
Da må det selvsagt investeres i mer utstyr,
men Eng mener dette er en overkommelig oppgave for forbundet,
og at det i lengden vil lønne seg å drive et slikt trykkeri.

Thorjørn Johan Sander.

Sander er mannen

Året etter får forbundet brev fra Toralf Eng. Han spør om forbundet kan gi økonomisk støtte til en ung trykkerilærling som heter Thorbjørn Johan Sander. Bestyreren skriver at unge Sander er påtenkt som leder for et planlagt Døves Trykkeri.

Det er fortsatt Eng som er pådriver. I 1948 forteller han at trykkeriet er installert i egne lokaler med sitt beskjedne utstyr, og at de trykker de tre bladene. Men målet er å overta trykkingen av Tegn og Tale og De Døves Blad. Da trengs det to mann i full jobb, forklarer skolestyreren som utålmodig venter på at Sander skal bli ferdig med sin utdanning.

Døves Trykkeri AS opprettes

På NDLs styremøte første helg i desember 1950 vedtar styret å opprette et trykkeri. Det bevilges inntil kr 20 000 til innkjøp av maskiner og utstyr. Ved å legge trykkeriet i Bergen, kan man samarbeide med yrkesskolen og få læregutter derfra og gi døve utdanning i grafiske fag. Det blir et tungt økonomisk løft for et fattig forbund, men styret mener det er vel verdt å prøve et slikt tiltak. Leder for forbundsstyret er Nils Gjerstad, som er faglærer ved yrkesskolen. Albert Breteig er nettopp valgt som forbundssekretær på landsmøtet, og med seg i styret har de en tredje bergenser som regnskapsfører: Torkjell Eikeland.

Åpning av trykkeriet

1. april 1951 åpner *Norske Døves Landsforbunds Trykkeri*, som det først het, i samme hus som lokalene til Bergens Døveforening og yrkesskolen for gutter. Minstekrav til aksjekapital er kr 20 000. NDL kjøper aksjer for kr 17 300, mens de resterende kr 2700 kjøpes av døveforeningene.

Etter kort tid endres navnet til Døves Trykkeri AS.

Thorbjørn Johan Sander er akkurat ferdig med læretiden og ansettes som faktor (arbeidsleder). De andre ansatte er en hørende trykker, en døv håndsetterlærling – og etter kort tid ansettes det også en hørende påleggerske og en døv dame i kontorstilling. Albert Breiteig er forretningsfører på deltid.

Styreleder er Nils Gjerstad og styremedlemmer boktrykker Gudmund Hammer og Albert Breiteig.

Hvorfor trykkeri

Hvorfor forbundet satser på trykkeri og ikke bakeri eller skredderverksted svarer Breiteig slik på i ettertid:

> *Det var naturlig at vi satset på et trykkeri. Det hadde lenge vært en drøm å trykke Tegn og Tale på eget trykkeri. Vi hadde allerede noen døve som arbeidet innenfor grafiske fag, så vi visste at dette var et yrke som passet godt for døve. Problemet var å få døve inn som lærlinger i bedrifter. Jobb- og lønnsmulighetene innenfor trykkerifaget så ut til å være gode de kommende tiårene. Vi hadde også yrkesskolen i Bergen å spille på lag med, og vi så at de tradisjonelle S-yrkene, skredder, skomaker og snekker var på vei ut.*

Det er en drøm for NDL om å få trykket Tegn og Tale (Døves Tidsskrift) gratis, men det blir aldri mer enn en drøm. Bladet og NDL blir etter hvert en viktig kunde for trykkeriet.

Tegn og Tale på eget trykkeri

Endelig, nummer 8-1952 av Tegn og Tale er det første medlemsbladet til NDL som trykkes på Døves Trykkeri. Bladet er på 32 sider med langt flere gode bilder enn tidligere. Hovedsaken er den nordiske døvekongressen i Oslo, men det er også et spennende referat fra forbundets representantmøte som ble holdt i etterkant av kongressen. På representantmøtet vedtas det at Tegn og Tale skal komme ut hver fjortende dag, og ikke en gang i måneden som før.

Albert Breiteig argumenterer for forbundsstyrets forslag: Mange lesere ønsker bladet oftere, med et blad hver fjortende dag blir det lettere å komme med ferskt stoff – og ikke minst understreker han at bladets økonomi vil bli bedre med en slik løsning. Forklaringen på det siste er at styret mener annonsetilgangen vil øke. Bladkontingenten skal fortsatt være kr 5 per år. Det som ikke er nevnt i referatet, er at trykkeriet trenger mer arbeid.

Til større lokaler

I 1953 flytter trykkeriet inn i leide lokaler i det nye bygget til firma Alfred Hartveit AS i Møllendalsveien. Albert Breiteig er ansatt både som disponent for trykkeriet og sekretær i NDL, en dobbeltrolle han har i mange år og som gjør det historisk lettere å forstå den sterke koblingen som alltid har vært mellom forbund og trykkeri.

NDLs landsmøte i Bodø i 1953 vedtar å utvide aksjekapitalen fra 20 000 til kr 50 000. Det er en styrking av økonomien til trykkeriet og forbundet kjøper selv alle aksjene.

Breiteig er sjef

Albert Breiteig er en meget dyktig disponent og en like verdifull mann som sekretær i NDL. Han bygger trykkeriet stein for stein og har den fordelen at han kan sjonglere litt mellom kontoene i de to virksomhetene. Han kan låne penger internt i stedet for å løpe til banken når likviditeten er dårlig. I 1960 har trykkeriet en omsetning på kr 389 000 og et driftsoverskudd på kr 23 000.

Ellers vet vi ikke så mye om økonomien på trykkeriet de første ti årene, men i 1961 har de underskudd og problemer med likviditeten, slik at de låner kr 39 000 av forbundets lotteriinntekter.

Noen spør om bedriften i etasjen over trykkeriet, som heter Albert Breiteig AS, der fem døve er ansatt, hva er det? Breiteig svarer slik i Tegn og Tale:

> *I 1954 var det i denne etasjen en bedrift i emballasjebransjen. Bedriften skulle selges, og det var en stund en risiko for at vi ville få en nabo ovenpå som kanskje kunne drive i konkurransen med tryk-*

Trykkeriproduksjon i Møllendalsveien på 1960-tallet, før trykkeriet bygget sitt eget hus.

Døves Trykkeri AS i Møllendalsveien.

Setteri-avdelingen.

Bjørg Alisøy og Torbjørn Tokle.

keriet. Jeg la saken frem i styret for trykkeriet og antydet at det beste ville være om trykkeriet kjøpte denne bedriften. Vi konkluderte med at det ikke ville være riktig hverken av trykkeriet eller forbundet å investere mer penger i flere bedrifter i Bergen foreløpig. Det ble til at jeg privat kjøpte bedriften og den drives nå som et aksjeselskap i mitt navn. Den produserer forskjellig slags spesialemballasje og har en silketrykksavdeling. Jeg legger meget stor vekt på at det kan finne sted et fruktbart samarbeid mellom de to bedriftene, og ikke på noe punkt går de to i veien for hverandre.

Økonomiske utfordringer

Trykkeriet sliter i 1967 med penger til investeringer i nytt utstyr. De har opparbeidet en gjeld på nesten kr 200 000 til NDL, og forbundet er utålmodige etter å få pengene tilbakebetalt. Det søkes derfor til Kommunal- og arbeidsdepartementet om et tilskudd eller lån på samme beløp for å tilbakebetale gjelden. Departementet gir et rentefritt lån på kr 98 000 i tre år, samtidig godkjennes trykkeriet som en bedrift for yrkesvalghemmede. Det utløser faste årlige statstilskudd, men forplikter også bedriften til å satse mer på å få ferdigutdannede døve ut i det ordinære arbeidslivet.

Breiteig forklarer hvilke konsekvenser endringene får:

Vi står ikke helt fritt med hensyn til ansettelse av bare døve på trykkeriet. Da trykkeriet startet i 1951, sto døveorganisasjonen helt alene om å klare økonomien. Gjennom mange vanskelige år gjaldt det å vise stor sparsomhet, for vi hadde bare oss selv å stole på. I 1967 ble trykkeriet godkjent av Arbeidsdirektoratet som vernet bedrift. Dette åpnet muligheter til økonomisk hjelp, men vi ble også noe avhengig av «utenforstående». En av de tingene vi måtte gå med på, var at vi skulle ta inn også andre funksjonshemmede enn døve, i den utstrekning vi hadde plass til det. Trykkeriet fikk en «utvidet målsetting» i og med at den ble godkjent som vernet bedrift.

Bygger eget hus

I 1971 presenterer Breiteig planer om reising av eget industribygg i Klaus Hanssens vei 22, ikke langt fra der de nå har lokaler. Planene innbefatter et bygg på 2.660 kvadratmeter, der man leier bort en tredjedel av arealet til andre firma. Trykkeriet regner med at 50 prosent av byggekostnadene dekkes av Arbeidsdirektoratet.

To år senere gir direktoratet grønt lys for tilskudd til bygget.

Døves Trykkeris nye bygg sto klar til bruk i 1976.

Det er et dristig prosjekt, og med seg i styret har Breiteig nå Helge Kjølleberg som styreleder, og styremedlemmene Thorbjørn Johan Sander og Toralf Ringsø – men uten å fornærme de tre andre: Det er Breiteig som er sjefen. At han samtidig er primus moter i NDLs arbeid for å bygge Ål folkehøyskole og kurssenter for døve forteller om en mann med uvanlig stor arbeidskapasitet.

Trykkeriet har vokst til 20 ansatte, hvorav 11 er døve. De har behov for større plass. Gleden er derfor stor når gravemaskinene tar fatt i 1975.

På slutten av 1976 flytter Døves Trykkeri inn i sitt nye bygg, som har kostet vel 6 millioner kroner. Trykkeriet har det året en omsetning på 1,6 millioner, som er en halv million større enn forrige år – og driften viser et overskudd med kr 58 000.

I huset blir det også plass til nye kontorer for NDL.

Slutter som forbundssekretær

I 1976 slutter Albert Breiteig i stillingen som forbundssekretær. Han vil konsentrere seg fullt ut om jobben som disponent på trykkeriet og som styreleder for Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Men helt kan han ikke gi seg i forbundet, han fortsetter enda noen år som lotterigeneral.

Gode år

Døves Trykkeri har i 1979 en omsetning på 2,7 millioner kroner og et driftsoverskudd på kr 42 000 – etter at det er avsatt penger til velferdsfondet. Den økonomiske situasjonen blir av styret betegnet som meget tilfredsstillende.

Bedriften har 30 ansatte, der 25 er døve.

I 1983 har trykkeriets omsetning økt til 3,3 millioner kroner. Revisor bemerker i sin beretning at NDF har større gjeld til trykkeriet enn det aksjeloven tillater, det er blant annet Døves Tidsskrift som koster penger – men også andre trykksaker som er utført for forbundet. NDFs representant på generalforsamlingen lover at forbundet vil nedbetale gjelden til trykkeriet så fort som mulig.

Samme år overtar trykkeriet trykkingen av *De Døves Blad*, som utgis av Døvekirken. Redaktør for bladet er døveprest Asgeir Straume, Bergen, og han gjør alvor av en sak det har vært snakket om i 30 år: flytte trykkingen av bladet til døves eget trykkeri.

Paal N. Kjellid og Gunnar Hansen.

Aud Olsen og Bjørg Alisøy.

NDFs gjeld øker

I 1984 understreker revisoren alvoret i at NDF har en gjeld til trykkeriet på kr 570 000

Trykkeriet investerer i maskiner som kan trykke i punktskrift. De overtar utgivelsen av *Døvblindes Ukeblad* og *Punktnytt* som kommer som dagsavis både i punktskrift og storskrift. Årsregnskapet for trykkeriet viser et rekordoverskudd på kr 400 000 og en total omsetning på 4,5 millioner kroner.

På generalforsamlingen spørres det om det er mulig å utbetale aksjeutbytte til eierne, som er NDF og de lokale døveforeningene. Men svaret er skuffende, for i vedtektene til Arbeidsdepartementet står det blant annet:

> *Som vernet bedrift skal overskuddet bli i bedriften og brukes til formål som sikrer den framtidige driften.*

Dermed forsvant muligheten for NDF til å redusere sin store gjeld til trykkeriet.

Albert Breiteig dør

31. mai 1986 dør Albert Breiteig. Han fikk et illebefinnende i sentrum av Bergen 17. mai og kom aldri til bevissthet. Døveorganisasjonen mister sin sterkeste personlighet gjennom alle tider. Victor Sig. Aksdal rykker opp internt i bedriften som disponent på trykkeriet. Han har vært ansatt der i 12 år og kjenner bedriften, døve og tegnspråk godt.

Bedriften omsetter for 8,7 millioner kroner og får et driftsoverskudd på en halv million kroner. Thorbjørn Johan Sander overtar som styreleder etter Helge Kjølleberg, med Toralf Ringsø er nestleder.

Satser friskt

Trykkeriet går inn i 1990-årene med frisk mot. Det investeres i en ny silketrykkmaskin som kan trykke 700 T-skjorter i timen, mot den gamle maskinen som bare klarte 60 trøyer i timen. Maskinen er produsert i USA og koster ca. kr 700 000.

Med det utstyret vi har anskaffet oss nå, vil vi være konkurransedyktige i mange år framover, sier disponent Aksdal.

Det er tøffe tider på arbeidsmarkedet, mange går arbeidsledig, også i grafisk bransje, der konkurransen er hard.

Disponent Victor Sig. Aksdal.

Victor Sig. Aksdal sier i en kommentar:

> *Vår økonomi er bra, men vi må vise måtehold og vi må være dyktige i jobben. Våre kunder krever kvalitet. Det gjelder å spesialisere seg for å overleve. Det har vi gjort ved å satse på nytt utstyr for å fylle noen nisjer i markedet.*

40-årsjubileum

Fredag 12. april 1991 er trykkeriet 40 år, og redaktør Thorbjørn Johan Sander i Døves Tidsskrift, som også er styreleder i Døves Trykkeri, skriver blant annet i sin lederartikkel:

> *Døves Trykkeri ble omsider arbeidsmarkedsbedrift. Det ga økonomiske fordeler som var nødvendig i den revolusjonerende utvikling i de grafiske fag, med overgang til offset, fotosetting osv. Denne utviklingen og omleggingen har trykkeriet maktet på en mønstergyldig måte.*

Det er 29 ansatte, der 23 er døve, og et overskudd på vel en million kroner. Men trykkeriet er bekymret for fremtiden, står det i årsberetningen, fordi myndighetene vil innføre en ny politikk i arbeidsmarkedsbedriftene.

Nye regler

Arbeids- og administrasjonsdepartementet fastsetter i 1993 de nye regler for arbeidsmarkedsbedriftene. Det betyr at Døves Trykkeri bare kan beholde en liten kjerne av fast ansatte, og at de andre arbeidstakerne skal loses ut i det ordinære arbeidsmarkedet etter maks to år. Trykkeriet har alltid fungert på den måte at de har gitt opplæring til døve, som senere har fått arbeid andre steder – men etter hvert som arbeidsmarkedet er blitt stadig strammere, har det blitt vanskeligere å få døve ansatt i andre grafiske bedrifter. Konkurransen i trykkeribransjen er blitt betydelige hardere de siste årene.

Styret har fått inn friskt blod med Tor-Inge Gausnes, Ålesund, som styreleder. Han er regnskapsmann og med erfaring fra andre tillitsverv i døveorganisasjonen. De andre i styret er fortsatt bergensere: Toralf Ringsø, Thorbjørn Johan Sander, John Sverre Fauske og Victor Sig. Aksdal.

Underskuddsår

De nye reglene for attføring- og lønnstilskudd gjør at trykkeriet i årene 1994 og 1995 får underskudd i driftsregnskapene. Reglene er slik at bedriften blir premiert om den klarer å få folk fort ut i det ordinære arbeidsmarkedet, men fortsatt er arbeidsledigheten stor slik at det er vanskelig å skaffe jobber – og så er det slik at bedriften er nødt til å holde på en kjerne av de dyktigste fagfolkene.

Det er 33 ansatte i bedriften, 25 er døve.

Økonomien snur

De to neste årene snur økonomien. 1997 gir et overskudd med kr 340 000, og det i samme år som det er investert i nytt utstyr for nesten kr 900 000.

Lederskifte

Disponent Victor Sig. Aksdal velger å førtidspensjonere seg i 1998, og Rune Kvalheim ansettes. Han tar ganske snart tittelen administrerende direktør. Det er et signal om nye tider. Kvalheim har ingen kunnskaper om tegnspråk eller døves kultur, og i annonseteksten for stillingen er det ingen krav om at han skal lære tegnspråk. Han lærer det heller aldri.

Administrerende direktør Rune Kvalheim.

43 år gamle Kvalheim er bergenser og kommer fra stillingen som driftsdirektør i Norges største supermarkedkjede Aka Spar Norge AS. En dristig ansettelse, men styret mener han er rett mann.

I et presentasjonsintervju i Døves Tidsskrift, der direktøren har med seg markedssjef Leif G. Kallestad, som også er nyansatt, gir de følgende visjon for trykkeriet:

> *Et sentralt område i vår snuoperasjon vil være å forandre oppfatningen av bedriften fra «et enkelt, lite uprofesjonelt og vernet trykkeri som vi har sympati med» til en profesjonell virksomhet med høy kompetanse, moderne teknologi og omfangsrikt tilbud.*

Stein på stein-filosofien til Breiteig og Aksdal er erstattet av to sjefer som er flinke til å snakke om visjoner og planer. Ord som går igjen er:

> *Endringsprosesser, strategiske planer, kvalitetssikring og bedre kommunikasjon intern i bedriften.*

Når redaktøren i Døves Tidsskrift spør om hvorfor de går inn for så store endringer i bedriften, svarer markedssjefen ubeskjedent:

> *Med Rune og min bakgrunn, har bedriften fått tilført en kompetanse ingen av våre konkurrenter har. Her tenker jeg på strategisk rådgivning, markeds- og kommunikasjonsstrategi og utforming av budskap*

Det første året med de nye kostene gir et underskudd på litt over en million kroner. Styreleder Gausnes forklarer det med at inntekter har vært som forventet, men at utgiftene har økt på grunn av ansettelse av flere i administrasjonen, repara-

sjon av maskiner og en salgskonsulent som sluttet og tok med seg de fleste av kundene sine. På generalforsamlingen vedtar administrasjonen en delingsmodell for at eventuelle overskudd i bedriften skal deles mellom bedriften, ansatte og styre.

Styret for bedriften utvides. Tor-Inge Gausnes fortsetter som styreleder, og NDFs nye generalsekretær Ragna Berget Jørgensen blir nytt styremedlem sammen med de fem bergenserne Einar Kongsbakk, John Sverre Fauske, Klement Våge – som er forbundsleder i NDF – Gunnar Hansen og Thorbjørn Johan Sander. Styret har full tiltro til direktørens planer om å investere i ombygninger, maskiner og kompetanseheving for syv millioner kroner i løpet av det neste halve året.

20. november 2000 var ordfører Ingmar Ljones og næringsminister Grete Knudsen tilstede da trykkeriet markerte navneendringen fra Døves Trykkeri AS til Designtrykkeriet AS.

Store økonomiske problemer

I 1999 får trykkeriet store økonomiske problemer. NDF går inn med to millioner kroner i aksjeutvidelse, noe som automatisk medfører at Arbeidsmarkedsetaten gir en omstruktureringsstøtte til trykkeriet på en million kroner.

Døves Trykkeri overtar Døves Forlag og da også Døves Tidsskrift. Det betyr at NDF betaler trykkeriet for å utgi bladet. Redaktør Jacobsen deler noen av sine tanker om bladets fremtid med leserne:

> *Fra vårt ståsted i dag vil vi mene at Døves Tidsskrift bør bli et abonnementsblad, dette vil gi mer pålitelige inntekter, og samtidig redusere NDFs utgifter til bladet.*

Han begrunner det blant annet slik:

> *De signaler vi har fått, kan tyde på at Døves Tidsskrift har større muligheter til å få pressestøtte og tilskudd fra kulturmidler dersom bladet er et eget abonnementsblad og ikke medlemsblad. Men dette er meget usikre inntekter, og man kan ikke basere seg på dem. Sikre inntekter er abonnementer og tilskudd fra NDF. Dette «tilskuddet» kan kalles frikjøp av plass til informasjon og annet stoff fra NDF og døveforeningene, samtidig som det sikrer informasjon fra forbundet til medlemmene.*

Designtrykkeriet AS

20. november 2000 får Døves Trykkeri AS nytt navn, Designtrykkeriet AS. Navnebytte blir av administrerende direktør begrunnet slik:

> *Navneskiftet er en konsekvens av trykkeriets nye strategiske plan og er ett av tiltakene som er rettet mot det profesjonelle kommersielle markedet, som nå utgjør 85 prosent av bedriftens totale inntekter og som fremover blir enda viktigere for bedriften enn den er i dag.*

Kvalheim sier videre at bedriften var inne i en kritisk periode da han overtok, og de hadde tre valgmuligheter:

1: *Fortsette driften som før og «dø» etter hvert som egenkapitalen ble brukt opp.*
2: *Si opp mange mennesker og konsentrere driften om de lønnsomme virksomhetsområdene.*
3: *Sette umiddelbart i gang en omfattende omstillingsprosess med organisasjonsendringer og betydelige investeringer i utstyr, kompetanseheving og profesjonell markedsføring.*

Trykkeriet valgte alternativ tre, og så er det nok delte meninger om det var rette valget. De fleste vil nok mene at Rune Kvalheim fikk overlevert et solid trykkeri av Victor Sig. Aksnes to år tidligere. Et trykkeri som kjente sine ansatte og sine kunder, og innrettet driften etter det.

Dramatisk generalforsamling

Generalforsamlingen i trykkeriet 25. april 2002 blir dramatisk. Regnskapet for 2001 viser et underskudd på nesten tre millioner kroner. I de tre årene med ny administrerende direktør har pilen bare pekt nedover, mens direktøren selv hele tiden har snakket om gode tider rett rundt hjørnet. Som hovedaksjonær mener styret i NDF, der Sonja Myhre Holten nå er forbundsleder, at de er nødt for å ta grep. Administrasjonen på trykkeriet må få et styre som *snakker deres eget språk*. Derfor bestemmer NDF som hovedaksjonær å skifte ut tre av de seks i styret. Det er trist, for de som byttes, ut er dyktige organisasjonsfolk med lang fartstid i døveorganisasjonen: Tor-Inge Gausnes, Thorbjørn Johan Sander og Klement Våge.

Og det er trist for de som mener dette skrittet er nødvendig, representert på generalforsamlingen av forbundsleder Sonja Myhre Holten, konstituert generalsekretær Sissel Gjøen og styremedlemmene Hanne Kvitvær og Helge Herland. At gode venner står mot hverandre i en slik strid skaper lett vondt blod i et lite forbund. Alle de seks nye i styret er hørende. Det skaper selvsagt rabalder i døvemiljøet. Men alle de nye i styret har kompetanse på bedriftsstyring, og halvparten har erfaring fra arbeid blant døve. Styret i NDF gjør det i et håp om å redde trykkeriet og bevare arbeidsplassene, for forbundet selv har ikke mulighet for å gå inn med mer penger.

Til tross for dystre regnskapstall avslutter administrerende direktør generalforsamlingen med å si at trykkeriet innen utgangen av 2003 ville gå i pluss, og at strategien for dette er videre kompetanseheving blant de ansatte, turnusordning på silketrykkavdelingen, en større satsing på attføringssiden, og at det er håp om en ny leietaker i huset som kan tilføre

Malvin Kvingedal i silketrykkavdelingen.

Trykkeriets styre som måtte gå av i 2002, bak fra venstre: Einar Kongsbakk, Gunnar Hansen, Thorbjørn Johan Sander og Rune Kvalheim. Foran fra venstre: Klement Våge, Ragna Jørgensen, Tor-Inge Gausnes og John Sverre Fauske.

trykkeriet arbeidsoppdrag til to millioner kroner årlig. Ny styreleder er Gunnar Houeland, Oslo. Med seg i styret har han Ragna B. Jørgensen, Oslo; Fredrik Borch, Oslo; Britt S. Liltved, Tønsberg; Birger Johnsen, Bergen; Einar Kongsbakk, Bergen.

Kritikk mot styreutnevning

Døves Tidsskrift skriver en lederartikkel signert redaktør Erling Jacobsen der han blant annet mener:

> *Det som bekymrer oss akkurat nå er at NDF tydeligvis gir uttrykk for at de ikke lenger mener at døve er gode nok til å være med å lede i døves egen organisasjon og datterselskap. Dette ble ettertrykkelig demonstrert på Designtrykkeriets generalforsamling for et par uker siden. NDFs representanter banket gjennom et nytt styre, der seks velges av NDF i egenskap av flertallsaksjonær. De fant ikke en døv verdig en plass i styret.*

I samme leder fortsetter redaktøren med følgende ytring:

> *NDF har nå også gitt offentlig uttrykk for at de vurderer å selge trykkeriet. Forretningsmessig sett ingen dum ide. Man kan bli sittende med noen kroner på bok etterpå. Det er likevel et betydelig minus som er ute og går i dette «regnskapet». Som arbeidsmarkedsbedrift kan eierne ikke ta ut et overskudd fra bedriften. Det er da helt klart at som AMB-bedrift er Designtrykkeriet en dårlig investering for*

Knut Fauske og Alfin Nordøy.

en aksjekjøper. Men – dersom man omgjør trykkeriet til en vanlig bedrift, kan man nok få hovet inn et tosifret antall millioner.

Forbundsleder Sonja Myhre Holten svarer i et senere blad blant annet:

De fleste vet at forbundet sliter med svært dårlig økonomi. De som har fulgt ekstra godt med vet at forbundet for noen år siden gikk inn med to millioner kroner i ekstra aksjekapital til trykkeriet. Spørsmål vi stiller oss: Er det en interessepolitisk oppgave for forbundet å drive et trykkeri? Har vi råd til å stå som eiere av trykkeriet? Når redaktøren skriver om at forbundet ønsker å selge trykkeriet, og ser for seg en slakting av verdiene i bedriften foregriper han i beste, eller verste fall begivenhetenes gang.

Og videre:

Designtrykkeriet hadde et driftsunderskudd i fjor på nesten tre millioner kroner, det er alvorlig synes vi. Samtidig er det slutt på tiden da bedriften ble ledet av folk som hadde røtter i døveorganisasjonen. Både Albert Breiteig og Victor Aksdal er æresmedlemmer av forbundet. Dagens administrative ledelse har ikke denne bakgrunne.

Ekstraordinær generalforsamling

19. september 2002 er det ekstraordinær generalforsamling. Målet for møtet er å nedskrive aksjekapitalen, finne nye måter å organisere trykkeriet på, og få fullmakt til å vurdere et eventuelt salg av trykkeriet. NDF har signalisert at de er villig til å selge, dersom det finnes nye eiere som både vil gå inn med ny kapital og som vil love å arbeide for å opprettholde arbeidsplassene på trykkeriet.

22 millioner er investert

Designtrykkeriet gir i 2003 melding til hovedaksjonær NDF om at aksjekapitalen er nedskrevet fra 2,1 millioner til kr 100 000. Det betyr at de to millionene som NDF gikk inn med, er tapt.

Administrerende direktør Rune Kvalheim erkjenner i Døves Tidsskrift at den økonomiske situasjonen for trykkeriet er vanskelig, og at de arbeider for å skaffe nye eiere med økonomiske muskler. Han forteller at det de siste fire årene er investert 22 millioner kroner i maskiner, lokaler og kunnskap – og at bedriften har en gjeld på nesten 8 millioner kroner. Men han sier også:

Med alt arbeid som har vær nedlagt de siste fire årene og det som nå gjøres fremover er vi overbevist om at vi også i fremtiden innfrir bedriftens overordnete hensikt: å opprettholde, trygge og skape nye arbeidsplasser for døve.

Harald Håverstad.

Driftsregnskapet viser et overskudd på kr 174 000 og forklares av direktøren med at bedriften har hatt et stort antall hørende inne til kortvarig arbeidstrening. Trykkeriet har 34 fast ansatte, men bare 14 av disse er døve.

De to millionene er tapt

Det beskjedne overskuddet til trykkeriet fører til et spørsmål på NDFs landsmøte i 2005: Hvis trykkeriet oppnår positive regnskapstall, bør de betale tilbake de to millionene forbundet skjøt inn i aksjekapital? Svaret fra fungerende generalsekretær Sissel Gjøen er klart nok:

Som arbeidsmarkedsbedrift kan ikke trykkeriet utbetale gevinst til aksjeeierne. Dessuten er trykkeriet belånt til over pipen.

Men direktør Kvalheim er optimist og tror på en økning i inntektene fra de som trenger arbeid med bistand, arbeidspraksis og arbeidstreningskurs. Den største målgruppen for dette er andre enn døve.

Trykkeriet selges

Styrene for trykkeriet og NDF er enig om å selge trykkeriet til Åstvedt Industrier for 3,1 millioner. NDFs konstituerte generalsekretær Sissel Gjøen svarer slik på spørsmål i Døves Tidsskrift om hvorfor de selger:

Utviklingen de siste årene har vist at trykkeriet trenger mer penger for å investere i nytt utstyr. Konkurransen blant trykkeriene er hard og Designtrykkeriet må hele tiden følge med i det siste nye. Som eiere har ikke NDF penger som kan brukes på trykkeriet i fremtiden. Bedriften Åstvedt Industrier har kjøpt trykkeriet, da har de også overtatt gjelden. De 3,1 millionene vi får ved salget dekker de mye omtalte to millionene som vi gikk inn med som ny aksjekapital for noen år siden.

Åstvedt Industrier bytter navn til Åstvedt AS. Det er Hordalands største attføringsbedrift med ca. 400 ansatte. Hovedaksjonærene er Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune. Bedriften gir et bredt tilbud innenfor fag som elektronikk, data, logistikk og mekaniske fag. Blant annet er de en stor produsent av bilnummerskilt og andre skilt, og på sveiseavdelingen har det ofte vært døve ansatt. Ved kjøpet av trykkeriet styrker de den grafiske siden. Rune Kvalheim fortsetter som direktør og mener eierskifte ikke betyr noe for de ansatte på trykkeriet. Han uttaler:

Sammenslåingen med Åstvedt AS vil ikke medføre at noen av våre ansatte blir sagt opp. For døve som ønsker muligheter innenfor arbeidslivet vil vi sammen med Åstvedt AS nå kunne tilby et mye større og mer variert tilbud innenfor avklaring, kvalifisering og muligheter for fast arbeid, fordi det blir flere fagområder å velge mellom i de to bedriftene.

Landsmøtesak

Representantene på NDFs landsmøte i Molde 2007 vil ikke helt slippe saken om trykkeriet. Oslo Døveforening mener at enheter opprettet av NDF på landsmøter også bør nedlegges ellers selges etter vedtak på landsmøter. Til dette svarer mangeårig styremedlem av trykkeriet Thorbjørn Johan Sander at trykkeriet ikke er opprettet gjennom landsmøtevedtak, men ved et forbundsstyrevedtak. Forbundsstyremedlem Gunnar Hansen, som er avdelingsleder ved trykkeriet, sier seg glad for at trykkeriet er solgt, for bedriften er i en økonomisk krisesituasjon.

A2G

Døves Trykkeri ble til Designtrykkeriet, og under Åstvedt Gruppen endres trykkeriet navn i 2010 til A2G, der G-en står for grafisk. Antall døve ansatte har gått jevnt nedover, og nå er det ti døve som jobber på trykkeriet. Direktør Rune Kvalheim forsvinner raskt ut av bedriften under de nye eierne.

Døves Tidsskrift blir trykket på A2G frem til 2014. Da har ikke lenger trykkeriet utstyr og ansatte til å påta seg trykkingen. Trykkerieventyret for døve er definitivt over.

Trykkeribygget ble solgt til A2G (tidligere Åstvedt Industrier.) som senere solgte det videre til Bergen Golfsenter AS.

Ål folkehøyskole og kurssenter for døve

Ideen ble sådd i 1950

Allerede i 1950 tar den nye forbundssekretæren Albert Breiteig opp tanken om å etablere et senter for døve på Østlandet.

Han argumenterer for at forbundet trenger et sted der døve kan samles til landsmøter, stevner, treningsleirer og kurs – et sted som kan bli sentrum for døvearbeidet i Norge. For å skaffe penger til et slikt formål enes man om å arrangere årlige landslotterier.

Det tar noen år før NDL kommer i gang med lotteriene, og når de er vel i gang, trengs inntektene til driften av forbundet.

Tankene om et kurssenter skyves derfor til side.

Speiderjobben 1966 ga en halv million kroner til døvearbeidet. Beløpet ble delt mellom Hjemmet for Døve og Norges Døveforbund, med kr 250.000 på hver. Olaf Hassel, til venstre, mottok sjekken på vegne av Hjemmet for Døve, og Eilif Ohna på vegne av Norges Døveforbund, til "en ny framtid for unge døve". Den glade giver i midten er landssjefen for KFUK-speiderne, Hanna Romfo.

Speiderjobben 1966

Først i 1966 blir det blåst liv i drømmen. PR-mannen Egil Tresselt er knyttet til forbundet på frilansbasis. Han formidler kontakt med Speiderforbundet og får gjennomslag for at speideraksjonen det året skal går til *En ny fremtid for unge døve.* Overskuddet skal deles likt mellom Hjemmet for Døve og NDL. Forbundet har planer om et kurssenter på Gol, der de er lovet en 40 mål stor tomt av en gårdbruker som har to døve sønner. Aksjonen gir kr 250 000 til forbundet og de mest optimistiske håper at et kultur- og kurssenter kan stå ferdig til 50-årsjubileet i 1968.

Spaden i jorden

Lørdag 6. august 1966 blir det første symbolske spadetaket tatt på tomten på Gol. Et tuntre gitt av kong Olav plantes av de to ungdommene Toralf Ringsø og Birgit Torsteinsrud, omkranset av unge speidere, ledere fra NDL og Speiderforbundet.

Hvorfor falt valget på Gol? Jo, det er midt mellom de to største døvebyene Oslo og Bergen.

Forbundssekretær Albert Breiteig skriver dette om målet for kurssenteret:

> *Det har lenge vært forbundets ønske at de unge døve måtte få lære mere etter at de er ferdige med den skolegang som den norske stat tilbyr dem, og som dessverre ikke fører de døve så lang frem som vi gjerne skulle ønske. Ut fra dette så har tanken om en folkehøyskole for døve vokst fram. Med det lille antall døve vi har i vårt land er det klart at det ikke kan bli tale om noen stor skole, og forbundet har derfor i sine foreløpige planer regnet med en ett-årig folkehøyskole for opptil 15 elever, fordelt på to klasser. Det skal nå tas kontakt med pedagoger med sikte på å få utarbeidet læreplan for en slik skole, en plan som naturligvis bør ta utgangspunkt i den 10-årige undervisning som i framtiden skal foregå i barne- og ungdomsskolen for døve.*
>
> *Parallelt med denne skolevirksomheten planlegger forbundet en mangeartet kursvirksomhet for voksne døve, som er ferdige med sin egentlige skoleutdannelse. Det kan her bli tale om kurs av varighet 2–3 dager opptil flere uker. Vi vet alle at Staten planlegger en stadig mere omfattende voksenopplæring og det blir en aktuell oppgave for virksomheten på Gol.*

Toralf Ringsø og Birgit Torsteinsrud i finstasen planter tuntreet på Gol, der skolen først var planlagt bygget.

Gol må skrinlegges

Like før den skriftlige avtalen om tomteoverdragelsen skal skje, trekker bonden tilbudet.

I stedet spilles Ål inn som et aktuelt sted. Det er Erling Kjellid, far til en døv gutt, som har kontakter i bygden. Han får Breiteig med seg til lensmannen i Ål som har lovet å hjelpe videre med saken. Det er et nedlagt gårdsbruk på Bakketeigen som kan kjøpes til en gunstig pris, og som har en beliggenhet og utsikt man bare kan drømme om 670 meter over havet.

Ål er stedet

1. desember 1967 vedtar et enstemmig forbundsstyre å kjøpe Bakketeigen gård i Ål kommune for kr 175 000. Eiendommen er på 125 mål. Breiteig får fullmakt til å forhandle videre med Ål kommune om vei-, vann- og kloakkspørsmål.

Vi bygger bro

Egil Tresselt klarer å koble skolen til en ny innsamlingsaksjon. Det Folkelige Musikkliv med 80 000 sangere og musikere sier seg villig til å bidra i en aksjon som kalles *Vi bygger bro.* Mandag 20. mai 1968 er aksjonsdag med eget program i NRK, ledet av datidens stjerner: Odd Grythe og Sverre Tinnå. Aksjonen gir to millioner til skolen, halvparten av hva skolen er kalkulert til å koste. Det er ikke bare en innsamlingsaksjon, men også den største informasjonskampanjen døve noen gang har hatt, med beste sendetid på NRK om kvelden.

Tomten er rene villmarken

Samme år lager Ål kommune bedre vei opp til skolen, og tilrettelegger vann- og kloakkanlegg.

NDL oppretter en byggekomite med Albert Breiteig, Erling Kjellid, Rolf Hansen og arkitekt Gabriel Tallaksen – senere kom også Thor Gisholt med i styret.

Thor Gisholt forteller om sitt første møte med tomten på Bakketeigen:

> *Da vi for første gang stod på tomten på Bakketeigen i 1967, etter å ha kjørt oppover og oppover på en dårlig bygdevei, og den siste biten på en smal kjerrevei helt til fjells for å finne skoletomten må jeg innrømme at vi var betenkte. Det var rene villmarken, bare med et falleferdig fjøs, en låve, to stabbur og gamlestugu. Selgeren kom i en flott jaguar. Og ærlig talt, Rolf og jeg var mye mer begeistret over bilen enn over tomten. Men, der og da bestemte forbundsstyret seg for å kjøpe eiendommen.*

Albert Breiteig, arkitekt Gabriel Tallaksen, Erling Kjellid og lensmann Svein Flatåker.

Kritikk mot plasseringen

Blant de fleste døve er det stor glede for planene om folkehøyskole og kurssenter på Ål, men i et leserbrev i Tegn og Tale peker Karl G. Bjørnsen på et vesentlig punkt:

> *Skolen burde vært plassert mye nærmere Oslo, tenk bare på omveien og reiseruten for dem som skal komme nordfra – eller fra sør-vest.*

Albert Breiteig kommenterer plasseringen av skolen slik:

> *Når barna er ferdige med sin skolegang ved statlige og kommunale skoler, har de vært så lenge knyttet til bymessige miljø at de vil ha godt av litt forandring. De alle fleste kommer til å bosette seg fast i de større byene, hvor de kan ha regelmessig kontakt med skjebnefeller. Dette er naturlig, Men vi mener at ungdommen som skal gå på folkehøyskolen i en periode mellom vanlig skolegang og yrkesliv vil ha spesielt godt av å komme til et sted som er annerledes, i landlige omgivelser på et naturskjønt sted. Vi fant ut at skolen burde ligge enten mellom Oslo og Trondheim eller mellom Oslo og Bergen, og det ble altså det siste alternativet. Vi fant at tomten på Bakketeigen var helt ideell. Der vil alle trives.*

Skolen har førsteprioritet

Forbundsarbeidet fremover er sterkt preget av planene på Ål. NDL har halvparten av kapitalen som trengs for å bygge, og jobber med en plan for å finansiere resten. At Lov om folkehøyskoler stiller krav om minst 30 elever for å få statstilskudd, kommer som en ubehagelig overraskelse. Forbundet tar kontakt med stortingsrepresentant Karstein Seland og ber om hjelp til at det kan dispenseres fra regelverket.

Skolen blir dyrere

I 1970 er byggeplanene for Ål-anlegget kommet et langt skritt videre, men det er også kostnadene, som nå beregnes til åtte millioner kroner. Året etter er det informasjonsmøte for bygdefolket på Ål. Det er stort for en liten kommune med under 5000 innbyggere å få en folkehøyskole og et kurssenter som skal være landsdekkende. De lar seg begeistre over byggeplaner som inkluderer 4 500 kvadratmeter gulvflate med hovedbygg, kursinternat, folkehøyskoleinternat – et for gutter og et for jenter, gymnastikksal og svømmebasseng. I tillegg skal det bygges rektorbolig. Det er beregnet til å ta imot 30 årslever på skolen og parallelt kommer korttidskurs med 30 deltakere i ukene. Senteret vil gi cirka 15 faste arbeidsplasser. Men nå oppgis byggeprisen til ni millioner kroner.

Innsamling av penger

I 1972 begynner en konkurranse om hvilken døveforening som kan klare å samle inn mest penger til skolen sett i forhold til antall medlemmer. Målet er å få inn kr 100 per medlem, noe som vil gi kr 150 000 på byggekontoen. Forbundsstyremedlem Svein Arne Peterson leder aksjonen. I hvert Døves Tidsskrift gir han en oversikt over stillingen mellom foreningene. Innsamlingen slutter på kr 159 000, et beløp som i 2018 tilsvarer omtrent 1,2 millioner kroner. 11 foreninger klarer å gi mer enn kr 100 per medlem – og de tre beste foreningene er Haugesund, Drammen og Kristiansand.

Utad i samfunnet fortsetter innsamlingen under slagordet:

For noen er behovet for kunnskap større enn behovet for stillhet.

Det sendes tiggerbrev til kommunene, og blant de største kommunene bidrar Bergen med kr 105 000, Oslo kr 100 000 og Trondheim kr 65 000.

Stortingsgruppen til Senterpartiet gir kr 100 per representant.

Speidergaven på kr 250 000, som har stått i banken i flere år, har nå forrentet seg til kr 327 000.

Stiftelse opprettes

11. mars 1972 vedtar forbundsstyret å opprette stiftelsen Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Formelt blir eierforholdet fra samme dag overført til stiftelsen, som får et foreløpig styret bestående av Albert Breiteig, leder, Thor Gisholt, Erling Kjellid, Rolf Hansen og Ola Svare.

11 millioner kroner

De totale kostnadene er nå kommet opp i 11 millioner kroner, som i 2018 tilsvarer 85 millioner kroner. Stiftelsesstyret skal ha det overordnede ansvaret for økonomi, bygninger og at skolen og kursene følger de visjonene og den ideologien stifterne har. Stiftelsesstyret oppnevner skolestyre slik Lov om folkehøyskoler krever. Skolestyret har ansvaret for den pedagogiske driften av skolen. I det første stiftelsesstyret deltar disse som medlemmer: Albert Breiteig, med Erling Kjellid som personlig varamann og Thorbjørn Johan Sander, med Geir Jensen som personlig varamann. Som statens representant i styret oppnevnes Olaf Øen fra Nesbyen. Han er tidligere ordfører og blir senere stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet.

Byggestart

8. mai 1972 tar gravemaskinene fatt på utgravingen av tomten. Anslått byggetid er 1½ år.

De første ansatte

Stilling som rektor annonseres med krav:

Søker bør ha audiopedagogisk utdanning og praksis fra døveskole. Det er ønskelig med erfaring fra folkehøyskole.

Den hørende bergenseren Gunnar Gilberg ansettes som rektor i 1973. De neste som ansettes, er ekteparet Turid og

Flyfoto: Fotonor AS.

Olav Kolbjørnsen, hun som skolens husmor og han som vaktmester. Begge er hørende og bor i Ål, og begge blir institusjoner i Ål-senterets drift frem til de går av med pensjon. Ingen har som Turid, eller bare Husmor som hun til daglig kalles, vært med på å prege miljøet på skolen. Et arbeidsjern som bryter alle arbeidsmiljølovens krav om arbeidstid, og alltid med tid til ekstra omsorg for de som trenger det mest.

De to første lærerne er John Sandell (døv) og Ivar Arne Sletto (hørende).

De første elevene

1. november 1973 begynner de 18 første folkehøyskoleelevene. I annonsen for skoleåret står det:

> *Siktemålet er å gi et variert tilbud til døve og sterkt tunghørte i vårt land, i pakt med folkehøyskoletanken. Skolen ønsker å øke elevenes forståelse av hvordan samfunnet fungerer, og å øke deres evne til å finne en plass i samfunnet.*

Kursvirkosmhet

I 1974 mottar forbundet kr 70 000 fra Kirke- og undervisningsdepartementet til voksenopplæringskurs. Helsedirektoratet gir grønt lys til tre kurs til foreldre med døve barn.

Det første voksenopplæringskurset tar til i januar og gir kunnskaper i fotografering, smalfilming, mørkeromsarbeid, fremstilling av transparenter, bruk av overhead-prosjektør, bruk av tv og videoutstyr. De neste kursene er for tegnspråklærere og tegnspråktolker. Så er det endelig klart for det første kurset for foreldre til døve barn i førskolealder. De er på skolen 21. til 27. april, og kurset blir en stor suksess.

Offisiell åpning av skolen

Lørdag 23. mars 1974 skinner sola fra en knallblå himmel, og på bakken funkler snøkrystallene slik at Ål folkehøyskole og kurssenter for døve fremstår som det eventyret det virkelig er når 100 inviterte gjester foretar den offisielle innvielsen av skolen.

Prislappen for skolen er 12,6 millioner kroner, men det er meget billig, sier arkitekt Gabriel Tallaksen – *den faktiske verdien ligger betydelig høyere. Albert Breiteig har vært beundringsverdig dyktig til å få til mye til lavest mulig pris*, forklarer arkitekten ved åpningen av skolen.

Ellers nevner vi kort fra talene:

Thor Gisholt, forbundsleder i NDL:

Kunnskap er makt og til nå har det vært vanskelig for døve å tilegne seg den ønskelige kunnskapen. Nå vil dette kunne rette på seg etter hvert. Vi har fått en skole som vi selv ønsker det, hvor både unge og voksne skal kunne tilegne seg kunnskaper og få utvidet sin horisont.

Albert Breiteig, primus motor for skolen:

Det var en gammel drøm hos døve å få et slik senter, men det er vanskelig å forandre noe fra drøm til virkelighet. Egentlig var det nok speiderne som satte fart i planene, da de i 1966 besluttet at årets speidergave skulle gå til tiltak blant døve. Betingelsen var at vi kunne peke på et konkret formål som kunne bli realisert i løpet av få år. Forbundet tok da risikoen på å nevne planer om et kombinert skole- og kurssted. Senere kom så det Det Folkelige Musikkliv med tv-aksjonen «Vi bygger bro». Vi har vært heldige med arkitekt Gabriel Tallaksen, han har lagt hele hjerte og sjelen sin ned i arbeidet.

Statssekretær i Kirke- og undervisningsdepartementet, Bodil Skjånes Dugstad, Ap:

Kommunikasjon mellom mennesker er viktig. Tekniske fremskritt kan ikke erstatte den medmenneskelige kontakt, den personlige kontakten med varme og forståelse som er så viktig for utvikling. Folkehøyskolen står i en særstilling her, den er bygget over Grundtvigs tanke, på personlighetsdannelse, i motsetning til de fleste andre skoler som bygger på pugging av pensum.

Stein Fossgård, departementets tilsynsmann for folkehøyskolene:

Jeg vil rose arkitekten for måten han har løst oppgaven på. Så vil jeg peke på at dette anlegget er en ny modell av den tradisjonelle folkehøyskolen. Her får vi en kombinasjon av folkehøyskole og voksenopplæring. Voksenopplæring er kommet for fullt de siste årene, og selvsagt må døve gis den samme muligheten som andre til slik opplæring, derfor blir både folkehøyskolen og kurssenteret viktige aktører fremover.

Martin Storedal, ordfører Ål kommune:

Dere har fått den fineste plassen i hele bygda, men det er dere vel unt. Folk i bygda er stolte av det fine skoleanlegget som har fått en slik fin plassering i naturen.

Lars Markegård, på vegne av døve i Hallingdal:

Dette er en høytidsdag for oss døve i Hallingdal. Vi er glade for at det nasjonale senteret for døve er plassert hos oss, vi føler på en måte at vi plutselig er blitt midtpunktet for døve i landet.

Bjørg Thorkildsen, Speiderforbundet:

Jeg hilser fra 60 000 speidere og gleder meg over at vi har fått bidra til denne skolen, som er plassert i noe av det vakreste vi har i Norge.

Conrad Bonnevie-Svendsen, hovedprest for døve:

På samme måte som Hjemmet for Døve på Nordstrand har denne skolen fått en praktfull beliggenhet. Det fortjener døve, de fortjener pene synsinntrykk. Jeg ser frem til et godt samarbeid mellom døvekirken og skoleanlegget her på Ål.

Malena Sjöberg, Sveriges Dövas Riksförbund:

Jeg er imponert over skoleanlegget og vil stjele med meg noen ideer hjem til vår folkehøyskole i Sverige som står foran en utbygging.

Ole Munk Plum, Danske Døves Landsforbund:

Jeg synes den geografiske plasseringen midt imellom de to største byene for døve, Oslo og Bergen er god. Og beliggenheten i fjellet med den fantastiske utsikten gjør stedet til et utmerket sted for døves læring.

Rolf Hansen, på vegne av landets døveforeninger:

Vi døve har lenge ventet på et slikt senter, nå er vi bare fylt med glede og ser frem til spennende og utviklende år med kurs parallelt med en livskraftig folkehøyskole.

Helleland overtar som rektor

Skolens første rektor gir seg etter et år. Johannes Helleland (hørende) fra Ål begynner som ny rektor 1. august 1974. I innbydelsen til skoleåret 1974/1975 åpnes det for at også hørende kan opptas som elever. Fortrinnsvis for hørende som har døve i familien, eller hørende som kan tenke seg å bli tegnspråktolker, sosialarbeidere eller liknende. Dermed klarer skolen å oppfylle kravet om minst 30 elever for å få statstilskudd.

Skolens rektor og kone samler inn penger i Hallingdal for å restaurere Gamlestugu som står på skolens eiendom. Den gamle hallingstuen er dekorert med rosemaling og antikviteter og blir samlingssted for mange fine sosiale kvelder.

Husmor Turid Kolbjørnsen deler ut romnøkkel til Wenche Evensen.

Kurssekretariat

Kurs og seminarer står i kø for å slippe til. Vi nevner NDLs representantmøte og ledertreningskurs, kurs for arbeidsledige døve og kursene for foreldre til døve barn som er svært ettertraktet. Endelig får foreldrene en bedre mulighet til å lære barnas språk.

Kursvirksomheten er skilt fra skolen og drives av forbundets hovedkontor i Bergen. Det blir nødvendig å opprette et eget kurs-sekretariat på skolen for å avlaste de forbundsansatte. Noen av kursene finansieres ved tilskudd fra Helsedirektoratets post for *Velferds- og trivselstiltak for funksjonshemmede*, mens andre kurs dekkes gjennom voksenopplæringstilskudd fra Kirke- og undervisningsdepartementet.

Forbundet arbeider overfor Rikstrygdeverket for å få tilpasningskursene på Ål godkjent etter Lov om folketrygd.

Idrettsbane

Et kompani fra Forsvarets Ingeniøravdeling er i gang med å lage idrettsplass på området til folkehøyskolen. 30 mann jobber med gravemaskiner, hjullastere og annet tungt utstyr for å planere plassen. Arbeidet blir aldri fullført, med korte somre og lange vintre er ikke fotballbanen blitt høyt prioritert. I år (2018) er det endelig åpnet ballbaner både for fotball og volleyball.

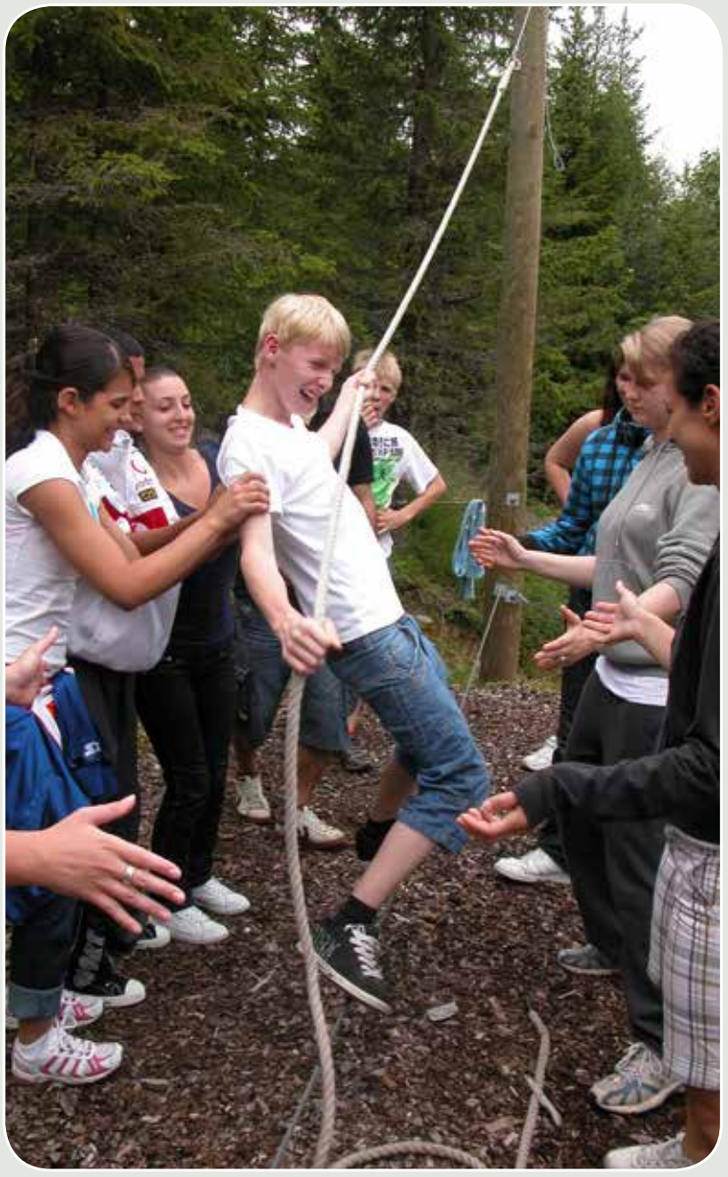

Godkjennelse av tilpasningskurs

I 1977 godkjenner Rikstrygdeverket for første gang flere tilpasningskurs for døve, døvblitte og foreldre til døve barn. NDF annonserer derfor etter egen sekretariatsleder for kursene.

I tillegg mottar NDF fra Kirke- og undervisningsdepartementet kr 350 000 til voksenopplæringskurs for døve på senteret.

Leder for kurssekretariat

I 1978 ansettes Ivar Arne Sletto i NDF som sekretariatleder for tilpasningskursene. Etter en tid deler han stillingen med sin kone Johanne Margrethe Sletto. Det betyr at virksomheten på senteret er delt i tre: Folkehøyskolen ledes av rektor, tilpasningskursene av kurssekretariatet, mens voksenopplæringskursene fremdeles administreres fra NDFs kontor i Bergen.

NDF er godkjent som studieorganisasjon etter Lov om voksenopplæring, og departementet informerer om at forbundet har rett til å få lønnstilskudd til en studiekonsulentstilling. Forbundet benytter seg av muligheten og ansetter 1. februar 1979 Helge Herland som studiekonsulent, først ett år med arbeidsplass på kontoret i Bergen før han overflyttes til kurssekretariatet på Ål.

Tilbudet om voksenopplæringskurs på Ål-senteret utvides, og det gjennomføres tre kurs for tegnspråklærere, ett pensjonistkurs, ett kurs i døves kommunikasjonsmetoder, ett ledertreningskurs, ett norsklærerkurs og ett journalistkurs.

Tilbudet til tilpasningskurs som finansieres av folketrygden omfatter: To 14 dagers kurs for voksne døve, ett 14 dagers kurs for døvblitte og to ukerskurs for foreldre til døve barn.

Skolen har i 1978/1979 25 elever, fordelt på 11 døve og 14 hørende.

Skole og kurs i fremgang

På 1980-tallet er det en stor vekst både i antall tilpasningskurs, voksenopplæringskurs og årselever på folkehøyskolen. Allerede fra skoleåret 1980 er det 35 årselever, 22 døve og 13 hørende elever.

I 1980 ber Albert Breiteig om avløsning som styreleder for stiftelsen Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, og Thor Gisholt overtar.

Det er større planer for det som nå oftere kalles Ål-senteret. NDF har en visjon:

> *Forbundet arbeider med planer om å bygge et senter for video og drama på Ål, i tilknytning til det eksisterende anlegg, og tegninger for et slikt senter foreligger. Vi vil at Ål blir et senter der vi samler drama, video, folkehøyskole, kurs og NDFs administrasjon for å skape et ressurssenter for døve i videste forstand.*

10 år i jevn vekst

I 1983 er det 10 år siden Ål folkehøyskole tok inn sine første årselever, nå er årskursene delt i tre: Det er årskurs for døve hvor elevene kan velge mellom en teoretisk eller en praktisk linje. Det er halvårskurs i tegnspråk for hørende elever. Og det nye er at skolen også gjennomfører flere kortidsskurs som teaterkurs, datakurs, pensjonistskole og idrettskurs. Det betyr at både skolen og NDFs kurssekretariat arrangerer samme type kurs. Både styret for skolen og forbundsstyret ser det derfor hensiktsmessig å slå sammen skolen og kurssekretariatet til en felles enhet, og dette gjennomføres fra 1. januar 1984. Det betyr at skolen også overtar ansvaret for NDFs studieorganisasjon.

Rekordsøkning til skolen

I 1986 søker hele 95 elever plass på folkehøyskolen. 36 tas inn, det er 14 døve, 10 døvblitte og 12 hørende elever. Linjen for døvblitte forteller om en ny gruppe som har sett fordelen med å lære tegnspråk. Skolen har et driftsbudsjett på over ni millioner kroner.

Besøk av kronprinsparet.

Kongelig besøk

Onsdag 19. september 1990 går inn i skolens historie som en av de største. VG skriver blant annet om besøket:

> *Den første innføringen i tegnspråk fikk kronprins Harald og kronprinsesse Sonja under besøket på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Elinor Rønning, selv døv, var en entusiastisk lærer. De kongelige høyheter lærte å presentere seg, de fikk lærer tegnene for seil, båt, fjell og fotturer. Det er ingen tvil om at spesielt kronprinsessen var en interessert og lærenem elev.*

Det året har skolen 35 årselever på linjer for tegnspråklærere, media, fremmedspråk og tegnspråklinjen for hørende elever. Det er 16 hørende elever og 19 døve.

Tilpasningskursene som er godkjent av Helsedirektoratet og finansiert av Rikstrygdeverket, fortsetter i samme spor som tidligere; det er 11 uker med kurs for foreldre, åtte uker kurs for døvblitte og deres pårørende, og fire uker kurstilbud for døve. I tillegg kommer så voksenopplæringskursene for døve, men der rapporterer studiekonsulenten om magrere tider fordi tilskuddene fra departementet er redusert.

Det bygges barnehage

Antall foreldrekurs er i 1991 utvidet fra 12 til 18 uker, og stadig flere foreldre ønsker å ha barna med seg på kursene. Derfor bygger skolen barnehage på Gamletunet, der den gamle låven sto. Barnehagen åpner på slutten av året, og prislappen er to millioner kroner, og Ål kommune garanterer for et lån på 1,4 millioner kroner.

Lærere i kø for tegnspråkkurs

Høsten 1992 innledes med et kommunikasjonskurs for lærere som samler 94 deltakere. 50 av disse kommer fra døveskolene, mens resten er lærere som har fått en døv elev integrert i klassen.

Skoleåret 1992/1993 er det 159 søkere til de 36 plassene som staten gir tilskudd til. På tegnspråklinjen for hørende har det til vanlig vært flertall av jenter, men nå er det seks gutter også.

Utvider internat og klasserom

På grunnkurset for foreldre til døve barn er det 1½ års ventetid, og søknaden til andre kurs er større enn noen gang. Derfor åpner skolen to nye internatbygg i 1992 med 22 sengeplasser og tre nye klasserom i det som får navnet Gisholt-tunet.

Året etter bygges det fire nye hytter overfor hovedbygningen for å skaffe flere sengeplasser.

Rektorskifte

Skolen har passert de første 20 årene, og virksomheten er større enn noen gang når rektor Johannes Helleland annonserer at han vil trappe ned. Som 60-åring går han over i stilling med pedagogisk utviklingsarbeid og administrative prosjektoppgaver. Per Ove Nybråten ansettes som ny rektor. Han har i mange år vært lærer og inspektør ved skolen. Som ekte halling har han stort kontaktnett i dalen. Skolen

Per Ove Nybråten.

har 50 ansatte på lønningslisten og er en av de største bedriftene i Hallingdal.

Påskekurs

I 1997 gir skolen et nytt kurstilbud i påsken. Det er for døve foreldre med barn, og det er skolens Nora Edwardsen Mosand som står i spissen for kurset, som i flere år blir svært populært.

Se mitt språk

Skolen er trukket sterkt inn i 40 ukers opplæringstilbudet til foreldre i tegnspråk, som får navnet *Se mitt språk*. Kursene skal gjennomføres i løpet av barnets første 16 år og gjennomføres i et samarbeid mellom Ål-senteret og de lokale kompetansesentrene for hørselshemmede. Syv av ukene legges til Ål, og da er det åpent både for foreldre og søsken av døve barn.

Samme år er en epoke over når Thor Gisholt takker av i stiftelsesstyret etter 25 års innsats.

I 1999 vikarierer Nora Edwardsen Mosand i ett år som rektor på skolen da Nybråten har stillingen som prosjektleder for Det Norske Tegnspråkteater som er plassert på Ål-senteret.

Nytt årtusen

Skolen går inn i et nytt årtusen med 50 ansatte, der 27 er døve. Det er en fantastisk utvikling fra de første årene da det bare var noen få døve ansatt. Skoleåret 2001/2002 har skolen følgende linjer: Idrett, miljø, friluft; kunst og håndverk; nordisk drama og teater; IT; tegnspråk for hørende.

Kurssenteret har som vanlig en rekke kurs både for hørende og døve foreldre. Men også fem uker med pensjonistskole – og et ukeskurs for pensjonister, i tillegg til to ukeskurs for uføretrygdede. Ellers er det kurs både i teater, matlagning, lappeteknikk og juleverksted.

Påskekursene videreføres

I 2002 har skolen hele 56 uker med tilpasningskurs godkjent av Rikstrygdeverket, blant annet er det nå tilbud om 18 ukers kurs også til døve foreldre fordelt på barnets første 16 år.

To år senere har skolen 15 døve og 14 hørende elever på årskurset. Kursvirksomheten har økt slik at det nå er 8000 overnattinger hvert år fordelt på 100 kurs. Det er 254 barn i alder opp til 6 år, og 339 barn fra 6 til 16 år.

Svømmehallen renoveres

Hva hadde skolen vært uten svømmebassenget? Men bassenget er dyrt i drift og i 2004 må det renoveres. Samtidig pusses spisesalen opp. Da kommer det godt med at skolen nå har en totalomsetning på 25 millioner kroner.

I 2007 setter økonomien en stopper for de tradisjonelle familiekursene i påsken, men skolen leier ut hytter og leiligheter til de som ønsker det.

Nybråten slutter

I 2009 slutter Per Ove Nybråten som rektor. Han har vært ansatt på skolen i 30 år, de siste 15 årene som rektor. Han er bare 56 år, og det er naturlig for Døves Tidsskrift å spørre hvorfor han slutter:

> *Nye utfordringer frister. Det er ikke så ofte det blir ledige rektorstillinger i Ål kommune. Nå bød muligheten seg og jeg måtte gjøre et valg for de siste ti årene i mitt yrkesliv. Jeg har hatt noen fantastiske år på folkehøyskolen og kurssenteret. La meg si det slik at rektorstillingen er slitsom. Det er lett å være rektor hvis du kan si ja til alle. Hvis man ikke møter forståelse for at man noen ganger må si nei, da blir det* **for** *slitsomt.*

Han går til ny rektorjobb i en kommunal skole på Ål.

Første døve rektor

Som ny rektor henter styret Berglind Stefansdottir fra Island. Hun tar til 1. januar 2010. Stefansdottir, som er døv, har yrkeserfaring som lærer og rektor på sagaøya og tillitsverv som leder av Islands Døveforbund og sammenslutningen European Union of the Deaf.

Skolen omtaler seg selv som en fargerik skole som gjennom årene har hatt elever fra følgende land: Afghanistan, Albania, Algerie, Canada, China, Cuba, Danmark, England, Etiopia, Finland, Hviterussland, India, Irak, Iran, Island, Kapp Verde-øyene, Kurdistan, Libanon, Nederland, Pakistan, Polen, Slovakia, Somalia, Spania, Sri Lanka, Sveits, Sverige, Tyrkia, Tyskland, USA, Vietnam, Zambia og selvsagt Norge.

I skoleåret 2012/2013 tilbyr skolen nye, spennende linjer i ekstremsport og bistand. Det er innarbeidet tradisjon at skolen samarbeider med Norges Døveforbunds Ungdom både om vinterleker og sommerleirer – og med Koda-foreningen om sommerleirer for barn med døve foreldre.

Berglind Stefansdottir.

Det merkes også at skolen har en rektor med internasjonalt nettverk og en lærer i Joseph Murray fra USA som er nestleder i WFD. Det avholdes en rekke internasjonale seminarer i fjellbygda med forelesere fra alle verdensdeler.

Økonomiske problemer skaper uro

Etter mange års vekst og god økonomi møter skolen i 2012 store økonomiske utfordringer. Det skyldes flere faktorer, men omleggingen av tilskuddene til barnehager gjør at skolen taper kr 800 000 årlig. I en periode mister de også tilskuddene til tegnspråkkursene og så lever de med det evige problemet at innbetalingene fra Nav for deltakere på tilpasningskursene ofte kommer sent inn på konto. Summen av dette gjør at skolen må si opp seks ansatte, og slikt skaper selvsagt uro i enhver bedrift. I et intervju med Døves Tidsskrift forklarer rektor Stefansdottir:

> *Vi er mange ansatte og har en årsomsetning på over 30 millioner kroner. Det er vondt å si opp folk, men nødvendig for å redde skolen. Vi har uker med lav kursaktivitet, da trenger vi ikke så mange ansatte i barnehagen og i skolegruppen for eksempel. Vi sparer lønnsutgifter ved at vi heller tar inn frilansere når det er behov.*

Rektor forteller at det er stor søkning til kursene, og at de ikke merker noe til at foreldre velger bort tegnspråk og bare satser på CI. På årskursene er det nedgang i antall elever. Skolen har nå statstilskudd til 45 elever, men har de siste årene ikke klart å fylle disse plassene. Blant annet har søknader fra hørende elever gått ned etter at høyskolene i de største byene gir kompetansegivende tilbud om tegnspråk.

Skoleturene

Vi har ikke nevnt at skolen hvert år avsluttes med en tur til utlandet. I 2012 reiser elevene på bistandslinjen til Tanzania, mens ekstremsportlinjen drar til Tyrkia der mulighetene for vannsport er gode – og språklinjen til USA der de blant annet besøker Gallaudet University som Ål folkehøyskole har inngått et samarbeid med.

Lever i beste velgående

I dag lever skolen og kurssenteret i beste velgående. Skolens uttalte mål er å være en inkluderende skole med fokus på dannelse, mangfold og deltakelse. Den skal være et senter for livslang læring der tilbudene er konsentrert om de behov døvesamfunnet har. Sentralt står kunnskap om emner som er knyttet til døves kultur, språk og historie. All undervisning foregår på tegnspråk, slik det har gjort i 45 år. Skolen har 45 elevplasser, og nedre aldersgrense er 18 år.

Det tilbys fortsatt kurs til hørende foreldre og søsken av døve barn i 40 ukers-pakken *Se mitt språk*, i tillegg tilbys egne familiekurs. Det er også kurs for familie og nettverk av døve og hørselshemmede. Døve foreldre har rett til 18 uker med kurs for barn fra 0 til 16 år. Kurs for døvblitte og andre hørselshemmede som ikke kan tegnspråk gis på kurs som er fordelt på syv uker.

Det gamle mottoet *Årets mål – kurs på Ål* er blitt et sant eventyr for tusenvis av døve, døvblitte, hørselshemmede, foreldre og familie til døve og til alle andre som ønsker kunnskap om tegnspråk og døves kultur og historie. For mange har det betydd begynnelsen på et nytt liv. Hva mer kan en skole og et kurssenter ønske seg?

Fra 2011 ble svømmehallen klorfritt!
Bildene er fra åpning av klorfritt svømmebasseng.

DØVES MEDIA

Døves Media

Tegnspråk på video

I 1970 mottar NDL kr 80 000 i tilskudd fra Sosialdepartementet til tv og video-utstyr.

Fordelene med video er at døve kan få formidlet informasjon og kultur
på sitt førstespråk, tegnspråk.

I tegnspråkundervisningen blir det mulig å vise tegnene og språket slik det brukes.
For bevilgningen kjøpes det inn to kameraer, fire tv-apparater
med videoavspillere og et stort antall videobånd.

Avdelingskontoret i Oslo med døvekonsulent John Vigrestad får ansvar
for det videre arbeidet, og Svein Arne Peterson er nøkkelperson i forbundsstyret.
Han reiser året etter på studietur til Døvefilm i Danmark
som allerede driver produksjon av tegnspråklige videoprogrammer.

I 1971 er et av temaene på forbundets representantmøte:
Kassett-TVs betydning for utvikling av videobibliotek for døve.

Konsulenthjelp fra NRK

NDF mottar i 1972 kr 325 000 fra Helsedirektoratet til anskaffelse av mer utstyr til videoproduksjon. NDF bidrar med noen hundretusen av egne midler. Det hentes konsulenthjelp fra NRK, og det kjøpes inn samme utstyr som de bruker ved NRKs distriktskontorer i Bergen og Trondheim. Produksjonen kommer i gang i leide studioer hos NRK Oslo og av programmer som produseres kan nevnes:

> *Enhåndsalfabetet, Informasjon om tekniske hjelpemidler, pantomime, eventyrfortellinger, informasjon om selvangivelsen og tegnspråkkurs med 12 leksjoner.*

Ansettelse av daglig leder

Forbundets videoarbeid kalles for Norske Døves Landsforbunds Videoproduksjon, men det er fortsatt en avdeling under NDL. I 1973 ansettes Walter Fyrst, Oslo, som leder for virksomheten. Som 73-åring er han egentlig pensjonist, men har lang erfaring fra tv-arbeid i NRK.

Året etter tas navnet Døves Video i bruk, men fortsatt er den en avdeling av NDL. De deler lokaler med forbundets avdelingskontor i Oslo, der det innredes eget tv-studio.

Forbundet oppretter et utvalg for Døves Video med Nora Edwardsen, Odd-Inge Schröder, Thor Gisholt og John Vigrestad.

Flere av programmene til Døves Video sendes høsten 1974 på NRK.

Utlån av programmer

Stadig flere døve kjøper seg videospillere, og Døves Video produserer i 1975 14 programmer til utlån.

Walter Fyrst slutter formelt 31. desember 1975 etter en tids uoverensstemmelser med forbundet. Sigrid Holm, Oslo, ansettes som ny produksjonsleder, og lokalene flyttes til nye Skådalen skole. Skolen er bygget med videostudio med tanke på skolens eget bruk, men har ikke utstyr. Skolen og NDF får derfor til et samarbeid. De statlige bevilgningene til arbeidet er kr 350 000 per år. Stort sett blir det produsert programmer til bruk i tegnspråkundervisningen.

Walter Fyrst.

I 1976 forteller Sigrid Holm at de har 67 programmer til utlån. Av de ferskeste programmene er blant annet et intervju med Albert Breiteig, reportasjer om tanntekniker Per Christian Larsen og seilflygeren Knut Owe Westbye. Det er programmer som forteller om nye Skådalen skole, om Tyst Teater og hvordan det er å bo på aldershjem. Det siste gjennom en samtale med Lars Dymbe fra Voss som bor på aldershjemmet i Bergen.

Utredning om fremtiden

Statens Bibliotektilsyn har i 1976 en utredning om bibliotektjenesten for funksjonshemmede; det inkluderer planer om tegnspråklig videoproduksjon. Forbundet støtter forslaget i utredningen om at staten skal overta ansvaret for videoproduksjonen for døve, på samme måte som staten har ansvar for informasjon til blinde på lydkassetter. Utredningen foreslår en sammenslåing til et statlig spesialbibliotek for lyd-, punktskrift- og videobøker. I forslaget fremgår det at det bør produseres 35 videobøker hvert år. Videobøker skal i denne sammenhengen defineres som informasjons- og kulturprogrammer på tegnspråk.

I påvente av at forslagene i utredningen skal settes ut i praktisk politikk, blir det foreløpig stans i de statlige bevilgningene til Døves Video, til tross for store protester fra NDL. Konsekvensen blir alvorlig, arbeidsavtalen med Sigrid Holm sies opp fra 31. januar 1977, og videoproduksjonen opphører.

De neste årene får Døves Video bare mindre beløp til konkrete produksjoner laget av frilansere, blant annet kr 42 000 for å gjøre opptak av Oslo Døveforenings teatergruppes oppsetning av *Peer Gynt* i 1977.

Fra Oslo til Ål

NDF flytter i 1977 utstyret fra Skådalen skole til Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, som forbundet eier og som har noen små rom til studio og redigering. Der blir utstyret mest brukt av folkehøyskolen selv, i tillegg til at NDF gjør opptak til kursmateriell for sine lokale tegnspråkkurs.

Årene 1978 til 1983 arbeides det hele tiden for å komme inn på statsbudsjettet med faste bevilgninger til Døves Media.

Stortingsmelding 23, 1977–1978, *Funksjonshemmet i samfunnet* slår fast at videoproduksjon skal være et statlig ansvar. Men erfaring har vist at en ting er hva som står i en Stortingsmelding, noe helt annet hva som blir omsatt i politisk handling.

Videohus

I 1981 skjer endelig det første store gjennombruddet. Stiftelsen Ål folkehøyskole og kurssenter for døve får en storslått gave fra organisasjonen Norsk-Rotary. De vil finansiere bygging av et videohus. Det er skolens rektor Johannes Hellelands gode kontakter med Rotary som får istand avtalen. Bygget er kostnadsregnet til 1,5 millioner kroner, og betingelsen for gaven er at det skal brukes til et drama- og videosenter for døve. Byggekostnadene er lave fordi man får til et samarbeid med tømrerlinjen ved Ål videregående skole.

Ivar Sletto, daglig leder av Døves Media i 25 år.

Elevene på bygg- og anleggslinjen tar grunnarbeidet, mens tømrerlinjen tar selve oppføringen av bygget. Lærerne er ansvarlige byggeledere, og alt arbeidet gjøres gratis.

I byggekomiteen sitter rektor Johannes Helleland og forbundssekretær Svein Arne Peterson. Arvid Torsgard engasjeres som tekniske konsulent i de videre planene for Døves Video. Torsgard arbeider i NRK, men har røtter i Ål.

Innvielse av videohus

30. april 1983 overleveres videohuset fra Norsk-Rotary til stiftelsen Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. Skolen vil leie ut huset til Døves Video, men ennå gis det ikke statstilskudd til driften av videoproduksjon. Og Døves Video er fortsatt en avdeling under NDF.

NDF håper å knytte til seg Arvid Torsgard som teknisk leder. De håper at signalene som gis fra Kirke- og undervisningsdepartementet om statstilskudd kommende år, er til å stole på.

I 1984 flyttes Ivar Arne Sletto fra kursavdelingen til Ål folkehøyskole til Døves Video, som fortsatt er en bedrift uten penger til å drive produksjon for. Hans oppgave blir å jobbe for å få statlige penger til drift av Døves Video – og så blir han etter hvert utnevnt som daglig leder uten at den viktige kulturstillingen i døvesamfunnet noen gang ble annonsert.

Arbeidet med å få statlige penger kompliseres når Kirke- og undervisningsdepartementet gir fra seg ansvaret for kulturarbeidet. Det opprettes et eget Kultur- og vitenskapsdepar-

tement. De to departementene Kirke- og undervisningsdepartementet og Kultur- og vitenskapsdepartementet kan ikke bli enige om hvem som skal ha ansvar for tilskudd til Døves Video. Det kommer felles spørsmål fra departementene om Døves Video skal satse på undervisningsprogrammer eller kulturprogrammer. Døves Video velger det siste og blir dermed et ansvar for Kultur- og vitenskapsdepartementet.

Det første tilskuddet

I 1985 bevilges de første kr 100 000 på statsbudsjettet fra Kultur- og vitenskapsdepartementet. Det er søkt om en million kroner til nytt utstyr for å komme i gang med produksjon, så gleden står ikke akkurat i taket – men ved hjelp av frilansere lages et første magasinprogram for tilskuddet.

På slutten av året gir departementet ekstrabevilgning på kr 160 000, med løfter om et større tilskudd neste. Ål kommune bidrar med kr 225 000 i etableringstilskudd.

Døves Video opprettes

29. november 1985 oppretter NDF stiftelsen Døves Video. Ivar Arne Sletto blir formelt ansatt som daglig leder, en jobb han har i 25 år.

Stiftelsens formål er å produsere og låne ut videogram på tegnspråk for døve. Stiftelsen skal kunne ta andre oppdrag på forretningsmessig basis.

I det første styret for stiftelsen utnevner NDF disse: Rune Anda, Bergen; Terje Lund, Oslo og Johannes Helleland, Ål. De to første er døve, og Anda er styreleder.

NDF oppretter også et programutvalg med Knut Bjarne Kjøde, Oslo; Annlaug Koppen, Bergen; Leif Gunnar Kvernberg, Ålesund; Astrid Sund, Drammen og Jon Pettersen, Trondheim.

Gjennombrudd på statsbudsjett

I 1986 er Døves Video inne på statsbudsjettet med kr 850 000 til driften. Stortingsrepresentant Hallgrim Berg, H, fra Ål – som er svoger til rektor Johannes Helleland, har vært pådriver og ganske avgjørende for de statlige bevilgningene.

Bedriften har tre faste stillinger, Ivar Arne Sletto som daglig leder, Gøsta Rougnø, døv, i full stilling som programmedarbeider, og Arvid Torsgard i en 50 prosent engasjementstilling som fotoredigerer.

Det produseres videoprogrammer som sendes til skoler, døveforeninger, institusjoner og private abonnementer gratis etter bibliotekprinsippet. Kassettene blir returnert og brukt om igjen.

Gøsta Rougnø er den første døve som ansettes på Døves Video.

Statstilskuddet øker

I 1987 mottar Døves Video statstilskudd kr 1 372 000, og Ål kommune bidrar med kr 60 000. Kommunale tilskudd er en av fordelene ved å ha bedrifter i små kommuner. På Ål er folkehøyskolen og Døves Video en stor arbeidsplass som gir befolkningsøkning og viktige kommunale inntekter, derfor er bedriftene viktige.

Lisensstreik

I 1988 står Rune Anda, Thorbjørn Sander og Eilif Ohna i spissen for en lisensstreik mot NRK. De krever daglige nyheter på tegnspråk, tegnspråktolkede programmer, barne-tv tilpasset døve, direkteteksting, tegnspråkprogrammer og egen konsulent i NRK.

Nesten 1200 døve betaler inn lisensen til sperret konto, og aksjonen blir støttet av et stort antall organisasjoner, bl.a. politiske partier, fagforbund osv.

Et av resultatene av aksjonen er at NRK og Døves Video inngår avtale om et månedlig magasinprogram for døve fra 1989.

Døves Video får kritikk fra døvesamfunnet fordi de har få døve ansatt i bedriften, og fordi døve ønsker sterkere nærhet til stoffet som produseres. På den bakgrunn inviteres det til frilanserkurs over tre dager på Ål. I innbydelsen til kurset står det blant annet:

> *Døves Video ønsker å lage gode videoprogram for døve. Skal vi klare det, trenger vi flere døve medarbeidere. Så har du lyst til å lære noe om journalistikk, intervjuteknikk med mer så meld deg på kurset.*

Sendinger på NRK

I 1989 begynner sendingene på NRK1. Det er en halvtimes program hver måned som får navnet *Tegnsatt,* og Svein Arne Peterson blir som første programleder historisk.

Statstilskuddet til bedriften er 1,7 millioner.

I 1992 økes statstilskuddet. Det er kulturkomiteen på Stortinget som plusser på departementets tilskudd med kr 750 000 ekstra øremerket til månedlige barneprogrammer, som får navnet *Tegntitten.*

Fredag 6. september 1993 sendes det første *Tegntitten* på NRK med døve Birgit Crone Leinebø og hørende Birger Johnsen i hovedrollene.

NRK betaler kr 400 000 for programmene som sendes, og dette kommer i tillegg til statstilskuddet.

Om høsten får Døves Video i gang et teaterprosjekt for fire arbeidsledige døve amatørskuespillere, ledet av Per Ove Nybråten, som har permisjon fra folkehøyskolen. Prosjektet blir finansiert av arbeidsmarkedsetaten. Gruppen arbeider blant annet med produksjon av barne-tv. Et av resultatene fra teatergruppens arbeid vises i Tegntitten-serien med undertittelen *Kims lek.*

Barneprogramserien Kims lek.

Statlig representasjon i styret?

Det er NDF som utnevner styremedlemmer til Døves Media. I 1994 spør de Statens Bibliotektilsyn om de vil ha to av de tre styreplassene. De takker nei med begrunnelsen at de ikke vil delta i et styre de selv bevilger statlige penger til.

Det gylne tegnet

Statens bibliotektilsyn igangsetter Prosjekt videobøker for døve, som får tittelen *Det gylne tegnet*. Selv om 27 videobøker oversettes til tegnspråk, blir prosjektet ingen suksess. Dels skyldes det at innlesning av bøker, uten dramatisering, for mange oppleves tungt. Prosjektet går over fire år og videreføres med beskjedne midler hvert år – men heldigvis defineres bøker nå også som dramatiseringer.

1-2-3-Idé

Videohuset er bygget ut og blitt mer enn dobbelt så stort, blant annet med et mye større studio og redigeringsrom. Utbyggingen finansieres gjennom banklån.

I 1995 sendes ti Tegnsatt-programmer klokken 16.30 med reprisesending om lørdagene og ti Tegntitten-programmer fredager klokken 18.30. Et av de mest populære barneprogrammene gjennom tidene er *1-2-3-Idé* etter et manus av Mira Zuckermann og med Con Mehlum og Ingunn Storlykken Herland som skuespillere.

Kjøper videoselskap

Døves Video kjøper produksjonsselskapet Mørland Undervisning Produksjon, som holder til i Lillesand. Prisen er nesten en million kroner, og målet er å styrke produksjonen av opplæringsprogrammer. Selskapets to ansatte utgjør et avdelingskontor i Lillesand, men med hyppige besøk på Ål og dermed bedre utnyttelse av studio- og redigeringsfasiliteter.

Arbeidet med prosjekt *videobøker for døve* og oppkjøp av et firma gjør at det er 13 ansatte i bedriften, der fire er døve. I tillegg deltar et varierende antall frilansere i ulike produksjoner.

Ukentlige sendinger

I 1996 inngår Døves Video avtale om ukentlige sendinger på NRK1, med fast sendetid hver mandag. Det nye er ungdomsprogrammet *Tegnkult*. De tre programmene *Tegnsatt*, *Tegnkult* og *Tegntitten* veksler på å være på skjermen.

Året etter er det en ny serie for barn som blir kjempepopulær: *Det gule hjørnet* med skuespillerne Mira Zuckermann, Con Mehlum og Kjetil Rønning.

Døves Video vinner to priser ved den internasjonale filmfestivalen i Budapest. I konkurranse med 43 filmer blir *Vennskap* kåret til beste film, mens *Portugal* får prisen som beste film i klassen for fiction-filmer.

Tegntittenserien 1-2-3 Idè med Con Mehlum og Ingunn S. Herland.

Det gule hjørnet, her med Gøsta Rougnø.

Ole Alexander, fortalt av Mira Zuckermann.

Ole Alexander på tegnspråk

I 1998 er statstilskudd kommet opp til fire millioner kroner, i tillegg betaler NRK for programmene som sendes. Det er også en del produksjoner for det private næringsliv. I Tegntitten presenteres en av landets mest kjente barnebokforfattere Anne Cath Vestly. Mira Zuckermann leser boken om *Ole Aleksander* på tegnspråk. Ofte er det vanskelig å få rettigheter til slikt av forfatterne, men Vestly er godviljen selv. Hun stiller bare en betingelse: At hun selv får lese boken på talespråk. Slik blir programmene til glede både for døve og hørende barn.

Avdelingskontor i Oslo

I 1999 er det seks fast ansatte i videohuset på Ål, pluss flere frilansere som er innom for å delta i programmene. Det er opprettet avdelingskontor i Oslo med to ansatte og i Lillesand med to ansatte.

Vi kan snakke om blomstringsår for bedriften.

Statstilskuddet er 4,4 millioner kroner; sammenlikner vi med Sverige, har de 19 millioner statlige kroner til tegnspråkproduksjoner. Daglig leder Ivar Arne Sletto sier i et intervju med Døves Tidsskrift:

> *Det å sende et tv-program på 15 minutter i uken er svært ressurskrevende. Men drømmen er å sende 45 minutters program, der en del byr på barneprogram, en del samfunnsinformasjon og så den siste tredjedelen stoff fra døvesamfunnet til ungdom og voksne.*

Ivar Sletto.

En ny barne-TV-serie, *Året rundt* blir en ny publikumsvinner på NRK1. Døves Video sender fortsatt program fast hver mandag kl. 17.40 på NRK1.

Døves Media

I 2002 skifter Døves Video navn til Døves Media. Det en konsekvens av at bedriften overtar ansvaret for utgivelsen av Døves Tidsskrift. Det medfører endringer i formålsparagrafen: tidligere sto det at målet er å produsere og låne ut videogram på tegnspråk. Nå er ordlyden:

> *Stiftelsens formål er å lage og distribuere informasjon til døve.*

Frem til sommeren er redaksjonen for Døves Tidsskrift fortsatt i Bergen, men da styret for Døves Media ber de to ansatte i bladet flytte til Ål, sier de opp stillingene sine. Det betyr at bladet om høsten redigeres av daglig leder Ivar Arne Sletto. Året etter ansettes Helge Herland som redaktør for tidsskriftet.

Døves Video kjøper videohuset av Ål folkehøyskole og kurssenter for døve. At man selv eier huset, gjør det lettere å oppta lån til investeringer.

NRK opplyser at programmene som sendes hver mandag, har et gjennomsnitt på 100 000 seere.

Marit Bergstrøm Kolstadbråten, konstituert daglig leder i kriseår for Døves Media.

Bamse B året

I 2004 er det *Bamse B*-serien som vinner hjertene til døve og hørende barn. Sendingene på NRK er den beste måten å skape positive holdninger til tegnspråk på i samfunnet. Mange av dagens tegnspråktolker svarer at det nettopp er barneprogrammene på NRK som fenget interessen for tegnspråk, og det at de har tatt videre utdanning i språket.

Det er nå syv ansatte, tre døve og fire hørende, og fremdeles er det avdelingskontor i Oslo. Sletto begrunner det med at det er et ønske fra NDF om sterkere etablering i Oslo, der de fleste døve bor.

Såpeserie

Ungdomsserien *Maris venner* sendes i 2005 og er den første tegnspråklige såpeserien Døves Media lager. Statstilskuddet er cirka fem millioner kroner.

Døves Tidsskrift flyttes

I 2007 gir Døves Media fra seg ansvaret for Døves Tidsskrift, fordi de mener NDF betaler for dårlig for tjenesten. Døves Media vil ikke bruke av statstilskuddet til å finansiere norskspråklige produkter. Statstilskuddet er øremerket til tegnspråklige produksjoner, slås det fast. Dermed blir bladet flyttet til NDF, etter mange år i Døves Forlag, Døves Trykkeri og til sist Døves Media.

Sendingene på NRK fortsetter som før hver mandag, og arbeidet med å oversette flere barne- og ungdomsbøker til tegnspråk fortsetter.

Ronny P. Jacobsen i rollen som BamseB.

Avdelingskontoret er utvidet med 2½ årsverk, men det merkes i regnskapet at en liten bedrift driver to kontorer.

Døves Media i Oslo

Både styret i NDF og de fleste døve ønsker Døves Media lokalisert i Oslo. Det er begrunnet med at døve selv vil ha sterkere styring av programprofilen, og at man ikke klarer å bygge opp et stabilt arbeidsmiljø med døve fagfolk på Ål.

For lettere å gjennomføre planene utnevner forbundsstyret i 2008 seg selv som nytt styre for bedriften. Det betyr at Hanne Kvitvær er styreleder. Det blir raskt full kollisjon mellom styret og daglig leder om flytteplanene. Også de ansatte med bosted på Ål protesterer. Denne konflikten er svært ødeleggende for Døves Media de neste årene.

Inntil videre drives arbeidet som et kompromiss, fortsatt hovedkontor på Ål, med avdelingskontor i Oslo. Men det koster å betale utgiftene for to kontorer og Døves Media blir etter hvert kjørt helt i grøften økonomisk.

I 2010 er det krise. Stiftelsestilsynet sender advarsel om økonomien. Kulturdepartementet ber om en redegjørelse for det som skjer. Banken som Døves Video i alle år har benyttet krever å få godkjenne den nye styrelederen, og den nye styresammensetningen. Løsningen blir et helt nytt styre, uten bindinger til forbundsstyret. Helge Herland er styreleder og med seg i styret får han Jens Barland, med styreerfaring fra stiftelsen Signo - Trond Kleppen, tidligere rådmann i Ål kommune – Mira Zuckermann – Rune Anda.

Daglig leder i bedriften er sykemeldt og Marit Bergstrøm Kolstadbråten konstitueres som daglig leder og får en utfordrende oppgave med å holde programproduksjonen i gang samtidig som økonomien skal reddes og flytteprosjektet til Ål skal gjennomføres.

Døvefamilien hjelper hverandre

NDF trår til med et driftslån til Døves Media på 1,5 millioner kroner og protokollerer:

> *NDFs egen økonomi er ikke god, men forbundsstyret kan ikke sitte stille og se på at Døves Media går konkurs. Betingelsene for lånet er at Ål folkehøyskole og kurssenter for døve kjøper mediehuset på Ål.*

Det gjør Ål folkehøyskole og kurssenter, dermed klarer Døves Media seg gjennom den økonomiske krisen. Bare en ansatt fra Ål blir med på flyttelasset til Oslo, Marit B. Kolstadbråten som fortsatt er konstituert som daglig leder.

I de turbulente årene produserer Døves Media likevel både barne- og voksenprogrammer som sendes på NRK. Det skjer blant annet i et nært samarbeid med tv-bedriften Fabelaktig på Lillehammer.

Døves Media i Oslo

I 2011 er Døves Media på plass med samlet virksomheten i Oslo, der de leier lokaler hos Teater Manu.

Michel Laubacher ansettes som ny daglig leder i 2011.

Michel Laubacher ansettes som daglig leder. Han er døv, kommer fra Sveits og fra stilling som daglig leder av en tilsvarende videobedrift i hjemlandet. Laubacher er gift med en norsk kvinne, har arbeidet i Norge tidligere – og behersker derfor norsk tegnspråk.

I Oslo er det nå tre døve fast ansatt, i tillegg til Laubacher er det Con Mehlum og Finn Arild Thordarson. Kolstadbråten slutter, men tar heldigvis en oppgave som styremedlem i bedriften. Hennes erfaring er viktig. Det er også en hørende videoredigerer som i flere år har pendlet ra Oslo til Ål, men som nå har fått kortere vei til arbeidsplassen. Bedriften bruker som før et stort antall frilansere.

Om høsten sendes det 11 programmer for voksne på NRK, i serien *Snakkis*, et debattprogram med døve gjester og med Camilla Høiberg som programleder.

Snakkis, med Camilla Høiberg som debattleder. (Skjermdump fra Døves Media.)

Lek uten ord. (Skjermdump fra Døves Media.)

Undringstårnet. (Skjermdump fra Døves Media.)

Nytt logo

I 2012 får Døves Media nytt logo. Daglig leder Michel Laubacher forteller hvorfor:

> *Startskuddet er gått for en ny epoke for Døves Media. Som en symbolsk markering av dette har vi fått ny logo som skal speile vår nye identitet, satsingsområder og ambisiøse mål. Logoens farge, magenta, er en sammensatt farge. Den kan ikke gjengis med en enkelt bølgelengde av lys – de må settes sammen av flere farger. Magenta representerer kreativitet og det kunstneriske.*

På NRK fortsetter serien *Snakkis* og en ny barneprogramserie *Mads og sauemysteriet*. I tillegg arbeides det med å legge ut alle tidligere sendinger på nettsidene til bedriften.

Video om vold

I 2013 lager Døves Media en sterk informasjonsvideo om vold. Programmet er finansiert av penger fra ExtraStiftelsen og Finn Arild Thordarson er prosjektleder. Dette er penger som kommer i tillegg til det årlige statstilskuddet som nå er på cirka 6 millioner kroner.

For første gang sendes også en barne-tv serie der alt fra manus til ferdig produkt er laget av døve selv. Manusforfatter av *Undringstårnet* er Anja Tolsrød og handlingen er spekket med undring og kunnskap om ulike temaer, ikke så ulikt NRK-programmene *Newton*. Tilbudet til voksne er også noe helt nytt, det er en dramaserie, kalt *Møkkakafè*, med manus utarbeidet av døv amerikaner. Sendetiden er også helt ny, tirsdager klokken 23.15 på NRK1.

Til større lokaler

I 2014 gjøres det en oppgradering av det som kalles DMTV, Døves Media TV. I tillegg til NRK-sendingene satses det stadig mer på sendinger via nettet. Folks tv-vaner er i stor forandring og vil i femtiden i større grad se programmene når det passer uten å være bundet av NRKs sendeskjema.

Året etter flytter bedriften til større lokaler på Helsfyr i Oslo.

Ny uro i bedriften

Selv om det produseres programmer både for NRK og nettet er ikke alt fryd og gammen. Det er naturlig at noen spør seg om det var riktig å flytte bedriften til Oslo?

Michel Laubacher, Con Mehlum og Agatha Wisny diskuterer redigering.

Ingen enheter i NDF har skiftet styreledere så ofte som Døves Media. Hver styreperiode er på to år, og hver gang har styrelederne vegret seg for å ta gjenvalg av ulike årsaker. I 2016 skjer det en profesjonalisering av styret. NDF utnevner eksterne styrefolk som NRK-pioneren Stein-Roger Bull, advokat Renè Stub-Christiansen, prosjektleder ved Munchmuseet Mathis Junker Gran, Brit S. Liltvedt, - men også de to døve, Mira Zuckermann som styreleder og Tor S. Fiksen. Det er et styre som igjen må rydde opp i både økonomiske utfordringer og interne uenigheter blant ansatte i bedriften.

At Finn Arild Thordarson har sluttet i Døves Media og opprettet en konkurrerende bedrift *Supervisuell* ser noen som et sunt tegn, andre som en krigserklæring. Døve er en liten gruppe, og personlige motsetningen kan ødelegge for felles mål. Skal man også konkurrere om de begrensete pengene som er tilgjengelig til tegnspråklige tv-produksjoner?

I 2017 slutter Michel Laubacher. Styret konstituerer Vibecke Lyse som ny daglig leder. Hun er hørende og kommer fra en større mediebedrift i Oslo.

Styret har mye kompetanse, men de går i utakt med styret i NDF. Det er selvsagt stiftelsesstyret som suverent bestemmer veivalget for Døves Media, men tradisjonen og kulturen for enhetene i NDF er at store saker har blitt drøftet både i forbundsstyret og i større fora i NDF. Det er oppnådd konsensus i de fleste saker som har splittet. Media-styret går inn for en helt ny modell for bedriften. De vil ha en overordnet stiftelse for to underordnete bedrifter, der den ene er Døves Media AS og den andre er Supervisuell AS. De gjør styrevedtak om dette mot NDFs vilje. Ikke det at NDF er bastant imot det, men de vil ha bedre tid til å diskutere saken i organisasjonen. Når NDF på slutten av 2017 skal utnevne nytt styre for neste to års periode bli nesten hele styret skiftet ut. Det første det nye styret gjør er å trekke tilbake vedtaket fra det gamle styret. Det nye styret vil bruke tid på en eventuell omorganisering.

Hva nå?

I 2018 er Vibecke Lyse fast ansatt som daglig leder. Det er fem fast ansatte og så brukes det mange frilansere både foran og bak kamera. Hanne B. Kvitvær har gjort comeback som styreleder. Statstilskudd er på nesten syv millioner kroner. I tillegg tjenes det penger på program som sendes på NRK. Håpet er at det endelig kan bli ro rundt arbeidet til Døves Media og at man kan utnytte de resursene som finnes blant døve i stor-Oslo.

Mitt Norge, med Fie Sennels som reisende programleder.

To deltakere i Undringstårnet.

FORLAG

Døves Forlag AS

Selvfinansierende forlag?

Det ble snakket om et eget forlag allerede da Døves Trykkeri ble opprettet i 1951, men noe mer enn snakk ble det ikke.

I 1976 er disponent Albert Breiteig, Døves Trykkeri, på banen og sier det vil være formålstjenlig å opprette forlag knyttet til trykkeriet.

Breiteig forklarer det slik:
NDF er i dag trykkeriets største kunde,
med Døves Tidsskrift, julehefter, årbøker, alle trykksakene til landslotteriene,
tegnspråkmateriell som det blir stadig mer av og mye annet.

Det følger mye arbeid med dette, og det har vært ønske fra forbundets side
at trykkeriet overtar en del av arbeidet
i form av at det opprettes en forlagsavdeling.

Vi tenker oss at virksomheten skal være selvfinansierende.

Døves Forlag AS og Døves Tidsskrift i bygget til Døves Trykkeri AS, fotografert desember 1996.

Døves Forlag AS opprettes

Det tar enda ni år før forlaget ser dagens lys. 1. januar 1985 opprettes Døves Forlag AS, og styret i NDF utnevner et styre bestående av nesten bare bergensere, og nesten alle med tilknytning til Døves Trykkeri: Rune Anda, Albert Breiteig, Toralf Ringsø og Thorbjørn Johan Sander. Eneste *utlending* i styret er Tor-Inge Gausnes fra Ålesund. Også varamedlemmene er bergensere: Erling Jacobsen og Eilif Ohna.

Tor-Inge Gausnes.

Forlagssjef er Albert Breiteig, men det daglige arbeidet ledes av Sander. Forlaget overtar ansvaret for Døves Tidsskrift, tegnspråkmateriell, informasjonsmateriell og litteratur for og om døve. Målet med forlaget er at det skal bli selvfinansierende, men det første året garanterer NDF for utgiftene ved Døves Tidsskrift.

På begynnelsen av 1980-tallet har NDF et stort salg av materiell til kursene i tegnspråknorsk i døveforeningene. Heftene med *Familien Berg* selger som varmt hvetebrød, og hvert år er det mange tusen deltakere på kursene. Etter omlegging av kursene mer i retning av språkkurs blir heftene betegnet som utgått på dato. Da forsvinner det som kunne vært melkekuen for bedriften. Forlaget arbeider for å oppnå statlig pressestøtte til Døves Tidsskrift, noe man aldri lykkes med. Økonomien blir tidlig en stor utfordring. I april 1985 informeres det om stor annonsesvikt i bladet.

Døves Tidsskrift

I ti år fra 1983 til 1993, utkommer Døves Tidsskrift hver uke. Ingen andre land i verden har et døveblad med samme utgivelseshyppighet. Det henger selvsagt sammen med at døveorganisasjonen eier sitt eget trykkeri, og at bladet sikrer regelmessig arbeid og sikre inntekter til trykkeriet.
I tillegg har bladet i mange år Thorbjørn Johan Sander som

redaktør, han er både dyktig, effektiv og arbeidsglad. Døves Tidsskrift og forlaget er en livsstil for han.

I 1994 og 1995 reduseres antall blad til 42 per år. Siden har det gått gradvis nedover med utgivelsene. I 2000 gis det ut 22 blad, i årene 2003 til 2006 er det 10 blad i året – så går det fra 10, 8, 6 og til 5 blad i 2017.

Sander blir forlagssjef

I 1986 dør Albert Breiteig, og Thorbjørn Johan Sander overtar som forlagssjef. Forlaget har en omsetning på 2,2 millioner. Den største utgiftsposten er selvsagt Døves Tidsskrift. Rene trykkeriutgifter for bladet er på kr 600 000, utsending og porto koster kr 145 000, og lønnsutgiftene er stipulert til kr 440 000. Da slipper NDF *billig* unna med et tilskudd på *bare* kr 350 000.

Når noen spør om det er nødvendig med et ukentlig blad i et lite forbund, er svaret alltid ja. Medlemmene er glad i bladet, det skaper en nærhet til NDF som få andre forbund opplever. Argumentet om at ensomtboende døves livskvalitet nærmest er avhengig av bladet, blir et postulat som brukes ofte.

Året etter har forlaget fem ansatte: forlagssjefen, som kombinerer stillingen med å være redaktør for Døves Tidsskrift, regnskapssekretær, to journalister og en kombinert kontorarbeider og tolk.

Det etableres en fast utstilling av forlagets produkter på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve til glede for skolenes mange kursdeltakere.

Subsidierer Døves Tidsskrift

I 1987 er omsetning 2,5 millioner, årsresultat er kr 50 000 på plussiden. Tilskuddet fra NDF for å utgi Døves Tidsskrift hver uke er kr 250 000. Det betyr at forlaget subsidier bladet ganske mye. Forlaget kjøper hvert år tjenester av trykkeriet for cirka en million kroner og har opparbeidet en langsiktig gjeld på kr 470 000.

Både Døves Forlag og Ål folkehøyskole og kurssenter for døve har de siste årene utarbeidet materiell for tegnspråkkurs. Nå kommer de til enighet om at alt materiell, uansett hvor det er laget, skal selges fra Døves Forlag.

Omsetter for over tre millioner

1989 er det beste året i forlagets historie. Omsetningen passerer tre millioner kroner, og driftsregnskapet viser et overskudd på kr 42 150. Dette til tross for at forlaget får nytt avslag på søknad om statlig pressestøtte. Forbruker- og administrasjonsdepartementet mener Døves Tidsskrift ikke oppfyller kravene til slik støtte og peker på at det årlige statstilskuddet til NDF også er et tilskudd til bladet.

Thorbjørn Johan Sander.

I det bergensk dominerte styret blir rektor på Ål-senteret, Johannes Helleland, valgt inn som medlem. Thorbjørn Johan Sander er fortsatt forlagssjef.

Trenger en million årlig

De neste årene er omsetningen på rundt tre millioner, og det er et lite overskudd hvert år, men salget av tegnspråkmaterielet går ned, og annonseinntektene viser en fortsatt fallende kurve.

For å holde liv i et ukentlig blad trengs det en million kroner i statsstøtte, skriver redaktøren og forlagssjefen i sin lederartikkel i bladet.

Det årlige tilskuddet fra NDF er på mellom kr 250 000 og kr 400 000, og de fleste innser at drømmen om et selvfinansierende forlag aldri kan bli noe mer enn en drøm.

Underskudd

Både 1992 og 1993 gir kraftige underskudd, og gjelden til trykkeriet øker til nesten en million kroner.

Ingeborg Skaten ansettes som ny redaktør for Døves Tidsskrift. Hun har lang fartstid, først som tegnspråktolk på NDF-kontoret i Bergen fra 1977 og senere som journalist i Døves Tidsskrift.

Thorbjørn Johan Sander konsentrerer seg om jobben som forlagssjef og det han kanskje brenner mer enn noe for: å skrive døvehistoriske bøker. Han engasjeres også til å skrive NDFs 75-årsjubileumsbok.

Det virker ikke som om noen husker det tidligere vedtaket i forbundet om at redaktøren skal være døv, og de som kanskje husker det, glemmer det raskt for Skaten blir en dyktig redaktør av bladet. I sin første lederartikkel skriver hun blant annet:

> *Døves Tidsskrift skal være pådriver for å føre døvesamfunnet videre. Det er en av bladets viktigste oppgaver. For meg er det fantastisk å få lov til å arbeide for det jeg tror på, gjennom Døves Tidsskrift. Og selv om jeg er hørende, ligger min lojalitet hos den døve leseren.*

Forholdet NDF og forlaget

I etterkant av redaktøransettelsen ber likevel NDF om et møte med forlaget der to saker klargjøres: Den tidligere avtalen om at NDF skal godkjenne ansettelse av redaktør for bladet, gjelder fremdeles – og landsmøte skal godkjenne antall årlige utgivelser av Døves Tidsskrift. Det siste er et paradoks; et landsmøte skal vedta antall utgivelser av bladet, mens de økonomiske forpliktelsene overlates til forlaget.

Rektor på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Johannes Helleland, overtar i en kort periode som ny styreleder etter Toralf Ringsø. Like etter kommer det utspill fra Ål-senteret om at de vil ha et spleiselag mellom NDF og enhetene om å kjøpe Sander fri fra stillingen som forlagssjef slik at han fullt og helt kan konsentrere seg om å skrive *et grunnleggende historieverk om døve i Norge.*

Spleiselaget får full oppslutning. I 1994 finansierer NDF, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Video, Døves Trykkeri og Døves Forlag lønnen til Sander slik at han kan skrive døves historie i Norge. Døves Forlag blir arbeidsgiver, og forlaget ansetter døvblitte Bjørg Edelhaug som ny daglig leder, hun har tidligere hatt ansvaret for regnskapene.

Større lokaler

Forlaget har hele tiden holdt til i huset til Døves Trykkeri og flytter nå inn i bedre lokaler som gjør det mulig å ha vindusutstilling mot publikum, slik at de også kan fungere som

butikk. Det er utviklet et imponerende antall bøker, materiell og andre produkter som utgjør store verdier.

Men økonomien til forlaget er en kime til evig bekymring. Styret vurderer forlagets videre drift, og at situasjonen er alvorlig, belyses av følgende kommentar fra generalsekretær Svein Arne Peterson i Døves Tidsskrift:

> *Døves Tidsskrift utgis av Døves Forlag AS og er et organ for Norges Døveforbund, det er viktig. Det betyr at forbundet fortsatt vil ha ansvar for utgivelsen av Døves Tidsskrift – selv om det utenkelige skulle skje, at Døves Forlag ble slått konkurs.*

Blad hver fjortende dag

I 1994 betaler NDF kr 350 000 til forlaget for utgivelsen av Døves Tidsskrift. Forlaget sier at bladet går med underskudd, og at det for neste år trengs minst kr 160 000 mer i tilskudd for å kunne utgi et ukentlig blad. Svaret fra forbundsstyret er at de ikke har økonomi til å bidra med kr 500 000, og at man heller bør gå tilbake til utgivelse av bladet hver fjortende dag.

Det blir en frisk diskusjon i bladet med leserbrev fra blant annet Erling Jacobsen og Thorbjørn Johan Sander, som krever fortsatt ukentlige utgivelser og at forbundsstyret må bevilge hva det koster. Det samme gjør Møre og Romsdal Døveforening i et åpent brev til forbundet. Det er landsmøtevedtak på saken, understreker de, og da må NDF og forlaget finne er løsning på saken.

Toralf Ringsø gjør comeback som styreleder for forlaget da Johannes Helleland av helsemessige grunner må be om avløsning. Ringsø har den vanskelige dobbeltrollen at han er styreleder både for NDF og Døves Forlag.

Når noen ikke hører

Forlaget ber i 1995 om kr 400 000 i tilskudd for å utgi Døves Tidsskrift ukentlig, og NDF bøyer av og bevilger beløpet. Men forlaget venter med å slippe jubelen løs og kan ikke love ukentlige blad før de vet hva tilskuddet fra Kulturdepartementet blir og hvordan annonseinntektene utvikler seg. Samtidig sier forbundet at de vil ha antall utgivelser av bladet opp som sak på landsmøtet neste år.

Forlaget utgir sin kanskje mest kjente bok: *Når noen ikke hører*. Forfatter er psykolog Sissel Marit Grønlie, og boken forteller om døve og hørselshemmedes betingelser for god identitetsutvikling og samfunnsintegrering.

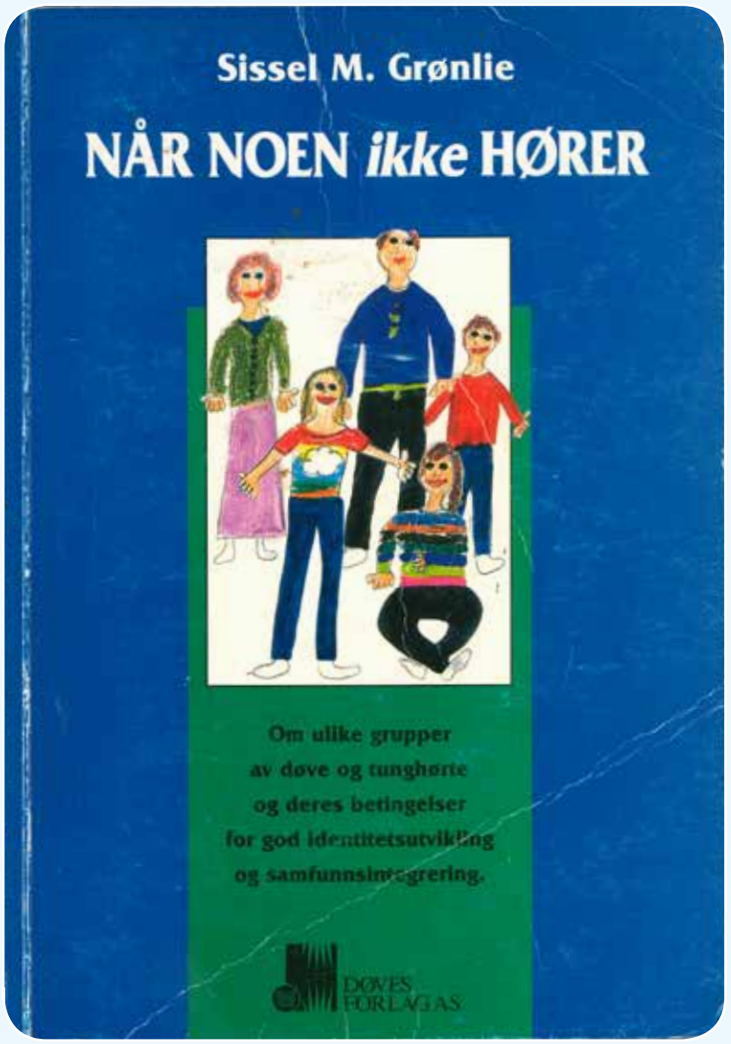

Forlovelse?

I 1996 oppnevner NDF de samme personene som styremedlemmer både i Døves Forlag og Døves Video, og signaliserer med det at de ønsker de to bedriftene tettere knyttet sammen. I styrene deltar disse: Bjørn Melbye, styreleder; Johannes Helleland; Erling Jacobsen; Tor-Inge Gausnes og Svein Arne Peterson. Men det blir verken forlovelse og langt mindre giftermål av fløtingen. Daglig leder på Døves Video står hardt på at statstilskuddet de mottar, bare skal brukes til tegnspråklige produksjoner, og styret finner det vanskelig å overprøve dette.

Møte mellom Døves Forlag og Døves Video i Bergen høsten 1995. Fra venstre Ole Mosand, Bjørg Edelhaug, Ingeborg Skaten, Toralf Ringsø, Ivar Arne Sletto, Victor Sig. Aksdal og Helge Herland. Foto: Rune Anda.

NDFs landsmøte i Bodø samme år vedtar at bladet av økonomiske grunner skal utkomme hver fjortende dag.

Faste tilskudd fra NDF

De neste årene utgjør tilskuddet fra NDF til bladet kr 350 000. Det eneste offentlige tilskuddet er kr 200 000 fra Statens Bibliotektilsyn. Annonseinntektene er fortsatt dårlige, og økonomien til forlaget svært vanskelig.

Ønsker en fri presse

Til NDFs landsmøte i 1998 kommer det en bombe av et forslag fra Bergen Døveforening. De vil ikke ha Døves Tidsskrift som medlemsblad, men som et frittstående organ med direkte abonnement for de som ønsker å få det i postkassen. Begrunnelsen for forslaget er oppsiktsvekkende:

> *Vi ser for lite til «den frie» presse i døvemiljøet. Vi er i den situasjon at NDF som sitter med all makt i Døves Forlag AS, som utgir bladet, er helt avhengig av NDFs økonomiske politikk og prioriteringer. Redaksjonen vil derfor være preget av dette avhengighetsforholdet, og det fører kanskje ubevisst til at man ikke vurderer hva som er best for landets døve, men er mest opptatt av å følge opp det som toppfolkene er opptatt av. Redaksjonen bør derfor få støtte fra landsmøtet til et prinsipp som åpner for en litt friere døvepresse.*

Utspillet skaper rabalder internt i Bergen Døveforening, en by som i nesten 50 år har vært verter for bladet. I en oppklaringsrunde på medlemsmøte forteller representantene fra døveforening til landsmøtet at forslaget er formulert og fremmet bare av en av de fem som drar til landsmøtet. Dette har skjedd på grunn av hastverk og manglende kontakt. Og hvem som står bak; tidligere redaktør Thorbjørn Johan Sander. Det oppleves nok som en kniv i såret på dagens redaktør Ingeborg Skaten. På medlemsmøtet ble det beklaget og at foreningen fortsatt har tillit til redaktørens frie stilling.

De ansatte trekker seg

Midt i året 1998 trekker både redaktør Ingeborg Skaten og redaksjonssekretær Rune Anda seg fra sine stillinger i Døves Tidsskrift. Det er en protest mot det de oppfatter som nedprioritering av bladet økonomisk. I flere år har de kjempet for å få ut bladet hver uke, inntil de nådde det punktet der nok er nok. Anda går tilbake til jobb på trykkeriet, mens Skaten melder seg ledig på arbeidsmarkedet.

Alle de andre i forlaget slutter også, og arbeidsoppgavene overføres til Døves Trykkeri. Den nyansatte lederen på trykkeriet, Rune Kvalheim, blir sjef også for Døves Forlags usikre fremtid.

Erling Jacobsen

Ingeborg Skaten

Rune Anda

Forbundsstyret anbefaler overfor styret i Døves Forlag at Erling Jacobsen engasjeres som redaktør i Døves Tidsskrift. Han kommer fra stilling på trykkeriet og kjenner godt rutinene for bladet. Senere får han med seg Inger Rekk som redaksjonssekretær i 50 prosent stilling.

Forlaget nedlegges

31. desember 1999 nedlegges Døves Forlaget. Redaktør Erling Jacobsen peker i Døves Tidsskrift på noen av årsakene til dette blant annet at salget av tegnspråkmateriell er sterkt redusert.

> *Blant annet har kompetansesentrene de siste årene blitt pålagt å ta ansvaret for foreldreopplæringen i tegnspråk. Dette er rett og rimelig, men det tar vekk store deler av det markedet Døves Forlag hadde. Dette har fått den konsekvens at minustallene for forlaget har blitt større og større. I et forsøk på å redusere utgiftene har forlaget blitt administrert av Døves Trykkeri det siste året. Til tross for store innsparinger har det ikke hjulpet tilstrekkelig.*

Andre vil nok mene at redningen til forlaget er en fusjon mellom Døves Forlag og Døves Video til et samlende Døves Media, men det klarer ingen å få til og ansvaret må først og fremst deles på de som styrer de to bedriftene, pluss forbundsstyret i NDF.

At forlaget nedlegges betyr ikke at det opphører, det skjer først på generalforsamling i 2003. Noen år senere er også Døves Trykkeri historie.

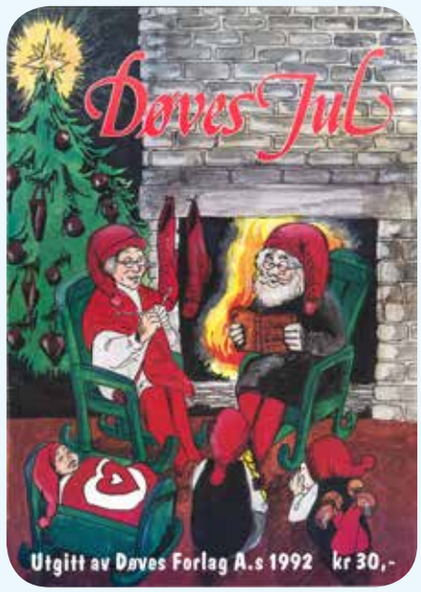

Eilif Ohna, nr. 3 fra venstre, på en av sine siste dager som døvekonsulent, sammen med gode kollegaer fra Døves Forlag AS.

Teater Manu

Skuespillerne på Teater Manu har en fordel vi andre bare kan misunne dem.

De har tegnene som kan gå over til å bli gester,
for så å omfatte hele den fysiske motorikken.

Det er tegn og følelser, tempo og smidighet i en helhet
så kraftfull og organisk at det virkelig treffer når det treffer.

Vi hørende har på en måte glemt kroppen og minimalisert uttrykket til stemmen.
På Teater Manu er en livsnødvendighet, tegnspråket, blitt et scenisk fortrinn.

Regissør Bentein Baardson, Teater Manus Jubileumsalbum 2011.

Amatørteater

I døvesamfunnet har amatørteater rike tradisjoner helt tilbake til 1890-tallet. Vi leser om teatergruppen i Kristiania som spiller både for døve og hørende med tegn og tale, og som får gode kritikker. I senere tid får teaterengasjementet et nytt oppsving da Døves Kulturdager tar til i 1967. Mange dyktige skuespillere kunne vært nevnt, men det får bli i en bok som ser på hele døveteatrets historie i et videre perspektiv. Men ett navn må trekkes frem.

Kampen for tegnspråkteater

NDF begynner i 1980-årene et arbeid for å få etablert et profesjonelt tegnspråkteater. I 1987 blir Mira Zuckermann engasjert i stilling som teaterkonsulent ved Riksteatret, i et samarbeid med NDF. Hun skal lage en utredning om tegnspråkteater i Norge. Parallelt med det politiske arbeidet står hun på scenen, sammen med Sigrun Enge (hørende) i teaterforestillingen *Den sterkeste* av August Strindberg. Forestillingen turnerer til de største byene i Norge. I en uttalelse om sitt arbeid sier hun i Døves Tidsskrift:

> *Målet er å få til et profesjonelt tegnspråkteater, utfordringen er å få Kulturdepartementet til å bevilge penger til teatret. Forbildet finner vi i Sverige, der det svenske Riksteatret i flere år har hatt «Tyst Teater» under sine vinger.*

NDF har samtaler med Riksteatret med tanke på å få i gang et eget tegnspråkteater som en avdeling av Riksteatret. De to partene sender sammen en søknad til Kulturdepartementet om et prøveår med et budsjett på 1,7 millioner kroner.

1982–83 «Guds forsømte barn» – Trøndelag teater.

Mira Zuckermann, Oslo, 1951–

Da Mira Zuckermann debuterte ved Døves Kulturdager i 1975, i forestillingen *Tre døve piker – tre dagbøker – tre opplevelser*, visste hun ikke at det var begynnelsen på en lang og rik teaterkarriere. Som aktiv i Oslo Døveteater, med dyktige Agnes Randers Pehrson som instruktør, og med de mange andre talentfulle døve amatørskuespillerne, fikk hun rike utviklingsmuligheter. Fremdeles snakkes det om forestillinger som *Peer Gynt, Cyrano de Bergerac* og *Romeo og Julie*, for å nevne noen forestillinger der hun fikk utfolde sitt talent.

Mira Zuckermann kom fra Israel til Norge 11 år gammel. Begge foreldrene var døve og det samme hennes to brødre, tegnspråk og døves kultur har hun derfor fått i vuggegave – og teaterinteressen ble tidlig vekket.

I 1982 skapte hun teaterhistorien da hun som første døve har hovedrollen på Trøndelag Teater i forestillingen *Guds forsømte barn*. Året etter settes forestillingen opp ved Oslo Nye Teater.

I søknaden oppgis det at en fast etablering av profesjonelt tegnspråkteater under Riksteatret vil koste ca. 3,8 millioner kroner.

Til Aftenposten uttaler Mira Zuckermann:

> *Jeg drømmer om et teaterensemble, like stort som de hørende har. Det må bli en sterk gruppe. Vi må få anledning til å drive en utadrettet virksomhet, slik at en gruppe for eksempel kan jobbe med fjernsyn, en som virker i Oslo og en gruppe som kan være på turne.*

Nei til profesjonelt teater

Kulturdepartementet sier nei til et profesjonelt teater, men bevilger kr 100 000 til et mindre teaterprosjekt. Pengene gis videre til Oslo Døveteater, med Mira Zuckermann i spissen – som ved Døves Kulturdager i Stjørdal høster stor suksess med forestillingen *Mirandolinas vertshus*. Forestillingen vises også ved den internasjonale teaterfestivalen i Barcelona og blir mottatt med begeistring og det samme i 1989 ved festivalen *The Deaf Way* i Washington D.C.

Riksteatret avslutter sitt arbeid for et tegnspråkteater fordi de ikke får gjennomslag hos myndighetene, og sender ut denne meldingen:

> *Et profesjonelt teater kan ikke drives uten økonomisk støtte. Det formelle samarbeidet mellom NDF og Riksteatret om å etablere et profesjonelt teatertilbud for døve er nå avsluttet etter to års utredningsvirksomhet.*

Men NDF gir ikke opp

NDF fortsetter kampen. I 1990 har forbundet kr 300 000 til overs, penger som Sosialdepartementet har gitt til et prosjekt med skyggetolking av teaterforestillinger. Det er bemerkelsesverdig at hver gang det er snakk om å integrere døve i kulturtiltak sammen med hørende, sitter pengene løst hos myndighetene. Når det søkes om å skape noe eget på tegnspråk, er det atskillig verre å få penger. Systemet med skyggetolking blir aldri noen suksess. Tanken er at tolkene skal følge skuespillerne på scenen, som skygger, og oversette replikkene. Det fungerer dårlig, og de hørende skuespillerne er mildt sagt lite begeistret for ordningen.

Etter mye om og men får NDF tillatelse til å omdisponere bruken av pengene til kulturtiltak for barn og unge.

Uenighet internt

I Oslo oppretter ildsjeler i Oslo Døveteater *Senter for Nasjonalt Døveteater (SND)* og inviterer NDF til et videre samarbeid om profesjonelt teater. De har etter at Riksteatret ga opp, selv prøvd å få gjennomslag for et teater med statstilskudd.

Et teaterseminar for hele landet på Ål i 1991 tar et skritt tilbake og ber NDF opprette en arbeidsgruppe for å arbeide frem et teater. Forbundsstyret i NDF uttrykker skuffelse over at SND hadde kjørt saken på egen hånd. Om dette sier daværende generalsekretær i NDF, Svein Arne Peterson, i Teater Manus Jubileumsalbum i 2011:

> *De la et sterkt press på NDF om å søke statlige midler til formålet. NDF var positiv, men ønsket selv å ta hånd om den administrative delen av et teaterprosjekt. Dette var teatermiljøet uenig i, men det hindret ikke at NDF sendte søknad om prosjektmidler.*

Nye søknader

NDF søker i 1992 Kulturdepartementet om penger til et teater organisert som et verksted, der skuespillere engasjeres for kortere perioder. Samtidig skal det bygges opp sterkere lokale amatørteatergrupper, slik at skuespillere fra hele landet kan rekrutteres til det profesjonelle teaterverkstedet. Forbundsleder, generalsekretær og forbundets kulturutvalg jobber med saken overfor myndighetene.

Svaret er igjen negativt, men året etter bevilger Kulturrådet kr 150 000 til NDF. Midlene brukes til forestillingen *Fattigdom og hovmod* av Ludvig Holberg som Oslo Døveteater setter opp. Samtidig svarer Kulturrådet nei til søknadene om penger til at samme teater kan turnere med forestillingen *Den spanske flue*. Kulturrådet vil heller ikke gi støtte til en historisk forestilling om stiftelsen av NDF, der Thorbjørn Johan Sander har utarbeidet manus.

Politiker tenner håp

Ved åpningen av Døves Kulturdager på Ål i 1994 sier stortingsrepresentant Hallgrim Berg, H, i sin hilsningstale at han vil arbeide for et profesjonelt tegnspråkteater lokalisert i Ål, sammen med Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Døves Video.

I første omgang skjer det ingenting etter Bergs utspill, for ting tar tid i det politiske systemet. Døves Video klarer å

opprette en teatergruppe finansiert av midler fra Arbeidsmarkedsetaten. Sterke navn som Mira Zuckermann, Con Mehlum og Karl Robertsen i rollene høster suksess med forestillingen *Bjørnen* av den russiske forfatteren Anton Tsjekov – og i dramatiseringer av NRK-sendte barneprogrammer.

Gikk fra møte med Kulturrådet

NDF, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Døves Video intensiverer i 1996 arbeidet om å få statlige penger til et profesjonelt teater. I den anledning er det et større møte med representanter fra Norsk Kulturråd. Da Kulturrådet legger på bordet et tilbud om kr 500 000 til drift av et teater for kommende år, avbryter Hilde Haualand, NDF; Per Ove Nybråten, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve; og Helge Herland, Døves Video, møtet. De oppfatter tilbudet som en fornærmelse og gir beskjed om at de vil forhandle direkte med kulturministeren. Dermed fortsetter lobbyarbeidet overfor Kulturdepartementet, kulturkomiteen på Stortinget og de politiske partiene.

Ny utredning

Høyres Hallgrim Berg får i 1997 stortingsflertallet med seg på at det skal opprettes et profesjonelt tegnspråkteater på Ål. Han blir oppgitt over at kulturminister Turid Birkeland, Ap, trenerer saken ved å kreve nye utredninger utført av Riksteatret. Til Drammens Tidende og Buskerud Blad sier han:

> *En ny utredning er unødvendig og bortkastet bruk av penger. Det er en ren trenering av saken.*

Han frykter også at teatret blir plassert i Oslo.

Den nye utredningen skrives av Gry Wie, Terje Hartviksen og Einar Dahl. De går inn for at det blir opprettet et profesjonelt tegnspråkteater.

Oslo eller Ål?

I 1998 tror selv de største pessimistene at det blir et profesjonelt tegnspråkteater, men hvor skal det være? Det blir en intern debatt i døvesamfunnet om det skal plasseres i Oslo eller Ål.

Høyres Hallgrim Berg foreslår at et profesjonelt tegnspråkteater opprettes på Ål.

De som kjemper for Oslo, peker på den lange og gode tradisjonen med Oslo Døveteater og alle de fine forestillingene de har vist. De argumenterer med at de fleste og beste skuespillerne, instruktørene og alle andre fagfolk knyttet til et teater bor i Oslo. Reisen for skuespillere som ikke bor i Oslo, blir lettere når man slipper en togtur til Hallingdal.

Forkjempere for Ål understreker at et miljø med skole, video og teater har store muligheter for gjensidig nytte av hverandre. Tegnspråkteatret skal være et turneteater, og da er det ikke så viktig hvor man bor og øver. Det er vel også tvilsomt om mange døve skuespillere vil oppnå fast ansettelse enten teatret er i Oslo eller på Ål. På folkehøyskolen kan man oppnå rimelig opphold for skuespillere fra alle kanter av landet.

NDF går inn for Ål i den treårige prøveperioden for teatret som er planlagt. Forbundet tenker taktisk. Sakens talsmann på Stortinget er representanten Hallgrim Berg med bosted på Ål. Ordfører på Ål er Ingvard Solberg fra Senterpartiet og han har direkte kontakt med kulturministeren som nå heter Anne Enger Lahnstein, fra samme parti. Et parti som mer enn noe annet parti kjemper for distriktene og at flest mulig arbeidsplasser plasseres utenfor Oslo. Dette er et enormt viktig moment. Skiftende kulturministre fra Høyre og Arbeiderpartiet har aldri klart å få et tegnspråkteater på statsbudsjettet. Hadde det ikke gått distriktspolitikk i saken, ville trolig teatret blitt skjøvet enda flere år frem i tid. Det måtte en statsråd fra Senterpartiet til, og plasseringen på Ål var helt avgjørende for at teatret kom inn på statsbudsjettet i 1999.

Det Norske Tegnspråkteater

1. januar 1999 er Det Norske Tegnspråkteater i gang som et treårig prøveprosjekt på Ål. Over statsbudsjettet bevilges det 3,5 millioner til driften av det første året. Det opprettes en styringsgruppe med representanter fra NDF, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Video og Riksteatret. Leder for styret er NDFs generalsekretær Ragna Berget Jørgensen.

En helg i mars stiller 17 døve som drømmer om å bli skuespiller, til opptaksprøve for teatret. Juryen består av Mira Zuckermann, Per Ove Nybråten, to fra Tyst Teater i Sverige og to fra Statens Teaterhøgskole. De gir skuespillertilbud til disse seks, og alle aksepterer tilbudet: Ipek M. Deodeoglu, Kristin Fuglås, Ronny P. Jacobsen, Paal R. Peterson, Karl F. Robertsen og Beata Slowikowska.

Per Ove Nybråten engasjeres som prosjektleder for det som foreløpig får navnet Det Norske Tegnspråkteater.

25. november er det premiere på *Hjelp, vi får gjester* av Alan Ayckborn med de samme seks skuespillerne i rollene og med Mira Zuckermann som instruktør. Premieren er i Oslo på Black box-teatret. Etter tre forestillinger i Oslo er det turne til Tønsberg, Grimstad, Stavanger, Bergen, Ålesund, Trondheim, Hamar og Ål. Forestillingen blir en kjempesuksess.

Zuckermann overtar

Teatret følger opp året etter med *Karius og Baktus* av Thorbjørn Egner og *Gengangere* av Henrik Ibsen.

1. august 2000 overtar Mira Zuckermann som leder for teatret, mens Nybråten går tilbake til sin stiling som rektor på folkehøyskolen.

Oppretter stiftelse

Det tredje prosjektåret vises klassikeren *Jeppe på Berget* av Ludvig Holberg og *Antigone* av Sofokles i en oversettelse av Halldis Moren Vesaas.

Alle forestillingene har tydelig demonstrert at teatret har sin berettigelse. Det er høyt kunstnerisk nivå, publikum strømmer til – både døve og hørende. For de fleste forestillingene blir oversatt og formidlet på talespråk av fantastiske Kjersti

Teater Manu har lokaler i et tidligere samfunnshus på Grünerløkka.

Fjeldstad. Det er et prinsipp for teatret at forestillingene skal være tilgjengelig på to språk.

15. februar 2001 oppretter NDF stiftelsen Det Norske Tegnspråkteater og går samtidig inn for at teatret skal plasseres i Oslo fra 1. januar 2002, da den treårige prøveperioden utløper.

Statstilskuddet er 6,7 millioner.

Kulturdepartementet vil at teatret skal videreføres på Ål, men NDF driver lobbyarbeid for å få det flyttet til Oslo. Til slutt bøyer departementet av, og teatret får base i Oslo fra det neste året. Det er ingen opprivende debatt internt i døveorganisasjonen om flyttingen, selvsagt er miljøet og politikerne på Ål skuffet, men rektor Per Ove Nybråten skriver i Døves Tidsskrift:

> *Noen av oss har ment at det beste for teatrets utvikling er at det knyttes til Ål og det miljøet som er der. Det har vært godt ment! At andre mener noe annet respekteres fullt ut. Vi er for små til å bli splittet av en sak om lokalisering som er underordnet i den store sammenhengen – nemlig at vi har fått et teater.*

Departementet ønsker også at tegnspråkteatret skal bli en del av Riksteatret, men også der snur departementet – ikke minst fordi styringsgruppen for teatret i de tre prøveårene går klart imot dette. Og i den styringsgruppen er de to representantene fra Riksteatret helt enig med resten av styret, de frykter at tegnspråkteatret vil bli *spist opp* om det inkluderes i det store Riksteatret. Tegnspråkteatret er best tjent med å være selvstendig og utvikles på egne premisser av døve selv, slår styringsgruppen fast.

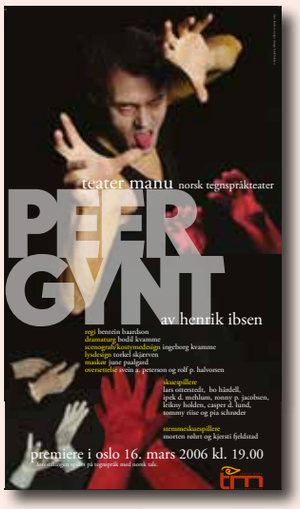

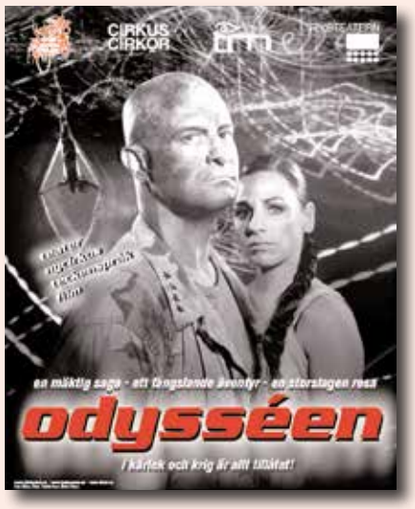

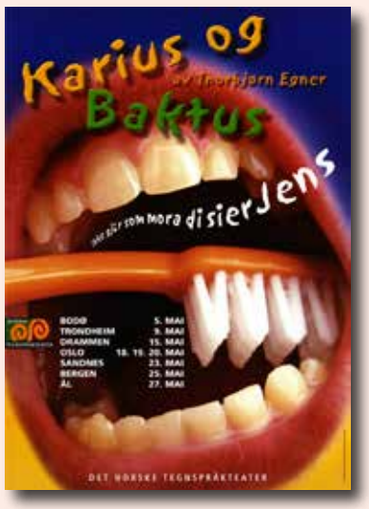

Teatret skal fortsette

I 2002, etter prøveperioden, videreføres teatret på statsbudsjettet. Styret skal bestå av tre representanter utnevnt av NDF og to utnevnt av Kulturdepartementet. Nina Lorentzen blir første styreleder for det permanente teatret. NDF oppnevner Sonja Myhre Holten, Nora Edwardsen Mosand og Brit Sæther Liltved som sine representanter i styret.

Teater Manu

Det Norske Tegnspråkteater er et langt og tungvint navn. I 2004 får det nytt navn: Teater Manu. Manu er latin for *med hånden*. Navnet fenger og blir raskt akseptert av døve. Samme år flytter teatret fra Døves hus i Sven Bruns gate og til det tidligere samfunnshuset på Grünerløkka, der de får både egen teatersal og større kontorplass. Statstilskuddet er på 7,2 millioner kroner.

Turneteater

Manu har fra første dag vært et turneteater som besøker de stedene i landet der det bor flest døve. De har også et uttalt mål om å spille internasjonalt i målet om å bli verdens beste tegnspråkteater.

Det settes vanligvis opp to store forestillinger hvert år og har siden 1999 gledet barn i alle aldre med blant annet:

Rødhette og ulven, Hans og Grete, Bamse B og den forsvunne nøkkel, Den standhaftige tinnsoldat, Pinocchio, Jack og Bønnestengelen, Rem og Ron og *Jonas og Kroppen*.

Av voksenforestillinger husker vi:

Peer Gynt, Odyssèen, Natta lyser sitt mørker, Stormen, Geografi og kjærlighet, Jeg var Fritz Moen, Den stundesløse og mange, mange andre.

Og så…

I 2009 er Mira Zuckermann fortsatt teatersjef, og Grethe Henden er styreleder. Hun arbeider til daglig som plansjef ved Riksteatret. Hun forteller i Døves Tidsskrift om teatrets hovedarbeidsområde:

> *Det meste av tilskuddet fra Kirke- og kulturdepartementet brukes til de to hovedproduksjonene vi hvert år setter opp. Det dekker utgiftene til turne og drift. Vi spiller i de største byene i landet. I Nord-Norge er vi blant annet i god dialog med Døves Fylkeslag Nordland. Fylkeslaget har samlinger tre – fire ganger i året og vi jobber tett samen med dem for å kunne tilpasse våre turneer til samlingene.*

Teatret blir nominert til tre Heddapriser i 2010 for forestillingen *Pinocchio*. Det er til Ipek D. Mehlum, som beste kvinnelige hovedrolle, og det samme til Kjersti Fjeldstad som stemmeskuespiller, og til årets beste barne- og ungdomsforestilling. Selv om ingen går helt til topps, er det en stor anerkjennelse for teatret å bli nominert til teater-Norges viktigste pris.

I 2011 nomineres forestillingen *Jeg var Friz Moen* til samme pris, og i 2013 får teatret Heddaprisen for beste audiovisuelle design av *Jack og Bønnestengelen*.

Teaterlokalene på Grünerløkka får en total renovering i 2016.

2018

Statstilskudd er i 2018 på 15,8 millioner kroner. Teatersjef Mira Zuckermann er ansatt frem til 2021, og styreleder er Jon Evang – oppnevnt av kulturdepartementet. NDFs representanter i styret er Thomas Blix, Kristin Fuglås Våge og Brit S. Liltved.

De turnerer i vinter med forestillingen *Gråtende hender*, der Bentein Baardsen er både manusforfatter og instruktør.

Over 70 døve besøkte Marta og Toralf Ringsø på Smøla. Det var innlagt program under oppholdet, bl.a. ute-scene «Fru Guri av Edøya».

Hverdagsliv

Vi vet ikke så mye om døves liv og hverdag i Norge
før den første døveskolen åpnet i Trondheim i 1825, men noe vet vi.

Konfirmasjon i 1799

I protokollen til embetsmannen Fredrik August Wessel-Bergs offentlige arkiv
for kongelige resolusjoner kan vi lese om en konfirmasjon i 1799.

Det fortelles om en døvstum jente, S. Larsdatter,
som ønsker å få nattverd i kirken sammen med de andre i menigheten.

Det søkes til biskopen i Kristiansand om dette,
og de som søker er trolig foreldrene og kanskje stedets prest.

Svaret fra biskopen er positivt på betingelse av at foreldrene tolker for jenten,
og at hun består en prøve som viser at hun har forståelse for det kristne budskap.

Sensorer ved prøven er to prester og en lekmann fra menigheten.

Jenten klarer oppgaven og blir konfirmert,
men for historien er det like viktig at vi får et eksempel på at det er mulig
for hørende å føre en samtale med døve gjennom gester,
mimikk og hjemmelaget tegn allerede i 1799.

1091 døve i Norge

I 1835 gjennomfører Statistisk sentralbyrå folketelling i Norge. Den viser at det bor 1,2 millioner nordmenn i riket. Av disse er 1091 døve, og det stemmer godt med tommelfingerregelen vi alltid har om at en promille av befolkingen er døve. Kanskje var det litt flere? Vi vet at mange døve den gang ble gjemt bort av familien eller satt bort som døvstumme arbeidere på storgårder.

Konfirmasjon i Kristiansand

Søndag 9. september 1855 skjer en ny konfirmasjon av en døv kvinne, beskrevet i historiebøkene. 24 år gamle Gunhild Torstensdotter, som har vært elev ved Døvstumme-instituttet i Kristiansand, blir konfirmert i Liknes kirke. Den lokale sognepresten får hjelp av en av lærerne ved Døvstumme-instituttet under overhøringen, som skjer gjennom at jenta får skriftlige spørsmål som hun også svarer skriftlig på i kirken.

Hard lærlingetid

I 1878 er Albert Svendsen 16 år og lærling som smed i et større verksted i Trondheim. Som læregutt må han opp klokken 04 om natten, slik at han rekker å komme rundt i byen for å vekke smedsvennene som er hørende. Det finnes ikke vekkerklokker for hørende og slett ikke for døve. Albert må passe på å være tidlig nok ute, men ikke for tidlig – for hvis svennene blir vekket før avtalt tid, vanker det juling på unggutten fra morgengretne smeder. Arbeidstiden er fra klokken 06 til 19.

I over 60 år jobber Albert som smed, med de beste skussmål fra kolleger og sjefer for arbeidet. Ellers er det godt kjent i døvesamfunnet at Albert Svendsen er en mann det er greit å være venn med, for han har kjempekrefter.

Mathias Stoltenberg, 1799–1871

Mathias Stoltenberg har knyttet sitt navn til malerkunsten i Norge for alltid. Han ble døv etter sykdom som liten gutt. Mathias kommer fra en rik familie i Tønsberg og var forespeilet en utdanning og jobb som embetsmann. I stedet må familien sende ham til døveskolen i København, der han lærer snekkerfag. Håndverket er nær knyttet til kunsten, der-

Mathias Stoltenberg (1799–1871).

for lærer han også tegning og maling. Han har dyktige lærere i portrettmalingens edle kunst, i en tid før fotoapparatene kom på markedet. Skal man ha bilder av folk, må de festes til lerretet med pensel. Mange rike familier benytter seg av dette.

Da Mathias kommer tilbake til Norge i begynnelsen av 1820-årene, er familieformuen tapt. Han søker om borgerbrev som snekker i Kristiania, men får avslag. Det tvinger ham til å begynne med portrettmaling; i praksis betyr det at han må gå fra hus til hus, fra bygd til bygd, med sekken på ryggen og med overnatting og mat i de hjemmene som ønsket portrettbilder. Konkurransen fra andre malere er hard, og rik er det umulig å bli. Det er mer en kamp for å få sove innendørs og spise seg mett. Da den faste forankringen i Tønsberghjemmet er borte, drar han ut på reise og jobber spesielt mye i Hamarområdet. På sine eldre dager er det også på Hamar han finner hjerterom og husrom.

Vi vet lite om Mathias Stoltenberg har kontakt med andre døve på sine mange reiser rundt i landet. Det kan synes underlig at han ikke søker – eller ikke får mulighet til en lærerstilling ved døveskolen i Trondheim, som opprettes i 1825.

Han dør fattig på Vang i Hedmark, men flere av maleriene hans henger i Nasjonalgalleriet i Oslo.

Først etter krigen, i 1945, blir hans navn trukket frem fra glemselen, og hans kunst får den berømmelsen den fortjener. Mathias Stoltenberg regnes som den første maler som har sin styrke i bruk av farger, det som på kunstspråket kalles kolorist. I boken *Norsk malerkunst* omtales Stoltenbergs portretter slik:

Maleriene vitner om en inderlig kunstnerglede. De har en historisk glød som var ganske ukjent på den tid, men først og fremst bærer det bud om Stoltenbergs ærlighet som kunstner. Hans portretter er karakterstudier. Han maler dem ganske beskjedne i størrelsen, men makter å gi dem et indre liv, som gjør det mulig for oss i dag simpelthen å lese dem. Hans kvinneportretter er små monumenter over tidens kvinnetype. Den på samme tid strenge og milde husmor, som tidlig eldes i strevet med gårdens store husholdning. Han maler den forsofne besteborger med rød nese – og han maler barna så bedårende og inntagende at vi i dag står stumme over han i sin isolerte tilværelse, ytterligere ensom på grunn av sin døvhet, maktet å utvikle sitt talent, å holde sin kunst så ren og bramfri som bildene viser.

Skøytekongen

Flere døve gjør seg sterkt bemerket i samtiden. Da den første skøytekonkurransen arrangeres i Norge 1. mars 1863, er døve Carl Werner med. Det skjer på Oslofjorden, rett nedenfor Akershus festning. Han konkurrerer senere både i kunstløp og hurtigløp i Norge så vel som i utlandet. På sine reiser bringer han med seg impulser tilbake til døvesamfunnet i hovedstaden. Han forteller hvordan døve i Europa reiser seg fra årelang undertrykkelse ved å utgi egne blad, oppføre teaterforestillinger på tegnspråk, drive opplysningsarbeid gjennom foredrag, og hvordan idretten brer om seg blant døve. Werner blir senere en av utgiverne av det første bladet for døve i Norge, *Journal for døve*, i 1890, og er en av stifterne av De døves skiklubb i 1893. Han er aktiv i døveforeningen i Kristiania og et stort navn både blant døve og hørende. Han livnærer seg ved å drive en spesialforretning som selger regnklær, kalosjer og sokker.

Carl Werner, 1854–1903.

Tragedie på isen

Kanskje er Carl Werner forbildet for de to guttene ved døveskolen i Kristiansand, som i november 1873 bryter skolens regler og går på skøyter på den utrygge isen. Knud Ugland og Nils Bjorvatten er begge i 16-årsalderen da de under lek på isen faller gjennom og drukner torsdag 20. november. Dødsfallene gjør et sterkt inntrykk i døvesamfunnet.

Vanskelige forhold

Det er vanskelige levekår for døve, og i et leserbrev i De Døves Blad i 1897 advares døve mot å flytte til Kristiania:

> *De døve må advares mot å komme til Kristiania for å søke arbeid. Det blir mer og mer vanskelig å få fast arbeid der. Noen måneder om våren og høsten er det mulig å få arbeid, men om vinteren er det ingenting. Det blir bare fattigdom og nød. Vi forstår godt at det kan bli ensomt for en døv og bo på landet og vi forstår godt at det er vanskelig å bo i et miljø blant bare hørende. Men det er ingen god løsning å komme til Kristiania. Da er det bedre å flytte til nærmeste by, der er det ofte døvemiljøer.*
>
> *De døves forening, Kristiania fikk besøk av en døv typograf fra Bergen som søkte etter arbeid. Men situasjonen på arbeidsmarkedet var minst like vanskelig i hovedstaden som i hjembyen hans. Han var gift, men hadde ingen inntekter og ingen penger. Døveforeningen sørget for at han fikk billett på dampskipet tilbake til Bergen.*

I en annonse i bladet står det:

> *Jeg anbefaler meg til utførelse av alt i skomakererfaget og ber kjære døve og venner om å gi meg arbeid i denne tid med arbeidsledighet. Jeg lover rimelig og rask levering til moderate priser.*

Margrete Hauberg, 1869–1957

Bjarne Falck

Utvandring til i USA

Flere døve utvandrer til USA, det lovende landet, rundt århundreskiftet. Dette til tross for advarsler fra blant annet døveprest Conrad Svendsen. Han mener at døve bør bli i Norge, det er arbeid nok til hver ærlig arbeidsmann, hevder han.

Men videregående- eller høyere utdanning er det nesten umulig for døve å gjennomføre. Derfor drar Margrete Hauberg i 1898 til USA der hun har en søster. Hun bruker tre år på å lære seg engelsk, så gjennomfører hun tre års studier ved verdens eneste universitet for døve: Gallaudet University, Washington D.C., der hun er den første norske studenten. Hauberg får senere jobb som lærer og underviser i mer enn 40 år ved skoler i Minnestota, Arkansas og Virginia. Som pensjonist flytter hun tilbake til Norge og bosetter seg på familiegården i Inderøy i Nord-Trøndelag, der hun blir aktiv i døveforeningen.

Tvunget til å utvandre

Noen føler seg nødt for å utvandre av andre grunner. I 1908 går Døvekirkens Rådgivende komite for geistlig betjening av døve åpent ut og advarer mot Carl Olaf Olsens usedelige oppførsel. Han er tidligere leder av Harstad Kristelige Døveforening og har i noen år reist som predikant blant døve i Nord-Norge. Konflikten med døveprest Conrad Svendsen tilspisser seg, så Olsen utvandrer til Amerika i 1910.

Bjarne Falck

I 1911 dør kunstmaler Bjarne Falck i New York. Han ble født 1866 på Hamar og gjorde seg tidlig kjent som en flink kunstmaler. Hørselen mister han i tiårs alderen, og han blir elev ved døveskolen i Kristiania. Han skolerer seg videre ved Den kongelige kunstskolen i København. Vi vet at han var bosatt i flere land, blant annet i Frankrike og USA, og livnærer seg først og fremst som portrettmaler. I lokaler til De Døves Forening i Oslo henger et bilde han har malt av Vestre Aker kirke, som i en periode var kirken de døve skoleelevene i byen ble konfirmert i.

Ekteskap mellom døve

Ekteskap mellom døve er det delte meninger om på slutten av 1800-tallet. Det er ikke så vanlig for døve å gifte seg, skriver Odd-Inge Schröder i Oslo Døveforenings jubileumsbok i 1978. Han forteller at i hovedstaden er bare fire døve kvinner gift, tre av dem med døve menn.

Alexander Graham Bell

En artikkel av telefonens oppfinner, Alexander Graham Bell, USA, vekker stor oppmerksomhet. Bell har døv mor og er gift med en døv kvinne. Han frarår ekteskap mellom dem som er født døve. Hans forslag om forbud mot slike ekteskap legges blant annet frem som en kongelig resolusjon i England. Han provoserer med å si at døve gutter og jenter

Alexander Graham Bell, 1847–1922

ikke skal gå sammen på skolen, døve skal ha hørende venner, og det skal ikke være egne foreninger eller sosiale sammenkomster der døve menn og kvinner møtes. På den måten ønsker Alexander Graham Bell at døve skal inkluderes blant hørende, og at døve som fødes som følge av arv, skal reduseres.

Flere leserbrev i De Døves Blad kommenterer Bells utspill om å nekte ekteskap mellom døve:

> *Bell vil gjøre døve menn til tøffelhelter når han ber de gifte seg med hørende kvinner – og døve kvinner som gifter seg med hørende menn vil bli tyrannisert,* hevder en anonym innsender i bladet.

En av lederne i det norske døvearbeidet rundt 1900-tallet, Lars A. Havstad, er mildere i sin kritikk av Bell:

> *Bell ønsker å bryte barrierene mellom døve og hørende. Han sier ikke at døve bruker å få døve barn, men Bell viser til statistikk som sier at døve ektepar har mye større sjanse for å få døve barn enn hørende. Poenget til Bell er at døve må kjenne til dette, men så understreker han samtidig at hjertet skal bestemme ekteskapet, han nekter ikke døve å gifte seg med hverandre.*

Finland vedtar lov

Flere år senere, i 1929, vedtar Finland en lov som sier at døvfødte må søke om spesiell tillatelse for å gifte seg med hverandre:

> *Døvstum må ikke uten dispensasjon (fra landets president) inngå ekteskap med annen døvstum, på annen måte enn i tilfelle der en av partenes døvhet ikke er arvelig.*

Loven oppheves ikke før i 1969, da blir den funnet å være i strid med alminnelige menneskerettigheter.

Debatt om giftermål

Her hjemme er skolestyrer Per Anderson en aktiv pådriver for å innføre samme regler i Norge. Det får den døve bonden O.T. Tveiten i Kristiansand til å be Anderson slutte med sin skremselspropaganda. Tveiten skriver i Tegn og Tale:

> *Det er flere unge døve menn som har spurt hørende kvinner om å dele livet med dem, men alltid fått avslag. Kvinnene har nemlig fått skrekk for å gifte seg med døve menn, fordi de er redde for å få døve barn.*

Det blir en debatt i bladet om hvor langt man skal gå i det som kalles rasehygiene.

I 1938 blir døve oppskaket over at sosialministeren i Danmark foreslår endringer i ekteskapsloven som sier at døve ikke får gifte seg. Heldigvis får ikke forslaget flertall i det danske Folketinget.

De døvstumme i Norge

I 1893 utgir legen Vilhelm Uchermann et doktorgradsarbeid om døve i Norge. Han følger opp med enda en bok tre år senere. Uchermann er professor i medisin med spesialisering i øre-nese-halssykdommer. Hans undersøkelser finner at det i 1885 er 1841 døve i Norge. Det er høyere tall enn det Statistisk sentralbyrå oppgir og kan skyldes en underrapportering av personer som mister hørselen i løpet av livet.

I den svært omfattende undersøkelsen fremkommer det detaljerte opplysninger med døves navn, adresse, utdanning, yrke, om de forsørger seg selv, om det er andre døve i familien, om det er mentale sykdommer eller synshemning i familien, hvor mange barn det er i familien, foreldrenes alder ved barnas fødsel, årsaken til døvhet osv. På bakgrunn av dette gir han en medisinsk beskrivelse av gruppen døve.

Døvstum eller bare døv?

På begynnelsen av 1900-tallet er det en stor debatt i døvesamfunnet om begrepene *døvstum* kontra *døv*. Noen mener alle som ikke hører, kan kalles døvstumme, og at dette ikke er noe å skjemmes over. Andre mener at *døvstum* ikke skal brukes, for nå lærer alle døve å tale på døveskolene.

De fleste skolene for døve har bytter navn fra døvstum til døv, og i Europa skjer det en overgang der begrepet døvstum brukes mindre.

Hushjelp

På begynnelsen av 1900-tallet arbeider de fleste døve menn som bokbindere, typografer, xylografer, kobberstikkere og selvsagt som skomakere, snekkere og skreddere – de tre S-yrkene. De fleste kvinner jobber som syersker eller hushjelper.

17 år gamle Marie Jørgensen Erdahl begynner i 1898 som hushjelp hos familien Olsen på Fjetre gård i Otterstad. Hun er tidligere elev ved døveskolen på Hamar. Marie får mye skryt av familien for sitt arbeid og blir hos familien Olsen livet ut.

Bjørnejakt

Rundt 1900-tallet bor de fleste døve fremdeles i distriktene, og fra Nore i Uvdal kjenner vi en spesiell historie:

Bygda Nore i Buskerud er mye plaget av bjørnens herjinger. Den tar mye sau og skremmer folk, spesielt gjetergutter og budeier som har arbeidet langt fra folk. Det er cirka 2000 bjørn i Norge, og Stortinget har bestemt at bjørnen skal utryddes. Det er skuddpremie på bamsen helt frem til 1930, og bjørn i Norge ble først fredet i 1973.

På gården Halvorsgård i Juvsgrenda, Uvdal, bor tre døve brødre: Ole født 1867, tidligere elev ved Balchens skole; Tollev født 1862, tidligere elev ved Balchens skole; og Nils født 1871, tidligere elev ved Fru Rosings skole. Alle tre med etternavnet Tollefsen. Senere bytter de etternavn til gårdsnavnet, noe som er ganske vanlig, og får navnet Halvorsgård. I boken *Bygdehistorier for Nore og Uvdal* skrives dette om brødrene.

> *Det går ennå gjetord om de tre døve brødrene Ole, Tollev og Nils Halvorsgard. En stund var det fire bjørneskaller spikret på stabburet deres.*

Nils forteller selv i De Døves Blad om en jakt:

> *En sommerdag ble vi kontaktet av flere bønder i bygda fordi bjørnen hadde tatt to sauer som gikk og beitet i innmark. Den ene sauen slepte den med seg opp i juvet, mens den andre ble liggende på beitemarken. Jeg fikk med meg Tollev og flere andre jegere. Vi så tydelige spor, men fant ikke bjørnen. De andre gikk hjem, men jeg ville ikke gi opp. Jeg var sikker på at bjørnen ville komme tilbake og hente den andre sauen også. Derfor la jeg meg i skjul om natten. Jeg fikk rett. Midt på natten kom bjørnen frem til byttet. Da den var på sikkert skuddhold skjøt jeg, men bjørnen forsvant. Det var mørkt, og alene som jeg var våget jeg ikke å lete etter bjørnen. Om morgenen fikk jeg med meg flere. Vi konstaterte at bjørnen var død, men den hadde klart å gå 400 meter før den falt om. Kulen hadde gått tvers gjennom brystet og ut gjennom låret. Det var en svær hanbjørn.*

Brødrene jobber på gården til faren, men bjørnejakt er en viktig ekstrainntekt, og brødrene feller 12 bjørner, I tillegg jaktet de mye på rein og elg. Den mest dramatiske jakten opplever de da en bjørn kommer løpende rett imot dem. Bare på 15 meters avstand klarer de å drepe den med to skudd, ett i brystet og ett i hodet.

Familiegården til guttene blir senere delt i to: Ole driver gården Nedre Halvorsgård, gifter seg med sin Barbro og får fem barn – to gutter og tre jenter. Han dør 58 år gammel. De to andre brødrene livnærer seg av gården Øvre Halvorsgård. Nils dør 67 år gammel, mens Tollev blir 73 år.

Bosatt i distriktene

Norge er fortsatt et samfunn der mange arbeider som bønder og fiskere. I bygda Meråker i Nord-Trøndelag bor Kristoffer Eriksen Hitterdal. Han mister hørselen fire år gammel etter sykdom og blir elev ved døveskolen i Trondheim. Etterpå går han i skomakerlære i byen. Som skomakersvenn flyttet han hjem, og i en omtale i Arbeideravisen i Trondheim står det blant annet om Kristoffer:

> *Han har drevet skomakerverkstedet i hjembygda og sørget for at tre generasjoner meråkere har fått solide sko og støvler – det trengs for folk som ferdes i skog og fjell, i snø og vann. I tillegg har han bodd og arbeidet på gården til Lars Brennstrø, som gir Kristoffer mye skryt for arbeidet i skogen, slåttonna, dyrestell og alt som hører fjellgården til. De to har også fått tid til å dyrke friluftslivet, Ingen er bedre med fiskestangen enn Lars og det er vel ikke så mange andre som har skutt flere rovfugler heller, forteller bonden.*

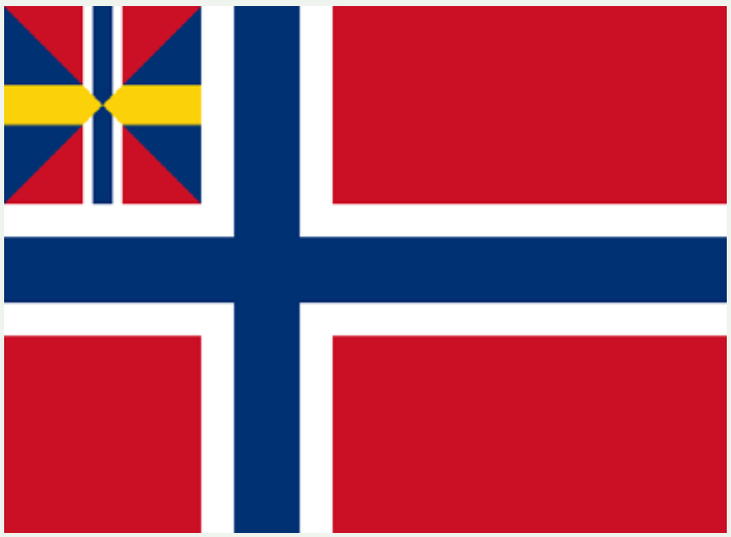

Unionsoppløsningen

1905 er et spesielt år på grunn av unionsoppløsning med Sverige, og spenningen knyttes til om frigjøringen vil skje uten bruk av militærmakt. Jordbruksskolen for døve i Vestfold har det året også en svensk elev. Han får brev fra foreldrene med klar beskjed om å komme hjem. De andre elevene på skolen smiler litt av dette, for de har ikke inntrykk av at det er uro i Norge, og på skolen blir svensken selvsagt behandlet like godt som de andre elevene.

Men at forholdet Sverige og Norge er alvorlig, understrekes i et brev fra døveforbundet i Sverige. De beklager at de ikke har mulighet til å delta i feiringen av Bergens Døveforenings 25-årsjubileum samme år.

I De Døves Blad har døveprest Conrad Svendsen en lang artikkel som informerer om den historiske bakgrunnen for unionsoppløsningen. Gleden er stor på begge sider av grensen da det blir en fredelig skilsmisse mellom landene. Det svenske døveforbundet uttrykker sin begeistring til døve i Norge:

> *De døvstumme i Sverige kan nå atter på fredelig vis bringe de norske døvstumme sine hilsener og uttrykke håp om felles fremgang og åndelige utvikling (…) Frihet og uavhengighet for Norge! Leve våre brødre og søstre!*

Vold på døveskolen

Olaf Hassel, Oslo, skriver som voksen om en tragisk hendelse ved døveskolen i Oslo ved skolestart i 1908.

> *En mor kom inn med sin lille bleke sønn i klasserommet. Hun måtte rive seg løs fra gutten ved utgangsdøren og reise hjem uten ham. Selvsagt gråt gutten, og han forsøkte gjentatte ganger å rømme. Til slutt var det en av skolens ansatte som grep ham ved utgangsdøren og gav ham noen ørefiker. Han segnet om på gulvet. Vaktmesteren bar ham til internatets store sovesal for gutter i andre etasje.*
>
> *Etter aftensmaten gikk vi for å legge oss. På sovesalen ble jeg forskrekket ved synet av gutten – liggende livløs på min seng. Til vaktmesteren protesterte jeg, og han bar da gutten over til en av sengene som var ledig. Så kom bestyreren og skolelegen inn. Vi gutter satt oppreist i våre senger og glante på legen som lyttet på guttens hjerte og følte på pulsen. Bestyreren befalte oss å legge oss ned på sengene.*
>
> *Neste dag lærte vi i skoletimen å uttale: «Gutten er død. Mor gråter».*
>
> *Vi kan tenke oss morens psykiske sjokk da hun fikk budskapet om sin døve sønns første dag på døveskolen.*

Jul på døveskolen

Ved den statlige døveskolen i Trondheim er det fortsatt vanlig at elevene feirer jul på skolen. Da ordner skolen det slik at alle barna får en liten gave, for eksempel i 1925 da gavene til barna er: klesbørste, saks, speil, fingerbøl, kniv eller ludo. De fleste elevene får også pakke hjemmefra.

Spekesild eller grøt

I 1926 begynner ni år gamle Elsa Mathilde som elev ved døveskolen i Oslo i Ullevålsveien. Elsa ble døv da hun var fire år. Som godt voksen forteller fru Lysnes litt fra skoletiden:

> *Vi var ca. 100 elever på skolen og i min klasse seks jenter og seks gutter. Vi fikk ikke bruke tegnspråk i klasserommet, vi skulle bare munnavlese det lærerne sa. Glemte vi oss og brukte tegnspråk ble vi slått med pekestokken over fingrene. Hendene ble rød og hovne. Maten på skolen var som ellers i samfunnet, ganske enkel. Til frokost og kveldsmat fikk vi brød med smør på, men ikke pålegg. Vi drakk skummet melk. Til middag var det ofte spekesild eller grøt.*

Men det ble folk av elevene den gang også. Etter konfirmasjonen får hun jobb som syerske. Hun gifter seg med Ole og de får en sønn og etter hvert både barnebarn og oldebarn.

Syke- og begravelseskasser

Sosiale ytelser som vi i dag tar som en selvfølge, må folk klare seg uten. De som ikke har penger til livets opphold eller livets slutt, må gå til den kommunale fattigkassen og be om hjelp. Så sent som i 1935 var 15 prosent av alle nordmenn avhengig av offentlig fattighjelp for å klare seg.

I 1936 innfører Norge behovsprøvd alderstrygd, og i 1957 får alle over 70 år alderstrygd. Barnetrygden kommer i 1946, og syketrygd innføres i 1956.

Døve i de største byene forstår tidlig at de må ta vare på hverandre. Allerede i 1873 oppretter døve i Kristiania sin egen sykekasseforening. Da døveforeningen stiftes fem år senere, overtar foreningen sykekassen. Senere forandres navnet til syke- og begravelseskasse.

Foreningene i Bergen og Trondheim oppretter liknende kasser. I Bergen Døvstummeforening koster det en krone å melde seg inn i begravelseskassen, pluss en krone hvert år i kontingent, men 50 øre ekstra om det blir flere dødsfall samme år. I 1904 er det 54 medlemmer av kassen, og det utbetales kr 50 ved dødsfall.

Kvinner på hytten

I 1906 skjer det en tildragelse på De Døves Skiklubbs prektige hytte i Lommedalen i Bærum. Hyttevakten får mye kritikk fordi en gruppe døve kvinner har fått overnatte i hyttens peisestue. Reglene sier at hytten har soveplasser til 18 menn i andre etasje, det er ikke plass til kvinner. Det andre kjønn er henvist til å overnatte på en nærliggende gård, men på grunn av misforståelser er det ikke plass på gården den aktuelle natten. Herman A. Jansen, som har ansvaret på hytten den helgen, og som senere blir leder av De Døves Forening i Oslo, lar damene få sove i peisestuen, og forklarer så godt han kan:

> *Det var absolutt et nødstilfelle og jeg kunne ikke være så hjerteløs at jeg lot damene stå ute om natten med den store myggplagen som var og med fare for å bli antastet av fremmede.*

De Døves Skiklubs hytte i Lommedalen.

Moralpreken av presten

Torsdag 19. februar 1908 klokken 20 holder døveprest Conrad Svendsen foredrag i Kristiania-foreningen. Foredraget trekker fullt hus, eller som det står i omtalen i De Døves Blad: *folk stod som sild i tønner da Svendsen holdt foredrag om hva hørende sier om døve.*

I foredraget minner han forsamlingen om at det bor 200 000 mennesker i Kristiania, men bare 200 av disse er døve. Det er få av de hørende som har kunnskaper om døve, derfor er det viktig at enhver døv gjør et godt inntrykk i samvær med hørende. Han kommer med en kraftig advarsel til døve som aldri blir fornøyd med egen arbeidsplass, men som hele tiden drømmer om bedre arbeid og sier:

> *Jeg opplever at flere døve slutter i et sikkert arbeid, for å prøve noe annet – men så får de ikke nytt arbeid og må derfor holde liv i seg som tiggere. De bringer skam over døve. Døve må bruke fornuften og gjøre en god innsats i arbeidslivet og holde på det arbeidet de har.*

Conrad Svendsen

Ros til gårdsdreng

Døveprest Svendsen oppfordrer gjentatte ganger i bladet om at døve må bli boende i distriktet – på landet – og ikke flytter til byene, for arbeidsmarkedet er vanskelig. Derfor gleder det nok presten at han får et hyggelig brev fra bonden Karl Myran, som skryter av sin døve gårdsdreng Ole Andreassen Rothaug.

Da Ole kom tilbake til bygden fra døveskolen i Trondheim ble jeg oppmerksom på han. Han oppførte seg så mye bedre enn andre av bygdens ungdommer. Jeg var derfor heldig som fikk ansatt ham som gårdsdreng. Nå har han jobbet hos meg i 10 år og gjort sin jobb til min fulle tilfredshet. Han har spesiell god kontakt med dyrene og jobber godt i fjøset. Han passer også omhyggelig på at klærne alltid er rene og pene. Han legger til sides sparepenger, hjelper sin fattige mor med penger – og i flere år har han fulgt et kveldskurs i snekkerlære, et sløydkurs. Han har snekret seg både kommode, skap og andre små ting til seg selv. Hver søndag går han i kirken, selv om han ikke hører noe.

Døve bedriftseiere

Noen år senere, i 1910, kommer det en stolt rapport fra Bergen som forteller at fire døve i byen driver sin egen forretning.

Skomakermester Mons Kvinge har tre døve svenner ansatt hos seg. Skreddermester Rendedal har en hørende og en døv skredder i sin butikk, mens fruen Kari har to ansatte, en hørende og en døv syerske.

Henrik Bang driver sitt eget boktrykkeri og Jacob Hovland sitt eget skomakerverksted.

Men ikke nok med det, på byens berømte fisketorg har Ole Hansen i 20 år drevet salg av fisk. I sitt 67 år har han fått torgets ærefulle tittel, «fiskehandler nummer 1». Han starter ofte arbeidsdagen klokken 4 om morgenen med å handle inn fersk fisk fra båtene som kommer inn til Torget, og så holder han det gående til klokken 14. Men han tjener også godt med penger, sier de døve i Bergen – opptil 8 kroner kan han gjøre på det beste, mens en mer vanlig dag kan gi en fortjeneste på mellom 2 og 5 kroner.

Harde kår som fisker

I begynnelsen av 1900-tallet opplever fiskeren Henrik Sørensen i Troms tunge tider. Han mister på ett og samme år både sin mor, far og en nevø. Han føler seg svært sliten og ønsker seg plass på Hjemmet for Døve i Oslo. Der vil han leve resten av sitt liv, skriver han i De Døves Blad.

Sorgen og gleden vandrer til hope nordpå også. I Tromsø blir årsmøtet i døveforeningen kombinert med døvestevne, og ikke bare det – det hele avsluttes med bryllup. Fiskeren Anders Mathias Grifsen går til alters i Tromsø kirke med sin Mille Sofie Andriansen. Begge er døve, og festen holdes hjemme hos den gjestfrie døve snekkeren Anton Røst. Vi leser i foreningens referat:

Det var et hyggelig bryllup. Det ble ikke servert sterk drikke, som ødelegger i så mange bryllup. Ja, det ble ikke en gang servert alkohol svakt øl. Dette etter ønske fra brudgommen som er totalavholdsmann.

Kveite på 100 kilo

Odin K. Berg fra Finnes i Finnmark er en annen døv fisker. Han forteller om livet som fisker gjennom 25 år nordpå.

Det er morsomt å være fisker når sjøen ligger blank og fisk etter fisk dras inn i båten. Men i høst- og vinterstormer, når snø og bølger pisker fra Nordishavet er det ikke fullt så fornøyelig. Et spennende fiske er kveitefiske. Den biter ikke med små napp stor-kveiten. Nei, den setter av sted så snøret hviner over ripen. En gang fikk jeg en kveite på 100 kilo. Det ble en god fortjeneste, for jeg fikk kr. 1.20 pr. kilo. Havtorsken kan også være tung å dra opp, da gjelder det å ha sterke armer. Jeg dro en gang opp en på 25 kilo. Det er spesielt å ro fiske om vinteren, da er det mørkt og vi ser ingenting. Jeg er høvedsmann på egen båt og har ansatt mannskap.

Industriarbeidere

I 1914 er Norge er på full fart inn i industrisamfunnet. Vi ser at stadig flere døve får arbeid på skofabrikker og konfeksjonsfabrikker, men noen har også arbeid som fyrbøtere på dampskipene. For eksempel Hilmar Lauritzen som jobber på *Kristiania* i rute mellom Norge og Amerika. Og en Johansen fra Bergen som er fyrbøter på et skip mellom Vestlandet og Østersjøen.

Markens grøde

Langt nord i landet, på gården Trollerud i Sysendalen, som hører til Hattfjelldal kommune nær grensen til Sverige, bygger ekteparet Karoline og Guttorm Sørensen opp sin egen gård. De starter med to tomme hender, hugger skog, sliter med å få opp gjenstridige røtter, rydder stein, pløyer åker og får til fruktbar jord. Samtidig setter de opp bolighus, fjøs og alle andre bygninger som hører til på en gård. Om vinteren driver Guttorm jakt og isfiske, mens Karoline tar seg av småbarna som gir liv i stuen. To hverdagsmennesker som viser hvordan døve klarer seg på egen hånd, lenge før det moderne velferdssamfunnet sørger for sikkerhetsnett.

Guttorm ble født i 1891 og går bort i 1968, mens Karoline er noe yngre, født i 1911 og død i 1977. Begge var elever ved døveskolen i Trondheim. Da Karoline dør får hun varme minneord i Døves Tidsskrift:

> *En forgrunns-skikkelse blant landets døve er gått bort. Karoline Sørensen i Hattfjelldal har lagt vandringsstaven ned etter et slitsomt og innsatsfylt liv. Til tross for at Karoline var gardskone og hadde fullt opp å gjøre på gårdsbruket i Hattfjelldal, og dertil hadde en stor barneflokk, var hun en av de mest aktive i døvearbeidet.*

Dyktige arbeidsfolk

Det gjør godt å lese om alle døve som får ros for sin dyktighet som håndverkere:

> *Den døvstumme skreddersvenn Stefanus Pedersen har i lengre tid vært ansatt som skredder ved Rønvik sinnsykehus i Bodø. Stillingen er godt lønnet, men så jobber han også for lønnen. Han syr en dress på en dag, en jakke på fem timer, en vest på to timer og en bukse på to timer. Han er selv både tilskjærer og skredder, skriver De Døves Blad.*

Veiarbeider

Etter døveskolen i Oslo arbeider Edvard Tangen fra Flå på småbruket til foreldrene. Han er en tusenkunstner og kan lage de fineste redskaper, også som smed – derfor får han mye forskjellig arbeid i bygda. I 1915 er han 25 år og blir ansatt i Vegvesenet, der han klarer seg godt sammen med sine hørende arbeidskamerater. Som veiarbeider jobber han ofte på veier langt hjemmefra, der arbeiderne bor i brakker, måneder av gangen. Edvard blir raskt kjent for sine kjempekrefter. I en bok fra Statens Vegvesen er det gjengitt en fortelling om ham:

> *På et rom i arbeidsbrakken ble det plassert to stoler i passende avstand. Edvard la seg med hodet på den ene stolen og med hælene på den andre. Slik lå han strak. En av arbeidskameratene satte seg opp på magen hans. I tillegg ble det satt et 50 liters meierispann halvfull med vann på brystkassen. Under denne belastningen lå han helt strak i flere sekunder.*

Døv med førerkort

I 1916 får Alf Melbye på Tjøme svennebrev som baker etter lærlingtid i Sandefjord. Bare 20 år gammel åpner han sitt eget bakeri på Tjøme. Han jobber døgnet rundt, baker om natten og kjører ut varene med hest og kjerre i all slags vær om dagen. Omsetningen vokser, og bakeriet utvides litt etter litt, også med eget butikkutsalg. Tjøme er en typisk badeby, og om somrene yrer det av liv. Forretningen vokser, og Melbye tar kveldskurs i regnskap for å holde orden på den voksende omsetningen. Etter hvert har han flere ansatte både på bakeriet og i butikken. Da hesten er utslitt og moden for slakteriet, vil Alf Melbye investere i bil, det vil gjøre utkjøringen av varene så mye enklere.

Men hvordan skal han få førerkort? Han går runden til sjåførskolen, bilsakkyndige og politiet – og alle er vennlige overfor den respekterte mannen – men i loven står det svart på hvitt at døve ikke kan få bilsertifikat. Melbye vet råd. Han skriver brev til kong Haakon og forteller om sin situasjon. Kongen anbefaler å ta direkte kontakt med Veidirektoratet i Oslo, og med kongens anbefaling får han positivt svar i 1923.

Josef Ankile 1896–1983

Josef Ankile er en av landets beste distanseløpere i friidrett og en høyt verdsatt steinhugger i Nidarosdomen, der han arbeider i hele 53 år.

Josef ble født i Sørfold, nord for Bodø, og ble døv før ett-årsalderen. Han begynner på døveskolen i Trondheim i 1905 og forteller selv litt om tiden på skolen:

Jeg kom raskt med i de mange lekene på skoleplassen, som slåball og «katt og mus», eller kulestøt, kappløp og lengdehopp med de større guttene. Den første vinteren så jeg med misunnelse på hvordan de andre barna gikk på skøyter på skoleplassen, selv hadde jeg ikke skøyter – derfor ble jeg veldig glad for at julegaven fra bestyreren nettopp var skøyter. Jeg trente på skøyter hele vinteren og det store forbildet mitt var Oscar Mathisen. Mitt høyeste ønske var å bli skøyteløper eller friidrettsmann.

I sløydtimene på skolen fikk jeg lov til å lage et par snøskøyter av hjørketre med påsatt jernbeslag. Med disse skøytene gikk jeg ofte fra Stenberget til Fjeldsæter, en strekning på 7 kilometer – og tilbake gikk det i susende fart nedover bakkene til byen. Jeg opplevde aldri noen uhell under disse treningsturene.

Da jeg var 13 år arrangerte de eldre guttene ved skolen et gateløp i bydelen. Jeg tigget så pent om å få være med, men de svarte at jeg var for ung. Jeg fortsatte å mase og til slutt ga de etter og jeg stilte på startstreken. Jeg gikk rett i teten og bare økte ledelsen og vant med klar margin til de neste. Det ble min første store triumf som distanseløper og jeg ante at jeg kunne gjøre det godt i friidrett i framtiden. Jeg hadde ingen trener som kunne veilede meg, derfor var jeg ofte på idrettsbanen og studerte hvordan de beste hørende trente. Så laget jeg mitt eget treningsopplegg, blant annet ved å bruke trappen utenfor døveskolen til spensttrening. Jeg hadde heller ikke treningsklær, eller noe så fint som piggsko. Jeg bare tok av meg jakken og løp.

Norgesmester

Som juniorløper oppdages talentet hans av klubbene i Trondheim, men han holder seg trofast til Døves Idrettslag i alle år. Han får hjelp og råd på treningsbanen av en hørende toppløper. Korrigering av løpsteknikken gir raskt gode resultater.

Om vintrene trente jeg mye på ski og deltok i langrennskonkurranser. Teknikken min var for dårlig til å hevde meg i toppen, men for å bygge opp kondisjonen med tanke på sommerens baneløp var det viktig. Om våren vekslet treningen mellom løp på landevei og trening på stadion. På stadion trente jeg ofte med tunge beksøms-støvler for å øke belastningen. Etter hvert ble det mer tempobasert trening, for jeg skjønte at i distanseløp må man ha en god spurt på slutten. På stadion i Trondheim hadde vi ikke garderobe og dusj, vi måtte vaske skit og svette av oss i en kaldtvannsspring ute.

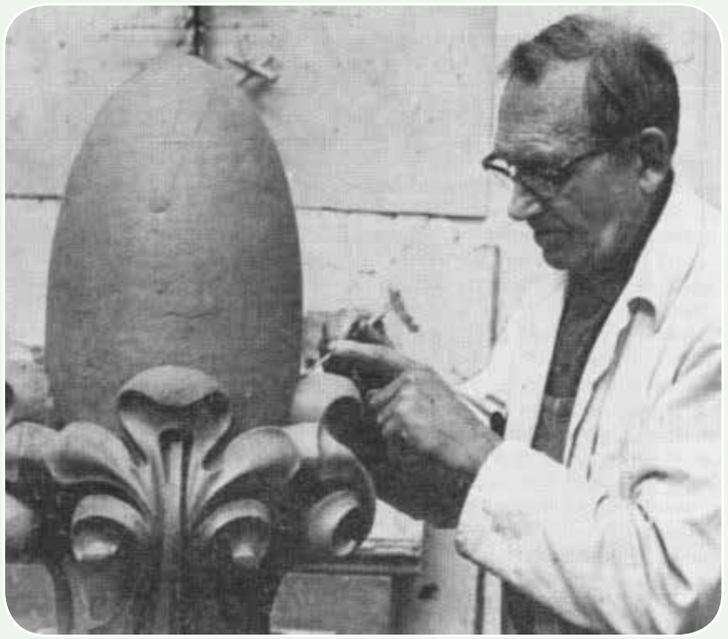

Josef Ankile, 1896-1983

Som seniorløper deltar Josef i mange løp rundt om i Norge og i Sverige. I 1921 er det Norgesmesterskap i Moss, og han er med på 10 000 meter.

Det var tropevarme på stadion og flere av de 16 deltakerne brøt løpet, mens jeg bet tennene sammen og ble årets mester på tiden 33,50. Mitt livs største opplevelse på idrettsbanen.

Steinhugger

Kort før han blir konfirmert, begynner han sitt arbeid som steinhugger i Nidarosdomen. Han er opptatt av å bli best også der.

Jeg øvet meg etter arbeidstid. Da de andre gikk fra verkstedet stod jeg igjen og øvde meg på vanskelige oppgaver. Mitt mål var å bli like flink som de beste arbeiderne.

Det klarer han. En gang blir han holdt tilbake på arbeidsplassen av sjefen sin, det var fordi kong Haakon ville hilse på den dyktige arbeideren. Da Trondheim kommune skal gi en domkirkefigur til Oslo Rådhus, er det Josef Ankile som får oppgaven med å hugge den. På samme måte da kong Olav skal få en mindre statue av St. Sunniva.

Karttegnere

Første verdenskrig slutter 11. november 1918. Det året får Hjalmar Lindgård arbeid som karttegner ved Norges geografiske oppmåling. Det er mange søkere til stillingene, og Hjalmar må konkurrere gjennom å løse ulike tegneoppdrag før han kommer gjennom nåløyet. Vi gjengir hva han selv forteller om sitt møte med den nye arbeidsplassen, han er da bare 15 år gammel:

> *Jeg stilte opp på jobben i konfirmasjonsdressen og var ganske nervøs og engstelig. Det gikk imidlertid fort over, det viste seg nemlig at på min avdeling var de vant til døve. Da jeg begynte, var leder av byens døveforening Ragnar Ziener ansatt der – og han hjalp meg til rette. Flere andre døve hadde arbeidet der tidligere, så kjennskap til tegnspråk og hvordan man snakker med døve var godt kjent blant alle de hørende. Dette var til stor hjelp for meg, så fersk og uprøvd som jeg var. De krav til pinlig nøyaktighet, omtanke og varsomhet som ble stilt, var nemlig meget vanskelig å klare. Jeg hadde aldri hørt om praktisk anvendelse av mindre mål enn en eller en halv centimeter, nå ble det med en gang krevd at jeg skulle klare mål på tiendels millimeter, bare ved øyemål – og det ble sagt at jeg måtte bli vant til å arbeide med mål på 1/100 millimeter og mindre. Det holdt på å ta motet ra meg den første vanskelige tiden, men etter hvert lærte jeg det jeg skulle, og ikke minst: jeg lærte den tålmodigheten som måtte til for å bli en god karttekniker.*

Spanskesyken

I 1918 angripes Norge av den dødelige influensaepidemien *Spanskesyken*. Over 7000 dør av sykdommen, og døve blir ikke spart.

Birger Bergersen, som bor i Hyggen ved Drammen, dør etter bare noen dagers sykeleie. Faren melder sønnens død hos sognepresten og bestiller kiste, men før de får gravlagt gutten, dør også faren. De blir begravd samme dag.

2200 døve

I 1920 bor det ca. 2200 døve i Norge. Det er Statistisk sentralbyrå som oppgir tallet etter å ha gjennomført en folketelling. 340 døve er bosatt i Trøndelag. I Akershus og Kristiania bor det 310. I de tre nordligste fylkene er tallet 230 – og vi tar med flere tall: Bergen/Hordaland/Sogn har 280, Hedmark og Oppland 210, Vestfold 130 og så bor det ca. 100 døve i hver av fylkene Møre, Rogaland, Buskerud, Telemark og Østfold. Men tallene bør vi ta med en klype salt, for på den tiden var det fortsatt vanlig å gjemme bort mange døve.

De fleste er selvforsørget

Ut fra denne folketellingen kan vi lese at så mange som 85 prosent av døve menn i yrkesaktiv alder (30–59 år) er selvforsørget. Bare fem prosent mottar støtte fra det offentlige.

Omtrent samme tall finner vi for kvinner i samme aldersgruppe: 35 prosent er selvforsørget, 32 prosent er gifte husmødre, 18 prosent jobber i hjemmet – for eksempel hos foreldre eller andre slektninger – og bare 8 prosent av kvinnene er avhengig av offentlig støtte. Døveforbundet minner om at statistikk kan lyve, og peker på at mange kvinner (tjenestepiker) ofte arbeider uten lønn, men de får mat og klær. Disse er oppført som delvis selvhjulpne, på den måten får forsørgerne skattefradrag for dem i inntekten.

Når vi ser på hvor døve arbeider i 1920, fremgår det at de aller fleste jobber innenfor industri, håndverk og jordbruk. 410 menn og 134 kvinner er sysselsatt innenfor industri og håndverk. Statistikken viser at 198 menn og 34 kvinner tjener sin daglige lønn i jordbruket.

Takk døve for telefonen

I 1922 fortelles det fra USA at Alexander Graham Bell har arbeidet i mange år for å finne en løsning som kan synliggjøre talespråket for døve. Som nevnt har han både døv mor og kone. En teknologi som kan gjøre talen synlig for døve, klarer han ikke å finne opp, men arbeidet fører til at han finner opp telefonen.

En oppfinnelse som paradoksalt gjør avstanden mellom hørende og døve enda større. Oppfinnelsen gjør ham svært rik og han bruker mange av pengene på opprettelsen av flere døveskoler i USA. Han gir sin støtte til de skolene som arbeider med utvikling av den rene talemetoden i undervisningen.

Uanstendig språk

I USA er døve sint på de nye lydfilmene. Ikke på grunn av manglende tekst, ingen tenkte på den muligheten så tidlig. Nei, de protesterer mot filmene av andre grunner.

> *Døve munnavleser det som sies av skuespillerne, men så brukes det ord som av anstendighets hensyn ikke kan gjengis på trykk. Det virker pinlig å se skuespillerne uttale de mest upassende ord også i scener som burde innby til høytid – for eksempel i religiøse scener.*

Døveorganisasjonen i USA krever at en døv blir medlem av den statlige filmsensuren.

Drept fordi han bråket

I 1922 skjer det en tragedie på Kolvereid i Namdal. Den 45-årige døve skomakeren Elias Alhus drar fra gård til gård og reparerer sko. På gården Fjærlie blir han plutselig overfalt av en mentalt syk mann, slått i hodet med en øks, slik at han dør momentant. Drapsmannen forklarer det med at han ble irritert over skomakerens bråk under arbeidet.

Advarsel i bladet

De Døves Blad kvier seg ikke for å henge ut døve som ikke holder sin sti ren; redaktør Conrad Svendsen skriver:

> *Det lykkes en døv forbryter, tross gjentatte advarsler i dette blad, å narre og bedra andre døve. I sommer ble han i Kongsberg meddomsrett dømt til 6 måneders fengsel for hotellbedragerier og andre bedragerier mot en rekke personer.*
>
> *Da han slipper ut av fengsel i vinter, kan vi vente at han når som helst dukker opp blant oss. Jeg finner det nytteløst å oppgi hans navn, for han oppgir gjerne falskt navn under sine meritter.*
>
> *Jeg må advare alle døve om å betro ham sine penger, spesielt døve kvinner må vokte seg for hans tilnærmelser. Han skal etter hva som er opplyst, ha besvangret noen døve piker under sitt uærlige og falske frieri.*
>
> *Man kjenner igjen mannen ved at han mangler venstre hjørnetann i overkjeven, han har blondt hår, stålblå øyne og store tenner – på høyre hånd har han tatovert E.O, en sommerfugl og en lenke. Han er 25 år gammel.*

Vil ikke betale hundeskatt

Herman A. Jansen, Oslo, som er medlem av styret i Norske Døves Landsforbund, mener at døve bør bli fritatt fra å betale hundeskatt. Han skriver i Tegn og Tale:

> *Jeg har opplevd at tyver kom inn i hagen og stjal klær som hang til tørk. Da kjøpte jeg en foxterrier som vakthund. Når hunden hører uvedkommende i hagen bjeffer den. Hvis vi ikke reagerer på bjeffingen kommer den og vekker oss. På samme måte varsler den når noen banker på døren. Den vil også varsle om brann. Hunden er nyttig for døve og derfor er det feil at vi skal betale en statlig avgift for den!*

Krise i friidretten

I etterkant av den nordiske døvekongressen i Finland kommer det en bekymringsmelding fra Nordiske Døves Idrettsforbundet. De peker på at antall idrettsutøvere fra Norge er kraftig redusert. I 1924 hadde Norge 14 aktive ved de nordiske friidrettskonkurransene i København, for to år siden i Gøteborg bare tre deltakere – mens de i Finland i år bare deltok en norsk idrettsutøver.

Skihopper i eliten

Søndag 22. mars 1931 hopper Ola Moon, 1904–1978, fra Nordre Land lengst av alle i hoppkonkurransen til Heming i Oslo. Han strekker seg til 45 meter i andre omgang, en meter lenger enn legendariske Birger Ruud. Han er ikke like

Ola Moon i svevet

heldig med førstehoppet, men havner likevel på tredjeplass i konkurransen og er blant de beste skihopperne i landet. Om kvelden blir han feiret i døveforeningen, kameratene bærer han på gullstol rundt i lokalet. Han blir senere tatt ut til den internasjonale konkurransen i Oberhof, Tyskland – der han skal delta i 18 km langrenn, kombinert og hopp, men må dessverre melde forfall på grunn av influensa.

Ola Moon har bakkerekorden i Holmenkollen med 62 meter frem til bakken blir bygget ut og utvidet.

Olaf Hassel, 1898–1972

Om Olaf Hassel kan vi trygt skrive at han for alltid har skrevet sitt navn på stjernehimmelen. Han ble født døv på et småbruk ved Øvre Sandsvær ved Kongsberg, og var elev ved døveskolen i Kristiania. Som godt voksen fikk han jobb ved Meteorologisk institutt i Oslo og tegnet blant annet planetkartene til den norske almanakken. At han ble ansatt der, er ingen tilfeldighet. Han levde og åndet helt fra guttedagene for naturen med vær og vind, stjernehimmel og spørsmål uten svar. Han ble en prisbelønt norsk astronom.

16. april 1939 oppdager han en ny komet på stjernehimmelen som først fikk navnet Hassels komet, men senere måtte han dele æren med en russer, og navnet ble *Jurlov-Achmarov-Hassels komet.*

7. mars 1960 oppdager han en tidligere uregistrert stjerne – en såkalt nova. Denne fikk først navnet *Nova Hassel*, og ble senere registrert under navnet *Nova Herkules.*

Olaf Hassel gjorde seg bemerket i døvesamfunnet, både med innlegg i De Døves Blad og Tegn og Tale – men også med aktiv deltakelse i foreningsliv, menighetsarbeid og styreverv på Hjemmet for Døve i Oslo.

Han mottar flere æresbevisninger, blant annet Kongens fortjenstmedalje, og blir utnevnt som æresmedlem i Norsk Astronomisk Selskap.

Konfirmasjonen den gang

I pinsen 1936 blir 20 ungdommer fra Trondhjem offentlige døveskole konfirmert i Døvekirken. Det er 7 jenter og 20 gutter. Pinseaften er det overhøring av konfirmantene, og første pinsedag konfirmasjonsgudstjeneste. Foreldre og familie kommer reisende langveis fra for å delta på den store dagen for de unge. Det er festmiddag på skolen, der også skolens personale deltar. Det blir lest opp en rekke telegrammer og festen avsluttes med felles fotografering. Andre pinsedag blir høytidelighetene avrundet med nattverdgudstjeneste.

Sogn og Fjordane Døveforening

Under døvestevnet for Sogn og Fjordane i Førde blir en ny døveforening stiftet 22. august 1936. Foreningen får navnet Sogn og Fjordane Døveforening og teller 15 medlemmer med Magnus Leivestad som formann.

Da Sogn og Fjordane er av de tynnest befolkede strøk i landet, blir det døvestevne en gang årlig i fylket, og det er foreningens håp at det kommer flere deltakere til stevne neste år.

Stevnet blir avholdt på Sunnfjord ungdomsskole lørdag og søndag med overnatting og måltider dekket av medlemskontingenten.

Annlaug Koppen

Arnulf Pedersen

Uten tegnspråk de første årene

I 1938 begynner Annlaug Koppen på Skådalen Døveskole. Hun er 9 år, kommer fra Voss og får ikke begynne tidligere på skolen fordi det ikke er ledige plasser. Hun kan ikke tegnspråk da hun begynner på Skådalen og blir i bladet Døves Jul mange år senere spurt om dette ikke var uvanlig?

Nei, de aller fleste som begynte på skolen hadde det nok på den måten. Det har alltid forundret meg hvor fort barn lærer, så selv om jeg ikke kunne tegnspråk da jeg kom til skolen, gikk det bare kort tid før jeg hadde lært tegn av de eldre barna. Tegnspråk var ikke tillat i timene, så all undervisning skjedde med tydelige munnbevegelser. Pultene våre var plassert i en halvsirkel, og når frøken underviste oss satt hun midt i sirkelen slik at det var lett for alle å se henne. Vi hadde også god utsikt til å se hva de andre elevene svarte.

Med stålplate i baken

Arnulf Pedersen, Stavanger, forteller fra samme skole på 1940-tallet:

Vi hadde strenge lærere. De brukte selvsagt ikke tegnspråk i undervisningen og taletrening var viktig. Læreren trykket ene hånden hardt på hodet mitt da han skulle ha meg til å uttale «i». På samme måte måtte vi drikke vann og gurgle for å få frem riktig «r». Klarte vi det ikke så smalt ofte pekestokken.

Med 20 gutter samlet på en sovesal ble det selvsagt en del spillopper. Etter en slik hendelse ble en av guttene straffet av bestyreren ved at han ble heist opp etter ørene slik at han var hoven og øm i mange dager. Den gang var det vanlig med fysisk straff, derfor var han smart eleven som på vei til bestyrerens kontor puttet en stålplate i buksebaken. Pekestokken til bestyreren knakk tvers av.

Aldri hatt tid til å gifte seg

16. mars 1934 feirer Knut O. Kongslien 60-årsdag. Han eier egen gård: Skammestein i Østre Slidre. Med 10 mål innmark, tre storfe og fem geiter er han fornøyd med livet. Ungkar og spillemann har han alltid vært:

Jeg har aldri hatt tid til å gifte meg, sier han.

Kongslien er kjent i hele Valdres og langt utenfor dalen som en dyktig skomaker og skinnarbeider. Han var tre år da han mistet hørselen etter skarlagensfeber, men døveskolen på Hamar lærte ham det han trengte for å leve et godt liv.

Døvestevne i Nord-Norge

Sommerens store begivenhet for døve i Nord-Norge er stevnet 14.–16. juli 1936 i Harstad. 90 deltakere fra Finnmark, Troms og Nordland kommer sammen, og arrangørene har ordnet det slik at deltakerne får gratis reise med Hurtigruten. I Harstad blir alle deltakerne innkvartert privat, mens møtene blir holdt i det kristne forsamlingslokalet Betel.

Innbrudd på døvehytta

I 1936 er den store snakkisen at noen har prøvd å bryte seg inn i idrettslagets hytte i Lommedalen. Tyven blir overrasket og stygt skadet av selvskudd som idrettslaget har plassert rundt hytta. Heldigvis kommer han seg ned til nærmeste gård og får hjelp, derfra sendes han videre til sykehuset og politiavhør.

Året før forteller idrettsklubben i Oslo om et utforrenn ved hytta. Med start fra toppen av Skollerudåsen og ned til Lommedalen måler løypa 1500 meter. Rennet går om ettermiddagen, og sola har gjort traseen bløt, men de beste smører med parafinvoks og får bra fart. Best tid får Fritz Wenner som bruker 2 minutter og 2 sekunder på nedfarten.

Døveolympiade 1935

I august er det døveolympiade i London. Idrettsmenn, for det er fortsatt bare menn, fra 17 land deltar. Norge har 8 deltakere: Reidar Iversen, Fridtjof Tenden og Einar Mehlum i svømming – og friidrettsguttene Rolf Nyberg, Arvid Røstad, Harald Bølstad, Sveinung Tinnes og Hjalmar Lindgaard.

Tenden tar gull på 100 meter rygg, mens Mehlum får med seg en sølvmedalje, og Iversen vender hjem med tre bronsemedaljer. De norske svømmerne tar også en sterk andreplass i stafetten. På friidrettsbanen tar Nyberg sølv på 400 meter. Den norske laginnsatsen holder til sjette plass på landsstatistikken, der England blir beste nasjon foran Tyskland og Frankrike.

4TH INTERNATIONAL GAMES FOR THE DEAF

London, Aug. 17th-24th, 1935

AUSTRIA	GT. BRITAIN	NORWAY
BELGIUM	GERMANY	POLAND
CZECHO-SLOVAKIA	HOLLAND	SWEDEN
DENMARK	HUNGARY	SWITZERLAND
FRANCE	ITALY	U.S.A.
FINLAND	JAPAN	

National Competitions—Athletics, Cycling, Football, Swimming, Tennis.

CISS-plakat 1935

Døveidretten er like fattig den gang som nå, så deltakelsen i London blir finansiert gjennom lotterier, gaver fra NDL, Norges svømmeforbund, Aftenposten og privatpersoner. I tillegg får de svært rimelig båtreise fra Norge til England.

Nazismen i Europa

I 1938, på det storpolitiske området, har Tyskland innlemmet Østerrike i sitt land. Det frie Østerrike eksisterer derfor ikke mer. Det nazistiske partiet kontrollerer alle de frivillige organisasjonene både i Tyskland og Østerrike. I Wien bor det 1000 døve, 200 av disse er jøder. Ingen jøder får være medlemmer av de ariske døveforeningene i Tyskland og Østerrike, men må danne sine egne foreninger som selvsagt kontrolleres av myndighetene.

Mange år etterpå utgir Gallaudet University boken *Gråtende hender*, forfatter er Horst Biesold. I boken forteller han at cirka 17 000 døve steriliseres i Tyskland i 1930-årene. 33 prosent av de steriliserte er kvinner under 18 år. Under krigen, 1940–1945, blir 1500 døve drept i Tyskland fordi de er døve, skriver han i boken.

To unge kvinner drept

Marie Bjerke på 25 år blir drept av en tysk vaktsoldat i 1942. Trolig fordi hun ikke oppfattet at han ropte stans da hun befant seg i nærheten av en tysk forlegning i Molde. Åndalsnes Avis skriver etter krigen om begravelsen av Marie:

> *Sjelden eller aldri har vel folk på Vågstranda til de grader gått mann av huse, som den dagen Marie Bjerke ble gravlagt. Og ikke bare bygdefolk møtte opp for å vise henne den siste ære – demonstrere sin stille, ordløse avsky som alle kjente inni seg, men ikke kunne gi uttrykk for. Det var ingen store overskrifter i avisene, bare en vanlig dødsannonse om at hun var gått bort – ikke mer.*

Samme år blir 24 år gamle Rosa Margarete Nygård drept. I *Krigsdagbok for Vardø* leser vi at det er flere flyangrep mot Vardø mandag 2. juni 1942. Det er sannsynligvis engelske fly som bomber. I dagboken er det skrevet:

> *Klokken 12.17 kom to fly i stor høyde fra vest mot øst, to bomber kastet ved turnhallen, og en del andre bomber fra Karanteneanstalten og utover. Det ble en del skade på turnbygget, og en sivil kvinne som jobbet på det tyske kjøkkenet på Skagen ble drept av splinter.*

Kvinnen er Rosa Margarete Nygård som er utkommandert til å jobbe på det tyske kjøkkenet på Skagen.

Forholdsregler under krigen

Sven Braathen gir et tips til hva døve kan gjøre for å oppfatte flyalarmen om natten:

> *Ta en bordlampe, lampett eller stålampe som det kan brukes sterkt lys i, Plasser den ved sengen, helst like over hodeenden. Før ledningen til nærmeste vennlige hørende nabo. Når alarmen går kan naboen sette inn kontakten og lyset vekker de sovende døve.*

Døveprestene går i 1942 ut med følgende informasjon i De Døves Blad:

> *Da det for tiden er vanskelig å reise, bes alle døve om å skrive til presten, dersom det er noe særskilt, så kanskje det kan ordnes med besøk. Om noen er alvorlig syke, bes de pårørende om snarest å melde fra til presten.*

Døv helt!

I 1942 arbeider Christine Sæther Fagerhaug som stuepike på Dombås turisthotell. Hun er tidligere elev ved døveskolen i Trondheim. I en periode bor flere tyske stabsoffiserer på hotellet. En dag glemmer en av offiserene dokumentene på bordet, og Christine stjeler dem. Papirene leveres til hotell-eieren, som er Christines tante. Hun besørger de videre til sjefen for hjemmefronten i distriktet, som får smuglet de videre til England. Det viste seg at dokumentene inneholder planer for divisjonens arbeid i Norge, pluss navn på gode nordmenn som befinner seg i Gestapos søkelys. Det er den mest fullstendige plan de allierte har fått av tyskernes mål i Norge, og det hjelper nordmenn som er i faresonen, å rømme over grensen til Sverige.

Gestapo, med Henry Rinnan i spissen, setter i gang en stor gransking på hotellet for å få rede på hvor dokumentene har tatt veien. Christine spiller på at hun er døv og dum og ingenting forstår. Det gjør hun så overbevisende at tyskerne ikke en gang bryr seg om å avhøre henne:

> *Sie ist verrückt (Hun er gal),* fastslår de.

En tid senere flytter Christine til hjembygda Folldal og senere til Trondheim. Ingen i motstandsbevegelsen vet hvor

Christine Sæther Fagerhaug

det blir av den snartenkte døve jenta. Men ved 25-årsjubileet for frigjøringen, i 1970, får myndigheten kjennskap til jentas navn – og Christine Sæther Fagerhaug kan endelig få sin takk fra myndighetene: en vakker blomsterbukett i nasjonalfargene og med takkekort som forteller hvor verdifull informasjonen var for motstandsarbeidet.

Døve dømt til døden

1944 setter krigen i Norge et sterkt preg på døvesamfunnet. I februar 1944 blir fabrikkarbeider Willy Thorleif Saltnes, 19 år, og skomakerlærling Knut Thoralf Andersen, 23 år, henrettet av statspolitiet. De blir bundet til et tre i Enebakkveien i Oslo, får bind for øynene og en gruppe på seks utkommanderte politimenn skyter dem. I ettertid omtales saken i døvesamfunnet som om de to ungdommene ble skutt fordi de ikke hørte tyske vaktposters rop om at de måtte stoppe, men slik er det ikke.

> *19. desember 1943 kl. 17 følger de to ungdommene etter en 32 år gammel svensk forretningskvinne inn i leiegården hun bor i. Da hun låser seg inn i leiligheten blir hun overfalt og brutalt voldtatt av de to. Dette skjer like etter at flyalarmen har gått som følge av den store eksplosjonen på Filipstad, der hjemmefronten senker et tysk skip og mange liv går tapt. De andre beboerne i huset er rømt ned i kjelleren, slik vanlig rutine er ved flyalarm, men den svenske kvinnen vil først legge fra seg noe håndbagasje i leiligheten sin. Da de andre beboerne kommer tilbake fra tilfluktsrommet i kjelleren, hører de skrik fra kvinnen, flere vitner kommer til og holder på de to døve frem til politiet kommer. Ungdommene tilstår voldtekten, og blir*

dømt av politiets særdomstol, en rettsinstans opprettet av den tyske okkupasjonsmakten. De tre dommerne er alle norske nazister: en politikommandør, en politifullmektig og en politibetjent. De avsier slik dom:

Under hensyn til at den utførte handling er foretatt på en meget rå og brutal måte og under omstendigheter som er egnet til alvorlig å skade folks sikkerhet og velferd ble de tiltalte idømt dødsstraff.

Høyesterettsadvokat Albert Wiesener forsvarer Saltnes og Andersen. Han argumenterer med at dommen bygger på feil lovanvendelse, da sivile ikke kan dømmes etter militære lover, og at domstolen ikke følger norske rettsregler. Hvis dommerne ikke vil ta hensyn til dette, ber han om at de to blir dømt på mildeste måte. Tegnspråktolk under forhør og den korte rettssaken er døveprest Conrad Bonnevie-Svendsen.

Dommen blir anket til ministerpresident Vidkun Quisling, som avslår benådning. Bare noen dager etter at dommen er avsagt, blir de to døve ungdommene skutt.

I landssvikoppgjøret etter krigen blir den norske politimannen Ragnvald William Kranz, som var ansvarlig for selve henrettelsen, dømt til tvangsarbeid på livstid blant annet for å følge ordrer fra en særdomstol som ikke var forankret i det norske rettssystemet. Han forsvarer seg med at han handlet etter ordre fra okkupasjonsmakten, og hvis han ikke gjorde dette, ville han selv ha blitt drept – og de to døve ungdommene ville uansett blitt henrettet av andre. Livsvarig tvangsarbeid betyr 20 års fengsel, men han bli allerede i 1952 benådet av Regjeringen.

Saken mot de to ungdommene blir etterprøvd av domstolen i 1947, ledet av statsadvokat Brynjulf Bull, som konkluderer med at det har funnet sted voldtekt.

Etter krigen vet ingen hva de to ungdommene egentlig ble dømt for, og Oslo Døves Sportsklubb diskuterer om de skal hedre de to mennene med en minnetavle og sender spørsmål til Bonnevie-Svendsen. I sitt svar skriver han blant annet:

Man bør ikke gjøre noe for å ordne med en minnetavle. Visstnok var det en uhyre urett som skjedde mot guttene – men de hadde ikke gjort noen nasjonal innsats, og de ble arrestert fordi de hadde gjort seg skyldig i en stygg forbrytelse.

Døve nazister

Under krigen er 93 000 nordmenn medlem av nazistpartiet Nasjonal Samling (NS). Hvor mange døve som er medlem vet vi ikke, men holder vi oss til at en promille av befolkningen er døve blir det 93 døve – men så mange var det neppe, for færre døve enn hørende lar seg engasjere som medlemmer av politiske partier. Vi kjenner ikke til døve som fikk straff som landssvikere, men vet at noen fikk en advarsel – en såkalt påtaleunnlatelse. Påtaleunnlatelse gis av politiet hvis lovbruddet anses som lite alvorlig og vedkommende ikke har gjort noe straffbart tidligere. I årene etter krigen er det en debatt i det juridiske miljøet om det å være passivt medlem av NS kan betegnes som landssvik.

Vi vet at noen døveforeninger og døveidrettslag straffet medlemmer med eksklusjon i noen år. Reaksjonene blant *gode nordmenn* er sterke og følelsesladede, men etter noen år normaliserer forholdene seg.

Tragisk drept

På årets siste dag i 1944 er de to Drammenskvinnene Signe Gustavsen Eriksen, 31, og Doris Elvira Hagen, 39, på besøk i Oslo for å feire nyttårsaften i døveforeningen.

Det er midt på dagen da de to venninnene spaserer fra Slottsparken og ned mot sentrum av Oslo. De to hører ikke flyalarmen, og om de kanskje ser at folk reagerer med å løpe vet vi ikke. De rekker ikke å komme seg inn i noe bombesikkert hus, men kaster seg ned på gaten med armene rundt hverandre. Slik blir de også funnet omkommet. Det er antatt at 79 nordmenn og 27 tyskere mister livet etter bomber fra engelske og amerikanske fly. Bomber som var beregnet på Viktoriaterrasse, der tyskerne har sitt fryktede hovedkvarter for Gestapo. To døve kvinner i sin beste alder er brutalt revet bort bare fire måneder før freden kommer til Norge. Begge arbeidet på konvoluttavdelingen til firmaet Harald Lyche og Co i Drammen. Begge var tillitsvalgte i byens døveforening og begge fikk det beste skussmålet både av familie, venner og arbeidskolleger.

Reidun Veddeng

Marta Sander

Frigjøringen

Frigjøringsdagen 8. mai 1945 var Reidun Veddeng 17 år gammel og hjemme i Lofoten, hun forteller:

> *Vi hadde flyktninger fra Finnmark på hjemstedet og det brøt ut stor jubel da det ble fred. Spesielt husker jeg feiringen av 17. mai som var uten sidestykke blant befolkningen på øya Storemolla, der vi bodde. Vi hadde lenge hatt lite mat og var vant til rasjonering. Men på selveste nasjonaldagen gikk et tysk forsyningsskip på grunn utenfor øya. Tyskerne måtte bare forlate båten. Da var folk snare til å ta robåtene sine ut for å sikre seg noe av all provianten som var om bord. Det var ikke småtteri herrefolket hadde å meske seg med i forhold til oss nordmenn. Vi fylte opp båtene med tobakk, sprit, sukker, kjøtt og alskens godt.*

I Bergen er er også gleden stor over frigjøringen, Marta Sander forteller:

> *Jeg husker hvor glad vi var da freden kom til Norge i 1945. Vi feiret frigjøringsdagen 8. mai, men allerede dagen før visste vi at det var fred etter fem lange krigsår. Da begynte folk å flagge. Jeg var 19 år den gang og gjorde som mange andre, dro til byen. Det var en enorm glede, folk klemte hverandre, det var sang og jubel over alt. Jeg kom ikke hjem før klokken tre den natten. Og så husker jeg at mor fant frem ekte kaffe. Det var kaffe hun hadde gjemt i fem år, nå skulle det feires. Under krigen drakk folk noe som het kaffe-erstatning og som ikke smakte særlig godt. Det å få ekte kaffe på bordet var stort.*

Åpner møtene med sang

Det er flere idrettslag for døve i Norge, men Oslo Døves Sportsklubb er nok det eneste idrettslaget som i 1948 åpner medlemsmøtene med sang, vi gjengir fra boken *Døveidretten i Oslo gjennom 110 år:*

> *Det er kanskje noe uvant for døve å innlede et medlemsmøte med sang, men det er i virkeligheten bare fordi døve ennå ikke er fortrolig med dette. Alf Melgaard skal ha takk fordi han med så stor iver prøver å gjøre døve fortrolige med sang. Sangen het «Blomster stråler» og Melgaard var født døv, så det var ikke snakk om døvblitte som savnet sangens toner som sto i spissen for fenomenet som aldri fikk innpass på senere møter for døve utenfor hovedstaden.*

Døve steinhuggere i Nidarosdomen

I 1950 forteller tidligere leder av Norske Døves Landsforbund Helmer Moe litt om arbeidet som steinhugger ved Nidarosdomen.

> *Ved restaureringsarbeidet i Nidarosdomen har vi vært fire døve steinhuggere. Selv har jeg nå arbeidet der i 22 år. Arbeidet er svært interessant, men også svært vanskelig, fordi arbeidet må gjøres forsiktig. Et lite feilhugg kan ødelegge for store verdier og flere måneders arbeid vil gå tapt. Vi er fire døve steinhuggere som har jobbet med kirken.*

Dyktige baker

26. april 1950 feirer baker Birger Bolstad 40-årsjubileum som ansatt hos bakermester Hoff. I løpet av 40 år har han ikke vært borte fra arbeidet en eneste dag. Sjefen betegner ham som en særdeles dyktig fagmann, og dette understrekes ved et eksempel:

> *Da kong Haakon besøker Trondheim og det blir bestilt varer fra bakeriet er det Birger som får oppgaven.*

I sin tale til jubilanten roses han for sin faglige dyktighet og for sitt gode forhold til kolleger og ledelse. Birger Bolstad, en arbeidets adelsmann.

Kongens fortjenstmedalje

Når jeg graver i historien om døve i Norge, blir jeg ydmyk. Det er så utrolig mange som har arbeidet hele livet i samme bedrift, og som får enestående gode attester fra sine sjefer og hørende arbeidskolleger. Mange blir tildelt Kongens fortjenstmedalje eller Norges Vels medalje for sin innsats i bedriftene.

En av mange som blir denne hederen til del er Jakob A. Rafoss fra Kvinesdal, der han ble født i 1888. Han gikk på døveskolen i Oslo og arbeidet noen år som skomaker i Stavanger før han ble ansatt på Trælandsfoss fabrikk 20 år gammel. I 1958 hedres han for 50 år arbeid i bedriften. Men ikke nok med det: Ved siden av sitt daglige arbeid har han drevet sitt småbruk i hjembygda på en mønstergyldig måte. Han var 28 år da han ble gift med sin Rakel Pedersen. De fikk fire kjekke barn og på 70 årsdagen kan han også glede seg over fire barnebarn.

Også kvinnene

Flere kvinner får også kongelig heder. Vi gjør et hopp frem til 1989. Da får Margit Braadland Kongens fortjenstmedalje for sin innsats både i arbeid og yrkesliv. I 40 år har hun arbeidet som kirketjener i Oslo Døvekirke. Hun forteller:

> *I den gamle døvekirken var det om vinteren iskaldt. Da måtte jeg opp klokken fire om natten for å fyre og måke snø før gudstjenesten begynte. Var det skikkelig kaldt måtte jeg overnatte i kirken for å få god nok varme i kirken.*

Ni prester har hun sett komme og gå gjennom årene. Hun har fyrt, vasket og ryddet, tent lys, hengt opp salmenummer og kokt kaffe for dem alle sammen – og for menigheten. Hun har gjort en stor innsats for menighetens basarer, vist omsorg for mennesker som trenger det og gitt av sin kjærlighet til beste for døves menighet.

Blant landets beste filmskapere

I 1951 vinner Døves Filmklubb førstepris i en stor filmkonkurranse med filmen *Musikk i gården forbudt*. Filmklubben er en avdeling av De Døves Forening i Oslo og lager en rekke filmer av høy kvalitet på 1950-tallet. I spissen for de talentfulle filmskaperne og skuespillerne står Per Merlie.

Vinterolympiade i Oslo

I 1952 er Norges Døve-Idrettsforbund vertskap for *døveolympiaden i Oslo.* Norge blir beste nasjon i vinterøvelsene med kjente navn som Asbjørn Kjøsnes, Finn Gjøen, Per Sikko, Hans Lie, Arnulf Pedersen, Ola Moon, Gunvor Ruud og Eva Herland som de beste utøverne.

Helen Keller på Norgesbesøk

Døvblinde Helen Kellers besøk i Norge er den store begivenheten i 1957. I Aftenposten skriver journalisten om møtet med henne i et av Grand hotells møterom:

Helen Keller med muslinghatt ledes ut av trappen fra Bonnevie-Svendsens hjem 5. juni 1957. Bak Helen Keller ser vi fru Bonnevie-Svendsen. Ved Helens side bindleder frøken Polly Thompson. Foran frøken Thompson ses øvre del av hodet til pastor Bonnevie-Svendsen. Til venstre bakhodet til Odd Lillehaug. Foto: Olaf Hassel.

Helen Keller og Anne Sullivan.

Man sitter fullstendig trollbundet av dette fascinerende menneske med det levende blikk og det raskt skiftende minespill. Hun er døv og hun er blind. Og hun har møysommelig lært å måttet bruke tale uten å ha hørt noen bruke stemmen til å forme ord. Likevel er hun hele tiden intenst med. Spørsmålene fra journalistene gjentas av hennes ledsager Polly Thompson. Og Helen Keller legger sine hvite, følsomme fingre på hennes lepper og «hører» hva som sies. Innimellom bruker hennes ledsager en annen metode. Hun legger sin hånd i miss Kellers, gjør noen korte, huggende bevegelser med et par av fingrene, og miss Keller «lytter», lysner opp i et stort smil og sier: Oh yes og former hurtig sitt svar. Det er tindrende klart i tankegangen. Kanskje ikke alltid like klart i uttalen. Men hva gjør egentlig det siste? Miss Thompson er alltid for hånden, klar til å oversette.

Redaktør Finn Johansen i Tegn og Tale er blant de ni heldige døve og døvblinde som inviteres til den amerikanske ambassaden for et personlig møte med Helen Keller. Om dette skriver redaktøren blant annet:

Vi ble møtt med en vennlighet som straks fikk oss til å føle oss vel. Samtalen gikk utvunget og naturlig. Det var en livlig og sjarmerende dame som strålte av livslyst og vitalitet. Med sitt naturlige vesen vant hun alles hjerter.

Helen Keller er også tilstede i døvekirken i Oslo søndag 2. juni under konfirmasjonen av døve, der døveprest Conrad Vogt-Svendsen ledet seremonien. Norgesbesøket blir fulgt med stor interesse av media, og en film om hennes liv ble vist på kinoene.

Sommeridrett også

Også i sommeridrettene gjør nordmenn seg bemerket på idrettsbanen. Kåre Smedsgård fra Hallingdal blir europamester i terrengløp for døve i 1955, med oslogutten Finn Gjøen på tredjeplass. Mesterskapet går i Italia og samler 60 deltakere fra åtte nasjoner, og løypen er 4,5 km. Smedsgård er blant landets beste langdistanseløpere, mens Gjøen er spesialist på mellomdistansene.

Døve i yrker med mye støy

Hvilke yrker som passer for døve, har vært et evig diskusjonstema gjennom tidene. Ved et smelteverk i Mühlheim, Tyskland finner vi 45 døve arbeidere. Arbeidsplassene er utsatt for mye larm og støy og passer godt for døve.
I bedriftsavisen for verkstedet i Mühlheim beskriver en hørende arbeidsleder støynivået:

Det knaller fra trykklufthammere og hviner fra slipemaskiner. Det drønner og tordner i alle tonearter. Lyden forplanter seg videre på en forvirrende måte gjennom gulv, tromler og rør til et nervesønderrivende spetakkel, og hallens vegger kaster tilbake dette infernalske bråket til det som best kan beskrives som «et helvetes larm med dobbelt ekko.

Feriehjemmenes blomstringstid

Fjellstua, Mjøsgløtt, Skaug, Skogheim, Skogstua, Solhøy, Solheim, Risperlen, Bergly, Kongshaug, Steinhammer, Granly, Reitun, Granheim, Møllebekken, Bjerkely… Navn på døveforeningens feriehjem, som vekker gode minner hos de som har levd en stund.

Karin Jensen skriver i Tegn og Tale i 1958 om en av sine turer til Skaug, De Døves Forening i Oslos feriehjem på Nesodden:

Det var hyggelig opplevelse å se hvordan feriegjestene koste seg sammen. Døve skjebnefeller, ektepar med sine barn. At de kan kunsten å kose seg skal være visst. En søndags kveld det regnet som verst satt vi alle lunt i peisekroken. Fru Marta Aamold, alltid elskverdig, tegnspråktolket nyhetssending fra radio. Værmeldingen var som rimelig kan være det store midtpunkt. Hvordan blir været i morgen mon tro? For det gjaldt å bli brunest mulig. Men etter 14 dagers strålende vær var alle like brun-svarte.

Plutselig satte en feiende musikk inn og de som hadde en noenlunde hørselsrest i behold fikk lyst på en svingom.

Stod ikke Hans Jensen der og trippet og svinget seg i takt med musikken som den reneste rock and roll artist. Lille Grethe, datter til Oddvold, som ivrig satt og strikket, kastet dette fra seg og trippet blygt og sjenert bort til Åge Pedersen og ba om en dans. Samme Pedersen underholdt gjestene med sine ablegøyer under stor jubel og latter og til barnas tilfredshet. Hans fremføring av «Apekatten» og «En kinoforestilling» var blant det beste jeg har sett. Lille Rigmor, datter til Vesla og Jens Jacobsen, ropte henrykt: «Mer – mer!» Så velkommen igjen Åge!

Små-charmørene, sønnene til Schrøder og Oddvold ble nærmest overfalt av den yngre garde, Aud Oppsal, Randi Engstrøm og Anni Rolstad, som helt tapte sitt hjerte til dem. Med sin sjarm og intelligens tok de rent luven fra jentene altså. Åh, den som bare var noen år yngre du… Lille Rigmor og Grethe tok det hele med knusende ro så veslevoksne som de er.

Av gjestene var også et ektepar fra Sandefjord, Peder og Margrethe Marthinsen, som for tiden var på ferie og gledet oss med et besøk den søndagen. De roste feriehjemmet i høye toner og kom med en bemerkning: «Vi døve har det godt». Ja, de ordene er så sanne. Nest etter hjemmet er vårt feriehjem det kjæreste tilholdssted. Her kan vi samle og hygge oss sammen. La oss løfte i flokk og verne om vårt feriehjem Skaug.

Båremedalje

Ved vinterlekene i Sveits i 1959 er Norge fortsatt beste nasjon. I langrennssporet gjør vi det dårligere enn før, men så overtar alpinistene Hans Lie, Kjell Larsen, Brunjylf Dammen og Gunvor Ruud. Norge er også suverene i hopprennet med Per Haukline på topp og Osvald Olsen på andreplass. I utfor blir Hans Lie legendarisk. Vi siterer fra Tegn og Tale:

Hans Lie.

Hans Lie var forbannet over at han på grunn av flere uhell enda ikke hadde klart å ta gullmedalje i noen av alpinøvelsen. Nå ga han alt i utforrennet. Han kom nedover med en fart ingen noensinne hadde sett før, og med sammenbitte tenner gikk han inn i siste sving. Der ble farten for stor. Han kom ut i et spor som kastet han hodestups ut i bløt snø bare 80 meter fra mål, og ulykken var ute. Med forstuet fot og ansiktet fortrukket av smerte pigget han videre på en ski det siste stykket, som heldigvis var forholdsvis flatt, og kom seg i mål til vinnertid. Han ble kjørt til sykehus for sjekk, men kom tilbake til premieutdelingen og mottok gullmedaljen liggende på båre til store jubel fra publikum.

Gullalder for friidrett

1960-tallet er en gullalder for friidrett. Ved verdenslekene i Finland tar Norges ni atleter syv plasseringer blant de seks beste i konkurransene – og blir med det sjette beste nasjon. Om Reidar Brendens gullmedalje på 1500 meter, i hard konkurranse med russere, amerikanere og mellom-europeere gjengir vi fra referatet i Tegn og Tale:

Så går starten og våre nerver er på høykant. Reidar tar straks ledelsen og bestemmer farten de første 400 meterne, men så går polakken Brzoska forbi, også Kelley fra USA og finnen Viitakangas passerer vår mann. Det ser farlig ut, men Reidar løper seg opp til tredjeplass. Feltet ligger godt samlet. Farten er god. Det ringer for siste runde, og Reidar går som førstemann inn i svingen, men de ligger så tett sammen at de nesten tråkker på hverandre. Ved utgangen av svingen går 800 meters vinneren Brzoska igjen forbi, straks etter går også 5 000 meter vinneren, russeren Dvornikov, frem i teten. Viitakangas forsøker seg, men sprekker fullstendig og bryter. Russeren, polakken og Reidar ligger kloss etter hverandre ved utgangen av siste sving. Det ser ut for at slaget er tapt for Reidar, de to foran løper slik at han

Reidar Brenden.

tilsynelatende blir stengt. Men det viser seg at polakken er så langt ute i banen at Reidar fint kan passere på innsiden, og det gjør han. Polakken passeres og blir etter. Dvornikov har fremdeles et par meters forsprang, men Reidar er snart på siden av ham. Det gjenstår 70 meter. En innbitt tvekamp begynner. Russeren er stadig noen centimeter foran. Omtrent alle har reist seg på tribunen. De tar ut sine siste krefter, som om det gjelder liv eller død, stadig side om side, og slik formelig kaster de seg som ville tigre mot målsnoren, samtidig hever Reidar armen som et tegn til oss at han vant! Nordmennene hopper på tribunen. Vi omfavner hverandre og vet ikke hvilken fot vi skal stå på i gledesrusen – snakker tull og oppfører oss som om det vi var vi som vant.

Tolket teater for første gang

Miraklet er tittelen på teaterforestillingen som forteller historien om Helen Keller og som vises på flere teatre i Norge i 1961. I de største byene ordnes det med egne forestillinger som tegnspråktolkes. Adresseavisen i Trondheim skriver om begivenheten:

Oppførelsen av Miraklet på Trøndelag Teater fikk i går en særlig gripende innslag i det et hundre døve var tilstede ved forestillingen. Foran de to aktene ble det gjort et resyme av handlingens gang av skuespiller Knut Jacobsen, mens døveprest Adolf Wetlesen oversatte ved tegn- og munnbevegelser, så levende at også de hørende hadde stort utbytte av det. Før første akt ble dessuten skuespillerne presentert en for en.

Under forestillingen ble replikkene oversatt av døvepresten som sto ved en av søylene på siden av scenen, godt synlig i skjæret fra lyskasteren.

Redningsbragd av døv

Avisen Dagbladet har i 1965 store overskrifter om en redningsbragd i Norskehavet, der døve Erling Hansen fra Sandnessjøen er en av hovedpersonene. Erling jobber som fisker, sammen med fem andre, da de kommer ut for full storm med fiskekutteren *Sjøleik*. På vei hjem oppdager de en mindre båt som har forlist, og fiskeren som klamrer seg fast til et skjær. På grunn av uværet er det umulig å gå inn til skjæret med den store båten. De må sette en robåt på sjøen, og Erling og to andre får ansvaret for å gå inn og hente mannen.

Det er lett å se for oss den grove sjøen, den livredde fiskeren og hvordan de tre kameratene sliter for å manøvrere robåten frem til ham. Det er umulig å kaste redningsline eller livbøye, men skipperen forteller i avisen at det ikke er noen stor sak.

- Dagbladet har hørt om redningsdåden-.
- Jaså, men det var da vel ikke noen dåd, svarer skipper Eilif Sandvær.
- Men det blåste jo full storm fra sørøst?
- Det var ruskete å gå gjennom bråtta, ja.
- Var det vanskelig å få folk til å gå i lettbåten? Din egen båt holdt jo på å gå ned.
- Det var ikke noe problem å få tre mann til å gå frivillig i lettbåten. Det var stormflo og vi hadde ikke tid til å vente på annen redningshjelp. Karene rodde inn mot skjæret og lot en bråttsjø kaste dem opp på skjæret. De fikk raskt mannen opp i båten og så lot de den neste svære bølgen kaste dem loss av skjæret. Så rodde de av full kraft tilbake til kutteren, og så var det ikke mer å snakke om. Mannen var reddet, det triste var at båten hans gikk tapt.

Så beskjeden er fiskerne i nord, men redningsdåden vil det gå ord om i alle tider i øyriket der de bor. De utførte en stor bragd, med døve Erling Hansen i hovedrollen.

Yrkesskolen viser resultater

26. juni 1967 er Rune Adde fra Tofte i Hurum, kanskje som den første døve i landet, ferdig med læretiden som verktøymaker. I avisen Jern og Metall til fagforbundet av samme navn skriver journalisten Leif Lie blant annet:

Det begynte for 4 år siden da Rune fikk plass på yrkesskolen for døve i Bergen. Skolen har et mekanisk verksted. Her gjennomgikk han i to år den alminnelige opplæring i mekanikkarbeid, dreiing, boring, fresing, høvling, behandling av verktøy og betjening av maskiner.

Etter skolen i Bergen fikk han plass på verktøyavdelingen hos Wessel Fyrstikkalleen på Etterstad i Oslo. Der spesialiserte han seg som verktøymaker.

Arbeidslederen skryter av Adde. Læretiden har gått fint på grunn av Rune Addes konsentrasjon og interesse for faget. Det vanskeligste punktet har vært fresing, for der må en lytte til hardheten i metallet under bearbeidelsen. Dette har Rune måttet erstatte med å føle vibreringen, og det er en lang øvelse å erstatte hørselen med følsomhet på dette området.

Skulle til Bergen, landet i Bodø

4. juli 1967 skal John Vigrestad ta fly fra Oslo til Bergen, noe han har gjort flere ganger før. Han ser flyavgangen annonsert på skjermen, men som døv vil han forsikre seg om at det virkelig er flyet til Bergen. Han spør damen som smilende tar imot billetten, og hun nikker velkommen om bord. Intet visste døve John at det på høyttaleren er annonsert at flyet til Bergen går fra en annen gate.

Men etter to timer i luften begynner han å ane uråd. Det normale er en times flytid til Vestlandets hovedstad. Da flyet endelig landet etter tre og en halv time, fryktet han det verste, hvor er han kommet til? Spørsmålet stiller han i skranken på flyplassen: *Hvor er jeg?* Damen svarer tydelig og klart *Bodø.* Vigrestad kan ikke tro sine egne munnavlesningsevner, så han ber damen skrive på en lapp. Hun skriver like blid og tålmodig med sin peneste skjønnskrift *Bodø.* Så ler både John og de ansatte på flyplassen godt. Heldigvis er det ikke et livsviktig ærend han har til Bergen.

På kvelden tar han fly tilbake til Oslo, og da ledsages han pent ut fra avgangshallen av flyvertinnen og blir trygt plassert i flysetet. Ved ankomst Oslo føres han like trygt ut av flyet og får mange unnskyldninger fra SAS-representanten på Fornebu som beklaget det hele.

John Vigrestads konklusjon er at Norske Døves Landsforbund sammen med flyselskapene må finne en sikker måte å fly på, man kan ikke stole helt på informasjonen som gis på skjermene, og det gamle trikset til John for å komme med rett fly er heller ikke helt å anbefale:

> *De fleste kvinner som skal fly går med billetten lett synlig i hånden. Dette har jeg i lang tid benyttet meg av. Jeg finner meg en dame som «spiller med åpent kort» og følger henne som en skygge på flyplassen. Dessverre har jeg til gjengjeld opplevd flere misforståelser når det gjelder min hensikt. De mest skremte må jeg forklare situasjonen for!*

Norgesmester i kappgang

Søndag 28. september 1967 blir Odd Landehagen fra Oslo Døves Sportsklubb norgesmester i 30 km kappgang med 11 kilo pakning. Tegn og Tale har referert den historiske begivenheten slik:

> *Odd Landehagen åpnet meget sterkt, og alle som fulgte med fra starten av var sikker på at det ikke ville holde, man var forberedt på at Odd skulle sprekke, men det viste seg at Odd var i fin form, og han holdt det jevne tempoet fra start til mål. De to tidligere Norgesmestrene Oddvar Sandvik, Frogg, og Alf Waaler, Viking Bergen, fulgte med Odd som skygger, men etter 7 km fikk Sandvik dommeradvarsel på grunn av småsprang. Han ville tukte Landehagen, men det hjalp ikke, og etter 13 km ble Sandvik disket. Alf Waaler var mer forsiktig i sitt opplegg, men Landehagen var for sterk og vant med 3 minutter og 24 sekunders margin til sølvvinneren Waaler.*

Odd Landehagen.

Etter idrettskarrieren gjør han en stor innsats som frivillig tillitsvalgt i døveidretten både nasjonalt og internasjonalt. Han er blant annet forbundsleder i Norges Døve-Idrettsforbund i årene 1982–1988.

Norge gjør rent bord på ski

Samme år gjør Norge igjen rent bord under VM på ski i Tyskland. Asbjørn Kjøsnes imponerer alle med sine 37 år og tar to gull individuelt og et på stafetten sammen med Arne Karlsen og Bjørn Myran, alle tre fra Trondheim. Den norske treneren og smøreren fra Norges Skiforbund, Bjørn Knudsen, sier noe interessant om Kjøsnes prestasjon:

> *Jeg må bøye med i beundring for en slik vinnertype. Jeg spør meg selv: Hva kunne ikke han ha utrettet i sine yngre år, hvis han hadde fått kyndig instruksjon? Det var å håpe at Norges Døveidrettsforbund kunne fått så mye større økonomisk støtte, slik at det var mulig å ha en fast instruktør. Døvesporten kunne utvikles til å ligge på et meget godt nasjonalt nivå.*

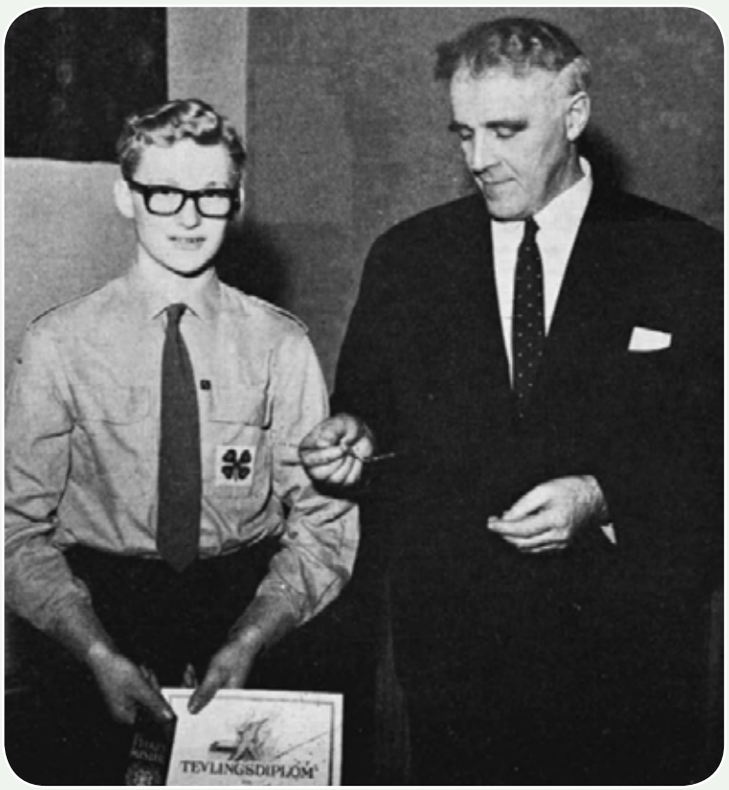

Statsminister Per Borten hilser på Knut Syvertsen (utgått fra Holmestrand døveskole), som har levert landets beste 4H-oppgave, belønnet med 99 av 100 mulige poeng.

Beste 4H-oppgave

I 1968 oppnår 15 år gamle Knut Syvertsen fra Holmestrand Døveskole den høyeste poengsum som noensinne er gitt for en 4H-oppgave her i landet. For sin botanikkoppgave får han 99 av 100 oppnåelige poeng. Han har samlet i sitt herbarium 45 blomster fra tre forskjellige plantefamilier, limt dem inn og beskrevet dem på en fremragende måte. Statsminister Per Borten er tilstede og gratulerer unggutten med prestasjonen.

Kvinnene markerer seg

Ved VM på ski i Sveits i 1971 tar Anne Marit Nøstvik (Karlsen) gull på 5 km langrenn i konkurranse med russere, tyskere, finner, amerikanere og andre. Hun tar også gull på 3 x 5 km stafett, sammen med Bente Holberg (Bjånesøy) og Ingrid Storedale.

22 land deltar ved mesterskapet, og Norge ender som tredje beste nasjon, etter vertsnasjonen Sveits og Russland.

Bente Holberg (Bjånesøy), Anne Marit Nøstvik (Karlsen) og Ingrid Storedale vant staffeten for Norge i 1971.

Postbud i Andebu

I 1972 takker Postverket Martin Udland for at han i 25 år, uten lønn, har besørget posten for 35 husstander og 200 mennesker i Andebu kommune. Postmester Lars Susegs takket Martin med gode ord og et keramisk bilde, med en postrytter som motiv og med teksten: *Postverkets honnør.*

Martin Udland, som er beboer ved Hjemmet for Døve, vil fortsatt ta ansvar for at de andre beboerne og ansatte ved Hjemmet får sin post.

Beste fotballdommer

Han er den beste dommeren vi har hatt denne sesongen.

Attesten blir delt ut av kapteinen på Lyngdals fotballag på Sørlandet i 1974. Den er beregnet på Henry Lillejord og blir omtalt i avisen VG.

Første i Norden med embedseksamen

2. oktober 1974 har Aftenposten, landets største avis, et stort oppslag om Odd-Inge Schröder på avisens første side. Oslo-gutten, som har døve foreldre, har avsluttet sine seks års studier ved Universitetet i Oslo med filologisk embetseksamen til karakter Laud, som er beste karakter man kan få. Hans fagkrets har vært kristendomskunnskap med religionshistorie som grunnfag, historie som mellomfag og norsk som hovedfag. Nå vil han fortsette med ett år på pedagogisk institutt på Blindern for å oppnå lektorkompetanse. I avisen forteller han at han har gått i hørselsklassen på Ila skole, Sandaker realskole og Grefsen gymnas. Avisen spør:

– Har de aldri hørt en lyd?
– Jo, enkelte grove lyder. Men jeg vet ikke om det er noe jeg hører, eller noe jeg bare føler.
– Er stillheten plagsom?
– Jeg aner ikke, for jeg vet ikke av noe annet enn stillhet.
– Fikk De noen venner blant de hørende i gymnasieårene på Grefsen?
– Ikke egentlig venner, men kamerater som jeg i hvert fall var på talefot med. Jeg var litt i tvil om hvilken linje jeg skulle velge, men det ble latinlinjen, og det angrer jeg ikke på. Blir det spørsmål om hvilket språk som er vakrest, holder jeg en knapp på latin.

I avisen VG er han nominert som *årets navn*, men der må Odd-Inge gi tapt for havrettsminister Jens Evensen, som det året endelig fikk til en delingslinje med Sovjet om havområdene i nord.

Døv sosionom

I 1975 presenterer Døves Tidsskrift leserne for Nora Edwardsen (Mosand), trolig den første døve kvinnen i Norge med teoretisk høyskoleutdanning. Hun er utdannet sosionom og arbeider hos fylkeslegen i Akershus.

Nora ble født i 1947 og ble som liten døv etter hjernehinnebetennelse. Hun gjennomførte sin skolegang ved Ila, Sandaker og Briskeby før hun tok fatt på tre års studier ved sosialhøyskolen.

I 1975 har Nora allerede vært medlem av styre og stell i menighetsråd, tilsynsutvalg for døveskolen, Hjemmet for Døve, tegnspråklærer, barnearbeider i kirken og medhjelper i døvblindes kontaktklubb. Senere blir hun et sentralt navn i Norges Døveforbund i arbeidet for tegnspråk om språk, som styremedlem i forbundet og som ansatt studiekonsulent. Hun blir også en nøkkelperson som ansatt ved Ål folkehøyskole og aktiv med mye, mye mer. Hun er et forbilde for døve kvinner.

Fritz Moen, 1941–2005

I 1978 og i 1981 blir Fritz Moen dømt for to drap begått i Trondheim i 1976 og 1977. Han sitter 18 år i fengsel, men påstår hele tiden at han er uskyldig, uten at noen tror ham. I 2005 tilstår en mann på dødsleie at det er han som er drapsmannen.

Norges verste rettsskandale gjennom alle tider førte til at han, som eneste døve fange, satt isolert i fengsel i 18 år, med vissheten om at han var uskyldig, men uten å bli trodd av politi, dommer og folk flest.

Fritz Moen ble født døv under krigen, med tysk far og en norsk mor som ikke ville ta ansvar for gutten. Han kommer tidlig på barnehjem og senere til Hjemmet for Døve i Andebu. Han får en vanskelig oppvekst, og i ungdomsårene gjør en motorsykkel-ulykke ham lam i den ene armen. Moen blir tidlig en person som lever på utsiden av døvesamfunnet. Et rotløst liv, ensom og utilpass i samfunnet.

Det unnskylder ikke det faktum at få i døvesamfunnet stiller opp for ham når han blir anmeldt først for ett drap, senere for to drap, på unge kvinner i Trondheim. I rettssaken er det tydelig for flere at han ikke skjønner så mye av rettsforhandlingene, til tross for at han har to tegnspråktolker. Det er bemerkelsesverdig at Døves Tidsskrift ikke har spandert en linje på saken, hverken under rettsforhandlingene eller under domsavsigelsen. Det virker som han er dømt av de fleste døve før dommen er falt. Han har heller ikke familie eller nære venner som stilte opp for seg.

Den eneste ytringen vi finner i døves eget blad er et leserbrev fra Egil Bjørkelid under rettssaken:

> *Det virker som om tiltaltes ordforråd og språkforståelse er i fokus. Skyldig eller ikke skyldig? Mange er i tvil. Etter å ha fulgt saken i avisene, har jeg inntrykk av at politiets bevisførsel ikke er god nok. Det er stor fare for at den hørselshemmede blir dømt skyldig på indisier, ikke på bevis. Dette vil være dirkete uheldig eller urettferdig. Men det er godt å se at tiltalte har en av landets beste advokater til å forsvare seg. Vi får derfor håpe på en rettferdig dom.*

Media i begynnelsen av 1980-tallet er ikke like mye vaktbikkjer som i dag, men advokaten får frem tvil: Kan en som er lam i den ene siden og bare kan bruke en arm klare å kvele to sterke, unge kvinner? Fritz Moen har til og med alibi for det ene drapet, men politiet flytter beleilig tidspunktet for drapet. Flere rettsaktører konstatere at det er stor usikkerhet knyttet til hans evne til å oppfatte det som ble sagt både i politiavhør og i rettssalen.

Fritz Moen dømmes til 21 års fengsel, så blir han glemt av de fleste. En som aldri glemmer saken, er privatetterforsker Tore Sandberg. Han begynner sin egen etterforskning, sponset av ukebladet Se og Hør.

I 2002 prøver advokaten til Fritz Moen å få gjenopptatt saken, men blir avvist fordi retten mener de nye bevisene ikke har noen verdi. Tore Sandberg er svært uenig i dette og sier i en kommentar:

> *Jeg har lært meg én ting om det norske rettssystemet i de ti årene jeg har jobbet med slike saker, og det er å ikke ta noe for gitt. Jeg arbeider videre med saken og vil komme tilbake med et godt begrunnet kjæremål (klage) slik at retten er nødt for å se på at de har begått et justismord.*

Sandbergs arbeid vinner frem. To år etter, 7. oktober 2004, blir Fritz Moen frikjent for drapet på kvinnen som ble drept i 1978. Høyesterett fastslår at bevisene for drapet ikke er gode nok. Samtidig sier høyesterett at bevisene mot Moen i den første drapssaken er så gode at han ikke kan frikjennes for det drapet.

Men stadig flere blir overbevist om at Moen heller ikke har noe med det første drapet å gjøre. Privatetterforsker Tore Sandberg jobber videre.

2. påskedag 2005 dør Fritz Moen i sin leilighet på Signo Conrad Svendsen Senter i Oslo.

Bare noen måneder senere tilstår en mann på dødsleie, innlagt på Namsos sykehus, at han er den skyldige for begge drapene. Det er tragisk at Fritz Moen ikke får oppleve frikjenningen for begge drapene.

Døve globetrottere

Tre døve bergensere reiser i fire måneder gjennom flere land i Afrika med selvombygget bobil i 1980. Opplevelsene deres kom ut i bokform, og fremdeles holdes det foredrag om reisen rundtomkring i Norge.

Rune Anda, Erling Jacobsen og Torbjørn Tokle i Agadez, Niger 1980.

Fra venstre: Jon Martin Brauti, en de traff i østen, Karl Fredrik Robertsen, Cathrine Ørn og Sissel Haavik.

Grenseløs verden

Fire eventyrlystne ungdommer, Cathrine Ørn, Sissel Haavik, Karl-Fredrik Robertsen og Jon Martin Brauti, reiser jorden rundt i 1987-88. De utgir i 2006 boken Grenseløs Verden, ført i pennen av Brauti. Tittelen understreker at for døve er verden grenseløs når det gjelder mulighetene til å kommunisere på et tilpasset internasjonalt tegnspråk.

Flyktninger fra Øst-Europa

1981 er det internasjonale året for funksjonshemmede. Som ett av flere tiltak bestemmer regjeringen seg for å ta imot 25 ekstra flyktninger. De skal være funksjonshemmede, og valget faller på døve. Sammen med representanter fra Flyktningrådet og Sosialdepartementet reiser disponenten på Døves Trykkeri, Albert Breiteig, rektor Johannes Helleland på Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, og mellomtolken Antoni Fularczyk, døv polakk som har bodd i Norge i mange år, til flyktningeleiren i Wien.

De intervjuer 50 døve og plukket ut 16 fra Polen, fire fra Ungarn, to fra Tsjekkoslovakia og to fra Bulgaria. Denne gruppen kommer til Ål folkehøyskole og kurssenter for døve i januar 1982. Der er de frem til sommeren for å lære grunnleggende norsk tegnspråk og norsk, så bosettes de ulike steder i landet. I dag kan vi konstatere at gruppen er vellykket integrert blant døve i Norge og en ressurs i det norske samfunnet.

En av våre nye landsmenn er Gabor Baksa fra Ungarn. Han har en dramatisk flukthistorie, som forteller noe om hvor desperate folk var for å komme seg til Vesten den gang.

Det er 30. mai 1980, klokken er 05.30. Vi er tre døve kamerater, bare en mil fra grensen til Østerrike. Til friheten. Vi stjeler en stor lastebil fra et verksted. Begge kompisene mine gjemmer seg bak i bilen. Jeg kjører og er veldig nervøs. Vi kommer til den ungarske tollstasjonen, men jeg kjører rett forbi tollerne. Jeg ser et skilt som forteller at det er to kilometer til den militære grensekontrollen. Nå er jeg fryktelig redd. Hjertet hamrer i brystet mitt og hendene har et jerngrep rundt rattet. På lang avstand ser jeg mange soldater oppstilt. Bommen er stengt. Jeg gir blaffen både i soldatene og bommen. Soldatene hever geværene. Jeg gir full fart og smadrer bommen. Kulene peprer bilen. Skal jeg dø? Jeg huker meg så langt ned i setet som jeg kan. Jeg ser nesten ikke veien, men kjører som en gal. Kulene knuser frontvinduet, Jeg får et streifskudd i pannen. Jeg blør. Jeg mister kontrollen over bilen og kjører utfor veien. Jeg blir kastet 10–12 meter gjennom den ødelagte frontruten. Jeg kommer til meg selv liggende blødende på bakken. Rundt meg står soldater, men det er heldigvis østerrikske. Jeg er på den rette siden, jeg er kommet til friheten, en ambulansebil tar meg med til sykehuset i Østerrike.

Medaljer i Italia

I januar 1983 er det vinterleker for døve i Madonna di Campiglio. Norge drar med en tropp på 23 aktive. I alpint blir det to gull: Harald Håverstad i slalåm og Torkel Hoff i utfor. Hoff tar også sølv i super-G og bronse i storslalåm. På skøyter blir det tre bronsemedaljer: Jan Ståle Storøy på 500 meter, Sem Bratland på 1 500 meter og 3 000 meter. Russerne tar alt i langrenn, men Norge kaprer bronsemedaljene både i kvinne- og herrestafetten.

Vanskelig å være student

I 1983 får døve Bjørn Stensvoll plass som student ved Norges kommunal- og sosialhøgskole, men problemet er at han trenger tolk, og det vil ingen betale for. Skolen ber ham stille garanti på kr 75 000 for bruk av tegnspråktolken. Trygdekontoret svarer at de ville trenge et år på å behandle hans søknad om tilskudd til nødvendig tolkehjelp. Fra andre offentlige instanser kommer det hodeløse uttalelser om at:

> *de fleste mennesker i vårt samfunn greier seg uten å gå på høgskoler eller universitet.*

Nå løser saken seg heldigvis ved at departementet går inn med øremerkede penger til tolken. Utfordringen for Bjørn, så tett opp til studiestart, er å finne en tolk. Til slutt løser også det seg heldigvis – men det forteller en historie som er fjernt fra det dagens studenter opplever, heldigvis.

Ut av skapet

I 1984 omtales en liten gruppe i døvesamfunnet, de homofile. Arne Robert Skår forteller til *Fritt fram*, bladet til Det Norske Forbund av 1948:

> *Tradisjonelt har det vært mye trangsynthet i døveforeningene, men det begynner å klarne nå. Nå vet også døve at homofili ikke bare dreier seg om sex, men om følelser. Vi har arrangert informasjonsmøter med Kim Friele både i Oslo og Bergen, og har fått mye fin respons.*

Døvegruppen av homofile kaller seg *Regnbuen*, men bare 12 modige menn har foreløpig våget å melde seg inn i gruppen. Skår forteller at norske homofile har stor kontakt internasjonalt med andre homofile.

Sterk innsats i døveolympiaden

De 12 aktive idrettsutøverne fra Norge ved sommerlekene i Los Angeles kom hjem med 4 gull, 2 sølv og 3 bronsemedaljer i 1985.

I friidrett er det gull til John Solem i spyd, mens sølvet i samme øvelse går til broren Tore. På 800 meter vinner Oddbjørn Vågen bronse og på kvinnenes 1500 meter blir det samme plass til Tone Tangen. Bente Andersen tar gull i single badminton.

Også skytterne traff blink: gull til Erik Andresen i helmatch, lag-gull til Norge i samme konkurranse: Andresen sammen med Jørgen Holden og Bjørn Jerstad. I tillegg tok Jørgen Holden sølv i 60 skudd liggende, der Norges lag tok bronse med samme skyttere som i helmatch.

Kulturprisen i Røros kommune

I 1985 får Kåre Strømmevold årets kulturpris av Røros kommune. I 50 år har han brukt steinarten serpentin, som finnes på Rørosvidda, til å lage små bruksgjenstander, lamper, bord og større gjenstander.

I tillegg har han laget mange vakre steinrelieffer, blant annet ett til Røros kirke. Strømmevold var elev ved døveskolen i Trondheim og begynte i yrkeslivet først som snekker på Røros, før han med sine kunstneriske evner, kunnskaper og store tålmodighet utviklet sin spesielle kunstart.

Duoen Kyrkjebø og Anda

Ved julebordet i Bergen Døveforening 18. desember 1986 deltar en av Norges største sangartister, Sissel Kyrkjebø. Hun er sammen med døve hele kvelden og overrasker til slutt med å synge den vakre sangen *Å, Vestland, Vestland* til glede for de som har hørsel nok. De andre trøster seg med Rune Andas like vakre tegnspråktolking av melodien.

Vinterleker i Oslo

I februar 1987 er Norges Døves Idrettsforbund vertskap for de 11. døves vinteridrettsleker. 220 deltakere fra 15 nasjoner, pluss støtteapparat og et stort publikum skaper den beste rammen rundt mesterskapet. Kronprinsesse Sonja er lekenes høye beskytter og kongens gardes signalkorps stiller opp ved alle medaljeseremoniene.

De norske deltakerne tar 13 medaljer. Det er gull til Tone Tangen i 5 km og 10 km langrenn, til Torkel Hoff i slalåm og Gaute Stangeland på 500 meter skøyter.

Sølvmedaljer til Torkel Hoff i utfor og parallell-slalåm, til Gaute Stangeland på 1000 meter og 1500 meter skøyter og Sem Bratland på 3000 meter skøyter.

Bronse til stafettlaget i langrenn både for kvinner og herrer, til Jan Ståle Storøy på 1500 meter skøyter og Gaute Stangeland 3000 meter skøyter.

Døv 100-åring

Adresseavisen i Trondheim skriver i 1988 om Nikoline Olaussen på Døves aldershjem. De treffer henne i dagligstuen, der hun sitter og leser avisen uten briller:

> *Briller er stygt, sier hun og ler til journalisten som bruker briller. Hun kan alle versene av «Jeg er så glad hver julekveld». Hun ser mye fjernsyn: Dynastiet og Falcon Crest og Detektimen er bra! – Og så liker hun idrett på TV, spesielt skihopp og fotballkamper.*

Sextelefon?

I 1989 forteller en bondekone en fornøyelig historie. Hun ringer via formidlingssentralen for *tekst*-telefon til dyrlegen. Han skal hjelpe henne med en ku som skal befruktes ved inseminasjon. Da dyrlegen kommer, forteller han denne historien:

> *Jeg ble oppringt, og jeg syntes de sa at «dette er en* **sex***telefonoversettelse». Hvem er det som driver ap med meg, svarte jeg. Da kom det en god latter fra formidlingssentralen, som oppklarte misforståelsen.*

16 medaljer til Norge

I 1989 er det verdensleker på New Zealand. De norske deltakerne gjør en imponerende innsats i skyting, der 13 av de 16 norske medaljene sankes. Skarpskytterne er Thor Inge Jacobsen, Jørgen Holden, Erik Andresen, Bjørn Jerstad, Øystein Strand og Gunnar Andersen.

Jacobsens gull i 25 meter standardpistol er kronen på verket, i den øvelsen tar Norge også gull i lag.

I friidrett tar brødrene Solem gull og sølv i spyd, John til topps med storebror Tore på sølvplass. Bente Andersen tar en ny gullmedalje i single badminton.

Doktorgrad om døves situasjon

I 1989 presenterer audiopedagog Eva-Signe Falkenberg og lege Reidar Olsholt, begge ansatt ved Ullevål sykehus, sin doktorgradsavhandling om *Kulturelt døves vilkår og funksjon i det norske samfunn.*

Avhandlingen presenterer resultatene av et forskningsprosjekt om hvordan døve fungerer i samfunnet. De har intervjuet 112 døve, foretatt medisinske undersøkelser og språktester. Med begrepet *kulturelt døve* mener de alle døve og sterkt tunghørte som hører hjemme i døvekulturen.

Av resultatene fremgår det at døve stort sett har samme fysiske helse som befolkningen ellers; at de hører dårligere enn folk flest, er nok ingen overraskelse. Døve kommer dårligere ut på psykisk helse, langt flere døve sliter med angst og depresjoner – ofte blir årsaken forklart med problemer i familien. På en prøve i leseforståelse viser det at døve leser dårligere og forstår betydelig mindre enn en gjennomsnittlig hørende elev i 7. klasse.

Undersøkelsen forteller også om evnen til å munnavlese, til å tale forståelig og om sosiale forhold som ekteskap, familie og trivsel på arbeidsplassen.

Avhandlingen konkluderer med at det er nødvendig å bygge ut tolketjenesten, få i gang egne nyhetssendinger på tegnspråk, og at det er stort behovet for mer informasjon til foreldre.

Feriehjem brenner ned

Påsken 1990 brenner feriehjemmet til Kristiansand Døveforening ned. Det er 16 overnattingsgjester da brannen bryter ut midt på natten. Heldigvis merker en av gjestene røykelukt, våkner og får vekket de andre. Folk må hoppe ut av vinduene for å berge seg, men Kari Bække (født Pedersen) er så hardt brannskadet at hun blir fløyet til brannskadeavdelingen på Haukeland sykehus i Bergen. Brannårsaken er ikke kjent, men bygningen brenner ned utrolig raskt – og også fire biler og en buss blir flammenes rov. Bare grunnmuren og pipen står igjen av feriehjemmet som ble bygget for 26 år siden.

10. juni 1995 innvies et nytt og bedre feriehjem, eller Vest-Agder Døvesenter som det nå kalles. En flott bygg med 29 senger og med stor vekt på brannsikkerhet og brannvarsling for døve.

Skøyteløperne og Tone Tangen

redder Norges ære ved verdens vinterleker for døve i Canada i 1991. Tone Tangen tar gull både på 5 og 10 km langrenn. I stafetten blir det bronsemedaljer til Norge. I skøytekonkurransene deltar bare seks aktive, tre nordmenn, to kanadiere

og en amerikaner. Norge gjør nesten rent bord i løpene. Gaute Stangeland med gull på 3000 meter og sølv på 1500 og 5000 meter. Jan Ståle Storøy tar den gjeveste medaljen på 5000 meter og sølv på 3000. Unggutten Petter Sørensen får med seg fire medaljer: bronse på 500, sølv på 1000 og 1500 og bronse på 3000.

Sammen i sorg

er tittelen på lederartikkelen i Døves Tidsskrift nr. 20-1991, den innledes slik:

> *Det var med sjokk og sorg vi mottok den ufattelige meldingen om at to døve ungdommer var omkommet fredag 11. mai. Den fantastiske naturopplevelsen Bjørkåsen elevene hadde gledet seg til, skulle snu seg til en tragedie.*
>
> *Noen av elevene var i ferd med å krysse Breimsvatnet i Nordfjord, da det plutselig blåste opp til uvær. En kano veltet – og for Elias Grimstad (20) fra Ørsta og Hans O. Lien (19) fra Ulsberg i Rennebu endte turen med døden.*

Oppvokst uten språk

John Aikio ble født i den vesle bygda Gandvik på sørsiden av Varangerfjorden. Han ble døv som småbarn og vokste opp i et samisktalende miljø. Ti år gammel kommer han til døveskolen i Trondheim uten kunnskaper verken i norsk eller tegnspråk.

Men John er sterk og lærer seg både språk og praktiske fag. Etter fem års arbeid på kraftverket i hjembygda blir han headhuntet som vaktmester til Den samiske folkehøgskolen i Karasjok. Der jobber han frem til han blir pensjonist.

John Aikio sammen med Elias Grimstad på folkehøyskolen i Karasjok. Elias var også døv; han omkom i en tragisk drukningsulykke i 1991.

25. september 1992 feirer han 70-årsdag og får takk og gode ord for sitt store arbeid, for sitt vennskap med mange og for sitt gode humør. Det kan ikke alltid ha vært enkelt å være den eneste døve i mils omkrets, men John er flink til å reise sørover på stevner og arrangementer der han møtte andre døve. John B. Aikio er et godt eksempel på de mange døve som bor hele livet i distriktet, fjernt fra strid om riktig tegnspråk og døv bevissthet – men med stor evne til å tilpasse seg hverdagsmenneskets liv.

Alt godt kommer ovenifra

Du finner døve overalt. Oslogutten Mads Moriggi er i 1992 kommet med på landslaget i formasjonshopping. Det betyr at han hopper ut fra 3200 meters høyde og i 35 sekunder med fritt fall gjør flere ulike formasjoner sammen med lagkameratene. Når tiden er ute, spres de og åpner fallskjermene. Ved et World Cup-stevne i Frankrike tar firemannslaget til Mads 14. plass blant de 22 deltakende nasjonene. Mads forteller at han har gjort 650 hopp. Den største opplevelsen var i Sverige da han hoppet fra nesten 5000 meters høyde og har et fritt fall i 1 ½ minutt før han løser ut fallskjermen. Som han sier:

> *Det var en herlig opplevelse å sveve som en fugl i lang tid!*

Maleri til kommunen

I 2006 kjøper Sarpsborg kommune et maleri av Lillian Ermesjø. Bildet viser hvordan byen så ut på begynnelsen av 1900-tallet. Lillian er født i Sarpsborg, men bosatt i Oslo. Hun gikk på Skådalen døveskole og fikk ofte kjeft av lærerne fordi hun satt og tegnet for seg selv. Senere tok hun fire år på Kunst- og håndverksskolen, uten tolk:

> *Jeg skjønner ikke hvordan jeg holdt ut, men jeg hadde både vilje og tålmodighet. Jeg munnavleste så godt jeg kunne, noterte det som ble skrevet på tavlen og hadde bestemt meg for å klare utdanningen uansett.*
>
> *Lillian Ermesjø.*

Gullmedaljer i Bulgaria

Ved verdenslekene i Bulgaria i 1993 tar Ole Theodor Sponberg gull i stavhopp med 4,78 meter – og John Solem i spyd med et kast på 65,64. Det deltar 3000 idrettsfolk fra 52 land, og Norge har en større tropp enn noen gang med sine 36 aktive og et støtteapparat på 18.

I skyting frigevær tar Jørgen Holden sølv i 60 skudd liggende, og det norske laget tar gull i samme øvelse med Bjørn Jerstad, Erik Andresen og Jørgen Holden. De samme tar sølv 3 x 60 skudd lag. Norge tar også sølv i lag fripistol og standardpistol, og også bronse i lag silhuettpistol med Øystein Strand, Gunnar Andersen og Geir Åge Sinnes. Bente Andersen vinner sølv i badminton.

Misjonær på Filippinene

Aslaug Kristiansen fra Stjørdal, født døv i 1952, med skoletid ved Trondheim, Alm, Briskeby og Kongstein, drar i 1994 som misjonær til Filippinene – landet med 85 millioner innbyggere og 7100 øyer vest i Stillehavet.

> *Jeg jobber som alt-mulig-person på et senter for døve som den kristne organisasjonen Deaf Ministries International har bygget opp. De andre som jobber der kaller meg «president». Jeg driver veiledning og samtaler med døve, holder preken, driver undervisning, er sjåfør og hjelper til der det trengs.*

Årets idrettsmann i Vestre Slidre

I 1995 kårer Vestre Slidre kommune geitebonden Jørgen Holden til årets idrettsmann for sine prestasjoner som alpinist og skytter. Lokalavisen Valdres skriver om tildelingen:

> *Det var en umåtelig populær prisvinner som ble klappet frem på scenen i Røn samfunnshus.*
>
> *Jørgen har mistet oversikten over medaljer og premier han har vunnet både i norske og internasjonale mesterskap. Det fortelles at han har skuffer fulle av edelt metall. Det er skyting som har vært den største interessen for Jørgen.*

Jørgen har 50 geiter og 20 killinger å ta seg av til daglig på familiegården, som ligger høyt og fritt i den vakre Valdres-kommunen.

Gullgutten John

I 1997 er det ny døveolympiade i København. Det er bare John Solem i spyd som kan berge Norge fra et trist mesterskap. Vi sakser fra Døves Tidsskrift:

> *Alle de tre første kastene til John var tamme, de landet rundt 55 meters merke. Men det som verre var, fire konkurrenter hadde kastet lenger. En cubaner, en franskmann, en amerikaner og en italiener. Det så ikke bra ut, det var ikke noe sprut over John. Han minnet mest om en sliten arbeidshest. Var han med sine 37 år blitt for gammel for leken? Italieneren var 22 år, mens amerikaneren kunne vært sønnen til John med sine 19 år.*
>
> *Den norske heiagjengen på hundre brydde seg lite om fødselsdatoer, i stedet flyttet de seg endelig bort i svingen der spydkasterne tok tilløp. Der kunne de få nærkontakt med John. Plutselig kokte det i svingen med norske flagg. Og som en gammel sirkushest som lukter sagmuggen, ble det liv i John sine kast også. Med ett var alle hans kast over 60 meter. I sitt siste kast smelte han til med 62,67 meter og bare en mann gjenstod i konkurransen, amerikaneren. Han kastet langt, rundt 60 meter, puh umulig å se fra der vi sto, jabbadabbaduuuu – 59,30 og vekk med han! John var verdens beste spydkaster for fjerde gang, en utrolig prestasjon.*

Verdens beste

I 1998 blir Tone Tangen fra Oslo kåret til verdens beste døve kvinnelige idrettsutøver. Året etter befester hun posisjonen ved å ta tre individuelle langrennsgull under døve-OL i Davos. Fra tidligere leker har hun seks gull. Blant hørende langrennsløpere plasserer Tone seg like bak landslagsløperne. I norgesmesterskapet på 15 km kommer den 33 år gamle trebarns-moren på 7. plass. Hun får i flere år olympiatoppens toppidrettsstipend på kr 100 000. Tone Tangen er medlem av Rustad Idrettslag og kommuniserer godt på talespråk - men har et så stort hørselstap at hun uten høreapparat fungerer som døv. Blant døve kommuniserer hun med tegn og tydelig tale.

Deaflympics i Roma

Døveolympiaden, verdenslekene for døve, nå er navnet Deaflympics, og de gjennomføres i Roma i juli 2001. Norge deltar med en tropp på 25, pluss støtteapparat. Eneste medalje tar Stein Erik Wroldsen i bowling singel, med en flott andreplass blant 127 konkurrenter. Norge deltar i øvelser for skyting, svømming, tennis og bowling.

Storfiskeren

Reidar Larsen fra Ådalsbruk i Løten opplever sitt livs største øyeblikk som laksefisker i 2003. I løpet av to sommerdager drar han opp syv lakser fra elva Gaula i Sør-Trøndelag. Til sammen 75 kilo laks, der den største veier 14 kilo. Hvis noen lurer på hva han fisket med, så bruker han sluken møresild.

Deaflympics i Sundsvall

I 2003 er Sverige vertskap for vinter Deaflympics i Sundsvall. Selv om det er vårt nærmest naboland som er verter, sender Funksjonshemmedes Idrettsforbund bare en deltaker. Ja, det er slutt på døves eget idrettsforbund. Døve skal inkluderes i den store idrettsfamilien, sier Norges Idrettsforbund – men døveidretten er i ferd med å forsvinne fra kartet. Mange synes det er flaut.

I Trondheim føler Geir Willumsen seg forbigått. Han har trent daglig med mesterskapet som sitt store mål og deltok i norgesmesterskapet der han ble nr. 117, bare 17 minutter bak verdens beste skiløper. Det var en fremgang på 8 minutter fra året før. Idrettsforbundet vil bare sende det de definerer som toppidrettsutøvere til Deaflympics, og overser helt forutsetningene døve idrettsutøvere har i forhold til hørende idrettsutøvere. Det virker som de hørende idrettslederne ikke anerkjenner Deaflympics.

Tone Tangen redder Norges ære ved å ta sølv på 5 km, og gå helt til topps både på 10 og 15 km.

Ansvar for 472 leiligheter

I 2002 møter vi Dan Terje Pedersen i Døves Tidsskrift. Han er vaktmester i Enerhaugen borettslag i Oslo. Det var 50 søkere til jobben, men Pedersen ble ansett som den beste, og har dermed ansvaret for de 472 leilighetene i borettslaget. 45-åringen forteller at han har en bred yrkesutdanning og gode attester fra tidligere arbeidsplasser. Med en liten hørselsrest er han flink til å lese på munnen, og oppfatter han det ikke etter å ha spurt om igjen, skriver folk lapper. Både teksttelefon og sms er gode tekniske hjelpemidler.

> *Faste arbeidsoppgaver er gressklipping om sommeren og snøbrøyting om vinteren. Ellers er oppgavene så forskjellige, som vannskader i leilighetene, nøkler som er mistet, klager fra beboerne om støyende arbeid etter klokken 16 – og så er det episoder som du ikke kan skrive om i Døves Tidsskrift, ler Pedersen.*

Det er synd, men de beste historiene kommer aldri på trykk.

Deaflympics i Australia

3500 deltakere fra 94 land konkurrerte i Melbourne ved de 20. sommerlekene i 2005. Kjell Danielsen blir eneste norske

vinner, med gull i bowling singel. Norge deltar også med aktive i svømming, tennis og fotball for kvinner, der Norge tok 5. plass med seier over Russland og Australia, men tapte for England, USA og Danmark.

Overgrep ved døveskolene

Marit Hoem Kvam legger frem resultater fra sin undersøkelse om seksuelle overgrep på døve barn. Undersøkelsen er finansiert av Stiftelsen Helse og Rehabilitering gjennom Norges Døveforbund. 431 døve har svart på hennes spørreskjema, og konklusjonen er alvorlig:

> *44 prosent av de barndomsdøve opplyser at de har vært utsatt for seksuelle overgrep. To av tre betegnet overgrepene som «fryktelig vonde». Over halvparten av overgrepene har skjedd på døveskolen, enten på internatet eller i skolebygningen.*

Overgripere er voksne ansatte på skolene, både hørende og døve – men også overgrep foretatt av eldre elever på yngre. Tallene er langt høyere enn det Folkehelseinstituttet har funnet for befolkningen ellers. Dårlig kommunikasjon mellom barn og familie kan være en del av forklaringen, boformen på store internat er en risikofaktor, og så stiller forskeren spørsmål ved om det er dannet en ukultur for seksuelle overgrep blant skoleelevene?

Undersøkelsen innleder et opplysnings- og holdningsarbeid som både døveskolene og døveorganisasjonen tar fatt i.

Ingen norske deltakere

I 2007 er det vinter Deaflympics i Salt Lake City, Utah, USA – men vinteridrettslandet Norge har ingen deltakere. Det forteller alt om krisen i norsk døveidrett. Noen skylder på at døveidretten ble nedbygget da døves eget idrettsforbund ble borte, og at forsøkene med å inkludere døve og alle andre funksjonshemmede i Norges Idrettsforbund har vært en fiasko. Andre forklarer det med en generell samfunnsendring, med nedleggelse av døveskoler og slutten på egne skolemesterskap, dårlig rekrutteringsarbeid av døveidrettslagene og en utvikling der de fleste døve barn og unge velger et liv foran dataskjermen.

Best av 550 elever

Ditte Sæther Behrns fra Asker avslutter i 2004 tre år på Sandaker videregående skole med de beste karakterene av alle. Sterkt av en jente som er født døv. Hun bør være det beste eksempel på hvor langt elever kan nå om det satses på tospråkligheten norsk tegnspråk og norsk, og med en engasjert familie og dyktige lærere gjennom viktige oppvekstår.

Syr båtkalesjer

I øykommunen Austevoll, sør for Bergen, driver Bente Bjånesøy på 2000-tallet sitt eget møbeltapetsererfirma. Med barneskole i Trondheim, videre til Jevnaker og Alm framhaldsskole, Døves Vel på Hamar, Kongstein skole i Stavanger og til slutt treårig aktivitørutdanning og etablererskole i Bergen, driver hun sitt eget firma i nybygd verksted i kjelleretasjen på bolighuset.

> *I tillegg til å restaurere tradisjonelle møbler har jeg mye arbeid med båtkalesjer og båtmøbler, forteller den driftige kvinnen.*

Kontakten med kundene går greit gjennom SMS og tekst-telefon, mange kommer også på døren og hvis samtalene ikke fungerer godt nok, brukes penn og papir. Ikke noe problem, sier Bjånesøy.

Danser

Det er mange år siden det ble snakket om de tre S-yrkene for døve. I 2005 har Anne-Line Lønnbu Kirste rollen som ballettrina i H.C. Andersens klassiske eventyr *Den standhaftige*

tinnsoldat, som spilles av Teater Manu. Oslojenta er døv, men ser på dans som den naturligste sak i verden:

Ja, jeg er helt døv, men målet er likevel å bli profesjonell danser. Jeg hadde dans som hovedfag på videregående skole og var heldig som kom inn på Bårdar danseinstitutt sammen med 27 hørende elever. Der bruker jeg selvsagt tolk i undervisningen, men ellers synes jeg ikke det er så sensasjonelt at en døv danser.

- Men er ikke musikken viktig for en danser?

Det viktigste er at en har rytme i kroppen. Jeg bruker synet, jeg ser om det skal være en rolig sorgfull dans, eller en livlig og munter dans. Jeg lærer meg å tolke de ulike dansene, jeg samarbeider med andre, jeg har instruktører, jeg føler vibrasjonen fra musikken og så trener jeg mye.

Anne-Line har siden 2005 medvirket i flere produksjoner på Teater Manu, danset på både Hovedscenen og scene 2 i Den Norske Opera, medvirket i en internasjonal reklamefilm med andre døve dansere, og tatt PPU-utdanning i dans ved Kunsthøgskolen i Oslo for å kunne dele sin danseglede med døve i alle aldre.

Læringsheltpris

I 2009 får norsk-makedonske Ramize Saliha, en av våre mange nye landskvinner, Oslo kommunes *Læringsheltpris*. Prisen gis hvert år til en person som har brukt utdanning for å komme videre til tross for hindringer. Saliha kom til Norge i 2000, og som døvblitt måtte hun lære seg både tegnspråk og norsk. Ved kommunens voksenopplæring tilegnet hun seg fort begge deler, og via praksis i Signo-bedriftene Rycon og Conrad Svendsen senter fikk hun arbeid i kantinen i Norges største private helseaktør Hjelp24. Der arbeider hun hver dag fra klokken 8 til 15.30. Hun skryter av kontakten med de ansatte. Er det usikkerhet, brukes penn og papir.

Årets mann

Vinneren har i løpet av sine 29 år i bedriften vist et engasjement utover det vanlige for jobben sin og for Hansa Borg bryggeri. Vedkommende beskrives som en humørspreder, en særdeles god kollega og utrolig hjelpsom, noe som er motiverende og positivt bidrag til selskapets kultur, samarbeid og trivsel.

Han har gjort seg bemerket på en særdeles positiv måte overfor våre samarbeidspartnere og distributører, noe som definitivt fremmer Hansa Borgs gode navn og rykte.

Vinneren utmerker seg også ved alltid å være på søken etter informasjon og kunnskap relatert til jobben sin og selskapet for øvrig, noe som gjør ham særdeles velinformert og kunnskapsrik i forhold til jobben han gjør.

Disse gode ordene blir Åge Sørhaug, Bergen, til del i 2009. Åge er født døv. Han har vært elev ved Holmestrand døveskole, Alm framhaldskole og Bjørkåsen videregående skole. I tillegg til den formelle utdanningen har han de personlige egenskapene som enhver arbeidsgiver vet å sette pris på. I dag, ni år senere, er Åge fortsatt i fullt arbeid som truckfører og håndterer brus og pils uten at en dråpe går til spille.

Kjellaug Rønnestad.

Med hjerte for døveforeningen

I 2010 dør Kjellaug Rønnestad, 92 år gammel. Hun testamenterer alt hun eier til Møre og Romsdal Døveforening. De bruker pengene til å bygge seg en flott hytte ved sjøen i Brattvåg kommune. Men hvem var Kjellaug?

Hun ble født på Folkestad, en fergetur over fjorden fra Voldasentrum. Der vokste hun opp på et småbruk, sammen med en bror som også er døv. Hun gikk på Trondheim offentlige skole for døve. Etter skolen bodde hun hjemme på gården i de fem krigsårene. Så fulgte ti år i Bergen, der hun arbeidet på en konfeksjonsfabrikk, før hun flyttet hjem for godt.

> *Jeg flyttet tilbake til gården for å hjelpe min mor. Vi hadde både hest, kyr, sauer og høner på gården så det var nok å henge fingrene i. I tillegg pendlet jeg i 40 år over fjorden til arbeid på en konfeksjonsfabrikk i Volda.*

Da både moren og broren gikk bort, ble hun boende alene på gården i mange år. Hun hadde heller ingen annen nær familie, men skrøt av kontakten med naboene, nærheten til naturen med sjø og fjell og ristet oppgitt på hodet over hvordan samfunnsteknologien skaper forurensing som ødelegger skaperverket.

> *Det er ikke fisk i fjorden. Før kunne jeg gå i fjæren og vende på en stein og det var masse liv med småkryp og krabber, i dag er det helt dødt.*

Selv om Volda ligger to timers busstur fra Ålesund, besøkte hun ofte foreningen der. Hun hadde et ordtak hun levde etter:

> *Den som er for seg selv føler avsky for folk, den som drar ut blant folk får lærdom.*

Første med doktorgrad

Torsdag 16. august 2012 er en historisk dag på Universitetet i Oslo. Hilde Haualand forsvarer doktorgradsavhandlingen sin om *Tolking av bildetelefonsamtaler, en sammenlikning av tjenesten i Norge, Sverige og Danmark.*

Hilde er utdannet sosialantropolog. Hun har gjennom år utviklet evnene og kunnskapene sine slik at hun på denne historiske dagen kan presentere en doktoravhandling som den første døve i landet. En avhandling som får ros av opponentene, både for utmerket språk og faglig innhold – og som får mange av de 200 publikummerne på disputasen til å felle tårer når seansen er ferdig.

Et liv med hest

Monica Nesje er ikke født på hesteryggen, men hun ble født i 1961, og ble plassert på hesteryggen da hun var seks år gammel. Siden har hun blitt der.

> *Jeg har som alle ryttere blitt sparket og bitt av hest mange ganger, men da vil jeg understreke at det nesten alltid har vært min egen feil. Jeg har oppført meg slik at hesten har blitt redd eller nervøs og da reagerer den,* forteller den Bærumsbosatte dressurridderen til Døves Tidsskrift i 2013.

Verdens beste kokk

I 2014 går Christina Dahl, en 26 år gammel kokk fra Arendal, til topps i konkurransen *Deaf Cheaf* i København. Hun vinner i konkurranse mot de beste døve kokkene i Danmark, Sverige, England, Frankrike, Canada og USA. Hun er en av mange som nyter fruktene etter Læreplanen av 1997 som gir døve barn rett til undervisning i og på tegnspråk. Hun har i sin unge alder allerede jobbet på kjøkkenet til Bristol hotell i Oslo, Quality Oseberg hotell i Tønsberg og nå på restauranten Smak i Sandefjord. Hun kommuniserer så godt hun kan på tegnspråk, talespråk og lappeskriving uten at hun mener det er noe problem å være døv i et stressende kokkeyrke.

I Haualands fotspor(?)

Hilde Haualand er den første døve som tar doktorgraden, men ikke den siste. Mange unge som er vokst opp med tospråkligheten tegnspråk og norsk, gjør det godt i høyskole-

systemet. En av dem er Astrid Frafjord fra Stavanger. Hun tar i 2014 mastergradseksamen med godt resultat i molekylærbiologi ved Universitetet i Oslo. Neste skritt for henne er opphold i USA, som forsker ved National Institutes of Health i Washington D.C. Hun forteller:

> *Jeg er så heldig å få være med i en forskergruppe av fire døve som skal jobbe med signalmolekyler i kreftceller. Forskningssenteret er verdens ledende på området og vil gi meg spennende utfordringer.*

Fjellfører til Galdhøpiggen

Agnes Stueflaten begynner i 2014 som fjellfører for Jotunheimem Arrangements AS. Hun har utdanningen og erfaringen som kreves for å føre grupper av døve til topps for eksempel til Galdhøpiggen. Det er fantastisk å komme ut Norges fineste natur med en sprek kvinne som snakker ditt eget språk.

Døve døveprester

Oslo Domkirke: Søndag 18. januar 2015 klokken 11.30 blir Lisa Lind ordinert til prest i Den norske kirke. Hun er den andre døve som tar fatt på utfordringen; fra før har døvekirken Arne Lundqvist i Tromsø. Den nye presten legger ikke skjul på at studiene var krevende:

> *Det er mye teori som skal læres, blant mange fag kreves det også kunnskaper i gresk språk og historie. Jeg har norsk tegnspråk som førstespråk, så norsk skriftlig, engelsk skriftlig og amerikansk tegnspråk. Siste eksamen i teologiutdanningen var i kirkerett, for som prest må jeg også kjenne lover og regler som regulerer arbeidet innenfor kirken.*

Årets forbilde

Prisvinneren er et godt forbilde både for døve barn og unge med innvandrerbakgrunn, men også for alle andre barn og unge som av ulike årsaker har vanskelig for å bli inkludert i samfunnet. Gjennom sitt arbeid fremmer hun likestilling og motarbeider diskriminering på bakgrunn av funksjonsevne, og er dermed et forbilde for oss alle.

Det sier Barne- og likestillingsminister Solveig Horne november 2016 under utdelingen av prisen for Årets forbilde.

Mottaker er Lubna Mehdi, som ble født i 1992 i Pakistan og kom til Oslo med foreldrene bare ett år gammel. Som Oslo-jente er hun heldig med utdanningsløpet: Voldsløkka barnehage, Vetland skole, Nydalen videregående skole – og med tospråkligheten tegnspråk og norsk hele veien. Med tegnspråktolk tok hun utdanning som barnevernspedagog ved høyskolen i Oslo.

Hun har vært en pådriver for den flerkulturelle gruppen i Oslo Døveforening, aktiv for å tilrettelegge religionsforkynnelse til døve muslimer, engasjert i komiteer og utvalg, en dyktig foredragsholder og er i 2018 leder av Norges Døveforbunds Ungdom.

Verdens beste

Ved Deaflympics i Tyrkia i 2017 tar Trude Raad fra Breim i Gloppen kommune sin tredje gullmedalje i diskos. Ikke bare det, hun setter ny fantastisk personlig rekord med 66,35 meter. Det siste smaker kanskje like godt som gullmedaljen, for Trude legger ned mye arbeid og tid for stadig å bli bedre. Hun er toppidrettsutøver og har flere norgesmesterskap i slegge.

I sin første Deaflympics-deltakelse, 2009 i Taiwan, tar hun gull både i diskos og slegge. Som junior drev hun både med slegge, diskos og kule. Senere har hun spesialisert seg i slegge. I 2013 var Deaflympics i Bulgaria, og der ble hun også kronet med gull.

I 2008 får hun pris som verdens beste døve kvinnelige idrettsutøver.

Atleten Trude Raad ble født i 1990 og vokste opp i en familie der både faren og onkelen drev med kastøvelser. Breim har landets vakreste friidrettsarena og et fantastisk idrettsmiljø. Som hørselshemmet gikk hun integrert i kommunale skoler, men med kontakt til døveskolen i Bergen, blant annet gjennom fjernundervisning.

Trude er flerspråklig med språkene nynorsk, bokmål, norsk tegnspråk og engelsk. Hun jobber nå på Signo Konows Senter i Bergen. Det finnes ikke bedre ambassadør for døveidretten enn Trude Raad.

Norges Døveforbund Handlingsplan 2017 – 2019

Tegnspråk for alle

Verdigrunnlagene for alt Norges Døveforbund (NDF) gjør:

NDF jobber for å fremme norsk tegnspråk. Alle, spesielt barn og unge, skal ha universell tilgang til språk, det vil si norsk tegnspråk og norsk. NDF jobber for tilgjengelighet slik at døve og hørselshemmede skal ha universell tilgang til all informasjon i samfunnet.

NDF ser på det helhetlige mennesket og ikke bare på hørselen.

NDF arbeider for at alle skal ha tilgang til språk og tilgjengelighet i alle livsfaser.

NDF er en partipolitisk- og livssynsnøytral interesseorganisasjon. Vi arbeider for å bedre døve og hørselshemmedes situasjon på alle områder i samfunnet.

NDF er også en språkorganisasjon som jobber for å fremme norsk tegnspråk som et offisielt språk og som en del av den norske kulturarven.

Målet for organisasjonens virksomhet er å oppnå full deltakelse og likestilling for døve og hørselshemmede i samfunnet.

NDFs organisasjonskart

NDF er en tydelig premissleverandør til politikere, skolevesenet, utdanningsinstitusjoner og andre samfunnsaktører når det gjelder døve og hørselshemmedes situasjon og norsk tegnspråk.

NDF jobber for å øke kunnskap om døve, hørselshemmede og tegnspråk.

Lokallagene tilrettelegger aktivitet for døve og hørselshemmede i lokalsamfunnet og driver påvirkningsarbeid i saker som NDF er opptatt av. NDF har faste utvalg og disse fungerer som fagorgan og gir råd til forbundsstyret. I 2018 har NDF utvalg for foreldre og oppvekst, koda, tolk, arbeidsliv og senior.

NDF har opprettet stiftelser som har til formål å styrke kunnskap om, og anerkjennelse av norsk tegnspråk. Disse er Ål Folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Media og Teater Manu.

Overordnede mål

- Informere om døve, hørselshemmede og tegnspråk både til tegnspråkmiljøet og storsamfunnet
- Gi premisser for, og følge opp offentlige dokumenter.
- Arrangere likepersonskurs og møteplasser.
- Styrke brukermedvirkning hos institusjoner som er relevant for døve, hørselshemmede og tegnspråk.

Målsettinger i perioden 2017 – 2019

- Øke inntektskilder for å styrke NDF økonomisk.
- Styrke og gjennomføre konkret og målrettet medlemsrekruttering.
- Tilby og utvikle organisasjonskurs.

Norges Døveforbund www.deafnet.no post@doveforbundet.no Grensen 9A, 0159 Oslo 23 31 06 30

Språk

NDF er en språkorganisasjon som støtter oppunder statens ansvar for at norsk tegnspråk beskyttes og videreutvikles som offisielt språk og som en del av den norske kulturarven. NDF vil fortsette å bidra til høyere språkbevissthet hos alle som snakker norsk tegnspråk, herunder offentlige etater og bedrifter som har norsk tegnspråk i sitt virke.

Overordnede mål

- Døves Kulturdager og Døves Dag fortsetter som årlig arrangement.
- Påse at døve og hørselshemmede barn har tilgang til tospråklig miljø, norsk tegnspråk og norsk, fra fødselen av.
- Sikre et fullverdig grunn- og videregående skoletilbud for døve/hørselshemmede elever.

Målsettinger i perioden 2017 - 2019

- Utvikle en tegnspråkkurspakke som også inkluderer kursing av tegnspråkinstruktører.
- Hørende barn av døve og hørselshemmede foreldre og søsken skal ha rett til tegnspråkopplæring som morsmålsopplæring fra barnehage til videregående skole.
- Tegnspråk tilbys som fremmedspråk og valgfag i ungdoms- og videregående skoler, spesielt skoler som har døve og hørselshemmede elever.
- Døve og hørselshemmede skal ha rett til tegnspråklige tilbud på sykehjem og omsorgstjenester.

Tilgjengelighet

NDF jobber for full deltakelse og likestilling i samfunnet. Grunnlagsdokumentet er Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som også omhandler varer og tjenester. I dette ligger at varer og tjenester skal være like tilgjengelige for funksjonshemmede som for andre. FNs erklæring om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne slår fast at «mennesker med nedsatt funksjonsevne bør ha anledning til å delta aktivt i prosesser som fører fram til beslutninger om politikk og programmer, herunder dem som berører dem direkte.».

(St meld 18 Læring og fellesskap).

Overordnede mål

- At døve og hørselshemmede opplever seg selv som inkludert i samfunnet.
- Fremme likestilling og motarbeide diskriminering på grunn av hørselstap.
- Forbedre tilgang til offentlig informasjon for døve/hørselshemmede.
- Se til at media følger de lover og forskrifter som gjelder for teksting av TV- og nettsendinger.
- Flere tegnspråklige TV-sendinger og at programmer blir tegnspråktolket.
- At døve oghørselshemmede får et fullverdig arbeidsliv.

Målsettinger i perioden 2017 - 2019

- En landsomfattende nødmeldetjeneste som er universelt utformet.
- Tegnspråktolking som en del av universell utforming.
- Følge opp tolkerapporten «Helhetlig gjennomgang av tolkeområdet» og alle områdene som følger med rapporten.
- Utarbeide et informasjonsdokument om universell utforming for døve- og hørselshemmede i samfunnet.
- Forstå døves og hørselshemmedes utfordringer og muligheter i alle livsfaser.
- Lovpålagt plikt til teksting av sendinger døgnet rundt på alle plattformer.
- Få fram en politisk vilje til å bruke de teknologiske løsninger som er tilgjengelige.

Norges Døveforbund www.deafnet.no post@doveforbundet.no Grensen 9A, 0159 Oslo 23 31 06 30

Vedtekter for Norges Døveforbund

(etter siste endringer på landsmøtet 2016)

§ 1. Navn

Organisasjonen er stiftet 18. mai 1918. Ved stiftelsen fikk den navnet Norske Døves Landsforbund. I 1977 ble navnet endret til Norges Døveforbund.

§ 2. Formål

NDF er en partipolitisk og religiøst nøytral interesseorganisasjon, som skal arbeide for å bedre døve og hørselshemmedes situasjon på alle områder i samfunnet. NDF er også en språkpolitisk organisasjon for tegnspråklige og arbeider for å styrke norsk tegnspråks stilling på alle områder i samfunnet. Målet for organisasjonens virksomhet er å oppnå full deltakelse og likestilling i samfunnet.

§ 3. Oppbygging

Organisasjonens oppbygging er følgende: Landsmøtet - Forbundsstyret – Lokallagene. Lokallagene(døveforeninger/fylkeslag) er å anse som selvstendige rettssubjekter og økonomiske enheter, der lokallagets styre i hvert tilfelle hefter for økonomiske disposisjoner og inngåtte avtaleforhold.

§ 4. Medlemskap

Som medlem kan opptas enhver person som vil støtte forbundets formål. Medlemskap i NDF gir rett til medlemskap i lokallag. Medlemmer som har fylt 15 år har møterett, tale, og forslagsrett, stemmerett og rett til å la seg velge til lokale og sentrale verv. Medlemskap i NDF medfører likebehandling i alle lokallag tilsluttet NDF. Unntak er ved økonomiske tilskudd som kan være geografisk betinget. Organisasjoner og bedrifter kan tegne medlemskap i NDF, men ikke delta i forbundets besluttende organer.

§ 5. Medlemskontingent

Medlemskontingenten fastsettes av landsmøtet (jfr. §10.2) Familiemedlemsskap betaler redusert kontingent og har samme rettigheter som full betalende medlemmer.

§ 6. Stemmerett

Alle individuelle medlemmer i NDF som har gyldig medlemskap i et lokallag og er uten skyldig kontingent pr 1. januar har stemmerett på sitt lokallags årsmøte, og kan velges som delegat til årsmøter/landsmøter. Medlemmer av NDF velger selv i hvilken forening de vil ha stemmerett.

§ 7. Valgbarhet

Ansatte i forbundets sentraladministrasjon er ikke valgbare. Styremedlemmer som ansettes i NDF sentralt må øyeblikkelig tre ut av sine verv, og erstattes med varamedlem. Ved utelukkelse, utmeldelse eller skyldig kontingent fratrer vedkommende sitt valgte tillitsverv.

§ 8. Inhabilitet

Forbundsstyremedlemmer som er ansatt i en av NDFs enheter/stiftelser, er inhabil i saker som direkte angår deres styre / arbeidsplass.

§ 9. Eksklusjon

Forbundsstyret har rett til å ekskludere medlemmer og lokallag som handler i strid med forbundets formål, vedtekter og vedtak som er gjort av ansvarlige organer innen organisasjonen. Eksklusjon av enkeltpersoner kan skje etter innstilling fra lokallag. Før beslutning om eksklusjon treffes, skal vedkommende medlem/lokallag gis anledning til å uttale seg. Avgjørelser kan appelleres til vedtektskomiteen.

§ 10. Landsmøte

Landsmøtet i NDF er organisasjonens høyeste myndighet. Det utarbeider handlingsplan, ideologiske visjoner og strategi, og tar avgjørelser i alle organisasjonsmessige saker som ikke kan avgjøres av andre ledd innen forbundet. Landsmøtevedtak kan bare endres på senere landsmøter. Landsmøte holdes innen utgangen av juni hvert 3. år. Forbundsstyret innkaller til landsmøte med

fire måneders varsel, sammen med foreløpig dagsorden og opplysning om tidsfrister. Saker som ønskes behandlet på landsmøte, skal være innsendt til forbundet senest to måneder før landsmøtet. Unntak er lovforslag, som skal sendes lovkomiteen v/forbundskontoret senest tre måneder før landsmøtet. Forslag som mottas etter fristenes utløp, blir ikke behandlet. Forbundet sender den endelige dagsorden og saksliste sammen med tilhørende sakspapirer, forbundets årsmeldinger og reviderte regnskap til lokallagene, fylkeslagene og andre som inviteres til landsmøtet, minst en måned før landsmøtet skal holdes.

§ 10.1 Landsmøtets representanter

Lokallagene velger representanter til landsmøtene etter medlemstall per 31. desember foregående år. Antallet regnes ut på følgende måte: Til og med 100 medlemmer: maks 2 representanter 101-300 medlemmer, maks 3 representanter Over 300 medlemmer, maks 4 representanter. Landsmøtets forhandlinger er åpne for alle, men bare forbundsstyrets valgte representanter, lokallagenes valgte representanter, og to valgte representanter fra Norges Døveforbunds Ungdom (NDFU) har stemmerett, dog har forbundsstyrets medlemmer ikke stemmerett ved behandling av regnskap og beretning. Ansatte i forbundet og representanter for dets enheter har tale- og forslagsrett, men ikke stemmerett. Andre kan også gis tale- og forslagsrett. Representantenes fullmakter må være innsendt til forbundsstyret.

§ 10.2. Saksliste for landsmøtet

Landsmøtet behandler:

1. Godkjenning av fullmakter, etter innstilling fra forbundsstyret.
2. Valg på 1. og 2. møteleder (ikke representanter).
3. Valg på protokollkomité (3 av de valgte representantene).
4. Valg på tellekorps (3 personer uten stemmerett).
5. Godkjenning av dagsorden og saksliste.
6. Forbundsstyrets årsmelding for 3 år.
7. Forbundets regnskap for 3 år, som skal legges fram sammen med melding fra revisor og bilagsrevisor.
8. Handlingsplan
9. Innkomne lovforslag
10. Andre innkomne forslag.
11. Fastsettelse av medlemskontingent.
12. Valg for 3 år pkt. a-g. a
    a) Forbundsleder
    b) 6 styremedlemmer.
    c) 1., 2. og 3. varamedlem til styret.
    d) Statsautorisert eller registrert revisor for tre år. Landsmøtet kan gi forbundsstyret fullmakt til å velge revisor.
    e) Bilagsrevisor og varabilagsrevisor.
    f) Vedtektkomite (3 medlemmer og 2 varamedlemmer)
    g) Valgkomite (3 medlemmer og 2 varamedlemmer) som skal forberede valgene til neste landsmøte

§ 10.3. Landsmøtets avstemninger

a) Vedtektforslag må oppnå minst 2/3 av det samlede antall stemmer for å bli vedtatt.

b) Andre forslag og saker avgjøres med absolutt flertall (mer enn 50 prosent av de avgitte stemmene).

c) Personvalg skal skje skriftlig, når det er flere enn ett forslag. Det kan foretas bundet omvalg mellom de kandidatene som ikke oppnår det nødvendige antall (minst 50 %) av stemmene.

d) Landsmøtets dirigent leder hele landsmøtet, inkludert valg, i samarbeid med tellekorps.

§ 10.4. Landsmøtets protokoll

Forbundets generalsekretær har ansvaret for at det blir ført protokoll på landsmøtet. Den skal inneholde alle vedtak, intensjoner og klare ønsker som fremkommer og skal være retningsgivende for det videre arbeidet. Protokollen skal godkjennes og være underskrevet protokollkomiteen og sendes lokallagene og andre innen tre måneder etter landsmøtet. Dersom det ikke er kommet innsigelser til protokollen innen 6 måneder anses den for godkjent.

§ 11. Ekstraordinært landsmøte

Ekstraordinært landsmøte kan innkalles når forbundsstyret finner behov for det, eller når minst 1/3 av lokallagene krever det. Innkallingen skal skje med 1 måneds varsel. Representasjonsreglene er de samme som ved ordinært

landsmøte. Frist for innsending av forslag er to uker før det ekstraordinære landsmøtet. På ekstraordinært landsmøte kan behandles bare de saker som er nevnt i innkallingen. Protokoll føres etter samme regler som ordinært landsmøte, dersom ikke annet vedtas.

§ 12. Forbundsstyret

Forbundsstyret består av forbundslederen, de av landsmøtet valgte (6) representanter og ansattes representant. Disse konstituerer seg straks etter landsmøtet. I tillegg møter generalsekretæren med tale- og forslagsrett. En representant fra NDFU har fast styreplass med stemmerett. Det skal være flertall av døve og hørselshemmede og deres pårørende i alle styrende organer nasjonalt, regionalt og lokalt. Styret er vedtaksdyktig når minst fem stemmeberettigede er til stede. Ved stemmelikhet har forbundsleder dobbeltstemme. Alle saker avgjøres ved vanlig flertall. Møter blir holdt så ofte det er nødvendig av hensyn til saksmengden, dog minst 4 ganger årlig, eller når forbundslederen eller minst halvparten av styret finner det nødvendig. Generalsekretæren har ansvar for at det blir ført protokoll fra styremøtene.

§ 13. Forbundsstyrets oppgaver

Forbundsstyret er forbundets høyeste myndighet mellom landsmøtene og står ansvarlig overfor landsmøtet. Styret skal - Lede forbundets virksomhet i samsvar med forbundets vedtekter og landsmøtevedtak - behandle årsmelding, regnskap, budsjett og strategier. - videre ha ansvaret for oppfølgingen av handlingsplanen. Styret ansetter generalsekretær, og utarbeider instruks for stillingen og trekker opp retningslinjer for arbeidet. Styret velger representanter til styrende organer for enhetene opprettet av forbundet, til nordiske og internasjonale kongresser og andre fora der det er naturlig at NDF er representert. Styret oppretter også utvalg for spesielle arbeidsoppgaver og utarbeider mandat for disse.

§ 14. Arbeidsutvalget

Forbundets arbeidsutvalg (AU) består av forbundets leder, nestleder og generalsekretær (uten stemmerett). Styret oppnevner en vararepresentant. AU holder møter etter behov. Generalsekretæren har ansvar for at det blir ført protokoll fra møtene.

§ 15. Arbeidsutvalgets oppgaver

Arbeidsutvalget (AU) tar avgjørelse i saker som styret har gitt det mandat til, og ellers i saker som ikke naturlig krever behandling av hele forbundsstyret. AU skal følge opp saker som forbundsstyret har vedtatt, ved å fungere som pådriver overfor administrasjonen og evt. andre utøvende organer. AU kan også pålegges å forberede enkelte saker til styremøtene.

§ 16. Forbundslederens oppgaver

Forbundslederen har det overordnede ansvaret for at forbundet ledes i samsvar med gjeldende vedtekter og vedtak. Lederen skal jevnlig gå gjennom forbundets handlingsplan, og sammen med generalsekretæren og styret foreta prioriteringer og planlegge framdrift. Lederen innkaller til og leder styre- og AU-møtene. Lederen har ansvaret for at generalsekretæren fungerer i samsvar med sin instruks. I lederens fravær, overtar nestlederen dennes oppgaver.

§ 17. Generalsekretær

Generalsekretæren har ansvaret for den daglige administrasjon og forretningsmessige ledelse av forbundet.

§ 18. Landsråd

Landsrådet består av forbundsstyret og fortrinnsvis lederne av lokallagene, enhetene og underutvalg opprettet av NDF. Landsrådet har en rådgivende funksjon. Saker som antas å ha stor betydning for forbundets fremtid, tas opp i landsrådet. Det innkalles til landsråd de årene det ikke er landsmøte, eller når forbundsstyret finner det nødvendig.

§ 19. Regnskap og revisjon

Forbundets regnskap revideres av statsautorisert eller registrert revisor, valgt på landsmøtet. Landsmøtet kan gi forbundsstyret fullmakt til å velge revisor. Bilagsrevisor skal gjennomgå regnskapsbilagene i samsvar med sin instruks. Regnskapene avsluttes pr. 31. desember hvert år. De nødvendige regnskaps- og økonomifullmakter utstedes av forbundsstyret.

§ 20. Valgkomiteen

Forbundets valgkomite består av 3 medlemmer, valgt ved avslutningen av landsmøtet. Komiteen konstituerer seg selv ved å velge leder og nestleder. Valgkomiteen skal, ut fra sin instruks, arbeide for å finne kvalifiserte medlemmer fra et bredt sammensatt fagfelt og som er villig til å ta imot valg. Lokallagene får en frist til å komme med forslag. Ut fra de innkomne forslag og komiteens eget arbeid, setter komiteen opp sitt forslag og kunngjør dette senest tre måneder før landsmøtet. Lokallagene får en ny frist på landsmøtet til å fremlegge nytt forslag, og forslaget må være underskrevet av 3 representanter. Valgkomiteens forslag, samt de forslagene som er kommet inn før annonsert siste frist, utgjør valgbare kandidater.

§ 21. Vedtektskomiteen

Vedtektskomiteen, som består av tre medlemmer, konstituerer seg selv ved å velge leder. Forslag til vedtektsendringer skal sendes vedtektskomiteen via forbundskontoret innen den oppgitte fristen og behandles av komiteen før forslagene sendes forbundet og lagene. Komiteen legger frem forslagene på landsmøtet. Vedtektskomiteen skal få seg forelagt lokallagenes vedtekter til gjennomsyn, for å påse at disse ikke er i strid med NDFs formål og vedtekter. Komiteen har også som oppgave å vurdere eventuell uenighet i forbundsstyret om fortolkning av vedtektene. Komiteen er appellorgan i eksklusjonssaker.

§ 22. Vedtektsfortolkning

Spørsmål om fortolkning av forbundets vedtekter og instrukser mellom landsmøtene, avgjøres av forbundsstyret etter at det først er innhentet uttalelse fra vedtektskomiteen. Slike avgjørelser kan appelleres til ordinært landsmøte.

§ 23. Vedtektsendringer

Endringer eller tillegg til forbundsvedtektene kan bare vedtas på ordinært landsmøte, etter at forslag er satt fram i samsvar med § 10. Vedtak må, for å være gyldige, oppnå minst 2/3 av det samlede antall stemmer.

§ 24. Oppløsning av forbundet

Oppløsning av forbundet kan bare skje på ordinært landsmøte, og må da vedtas med minst 3/4 av det samlede antall stemmer, gjennom to landsmøter med seks måneder i mellom. Hvis oppløsning blir vedtatt, skal alle forbundets midler avsettes til et fond til beste for døve og hørselshemmede i landet. Dette fondet skal administreres av et styre oppnevnt av landsmøtet der oppløsning ble vedtatt.

§ 25. Lokallagenes vedtekter

Lokallagene fastsetter selv sine vedtekter, som så oversendes NDFs vedtektskomité via forbundskontoret. Vedtektskomiteen skal påse at vedtektene er i samsvar med NDFs vedtekter, særlig for formål, medlemskap, kontingent og oppløsning.

Lokallagene formål
Lokallagenes skal i sitt område arbeide for å fremme NDFs formålsparagraf.

Medlemskap
Medlemskap i NDF medfører likebehandling i alle lokallag tilsluttet NDF. Unntak er ved økonomiske tilskudd som kan være geografisk betinget.

Kontingent
Medlemskontingent fastsettes av NDFs landsmøte.

Oppløsning
Ved oppløsning av lokallag, tilfaller alle deres verdier NDF. Det oppløste lagets verdier skal oppbevares særskilt i 10 år. Hvis det i løpet av denne tiden blir opprettet et nytt lokallag i samme distrikt, med tilsvarende formål og laget blir tilsluttet NDF, skal verdiene overføres til dette laget. Ellers står det fritt for NDF å disponere verdiene når de 10 årene er gått. Ved oppløsning av lokallag, og annet tilsluttet NDF, skal protokoller, dokumenter og papirer av døvehistorisk interesse overlates NDF for betryggende oppbevaring.

Døveforeninger:

Akershus Døveforening — Stiftet 25.10.1980
www.akershusdoveforening.com

Aust-Agder Døveforening — Stiftet 27.11.1922

Bergen Døvesenter — Stiftet 30.05.1880
www.bgds.no

Drammen Døveforening — Stiftet 20.02.1932
www.drammendf.no

Haugaland Døveforening — Stiftet 18.01.1947

Innlandet Døveforening — Stiftet 30.12.1926

Kristiansand Døveforening — Stiftet 10.10.1908
www.kdf.no

Møre og Romsdal Døveforening — Stiftet 24.05.1924
www.mrdf.no

NDF - Stavanger (Stavanger Døveforening) — Stiftet 09.12.1900
www.ndfstavanger.no

Oslo Døveforening — Stiftet 17.11.1878
www.odf.no (https://odf.no/)

Ringerike og omegn Døveforening	Stiftet 24.03.1987
Sogn og Fjordane Døveforening	Stiftet 22.05.1996
Telemark Døveforening www.tedf.no	Stiftet 13.02.1921
Tromsø Døveforening	Stiftet 30.12.1906
Trondheim Døveforening www.trondheimdf.no	Stiftet 30.10.1898
Trøndelag Døveforening Region Nord	Stiftet 07.01.1922
Vestfold Døveforening www.vdf.no	Stiftet 31.05.1914 *Vestfolds Døveforening*
Østfold Døveforening	Stiftet 15.07.1928

Døves Fylkeslag:

Døves Fylkeslag Troms

Døves Fylkeslag Nordland
www.dflnordland.org

Norges Døveforbunds styre 1918 - 2018

Opprettet i 1918, styret 1918-1922:

Forbundsleder:	***Johannes Berge***, Trondheim
	Ragnar Ziener, Oslo
	Anders Rendedal, Bergen
	Samson Hauge, Stavanger
	Inga Dahl, Tromsø
	Martin Sivertsen, Harstad

I «Tegn og Tale» for juli 1922 skrev forbundsleder Johannes Berge følgende: «Til landsforbundets styre velges 1 repr. og 1. supl. hvert 3die år, og valget skal være innrapportert til forbundets formann før 1ste juli, da den nye representants funktionstid begynner.» Slik var det frem til 1933 da NDL plutselig har 16 lokale døveforeninger, og det ble mange representanter å velge.

1922-1925:

Forbundsleder:	Johannes Berge, Trondheim
Nestleder:	Herman A. Jansen, Oslo
Sekretær:	Hans Petter Svendsen, Tromsø
Kasserer:	Samson Hauge, Stavanger
Styremedlem:	Anders Rendedal, Bergen
	Thoralf Strømme, Kristiansand
	Harald Sørensen, Harstad
	Eliseus Vaaden, Inherred
	Ulrich Riedl, Salten
	Marie Skjeseth, Lofoten
	Mikal Svendsen, Vesterålen

1925-1928:

Forbundsleder:	Johannes Berge, Trondheim
Nestleder:	Axel Fleischer, Oslo
Kasserer:	Anders Rendedal, Bergen (han døde i 1925, ny kasserer: Jacob Hovland, Bergen)
Sekretær:	Hans Petter Svendsen, Tromsø

Styremedlemmer som representerte døveforeninger:

Trondheim Døveforening	Johannes Berge
	vara: Ole J. Ottermo
Aust-Agder Døveforening	Ole T. Tveiten
	vara: Karl E. Stiansen
Kristiansand Døveforening	Thoralf Strømme
	vara: Martin Hansen
Skiens Døveforening	Øistein Ording
	vara: Gunvor Skog
Innherreds Døveforening	Eliseus Vaaden
	vara: Oluf Næs
Møre Døveforening	Olav Foss
	vara: Fredrikke Brevik
Oslo Døveforening	Axel Fleischer
	vara: Herman A. Jansen
Bergens Døveforening	Anders Rendedal
	vara: Jacob Hovland
Vestfold Døveforening	Helmer C. Moe (utgått)
	vara: Ester Pedersen
Harstad Døveforening	Konrad Isaksen
	vara: Peder Markussen
Saltens Døveforening	Ulrick Riedl
	vara: Peter Rasmussen
Tromsø Døveforening	Hans Petter Svendsen
	vara: Inga Dahl
Vesterålens Døveforening	Johan Alfred Mortensen Sæther
	vara: Arne Larsen Melbo
Stavanger Døveforening	Halfdan Øvregård
	vara: Torjus Ropeid
Lofoten Døveforening	Marta Løken
	vara: Inga Hegdal

1928-1933:

Forbundsleder:	Johannes Berge, Trondheim
Nestleder:	Alex Fleischer, Oslo
Kasserer:	Jacob Hovland, Bergen
Sekretær:	Hans Petter Svendsen, Tromsø
Styremedlemmer:	Martin Sivertsen, Harstad
	Petrus Steiro, Vesteraalen
	Nils Vikene, Møre
	Halfdan Øvergaard, Stavanger
	B. Tønnesen, Kr.sand
	Øistein Ording, Skien-Telemark
	Gunvor Skog, Vestfold
	Johan M. Dahl, Moelv
	Ole T. Tveiten, Aust-Agder

Norges Døveforbunds styre 1918–2018

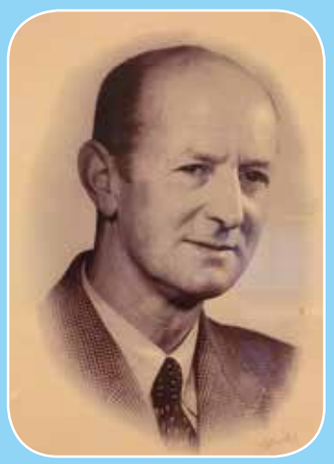

1933-1936:

Forbundsleder:	***Helmer Christian Moe***, Trondheim
Nestleder:	Øistein Ording, Skien
Sekretær (ansatt):	Lars Stokke, Trondheim
Kasserer:	Ansgar Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Thoralf Strømme, Oslo
	Lunde Johansen, Trondheim

1936-1939:

Forbundsleder:	Helmer C. Moe, Trondheim
Nestleder:	Ester Pedersen, Larvik
Sekretær:	Gisle Espolin Johnsen, Trondheim
Kasserer:	Lunde Johansen, Trondheim
Styremedlem;	Nils Gjerstad, Bergen
	Thoralf Strømme, Oslo

1939-1946:

Forbundsleder:	Helmer C. Moe, Trondheim
Nestleder:	Ester Pedersen, Larvik (Sør-Norge)
Sekretær:	Thoralf Strømme, Oslo (Øst-Norge)
Kasserer:	Lunde Johansen, Trondheim (Midt-Norge)
Styremedlem:	Nils Gjerstad, Bergen (Vest-Norge)
	Peter Rasmussen, Bodø (Nord-Norge)
	- senere overtatt av: Olav Foss, Mo i Rana
Forbunds-formannens sekr.:	Gisle Espolin Johnson, døvelærer Trondheim
	- senere overtatt av: Thoralf Strømme, Oslo

1946-1948:

Forbundsleder:	***Wilhelm Hagelin Schröder***, Oslo
Nestleder:	Nils Gjerstad, Bergen
Sekretær:	Arne Waieland, Oslo (til 29.08.1946)
	Finn Johansen, Drammen (fra 29.08.1946*)*
Kasserer:	Sverre Lindquist, Oslo
Styremedlem:	Olav Foss, Helgeland
	Torstein Simonsen, Trondheim

1948-1950:

Forbundsleder:	Wilhelm Hagelin Schröder, Oslo
Nestleder:	Nils Gjerstad, Bergen
Sekretær:	Edel Herlofson, Oslo
Kasserer:	Johannes Rekkedal, Oslo
Styremedlem:	Finn Johansen, Drammen
	Olav Foss, Mo i Rana
	Torstein Simonsen, Trondheim
Varamedlemmer:	Anders Haukedalen, Oslo
	Karsten Samuelsen, Stavanger
	Lilly Foss, Mo i Rana
	Ragnar Vold, Drammen
	Kåre Ness, Trondheim

1950-1953:

Forbundsleder:	***Nils Gjerstad***, Bergen
Nestleder:	Finn Johansen, Drammen
Sekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Kasserer:	Torkel Eikjeland, Bergen
Styremedlem:	Johannes Rekkedal, Oslo
	Harald Størkersen, Trondheim
	Olav Foss, Helgeland
Varamedlemmer:	Karsten Samuelsen, Stavanger
	Erling Myrvang, Trondheim
	Ragnar Woll, Drammen

1953-1956:

Forbundsleder:	Nils Gjerstad, Bergen
Nestleder:	Alf Melgaard, Larvik (Øst-Norge)
Sekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Kasserer:	Torkel Eikjeland, Bergen
Styremedlem:	Harald Størkersen, Trondheim (Midt-Norge)
	Lilly Foss, Rugsåga i Saltdal (Nord-Norge)
	Finn Grut Løvig, Arendal (Sør-Norge)
Personlig varamenn	Ragnar Woll, Drammen (Øst-Norge)
	Arne Birkenes, Kristiansand (Sør-Norge)
	Karsten Samuelsen, Stavanger (Vest-Norge)
	Arne Søraker, Innherred (Midt-Norge)
	Olav Foss, Rusåga i Saltdal (Nord-Norge)

1956-1959:

Forbundsleder:	Nils Gjerstad, Bergen
Nestleder:	Alf Melgaard, Larvik (Sør)
Sekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Kasserer:	Torkel Eikjeland, Bergen
Styremedlem:	Finn Johansen, Drammen (Øst)
	Harald Størkersen, Trondheim (Midt)
	Karl Lundqvist, Narvik (Nord)
Varamann Øst	Rasmus Bjelland, Oslo
Varamann Sør	Arne Birkenes, Kristiansand
Varamann Vest	Karsten Samuelsen, Stavanger
Varamann Midt	Halvor Greftegreff, Trondheim
Varamann Nord	Lilly Foss, Rugsåga

1959-1962:

Forbundsleder:	***Eilif Ohna***, Bergen
Nestleder:	Finn Johansen, Drammen (Øst)
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Karsten Samuelsen, Stavanger (Sør)
	Harald Størkersen, Trondheim (Midt)
	Karl Lundqvist, Narvik (Nord)
	John Vigrestad, Oslo (Oslo)
Varamann Øst	Alf Melgaard, Larvik
Varamann Oslo	Rasmus Bjelland, Oslo
Varamann Sør	Arne Birkenes, Kristiansand
Varamann Vest	Thorbjørn Johan Sander, Bergen
Varamann Midt	Gunvor Ruud, Hamar
Varamann Nord	Leif Henriksen, Harstad

1962-1964:

Forbundsleder:	Eilif Ohna, Bergen
Nestleder:	Karsten Samuelsen, Stavanger (Sør)
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Thor Gisholt, Skien (Øst)
	Halvor Greftegreff, Trondheim (Midt)
	Karl Lundqvist, Narvik (Nord)
	Marit Strømme, Oslo (Oslo)
Varamann Øst	Ragnar Woll, Drammen
Varamann Oslo	Sverre Lindquist, Oslo
Varamann Sør	Gunhild Pedersen, Stavanger
Varamann Vest	Thorbjørn Johan Sander, Bergen
Varamann Midt	Gunvor Ruud, Hamar
Varamann Nord	Ludvik Nilsen, Bodø

1964-1966:

Forbundsleder:	Eilif Ohna, Bergen
Nestleder:	Karsten Samuelsen, Stavanger (Sør)
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Thor Gisholt, Skien (Øst)
	Halvor Greftegreff, Trondheim (Midt)
	Karl Lundqvist, Narvik (Nord)
	Sverre Lindquist, Oslo (Oslo)
Varamann Øst	Finn Johansen, Drammen
Varamann Oslo	Rasmus Bjelland, Oslo
Varamann Sør	Gunhild Pedersen, Stavanger

Varamann Vest	Magne Lid, Møre og Romsdal
Varamann Midt	Gunvor Ruud, Hamar
Varamann Nord	Karoline Sørensen, Helgeland

1966-1968:

Forbundsleder:	Eilif Ohna, Bergen
Nestleder:	John Vigrestad, Oslo
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Thor Gisholt, Porsgrunn
	Halvor Greftegreff, Trondheim
	Rolf Hansen, Drammen
	Tormod Ropeid, Stavanger
1. varamedlem	Thorbjørn Johan Sander, Bergen
2. varamedlem	Karl Lundqvist, Narvik
3. varamedlem	Karin Jensen, Oslo

1968-1970:

Forbundsleder:	***Thor Gisholt,*** Porsgrunn
Nestleder:	Rolf Hansen, Drammen
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Halvor Greftegreff, Trondheim
	Karin Jensen, Oslo
	Helge Kjølleberg, Bergen
	Geir Jensen, Trondheim
1. varamedlem	Arne Birkenes, Kristiansand
2. varamedlem	Tormod Ropeid, Stavanger
3. varamedlem	Dagny Nesse, Bergen

1970-1972:

Forbundsleder:	Thor Gisholt, Porsgrunn
Nestleder:	Rolf Hansen, Drammen
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Reidun Veddeng, Trondheim
	Geir Jensen, Oslo
	Svein Arne Peterson, Bergen
	Arne Birkenes, Kristiansand
1. varamedlem	Egil Bjørkelid, Stavanger
2. varamedlem	Helge Kjølleberg, Bergen
3. varamedlem	Karin Jensen, Oslo

1972-1974:

Forbundsleder:	Thor Gisholt, Porsgrunn
Nestleder:	Ola Svare, Oslo
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Reidun Veddeng, Trondheim
	Geir Jensen, Oslo
	Svein Arne Peterson, Bergen
	Arne Birkenes, Kristiansand
1. varamedlem	Rolf Hansen, Drammen
2. varamedlem	Helge Kjølleberg, Bergen
3. varamedlem	John Larsen, Bodø

1974-1976:

Forbundsleder:	Thor Gisholt, Porsgrunn
Nestleder:	Rolf Hansen, Drammen
Forbundssekretær:	Albert Breiteig, Bergen
Styremedlem:	Reidun Veddeng, Trondheim
	Geir Jensen, Oslo
	Marta Sander, Bergen
	Bjørn Kommedal, Sandnes
1. varamedlem	Arne Birkenes, Kristiansand
2. varamedlem	Helge Kjølleberg, Bergen
3. varamedlem	Karin Jensen, Oslo

1976-1978:

Forbundsleder:	Thor Gisholt, Porsgrunn
Nestleder:	Rolf Hansen, Drammen
Forbundssekretær:	Svein Arne Peterson, Bergen
Styremedlem:	Geir Jensen, Oslo
	Marta Sander, Bergen
	Bjørg Braathen, Oslo
	Leif Gunnar Kvernberg, Ålesund
1. varamedlem	Toralf Ringsø, Bergen
2. varamedlem	Jarle Skreland, Tromsø
3. varamedlem	Bjørn Kommedal, Sandnes

1978-1980:

Forbundsleder:	***Rolf Hansen***, Drammen
Nestleder:	Nora Edwardsen, Oslo
Forbundssekretær:	Svein Arne Peterson, Bergen
Styremedlem:	Thor Gisholt, Skien
	Leif Gunnar Kvernberg, Ålesund
	Gunhild Pedersen, Stavanger
	Toralf Ringsø, Bergen
1. varamedlem	Marta Sander, Bergen
2. varamedlem	Egil Bjørkelid, Sandnes
3. varamedlem	Bjørg Braathen, Oslo

1980-1983:

Forbundsleder:	Rolf Hansen, Drammen
Nestleder:	Nora Edwardsen Mosand, Oslo
Forbundssekretær:	Svein Arne Peterson, Bergen
Styremedlem:	Åse Kihle Halvorsen, Porsgrunn
	Leif Gunnar Kvernberg, Ålesund
	Toralf Ringsø, Bergen
	Per Christian Larsen, Oslo
1. varamedlem	Reidun Veddeng, Trondheim
2. varamedlem	Olav Moen, Hell
3. varamedlem	Finn M. Hansen, Vesterålen

1983-1984 (ekstraordinært årsmøte):

Valget var utsatt fra landsmøte i 1982 til 1983 og det skulle vare for ett år.:

Forbundsleder:	Rolf Hansen
Nestleder:	Nora Edwardsen Mosand
Forbundssekretær:	Eilif Ohna, Bergen
Styremedlem:	Rune Anda
	Tor Inge Gausenes
	Svein Sundkvist
	Åse Kihle Halvorsen
1. varamedlem:	Olav Moen, Nord-Trøndelag
2. varamedlem:	Knut Bjarne Kjøde, Oslo
3. varamedlem:	Wenche Evensen, Skien

1984-1986:

Forbundsleder:	***Toralf Ringsø***, Bergen
Nestleder:	Svein Sundkvist, Oslo
Forbundssekretær:	Bjørn Melbye, Oslo
Styremedlem:	Tor-Inge Gausnes, Ålesund
	Nora Edwardsen Mosand, Ål
	Åse K. Halvorsen, Porsgrunn (?)
	Odd-Inge Schröder, Oslo
1. varamedlem	Rune Anda, Bergen
2. varamedlem	Erling Jacobsen, Bergen
3. varamedlem	Knut Bjarne Kjøde, Oslo

1986-1988:

Forbundsleder:	Toralf Ringsø, Bergen
Nestleder:	Odd-Inge Schröder, Oslo
Forbundssekretær:	Bjørn Melbye, Oslo
Styremedlem:	Rolf Hansen, Drammen (til 07.09.1987)
	Asle Karlsen, Bergen (fra 08.09.1987)
	Astrid Sund Martinsen, Tranby
	Gunhild Pedersen, Stavanger
	Tor Inge Gausnes, Ålesund
1. varamedlem	Asle Karlsen, Bergen (til 07.09.1987)
2. varamedlem	Karin E. Syvertsen, Skoppum
3. varamedlem	Ingolf Rønning, Trondheim

1988-1989:

Forbundsleder:	Toralf Ringsø, Bergen
Nestleder:	Astrid Sund Martinsen, Tranby (til 31.08.88)
	Rolf Hansen, Drammen (01.09.88-09.01.89)
	Svein Arne Peterson (10.01.89-31.03.89)
	Tone-Britt Handberg (fra 1.04.1989)
Forbundssekretær:	Bjørn Melbye
Styremedlem:	Tor-Inge Gausnes, Ålesund
	Rolf Hansen, Drammen (til 31.08.1988)
	Svein Arne Peterson, Ål (til 09.01.1989)
	Liv Berge, Tromsø
	Gunhild Pedersen, Stavanger (fra 01.09 88)
	Karin Syvertsen, Skoppum (fra 01.04.1989)
1. varamedlem	Gunhild Pedersen, Stavanger (til 01.09 88)
2. varamedlem	Tone-Britt Handberg, Oslo (til 10.01.1989)
3. varamedlem	Karin E. Syvertsen, Skoppum (til 31.03.1989)

1989-1990 (ekstraordinært landsmøte):

Kun valg på varamedlemmer pga styret hadde ikke flere varamedlemmer. Det var ingen valg for resten av styret..
Styret så slik ut etter ekstraordinært landsmøtet i 1989:

Forbundsleder:	Toralf Ringsø, Bergen
Nestleder:	Tone-Britt Handberg, Oslo
Forbundssekretær:	Bjørn Melbye (til 31.03.1989)
	Svein Arne Peterson (fra 01.04.1989)
Styremedlem:	Tor-Inge Gausnes, Ålesund
	Liv Berge, Tromsø
	Gunhild Pedersen, Stavanger
	Karin E. Syvertsen, Skoppum
1. varamedlem	Svein Sundkvist, Oslo
2. varamedlem	Ingunn Storlykken Herland, Ål
3. varamedlem	Asle Karlsen, Vaksdal

1990-1992:

Forbundsleder:	Toralf Ringsø, Bergen
Nestleder:	Tone-Britt Handberg, Oslo
Generalsekretær:	Svein Arne Peterson
Styremedlem:	Thorbjørn J. Sander
	Helge Herland
	Jann Tomassen
	Gunhild Pedersen
	Sissi Urgård
Ansattes repr.:	Halvor Greftegreff
1. varamedlem	Svein Sundkvist
2. varamedlem	Gøsta Rougnø
3. varamedlem	Norunn Kalvenes

1992-1994:

Forbundsleder:	Toralf Ringsø
Nestleder:	Tone-Britt Handberg
Generalsekretær:	Svein Arne Peterson
Styremedlem:	Helge Herland
	Jann Tomassen
	Sissi Urgård
	Gunhild Pedersen
	Leif Henriksen
Ansattes repr.:	Bjørn Egil Hammerlund
1. varamedlem	Svein Sundkvist
2. varamedlem	Ole Mosand
3. varamedlem	Kristin Fuglås

1994-1996:

Forbundsleder:	***Tone-Britt Handberg***
Nestleder:	Helge Herland
Generalsekretær:	Svein Arne Peterson
Styremedlem:	Klement Våge
	Odd Paulsen
	Astrid Sund
Ansattes repr.:	Sissel Gjøen
1. varamedlem	Ole Mosand
2. varamedlem	Karl Olav Kristiansen
3. varamedlem	Sonja Myhre Holten

1996-1998:

Forbundsleder:	Tone-Britt Handberg (til 21.01.1997)
	Klement Våge (fra 22.01.1997)
Nestleder:	Klement Våge (til 21.01.1997)
	Astrid Sund (fra 22.01.1997)
Generalsekretær:	Svein Arne Peterson
Styremedlem:	Astrid Sund (til 21.01.1997)
	Odd Paulsen
	Hanne B. Kvitvær
	Turid Mjønes
	Ole Mosand
	Jann Tomassen (fra 22.01.1997)
Ansattes repr.:	Sissel Gjøen
1. varamedlem	Jann Tomassen (til 21.01.1997)
2. varamedlem	Sonja Myhre Holten
3. varamedlem	Edvard Rundhaug

1998-2000:

Forbundsleder:	***Klement Arild Våge***, Bergen
Nestleder:	Astrid Sund
Generalsekretær:	Ragna Berget Jørgensen
Styremedlem:	Odd Paulsen
	Hanne B. Kvitvær
	Arne Lundqvist
	Sonja Myhre Holten
	Erling Jacobsen
Ansattes repr.:	Bjørn A. Kristiansen
1. varamedlem	Ole Mosand
2. varamedlem	Signe Sæter Bekkvik
3. varamedlem	Hedvig Sinnes

2000-2001:

Forbundsleder:	***Sonja Myhre Holten,*** Oslo
Nestleder:	Hanne B. Kvitvær, Stavanger
Generalsekretær:	Ragna Berget Jørgensen
Styremedlem:	Paal Richard Peterson, Oslo
	Tor Inge Gausnes, Ålesund (1 år)
	Gunnar Hansen, Bergen (1 år)
	Arne Lundqvist, Tromsø
	Bjørn Melbye, Lillesand
Ansattes repr.:	Bjørn A. Kristiansen
1. varamedlem	Signe Sæter Bekkvik, Trondheim
2. varamedlem	Cathrine Stensrud, Vear
3. varamedlem	Knut Bjarne Kjøde, Oslo

2001-2003:

Forbundsleder:	Sonja Myhre Holten, Oslo
Nestleder:	Hanne B. Kvitvær, Stavanger
Generalsekretær:	Ragna Berget Jørgensen (til 31.08.2001)
Kons. generelsekr.:	Sissel Gjøen (fra 01.09.2001)
Styremedlem:	Gunnar Hansen, Bergen
	Helge Herland, Bergen
	Nora Edwardsen Mosand, Ål
	Torill Lorentzen, Oslo
Ansattes repr.:	Bjørn A. Kristiansen
1. varamedlem	Knut Bjarne Kjøde, Oslo
2. varamedlem	Arne Nesse, Bergen
3. varamedlem	Lorentz Ness, Ålesund

2003-2005:

Forbundsleder:	***Hanne B. Kvitvær,*** Stavanger
Nestleder:	Irene Greftegreff, Trondheim
Konst. generalsekr.:	Sissel Gjøen
Styremedlem:	Tore Solem, Ål
	Tom Harald Dahl, Stokmarknes
	Gunnar Hansen, Bergen
	Torill Lorentzen, Oslo
Ansattes repr.:	Bjørn A. Kristiansen
1. varamedlem	Niels Kristensen, Ål
2. varamedlem	Kjetil Høgestøl, Bergen
3. varamedlem	Øyvind Madsen, Ål

2005-2007:

Forbundsleder:	Hanne B. Kvitvær, Stavanger
Nestleder:	Tom Harald Dahl, Stokmarknes
Konst. generalsekr.:	Sissel Gjøen (til 1. mai 2006)
Generalsekretær:	Paal Richard Peteson (fra 2. mai 2006)
Styremedlem:	Gunnar Hansen, Bergen
	Hedvig Sinnes, Stavanger
	Cathrine Stensrud, Tønsberg
	Siv Mittet, Trondheim
Ansattes repr.:	Bjørn A. Kristiansen
1. varamedlem	Kjetil Høgestøl, Bergen
2. varamedlem	Gunn Kristin Selstad, Bergen
3. varamedlem	Lena Tønder, Stavanger

2007-2010:

Forbundsleder:	Hanne B. Kvitvær, Stavanger
Nestleder:	Cathrine Stensrud, Tønsberg
Generalsekretær:	Paal Richard Peteson
Styremedlem:	Siv Mittet, Trondheim
	Gunnar Hansen, Bergen
	Hedvig Sinnes, Stavanger
	Niels Kristensen, Ål
	Irene Greftegreff, Trondheim
Ansattes repr.:	Sissel Gjøen
1. varamedlem	Eivor Berg, Bergen/Larvik
2. varamedlem	Arne Lundqvist, Tromsø
3. varamedlem	Gunn Kristin Selstad, Bergen

2010-2013:

Forbundsleder:	Hanne B. Kvitvær, Stavanger
Nestleder:	Irene Greftegreff, Trondheim
	(til hun ble generalsekretær fra 01.08.2011)
	Bjørn Stensvoll, Sem
	(etter Irene Greftegreff fra 01.08.2011)
Konst. generalsekr.:	Sissel Gjøen (fra 01.05.2010 til 31.07.2011
	og 01.02.2012 til 30.04.2012)
Generalsekretær:	Paal Richard Peterson (til 01-05-2010)
	Irene Greftegreff (fra 01.08.2011
	til 31.01.2012)
	Bjørn A. Kristiansen (fra 01.05.2012)
Styremedlem:	Finn Arild Thordarson, Bergen/Sandefjord
	Siv Mittet, Trondheim
	Hedvig Sinnes, Stavanger
	Arne Lundqvist, Tromsø (til sept. 2012)
Ansattes repr.:	Bjørn A. Kristiansen (til 01.05.2012)
	Sissel Gjøen (fra 01.05.2012)
1. varamedlem	Sonja Myhre Holten
	(ble styremedlem fra 01.08.2011 da
	Irene Greftegreff ble generalsekretær)
1. varamedlem	Kenneth Ommundsen, Stavanger
	(styremedlem fra sept. 2012)
2. varamedlem	Martin Skinnes, Bergen

2013-2016:

Forbundsleder:	***Hedvig Sinnes,*** Stavanger
Nestleder:	Finn Arild Thordarson, Sandefjord
	Bjørn Stensvoll, Sem (steppet inn i to korte perioder mens Finn Arild hadde permisjon)
Generalsekretær:	Bjørn A. Kristiansen
Styremedlem:	Bjørn Stensvoll, Sem *(se også over)*
	Ellen Østrem *(sluttet da hun ble ansatt)*
	Sonja Myhre Holten
	Aina Fossum *(sluttet da hun ble ansatt)*
	Rune Anda
Ansattes repr.:	Thomas Blix (2013)
	Helge Herland (2014)
	Elisabeth Holte (2015)
1. varamedlem	Nina Hauge *(rykket opp som styremedlem)*
2. varamedlem	Tolly Bakkestuen *(rykket opp som styremedl)*
3. varamedlem	Tove Glomset

2016-2019:

Forbundsleder:	Hedvig Sinnes, Stavanger
Nestleder:	Camilla Høiberg, Oslo
Generalsekretær:	Bjørn A. Kristiansen
Styremedlem:	Per Gunnar Johnsen
	Tove Glomset
	Nina Hauge
	Bjørn Stensvoll
	Maren Oriola
Ansattes repr.:	Elisabeth F. Holte
Ungdomsrepr.:	Helene H. Sæle
1. varamedlem	Ole Morten Rolland
2. varamedlem	Harald Oppigård
3. varamedlem	Bjarte Bø-Sande

Oversikten utarbeidet av Jim Vold og Rune Anda mars 2018

Oversikt over Norges Døveforbunds landsmøter siden stiftelsen

01	1920	Bergen 9.–10. juli (bildet over)	54
02	1924	Trondheim 25.–26. juli	64
03	1928	Oslo 2.–4. august	72
04	1930	Bergen 18.–19. juli	78
05	1933	Larvik 25.–27. august	84
06	1936	Stavanger 24.–25. juli	92
07	1939	Larvik 20.–23. juli	98
08	1946	Drammen 10.–14. juli	108
09	1948	Trondheim 12.–18. juli	116
10	1950	Bergen 6.–9. juli	122
11	1953	Bodø 9.–11. juli	134
12	1956	Skien 11.–15. juli	142
13	1959	Stavanger 9.–12. juli	150
14	1962	Hamar 11.–15. juli	160
15	1964	Oslo 8.–10. juli	168
16	1966	Drammen 19.–22. mai	176
17	1968	Trondheim 11.–13. juli	184
18	1970	Haugesund 9.–11. juli	190
19	1972	Halden 28.–30. april	198
20	1974	Ålesund 23.–25. mai	*202*
21	1976	Sandnes 27.–29. mai	207
22	1978	Sandefjord 4.–6. mai	*210*
23	1980	Tromsø 27.–28. juni	218
24	1982	Stjørdal 20.–22. mai	*222*
	1983	Oslo 2.–4. september (ekstraord. landsmøte)	*228*
25	1984	Kristiansand 31. mai – 3. juni	*230*
26	1986	Bergen 8.–10. mai	*234*
27	1988	Trondheim 12.–15. mai	240
	1989	Ål 16. juni (ekstraord. landsmøte)	*242*
28	1990	Geiranger 24.–27. mai	*244*
29	1992	Drammen 12.–14. juni	252
30	1994	Stavanger 2.–4. september	261
31	1996	Bodø, 14.–16. juni	*264*
32	1998	Oslo, 2.–4. oktober	272
33	2000	Langesund, 26.–28. mai	*276*
34	2001	Sarpsborg, 21.–24. juni (Kongress i forkant av landsmøtet)	*278*
35	2003	Stokmarknes, 29. mai–1. juni	*282*
36	2005	Bergen/Newcastle, 19.–23. mai	288
37	2007	Molde, 15.–17. juni	*294*
38	2010	Tromsø, 5.–6. juni	308
39	2013	Stavanger, 31. mai – 2. juni	320
40	2016	Oslo, 27.–29. mai (bildet under)	334
	2017	Oslo/Gardermoen, 10. juni (ekstraord. landsmøte)	*336*

Litteratur/kilder:

Anderson, Per: ..... *Hovedlinjer i døvundervisningens historiske utvikling* ..... (1960)
Berge, Johannes: ..... *Døvstumforeningen i Trondhjem, 1898–1923* ..... (1923)
Bjørndal/Ohna/Dahl: ..... *Historien om Nedre Gausen* ..... (2013)
Dehli og Vadseth: ..... *Tro, håp og kjærlighet, Hjemmet for Døve 100 år* ..... (1998)
Enstad, Nils Petter: ..... *Tegnet i hendene, Frelsesarmeens arbeid for døve* ..... (2001)
Eriksen, Per: ..... *Dövas Historie* ..... (1991)
Gisholt, Thor med flere: ..... *Tanker ved et jubileum*, Norske Døves Landsforbund 50 år ..... (1968)
Grinna, Marianne med flere: ..... *Kvinnen i norsk døvehistorie* ..... (1993)
Herland, Helge med flere: ..... *Tegnspråkets fremtid – vårt felles ansvar*, NDF 90 år ..... (2008)
Herland, Helge: ..... *10 døve og hørselshemmede forteller* ..... (2016)
Peterson, Svein Arne: ..... *Utviklingen av tegnspråknorsk i Norge* ..... (1993–1995)
Sander, Thorbjørn Johan med flere: ..... *Døv i dagens norske samfunn 1978*, NDF 60 år ..... (1978)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Med landets døve gjennom 100 år, Bergen Døveforening 1880–1980* ..... (1980)
Sander, Thorbjørn Johan med flere: ..... *Høyt og fritt… Ål fhs for døve 1974–1984* ..... (1984)
Sander, Thorbjørn Johan med flere: ..... *Døv i dagens norske samfunn 1991* ..... (1991)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år* ..... (1993)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Døves Kirke 100 år, 1894–1994* ..... (1994)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Trondheim Døveforening gjennom 100 år* ..... (1998)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Døveforeningen i Stavanger gjennom 100 år* ..... (2000)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Vi som ikke hørte flyalarmen* ..... (2006)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Christianssands Døvstummeinstitutt og Kristiansand Døveforening* ..... (2008)
Sander, Thorbjørn Johan: ..... *Døveidretten i Oslo gjennom 110 år* ..... (2002)
Schröder, Odd-Inge: ..... *Døveforeningen 1878–1978* (Oslo Døveforening) ..... (1978)
Skjølberg, Trygve: ..... *Andreas Christian Møller 1796–1874* ..... (1989)
Skjølberg, Trygve: ..... *Trondheim offentlige skole for døve 1825–1986* ..... (1992)
Solem, Isabella: ..... *Hørende i ørene, døv i magen* ..... (2010)
Teater Manu: ..... *Jubileumsalbum* ..... (2011)
Ulvestad, Laila: ..... *Fra døveskole til knutepunktskole, masteroppgave i historie* ..... (2007)
Walle, Per: ..... *Døvekirken i Trondheim 1927* ..... (2017)
Woll, Heidi med flere: ..... *Døvetolk og døvblindetolkyrkets fremvekst i Norge* ..... (1999)

Journal for Døve, 1890–1894
De Døves Blad, 1895–1991
Døves Blad, 1991–2017
Nye Journal for Døve, 1991–2017
Tegn og Tale, 1920–1968
Døves Tidsskrift, 1968–2018

ndhs.no ..... (Norsk Døvehistorisk Selskap)
norsk-dovemuseum.no ..... (Norsk Døvemuseum)
deafnet.no ..... (Norges Døveforbund)

Takk til

Anne-Line Lønnbu Kiste og Beryl K. Ramvik for korrigeringer i teksten. Takk for bilder til: Teater Manu, Døves Media, Statped, Norsk Døvemuseum, Norsk Døvehistorisk Selskap, Thorbjørn Johan Sander, Jim Vold, Beryl K. Ramvik, Kari Sand, Unni og Jørgen Bjerg, Tom Zeiffert, Toralf Ringsø, Gøsta Rougnø, Marit Vogt-Svendsen, samt noen lokale døveforeninger.

Norges Døveforbund takker for økonomisk støtte til utgivelse av boken:

Stiftelsen Fritt Ord

Ål folkehøyskole og kurssenter for døve

Teater Manu

Stiftelsen Signo

Telemark Døveforening

Oslo Døveforening

Bergen Døvesenter

Trondheim Døveforening

Stavanger Døveforening

Østfold Døveforening

Vestfold Døveforening

Akershus Døveforening

Drammen Døveforening

Kristiansand Døveforening

Innlandet Døveforening

Møre og Romsdal Døveforening

Ringerike og omegn Døveforening

Tromsø Døveforening

Aust-Agder Døveforening

Sogn og Fjordane Døveforening

Døves Fylkeslag Troms

Trøndelag Døveforening Region Nord

Haugaland Døveforening

Deltakerne ved NDFs første landsmøte i Bergen 1920

Boken utgis i anledning Norges Døveforbunds 100-årsjubileum. Den forteller om forbundets kamp for retten til eget språk og for et tilgjengelig samfunn frem til vår tid. I tillegg gir den informasjon om det som skjedde for døveforbundet ble stiftet i 1918.

Historien til døve i Norge kan med sikkerhet føres tilbake til opprettelsen av den første døveskolen i 1825. Som voksne dannet elevene egne foreninger fra 1878 og i årene fremover. Foreningene fikk i gang døvepresttjenesten, som ble grunnlaget for dagens døvekirker.

Boken forteller også historien om hvordan NDFs enheter ble opprettet: Døves Trykkeri AS, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve, Døves Media, Døves Forlag AS og Teater Manu.

Deltakerne ved NDFs siste landsmøte i Oslo 2016

ISBN 978-82-7052-203-3